
3 1761 07514890 8

MINNEN

FRÅN

EN SJUTTONÅRIG VISTELSE

I

NORDVESTRA AMERIKA.

AF

GUSTAF UNONIUS.

"Westward the star of empire
takes its way."

Sednare Delen.

Andra Upplagan.

UPSALA 1862.
W. SCHULTZ's förlag.

STOCKHOLM,
SAMSON & WALLIN

HELSINGFORS,
FRENKELL & SONS BOKHANDEL.

UPSALA. C. A. LEFFLER, 1862.

Innehåll:

KAPITLET VIII b.

KAPITLET IX.

KAPITLET X.

KAPITLET XI.

KAPITLET XII.

KAPITLET XIII.

KAPITLET XIV.

KAPITLET XV.

KAPITLET XVI.

KAPITLET XVII.

KAPITLET XVIII.

KAPITLET XIX.

KAPITLET XX.

KAPITLET XXI.

KAPITLET XXII.

Författarens bostad (det första svenska nybygget) i Wisconsin.

Sednare Delens

Förra Afdelning.

KAPITLET I.

Ovanligt sträng vinter. — Foderbrist och annan brist. — Nybyggets ytterligare tillväxt. — Svenskar och Norrmän. — Några svenska utvandrares öden.

Vintern i det nordvestra Amerika norr om 42° Lat. är vanligtvis lång och sträng och jorden frusen till ett betydligt djup. Esomoftast händer likväl, att för ett så kalladt Januari-tö all snö försvinner från marken, den tjocka isen på floder och sjöar smälter bort, och kälen går nästan helt och hållet ur jorden. Derefter begynner åter en sträng och ofta långvarig vinter. Den som år 1843 inbröt i Wisconsin var strängare och varaktigare än någon annan, man förr eller sednare der erfarit. Termometern utvisade mången gång till och med —23° Fahr. och en djup snö fortfor att betäcka jorden ända till medio af April månad. I följd af denna ovanliga vinter rådde mycket elände ibland nybyggarne, med deras i allmänhet dåliga hus och deras ännu sämre skydd för boskapen. En mängd svinkreatur och hornboskap frös ihjäl eller dog af brist på föda. Vi hade vårt med mer än vanlig omsorg upptimrade stall att tacka för det vi icke drabbades af några sådana förluster. Emellertid var det en hård tid för vår lilla hjord, likasåväl som för oss sjelfva. Då vi en dag kommo till vår myräng, för att derifrån hämta hem en del af vårt höförråd, funno vi en hel stor stack alldeles försvunnen. Vandrande indianstammar hade tillegnat sig densamma. I en tid då vanligt starrhö såldes ända till 16 dollars per ton och hvethalmen, som eljest icke användes till något, kostade 3 dollars lasset, var denna förlust till och med mera kännbar än den brist på lefnadsmedel för oss sjelfva, som vi under tiden fingo erfara. Nu hade vi inga fårskinnspelsar mer att afyttra; de

som stodo oss åter, behöfdes ganska väl till vår egen betäckning. Mången dag var det icke bröd på vårt bord. Hvetkaffe med potatis i stället för skorpor, och en slags brun, vedervärdig sirap, som väl förtjenar det namn man gifvit den, nemligen negersvett, i stället för socker, utgjorde esomoftast vår frukost. Men med alla försakelser fingo vi dock tacka Gud, som mättade oss, och icke lät bristen öfvergå i verklig nöd. När söndagen kom, skämtade vi vid vår extra rätt af hvad vi kallade vinterpannkakor, bakade utan hvarken mjölk eller ägg och med en ganska sparsam tillsats af smör, som skulle det varit den läckraste desert.

Redan hade våra halmmadrasser fått skatta sitt innehåll till hackelse åt boskapen; den torra hvethalmen, hvarmed i stället för vanlig *chinking* och *mudding* väggspringorna i stallbyggnaden blifvit ifyllde, hade fått dela samma öde, då ändtligen skogen började knoppas, och det ena trädet efter det andra fälldes för våra yxor, för att med sina knoppar och späda grenar gifva föda åt kreaturen. Under sådana förhållanden dröjde det naturligtvis länge, innan våra utmärglade dragare åter kunde begagnas vid jordarbetet.

Ett par mil ifrån oss bodde en förmögen farmer, som redan uppodlat mer än 40 acres, af hvilka han inbergat en god skörd af både säd och jordfrukter. I början af våren, när bristen var störst, begaf jag mig till honom, för att, om möjligt, erhålla till låns eller på kredit några lefnadsmedel; men de höga prisen hade lockat honom, att under vintern sälja mer än försigtigt var af sina landtmannaprodukter. Han egde nu sjelf knappast tillräckligt för sitt eget behof, och allt hvad han kunde gifva mig var några, sedan föregående år oupptagna, förfrusna potatis och rötter, som nu af plogen uppvältades på åkern. Följande efter honom, samlade jag i plogfårorna så mycket jag kunde i en säck, för att bära hem, ty äfven dessa slags jordfrukter voro vid denna tid sällsynta i vårt hus. Bördan blef mig dock i mer än ett afseende för tung; jag kände att det var fattigdomens, under hvilken jag ännu icke var tillräckligt härdad, och som så få förstå att bära utan att tröttna. Både min yttre och inre kraft svigtade under dess tyngd; det var det första ögonblick i mitt lif, då jag brustit i gråt under hvad som föreföll mig en tröstlös sorg. Men vid hemkomsten hjelpte mig ett par trofasta händer att lyfta påsen från skullran, en

alltförsakande kärlek intalade mig mod och hopp, ett par späda armar lindade sig omkring min hals, — och den tyngsta delen af bördan blef lättare.

Under alla dessa besvärligheter delade våra vänner Schneidaus ett ingalunda bättre öde. Hans sjuklighet och det jemförelsevis sämre hus de bebodde (det nya hade ännu icke blifvit färdigt) gjorde deras ställning i visst fall ännu mera bekymmersam än vår. Äfven de hade fått en tillökning i familjen (Polman förvärfvade sig mer och mer obstetrisk erfarenhet); men den lille, sjuklig och svag ifrån samma stund han kom till verlden, blef icke länge deras glädje. Snart gräfdes vid Tallsjön den första grafven, deri S. sjelf nedlade sitt barn.

Emellertid utvecklade våren allt mera utom hus en rikedom, som, om den icke helt och hållet afhjelpte, dock gjorde torftigheten inom hus mindre känbar. Gräs och blommor gåfvo åt boskapen dess föda; skogen svärmade åter af dufvor, och flockar af änder simmade åter i Tallsjön. Ellida sköts på nytt ut till stora fiskafängen; en nyburen ko gaf oss sin rika mjölk; hönsen värpte i buskar och gropar, och äggen såldes i Milwaukie eller utbyttes emot andra varor. Så väl menniskor som kreatur begynte qvickna vid och arbetade med nya krafter.

Mot slutet af sommaren ökades settlementet med ytterligare några svenska och icke mindre än några och femtio norska familjer. De sednare voro till större delen ifrån trakten af Skien, och med få undantag i högst torftiga omständigheter. De nedsatte sig på kanal-landet eller togo mindre jordstycken under preemptionsrätt, uppbyggde så godt som utan alla penningetillgångar sina små stugor, och begynte med att arbeta för andra i trakten mera försigkomna farmers. Hustrurna biträdde vid tvätt och andra dylika göromål; döttrarne togo tjenst i Milwaukie och andra städer, der de erhöllo ifrån en till och med två dollars i veckan. På sådant sätt förbättrades snart deras ställning, så att, efter ett par år, upplöjda tegar, och i gräset betande kor och oxar vittnade om, att under sådana förhållanden Amerika besitter stora fördelar för den fattige utvandraren. Men arbetare måste han vara, och arbeta måste han. De största svårigheter han har att bekämpa äro, utom obekantskapen med språket, frossor och andra sjukdomar. Lyckas han genomgå

dem, så kan det icke nekas, att, om omständigheterna icke äro särdeles missgynnande, han der genom flit och omtanka skall förtjena sin bergning och snart i ekonomiskt afseende komma i en mer oberoende ställning än han någonsin kunde hoppas på i sitt fäderncsland. Jag talar här om den fattigare arbetsklassen, och ibland dem äro få, som hafva medel nog till en utflyttning. Hvad åter den besutne jordbrukaren i Sverige eller Norge angår, så är det ett helt annat förhållande, och här kan i de flesta fall blifva fråga om, huruvida han handlar klokt, att utbyta den jord, som i hans fädernesland föder honom, emot en osäker lycka i ett fremmande land.

Ibland Norrmännen var en f. d. proprietär, Gassman, som med en talrik familj och en för en nybyggare icke så obetydlig förmögenhet nedsatte sig längre upp i skogen, der han vid en liten flod, Ashipun, med stor kostnad anlade ett sågverk och uppköpte ett par sektioner. Jordmånen var visserligen god och fruktbärande, men belägenheten mindre fördelaktig. Med de tillgångar han egde till sin disposition hade han utan tvifvel gjort långt klokare, om han valt en mera lättodlad mark i stället för ett tättbeväxt timmerland. Han var ibland de många, som komma till Amerika med penningar, men som, ännu obekanta med landet och dess förhållanden, icke förstå att rätt använda dem, och som derföre efter några få år stå på samma punkt, som den driftige och flitige arbetaren, hvilken, när han fäller det första trädet på sin claim, icke har en cent i fickan. Ofta har jag hört sådana personer, med undantag af verkliga bönder och arbetare, sedermera önska, att de lemnat sina penningar hemma, för att efter att hafva slitit ondt ett eller par år, med mera erfarenhet förstå att använda dem. Den enda nytta de vanligtvis hafva af sina större tillgångar är, att de förhjelpa dem väl igenom utvandrarlifvets första besvärligheter; men när dessa äro öfverståndne, så äro de icke i bättre vilkor än den, som ifrån början måste arbeta för sitt första brödstycke. Icke sällan komma de genom åtskilliga misstag och illa beräknade spekulationer uti en sämre ekonomisk ställning än deras i början mindre lyckligt lottade grannar.

Gassman med sina många uppvuxna och uppväxande söner och döttrar blefvo en värderad tillökning i vår dittills varande inskränkta umgängeskrets. Vänlighet och nordisk

gästfrihet kommo oss alltid till möte i hans hus, och kära äro de minnen, som han och hans familjs välvilja gifvit oss.

På samma sektion vi bebodde upptimrade vännen Petterson en egen stuga för sig och sin familj som nu alla återförenades omkring honom. Vi hade så lärt oss att älska och värdera den förträfflige mannen, att det var med verklig ledsnad vi sågo honom flytta sina skomakarverktyg ifrån vår vind till sin egen. Men fastän han upphörde att vara en medlem af familjen, så upphörde han dock aldrig att vara oss en vän, och sällan var en grannsämja bättre och förtroligare än den som rådde emellan våra boningar.

På detta sätt bildade sig i trakten ett litet Skandinavien med Tallsjön i stället för Dovre fjäll. På den östra sidan af sjön bodde Svenskarna, och på den vestra Normännen. Vattnet blef dock icke en stort bättre föreningslänk än bergväggen; den var antingen för liten eller för stor, allt som man tager saken. Små tvister och brödragnabb uppstodo esomoftast; de tvänne nationerna kunde lika litet här som sedermera i Chicago och på andra ställen komma på en rätt broderlig och vänskaplig fot med hvarandra. De som kasta en djupare blick in i de skandenaviskt-unionella förhållandena, skulle säkert i Amerika hafva ett intressant fält för sig, att närmare studera egenheterna hos begge de så kallade brödrafolken; der hvarken flaggor eller ståthållarskap kommo i fråga, der låg dock på ena sidan åtminstone ett frö till misshälligheter, som inga unionella förhållanden tycktes kunna förqväfva.

Den norska allmoge, som här nedsatte sig, var, som jag redan antydt, i allmänhet raskt, dugtigt och arbetsamt folk, som snart förkofrade sig, under det att svenskarne deremot, som till större delen utgjordes af en samhällsklass, hvars förutvarande ställning gjorde dem mindre passande till jordbrukare och arbetare, i företagsamhet och verksamhet stodo dem långt efter. Den norska stoltheten och sjelfständigheten trädde derföre så mycket tydligare fram i dagen, som här icke fanns någon svensk öfverlägsenhet, den man emot sin vilja nödgades erkänna, och som kunde gifva näring åt den naturliga benägenheten för en småsinnad afundsjuka. Normännen hade i antal och äfven eljest öfvertaget — och det var icke svårt att inse, huru ett sådant öfvertag skulle begagnas, om det gafs dem under andra unionella förhållanden

än de i Amerika. Emellertid måste jag, hvad mig sjelf beträffar, erkänna, att i det förhållande, hvari jag sedan kom till de skandinaviska settlementen vid och omkring Tallsjön, jag ibland många af Norrmännen rönte en långt större tillgifvenhet och ett kraftigare understöd i min verksamhet än i allmänhet ibland de svenska utvandrarne derstädes. Några af dessa familjer utgjordes af en i alla afseenden aktningsvärd allmoge. Den oförställda vänskap, hvarmed de omfattade mig, det trofasta stöd de gåfvo mig och som aldrig svek under de många gånger bittra och hjertfrätande bekymmer, hvilka sedan föllo på min lott, och som till större delen förorsakades af deras öfriga landsmäns otack och smälek, skall jag alltid med tacksamhet erinra mig.

Af de Svenskar, som denna tid samlade sig omkring Tallsjön, återstå nu mera endast tre eller fyra familjer. De flesta uppehöllo sig der blott en kort tid, och drogo sedan ut på andra äfventyr. En del voro f. d. officerare och andra sådana personer, som alldeles icke passade för farmerslifvet i Amerika. Många af dem skulle kunna framhållas såsom varnande exempel för alla af den så kallade bättre eller vid kroppsligt arbete ovana samhällsklassen, att noga betänka sig innan de utvandra. En del åter voro handtverkare, och ehuru det visserligen säges att sådana personer slå sig godt ut i det nya landet, är dock icke alltid så förhållandet. Ofta hafva de svårt att erhålla en tillräcklig arbetsförtjenst. För det första ligger språket dem i vägen. Det är naturligt att en mästare eller uppsyningsmannen vid en fabrik hellre använder en person, med hvilken han kan samtala, än en som, i början åtminstone, icke begriper ett ord af hvad han säger. För det andra äro de svenska och norska handtverkarne ovane vid de verktyg, som i Amerika begagnas, och mästaren sjelf måste sålunda ofta blifva lärling på nytt. Dessutom begagnas nu mera vid all slags tillverkning så mycket maskiner i stället för handarbete, så att flere af dem, som i hemlandet lärt sig ett handtverk, i Amerika finna sin förvärfvade skicklighet deri alldeles öfverflödig och kunna dermed icke derstädes förvärfva sig sitt uppehälle. Smeder och snickare äro de enda, som väl icke alltid med visshet kunna påräkna, men dock förr än andra handtverkare hafva någon utsigt på förtjenst. Urmakare, bokbindare, hattmakare, skräddare, ja äfven skomakare och andra arbe-

tare finna i allmänhet att allt i deras fack drifves så fabriksmessigt och i en så stor skala, att de icke sällan tvingas att alldeles öfvergifva det yrke de förut idkat och gripa till något annat, för hvilket de äro fullkomligt främmande.

Men om också den svenska eller norska, liksom i allmänhet den europeiska handtverkaren lyckas att erhålla arbete, så duger det dock högst sällan för honom, att sätta upp en egen verkstad. Vanligtvis blifver han i så fall tillbakasatt för andra, honom i visst afseende öfverlägsne konkurenter af landets egna infödingar. Desse förstå bättre än han, att, som man säger, föra sin vara till torgs. Den grannt utstyrda butiken till verkstaden, der arbetet verkställes på ett hurtigare sätt, och der föreståndaren, som kanske sjelf icke förstår det ringaste af yrket, presenterar sig mera som en belefvad köpman än som en vanlig handtverkare, ingifver vanligtvis större förtroende och förvärfvar flera kunder än den europeiska mästarens i början anspråkslösa verkstad, der han sjelf är den förnämsta, om ej kanske ende arbetaren, och der han gör sitt arbete väl men långsamt och utan den yttre politur, som ofta döljer bristfälligheterna i hvad den förre har att sälja eller hvad som åt honom blifvit lemnadt att reparera. Väl tillverkas inom alla handtverk i Amerika saker som både i prydlighet och duglighet öfverträffa de flesta sådana i Europa; men i allmänhet ser man der mera på att få ett arbete fort än väl gjordt, och den handtverkare, som lärt sig att *go ahead*, äfven om dermed skulle vara förenadt åtskilligt fusk, kan alltid vänta sig mera förtjenst än den, hvilken liksom Svensken allt för länge hänger näsan öfver arbetet, men dock slutligen fullbordar det på ett mera ärligt ehuru måhända något klumpigare sätt.

Bland de landsmän som för en tid dels bosatte sig, dels endast uppehöllo sig i vårt grannskap, voro åtskilliga officerare, som der sökte lugn och frid undan björnarna i Norden. Någras öden torde bevisa, huru svårt det är för personer af en sådan ställning i samhället, att taga sig ut i det nya landet i vestern, der arbetsvana och arbetsstyrka äro på det hela taget de enda kapital som kunna förskaffa utvandraren hans bergning. Andra åter lemna talande bevis på, huru lätt man i Amerika öfvergår från ett yrke till ett annat, och huru man oförmodadt af omständigheterna kastas in på en bana, som när man lemnade fäderneslandet

måhända var den man minst af alla väntade sig komma att beträda, och som är helt olika ens fordna stånd och lefnadsställning.

En löjtnant P. hörde till den förstnämnda klassen. Hvad han egentligen ämnade företaga sig i Vestern, vet jag icke, och troligen visste han det icke rätt sjelf. Han, i likhet med mången annan, följde med strömmen, liksom M:r Micawber i David Copperfield, i hopp om att *something would turn up*. Men, ty värr, insåg han snart att han i sin ställning, utan egentlig förmåga att taga sig till någonting, hade föga förhoppning att här komma sig upp i verlden. Adelsmannen fann det allt för tungt och förödmjukande, att som en simpel arbetare gripa till yxan och spaden. Sedan hans lilla kassa var slut, stod det honom således blott ett enda medel åter, att kunna lifnära sig, nemligen att fortsätta med samma ärofulla yrke som förut, ehuru påkostande det blef att utbyta officerskokarden emot soldatrocken; han tog värfning. Mexikanska kriget utbröt, och huruvida f. d. löjtnanten, som förut varit van endast vid militärlifvets fredliga yrken och simulacrer, nu drog i betänkande att en gång lukta krutrök på fullt allvar, låter jag vara osagdt; men alltnog, medan regementet ännu låg qvar i Lusiana, rymde P., blef olyckligtvis ertappad och — hängd, den vanliga bestraffningen för en sådan förbrytelse.

En annan löjtnant, De——, försökte sig en tid som farmer. I brist på bättre logi och innan han kunde få sig upp en egen koja, bodde han flera månader i ett ihåligt träd. Slutligen lemnade han dryaden åt sig sjelf, och öfvergaf den *claim*, hvarpå han icke heller kunnat göra några förbättringar. Han nedsatte sig nu något längre bort i ett norskt nybygge vid stranden af en med tjock timmerskog omgifven flod, och slog sig på att fälla sågtimmer, i akt och mening att flotta det in i Mississippifloden och så vidare ända ned till New Orleans, der han på detta sätt väntade sig att skörda stora rikedomar. Säkerligen hade hans förtjenst icke heller blifvit så ringa, hade han kunnat komma fram dit med sina timmerstockar. Men löjtnant De——, obekant med landets geografi, beräknade icke alla de naturliga hinder och uppdämningar, som gjorde ett sådant företag platt omöjligt. Vårfloden kom och förskingrade hans timmerflotta, hvaraf troligen icke en enda stock kom fram

till sin bestämmelseort. Sjelf kunde De— imellertid icke fälla många träd, utan hade legt några norska arbetare, som nu fordrade sin betalning. Ur stånd att godtgöra dem, rymde han fältet och begaf sig till en liten stad icke långt derifrån, der ock hans fordringsegare lemnade honom i fred, väl vetande att ingenting stod att erhålla. Der lefde han en tid i stor fattigdom, spekulerade på nytt i sågtimmer, denna gång med en klokare anlagd plan, hade han blott kunnat disponera flera än sina egna vid yxan ännu oerfarna armar till dess utförande. Dessutom saknade han hvad som för detta ändamål var nödvändigt, ett par dragare. En dansk köpman som egde ett par dugtiga dragoxar, hvilka han under vintertiden icke begagnade, lånade dem åt De— —. En af oxarne dog. De—— låtsar om ingenting, inställer sig en vacker dag hos köpmannen, utbjudande till salu en präktig oxhud, som han säger sig hafva fått i uppdrag att försälja. Köpmannen som icke fattar någon misstanke, köper sin egen oxhud, och för att De—— skulle hafva någon vinst på affären, betalar han den ganska frikostigt. Efter några år återsåg jag De— — sjuklig och beröfvad hvarje medel till sitt uppehälle. Den ende, som vårdade sig om honom, var den danske köpmannen. Efter hvad jag sedan hört berättas, lärer han dött i största elände.

Den för sina omvexlande öden märkvärdigaste ibland alla de svenska nybyggarne vid Tallsjön var en i Sverige temmeligen bekant notabilitet, kammarjunkaren och löjtnanten L., densamma som genom sitt bref narrat mig att löpa in till Milwaukie. På ett jordstycke, som gränsade intill Schneidaus och våra egor, lät han uppbygga ett någorlunda rymligt logghus, som skulle vara liksom i litet mer herregårds-stil än de andre svenskarnes, ehuru den aldrig fulländade verandan och ett par små rum, som ständigt förblefvo utan golf, vittnade om att vilja men icke kunna. Den fordne store egendomsherren i Sverige, som der haft en mängd torpare och statfolk att arbeta på sina vidsträckta åkrar, försökte väl sjelf ibland att här handtera spaden och plogen, men dylikt arbete öfverlemnades dock för det mesta åt en tjenare, den ende som återstod honom af hans fordna underhafvande, tills slutligen denne fann för godt, att utbyta en tjenst, der lönen *beräknades* i svenska riksdalrar, emot en annan, der den verkeligen *utbetalades* i mer än dubbelt

så många amerikanske dollars. Sedan sågs på L:s egor en och annan man i svensk officersrock lutad emot yxan eller hackan, liksom vore han mera sysselsatt med vemodiga betraktelser öfver all tings förgänglighet under solen än med sitt dagsverke. Åkerbruket gick på detta sätt icke synnerligen framåt. Emellertid antog herrskapet sjelf en viss aristokratisk ton och hållning. Deras hus var en samlingsplats för elitcorpsen vid Tallsjön. Om söndagarne visade sig herrn sjelf ibland med sina guldgalonerade kammarjunkar-pantalonger, till de beskedliga backwoodsmännens stora förundran, som aldrig förut sett någon sådan grannlåt.

Då hennes nåd en gång skulle ut på visiter, anmodades jag mycket artigt att blifva hennes kusk, det vill säga ekipaget bestod af en arbetsvagn, dragen af ett par oxar, i hvilkas körande kammarjunkaren ännu icke hunnit förvärfva någon erfarenhet. Afståndet var visserligen icke längre än att det både beqvämligare och på kortare tid kunnat tillryggaläggas gående; men åka skulle man, och aldrig har jag varit vittne till en belägenhet, på hvilken det gamla ordspråket, "staten skall föras, om man än måste färdas på en skottkärra," så fullkomligt kunde tillämpas, som då jag såg Fru L. sitta bakom mig på ett bräde i oxvagnen, utstyrd i en elegant drägt ifrån den tid, då hon åkte i spann emellan herresätena i Skåne. Dock, det kan synas orätt, att skämta öfver en förändring i lefnadsförhållanden, som i sjelfva verket eger ett anspråk på vårt deltagande. Men det finnes saker här i lifvet, som äro både ömkliga och löjliga, och den skola vårt nya grannherrskap vid Tallsjön fingo genomgå, låter dem nu säkert sjelfva snarare med ett leende erinra sig hvad som kunde hänföras till det sednare, än med en tår hvad som hörde till det förra.

L. var emellertid en person, som småningom förstod att finna sig i sin ställning och att vända sin hand till litet af hvarje, utom hvad som fordrade en större kroppslig styrka och ansträngning. Han var onekligen mer än frun sjelf hemmastadd i köksspisen, hjelpte henne vid de små fröknarnas och ungherrarnes af- och påklädande, blandade till dekokter för både menniskor och fänad, samt inrättade slutligen i sitt hus, som låg alldeles invid landsvägen, ett slags apothek och handelsbod, der han bland annat utminuterade både likörer och ättika af egen tillverkning. Han var dock kallad till nå-

gonting helt annat än att länge fuska såsom farmer, köpman och qvacksalfvare i trakten af Tallsjön. Efter ett par år sålde han sin jord, flyttade bort, och det var mig länge obekant hvar han uppehöll sig. Slutligen sammanträffade vi under för oss båda helt olika förhållanden. Jag hade redan några år varit bosatt i Chicago, då jag en dag oförmodadt möter min gamla bekanta, kammarjunkaren, som till min förvåning berättar mig att han för närvarande studerade vid medical college derstädes och hoppades att om några månader erhålla medicine-doktorsgraden. Han hade nemligen ett naturligt anlag för läkarekonsten. Allaredan i Sverige var han bland sina underhafvande och allmogen ansedd som en "klok gubbe", och med ledning af Hartmans husläkare fortsatte han att äfven ibland nybyggarne omkring Tallsjön kurera frossor och andra lindrigare sjukdomar. På de sednare åren hade han dock på ett mera vetenskapligt sätt gått till väga. Sedan han lemnade Tallsjön hade han i fyra år studerat under en skicklig läkare, åtföljt denne på hans praktik och af honom således erhållit både praktisk och teoretisk undervisning. Under sådana förhållanden behöfver den blifvande medicine doktorn icke länge uppehålla sig vid ett college. Han är der endast ett par terminer, hvarunder han, som det heter, fulländar sina studier, isynnerhet genom kemiska laborationer och anatomiska dissectioner, hvaruti han förut icke haft tillfälle att öfva sig, hvarefter han af fakulteten examineras, och, om allt går väl, erhåller sitt doktorsdiplom. L. trodde sig nu redan första termin kunna erhålla ett sådant.

Han berättade mig, att hans vetenskapliga bana en gång varit hardt nära att afbrytas, derigenom att han, liksom tusende andra gripen af californiafebern, varit på punkten att utvandra till guldlandet. Men anländ till New Orleans, tog hans reskassa slut, och der stod han nu utblottad på alla tillgångar. I besittning af en egen förmåga att reda sig i hvarje trångmål, förstod han äfven der, på en för honom alldeles fremmande ort, att förskaffa sig hjelp i sin kinkiga belägenhet. På ett eller annat sätt blef han bekant med guvernören öfver Luisiana, som då för tillfället led af en sjukdom, den L. erbjöd sig att kurera. Kuren lyckades. Guvernören visade sin tacksamhet genom att belöna sin läkare med en öfverst-löjtnants fullmakt och gifva honom res-

penningar. Den lyckade kuren uppväckte åter L:s håg för vetenskapen; försakande californiaguldet, vände han tillbaka till sin fordna preceptor och fortsatte sina medicinska studier.

Då jag en dag gick att besöka L., fann jag honom boende på ett litet tyskt apothek, hvars hela lager af både burkar och medikamenter nära nog kunnat inpackas i en vanlig reskoffert. Bakom apotheket var en skrubb, lagom stor att rymma en tvåmanssäng, och ett mindre skrifbord, vid hvilken L., klädd i en trasig tulubb, en lemning af bättre tider, satt och skref på sin disputation, hackande tänderna af köld. Vintern var ovanligt kall, men hvarken doktorn eller apothekaren hade råd att köpa sig någon ved. L. klagade att bläcket frös i bläckhornet, och fruktande att äfven tankarne kunde stelna af köld, var jag nog lycklig att kunna erbjuda en bättre och varmare bostad. Med en verkligen aktningsvärd ihärdighet och flit fortsatte han sina studier. En af professorerna vid Chicago medical college, en ganska skicklig läkare, med hvilken jag var närmare bekant, sade mig att L:s medicinska kunskaper visserligen icke voro särdeles djupa och grundliga, men att han med en afgjord naturlig fallenhet för läkarekonsten och en säker blick förenade en nästan otrolig djerfhet för att icke säga oförskämdhet. Dessa egenskaper förskaffade honom också sedermera i den lilla staden der han, efter att hafva blifvit promoverad med. doktor, nedsatte sig som praktiserande läkare, ett stort anseende. Man lärer hafva rest flere mil för att fråga honom till råds. Jag hörde en gång omtalas, huru han amputerat ett ben och dervid visat en lätt och öfvad hand, under det hela hans ansigtsuttryck afspeglade verklig självsnjutning och intresse vid den med framgång gjorda operationen.

Allt landet omkring Tallsjön var nu i det närmaste upptaget. Små tätt invid hvarandra varande nybyggen framskymtade öfverallt på eklandet omkring stränderna. Bättre och mera omsorgsfullt gjorda båtar än Ellida plöjde nu den klara insjöns vågor. I det lilla samhället inträffade mången händelse och spelades många intriger, som kunnat gifva en novellförfattare rika ämnen till åtskilliga genremålningar efter naturen, i hvilken kärleken som vanligt och i öfverensstämmelse med verkligheten kunnat utgöra en af hufvudfigurerna. Der var väl icke mycken ungdom ibland dem som kunde

få namn af ståndspersoner; men det var dock ingalunda brist på hvarken unga damer eller herrar, som det idylliska lifvet naturligtvis ännu mer närmade till hvarandra. Skada blott, att, som en liten norsk *smukk Pige* uttryckte sig, några af de unga kavaljererna så mycket sysselsatte sig med att drifva oxar, att de understundom i sina fasoner tycktes liksom smittade af deras tölpighet.

KAPITLET II.

Religiösa och kyrkliga förhållanden. — Kallelse till prest. — Den lutherska kyrkan i Amerika. — Bevekelsegrunder för inträdande i samfund med den protestantisk-biskopliga kyrkan.

Det allt mer och mer befolkade nybygget gaf nu anledning till en förändring äfven i min lefnadsställning, som jag svårligen kunde förutse då jag utvandrade till Amerika. De husliga andaktsöfningar vi ifrån början iakttagit i vår familjekrets, fortsattes äfven sedermera, och då de efter oss anlända nybyggarne erhöllo kunskap derom, infunno de sig vanligen på söndagsförmiddagarne i vår stuga, hvarvid antingen gubben Petterson eller jag föreläste en predikan. Slutligen höllos dessa gudstjenster turvis än hos den ena än hos den andra, då det genom en tyst öfverenskommelse föll uteslutande på min lott, att dervid officiera, så vidt jag som lekman kunde göra det. M:r Breck och de andra missionärerna vid *Nashotah*, bistodo oss, på vår anhållan derom, vid rent presterliga förrättningar, vid hvilka jag vanligtvis äfven måste tjenstgöra som tolk. Med allt detta hade jag dock icke ännu den ringaste tanke på att blifva prest. Slutligen gjorde flere af de svenska och norska utvandrarne mig detta förslag. De förutsågo att åtminstone de äldre af allmogen aldrig åkulle förvärfva så mycken kunskap i landets tungomål, att de kunde hafva någon verklig uppbyggelse af en på detsamma förrättad gudstjenst, och, ehuru tacksamt erkännande och värderande det presterliga biträde, som gafs dem af missionärerne, sågo de dock naturligtvis hellre att dessa förrättningar helt och hållet försiggingo på ett af dem

alla välförstådt språk. Det var dessutom nödvändigt att ungdomen icke lemnades utan en ordentlig religionsundervisning.

Det var icke så lätt för mig att i detta afseende fatta mitt beslut. Kände jag en verklig inre kallelse, att åtaga mig ett embete, hvars heliga pligter och ansvar jag dittills så föga besinnat? Med mitt ombytliga, lifliga och ännu kanske allt för mycket ungdomsglada lynne, var jag väl passande för en själasörjares allvarliga och vigtiga kall? Väl hade jag sett, huruledes mången valt den presterliga banan liksom ett annat *vitæ genus*, tagande dervid hufvudsakligen i betraktande utsigterna på framtida utkomst och bergning, och hade ett sådant förslag som detta fordom blifvit mig gjordt, är det ganska troligt att sådana förhållanden till en stor del skulle haft inflytande också på mitt beslut. Och äfven nu kunde de icke helt och hållet förbises. Med min ställning som farmer voro visserligen stora bekymmer förenade; men det värsta kunde nu anses öfverståndet, och det var att hoppas, att den allt mera uppodlade jorden skulle härefter förse oss med våra behof, då deremot de blifvande löneinkomsterna som prest åtminstone i början lofvade att blifva högst knappa och osäkra. De fleste af de skandinaviska utvandrarne, ja, nästan alla, voro då i ganska små omständigheter och hade att kämpa med de första årens hårda mödor och försakelser; på lång tid ännu kunde de föga eller intet bidraga till en prests underhåll. Äfven om företaget understöddes af något missionssällskap, så blefve hjelpen i sådant fall högst obetydlig och alldeles otillräcklig för en familj att lefva af. Att tillika vara prest och jordbrukare var här ej att tänka på — antingen skulle hjorden eller jorden eller båda komma att försummas.

Men lemnande allt detta åsido, vida allvarsammare och vigtigare förhållanden än blott de ekonomiska tvingade mig att moget öfverväga saken, innan jag fattade mitt beslut. Det presterliga embetet, liksom hela det kyrkliga elementet, helt och hållet afsöndradt ifrån staten, fritt och oberoende af landets politiska författning och institutioner, framstod här för mig i helt annat ljus än det troligen skulle gjort under andra förhållanden. Här såg jag presten vara prest och ingenting annat; här fann jag det andliga ståndet verkligen vara hvad dess namn tillkännagaf och icke ett hjul i den politiska statsorganismen. Redan hade jag märkt huru pre-

sten härstädes måste helt och hållet uppoffra sig åt sitt kall, måste öfvergifva hus, slägt och allt för Herrens och Evangelii skull, utan att fråga, "hvad skall jag få derför?" Vare det långt ifrån mig, att med dessa ord vilja insinuera, att det endast är i Amerika man finner ett presterskap, som så har uppfattat sin kallelses värf. Icke vill jag kasta skugga på det andliga ståndet i mitt hemland, men, utan att anställa någon jemförelse, är min mening den, att prestens i Amerika samhällsställning, fältet för hans verksamhet och det sätt hvarpå han verkar, äro af den beskaffenhet, att hans heliga embetes vigt och betydelse jemte den fullkomliga sjelfuppoffring det kräfver, under de dervarande förhållandena mera föllo mig i ögonen, mera ledde mig till att besinna dess pligter och mera djupt och kraftigt till mitt eget hjertas besvarande ställde den frågan: "ho är nu här dogse till?"

Å andra sidan åter tänkte jag på de utvandrare, som nu icke blott vid Tallsjön utan på flere andra ställen deromkring bildat större och mindre nybyggen, hvilka troligen snart skulle ytterligare tillväxa. Afsöndrade ifrån alla de kyrkliga band och förhållanden, som hittills ända ifrån deras barndom varit ett medel att väcka och underhålla ett lif i Gud och en gemenskap med deras Frälsare, voro de här såsom villfarande får i öknen de der ingen herde hade. Sjelfva utvandrandet till Amerika är redan i de flesta fall i och för sig sjelf ett bevis på, att kärleken till de ting som i verlden äro fått allt för mycket öfverhand; det är vanligtvis så uteslutande förenadt med beräkningar på jordisk vinst och verldsliga fördelar, så att, om den i vildmarken boende nybyggaren lemnas att utan all yttre andelig väckelse arbeta endast för den spis som förgås, det är fara värdt, att den goda säd, som fordom fallit i hans hjertas åker, helt och hållet förqväfves och blifver en säd sådd ibland törne. Så visade sig redan omisskänneliga tecken till, huru flere af de skandinaviske utvandrarne, frigjorde ifrån statskyrkans band, äfven ansågo sig frigjorde icke blott från den lära, i hvilken de blifvit undervisade, utan äfven från religionen sjelf. Med förbindelsen till den förra tycktes äfven hvarje förbindelse såsom i dopet upptagne medlemmar af Guds kyrka och församling i många fall upphöra. Detta var isynnerhet förhållandet med många af dem, som i tidens skola för-

värfvat sig en så kallad bildning, vare sig blott till hälften eller derutöfver.

Hvad man än må säga om en statskyrklig institution med thy åtföljande större eller mindre samvetstvång; den frambringar måhända en förnekelseanda, större än den som eger rum under andra förhållanden, men den lägger dock åtminstone sedan i visst fall en tygel deruppå. På det ena stället gömmer sig gudlösheten för det mesta under belefvenhetens larf, och visar, om ej annat, dock en slags aktning för yttre ordning; under friare förhållanden åter anser den sig nästan både pligtig och berättigad att visa sig oförskämd. Detta är dock i Amerika icke så mycket förhållandet ibland de verklige Amerikanarne, som icke fast mer och synnerligast just ibland dem, som uppväxt och blifvit uppfostrade i de så kallade kyrkligt ordnade samhällenas ledband. Man tänke sig, att t. ex. i staden Chicago ibland 35,000 Tyskar, till större delen protestanter, efter hvad en af deras egna prester sjelf sagt mig, endast 5,000 fortfarande bekänna sig tillhöra något religionssamfund; större delen af de öfriga $\frac{6}{7}$ äro uppenbara Kristendomens förnekare, såsom sådana organiserade i ordentliga samfund, hafvande på söndagarne i stället för gudstjenst sina offentliga sammankomster, vid hvilka det *predikas* emot Honom, som köpte dem med sitt blod, och vid hvilka församlingen på det mest vanheliga och oblyga sätt uppträda såsom Kristi kors fiender. Vid en af dessa söndagssammankomster, hållen i en rymlig offentlig lokal, som disponerades af stadens auktoriteter och af dem blifvit upplåten till nämnde ändamål, var några gånger ett formligt slagsmål på väg att utbrista, derigenom att tvenne predikanter, begge förnekande Kristendomens lära, kommo i dispyt med hvarandra om huruvida det verkligen fanns någon Gud eller ej, hvilken fråga delade församlingen i tvenne partier, som under hvar sin anförare på det bittraste utforo emot hvarandra. Rättvisan fordrar, att jag omtalar det stadens auktoriteter på grund af dylika uppträden nekade dem att vidare begagna den lokal, som i början varit dem beviljad.

Så långt var det väl att hoppas, att det aldrig skulle komma med de skandinaviska utvandrarne, hvarken vid Tallsjön eller annorstädes, men giftämnet fanns i kroppen, och, om det icke i tid motverkades, kunde det vara ovisst huru

vidt det skulle utbreda sig. Dertill kommo sekterismens villomeningar, hvilka säkert icke skulle dröja länge, att under än den ena formen än den andra utså sitt ogräs ibland de många, för hvilka tro och öfvertygelse voro endast en vanans nötta lexa, ett rö, lätt bevekt och omfördt af allahanda lärdomsväder.

Att några religionslärare ifrån fäderneslandet skulle här infinna sig, föreföll mig mer än tvifvelaktigt. Hade jag förutsett att så skulle ske, är det mycket möjligt att mitt beslut icke blifvit hvad det nu blef. Men, allvarligt öfvervägande alla dessa omständigheter och pröfvande mitt eget inre, egde jag väl rätt, att afvisa det förslag man gjort mig? Inom mig väcktes den tanken, huruvida ej deruti kunde ligga en högre viljas kallelse, till hvilken, oaktadt all min ovärdighet, jag borde svara: "si, Herre, här är jag; du hafver kallat mig."

Visserligen har min afsigt varit och är, att i dessa minnen från min vistelse i Amerika, i denna, om man så vill, autobiografiska episod, — ty hvad jag här skrifvit ihop gör icke anspråk på att vara någonting annat, — bespara läsaren alla subjektiva betraktelser och hvarje beskrifning öfver känslor, som vaknade inom mig i följd af de förhållanden, med hvilka jag kom i en närmare beröring. Detta kan likväl icke vid denna punkt af min berättelse helt och hållet undvikas, och jag får utbedja mig läsarens tålamod och öfverseende, om jag här kanske allt för länge icke blott uppehåller mig vid de förhållanden, som inverkade på mitt beslut, att, i det jag egnade mig åt det presterliga kallet, förena mig med den prot. biskopliga kyrkan, utan äfven redogör för den egna uppfattning af dessa förhållanden, som bevekte mig att taga ett sådant steg. Jag anar att min bok, kanske för mången ändå nog långtrådig, skall befinnas ännu mer så i detta och nästföljande kapitel, hvilka dessutom säkert skola möta ett ogillande, på grund af de åsigter som deruti yttras. Sakens vigt torde dock få gälla mig till ursäkt, utom att jag, i visst fall måhända skyldig att offentligen aflägga räkenskap för mitt handlingssätt, icke kan göra det annorledes än medelst ett öppet uttalande af och försvar för de åsigter, hvarpå det stödde sig. Härvid skall jag dock, likasom härefter beskrifvande de nya förhållanden, i hvilka jag kom, och den verksamhet som dermed var förenad, icke ut-tänja min fram-

ställning, genom att deruti inflicka den slags religiösa fromhets-fraseologi, som, ehuru vanlig när dylika ämnen afhandlas, dock egentligen är mera passande för en predikan eller en andaktsbok, än för en berättelse sådan som denna, der den, om än aldrig så naturlig, dock ofta får en anstrykning af att vara ett onödigt pjunk, och mången gång framstår såsom en den egna fromhetens och gudaktighetens parad-drägt, som gör att det ändamål förfelas, utom för hvilket det alltid blifver ett missbruk om den anlitas.

Vid frågan om de skandinaviska utvandrarnes vid Tallsjön organisation i en kyrkoförsamling, blef det för honom, som de kallade till sin predikant, icke mindre än för dem sjelfva, ganska vigtigt att bestämma huru deras kyrkliga angelägenheter skulle ordnas, och med hvilket härvarande religionssamfund de skulle förena sig. Väl kunde det tyckas, som om vi i detta sednare afseende icke bordt tveka i vårt val. Vi voro ju medlemmar af den lutherska kyrkan, och här funnos ju äfven samfund, hvilka kallade sig med detta namn. Om vi således icke ville öfvergifva vår egen församling och bekännelse, så tyckes det, som vi icke länge behöft betänka oss på att förena oss med något af dessa samfund. Men just den omständigheten att det här blef fråga om ett "något af dem" och ett "hvilketdera?" gjorde oss tvehågse. Här var icke såsom i vårt fädernesland *en* luthersk *kyrka*, utan åtskilliga lutherska *sekter*, ibland hvilka många knappast hade någonting annat gemensamt än namnet af en mensklig auktoritet, som, huru stor den än var, dock allaredan som en benämning på ett kristeligt kyrkosamfund erinrade om parti och partier, uti hvilka det också här hade upplöst sig, tvärtemot den förmaning som är oss gifven att vara "fullbordade uti ett sinne och en mening." Dessa förhållanden bragte åtminstone mig, att, i det jag öfvervägde sjelfva det förslag man gjort mig, äfven derjemte allvarligt öfverväga huru, på hvad sätt och under hvad kyrklig författning och ordning det skulle kunna verkställas.

Den lutherska kyrkan var här, som sagdt är, delad och söndrad inom sig sjelf, ja, man kunde med själ fråga, hvar är den lutherska kyrkan i Amerika? Förgäfves sökte jag under detta namn finna de drag och egenskaper, uti hvilka jag kunde igenkänna den fosterländska kyrkan, och hvarigenom de härvarande församlingarne skulle kunna med denna

identificeras. Här voro en mängd lutherska synoder, icke blott utan allt samband med hvarandra, utan äfven stående i strid emot hvarandra, såsom vore de helt och hållet skiljaktiga religionssamfund. Några af dessa församlingar erkänna en så kallad general-synod, som, på sätt och vis sammansatt af delegater ifrån andra lokala synoder, icke har någon kyrkligt legislatif makt och myndighet, utan endast en rådgifvande, hvilken i enskilta fall äfven antages eller förkastas, allt efter som den i sina råd eller åtgärder öfverensstämmer eller skiljer sig ifrån de respektive synodernas särskilta bekännelse och praxis, eller efter som de för godt finna. Till denna synod, såsom dessutom i och för sig sjelf representerande en särskilt nuance af lutheranismen, hafva äfven anslutit sig en mängd prester och församlingar, hvilka eljest icke lyda under någon annan synod.

Vidare finnas Buffalo-synoden, Ohio-, Missouri-, Illinois-synoderna m. fl., den ena i sjelfva verket excomuniserande den andra; den ena erkännande alla den lutherska kyrkans symboliska böcker, en annan blott den Augsburgiska bekännelsen; den ena den oförändrade *confessio augustana*, andra en slags *confessio americano-augustana* med än den ena, än den andra modifikationen; den ena synoden fordrande med yttersta stränghet en lithurgisk noggrannhet, den andra adopterande en helt och hållet tillfällig och godtycklig form för gudstjensten, eller rättare sagdt, förkastande all form, öfverlåtande allt till förrättningsmannens smak och förmåga såsom extemporatör, läggande derjemte alldeles å sido kyrkoårets primitiva indelning och alla de sedan Kristendomens äldsta tider iakttagne kyrkohögtiderna; den ena bibehållande konfirmationsakten, den andra substituerande i dess ställe ett slags löfte vid inskrifningen i den särskilta församlingen, utan afseende på om den nya medlemmen förut blifvit konfirmerad eller redan aflagt samma löfte vid inskrifningen i någon annan församling[1]); den ena vidhållande med oefter-

---

1) I de norsk-lutherska församlingarne, d. v. s. icke de som hafva i Norge ordinerade prester till sina pastorer, utan de, som med i Amerika examinerade och befullmäktigade predikanter tillhörde den synod, med hvilken våra svenska prester sedermera förenade sig, i dessa församlingar blefvo länge många admitterade till den hel. nattvarden utan någon som helst föregående konfirmationsakt. Troligen finnes ännu på detta sätt i de församlingar, hvilka nyligen organiserat sig i den så kallade Augustana-synoden, flere kyrkomedlemmar eller kommunikanter, som aldrig blifvit konfirmerade.

giflig stränghet den enskilta biktens och ovilkorliga absolutionens nödvändighet, den andra åter, antingen helt och hållet förkastande skriftens lära om löse- och bindenyckeln såsom alldeles oprotestantisk, eller ock i dess ställe gifvande den enskilta församlingens pastor, och måhända jemte honom några af dess utvalde medlemmar, en slags judiciel polismyndighet; den ena yrkande strängt på ett apostoliskt prestadöme och på ordinationens nödvändighet, ehuru under den oapostoliska presbyterianska formen, — den andra åter drifvande läran om de Kristnes allmänna prestadöme ända derhän, att den gifver så kallade licentiater (härmed får man icke förstå sådana personer som undergått någon slags theologie-licentiat examen, ty merändels äro de, om ock icke oexaminerade, dock ostuderade), hvilka icke äro annat än lekmän, en, utan all föregående invigning till predikoembetet, skriftlig tillåtelse eller fullmakt att både förkunna ordet och förvalta sakramenterna o. s. v.

I en stad, i t. ex. staten Illinois, ser man på den ena sidan af gatan en luthersk kyrka; dess medlemmar höra till Illinois-synoden, en synod som uppkallat sig efter den stat, i hvilken den räknar sina flesta församlingar. Midt öfver gatan är måhända en annan luthersk kyrka; man borde kunna antaga att också den, såsom liggande i samma stad och inom samma distrikt som den andra, hörde till samma synod, liksom den ena församlingen i Norrköping icke kan höra till Hernösands stift och den andra till Upsala, utan båda måste lyda under Linköpings domkapitel; men så är ej här förhållandet: den andra församlingen hör måhända till Missouri-synoden. Några qvarter derifrån ligger kanske en 3:dje luthersk kyrka med en församling, bekännande sig till general-synoden, d. v. s. den hämtar råd derifrån, om den anser sig behöfva några, och följer dem, om den tycker att så passar sig. Dessa tre församlingar, hvilkas kyrkor ligga så godt som vid sidan af hvarandra, rivalisera med hvarannan, skilja sig ifrån hvarannan uti en eller flere punkter, måhända bannlysa de hvarandra, liksom lika så många hvar för sig månghöfdade påfvar: hvar och en af dem har nemligen anslutit sig till den synod, som är liksom en incorporation af den slags lutheranism, eller det lutherska kyrko- och lärosystem, hvilket medlemmarne, med större eller mindre ogillande af alla andra, finna vara bäst öfverensstäm-

mande med deras egna åsigter. Om en medlem af den ena kyrkan blifver missnöjd med ett eller annat församlingens beslut, om högre tunga och utgifter, än han tycker billigt vara, påläggas honom, om han råkar i oenighet med presten, om han med ett ord icke får allt som han vill ha' det; så går han till kapellet midt emot eller, hvad som är lika troligt, han går ingenstädes: han blifver sin egen prest, sin egen synod, sin egen församling. Emellertid hafva alla dessa församlingar och kyrkoafdelningar det lutherska namnet gemensamt; i detta namn ligger deras kyrkliga enhet, och det är på sådant sätt, som den lutherska kyrkan i Amerika för närvarande uppgifves hafva något öfver 2,000 kyrkor, ungefär 1,100 prester och 205,000 komunikanter.

Den lutherska kyrkans i Amerika ståndpunkt, så väl i doktrinelt som i ecklesiastiskt afseende, torde kunna tydligast uppfattas af följande satser, framställde såsom en kort karakteristik af denna kyrka i *The American Lutheran Church, historically, doctrinally and practically delineated by Doctor S. Schmucker*, den förnämste af general-synodens theologer och professor vid denna synods största seminarium i Gettysburd, Penn. a. Efter hvad redan är nämndt, finnas visserligen en mängd synoder, som afvika härifrån och som protestera emot hvad D:r Schmucker, såsom en exponent af general-synodens principer, anförer; men i allmänhet torde dock, det oaktadt, de åsigter han framställer kunna antagas såsom varande den lutherska kyrkans i Amerika, isynnerhet som mer än hälften af dess kyrkor, seminarier, prester och medlemmar[1]) äro i mer eller mindre mån förenade med den synod, han representerar.

1. "Den lutherska kyrkans i Amerika första stiftare

---

1) Allmän öfversigt af den lutherska kyrkan i Amerika, enligt en uppgift i *The American Christian Record* för år 1859.

I förening med General-synoden.		Icke i förening med General-synoden.	
Synoder	26	Synoder	10
Prester	792	Prester	342
Kyrkor	1,441	Kyrkor	576
Komunikanter	146,062	Skolor *(Colleges)*	3
Theol. Seminarier	6	Theol. Seminarier	2
Skolor *(Colleges)*	8	Universitet	1
Akademier	10	Seminarier	1
Fruntimmersskolor	11	Komunikanters antal icke uppgifvet.	
Välgörenhetsinrättningar	12		

antogo i början praktiskt vår kyrkas i Tyskland fordna symboliska böcker, erkännande dem, eller i de flesta fall den Augsburgiska bekännelsen, då de uppbyggde sina kyrkor och vid åtskilliga prestvigningar."

2. "Snart blefvo de icke så stränga i sina fordringar på symbolisk noggrannhet och åberopade sig endast på den Augsburgiska bekännelsen, görande i allmänhet alldeles intet afseende på de andra symboliska böckerna, undantagandes Luthers lilla katekes, som begagnades vid ungdomens undervisning."

3. "Hvarken de eller deras omedelbara efterträdare antogo någonsin uttryckligt dessa symboliska böcker såsom vilkor för medlemskap eller i disciplinärt afseende bindande för vår kyrka här i landet."

4. "I sjelfva verket upphörde man i början af detta århundrade, att vid licens-utfärdande och vid prestvigningen fordra någon förpligtelse *ens till den Augsburgiska bekännelsen*, utan fordrade endast tro på Guds ord, sålunda praktiskt förkastande, som man hade full rättighet att göra, *alla* symboliska böckerna, icke tillerkännande dem någon auktoritet, ehuru man dock ännu gjorde afseende på och stundom refererade till den Augsburgiska bekännelsen, såsom hufvudsakligen innehållande (*a substantial expose of*) de lärosatser man bekände."

5. "Vår kyrkas här i landet verkliga doktrinella ståndpunkt då general-synoden organiserades, bestod i erkännandet af den heliga skrifts fundamentala dogmer, sålunda som de väsendtligen innefattas (*as substantially taught*) i den Augsburgiska bekännelsen, på samma gång medgifvande eller tillstädjande deremot stridiga meningar i mindre vigtiga punkter. Kyrkliga förpligtelser äro frivilliga och personliga, icke ärftliga. Gud handlar med hvarje menniska såsom en enskilt moraliskt verkande personlighet, egande vissa oafhändeliga rättigheter och förbunden till vissa oafhändeliga pligter. I följd häraf hafva prester och lekmän, d. v. s. kyrkan, i hvarje tidsålder lika så stor rättighet och äro likaså mycket förpligtade till, att sätta sig emot och, om möjligt, förändra hvad de anse vara origtigt i deras föregångares lära och bruk, och att bringa detta i öfverensstämmelse med

Guds ord, som Luther och de andre Kristne i det 16:de århundradet. [1])

6. "Hvilken moralisk förpligtelse våra föregångares anspråk på den Augsburgiska bekännelsens erkännande än må hafva lagt uppå dem och på andra, som af dem upptogos i vårt kyrkosamfund: denna förpligtelse upphörde, då det genom en allmän öfverenskommelse beslöts att upphäfva densamma. Och då ingen, så vidt vi hafva hört, protesterade eller trädde ut ifrån vårt samfund, så förkastades således af alla i sjelfva verket *alla* dessa böcker" (således den Augsburgiska bekännelsen icke ens undantagen) "såsom icke varande några bindande symbola."

7. "General-synoden fann den lutherska kyrkan i Amerika utan något symbolum af mensklig auktoritet, bindande såsom vilkor för medlemskap eller eljest gällande i disciplinärt afseende, fastän ännu understundom refererades till den Augsburgiska bekännelsen, såsom hufvudsakligen innefattande den lära, som af denna kyrka bekändes; och General-synoden stadfästade den bekännelse som kyrkosamfundets medlemmar sålunda omfattat, nemligen ett fundamentalt erkännande af den Augsburgiska bekännelsen, godkännande derjemte en afvikelse derifrån i mindre eller icke-fundamentala punkter, och adopterade sedermera formligen den Augsburgiska bekännelsen i *denna fundamentala mening*, såsom ett vilkor för medlemskap och bindande i disciplinärt afseende."

För dem som intressera sig för det ämne, som här är i fråga, behöfs det icke, att jag utpekar det förvirrade, obestämda, vacklande i en bekännelse sådan som den här framställda. Kommentarierne deröfver göra sig sjelfva. Ett må det blott tillåtas mig att anmärka, såsom på mig utöfvande ett mägtigt inflytande, och, som ju mer jag tänkte derpå, ledde mig till en förening med den protestantisk-biskopliga kyrkan.

---

1) På denna grund har den kyrka i Amerika, som kallar sig med Luthers namn, protesterat emot den lära han förkunnade, liksom han och hans första efterföljare protesterade emot påfven. Sålunda hafva icke blott General-synoden, utan äfven norra Carolina-synoden och flera andra uppenbarligen förklarat den äldre lutherska bekännelsen oriktig i sådana punkter (enligt ofvan anförde förklaring ansedde såsom mindre vigtiga), som t. ex. i läran om dopet, förnekande det att vara ett Nya födelsens bad; om Nattvarden, förnekande den att vara en Kristi lekamens och blods verkliga delaktighet; i läran om arfsyndens imputation, om föreningen af Kristi gudomliga och menskliga naturer etc. etc.

Hvad här ofvan i den 4:de satsen säges om tron på Guds uppenbarade ord, såsom varande i sjelfva verket den enda bekännelseformeln, ehuru i visst fall förklaradt i likhet med den Augsburgiska bekännelsens lära (en lära, som dock enligt den 5:te satsen kan vara underkastad ytterligare och i oändlighet utsträckta förändringar, allt efter som någon eller några på grund af sin skrift-tolkning möjligen torde finna den vara oöfverensstämmande med skriften), syntes mig vara en villfarelse, som, om den icke ovilkorligen måste leda till förkastandet af kristendomens vigtigaste lärosanningar, likväl ganska lätt kunde göra det, liksom den i så många fall redan har gjort det. Ett sådant påstående, eller rättare sagdt, en sådan trosbekännelse, att skriften är *den enda* auktoritet i dogmatiskt afseende, är ju i grunden just samma bekännelse, som icke blott Calvinister, Arminianer, Baptister etc., utan äfven Universalister, Unitarianer, ja äfven Mormoner och andra rent af kätterska sekter omfatta. Alla bekänna de ju tron på Bibeln såsom Guds ord; alla stödja de sina lärosatser på dess innehåll; alla vilja de med den bevisa sanningen af den lära som de nedlagt och framställt, den ena i sin, den andra i sin confession; men i likhet med den lutherska kyrkan i Amerika, förkastande all *kyrkans* auktoritet i fråga om skriftens tolkning, och gifvande denna till pris åt individens och det menskliga godtyckets subjektiva uppfattning, hafva de kommit till helt olika och mot hvarandra stridande resultater, ibland hvilka det är nästan omöjligt, att, med en sådan Bibeltro allena, bestämma hvad är sanning och hvad är villfarelse. I detta afseende kan jag aldrig komma till någon verklig visshet, och aldrig ens till någon skenbar, så framt jag icke antager och erkänner antingen mitt eget förnuft eller ock en annan menisklig kyrkstiftares vara lika infalibelt som påfven i Rom. Gör jag icke det, så måste jag alltid stanna i villrådighet, måste medgifva, att den som bekänner en helt annan och alldeles motsatt lära än den jag sjelf omfattat, *kan* hafva lika rätt som jag; med ett ord, ingen egentlig skillnad kan komma att göras mellan gudomlig sanning och menisklig villfarelse; jag måste ovilkorligen blifva indifferentist; tro att det är detsamma hvad jag tror, blott att jag tror någonting, tro att liksom alla vägar bära till Rom, som ordspråket säger, så för mig min tro, antingen jag nu håller sanningen eller, "ef-

ter som mig kliat i öronen", "vändt mig ifrån den och till fabler", ovilkorligen till Guds rike; och ifrån en sådan tro eller indifferentism är det blott ett litet steg till ett fullkomligt förnekande af all gudomlig uppenbarelses sanning. Jag begynner med att tro det vara likgiltigt om Kristi lära bekännes på det eller det sättet, och jag slutar med att tro det vara sak samma om Kristus sjelf bekännes eller icke.

Här är icke platsen att utförligare afhandla denna den moderna protestantismens Bibel-bekännelse, och närmare visa på hvilken falsk grundval den hvilar. Blott ännu en anmärkning, som jag icke kan undgå göra, och som i den, jag kan gerna säga, inre strid, i hvilken jag var med mig sjelf, då det blef mig en samvetssak att komma till en bestämd öfvertygelse i dessa ämnen, mäktigt inverkade på denna öfvertygelse. Om skriften är gifven enhvar till "egen utläggning", och dess lära att af ett litet menskligt samfund förändras i öfverensstämmelse med tidens fordringar; då är det också gifvet åt hvar man, eller åt hvarje sådant sjelfkonstitueradt menskligt samfund, att bestämma hvad Skriften sjelf är och af hvilka böcker den utgöres. Och på detta sätt kan det hända, hvad som också verkligen har händt, att det knappast finnes någon bok, vare sig i gamla eller nya Testamentet, som icke af en dylik auktoritet blifver bortdisputerad och förnekad, tills slutligen, liksom i förenämnda fall, all direkt gudomlig uppenbarelse bestrides, och af hela den kristna religionsläran och dess heliga urkund ingenting annat återstår, än hvad en ständigt föränderlig så kallad vetenskaplig forskning anser sig kunna antaga och matematiskt bevisa. Ju mer jag öfvervägde detta, ju mera klart började jag inse, att så väl för en orubbelig tro på sjelfva Skriftens gudomliga ursprung, som för en stadgad öfvertygelse i den lära som stöder sig på dess utläggning, jag måste hafva något annat att bygga på, än blott en mensklig auktoritet af hvad namn den vara må; något annat än ett religionsamfund, som anser sig berättigadt att efter egna åsigter och efter tidens fordringar "förändra", som det heter, hvad några individer "anse vara oriktigt i deras föregångares religiösa lära och bruk"; något annat än ett samfund, som, kallande sig med Luthers namn, förklarar sig lika berättigadt att protestera emot hans lärosystem, som han var att protestera emot påfvedömets villfarelser. Om den protestantism

som tog sin början med honom, icke hade ett säkert fotfäste: om den icke var annat än ett sådant oupphörligt fortgående protesterande emot sig sjelf, en kedja i hvilken den ena länken är Hegel och den andra Strauss och den nästa Gud vet hvad för ett filosofiskt infidelitetssystem; om lutheranismen måste så lemnas åt sig sjelf, utan en apostolisk kyrkoordning till skydd för dess ursprungliga lärobyggnad, och Luthers namn gälla blott som ett betydelselöst partinamn: då kunde åtminstone jag icke längre vara Lutheran.

Bibeln, det rena oförfalskade Guds ord, var i min hand; äfven jag kunde för mig sjelf studera den heliga urkunden: men detta kunde också hvar och en annan göra, och likväl befann jag mig omgifven af en mängd med Lutherska församlingar, så vidt jag kunde dömma, i ganska väsendtliga punkter skiljaktige ifrån den svensk-lutherska kyrkan, och vid sidan af dem en hundrade andra sekter, bekännande olika lärosatser och alla och enhvar påstående sig stödja dem på Bibeln. Hvilka vore de rätte? Hvad borgen, hvad säkerhet hade jag för sanningen af den enas lära mer än för den andras? Jag trodde på skriften, men denna tro fann jag dock otillräcklig för dess uttolkning, fann skriften en och lärorna hundrade, fann att skriftutläggning således icke alltid kunde vara detsamma som skriften sjelf, fann att jag behöfde en ledare på sanningens väg, och att jag måste i likhet med den ethiopiske mannen bekänna: "huru skulle jag förstått, utan någon mig undervisar?" Och, Gud vare lof! jag blef icke lemnad utan en Philippus. Denna undervisare fann jag i Guds heliga, allmänneliga kyrka, icke denna idealiska drömbild, icke detta osynliga luft-phantom, som man i våra dagar gifver namn deraf, utan det verkligt, synliga, af Herren sjelf instiftade och af hans Apostlar uppbyggda helgamannasamfundet på jorden, som är sanningens pelare och grundval, och som efter den sanna katholicismens regel, *Quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est*, pröfvar och afslöjar så väl den nya katholicismens som den nya protestantismens, i många punkter hvarandra mötande villfarelser.

Under de härvarande religiösa förhållandena blef det mig nödvändigt, så väl för min egen skull, som isynnerhet för deras, hvars lärare jag skulle blifva, att, om jag antoge detta kall, mera fråga efter sak än efter ett blott namn, som

kunde leda dem och andra utvandrare härefter på ganska stora afvägar ifrån den tro de hittills bekännt, och den jag ansåg som ett heligt arf böra upprätthållas och bevaras. Detta trodde jag säkrast kunna ske genom en förening med den episkopala kyrkan, en förening som jag då, efter hvad jag vidare skall förklara, icke kunde betrakta såsom innebure den en religionsförändring, och som jag aldrig sedermera kunnat erkänna för att vara det. Denna kyrka, som, äfven om den i visst afseende skiljer sig ifrån den svenska, aldrig af den sednare bör kallas villfarande, var här i landet *kyrkan*, uppbyggd på profeters och apostlars grundval med den rätta hörnstenen, som så många samfund utom henne förkastat, eller som de, om deras system konseqvent genomföres, åtminstone röja sig vara på god väg att slutligen förkasta [1]).

---

1) Liksom af 260 presbyterianska församlingar, som på Cromwells tid organiserades i England, icke mindre än 240 i början af sist förflutna decennium formligen bekände sig till Unitarianismen, så har ock den fordna puritanska kyrkan i Amerika på mångfaldiga ställen öfvergått till socinianska sektsamfund. De predikstolar, i hvilka de vidtbeprisade "pilgrimfäderne" fordom uppträdde, de äro nu för det mesta upptagne af dem, som förkunna en motsatt lära till den om "Gud uppenbarad i köttet." Universalisterne, af hvilka större delen i läran om Gudomen och försoningen äro Arianer och Socinianer, skryta af att hafva kommit i besittning af 1000 kyrkor ibland Pilgrimernas efterkommande. År 1840 hade de (Universalisterne) endast 83 prester; 1859 hade de 724 och 1199 församlingar, anseende sig i antal af medlemmar vara den fjerde denominationen i landet; då deremot de congregationella församlingarne ensamt i Nya England, år 1857, på några få års tid minskas med 24,770 medlemmar. I staden Connecticut, oaktadt folkmängdens betydliga tillväxt under tiden, hade samma kyrkas församlingar på 19 års tid intill år 1859 icke i antal förökats med en enda medlem. En af deras egna kyrkotidningar, reflekterande öfver dessa och andra dylika facta, utropa misströstande: *are our churches dying out?* Och så ser det nästan ut. Den kyrka, som så länge med stolthet trodde sig fast på sin Plymouth-klippa, har nästan öfverallt sjunkit ned och öfvergått i kätterska villfarelser. Hvarje gammal församling i Boston, med undantag af en, hör nu till den unitarianska sekten. De flesta af Nya Englands gamla skolor och andra undervisningsverk arbeta under socinianismens högtryckningsmaskin, och vid ett af de äldsta och förnämsta universiteterna är man måhända ännu, liksom för några år sedan, sysselsatt med det vigtiga värf att söka öfvertyga studenterna, att, fastän de hafva fullkomligt rätt i förnekandet af att "tre äro de som vittna i himmelen", det dock torde vara skälig grund för att antaga det vara *en*. Der den orthodoxa puritanismen och presbyterianismen fordom hade sitt hufvudsäte, och med den mest ofördragsamma ifver förföljde andra sekter, som småningom började uppspira ifrån dess rot, der har man nu slutligen öfvergått till ett förnekande af Skaparens personliga existens. I predikningar får man höra upprepas, såsom egande ungefär samma auktoritet, namnen Socrates, Cato, Howard, Lafayette, Jefferson och Jesus. "Sådan är eran", säger i mesmerisk hänryckning en af det nya ljusets förkunnare, och hvari ett stort antal prester instämma, "sådan är eran, förut-

Den var ibland alla härvarande kyrkor — om vi nu, efter hvad bruket blifvit, skola gifva separatistiska, menskliga institutioner ett namn, som egentligen tillkommer hvad som ursprungligen var och är *en* gudomlig instiftelse — den, med hvilken den svenska kyrkan var närmast beslägtad; den enda, som i sin primitiva lära och författning hade en borgen för att fortfarande blifva "ståndande i Apostlarnes lärdom och samfund." Mig förekom det under sådana förhållanden vara en helig pligt, att icke uppresa altare emot altare, men att deremot äfven i vår ringa mån bidraga och verka för ett hållande af andans enhet genom fridens band.

Den protestantisk-biskopliga kyrkan, som i allt, utom i dess förhållande till staten, är densamma som kyrkan i England, var också således den, med hvilken de fordna svenska kolonisterna i Amerika (i det så kallade Nya Sverige) och deras prester ställde sig i ett nära och förtroligt förhållande, och med hvilken deras afkomlingar sedermera helt och hållet förenade sig, då de ej mer med egna prester understöddes ifrån moderlandet. Biskop Jesper Svedberg i Skara, som tillika var biskop öfver dessa svenska församlingar, "styrkte sina prester, förr än de foro till Amerika, och sedan de kommo dit, att de skulle göra ett med den engelska kyrkan, när icke desto större skilnad är och villfarelse i läran." Med anledning deraf inberättade också prosten Erik Björk och de andra svenska missionärerna, "huru de mer och mer genom dagligt umgänge och diskurser kommo så kärligen öfverens, att de lutherske presterne aldrig voro uteslutne ifrån de anglikanskes prestmöten; huru de predikade i hvarandras kyrkor, af hvarandra emottogo den hel. nattvarden, stundom förestodo hvarandras församlingar och på allt sätt erkände och umgingos med hvarandra såsom rätta trosförvandter." Ofvannämnde Björck yttrar bland annat, "att de svenska missionärerne alltid hade sin hand med i alla de engelska pre-

sedd af David, Esaias, Zacharias och Daniel, och förberedd af Confucius, Zoroaster, Jesus, Mohammed, Furier, – besjungen på Orpheiska lyror i Egypten, predikad och anad af Paulus, och beskrifven af Johannes i Uppenbarelseboken." — Af Babtisterne hafva likaledes bildat sig flere församlingar under namn af Unitarianska Baptister. Besynnerligt är, men vid en närmare undersökning skall man finna, att samma fenomener, som de här nämnde, visa sig öfverallt, i Skottland, Irland, Frankrike, Tyskland, öfverallt i Europa likasåväl som i Amerika ibland alla de församlingar, som afvikit ifrån den apostoliska kyrkoförfattningen; schism har allestädes och i alla tider visat sig vara kätteriets moder.

sternas skrifvelser till England, antingen till Konungen, Drottningen, Parlamentet, Biskopen af London eller *Societeten*[1]; att då de så kallade *dissentes* och vederparter till deras religion, hade sina sammankomster, som det gemenligen skedde en gång om året, än af Presbyterianerne, än af Qväkarne, då voro de Svenska och de Engelska tillhopa, predikade och höllo gudstjenst hvar dag, att", som det heter, "hellre sålunda vinna någon af dissenterna, än mista någon af kyrkorna." "Hvaraf hvar och en kan se," fortfar han, "huru vida nu förtroendet är kommet oss Lutherska och Kyrkan i England emellan. Hvilket nu och alltid bör omtalas och förstås, såsom en afskild ifrån de Calviner, då de ock räkna Doct. Luther för sin reformator, så väl som vi. Så att deras församlingar och våra kallade hvarandra systrar".[2])

Dessa de gamla svenska församlingarnas vänskapliga förhållande till den engelska kyrkan, tillstyrkt och gilladt af en svensk biskop, kunde icke undgå att i min dåvarande ställning inverka på mig vid ordnandet af våra kyrkliga angelägenheter. Den tanken föll mig aldrig in, att utvandringen ifrån Sverige så skulle tillväxa, att slutligen svenska prester skulle begifva sig hit, för att taga vård om talrika församlingar; ännu mindre kunde jag föreställa mig, att om så skedde, desse skulle i sin nitkärhet för det lutherska namnet ställa sig i förbindelser med synoder, som det syntes mig omöjligt att den svenska kyrkan skulle kunna erkänna, och att de, tvärtemot hvad som var förhållandet i de fordna svenska kolonierna, och tvärtemot en aktad och kristelig svensk biskops tillstyrkan, skulle, i stället för att "göra ett" med den engelska kyrkan, uppbjuda alla sina krafter att "lägga sig emot" henne och motarbeta henne som om de här i landet icke hade någon farligare fiende att bekämpa, liksom hon också onekligen är en väldig motståndare dem och alla, som, oaktadt förmaningen att "i lekamen skall ingen skiljaktighet vara," göra allt sitt till för att slita den i stycken.

---

1) Härmed menas *The Society for the propagation of the Gospel in foreign parts*, utaf hvilket för kyrkans och Kristendomens utbredande vidt berömda och välsignelserikt verksamma sällskap de fordna svenska presterna i Amerika åtnjöto understöd. och af hvilket biskop Svedberg invaldes till ledamot, så vidt mig veterligt är, den ende af ett annat kyrkosamfund än de anglikanska kyrkornas, som denna ära vederfarits.

2) *America Illuminata*, skrifven och utgifven af dess Biskop, Doct. Jesper Svedberg. Skara 1732.

Utom de skäl jag här i korthet ansett mig böra framställa, såsom inverkande på det beslut jag sedermera fattade, att i stället för att inträda i en förening med den lutherska kyrkan i Amerika, sluta mig till den biskopliga, kom ännu ett annat, nemligen sjelfva ordinationen till predikoembetet. Vid frågan om att deruti inträda, blef det också inom mig sjelf ett spörjsmål: huru skulle detta embete mig öfverantvardas? Egde jag rätt att "taga mig sjelf den äran?" eller var församlingens kallelse det enda som fordrades, för att berättiga mig till att uppträda och handla som ett sändebud i Kristi stad? Hade Kyrkans gudomliga Konung och hufvud genom en bestämd, fastställd ordning bemyndigat skaffare till Guds hemlighet? Eller hade han tillåtit, hvad ingen jordisk monark skulle tillåta, sina upproriske undersåtare, att sjelfve utse, förordna och inviga deras egna kungörare af hans vilja och råd? Var ett lärostånd förordnadt af Gud, var det då också af honom förordnadt, huru och på hvad sätt och af hvem de som dertill skicklige äro, skola deruti insättas?

Läsaren behöfver icke frukta en teologisk afhandling, ej heller ett vidlyftigt försvar af de åsigter, till hvilka jag kom genom att samvetsgrannt söka utreda dessa frågor. Förutseende att jag i mina åsigter i detta fall har att vänta föga eller snarare alldeles ingen sympati, ber jag dock, att innan man alltför strängt klandrar dem, man till en början, så vidt möjligt är, åtminstone sätter sig in i de förhållanden, under hvilka de hos mig utvecklades till en bestämd, orubbelig öfvertygelse. Om sedan någon, d. v. s. en som tror den Kristna religionens sanning och den Heliga Skrift, icke såsom menniskors ord, utan såsom den sannerligen är, såsom Guds ord, — ty med en tviflare har jag i detta fall ingenting att skaffa —; om någon sådan skulle finna sig föranlåten, att ärligt och fördomsfritt uppträda emot åsigterna sjelfva och vilja öfverbevisa mig om deras oriktighet, då är jag redebogen svara hvarje sådan motsåndare, som begär skäl till det hopp, som i mig är, att hafva i detta afseende kommit till sanningens kunskap. Den tid torde måhända icke vara så långt aflägsen, då just dessa frågor, som genom de förhållanden, i hvilka jag var ställd, ännu mera mäktigt trängde sig in på mig, och som min ställning gjorde att jag kom att öfverväga mera allvarligt än jag troligen skulle hafva gjort

under andra omständigheter, den tid, säger jag, torde kanske icke vara så långt borta, då just dessa frågor med anledning af de kyrkliga förhållandena i Sverige, äfven der skola framkalla en mera allvarlig pröfning och ett derpå grundadt mera bestämdt utredande, än hittills offentligen har skett.

I mitt umgänge med missionärerne vid Nashotah hade ofta våra samtal vändt sig omkring episkopatet, den apostoliska successionen, och den presterliga ordinationen. Hvad de hittills icke hade lyckats att öfvertyga mig om, nemligen den absoluta nödvändigheten af det första, som ett särskilt embete i kyrkan, obestridligheten af den andra, såsom ett historiskt factum, och invaliditeten af den sistnämnde, derest icke skedd enligt den ordning som i 15 århundraden var öfver hela den Kristna verlden iakttagen och ännu erkännes af mer än $\frac{9}{10}$ af dem som bekänna och kalla sig med Kristi namn, — derom öfvertygades jag genom dessa frågors praktiska tillämpning på mig sjelf, och derigenom att jag tvingades till att med mitt eget samvete såsom inför Gud pröfva och afgöra dem, innan jag med en helig handling offentligen gick att besvara dem. Min vän Adams hade, utan att med mig inlåta sig i några vidlyftiga argumenter, helt enkelt bedt mig ransaka Skrifterna. Jag gjorde det med de källor jag egde till hands för deras uttolkning och med de kyrkohistoriska vittnesbörd, som äro en bekräftelse på Skriftens sanning, och efter hvilken sanning deras egen kan pröfvas. Detta studium, om än icke vidsträckt, var dock oväldigt och allvarligt.

Tvänne röster sökte att tillvälla sig min uppmärksamhet. Den ena ljöd högt ifrån verlden omkring mig, den närvarande tidsandans röst, yrkande på förändringar, inbjudande till det nya, såsom varande det bästa, — uppmanande till att följa otaliga, hittills föga eller alldeles icke pröfvade stigar, — en röst liksom af en febersjuk, alltid föränderlig, alltid ombytlig. Den andra träffade stilla men högtidligt mitt öra. Den trängde sig fram genom århundraden ända ifrån den aflägnaste forntid, hörd af alla slägten och folk ifrån Kyrkans första grundläggande och intill nu, ljudande nu såsom alltid oförändrad densamma, bedjande mig hålla fast vid apostlars och martyrers tro och bekännelse. Den förra var den lätt vilseledda, vankelmodiga menniskans röst. Den sednare var Guds — och jag följde den.

Mina betraktelser och mina studier ledde mig till att instämma i hvad en af den lutherska kyrkans i vår tid egna stora theologer yttrar, sägande: "Naar man nægter at der, lige fra den Christne Kirkes Begyndelse, har været en ved særdeles Indvielse undkaaret Lære-Stand, med forskjellige Grader, da vrøvler man kun; thi Herren selv indviede jo tolv Apostler og halvfjerdsindstyve Discipler og kun ved de meest haarstrukne Fortolkninger af Petri og Pauli Breve, og ved grundlose Magt-Sprog om de tydeligste Vidnesbyrd af Kirke-Fædrene, kan man undgaae den Tilstaaelse, at Bispedommet er en Apostolisk Indretning"[1]).

Då jag sålunda kom till den öfvertygelsen, att det episkopala embetet var en apostolisk inrättning, då måste jag föredraga det kyrkosamfund, som ännu bibehållit denna inrättning, framför ett annat, som, förkastande densamma, afvikit ifrån en gudomlig ordning. Då jag i hela det Nya Testamentet icke kunde finna ett enda ord, som berättigade mig till att antaga att någon prestvigning som der omtalas, skett annat än af Herren sjelf eller af hans Apostlar, åt hvilka ensamt han öfverantvardade den magt som honom gifven var, och hvilka, i det han utsände dem, han äfven bemyndigade till att sända andra att vara hans Evangelii förkunnare och förvaltare af hans heliga sakramenter; då jag i hela den Kristna kyrkans historia, ända ifrån dess första renaste tid, då det biskopliga embetet oftast var en säker förpassning till matyrdöden, och intill det 16:de århundradet, icke kunde finna ett enda exempel på, att en invigning till predikoembetet skett annorledes än genom dem, som i Kyrkan voro Apostlarnes efterträdare, och ifrån dem hade fått sig detta ärende ombetrodt: då måste jag också, om jag ville blifva prest, till detta embete af en sådan myndighet invigas. Jag måste komma till det resultat, att hvarken jag eller någon annan, kände han inom sig sjelf en än aldrig så stor kallelse till lärarekallet i Guds församling, egde, under hvad förhållanden som helst, rättighet att sätta sig upp emot en sådan ordning, som ifrån Gud utgången och af hans heliga allmänneliga kyrka såsom lag fastställd, endast genom en ny ifrån Honom direkte utgången uppenbarelse kan upphäfvas eller förändras.

1) Skal den Lutherske Reformation virkelig fortsættes? En afhandling af Pastor N. F. S. Grundtvig, i Maanedsskrift for Christendom og Historie. Kjöb. 1830.

En sådan invigning till predikoembetet kunde icke gifvas mig af den lutherska kyrkan i Amerika, och icke heller af någon annan protestantisk kyrka derstädes än den angloamerikanska, hvilken, stadigt ståndande i Apostlarnes bekännelse, äfven hade blifvit det i deras samfund, och bibehållit samma kyrkostyrelse som Timotheus utöfvade i Ephesus och Titus på Creta, dit de af Apostelen voro sände att ordna allt i församlingarne "och besätta städerna här och der med prester, såsom dem befallt var."

Liksom mången annan, hade jag hittills betraktat biskopsembetet såsom så att säga en öfverflödighetsartikel. I de europeiska statskyrkliga samhällena har man vant sig att anse en biskop mera som en person i staten än i kyrkan. Den föreställning man der vanligtvis gör sig om en sådan personlighet och hans embete är nästan ingen annan än den, att han sjelf är en man, som eger ohyggligt stora inkomster, är en högt uppsatt person, en ordnings- och expeditionschef inom ett visst distrikt, der han skall hafva en slags tillsyn öfver att de kyrkliga förrättningarne rätt tillgå, utan att han sjelf på sin upphöjda plats, annat än vid särskildt högtidliga tillfällen, behöfver göra sig besvär med några sådana förrättningar, och, om han är gammal och sjuklig, som ofta händer, så låter han domprost och domkapitel sköta stiftet, — hvilket allt skulle bevisa, att det kan skötas honom förutan och med större ekonomi för statskassan. Hvad sjelfva det biskopliga embetet angår, så uppfattar man det vanligtvis icke stort annorlunda än som en lemning sedan den så kallade katolska tiden, nu vordet ett riksdags-embete mer än någonting annat; herdastafven, mitran och kåpan väcka mera löje än vördnad, och passa icke, säger man, för protestantismen och våra upplysta tider. Väl vore dock, innan man, som nu i Sverige, gifver fart åt dylika ensidiga föreställningar och talar om biskopsembetenas indragning, ville också från en annan sida betrakta saken och göra litet mera klart för sig, huru dessa embeten uppkommit och hvad egentliga ändamålet med dem är. Väl vore isynnerhet, om de, som uppträda till försvar för dessa embetens bibehållande, grundade sitt försvar på någonting annat, än den blotta nyttan och ändamålsenligheten, ur verldslig mer än kyrklig synpunkt betraktade. Det gjorde ingenting, om skriket blefve

ännu högre än det är emot prelatmakt, prestvälde och romersk katolicitet. Striden komme åtminstone att föras på dess rätta gebit, och saken blefve då en religionsfråga, som den verkligen är, och icke en blott statsfråga. Sanningen skulle derpå ingenting förlora. Låt det först blifva utredt och afgjordt, huruvida Rikets Ständer instiftat och förordnat biskopsembetet, innan man lemnar åt dem att bestämma, huruvida det skall i kyrkan bibehållas eller afskaffas. Är hela affären blott en ordningsstadga, som hvilar på ett riksdagsbeslut, och icke har någon annan grund för sig; då erkännes gerna, att ju förr den kan upphäfvas eller utbytas emot en annan, mera ekonomisk och, som det för ögonblicket kan tyckas, äfven i andra fall ändamålsenligare, desto bättre. Men är den åter en ordningsstadga af gudomlig skickelse; är den "en ordning", som, enligt den vid Upsala möte godkända och således, om än till bokstafven, dock ännu ej till andan förkastade 1572 års kyrkoordning, erkännes vara "utan tvifvel af Gud den Helige Anda, som alla goda gåfvor gifver, utgången, och som sådan blifvit allmänt och öfver hela kristenheten gillad och anammad och så länge verlden står blifva måste:"[1]) då kan sannerligen ingen mensklig makt, intet borgeligt samhälles representanter deruti göra en förändring, så framt de ej kunna bevisa af Gud sjelf hafva fått sig uppdraget att störta omkull och nedbryta hvad en gång öfver hela kristenheten blifvit af Hans Helige Anda uppbyggdt. Ett sådant bevis torde möjligen kunna åberopas med anförande af den gamla välbekanta, och af en nyare tids ofta yrvakna liberalism missförstådda satsen *Vox populi, vox Dei*; men huru benägen jag än är att i politiskt afseende till en viss grad erkänna denna sats' riktighet, i religiöst afseende visar oss dock historien att, allt ifrån folkförsamlingen omkring Pilati domarestol och intill nu, *Vox populi* har varit: *korsfäst*, *korsfäst*.

I Amerikas fria samhälle, der den enskiltes trosbekännelse är fri som himmelens vind, der ingen yttre makt tvingar mig icke ens till namnet att tillhöra ett visst religionssamfund, hvars lära strider emot samvete och öfvertygelse; der hedningen så väl som den Kristne kan innehafva statens högsta embeten; i Amerika der den presterliga banan,

1) 1572 års Kyrkoordning. Fol. LXXIV, LXXV.

långt ifrån att vara en väg till verdslig lycka, rikedom och äreställen, tvärtom, med högst få undantag, är besådd med fattigdomens törne, och eger inga andra blommor, inga andra skördar än de som växa i sjelfförsakelsens fåror; i Amerika der kyrkan helt och hållet ignoreras af staten, der den biskopliga kyrkan i verldsligt afseende är en ringa, ja kanske "den minsta af juda förstar", der det biskopliga embetet hvarken hvad löneförmåner eller större anseende (så vida ej innehafvaren genom sin egen personlighet förstår att skaffa sig dem) vidkommer, är mer än pastorns för den congregationella eller presbyterianska församlingen; i Amerika der detta embete handhafves uteslutande som ett kyrkans embete, dess innehafvare verkligen "bära omsorg om alla församlingar", äro oupphörligen på visitationer ibland dem, "predikande ordet, straffande, trugande, förmanande, med all saktmodighet och lärdom", både herdarne och den Guds hjord som de äro satte till att föda, — der till följe deraf både lära och kyrkoordning, ännu oföränderligt desamma som i våra fäders dagar och den gamla tiden före dem, hägnas och skyddas emot villfarelsernas stormar och emot sektväsendets fanatism, som, "görande stora tecken," och under ropet "si, här är Kristus" pekar än åt det menskliga vetandets "öken" med dess brunnar som intet vatten gifva, än åt den instängda "kammaren" med dess allt friskare andelif förqväfvande konventikel-luft; i Amerika, der den kyrka, som bibehållit den ursprungliga apostoliska styrelseformen, hvilken ett oredigt rop af röster i våra dagar vill stämpla såsom prestvälde, är just den kyrka, ifrån hvilken allt prestvälde är helt och hållet utestängdt, är i sjelfva sin ursprungliga, på gudomlig grund hvilande organisation och författning mer sannt demokratisk än någon annan, samt på ett förundransvärdt sätt lämpad just för en friare samhällsordning, är den enda, som i sin primitift ecklesiastiska form gifvit icke blott "Apostlar och Äldste," utan äfven "bröder" och lekmän säte och stämma i sina rådsförsamlingar, i hvilka de sednare ega lika mycken talan som de förre; i Amerika kom jag, genom att helt och hållet från en kyrklig synpunkt skärskåda saken, till ett helt annat begrepp om biskopsembetet, än det jag i likhet med många andra hittills haft; här lärde jag mig att inse detta embetes absoluta nödvändighet inom kyrkan, finnande derjemte att en biskop i hvart stift är vida bättre än,

hvad som eljest lätt kan inträffa, en påfve i hvar församling.

Denna åsigt om episkopatet, jag är beredd derpå, torde väl komma att uttydas såsom alltför illiberal och papistisk i en tid, af hvilken icke blott den apostoliska kyrkoordningen, utan äfven sjelfva den apostoliska tron begynner blifva ansedd såsom illiberal och papistiskt; men i det fria Amerika, der beskyllas vi dock i allmänhet icke för illiberalitet, om vi yttra en åsigt, den må i öfrigt vara hvilken som helst och än aldrig så mycket stridande emot andras, så framt den grundar sig på en verklig lifserfarenhet och inre lifsöfvertygelse, då deremot det med skäl kallas illiberalt, att med blott ett magtspråk, utan en verklig grundlig pröfning af denna åsigt och af de förhållanden, under hvilka den utvecklat sig, fördömma och förkättra den, blott derföre att den icke stämmer öfverens med ens egen förut, mera måhända på fördom än på en djupare undersökning af saken, grundade opinion. Jag vill tro att det fria Sverige icke i detta afseende står efter det fria Amerika; jag vill tro, att jag här så väl som der skall finna dem som strängt ogilla mina åsigter, och det måste jag underkasta mig; men, om jag skall kunna bära aktning för deras öfvertygelse — och deri består en sann liberalitet, att stark och rotfästad i sin egen tro dock bära aktning för en annans uppriktiga öfvertygelse — då fordrar jag aktning för min egen, och denna aktning kan icke stå tillsammans med en orättvis beskyllning för illiberalitet.

Hvad det papistiska åter vidkommer, som kunde anses ligga i påståendet om biskopsembetets absoluta nödvändighet, och om ordinationens ogiltighet, så framt ej förrättad af en verklig Apostlarnes efterträdare; så torde de kyrkliga förhållandena isynnerhet i vår tid lemna tillräckliga bevis på, att episkopatet i sin primitiva form är just den mäktigaste protest emot påfvemakten, liksom i allt öfrigt den primitiva kristendomen eller den sanna katoliciteten är den oäkta, förfalskade katolicitetens eller den romerskas farligaste motståndare och det enda, hvarigenom på ett kraftigt sätt de skändliga villfarelser, som den romerska kyrkan ständigt sökt och söker att utbreda öfver verlden, kunna motverkas, det enda hvarigenom den måhända slutligen skall störtas ifrån sin usurperade thron, och sina anspråk på att ensamt vara den heliga allmänneliga Kyrkan. Sekterismen deremot är

påfvedömets amma. Liksom all schism öppnat sina portar vida för kätteri och infidelitet, så är den också öfverallt den bräcka, genom hvilken påfvemagten förstått att smyga sig in. Det var icke förr än i elfte året af Drottning Elisabeths regering, som påfven Pius V slungade bannstrålen emot Drottningen och löste hennes undersåtare från den trohetsed de svurit henne och sitt fädernesland; och detta skedde just vid den tid då de presbyterianske protestanterne återvände ifrån Geneve och medelst sina Calvinistiska läro- och kyrkobegrepp åstadkommo förvirring inom den engelska kyrkan, och på så sätt gåfvo påfven ett tillfälle att blanda sig med i spelet. Med undantag af sex år under Marias regering, var det för 140 år efter reformationen icke en enda romersk biskop i England, intill dess att puritanerne slutligen söndrade sig ifrån kyrkan och mer än 176 schismatiska och kätterska partier öfversvämmade landet. Puritanismen gjorde en bresch i muren, hvarigenom påfvedömets anhängare sedan intågade med flygande fanor. Och så har det varit öfverallt. Der den heliga, allmänneliga kyrkans yttre kyrkoordning icke mindre än dess bekännelse förnekas, der begagnar den romerska kyrkan den sanning, hvarmed den ännu, ehuru som en förderfvad gren, hänger fast vid den ursprungliga stammen, till ett stöd för alla de irrläror, som liksom giftiga krypväxter slingrat sig upp omkring den och förqväft alla dess bättre blad och frukter. Deremot, oaktadt alla de partier som lägrat sig omkring henne, har det dock varit den anglikanska kyrkan, som på sin sannt apostoliska grund, appellerande till den antenicenska kristendomen, har drifvit den romerska kyrkan ifrån dess fordna förskansningar inom falska decretater och förvrängda framställningar af kyrkofädernes skrifter, samt tvungit henne att till försvar för sina inympade nya lärosatser antaga ett helt och hållet motsatt system och uppträda med en så kallad *utvecklings-lära*, enligt hvilken Kristus och hans apostlar skulle hafva lemnat kyrkan i ett ofullständigt skick, liksom ett embryon att vidare utvecklas och fullkomnas af Petri föregifne efterträdare i Rom. Men samma utvecklingslära ligger äfven till grund för den moderna sekterismen och de schismatiska villfarelserna, under hvad namn de än må uppenbara sig. *Les extremes se touchent.* Den sanna katoliken är ingen papist; men deremot är det sekterianen, schismatikern, rationalisten, som

egentligen är papistisk. På den gamla, uppå en gudomlig grundval hvilande, sanningen har han uppbyggt en alldeles ny lärobyggnad, i hvilken han insätter antingen sitt eget förnuft eller någon annan mensklig auktoritet med påflig makt och myndighet. Utgångspunkten är densamma. Skillnaden är blott, att den enes papistiska utvecklingslära har fört honom till bild- och helgondyrkan och till tron på jungfru Marias obefläckade aflelse, då den andres deremot förer honom åt ett alldeles motsatt håll, till socinianism, unitarianism, pantheism, eller till en blott individuel kristendom, ett subjektift känslosvall, som ofta är ingenting annat än ett flarn för vinden [1]).

Det är mig ingalunda obekant, att en och annan i mitt fädernesland, som öfvervägt dessa ämnen, kommit, om icke just till samma dock ett liknande resultat, som det hvartill jag kom, då jag i Amerika, som jag tror mig kunna försäkra, samvetsgrannt och moget eftersinnade, huru under de der rådande religiösa förhållandena det nya settlementets kyrkliga angelägenheter bäst skulle kunna ordnas och på hvad sätt jag skulle kunna åtaga mig deras vård. Jag vet ock, att en beskyllning för papism och för ett bearbetande af prestvälde icke är det enda, som drabbat dem, hvilka vågat offentligen framträda med dylika tankar och åsigter, men att de derigenom äfven blifvit gjorde till ett mål för åtlöje och framställde såsom de der med sin förblindade kyrkliga konservatism vilja ställa sig in hos dem som magten hafva, och söka att skuffa sig fram i verlden. Hvad det sednare be-

---

1) I samma koloni der Plymouth-klippan står, som fordom välkomnade de sjötrötte främlingarne, hvilka funno Englands biskopliga kyrka för kall och stel för deras lefvande kristendom, uppträdde icke länge sedan en predikant, hvars religiösa bekännelse var på det närmaste sammangjuten med den som råder vid det gamla, ansedda och rikt donerade universitet, hvilket de fordne puritanerne kallade Profeternas Skola, — och, sedan han omtalat huru det Nya Testamentet var uppfyldt af en mängd otroliga och osedliga berättelser, förklarar han: "allt efter som kristendomen *utvecklas*, kunna vi vänta oss att få se menniskor, som äro lika så stora och begåfvade som Jesus Kristus, ja äfven större och mera rikt utrustade än han." "Oss frälsar icke Kristus, som lefde för 19 århundraden sedan, men *den* Kristus, som vi finna i våra egna hjertan." "Vi behöfva ingen, som står emellan oss och vår Gud." Under det en sådan lära predikas i de fordna, fromma separatisternas bönehus, knäböja ännu i Englands vördnadsbjudande katedraler andäktiga skaror i det enda Frälsarenamnet omkring det altare, vid hvilket, såsom i begynnelsen, biskopen står välsignande i Herrans namn.

träffar, så bör jag åtminstone gå fri för en sådan beskyllning. Hos mig hade dessa kyrkliga åsigter stadgat sig långt innan jag någonsin tänkte på att återvända till fäderneslandet, och i Amerika kunde de sannerligen icke anses såsom ett trappsteg till verldslig lycka. I Sverige åter hafva de till en stor del varit orsaken, hvarföre jag icke genom att fortsätta den presterliga banan sökt ett bröd, som måhända kommer att nekas mig på hvarje annan.

Må ingen heller säga, att de betraktelser, som ledde mig till den protestantisk biskopliga kyrkan, hvälfde sig endast omkring hvad som är en tom yttre form, och att jag för templets skull glömde den som är större än templet. Har Kristus och hans af den Helige Anda ingifne Apostlar instiftat och grundlagt en kyrka på jorden; är nit och kif och tvedrägt, är den enes sägande: jag är Paulisk, — och den andres: jag är Apollisk, ett det köttsliga sinnets vandrande efter menniskosätt; så är det sannerligen icke en blott formfråga, att, ställd midt ibland emot hvarandra stridande partier, som alla påstå sig vara Kristi lekamen, fråga huru denna kyrka var först inrättad, lika så litet som det är en blott formfråga, huruvida jag tillhör ett samfund, som i detta fall följt Guds, eller ett annat, som låtit sig nöja med menniskors stadgar. För skalets skull glömdes dock ingalunda kärnan, icke för den yttre beklädnadens skull den kosteliga perla, som deruti är infattad. Den episkopala kyrkan hvilar på ingen annan grund än den som lagd är. Hvad den uppbyggt derpå har dagen gjort uppenbart, och dess verk är blifvande; ett stadigt fasthållande vid klippan Kristus, en lära sådan den af apostlarne förkunnades och först bekändes af de heliges församlingar, en gudaktighet, som visserligen icke är den bullrande, ytliga fromhet, som i våra dagar äflas "att göra sina tänkeskrifter breda och fållarna på sina kläder stora", men som icke dess mindre visar sig i en hjertats lugna, djupa vördnadsfulla kärlek till Gud, misströstande om sig sjelf, men hoppandes allt endast af hans fria nåd och barmhertighet. Vare det långt ifrån mig att vilja säga, det icke både i den lutherska kyrkan i Amerika och i andra dervarande kristna sektsamfund, huru stora än de villfarelser kunna vara, hvilka de i sina bekännelser omfattat, lefver och rörer sig en sann kristelig fromhet och gudaktighet, som i många enskilta fall måste tillvinna sig hela vårt

hjertas varma, innerliga deltagande, aktning och beundran; men den episkopala kyrkan framställde sig för mig såsom varande den, i hvilken, just till följd af dess sannt kyrkliga ordning, också en sann religiositet bäst skulle kunna icke blott väckas, utan äfven sedan allt framgent underhållas och utvecklas till ett alltmera verksamt lif i Gud. Den var icke den häftigt framåtilande, sorlande strömmen, som än dånande störtar sig mellan klipporna, än åter tyckes vara nästan helt och hållet uttorkad, — utan en stilla, djupgående flod, som, utan att göra något stort buller af sig, befruktar dalen, genom hvilken den oafbrutet flyter i sin gamla fåra, aldrig öfversvämmande sina bräddar, aldrig sökande, för att påskynda sitt lopp, att bryta sig fram på nya vägar, lemnande efter sig förvirring och ödeläggelse. "Det goda betrodda godset," har den hittills troget bevarat. När de nya religionsamfund, som förkasta den gamla kyrkoordningen hafva fullbordat sitt lopp och, i likhet med de flesta äldre som afvikit derifrån, knappt mera igenkännes under sina ursprungliga namn; då skall verlden inse, men ack! kanske i många fall för sent, att de som ifrat för denna yttre kyrkoordning och författning icke ifrat för hvad som endast varit en tom och betydelselös form, att striden varit icke en erkeengels träta med djefvulen om Mose kropp, men Brudens, Lambsens hustrus kamp med anti-krist om brudgummens gudomliga fullkomligheter. Hvarhelst kyrkan sedan reformationen har bibehållit den primitiva kyrkoförfattningen och ett apostoliskt prestadöme, der har hon aldrig med ett enda steg närmat sig något af de kätterska samfund, som uppstått på alla sidor omkring henne och som icke blott förneka "Herran som dem köpt hafver med sitt blod," men äfven förneka att Han, som dem köpt hafver, är Herran. Hvarhelst det apostoliska episkopatet är erkändt, der är ock Jesus erkänd och dyrkad såsom "sann Gud af sann Gud," hans blod såsom priset för vår återlösning, hans kors såsom det banér, under hvilket allena seger kan vinnas öfver synd och verld och en oförgänglig krona i ett annat lif. Då deremot öfver allt med förnekelsen af denna apostoliska ordning äfven har följt en förnekelse af Kristus sjelf, eller åtminstone, der den ännu icke är fullt utvecklad, en tendens dertill. Derföre, ju mer jag begynte känna värdet af den sanna Kristna trons klenodie, desto mera angeläget syntes det mig ock, att icke

bortkasta skrinet, i hvilket detta klenodie hittills visat sig vara bäst och säkrast förvaradt.

KAPITLET III.

Kyrklig oenighet. — Brefvexling med erkebiskop Wingård. — Skiljaktigheter emellan den lutherska och den episkopala kyrkan.

För de skandinaviska utvandrarne i nybygget framställde jag öppet mina åsigter. Skulle jag blifva deras prest, så kunde det endast ske med vilkor, att detta embete mig på ett behörigt sätt och såsom bruket var i den fosterländska kyrkan öfverantvardades, och att jag dertill ordinerades af en biskop i den episkopala kyrkan, med hvilken kyrka, såsom af alla härvarande religionsamfund närmast beslägtad med den nyssnämnda, jag föreslog att vi alla förenade oss. Genom en sådan förening var det att hoppas, det våra kyrkliga angelägenheter bäst skulle kunna ordnas. Samtlige norskarne antogo detta förslag; men en del af svenskarne opponerade sig deremot på grund af ett i sig sjelf ganska aktningsvärdt skäl. De ville nemligen icke öfvergifva den kyrka de hittills tillhört, icke den bekännelse de hittills omfattat. Vi andra trodde dock, att i det vi inträdde i samfund med den episkopala kyrkan, vi icke gjorde oss skyldiga till ett affall hvarken ifrån den ena eller den andra. Snarare ansågo vi att derigenom ett större eller, rättare sagt, ett verkligt affall ifrån båda skulle förebyggas. Framtiden utvisade äfven, att af dem som sade sig af tillgifvenhet för den lutherska läran, en tillgifvenhet som dessutom det var stor anledning tro i flere fall vara mera föregifven än uppriktig, icke kunna instämma i de andras beslut, de flesta antingen förenade sig med något ifrån vår bekännelse alldeles afvikande religionssamfund, eller ock försjönko i en andelig liknöjdhet. Äfven sedan svenska prester kommo i landet försummade några att låta döpa sina barn och förblefvo sjelfva fremmande vid Herrans bord. Föreningen med den episkopala kyrkan hade åtminstone det goda med sig, att de flesta af dem, som sålunda icke ställde sig utom alla kyrkliga förhållanden, sedermera,

då de försågos med egna prester ifrån hemlandet, slöto sig till deras lutherska församlingar, så framt de ej af en då pröfvad och stadgad öfvertygelse föredrogo att fortfarande tillhöra den episkopala kyrkan. Ånskönt gudstjensterna nu såsom förut förrättades i hufvudsaklig öfverensstämmelse med svenska kyrkoritualen, bevistades de ej längre af dem, som icke kunde ingå på den ofvannämnde kyrkliga föreningen, och hvilka af trohet till den lutherska läran ansågo sig böra afhålla sig äfven ifrån dessa gemensamma andaktsöfningar. Oenighet och söndring uppstodo i vårt lilla samhälle som äfven lät känna sig i saker af mindre vigt. Det var en tid, då jag vacklade i hvad beslut jag borde fatta.

Slutligen skref jag till erkebiskop Wingård, fästande hans uppmärksamhet vid våra kyrkliga förhållanden, bedjande honom, såsom den svenska kyrkans högsta auktoritet, att framställa skiljaktigheterna emellan de båda kyrkornas bekännelse och att uttala sin mening om vår förening med den episkopala. Jag kan icke neka till att jag tog detta steg till hälften i den förmodan att han skulle se saken ifrån samma synpunkt som biskop Svedberg fordom, och att han, i betraktande af de förhållanden, i hvilka vi voro, hafvande föga eller ingen förhoppning på att erhålla prester ifrån fäderneslandet, skulle om än icke tillstyrka, åtminstone icke strängt ogilla våra planer i kyrkligt afseende. Derigenom, hoppades jag, skulle kanske en större enighet befrämjas, och man finge till ledning för sitt handlingssätt en bättre auktoritet än den egna åsigten. Det var åtminstone att gå öppet till väga, och ingen kunde sedermera förebrå mig, att jag sökt att på något sätt föra honom bakom ljuset i fråga om olikheten emellan de begge kyrkornas bekännelse. Enhvar kunde sedan, efter att ytterligare hafva blifvit gjord uppmärksam på förhållandena, med Gud och sitt samvete afgöra saken.

Hvad mig sjelf angår, så kunde jag naturligtvis icke hafva undgått att besinna och öfverväga de skiljaktigheter, som vanligen uppgifvas att vara emellan den anglikanska kyrkan och den lutherska. Men dessa skiljaktigheter — och huru jag uppfattade dem synes af det följande — voro de icke snarare menings- än tros-skiljaktigheter? Voro de verkligen så stora, att de gjorde det till en pligt för oss, att i ett land med en allaredan förut i så betydlig grad sektstyckad kristendom, ytterligare utgöra ett parti, och söndra oss

ifrån den kyrka, som icke blott ifrån verldslig synpunkt sedd var det enda härvarande rätt ordnade protestantiska kyrkosamfund, utan äfven mer än något annat uppbyggd på en rätt apostolisk grund, varande "en rätt-troende kyrka", en lefvande gren af den heliga allmänneliga kyrkan, en ledamot af den lekamen, i hvilken det är sagdt oss att ingen skiljaktighet skall vara? Den var *kyrkan* här i landet; och liksom i Sverige min pligt vore att icke uppresa altare emot altare, utan att vara medlem af denna kyrka, som der genom Guds nåd blifvit uppbyggd och bevarad "i apostlarnes lärdom och samfund", så var det äfven här. Om än den här kom mig till möte under ett annat namn, så hvad mer? Var jag döpt till lutheran? Innebar mitt döpelseförbund en större förpligtelse till ett tillfälligt partinamn, uti hvilket icke ligger någon salighet, än till Guds kyrka och församling, hvarhelst den på sin sanna, osvikeliga klippgrund vore uppbyggd? Ju mer jag öfvervägde detta, ju mer förekom det mig, som om de ifrågavarande skiljaktigheterna de begge kyrkorna emellan hörde till de "trätor", för hvilka Apost. Paulus bestraffade den kristna församlingen i Corinth, sägande: "Mån Kristus var söndrad? Mån Paulus vara korsfäst för eder? Eller ären I döpte i Pauli namn?"

Mitt bref till erkebiskop Wingård innehöll följande frågor:

1:o Hvad är den väsendtliga skillnaden emellan den engelska, eller, som är detsamma, den protestantisk-episkopala kyrkan i Amerika och den evangelisk-lutherska i de tre skandinaviska rikena?

2:o Göra vi rätt att under sådana omständigheter som våra närvarande, och i betraktande af de religiösa förhållandena i Amerika, förena oss med nämnde kyrka derstädes?

3:o Kunna vi till följe af en sådan förening anses hafva ändrat religion?

Rättvist är, att då jag omnämnt denna skrifvelse till erkebiskop Wingård, jag äfven i korthet redogör för det vänliga, fastän ogillande svar jag af honom erhöll, och i hvilket, som han sjelf säger, han "önskade tala sanning i kärlek". Hade jag rätt betänkt saken, så borde jag kunnat förutse, att den svenska kyrkans primas gerna icke kunde på annat sätt än han gjorde besvara ofvanstående frågor.

Efter att hafva yttrat att "jemförelsen emellan de båda

kyrkornas bekännelseskrifter visar, att de i de flesta delar med hvarandra öfverensstämma; stundom till och med i sjelfva uttrycken", öfvergår erkebiskopen till ett mera bestämdt besvarande af den första frågan, och hänvisar till den 17 ibland den engelska kyrkans 39 artiklar, "såsom varande den första, i hvilken denna kyrkas bekännelse i någon märkbar mån skiljer sig ifrån den svenska", så till vida som han säger den "afvika ifrån den sednare, icke genom att uttryckligen *antaga*, men genom att icke uttryckligen *ogilla* läran om ett ovilkorligt nådaval", och således "i detta afseende vara obestämd."

Tydligast, anmärker erkebiskopen vidare, framträder olikheten emellan de båda kyrkorna i läran om den Heliga Nattvarden, i hvilken punkt, säger han, "den engelska kyrkan, i motsatts till den svenska, förnekar den sakramenterliga föreningen emellan brödet och vinet och Kristi lekamen och blod, förnekar Kristi annammande annorledes än genom tron."

För det tredje nämnes den engelska kyrkans skiljaktighet ifrån den svenska bestå derutinnan, "att då den förra i afseende på kyrkans författning antager en, af särskild ordination beroende, skillnad emellan *Episcopi*, *Presbyteri* och *Diaconi*, och anses benägen att i *gudomlig stiftelse* finna grunden till så väl denna skillnad, som biskopsembetets oumbärlighet, emedan dess innehafvare skulle företräda Apostlarnes ställe inom kyrkan, och dessförutan kyrkan förlorade sin sanning, så antager deremot den svenska kyrkan, att först i kristenheten icke varit åtskillnad emellan biskopar och öfriga prester, men att den sednare tillkommit, såsom ordningsstadga, ehuru visserligen af *gudomlig skickelse*," hvarefter anföres den af mig förut åberopade 1572 års kyrkoordning, godkänd af Upsala Möte.

Då dessa punkter i allmänhet anses vara de, uti hvilka den engelska kyrkan skiljer sig ifrån den svenska eller ifrån hvad som i våra ecklesiastika lagstadganden kallas "den rätta evangeliska läran", och då ett icke så obetydligt missförstånd i detta fall tyckes vara rådande; så torde mig tillåtas, att med några få ord närmare belysa dessa skiljaktigheter. Må vara, att jag såg dem och ännu ser dem i ett alltför förmildradt ljus; men min uppfattning af dem, om den äfven icke kan vinna den strängt orthodoxe Lutheranens bifall, bör åtminstone få gälla som ett försvar för en handling, hvilken

jag är angelägen om att andra än sådana, som med en latitudinär likgiltighet betrakta en trosbekännelses divergerande ifrån en annan, icke skola strängt bedömma och klandra.

Få, kanske ingen, af mina läsare veta hvad det vill säga, att öfvergifva en tro eller en kyrka, med hvilken ens heligaste liksom äfven ens käraste minnen äro förenade; få äro de, som kunna ana den utvärtes strid och invärtes räddhåga, som måste föregå och äro förknippade med ett sådant steg, förutsatt att det sker icke af nyck, icke efter ett befrågande derom med kött och blod allena, men på grund af en verklig, djup, inre öfvertygelse, efter att i hjertats enfald och ödmjukhet hafva frågat: Herre, hvad vill du att jag skall göra? Mig blef en sådan strid, i egentlig mening, besparad; ty i den biskopliga kyrkan såg jag den svenska; jag kunde icke erkänna, lika litet som jag nu kan det, att, isynnerhet då jag var ställd utom den sednare, en förening med den förre var en öfvergång till en annan tro; men i alla fall, här var dock i visst afseende en förändring; här var, om icke annat, en förändring af namn — och i våra dagar ligger mycket i ett namn; allaredan detta namnet Lutheran, churu jag vid närmare eftertanke måste ogilla, att ett kyrkosamfund på detta sätt uppkallat sig efter en mensklig auktoritet, var dock något som hjertat icke straxt kunde förneka; jag hade uppväxt med detta namn, och blifvit van att betrakta det såsom, att jag så må säga, en slags stämpel på hvarje gudomlig sanning; den kyrka, under hvars skygd jag blifvit uppfostrad, vid hvars altare jag aflagt mina första, heliga löften, kunde aldrig af mig glömmas; med minnet deraf hade sammanknutit sig allt hvad lifvet fordom hade dyrbarast, åtankan af dem som lade barnets späda händer samman till dess första bön: och med dessa minnen och känslor tackar jag Gud, att jag icke blef satt på ett prof, hvarvid en större afvikelse ifrån det samfund jag hittills tillhört kunde hafva blifvit mig en samvetspligt. Nu, ju mer jag öfvervägde de förhållanden, i hvilka jag var, och den kyrkas bekännelse, till hvilken jag måste betrakta det icke som en blott tillfällighet men som en Försynens skickelse, att jag leddes redan vid mina första steg i det fremmande landet; ju mer fann jag, att den pligt som böd mig, att förena mig med denna kyrka, icke på samma gång fordrade af mig någon stor afvikelse ifrån den lära jag hittills bekänt, utan tvärtom,

att jag vid mitt inträde i den protestantisk-biskopliga kyrkan kunde taga med mig den svenska kyrkans bekännelse. Det är för att detta steg, om möjligt, måtte så bedömmas, som jag här vid de ofvanuppgifne skiljaktighets-punkterna vill göra några anmärkningar.

Dock här är icke allenast fråga om ett rättfärdigande af mig och några andra individer i samma ställning med mig; mig är det en vida heligare pligt, att i detta fall rättfärdiga den engelska kyrkan och dess syster i Amerika ifrån den anklagelse för felaktighet i lära, hvilken ofta till följd af en oriktig uppfattning af deras bekännelse, här göres emot dem. Detta kunde och borde måhända ske på ett annat sätt, men för närvarande inskränker jag mig till endast att i korthet visa, huru äfven i de punkter, som erkebiskop Wingård uppgaf vara de enda, i hvilka dessa kyrkor skilja sig ifrån den svenska, de dock i sjelfva verket stå den sednare vida närmare än mången vill erkänna.

Hvad den första punkten angår, nemligen läran om nådavalet, månne den anglikanska kyrkan i detta afseende verkligen är mera obestämd än den lutherska? Den Augsburgiska bekännelsen nämner icke ett enda ord derom; de lutherska församlingar således, hvilka, i likhet med flertalet af dem i Amerika antaga endast denna bekännelse till sitt symbolum, lemna denna vigtiga fråga ännu mera oafgjord än den, som gerna medgifves, i visst afseende kanske något tvetydiga 17 art. i den anglikanska kyrkans bekännelse. Andra lutherska församlingar åter, hvilka jemte den Augsburgiska bekännelsen upptaga hela *Formula Concordiae* bland sina symboliska böcker, måste deruti söka en förklaring öfver ett lärostycke, som denna kyrkas ursprungliga och egentliga symbolum lemnar alldeles oafgjordt, och hvarom, då det der icke ens omnämnes, det kunde tyckas, som tilläts det hvar och en att tro hvad han behagar.

Dock, jag vet det väl, så är icke meningen. Meningen är, hvad också den svenska kyrkan i sin bekännelse uttalat, att *Formula Concordiae*, den må nu till alla delar sättas i bredd med *Confessio Augustana* eller icke, dock alltid skall gälla som en närmare förklaring, ett appendix till densamme, och att hvad som sålunda i den sistnämnde har blifvit en bristfällighet, ersättes och bestämmes af den förra.

Men om nu i ett fall jemförelsen mellan den ena be-

kännelseskriften och en annan får bestämma kyrkodogmen, hvarföre icke tillåta, att så också får ske i ett annat? Om den lutherska kyrkan måste gå till *Formula Concordiae* för att afhjelpa hvad som icke kan nekas vara en uppenbar *bristfällighet* i dess Augsburgiska bekännelse; så må det väl äfven medgifvas den anglikanska kyrkan, att få appellera till sina andra bekännelseskrifter, för att närmare bestämma och förklara hvad som erkännes vara en blott *tvetydighet* i en af dess 39 artiklar.

Dessa artiklar hafva aldrig, lika litet som den Augsburgiska bekännelsen af lutheranerne, blifvit af den anglikanska kyrkan erkände såsom varande ensamt för sig en till alla delar fullständig framställning af kyrkans dogmer och bekännelse, så mycket mindre som presterskapet i Amerika icke ens äro förpligtade att besvärja och underskrifva dem, utan antaga och betrakta vi dem ungefär så som presterskapet i Sverige måste antaga och betrakta concordiaeformeln. Utom dessa 39 artiklar har den anglikanska kyrkan *The Book of Homilies*, hvilken i flere fall torde kunna åberopas såsom närmare förklarande dess lära i åtskilliga lärostycken. Men främst och förnämligast af allt gäller *The Book of Common Prayer* med den deri intagne kyrkans katekes, och om de 39 artiklarne härmed jemföras, så torde, åtminstone hvad läran om nådavalet angår, de obestämda uttrycken i de sednare få sin fulla och bestämda förklaring af den förra.

Det är någonting så allmänt, att den engelska kyrkans lära i den ifrågavarande punkten missförstås; man icke blott påstår att den är obestämd, utan mången uppfattar den såsom helt och hållet calvinistisk; man säger att den godkänner Calvins alla så kallade "fem satser" med hela deras sammanhängande, jernhårda, förfärliga predestinations-system. Det behöfs icke en lång afhandling, för att vederlägga sådana påståenden. Jag frågar blott, kan den bekännelse sägas vara calvinistisk eller antaga läran om ett ovilkorligt nådaval, hvilken, i likhet med den engelska kyrkans, lärer att dopet är ett nya födelsens bad [1]), lärer att *hvarje* barn, som undfår detta heliga sakrament, i och genom detsamma göres till "en lem af Kristo, ett Guds barn och en arfvinge till himmelen", — lärer att "Guds Son har lidit döden för *alla*

1) Den anglikanska kyrkans barndops-ritual.

menniskor," [1]) — lärer hvarje döpt barn, att, tillfrågad öfver den 3:dje trons artikel svara, att det tror "på Gud den Heliga Anda, som heliggör det och *allt* Guds folk" [2]), och som vidare i en af dess *Articles of Religion* tydligt förklarar att med en sådan döpelsenådens delaktighet och heliggörelse genom den Heliga Ande ingalunda följer en "nådens oemotståndlighet", såsom den calvinska läran antager, utan säger, att "vi kunna, efter att hafva annammat den Heliga Ande, falla ifrå den nåd som är oss gifven och åter falla i synd, samt att vi genom Guds nåd åter kunna stå upp och förbättras till vårt lefverne [3])?"

Ehuru den engelska kyrkan icke med den utförlighet som den lutherska afhandlar sina dogmer, och icke i en concordiae-bok iklädt dem formen af ett kanske något på en gång både för trångt och för vidlyftigt scholastiskt system; så torde dock det nu anförda vara ett tillräckligt bevis, att i den ifrågavarande punkten den ena kyrkan icke är afvikande från den andra, den ena icke mer obestämd än den andra, utan, åtminstone för så vidt jag har blifvit undervisad i deras bekännelser, båda af densamma tro och densamma mening, antagande (såsom biskop Martensen i Danmark så förträffligt, vackert och öfvertygande och i öfverensstämmelse med den heliga allmänneliga kyrkans i alla tider bekända lära har framställt det i sin afhandling om det kristliga dopet) en sakramental predestination, en allmän kallelse och en *electio* genom upptagandet i Guds nådaförbund, beroende det sedermera på enhvar, att "göra sin kallelse och utkorelse fast."

Hvad den andra punkten vidkommer, uti hvilken de båda kyrkorna säges förnämligast divergera ifrån hvarandra, så är här onekligen en skiljaktighet, den dock vid närmare betraktande icke är så stor som den i allmänhet anses vara, och som torde, om man rätt analyserar densamma, blifva en skiljaktighet mera i ord än egentligen i lärobegrepp. Äfven i detta fall bedömmer man vanligtvis den engelska kyrkan

---

1) Samma kyrkas katekes.

2) Ibid. Den engelska kyrkan har: *the Holy Ghost, who sanctifieth me and all the elect people of God;* i den amerikanska kyrkan är ordet *elect* utelemnadt. I hvilketdera fall som helst bör dock här icke gerna något missförstånd kunna uppstå om meningen.

3) Den 16 Art.

endast efter dess 39 artiklar, och, gifvande dem en alltför fri tolkning, förblandar man denna kyrka med den, som i allmänhet kallas den reformerta, och gör dess bekännelse till mera calvinistisk än den verkligen är. Den engelska kyrkan förnekar ingalunda, "i motsats till den svenska, den *sakramenterliga* föreningen emellan brödet och vinet och Kristi lekamen och blod." Den bekänner deremot (och kyrkans bekännelse är icke ansvarig för och får icke bedömmas efter enskilta personers afvikelse derifrån) en verklig Kristi närvaro (*a real precence*) i den heliga nattvarden.

Äfven i denna punkt måste vi jemföra och bringa i öfverensstämmelse med hvarandra kyrkans bekännelseskrifter. Den 25:te art. säger att sakramenterna äro "icke blott sinnebilder eller vårdtecken af de Kristnes bekännelse, utan fastmer vissa och säkra vittnesbörd, och kraftigt verkande nådemedel, *hvarigenom* (eller *hvarmed*) han osynligen verkar i oss." Den 28:de art. anförer Apostelens ord, att för dem, som rätteligen, värdigen och med tro anamma sakramentet, "det bröd som brytes är Kristi lekamens delaktighet, och likaledes välsignelsens kalk Kristi blods delaktighet." Samma artikel förklarar ytterligare, såsom i motsats till den romerska kyrkans transsubstantiationslära, och i motsats till begreppet om ett *opus operatum*, att "Kristi lekamen *gifves*, *tages* och *annammas* endast på ett himmelskt och andeligt sätt" och att "det medel, hvarigenom Kristi lekamen *tages* och *annammas*" (ordet *gifves* är ingalunda utan afsigt utelemnadt i den sednare satsen) "i den heliga nattvarden, är tro."

I nattvardsritualen i *The Book of Common Prayer* heter det vid den förmaning som sker till komunikanterne, att "så stor som den välsignelse är, om vi med en sann botfärdighet och lefvande tro annamma det heliga sakramentet, (ty *då* äta vi andeligen Kristi lekamen och dricka hans blod; då blifva vi i Kristus och han i oss; vi äro ett med honom och han med oss) så stor är ock faran, om vi det ovärdeligen annamma. Ty då äro vi saker på Herrans lekamen och blod; vi äta och dricka oss sjelfva domen, icke åtskiljande Herrans lekamen." I bönen näst före consecrationen bedes: "Förläna oss derföre nåd, o Gud, att så äta din älskade Sons Jesu Kristi lekamen och dricka hans blod, att vår syndiga lekamen må renad varda genom hans lekamen, och våra själar tvagne varda genom hans dyrbara blod, och

att vi alltid härefter må blifva i honom och han i oss.“ I bönen, som är förenad med sjelfva consecrationen är ytterligare (synnerligast i den amerikanska kyrkans ritual, som på detta ställe är ännu mera bestämd än den engelska), nedlagd läran om en verklig Kristi lekamen och blods delaktighet, och det “genom de med Guds ord och den Helige Anda välsignade och helgade medlen, brödet och vinet“. I kyrkans katekes åter säges det, att ett sakrament består af två delar, “ett yttre och synligt tecken *(sign)* [1]), och en inre andelig nåd gifven oss; det förra förordnadt af Kristus sjelf, som ett *medel*, *hvarigenom* (eller *hvarmed*) vi emottaga den sednare;“ att i altarets sakrament “de yttre (jordiska) tingen äro bröd och vin, och de inre (andeliga, himmelska) äro Kristi lekamen och blod, som *verkeligen och i sanning (verily and indeed)* emottages och annammas af de troende i Herrans nattvard.“

Den bestämda förklaringen att ett sakrament *består* af två ting, synliga och yttre, samt inre och andeliga (och månne icke detta kan gälla såsom liktydigt med hvad i den svenska katekes-förklaringen kallas “synliga och jordiska, osynliga och himmelska“), kan icke gerna uttydas såsom ett förnekande, utan innebär tvärtom ett antagande af en sakramenterlig förening emellan dessa tvenne ting.

Jemförande nu allt detta, artiklarne (hvilka i denna och åtskilliga andra punkter måste uppfattas hufvudsakligen som en, protest emot den påfviska kyrkans villfarelser, och der vi för att rätt förstå dem, sålunda icke få lemna ur sigte deras historiska betydelse), katekesen och *The Book of Common Prayer*, så finna vi, att den engelska kyrkan lärer, att der i sakramentet är en sann, verklig, andelig Kristi närvaro, och att brödet och vinet *instrumentaliter* meddela (*convey*) Kristi lekamen och blod åt den, som värdigt annammar dem. Så har ock denna kyrkas förnämsta theologer, allt ifrån Cranmer, och synnerligast Ridley, ända till våra dagar framställt kyrkans lära: en “Kristi närvaro i den heliga nattvarden, gudomligen och, på ett särskilt sätt, andeligen i komunikan-

---

1) Jag har öfversatt *sign* med tecken, ehuru det snarare torde kunna öfversättas med ting. I denna bemärkelse förekommer också “det sakramentala tecknet“ i flere den lutherska kyrkans skrifter. Att här icke menas ett blott tecken i figuratif betydelse, eller allenast en representatif bild, utan ett jordiskt, synligt ting, *förmedelst* hvilket en osynlig himmelsk nådegåfva meddelas, är tydligt af sjelfva definitionen.

ternas hjertan, sakramentalt i de synliga elementerna; och denna närvaro *verkelig (real)* i detta ords betydelse såsom motsatt till hvad som är låtsadt eller blott imaginärt, d. v. s. i dess betydelse af *sannerligen (truly)*, — och såsom motsatt till hvad som är blott figuratift eller endast representatift, d. v. s. i dess betydelse af verkande (*effectually*); men icke i dess betydelse såsom motsatt till hvad som är andeligt, d. v. s. icke såsom utmärkande en naturlig och materielt verklig närvaro." [1])

Sålunda skulle jag kunna ur flere engelska theologers skrifter, t. ex. ur den för sin fromhet och lärdom högt ansedde biskop Jeremy Taylor's, anföra flera bevis för att den engelska kyrkan sjelf, som väl måtte få erkännas vara den säkraste och tillförlitligaste förklararen af sina egna artiklar och bekännelse, fast och konseqvent vidhåller det primitiva lärobegreppet om en i nattvarden verklig sakramenterlig förening emellan brödet och vinet och Kristi lekamen och blod; dock så att den med St. Bernhard bekänner: *in sacramento exhibere nobis veram carnis substantiam*, men i likhet med honom tillägger, *sed spiritualiter non carnaliter*. Går den lutherska kyrkan i sin bekännelse längre än så, då är der onekligen i detta fall en skiljaktighet emellan densamma och den engelska, som, utan att förneka den sakramentala föreningen emellan de synliga och osynliga tingen, just på grund af att den bekänner de sednare vara andeliga och himmelska, och icke naturliga och materiella, deremot måste förneka, att dessa kunna, annorledes än andeligen, genom tron annammas, d. v. s. bestrider att den otroende och obotfärdiga, som saknar, så att säga, den organ, med hvilken allena andeliga gåfvor kunna annammas, erhåller, så som den troende gör, *panem Dominum* — det bröd som är Herren, — utan säger, att denne erhåller blott *panem Domini*, och att han, derigenom att han sålunda "icke åtskiljer Herrans lekamen," "äter och dricker sig sjelf domen." [2])

---

1) An exposition of the Catechism of the Church of England by the Rt. Rev. W. Nicholson, Bp. of Gloucester.

2) Låtom oss härmed jemföra hvad en af den svenska kyrkans största och mest aktade lärare yttrar i en predikan, afhandlande altarets heliga sakrament: "Det vissa är, att altarets sakrament åsyftar den andliga föreniug med Frälsaren, som han mente, då han sade: Utan I äten menniskones Sons kött &c. (Joh. VI: 53). Då han sedan vid nattvardens instiftelse förklarade om brödet: det är min lekamen, och om vinet:

Är deremot den lutherska kyrkans bekännelse den att Kristi ord, "detta är min lekamen," skola betyda att brödet i och för sig sjelf, äfven innan åtnjutandet — och således utan allt afseende på hvem som emottager det, om det är

---

det är mitt blod, satt han ännu lefvande bland sina lärjungar, då rann ännu hans blod i hans ådror. Således kunde han icke mena ett lekamligt ätande och drickande, såsom några af hans lärjungar förstodo hans ord, hvarföre de ock sade: Det är ett hårdt tal, och ho kan det höra? och de öfvergåfvo honom. Många öfvergifva honom ännu i vår tid af oförstånd om rätta meningen af det sakramenterliga ätandet och drickandet. Men är det väl någon af oss, som har en så rå föreställning derom, att han tror sig i nattvarden blifva delaktig af den lekamen som hängde på korset, af det blod som der blef utgjutet? Vi veta ju alle, att det är Kristi förklarade lekamen vi anamme, den, med hvilken han, äfven som menniska, är i sin församling allestädes närvarande och verkande, liksom solens ljus sprider sig upplifvande öfverallt på jorden. Så var det ock sitt förklarade blod, som han mente, då han sade: mitt blod är den rätta drycken; hvilken som dricker mitt blod, han skall icke törsta till evig tid. Vi undfå denna hans, att jag så må säga, andeliga lekamen, detta hans himmelska blod, *icke med våra händer*, *icke i vår mun*, *icke för våra ögon*, *utan med vår själs innersta känsla*, *då vi med en brinnande tro och kärlek*, *med en allvarlig*, *af hans anda helgad vilja omfatta vår Frälsares lära och bud och försoning*, *så att vi med honom vilje lefva och dö.*" (Predikningar af F. M. Franzén 2 Häft. Sthm 1841). Om detta är en kort framställning af den lutherska kyrkans lära om nattvarden, så är det ingenting deri, som ej af en anglikansk prest skulle kunna underskrifvas. De italiserade orden påminna till och med om och skulle kunna ställas i paralel med de i den engelska kyrkans 29 art.: *Impii*, *et fide viva destituti*, *licet carnaliter et visibiliter (ut Augustinus loquitur) corporis et sanguinis Christi sacramentum dentibus premant*, *nullo tamen modo Christi participes efficiuntur.*

Jag kan icke afhålla mig ifrån, att vid sidan af ofvananförde ord af en svensk biskop ställa följande af en engelsk. De flesta som intressera sig för detta ämne, förstå utan tvifvel engelska språket, och jag föredrager derföre att göra denna citation på original-språket heldre än att genom en öfversättning möjligtvis otydliggöra, hvad jag önskar, att enhvar ville studera såsom ett commentarium öfver den engelska kyrkans 28:de art. "it is much insisted upon, that it be inquired whether, when we say we believe Christ's body to be *really* in the sacrament, we mean that body, that flesh, that was born of the virgin Mary, that was crucified, dead and buried? I answer I know none else that he had or hath; there is but one body of Christ, natural and glorified; but he that says that body is glorified, which was crucified, says it is the same body, but not after the same manner: and so it is in the sacrament; we eat and drink the body and blood of Christ, that was broken and poured forth; for there is no other body, no other blood of Christ; but though it is the same which we eat and drink, yet it is another manner, and therefore, when any of the protestant divines, or any of the fathers, deny that body which was born of the virgin Mary, that which was crucified to be eaten in the sacrament, — as Bertram, as St. Jerome, as Clemens Alexandrinus, expressly affirm; the meaning is easy; — they intend that it is not eaten in a natural sense; and then calling it *corpus spirituale*, the word 'spiritual' is not a substantial predication, but is an affirmation of the manner, though, in disputa-

en döpt Kristen eller en alldeles otrogen hedning, och följakteligen äfven utan allt afseende på om det af någon emottages eller icke, — på grund af den coexistens som hans allestädes närvarande lekamen har med detta helgade och invigda bröd, är verkligen, naturligen och substantialiter Kristi lekamen (en lära som, nu mera åtminstone, bekännes utaf högst få ibland dem som kalla sig med Luthers namn): då torde olikheten emellan de båda kyrkornas lära om sakramentet sålunda kunna definieras, att, båda varande ense om hvad som, i följd af en sakramental förening emellan de synliga och osynliga tingen i nattvarden, *gifves* till och *annammas* af den troende, den ena med afseende på den otroende säger, att äfven honom *gifves*, och att äfven af honom *annammas* Kristi lekamen och blod, då den andra kyrkan åter, nemligen den anglikanska, säger, att, ehuruväl till den otroende Kristi lekamen och blod i sakramentet *gifves* eller *erbjudes*, denne dock icke kan *annamma* det, emedan han icke har förmåga att emottaga det. Enligt denna sednare åsigt förhåller det sig med den otroende i hans andeligen döda tillstånd, liksom med en lekamligt död menniska, i hvars mun man skulle lägga ett stycke af samma bröd, som närer och föder en lefvande; han saknar förmågan att emottaga det. Men brödet är dock detsamma bröd; den lefvandes receptiva förmåga gör det icke till hvad det är, lika litet som den dödes receptiva oförmåga gör att det upphör att vara hvad det är. Det medgifves, att denna liknelse, liksom hvarje annan i dylika fall, haltar; men den torde dock förklara min mening. Den engelska kyrkans lära, så vidt jag deruti har blifvit undervisad, är ingalunda, att nattvarden är en blott comemoratif akt, icke heller att det är recipientens tro, som gör den till ett sakrament, utan att brödet och vinet äro de af Herren instiftade och förordnade medel, med och genom hvilka han vill meddela sig sjelf åt oss; då tron åter å vår

tion, it be made the predicate of a proposition, and the opposite member of a distinction. That body which was crucified, is not that body that is eaten in the sacrament, — if the intention of the proposition be to speak of the eating it in the same manner of being; but that body which was crucified, the same body we do eat, if the intention be to speak of the same thing in several manners of being and operating: and this I noted that we may not be prejudiced by words, when the notion is certain and easy; and thus far is the sense of our doctrine in this article.“ (The real présence and spiritual, of Christ in the blessed sacrament, proved against the doctrine of transubstantiation. A Treatise by Bishop Jeremy Taylor).

sida är ett medel, hvarigenom vi annamma honom, ett nödvändigt vilkor, hvarförutan vi icke kunna blifva delaktige af honom. Jag tror Luther sjelf på något ställe säger att "tron är själens mun, hvarmed vi emottaga det himmelska i detta sakrament"; finnes nu icke tron, så kan det naturligtvis icke annammas; skatten är på bordet, men den dervid stående kan icke åtnjuta den.

Härvid vill jag blott ytterligare göra den anmärkning, att den engelska kyrkan i sina bekännelseskrifter i detta afseende icke besvarar några "huru"? och "på hvad sätt?" eller afgifver en förklaring öfver ett mysterium, som icke kan förklaras, och som Gud sjelf lemnat oförklaradt. Och kanske skulle, om alla förklaringar lades åsido, de skiljaktigheter, som nu söndra den ena kyrkan ifrån den andra, upphöra, och de med *en* röst bekänna *en tro*, kämpande vid hvarandras sida för den och för Guds ark emot allt andeligt mörker och förtryck, emot förödelsens styggelse hvarhelst den uppsatt är, på den påfliga stolen eller i saltsjö-dalen, emot alla som "på jorden resa sig upp och rådslå med hvarannan emot Herran och hans Smorda." [1]).

Skiljaktigheten mellan de båda kyrkornas bekännelse i läran om nattvarden må nu vara huru stor eller huru obetydlig som helst, ett är dock säkert, att jag i Amerika, som prest af den biskopliga kyrkan, fick långt större skäl att ibland dem som kallade sig med Luthers namn, söka att uppbygga dem i deras egentliga bekännelse, än att deruti åstadkomma en förändring. Många voro redan i detta lärostycke komne en god väg på andra sidan om calvinismen.

---

1) I de äldsta svenska missionärernas berättelser om de kyrkliga förhållandena i de fordna svenska kolonierna i Pennsylvanien heter det bland annat: "Ja, vi kommom endeliga af dageligt umgenge, Gudeliga öfningar, och bättre förstånd, så nära öfverens i Altarens Sacramente, at the sade, som vi. The tro Christi närvarelse med brödet och vinet för själen. Men settet, huru thet sker, bekende the sig intet förstå. The voro så redobogne at taga Herrans Nattvard, på thet besked, af våra hender, som någonsin at dehla thet åt oss. Som jag (Erik Björck) gifvit thet åhret åtskilligom: salig Andreas Rudman fast flerom och oftare, på the ord och then tro, at som vi med munnen på ett lekamliget sett tage emot bröd och vin, som lender kroppenom tillgodo; så i thet samma får själen Jesu Christi lekamen och blod på ett himmelskt sett, Christo Jesu och själenne bätst bekant, sig til froma och styrekio." (America Illuminata.) Hade de nya svenska missionärerna handlat i samma anda, i stället för att med dissenters göra gemensam sak emot den anglo-amerikanska kyrkan; så är det troligt, att mycket af hvad som nu är nedrifvet, hade varit uppbygdt.

När jag med dem samtalade om en lära, som mången hittils till en del blott af vana och i följd af uppfostran omfattat, och de skulle göra redo för sin verkliga inre öfvertygelse i detta fall, så fann jag dem mera Zwinglianer än någonting annat; hvadan, aldrig predikande dem en ny lära, utan sökande, så vidt Gud gaf mig kraft dertill, att stadfästa dem i den gamla, det blef mig högst nödvändigt, att just i den punkt, der de båda kyrkorna anses förnämligast skilja sig ifrån hvarandra, snarare återföra dem jag undervisade till tron på den sakramentala föreningen emellan de synliga och osynliga tingen i nattvarden — äfven om den skulle leda dem för långt åt detta håll — än att genom någon oförsigtig eller fremmande framställning deraf måhända gifva anledning till en högst farlig och villfarande ytterlighet i motsatt riktning.

Hvad slutligen den tredje och sista skiljaktighetspunkten angår, så har jag redan derom afgifvit en bekännelse, som mången utan tvifvel straxt skall förkasta såsom varande fullkomligt oluthersk; men huru mycket man än må ogilla och klandra den, — så helt och hållet oluthersk, eller stridande emot den lutherska kyrkans bekännelse är den dock icke. Uppträdande till försvar för den engelska kyrkans lära och kyrkoförfattning, borde jag väl egentligen grunda mina argumenter på någonting helt annat än en likhet eller öfverensstämmelse med den lutherska bekännelsen; men af skäl, som jag ofvanföre antydt, är min afsigt nu blott att visa, huru ringa skiljaktigheten i sjelfva verket är emellan de båda kyrkorna, och att vår förening med den ena egentligen icke var en afvikelse ifrån den andra. Der, såsom i denna punkt, den engelska kyrkan har uttalat en åsigt, som visserligen icke i dess fulla vidd erkännes af den lutherska, der torde det en annan gång förunnas mig tillfälle, att, helt och hållet oberoende af hvad den sednare gillar eller ogillar, bevisa den på gudomlig sannings grund hvilande riktigheten hos den förra; den hvarken står eller faller med den lutherska läran; huruvida den dermed är öfverensstämmande eller icke, betyder på det hela taget föga; i det sednare fallet blifver det emellan de båda kyrkorna en stridsfråga, i hvilken Guds uppenbarade ord och den heliga, allmänneliga Kyrkans tro och bekännelse få afgöra hvilkendera meningen är den rätta. Nu är det emellertid icke fråga om en sådan tvist, icke om

att uppbygga, utan fast mer om att nedrifva skiljemuren emellan tvänne ifrån hvarandra söndrade kyrkosamfund, som kunde och borde räcka hvarandra handen till gemensamt arbete för Kristi rikes tillväxt i anda och sanning.

Reformatorerne, både Luther och Melanchton, erkände en episkopal kyrkoförfattning såsom den riktigaste, och äfven en gudomlig auktoritet för densamma. Det var endast nödvändighetens lag som tvingade dem att afvika derifrån. En sådan förändring ansågo de emellertid såsom blott temporär. De erkände sjelfva att derigenom i kyrkan uppstod en bristfällighet, som de hoppades och önskade framdeles skola afhjelpas. Äfven den Augsburgiska bekännelsen, bestridande biskoparnes tillvällade verldsliga magt, förnekar dem icke den, som i följd af deras kyrkliga embete dem tillkommer "I så måtto," heter det i den 7:de af de artiklar, uti hvilka uppräknas de påfviska missbruken, "är Guds församling alldeles pligtig, efter gudomlig rätt, bevisa biskoparne hörsamhet och lydnad, såsom Kristus sjelf befallt hafver hos Luc. X." "Men nu varder icke det yrkadt och drifvit," heter det vidare, "att biskoparne deras herradöme skall blifva ifrån taget, utan detta allena blifver begärdt, att de vilja lida Evangelium må blifva rent predikadt och förkunnadt" &c. I den Augsburgiska bekännelsens försvar yttrar Melanchton, liksom annorstädes i sina skrifter, en åstundan att det rätta, gamla kyrkoregementet kunde bibehållas, och förklarar att de Lutherske gerna ville upprätthålla detsamma, på det att dem icke skulle kunna tillräknas som en förseelse, att hafva upplöst eller nedbrutit den episkopala myndigheten. Äfven i Schmalkaldiska artiklarne erkänner Luther, att "den Kristeliga Kyrkan aldrig kunde bättre regeras och vid magt hållas, än om vi lefde alla under det ena hufvudet, som är Kristus, och alla biskopar, som på embetes vägnar äro jemnlikar, (ändock de äro olika efter gåfvorna) hålla med högsta flit tillsamman i tron, sakramenterna" &c. &c. Den Lutherska kyrkan har, med ett ord, aldrig protesterat emot biskopsembetet i och för sig sjelft, utan blott emot de missbruk, hvartill det har kommit efter att "påfven upphäfde sitt hufvud öfver alla". Hvad den svenska kyrkan särskilt angår, så erkänner den åtminstone i praxis om icke just nödvändigheten så dock vida mer än blott det tillbörliga i den engelsk-episkopala kyrkoförfattningen; ja, den er-

känner den äfven mer än blott i praxis, ty jag lemnar åt den som kan, att göra någon väsendtlig distinction emellan de af mig italicerade orden i det å pag. 44 gjorda utdraget ifrån erkebiskop Wingårds skrifvelse: *gudomlig stiftelse* och *gudomlig skickelse.* Erkännes det ena, så tyckes mig äfven det andra böra kunna erkännas; åtminstone kan det icke gerna påstås, att den kyrka, som säger en viss kyrkoförfattning vara en *gudomlig stiftelse,* är i denna sin bekännelse stridande emot en annan kyrka, som säger *samma* kyrkoförfattning vara af en *gudomlig skickelse* tillkommen, tilläggande derjemte, att den som en ordningsstadga är "af Gud den Heliga Anda utgången [1]) och som sådan blifvit *allmänt öfver hela Kristenheten* gillad och annammad, och så länge verlden står blifva måste."

Återstår således, hvad som af den svenska kyrkan skulle förnekas, nemligen den engelskas "antagande af en, af särskild ordination beroende, skillnad emellan *Episcopi, Presbyteri* och *Diaconi.*" Vi fästa oss nu icke vid diacons-embetet, som, thy värr, är blefvet borttaget inom den svenska kyrkan, utan endast vid de andra båda, som den bibehållit. Förnekar den svenska kyrkan en, af särskild ordination beroende, skillnad dem emellan, hvarföre har den då ansett nödigt stadga en särskilt invigning till biskopsembetet? Hvarföre skall den förrättas af erkebiskopen eller en annan biskop "enligt den fullmakt, som honom, på Guds vägnar, af Hans Församling, uti detta ärendet betrodd är"? Hvarföre skall den ske med en pomp och en ståt, som till och med i den engelska kyrkan, med dess höga uppfattning af biskopsembetet, skulle anses "nog prunkande för enfalden i Kristo," men som tydligen tillkännagifver, att den person som inviges eller, som det i ritualen heter, inställes i biskopsembetet, får sig dermed öfverantvardadt ett helt annat embete i kyrkan, än det han hittills innehaft; blifver bemyndigad att tillse det allt i Församlingen må skickeligen tillgå, att pröfva och förordna lärare till Församlingens tjenst o. s. v.; med ett ord, samma uppdrag som Apostelen Paulus jemte samma embete gaf Thimotheus och Titus, och som vid en

---

1) Hvad skillnad är emellan en yttre ordningsstadga *stiftad* af Gud, och en yttre ordningsstadga, som *utgått* af Gud, vet jag sannerligen icke; men likheten dem emellan kan jag skönja, nemligen, att ingendera af dem får upphäfvas förr än en ny ordningsstadga antingen blifvit stiftad eller kan bevisas hafva utgått af Gud.

närmare jemförelse med det 20 Kap. af Apostl. Gern. finnes vara af en helt annan beskaffenhet, än det, hvarom han på sin väg till Jerusalem i Miletus erinrade de äldste eller presterne i Ephesus. Om ingen, af särskild ordination beroende, skillnad finnes emellan dessa tvänne embeten, då är hela denna högtidlighet icke stort annat än en meningslös farce: då kunde det vara nog med att biskopen utan vidare omständigheter fick sig meddelad Konungens fullmakt att styra sitt stift, liksom landshöfdingen får sin att styra sitt län; och herdastafven, mitran och biskopskåpan kunde upphängas i någon undangömd vrå ibland andra föraktade reliquier ifrån den så kallade katholska tiden. Men om det icke skall komma derhän, det Gud förbjude, så måste svenska kyrkan och försvararne af dess episkopala författning komma till erkännelse af att den sednare hvilar på en verklig gudomlig, en sann, icke romersk, katholsk ordning, enligt hvilken der är, hvad äfven reformatorerne icke voro obenägna att erkänna, åtskilliga embeten i kyrkan.

Emellertid voro vi i Amerika icke, såsom den första lutherska församlingen i Tyskland, underkastade någon nödvändighetens lag, som böd oss afvika ifrån hvad som eljest öfver hela kristenheten blifvit allmänt gilladt och annammadt. Vi hade vid vår sida en protestantisk kyrka, som, apostolisk i sin lära, äfven var det i sin kyrkoförfattning, och som bibehållit det embete, i saknad hvaraf det lutherska kyrkosamfundets stiftare erkände, att i kyrkan uppstod en bristfällighet, som i framtiden borde afhjelpas. I vår ställning var det ingenting, som hindrade oss ifrån att få den afhjelpt, eller, rättare, för oss var ingen sådan bristfällighet att afhjelpa; vi hade ju tillhört en kyrka, som icke var defect i detta afseende, och nu, utom denna kyrka och i ett fremmande land, var det icke skäl att, då vi kunde undgå det, göra oss skyldiga till en afvikelse och nedstiga ifrån ett kyrkosamfund, med en fullständig kyrkoförfattning, till ett annat, som, enligt vår egen bekännelse, deruti var bristande, och som saknade den sed, som eljest var erkänd i alla kristna församlingar. Då vi således med förbigående af den lutherska kyrkan i Amerika, slöto oss till den protestantisk-biskopliga, och jag i densamma, i likhet med hvad bruket är i Sverige, af en Biskop invigdes till predikoembetet — en invigning som icke kunde gifvas mig i något annat prote-

stantiskt kyrkosamfund — så kunna vi väl icke i denna punkt sägas hafva affallit ifrån den svenska kyrkan?

Också säger erkebiskop Wingård icke att vi derifrån afföllo, ehuru han icke stort mildare bedömmer vår förening med den anglo-amerikanska kyrkan. På min tredje fråga, huruvida vi till följe af en sådan förening kunna anses hafva ändrat religion, svarar han:

"För båda kyrkorna är den Kristna religionen gemensam; öfvergång ifrån den ena protestantiska bekännelsen till den andra, kan icke egentligen kallas religionsförändring. Låtom oss likna dessa båda bekännelser vid munarter af samma språk; jag frågar då: skulle min Herre, som talar, och, såsom jag ser, skrifver väl, den vackra svenskan, vilja bortbyta den för norsk eller dansk brytning? Troligen icke. Än mindre hade öfvergång bort ske från en kyrka, som är ren, evangelisk och flärdfri, till en annan, som i ett vigtigt lärostycke är obestämd, i ett annat felande, och i sitt skick nog prunkande för enfalden i Kristo. Öfvergången var således icke en förbättring; om icke ett *affall*, dock ett *nedfall.*"

Jag har nu visat huru förhållandet är med obestämdheten i det ena fallet och felet i det andra, och har äfven antydt huru, hvad det prunkande för enfalden i Kristo angår, den svenska kyrkan åtminstone i ett fall icke är den som bör kasta någon sten på den engelska; jag lemnar nu åt hvar och en att bedömma hvari nedfallet bestod. Skedde verkligen ett sådant, så, hvad mig sjelf beträffar, kände jag, att den grund hvarpå jag föll ned, var stadigare och gaf mig ett bättre fotfäste än den höjd, ifrån hvilken jag föll. Men jag vill ogerna göra dylika jemförelser; jag vill ogerna i den svenska och i den anglikanska kyrkan se en bild af de Frälsarens lärjungar, hvilka under det de vandrade med honom på vägen, tvistade emellan sig, hvilken af dem ypperst var; hjertat vill heldre skåda i dem, hvar för sig, en bild af de tvänne lärjungar, som gående till Emaus, med hjertat brinnande af kärlek till Jesus af Nazareth, af längtan att komma till en allt mera sann och lefvande kunskap om honom, lyssnade till den uppståndne Frälsarens uttydelse för dem i alla skrifter, som voro om honom — tills slutligen de nalkades målet för deras dagsresa, och, begynnande allt mera tydligt att förstå hvem han var, som gick vid deras sida, de

med förenade röster bådo honom och sade: Herre, blif när oss; ty det lider åt aftonen, och dagen är förliden.

Några af mina läsare vilja måhända anmärka, att jag alltför länge uppehållit mig vid detta ämne; andra åter, och kanske med mera skäl, att jag behandlat det alltför knapphändigt. De förra har jag ingenting annat att svara, än, att, då det icke gerna kunde förbigås, det har varit mig omöjligt att göra det kortare; hos de sednare åter måste jag ursäkta mig med, att i planen för denna min berättelse icke ingått några längre theologiska afhandlingar.

Emellertid organiserades en skandinavisk församling vid Tallsjön, och efter någon tid en annan, bestående af blott norskar, under namn af S:t Olav, vid Ashipun floden, några mil ifrån det förra stället och der Hr Gassman hade anlagt sitt sågverk, och der det största antalet af denna sommar hit i trakten utvandrade norskar nedsatte sig. Båda dessa församlingar ingingo med en skrift till biskopen af Wisconsin, begärande att få inträda i förening med den protestantisk biskopliga kyrkan, och erkännande hans jurisdiction. Dervid anhöllo de att vid en sådan förening, då gudstjensterna förrättades på deras modersmål, de ceremonier och bönformulärer skulle få begagnas, hvilka kyrkan i deras fädernesland fastställt och föreskrifvit; emot hvilket, då dessa af mig blifvit öfversatte på engelska språket och underställde de kyrkliga auktoriteternas pröfning, ingenting var att invända. Den protestantisk biskopliga kyrkan betraktade oss såsom medlemmar af en systerkyrka, till hvilka den var pligtig att utsträcka sin vård, utan att den dock på något sätt sökte att påtvinga oss densamma eller öfvertala oss till en sådan förening, som den vi nu ingick. Detta var ett steg helt och hållet frivilligt och af egen drift å vår sida. På vår egen begäran hade de missionärer, som Försynen ställde i vårt grannskap, dittills biträdt oss med presterliga förrättningar, ett biträde, hvilket de, som sagdt är, icke ansågo sig berättigade att undanhålla oss; men dervid hade det också stannat, till dess vi sjelfva närmade oss dem och den kyrka de tillhörde.

Församlingarne anhöllo derjemte, att jag måtte erhålla undervisning vid det theologiska seminarium som nu blifvit inrättadt vid Nashotah, vid hvilket flere lärjungar redan blifvit intagne, och att, sedan jag der genomgått min kurs, jag

måtte af biskopen invigas till deras pastor. Under tiden skulle jag hvarje söndag förrätta gudstjenst i nybyggena vid Tallsjön och Ashipun, och derjemte lemna kateketisk undervisning åt barnen. Bedjande om Herrans nåd och välsignelse till den nya bana, som nu så underbart öppnade sig för mig, gick jag, icke utan bäfvan i många fall, att deruppå inträda.

Carl och jag öfverenskommo, att vi ännu fortfarande skulle behålla den farm som vi begynt uppodla, och som vi hoppades äfven framdeles skulle blifva ett gemensamt hem för oss båda, ehuru jag då ej mer kunde komma att egna mycken tid åt dess skötsel. Då det nu var att befara, det kanal-landet snart skulle återfalla till kongressen och således måste betalas, hvartill vi saknade tillgångar, beslöt Carl, i ändamål att förtjena åtminstone en del af den erforderliga summan, att begifva sig till New-Orleans och söka arbete, hvilket han hört omtalas der vara lätt att erhålla och betalas med högre dagspenning än annorstädes. Honom åtföljde Björkander. Sedan vi väl inbergat vår gröda och besått några få acres med hvete, afreste de, och några månader derefter, i början af det nya året, lemnade jag hustru och barn ensamma med Christine i vår lilla stuga, och blef vid äldre år åter student.

KAPITLET IV.

Afsigten med läroanstalten vid Nashotah. — Några få anmärkningar rörande de offentliga läroverken och skolorna i Amerika. — Huruvida bristen på religionsundervisning i desamma kan anses ersatt medelst den undervisning, som meddelas i hemmet och söndagsskolan.

M:r Breck och de andra tvänne presterna vid Nashotah, som samtidigt med oss anlände till Wisconsin, för att i det ännu glest befolkade territoriet uppsöka och samla de kringspridda medlemmarne af Kristi hjord, började nu se den plan verkliggjord, som de allaredan ifrån början uppgjort, nemligen, att jemte sin missionära verksamhet och för dess ytterligare utvidgande, grundlägga en undervisnings-anstalt vid nyssnämnde ställe. Deras mening var icke blott att der-

städes inrätta en vanlig skola, utan äfven och hufvudsakligen ett theologiskt seminarium, hvartill den förstnämda i visst fall skulle vara en förberedande läroanstalt, och der för dessa nya, aflägsna stater och territorier kunde bildas prester och lärare, hvilka såsom uppfostrade i Vestern och förtrogna med lefnadssättet och den i många fall egendomliga folk-karakteren derstädes, samt ifrån början vande vid kroppsligt arbete och härdade för ett gränsbolifs mödor, pröfningar, faror och sjelfförsakelser, skulle mer än andra vara passande för en sådan verkningskrets. Det var knappt att vänta, det många af dem, som utexaminerades ifrån de östra staternas seminarier, ville begifva sig långt bort i de vestra nybyggena, så länge ännu mer eller mindre talrika församlingar i de mera ordnade samhällenas hastigt uppväxande städer och byar behöfde och påkallade deras hjelp. Säden var mycken, men arbetarena voro då liksom nu få. Det blef derföre nödvändigt, att i sjelfva den vidsträckta vildmarken, der mångenstädes Kristi kors var nästan så godt som okändt, bereda dem tillfälle att inträda i predikoembetet, hvilka möjligen der skulle finna sig kallade dertill, men hvilkas omständigheter måhända icke medgåfvo genomgåendet af en lärokurs i de östra staterna.

När man besinnar, huru årligen ifrån alla verldens delar till dessa trakter inströmmade 1,000, ja 10,000 utvandrare, hvilka, till större delen i saknad af den offentliga gudstjenstens kraft och inflytande, samt beröfvade Ordet och Nådemedlen, såsom de åt Kyrkan blifvit öfverantvardade, löpte fara att antingen småningom försjunka i fullkomlig hedendom, eller falla i händerna på någon af de fanatiska sekter, som växa upp likasom svampar i landet; då inser man visserligen nödvändigheten af en sådan inrättning som den, hvilken här uppstod genom trenne unge mäns energiska bemödanden; men svårligen kan man, utan att på närmare håll, hafva betraktat förhållandena, göra sig en föreställning om alla de svårigheter, som voro förknippade med ett sådant företag. Man måste beundra den fasta vilja, som kunde utföra det, och den starka, kristliga trostillförsigt, som dervid segrade öfver alla ekonomiska och andra motgångar, om hvilka de som lefva under statskyrkliga institutioner icke kunna hafva någon aning.

För grundläggandet af en sådan inrättning som denna

och för dess underhåll, lemnades naturligtvis icke det ringaste anslag af så kallade allmänna medel. De offentliga läroverk, som på sådant sätt understödas, äro endast sådana som stiftas af staten eller komunen, utan afseende på några kyrkliga eller religiösa förhållanden, och der ingen positif religionsundervisning hvarken kan eller får meddelas, — der kristendomen med ett ord helt och hållet ignoreras vid den uppfostran och bildning som gifvas de studerade, hvilka tillhöra alla möjliga olika slags bekännelsesamfund, eller kanske i de flesta fall icke tillhöra något. Såsom en kyrklig institution, der lärjungarne undervisades i den kristna religionen, enligt den biskopliga kyrkans tro och bekännelse, och der flertalet af dem bildades till att blifva prester i denna kyrka, kunde Nashotah naturligtvis icke erhålla något understöd af staten, hvilken icke får gynna den ena kyrkan framför den andra, utan lemnar dem alla, att hvar för sig, bäst de kunna, sköta sina egna angelägenheter, anlägga skolor, uppfostra prester och utbreda sina lärosatser, alls icke blandande sig i deras affärer, så länge de hålla sig inom de gränser, som borgerlig lag och ordning föreskrifva. Detta hindrar likväl icke, att dylika kyrkliga läroanstalter, hvilka de flesta religionssamfund funnit nödvändigt att inrätta, kunna, i likhet med de resp. samfunden sjelfva, af den stat, inom hvilken de äro tillfinnandes, erkännas såsom lagliga korporationer, åtnjuta skydd och tillerkännas vissa privilegier, såsom t. ex. att, i likhet med de på allmän bekostnad underhållna universiteterna, utdela akademiska grader o. s. v.

Vid alla i egentlig mening offentliga undervisningsanstalter i Amerika, ifrån de lägre distrikt- och folkskolorna ända till de högre läroverken, ingår, som nyss nämndes och som bekant är, ingen kristendoms- eller religionsundervisning. Morgon och afton uppläser väl läraren vanligtvis ett kapitel ur Bibeln, men ingen anmärkning eller förklaring får dervid göras. På några högst få ställen torde man tillåta sig, att dertill foga en eller ett par böner, men detta lemnas icke gerna länge opåtaldt. Bönen måste i så fall endast uttrycka erkännandet af en Guds tillvaro, men den minsta häntydning till en medlare emellan Gud och menniskor, ett blott afslutande af densamma i Jesu namn, blifver allaredan någonting *sekteriskt*, — i den bemärkelse som detta ord här i allmänhet förstås, d. v. s. enhvar är sekterisk, som omfattar

en sådan lärodogm, i hvilken icke alla kunna instämma — och unitarianer samt andra, hvilka icke erkänna Jesu gudomlighet och Frälsarenamnet, skulle då protestera emot det försök, som sålunda i den allmänna skolan gjordes, att bibringa deras barn hvad de anse såsom villfarande lärobegrepp[1]). Äfven emot bibel-läsningen hafva åtskilliga invändningar blifvit gjorda, och det har mycket varit fråga om, att helt och hållet borttaga den utur de offentliga skolorna. Denna fråga har isynnerhet blifvit agiterad af den romerska kyrkan, som, med ogillande af den protestantiska bibelöfversättningen, fordrar, att dess bekännares barn, hvilka naturligtvis äro lika berättigade som andra till den allmänna skolan, icke måtte utsättas för de villfarelser, som läsningen af denna öfversättning i deras tanke visat sig vara ett så kraftigt medel att fortplanta. I följd af denna kyrkas bemödanden, understödde af politiska partigängare, utan all egen religionsöfvertygelse och lika indifferenta för den ena bekännelsen som för den andra, har också den heliga skrift verkligen blifvit bannlyst ifrån mer än en fjerdedel af landets offentliga skolor, och i staten New-York föreslogs en lag, som,

---

1) Amerikanarne visa stundom en sådan stor grannlagenhet vid att statsmakten och de myndigheter, som hafva sig allmänna ärenders vård ombetrodd, icke få på minsta sätt blanda sig i religiösa förhållanden, eller i sin officiella egenskap yttra åsigter, som kunna tydas såsom ett intrång på den allmänna samvetsfriheten, att de anmärkningar som i så fall någon gång göras, och i följd deraf alla offentliga acta publica, lätt kunde komma en att tro, att man lefde i ett hedniskt land eller i ett samhälle, der Kristus alldeles icke erkändes, och af *samhället*, i och för sig sjelf betraktadt i dess yttre organisation, erkännes Han icke heller.

I början af November månad hvarje år hålles öfver hela landet en s. k. Tacksägelsefest, hvartill Guvernören öfver hvarje stat utfärdar kallelse. För några år sedan uppmanade Pennsylvaniens Guvernör, i sin proklamation bestämmande dagen för denna fest, nämnde stats medborgare, att på vanligt sätt samlas i sina resp. "bönehus," och att der *i Jesu namn* tacka Gud för god skörd och frid och välstånd inom landet. Detta ådrog honom af det suveräna folket genom dess organer, tidningarne, en skarp tillrättavisning, att hafva öfverskridit sin rättighet, i det han otillbörligen uti en officiell handling uttalat en enskilt tros öfvertygelse, och derigenom sårat andras, som, hvad han än inom sig sjelf må tänka derom, hade rätt att af honom, i hans åtgärder och proklamationer såsom statens högsta embetsman, respekteras i sin tro. Dylika påbud, hvilka så väl som sjelfva tacksägelsefesten äro af allmän lag föreskrifne, och, så vidt jag vet, den enda offentliga regeringsåtgärd af allmän religiös betydelse, måste derföre alltid vara så affattade, att både Hinduen och Mahommedanen derom kunna förena sig; den ende, som deremot skulle kunna hafva något att invända, är den Kristne, men för den allmänna toleransens skull måste han tiga och samtycka.

om den blifvit antagen, skulle helt och hållet hafva förbjudit Bibeln, såsom varande "en religiöst-sekterisk bok," att läsas i dessa uppfostringsanstalter. Sålunda räcker, såsom förhållandet ofta är, ultra-protestantismen handen åt påfvedömet. Den romerska kyrkan har sedermera gjort flera försök att få sina medlemmar befriade från all skatt till de allmänna skolornas underhåll, och att till sin egen fria disposition utbekomma en viss andel af det kapital, som är anslaget för detta ändamål, emot att den sjelf åtoge sig ungdomens inom sitt samfund undervisning. Äfven inom andra bekännelsesamfund har en och annan röst höjt sig för en sådan delning, ehuru af helt andra orsaker, och omöjligt är det ingalunda, att ju ej i framtiden det för sin icke-sekterism af mången så högt beprisade allmänna skolsystemet i Amerika, upplöser sig i idel så kallade sekteriska skolor.

Hvad åter den religiösa uppfostran vid de högre läroverken angår, der lärjungarne vistas och bo, och således äro beröfvade den enda kristliga undervisning, som, under det de bevista folkskolan, de möjligen kunna erhålla, nemligen den, som gifves dem i hemmet eller söndagsskolan, der söker man visserligen på några ställen att på sätt och vis bibringa dem en sådan, i det att vid dessa läroverk predikanter äro anställde att förrätta offentliga gudstjenster. Men då ett större företräde icke får gifvas den ena bekännelsen framför den andra, så väljas och förordnas predikanterne vid dylika platser det ena året ifrån en denomination, det andra ifrån en annan, allt efter som händelsen fogar, eller majoriteten af inrättningens styresmän finner godt att bestämma. Så går det ofta turvis ifrån unitarianen till baptisten, ifrån denna åter till presbyterianen o. s. v. måhända hela raden igenom. Ehuru innehafvaren af en sådan befattning merändels i sina predikningar — och utom predikstolen har han inom skolan ingen egentlig presterlig verksamhet, så framt ej någon af lärjungarne af egen fri vilja anlitar honom derom — så vidt möjligt är undviker att vidröra några så kallade distinctiva lärosatser,[1]) så kan det dock icke helt och hållet und-

1) Der den episkopala kyrkans prester erhållit sådana befattningar, liksom i de många fall der de blifva förordnade till predikanter vid armén och flottan, der hafva de dock alltid vid alla kyrkliga förrättningar troget följt den form, som i kyrkans *Prayer-Book* är dem gifven. Denna, liksom hvarje annan evangelisk liturgi, är icke "en oviss röst." De bestämda lärosatser, som uti och genom den förkunnas, måste rot-

gås, att ju ej än den ena än den andra sektens lärobegrepp måste tid efter annan fästa den unge åhörarens uppmärksamhet, och den slags theologiska lärokurs, han på detta sätt genomgår, blifver sålunda en revy af diverse olika bekännelser, mellan hvilka han lemnas att göra sitt val, om han ej förut gjort det. Resultatet måste naturligtvis i de flesta sådana fall blifva en högst obestämd uppfattning af sjelfva Kristendomens hufvudläror, och derjemte måhända en religiös likgiltighet, som gör att han icke förenar sig med något visst religionssamfund.

Under sådana förhållanden är det naturligt, att hvarje särskilt religionssamfund måste söka till att organisera egna läroverk, icke blott i ändamål att bilda prester, men äfven på det att lärjungarne i allmänhet, hvad bana de än sedermera välja, måtte erhålla en religiös uppfostran i öfverensstämmelse med samfundets lära och bekännelse. De som äro sannt tillgifne den tro de omfattat och uppriktigt önska dess utbredande, kunna naturligtvis icke annat än i första rummet vara angelägne om att deras barn skola bekänna sig till samma lära. De föredraga derföre, att sända dem till sina enskilta kyrkliga undervisningsanstalter, i stället för till de af staten inrättade och underhållne offentliga läroverken. Utom att religionsundervisningen der lägges till grund för hvarje annan, är äfven den vetenskapliga undervisningen i de förra gemenligen bättre och grundligare än i de sednare. Man är i dem mera noggrann i valet af lärare, då deremot i de offentliga skolorna, liksom hvarje annat embete, som tillsättes af det för tillfället styrande politiska partiet, lärareplatserna ofta beklädas med gjordt afseende mera på perso-

---

fästa sig, äfven om predikanten sjelf i sina predikningar icke skulle afhandla annat än en kristlig sedolära, passande för hvilken bekännelse som helst. Denna bok och de gudstjenster, som enligt densamma förrättas, skola också med Guds hjelp blifva ett medel att bevara Kristendomen i dess renhet midt ibland all den otro och det kätteri, som sprida sitt gift ifrån de offentliga läroverken till alla öfriga delar af samhällsorganismen, och som alla extemporerade böner och gudstjenster utan en viss föreskrifven form icke äro mäktiga att motarbeta. Till denna sanning gaf nyligen en lärd doktor af den congregationella sekten ett ofrivilligt vittnesbörd, då en biskoplig församling blef organiserad i den stad, der han som pastor hittills icke hade haft någon, som gjort honom stridig hans egen sjelftagna episkopala värdighet. “Jag frågar,“ yttrade han då, “icke efter den eller den sekten, som föds den ena dagen och dör den andra; men låt det förderfliga episkopala ogräset en gång skjuta upp på ett ställe, så är det sedan omöjligt att utrota det.“

nens politiska grundsatser än på hans duglighet och skicklighet i sitt kall.

Emellertid, då undervisningen vid de offentliga läroverken är fri eller förenad med en obetydlig kostnad, är den deremot merändels ganska kostsam vid de kyrkliga läroanstalterna. Dessa underhållas visserligen någon gång till en del medelst enskilda donationer och frivilliga kontributioner af kyrkomedlemmarne, men deras framgång och bestånd bero dock hufvudsakligen på antalet af lärjungar och inkomsten i följd deraf. Detta gör att de endast af mera bemedlade ynglingar kunna bivistas. Vid rent theologiska seminarier, äfven vid andra läroverk, ifrån hvilka prester utexamineras, händer det väl att en och annan lärjunge, som väljer denna bana, kan fritt eller emot en mindre afgift få genomgå sin lärokurs; men i de flesta fall äro dessa instituter icke så donerade och underhållne att de kunna emottaga några, åtminstone icke många gratialister. En yngling, i besittning af någon förmögenhet, väljer sällan det andliga ståndet. De få som egna sig deråt, äro antingen fattiga prestsöner eller andra mindre bemedlade, för hvilka betalningen vid läroverket sker genom årliga insamlingar i någon församling, eller ock erlägges den af någon enskilt förmögen kyrkomedlem, som på så sätt vill befrämja religionens och kyrkans sak. I Amerika finnas många sådana personer, hvilkas helt och hållet frivilliga och frikostiga kontributioner för kyrkliga ändamål vittna, att med all verldslighet och penningebegär, som der råda, der likväl, och mer måhända än annorstädes, finnas de, som "hedra Herren af sina egodelar."

Afsigten med Nashotah var, att så vidt som möjligt afhjelpa de brister som nödvändigt måste uppstå i följd af ofvannämnde förhållanden. På sätt, som jag härefter vill omtala gjordes utgifterna för lärokursen derstädes och för lärjungarnes uppehälle så billiga, att äfven mindre bemedlade ynglingar der kunde erhålla en kristlig uppfostran, och beredas, om de dertill kände sig kallade, att inträda i kyrkans tjenst.

Men innan jag går att vidare beskrifva denna i alla afseenden förträffliga läroanstalt, i hvilken jag nu sjelf blef en lärjunge, torde här vara stället, att i förbigående egna några få ord åt det s. k. *Common-School*systemet i Amerika. Detta system har både i Sverige och andra länder blifvit

framhållet såsom ett sådant ypperligt mönster att efterfölja, och det är snart sagdt ingenting i hela den unga, framåtsträfvande republiken, som så mycket är omtaladt och i allmänhet så mycket beundradt, som just detta system. Man har framställt det i en sådan färg, att till och med de, som på goda grunder icke kunna gilla detsamma, likväl göra sig den föreställning derom, att det i Amerika allmänt erkännes såsom särdeles godt och förträffligt, — att nästan ingen enda röst, till hvilken vore värdt att lyssna, der höjer sig deremot, — att, enligt detta system, undervisningen i alla seculara kunskapsämnen är den mest ypperliga i verlden, och att bristen på religiös undervisning i de offentliga läroanstalterna mer än tillräckligt ersättes af söndagsskolorna och de i hemmet gifna enskilta lärdomarne. I hvar och en af dessa suppositioner ligger dock en stor villfarelse.

De yttre fördelarne och, hvad en allmän vetenskaplig bildning beträffar, någon gång onekligen vackra resultaterna af Amerikas folkskolor, göra visserligen att många — och sjelf tillhörde jag en tid deras antal — äro blinda för allt det onda, som från dessa skolor i deras närvarande skick är oskiljaktigt och allt tydligare träder i dagen; men andra åter, tillhörande hvad vi skulle kunna kalla den kristna befolkningen i landet (det allmänna skolsystemets försvarare finna vi nästan uteslutande ibland dem, som antingen icke bekänna sig till någon viss tro eller kyrka, eller ock tillhöra sådana sekter, som i egentlig mening icke kunna få namn af kristna), personer af välförtjent anseende, hafva på sednare tider väldigt angripit det onda, ehuru de insc svårigheten af att under de nu rådande förhållandena deruti åvägabringa en förändring. Den amerikanska patrioten vill icke gerna medgifva, att någon af hans lands institutioner är rent af förkastlig. Äfven de, hvilka han angriper såsom förderfliga och arbetar på att omstöpa, vill han icke frånkänna ett godt, som, i jemförelse med hvad i andra länder är förhållandet, han ofta kanske allt för högt uppskattar. Sålunda finnas måhända få, som icke loforda äfven det allmänna skolsystemet, såsom hafvande varit en mäktig och i vissa fall förträfflig häfstång till deras närvarande nationella storhet och kraft; men så mycket mer betecknande äro den ovilja och missbelåtenhet, som mer och mer börja uttala sig deremot. Hvilka förträffliga egenskaper han än i visst afseende tillerkänner

det, så är det dock intet som uppfyller den sanna och kristna patrioten med mera bäfvan för framtiden, — intet som han så mycket tillskrifver det onda, som växer upp i samhället och mången gång hotar att göra hvarje ädlare sträfvan till ett bättre förgäfves, — intet af allt hvad han i sitt land och dess institutioner önskar måtte reformeras, — intet, hvaröfver han, åtminstone inom sig sjelf, uttalar en så bestämd och strängt ogillande dom, som just sitt, af mången så högt beprisade, allmänna skolsystem. Den tid torde snart inträffa, då bristerna i detta system och deras möjliga afhjelpande blifva en dagens vigtigaste frågor.

De som i vårt fädernesland ifra för att religionsundervisningen om icke rent af skall försvinna i de offentliga skolorna, dock att den der skall ställas på en så underordnad punkt, att den knappast mer skulle kunna räknas ibland läseämnena, göra sannerligen bäst uti, att icke till stöd för sina påståenden åberopa förhållandena i Amerika. Resultaterne af ett sådant system tala derstädes för ingenting mindre än dess förträfflighet, och det allmänna bifall, hvarmed det heter att man der omfattar detsamma, reduceras, om man noga lyssnar dertill, till ungefärligen detsamma som några handklappningar ifrån parterren. Man begynner der mer och mer inse sanningen af hvad Lord Wellington vid ett tillfälle säges hafva yttrat i fråga om skolväsendet, nemligen: "skilj religionen ifrån undervisningen, och allt hvad man kan åstadkomma, är att göra menniskorna till sluga djeflar (*smart devils*)." Just i det land, der man länge nog har gjort experimenter för att kunna bedömma dess verkningar, yrkas nu på en positif kristendomsundervisning, såsom nödvändig grund för ungdomens bildning i öfrigt. Just der man hittills har söndrat denna undervisning ifrån den offentliga skolan, har man funnit, att hvarje annat studium väl på ett förvånande sätt kan åstadkomma kunskap och makt; men att blott ett vetenskapligt vetande är långt ifrån att gifva en tillräcklig garanti för den sjelfstyrelse, utom hvilken intet vetande, huru stort det än är, kan leda till ett godt mål, och att en sådan slags bildning gifver ingen säkerhet för, att, då kunskap är makt (*knowledge is power*), makt derjemte är ordning.

För en tid sedan utkom en brochur med titeln: "Förekommes brott genom det allmänna skolsystemet?" Deruti

visas med statistiska facta och utdrag utur åtskilliga staters brottmålstabeller, att alla de stora åtgärder och omkostnader man vidtagit för att bibringa massan af folket en större verldslig bildning och kunskap, i stället för att, som man hoppades, befordra en bättre ordning i samhället och större redbarhet i allmänna lifvet, tvärtom tyckes hafva gifvit ny och ökad fart åt sedeförderf och brottslighet. Isynnerhet visas huru, hand i hand med den s. k. högre upplysningen, antalet af yngre förbrytare på ett förfärligt sätt tillväxt. I de mest rörande och bevekande ordalag uppmanar förf. hvarje kristen fosterlandsvän, att medverka till en reform i det nu rådande skolsystemet, som han, just på grund af att ingen religionsundervisning deruti ingår, öppet framhåller såsom varande den förnämsta orsaken till ett öfverhandtagande förderf. Till stöd för detta sitt påstående anför han icke några för Kristendomens sak nitälskande presters utsago, emot hvilkas förkastelsedom öfver ett system, som det nya ljusets apostlar i och utom Amerika utpeka såsom en af de herrligaste glanspunkterna i det nya, friska samhällets institutioner, skulle kunna göras den invändning, att den utginge endast från illiberalt och fanatiskt religionsnit, på hvars missledande uppgifter och påståenden intet afseende borde göras, — utan han åberopar domares och andra civila auktoriteters rapporter och vittnesbörd, dermed till fullo bevisande, att det så mycket lofordade systemet långt ifrån att betraktas såsom något mönster, tvärtom af den bättre delen af det amerikanska folket sjelf anses såsom en olycka och ett ondt, emot hvilket en snar räddning måste sökas, så framt det ej skall förorsaka hela nationens undergång.

"Den endast intellectuella uppfostran," säger ex-guvernör Clifford, för en lång tid general-prokurator i staten Massachusetts, "som gifves i våra offentliga skolor, der all den moraliska kult och disciplin saknas, som borde utgöra väsendtliga grundvalen för hvarje skol-undervisnings-system, uppställer blott en svag skyddsmur emot sedeförderfvet och brottet. Jag kan tryggt påstå såsom en slutföljd af de många iakttagelser jag varit i tillfälle att göra, att lika ohyggliga brott och lika förderfvade karakterer förekomma inom den samhällsklass, som åtnjutit den elementära undervisningen i våra Nya-Englands folkskolor, ja, äfven i många fall genomgått de högre läroverken, som någonsin, trotts den mest

noggranna undersökning, kunna uppdagas på Norfolk Island och vid Botany Bay."

Äfven de som förut varit de mest nitiske främjare och försvarare af det allmänna skolsystemet, begynna nu få öppna ögon och stå förfärade öfver sitt eget verk, med en hemsk aning om, att i stället för det lamm de trodde sig nära, hafva födt upp en varg. År 1856 sammanträdde ifrån åtskilliga stater i unionen universitetspresidenter och professorer, samt land- och stads-högskol-direktörer till ett möte i New York, för att deltaga i öfverläggningarne inom den Amerikanska associationen för upplysningens spridande. Vid detta tillfälle uppträdde flere talare med skarpa anmärkningar emot det närvarande skolsystemet, yrkande på en genomgående reform. Den aktade utgifvaren af *Massachusett's Journal of education* yttrade sig med mycken kraft och värma för en total förändring i hela skolväsendet och i undervisningen, sägande: "i våra skolor uppväxer det mest förfärliga sedeförderf, och ifrån dem utgår de största skälmar och bedragare." Han hade varit, sade han, i sin officiella egenskap i beröring med 5 à 6,000 af Nya-Englands skollärare, ibland hvilka de flesta voro moraliskt otjenliga för sin befattning, och han var öfvertygad att "samhällsbyggnaden slutligen måste ramla öfver ända, i följd af det sätt, hvarpå den amerikanska ungdomen för närvarande uppfostrades." Han påstod, att det icke var en ibland tio utaf Nya-Englands skollärare, åt hvilken han ville anförtro sitt barns moraliska ledning. — En annan talare, Professor Greenleaf, sade att han visste 13 ynglingar, utexaminerade ifrån samma skola, hvilka alla störtat sig i laster och brott, berättande derjemte, huruledes en af lärarne i en annan skola gjort honom följande bekännelse: "Jag tror det vara nödvändigt, att jag på något sätt förändrar min läromethod, och gör litet mer afseende på en moralisk undervisning, *ty två af mina lärjungar hafva allaredan blifvit hängda för mord.*"

Professor Pierce i Harvard College sade vid samma tillfälle: "Vi måste införa en daglig religionsundervisning i våra skolor; att skilja religionen ifrån barnets dagliga sysselsättning och inskränka den till kyrkan allena, är detsamma som att taga allt saltet, som skulle blandas i vår dagliga spis, och äta det ensamt för sig sjelf innan vi satte oss ned vid frukostbordet. Om religions-undervisning icke kan meddelas

i skolorna utan att den blifver sekterisk, så må den då bli sekterisk. För min del vill jag hundrade gånger hällre, att mina barn blifva underviste i en sekterisk kristendom, än att de sändas i skolor, der de icke få någon kristendomsundervisning."

Mångfaldiga andra utdrag utur tal, brochurer och tidningar skulle kunna anföras till bevis för att man i Amerika mer och mer förlorat förtroende till det allmänna skolsystemet derstädes, och anser det såsom "ett fullkomligt misslyckadt experiment," just på grund af, att då den högsta möjliga intellectuella bildning bibringas lärjungen, all undervisning i Kristendomen derunder är honom förnekad, och att, såsom en författare uttrycker sig, "Gud sjelf i de flesta af dessa skolor är lika så okänd, som han var i Athen, då Paulus der stod upp och predikade på domplatsen."

Att man så bedömmer det allmänna skolsystemet, bevisas också deraf, att, såsom förut är nämdt, nästan hvart och ett religionssamfund söker att upprätta egna både sockenskolor och högre undervisningsverk. Så har t. ex. den biskopliga kyrkan, utom 7 theologiska seminarier och ett stort antal sockenskolor, 15 Colleges och 18 andra läroverk; den romerska kyrkan utom 44 theol. seminarier, 37 Colleges, 180 Akademier och 453 mindre skolor; Lutheranerne 8 theol. seminarier, 11 Colleges, 10 Akademier, 1 Universitet och 11 seminarier för unga fruntimmer; Presbyterianerne 5 theologiska seminarier och 14 Colleges; Methodisterne 6 Colleges, 18 Universiteter och 120 seminarier och skolor; Baptisterne 19 Colleges, 14 Universiteter och 175 andra läroanstalter o. s. v. Äfven de mindre talrika sekterna anstränga all sin förmåga, att organisera sina egna undervisningsverk. Unitarianerne hafva lyckats att öfvertaga hela styrelsen och ordnandet af det stora och i vetenskapligt afseende utmärkta universitetet i Cambridge, Mass. De, liksom universalisterne och andra icke kristna sektsamfund äro eljest de varmaste försvararne af de allmänna fria skolorna, och det af lätt begripliga skäl, emedan de genom dessa skolors inflytande hafva ingenting att förlora, men deremot allt att vinna för ett allt större utbredande af sina nya, med tidens religiöst liberala anda öfverensstämmande åsigter.

Lägg nu till alla dessa kyrkliga läroverk en otrolig mängd privata skolor och undervisningsanstalter, till hvilka,

framför de offenliga skolorna, bemedlade familjer föredraga att sända sina barn, och alla dessa förhållanden tyckas bevisa, att Amerikanarne sjelfva i allmänhet just icke erkänna det oöfverträffligt goda, som några vilja komma oss tro, skola ligga i deras offentliga skolinrättningar. Också begynner en och annan röst att höja sig emot obilligheten uti att betala skatt för dessa skolors underhåll, dem man, så vidt det är en möjligt, undviker att anlita för sina barn, och dem man slutligen funnit så föga motsvara ändamålet. Det är ingalunda otroligt, att detta system en gång kommer att upphöra, och att hvad som nu är ett gemensamt skol-kapital, blifver fördeladt på de olika religionssamfunden, som då sjelfva få organisera sina egna skolor, i dem tillsätta lärare af sin bekännelse och anförtro uppsigten deröfver samt religionsundervisningen åt sina egna prester.

En tidning säger med afseende härpå: "Enskilta företag, att bibringa ungdomen en bättre uppfostran, hämmas och motarbetas af det närvarande systemet, hvars uppgift är att göra oss till ett beundransvärdt folk medelst en uppfostran utan Kristendom. Aldrig har det funnits någonting mera absurdt än hvad det gör anspråk på. Gif till understöd åt kyrkorna den summa, som folket nu skattar till de offentliga skolorna, — gif bepröfvade kristne lärare ett fält, frigjordt ifrån detta monopolium, och vi äro fullt öfvertygade om, att bildningen skall blifva lika allmän som den är nu, och hvila på en bättre och säkrare grund. Detta kunde ske med långt bättre resultater och till icke hälften så stor kostnad för det allmänna. Och derhän måste vi slutligen komma. Kyrkorna begynna att erfara det onda i detta system, och äro betänkta på att befrämja en uppfostran till en bildning för hjertat likasåväl som för förståndet. Om man icke kan komma öfverens om hvilken Bibel skall läsas i de offentliga skolorna, om man icke vill tillåta en lärare fördagenlägga sin religiösa tro, så bort med dessa skolor, och unna kyrkorna och de religiösa lärarne den förmån att utöfva sitt inflytande på den allmänna uppfostran. Vi fordra detta såsom en frihetens och samvetets ovilkorliga rättighet. Beskatta oss icke till att understöda ett falskt skolsystem, och att åt hvarje gatpojke, som vill begagna sig deraf, gifva en hög-skol-bildning utan all religionsundervisning. Befria folket ifrån denna börda, och låt den högre bildningen sköta sig sjelf. Ingen

som eger förmåga att förvärfva den, ingen, isynnerhet, åt hvilken det allmänna bästa fordrar att den skall gifvas, skall derom gå miste."

"Låt staten," heter det i en annan afhandling öfver detta ämne, "låt staten begagna alla de olika religionsamfunden som sina agenter; låt dem, med vilkor att de äro ansvarige för, att den seculära undervisning som af dem lemnas är lika så god som den staten sjelf gifver, erhålla de summor de nu betala i skolskatt, — och de skola vara villiga att organisera skolor, som, uppbyggde på både en kristelig och en vetenskaplig grund, kunna åt samhället gifva män, utmärkte för enskilta och allmänna dygder."

Med afseende på huruvida staten har rätt att blanda sig i medborgarnes religiösa angelägenheter, eller att tillse det dess undersåtare icke lemnas utan all religiös uppfostran, låtom oss lyssna till en röst ifrån det fria Amerika, en röst, som, jag är fullt öfvertygad derom, der har funnit genklang i månget sannt fosterländskt hjerta, och som uttalat en profetia, hvars uppfyllelse sednare tilldragelser tyckas påskynda, så framt ej Han, som i sin hand leder nationernas öden, låter det goda, som finnes hos det nord-amerikanska folket och samhället, segra öfver det onda, som man der i öfvermod och i öfverdåd lemnat att ohämmadt rotfästa sig. Och detta skola vi ännu hoppas: så länge frihetens palladium ännu står qvar inom murarne, faller staden icke.

En af Amerikas skickligaste och mest ansedde jurister, öfverdomaren Story, säger: "samhällets eller styrelsens rättighet att blanda sig i religiösa angelägenheter, kan knappast bestridas af någon, som erkänner gudsfruktan, religion och sedlighet vara på det närmaste förenade med statens väl och oundgängliga för lagens rättvisa skipande." "Det är omöjligt för hvar och en, som tror på Kristendomens sanning, såsom en gudomlig uppenbarelse, att betvifla det vara styrelsens synnerliga pligt, att utbreda och befrämja den ibland alla medborgare och undersåtare." "Det är ännu ett olöst problem, huruvida någon fri samhällsordning kan ega bestånd, i hvilken en allmän gudsfruktan och ett religionens befrämjande icke i ringaste mån utgöra statens pligt, eller betraktas såsom något, hvarmed den alldeles icke eger att befatta sig. Utan religion hos massan, hvad säkerhet har väl staten för att icke vittnena inför rättvisans domstol svärja falskt,

när helst ett kortsynt intresse så bjuder, att icke dess publika embetsmän svika den trohets- och embetsed de aflagt, att icke dess undersåtare sätta sig upp emot dess strafflagar, och att icke dess elektorer vid valurnan rösta för orättrådiga styresmän och orättrådiga åtgärder? Om staten längre fortfar att uppfostra sina medborgare, ounderviste om sina pligter och i okunnighet om ansvarigheten i en tillkommande verld för sina handlingar i denna, då behöfves det sannerligen icke någon profetisk blick för att kunna förutse slutet på en sådan bedårelse. Man har beräknat, att i närvarande ögonblick äro i vårt land två millioner barn, som icke erhålla någon moralisk uppfostran. Släpp dem lösa att kringspridda sig öfver landet, och fortsätt i tjugu år till, förökande deras antal med frukten af våra beprisade allmänna skolor: lemna denna väldiga skara åt lastens och brottets alla frestelser — och hvem kan icke upptäcka den förfärliga handen, icke långt härefter skrifvande på Amerikas fästen och murar: *Tekel; man hafver vägt dig på en våg, och funnit dig allt för lätt.*"

Men det är icke blott i ofvannämnde afseende som anmärkningar allt mer och mer göras emot de offentliga läroverken och det sätt, hvarpå de skötas. Äfven undervisningen i de vanliga vetenskapliga ämnena, ehuru i de flesta, äfven de lägre, folkskolorna uppdrifven till en förvånande höjd, har man dock på många ställen funnit vara ganska underhaltig. Till och med New York Tribune, en tidning som eljest alltid har varit en varm advokat för det allmänna skolsystemet, visade för icke länge sedan i en artikel huru föga vigt i sjelfva verket kan fästas vid denna systemets största möjliga förtjenst. Lärjungens kunskapsmått kan icke blifva särdeles stort, när i många af de offentliga skolorna läraren sjelf, efter hvad nämnde tidning påstår, är alldeles inkompetent för den befattning han innehafver. Enligt denna auktoritet skulle det i staden New York finnas skollärare, som äro fullkomligt okunniga i de första grunderna i engelska grammatiken och mycket annat af hvad dem tillhör att veta. "Det är icke," säger tidningen, "så mycket fråga om att se ungdomen till godo, som icke fastmer den enskilda personen, hvilken i följd af en eller annan konsideration måste framdragas, och när man icke kan hitta på någonting annat att gifva honom till att lefva af, så gör man honom till skolmästare. Och om

några söka förtjena penningar genom att åtaga sig kontrakter för allmänna byggnader och för gators stenläggning, utan att likväl begripa det ringaste af hvarken det ena eller andra, hvarföre skulle icke andra söka att vinna sitt uppehälle medelst kontrakter om att lära barn grammatikan, fastän de sjelfva ega hvarken skicklighet eller vilja att undervisa?" Saken är, såsom redan blifvit antydt, att i några fall dessa ansvarsfulla platser erhållas blott på grund af personliga konsiderationer, eller bortgifvas för politiska sympatiers skull, — att de äro ansedde icke såsom belöningar åt verklig förtjenst och kunskap, utan såsom andra embeten i staten, till hvilka det fordras att man skall intrigera och krångla sig fram, och hvilka vinnas af den lyckligaste och listigaste. "Sålunda," heter det, "användas våra skatter till att underhålla bedragare, och hvad ungdomens undervisning angår, så är detta något, som alldeles icke tages i betraktande vid användandet af det stora skoleanslaget, hvilket i staden New York ensamt belöper sig till icke mindre än en million dollars årligen." Man har yrkat en större noggrannhet vid de prof och examina, som en skollärare egentligen måste undergå, men som på några ställen tyckes hafva blifvit alldeles åsidosatte; "dock," säger *Tribune*, "hvartill tjenar under sådana förhållanden, som de nu nämnde, någon examen? Dessutom blefve det måhända nödvändigt, att först anställa examen med examinatorerna sjelfva."

Detta påminner mig om en händelse, som timade några år efter min utvandring till Amerika. En ung handelsbokhållare ifrån Norge, för tillfället utan employ, sökte att blifva anställd som skollärare i ett distrikt, till större delen bebodt af hans landsmän. Till den ändan skulle han, såsom förut icke examinerad skollärare, undergå en slags examen för de inom hvarje distrikt vid de årliga valen tillsatte s. k. *School-commissioners.* Dessa herrar gjorde honom några frågor ur de vanliga skolböckerna, och funno honom ega tillräcklig insigt i geografi, astronomi, fysik, kemi m. m., allt ämnen som studeras i de Amerikanska folkskolorna. Betyg skulle nu tilldelas honom öfver hans lärdomsprof. Den ene efter den andre af kommissionens ledamöter anmodades att sätta upp betyget, men hvar och en hade någon ursäkt att anföra. Man uppdrog slutligen åt examinanden sjelf, att skrifva sitt examensbetyg. Huruvida nu examinatorerne hade lättare att

läsa skrifvet än att sjelfva föra pennan, låter jag vara osagdt; alltnog betyget godkändes, och till bevis derpå sattes derunder något som skulle föreställa namnteckningar.

Denna anekdot får dock icke anses såsom karakteriserande förhållandena i allmänhet. Hvad jag här berättat, tilldrog sig i ett af de nydanade samhällena i Vestern, der sedermera de mest kompetente och skicklige personer blifvit förordnade att hafva uppsigt öfver de offentliga undervisningsanstalterna; men den är likväl ett bevis för hvad under existerande förhållanden *kan* ske, och gifver stöd åt ofvananförde yttrande i New-Yorks största och mest lästa tidning.

Ett annat blad, *New York Times*, som äfvenledes har en vidsträckt cirkulation och som med skäl kan antagas uttrycka en ganska talrik klass' i samhället opinion om allmänna ärenden och angelägenheter, höjer äfven sin röst emot det allmänna skolsystemet, såsom i sanitärt afseende förderfligt. Man har velat framställa byggnaderna och alla arrangemangerna såsom varande så ypperliga i detta afseende, och utan tvifvel äro de på flera ställen förträffliga; men att de dock icke i allmänhet motsvara de loford, som på dem slösas af blinda beundrare, bevisar en artikel i ett nummer af ofvannämnde tidning för år 1857, som, anmälande den frejdade Miss Beecher's *Letters to the people on health and happiness*, har till ändamål att fästa folkets uppmärksamhet vid den blifvande generationens fysiska utveckling, så vidt man dertill kan sluta af barnens helsotillstånd i de närvarande stadsskolorna. “Efter anställda undersökningar,“ heter det, “kan man antaga, att *mer än hälften* af de lärjungar i våra offentliga skolor, som äro födde här i landet och uppnått tolf år eller derutöfver, äro antingen sjukliga eller lytta. Osund luft i följd af värmeapparaterna, rum utan ventilation, täppta sängkammare, öfverfyllda skolsalar, otjenlig föda, nerfförsvagande medikamenter, brist på tillräcklig kroppsrörelse, och öfveransträngning i studier, detta allt sammanlagdt har åstadkommit svaghet i hela kroppsystemet, isynnerhet musklerna.“ Här uppräknas några af de vanliga tecknen till bräcklighet och vanförhet, om hvilka det heter, att “lärarne i stadsskolorna intyga det de mer och mer visa sig ibland skolungdomen och allt tydligare utveckla sig, ju längre den bevistar skolan, d. v. s. sjukdomsymptomerna finnas mera allmänt i de högre afdelningarne än i de lägre.“

De som påyrka katekesläsningens och kristendomsundervisningens borttagande från de offentliga skolorna, och för de lyckliga resultaten, som i så fall skulle inträffa, åberopa Amerika, hvarest ingen pedantisk religionsundervisning lägger hinder i vägen för allt större och större framsteg i nödvändiga vetenskapliga ämnen, under det att hvad som i den offentliga skolan brister i förenämnde fall, påstås vara mer än tillräckligt ersatt genom söndagsskolorna och den enskilta undervisningen i hemmet, — bygga, ty värr, detta sitt påstående på en ganska falsk grund. Den beklagansvärda omständigheten är den, att $\frac{5}{6}$ af "Hemmen i den nya verlden" icke äro hvad man skulle kunna kalla kristliga hem, att $\frac{5}{6}$ af amerikanska föräldrar icke bekänna sig till något religionsamfund, icke en gång bevista någon slags gudstjenst, och kunna naturligtvis således icke anses qvalificerade, att gifva någon kristendomsundervisning åt sina barn. Efter hvad redan blifvit berättadt, och enligt en uppgift af *the american educational society* finnas inom landet icke mindre än två millioner barn emellan 5 och 15 år, som icke erhålla någon kristendomsundervisning. Att söndagsskolorna icke ersätta hvad som sålunda brister i hemmen och i de allmänna skolorna, bevisas bäst deraf, att icke hälften, icke fjerdedelen, på sina ställen icke ens tiondedelen af de barn som bevista de sistnämnde, infinna sig i söndagsskolorna. Dessutom äro de, som i dessa fungera som klasslärare, för det mesta personer, ovana vid att undervisa, och vanligtvis icke egande den förmåga som fordras för att så behandla sitt ämne, att det kan fattas af barnasinnet och på detsamma göra ett varaktigare intryck. Icke sällan blifver derigenom den i söndagsskolan gifna undervisningen helt och hållet gagnlös. Ytterligare fordras härvidlag ett eget slags maskineri, som åtminstone fattigare församlingar icke kunna åstadkomma, emedan dermed är förenadt en icke så obetydlig kostnad.

För att få en söndagsskola rätt i gång och i den intaga äfven andra barn än de som tillhöra församlingen, samt för att kunna utöfva något inflytande på dem, hvilkas föräldrar icke tillhöra något religionssamfund, och de der sjelfva lemnas att göra sitt val ibland både skolor och bekännelser, måste man först och främst hafva ett bibliotek, hvarifrån barnen kunna låna hem allehanda underhållande berättelser. Med sådana mindre biblioteker förses väl stundom

fattigare församlingar af särskilta föreningar, stiftade för dylika böckers utgifvande; men de måste tid efter annan ökas med nya volumer, så framt ej barnen, sedan de väl genomgått hvad de funnit underhållande i samlingen, lemna den ena skolan och gå till en annan med en rikare tillgång på lektyr. Dessutom måste de egentliga läroböckerna ofta gratis utdelas; dertill kommer prisutdelningar, om så skall kallas hvad som mången gång egentligen är en lockmat åt barnet för att hålla det qvar i skolan, och snarare en uppmuntran till, än en belöning för flit; vidare processioner med musik och fanor, pick-nick-partier och hvarjehanda lustbarheter. Allt detta måste anlitas, för att icke de barn, som af föräldrarne lemnas att efter behag bivista skolan eller icke, efter en tid skola ledsna och draga sig undan, sedermera antingen gående till ingen söndagsskola, eller till någon annan sektförsamlings, som bättre kan stöta i basunen för sig och med mera prål och grannlåt förstår att värfva sig lärjungar, samt i hvilken de hafva hopp om att mera få roa sig.

Med hvad jag här sagt, är jag långt ifrån att underkänna det stora goda, som i många fall söndagsskolorna i Amerika uträtta. Till min egen kunskap har kommit mer än ett exempel uppå, huruledes de i den gudomliga själaherdens hand hafva varit ett medel, att samla till hans hjord vilseförda lamm, som utom dem måhända aldrig hade kommit att höra hans röst. Undervisningen i många af dessa skolor förtjenar det största loford; lärarnes samvetsgrannhet måste vi ofta beundra. Icke sällan utgöras dessa personer af så väl äldre som yngre bildade och aktningsvärda fruntimmer, mödrar, som, skänkande sina egna barn en kristelig vård och undervisning, ömma för att samma välsignelse äfven måtte tillfalla andras, och till den ändan åtaga sig pligter, som af de närmast vidkommande försummas. Söndagsskolan är indelad i klasser, hvarje klass bestående vanligtvis af 10 högst 15 lärjungar, med sin särskilta lärare; det hela under öfverinseende af presten eller en af honom förordnad föreståndare. Infinner sig någon lärjunge icke i skolan, så går vanligtvis läraren eller lärarinnan efter slutad gudstjenst eller påföljande dag, att uppsöka honom och göra sig underrättad om orsaken till hans uteblifvande. Har det skett i följd af sjukdom eller, om föräldrarne äro i torftiga omständigheter, af brist på nödvändiga klädespersedlar, så gifves hjelp efter

omständigheterna. Har åter verklig försumlighet och liknöjdhet varit skuld dertill, så gifves vänliga föreställningar och förmaningar, som ofta lika mycket träffa den i föräldratillsynen försumliga och måhända religionslösa fadern eller modern, som det felande barnet, och i många fall utså fröet till ett bättre lif så väl i det äldre som yngre hjertat. Dèn amerikanska, kristliga qvinnan är i så fall det inre missionsverkets bästa missionär, och utom hennes verksamhet skulle mången gång icke blott söndagsskolorna utan äfven sjelfva församlingarne knappast kunna ega bestånd. Men med allt detta så äro dock söndagsskolorna, oaktadt all den goda, vackra afsigt som ligger till grund för dem, och oaktadt allt det nit, hvarmed de handhafvas, till och med i många fall mera skadliga än gagneliga. Det ligger dock i hela detta system en ganska betydlig portion fåfänga. Verkan på barnets sinne af all den pomp och ståt, som åtminstone i de större städerna vanligtvis med dem äro förknippade, och hvarigenom rivaliserande sekter söka att vid sig binda det uppväxande slägtet, torde icke vara den bästa. De unga ledas visserligen in på Kristendomens väg och förmanas att följa deras Frälsare, men på samma gång väckes hos dem den tanken: "hvad skola vi få derför?" Och om äfven i några fall den undervisning, som här meddelas, slår rot, så utsås dock icke sällan derjemte, genom sättet hvarpå den bibringas, i barnets hjerta fröet till detta begär att paradera med Kristendomen, som, man kan icke neka, så ofta röjer sig i de religiösa rörelserna i Amerika. En af söndagsskolornas olägenheter är också den, att den drager ungdomen bort ifrån den allmänna gudstjensten. Skolan öppnas nemligen vanligtvis på morgonen en eller två timmar före gudstjensten, som de unga lärjungarne sedan känna sig för uttröttade att öfvervara.

Det är på grund häraf icke blott min egen opinion, men en som börjar blifva allt mer och mer allmän i Amerika, att söndagsskolan, äfven om vi tänka oss det bästa möjliga resultat af densamma, dock aldrig kan ersätta bristen på religionsundervisning i den offentliga. Oaktadt all den förras verksamhet och inflytande, så utgå dock årligen ifrån den sednare flere tusende i samhället, utmärkt skickliga måhända vid räknetaflan och skrifpulpeten, kanske äfven hemmastadde i menniskokroppens anatomi och i konsten att

Nashotah.

konstruera en ångmaskin, men i okunnighet äfven om tio Guds bud och Fader vår, med ett oväckt, slumrande samvete, med orena lustar och häftiga, men helt och hållet otyglade begärelser. Det allmänna skolsystemet i Amerika kan icke betraktas annat än såsom den förnämsta källan till det sociella onda i ett samhälle, hvilket eljest har så mycket, som är förtjent af vår beundran; derifrån uppspringer hvarje fara, som hotar detta samhälle, och hvaraf de förfärliga verkningarne redan, tyvärr, hafva börjat visa sig. I stället för ett exempel till efterföljd, låt det tjena till en varning för de länder, der man, föregifvande nödvändigheten af ett friare utrymme, vill flytta skolan så långt bort som möjligt ifrån kyrkan, uppå hvars grund den ställdes, liksom för att den derifrån skulle tydligare förnimma rösten af Honom, som sade: "låter barnen komma till mig." Flyttad bort ifrån sitt fordna område, förnimmer den måhända slutligen icke mer denna stämma, och följden blir, hvad den har blifvit i Amerika, en allmän upplysning kanske i verldsligt vetande, men i andeligt afseende en skymning, i hvilken några förvillande irrbloss gör en osäker, om på den skall följa natt eller dag. Dock hvad Amerika angår, *skall* dagen randas, om ej förr, då, såsom jag förvisso tror, "allt folk skall tillsammans se att Herrans mun talar genom sin kristna kyrka och församling."

Men det är tid, att något närmare beskrifva Nashotah. Detta instituts uppkomst, de resultater deraf, som redan visat sig, äro ibland de tecken som båda dagens ankomst.

KAPITLET V.

Nashotah.

Det vore önskligt, jag kunde gifva mina läsare, synnerligast dem, som hysa ett lifligare intresse för allt hvad som angår religiösa förhållanden, och således äfven för prestbildningen, en riktig föreställning om det i alla afseenden ypperliga och för ändamålet så lämpliga läroverk, vid hvilket det blef min oskattbara förmån, att tillbringa närmare tvenne

år, en tid som har gifvit mig några af mina käraste minnen ifrån Amerika, och som jag alltid skall erinra mig under innerlig tacksamhet till Gud och dem, som der undervisade mig i Hans ord och ledde mina steg.

Ifrån ett ringa frö har denna läroanstalt nu uppväxt till ett träd, hvars redan gifna frukter låta oss hoppas ännu rikare skördar i framtiden. Hvad som i början var nästan icke annat än en elementarskola med några få lärjungar, förbyttes innan kort till ett theologiskt seminarium, för en tid i förening med en lägre afdelning, ifrån hvilken en del af lärjungarne admitterades till detsamma, tills det slutligen har blifvit hvad det nu är, nemligen uteslutande en prestbildningsanstalt, hvarifrån redan mer än 50 sändningabod i Kristi stad hafva utgått att förkunna Evangelium i den aflägsna Mississippidalen, och der för närvarande öfver 60 unge män bereda sig till samma heliga embete, för att sedan i den oodlade vildmarken och i det nyss upptimrade, enstaka nybygget möta utvandraren med lifsens bröd.

Äfven i yttre afseende har Nashotah undergått mycken förändring emot hvad det var under de år jag der tillbragte. I stället för de små, oansenliga byggnaderna, der några af de studerande måste på vindar och i källare, så godt sig göra lät, inreda sina små celler, i hvilka blåsten ibland i otid vände om bladet i boken, — i stället för det fordna stallet och fähuset, som efter en tid af de fyrbenade eller befjädrade innevånarne måste utrymmas, för att sedan undergå en liten upputsning och rappning och derefter tjena till herbergen för mera intelligenta varelser, — i stället för allt detta, som i början sannerligen icke lofvade några särdeles lysande utsigter för framtiden, och åt hvilken en i de präktiga europeiska lärosalarne uppfostrad academicus säkerligen skulle dragit på munnen, om man sagt honom, att detta utgjorde skalet till en läroanstalt, som i många afseenden kunde mäta sig med hans egen alma mater — är nu uppförd en stor vacker byggnad med tjenliga föreläsningsrum, rymliga koridorer och trefliga boningsrum för de studerande. I stället för det fordna lilla, otillräckliga kapellet, hvaraf ena hälften begagnades till lectionsrum, och i hvilket till söndagarnes gudstjenster några få af de i trakten boende nybyggarne infunno sig, är nu af huggen sten uppförd en både smakfull och vördnadsbjudande kyrkobyggnad i götisk stil,

der till Guds dyrkan samlas, utom läroverkets personal, allt flere och flere, som låtit sig ledas till sanningens kunskap, och der mången nu böjer knä vid altarrunden, som, hade icke dopfunten i det fordna lilla kapellet stått redo för barnet, måhända uppväxt "främmande ifrån löftets testamente, och utan Israels borgareskap."

Men jag älskar att återflytta mig till Nashotah, sådant det var samtidigt med min egen vistelse derstädes. Äfven för att vara i Amerika hade det i sin karakter någonting högst egendomligt, och knappast lära vi finna någonting motsvarande dertill ibland alla våra europeiska läroanstalter. För att så vidt möjligt var nedsätta årsafgiften, — jag vill icke säga för undervisningen, ty den gåfvos af lärarne nästan så godt som för intet, och grundläggandet af detta institut var sannerligen ingenting mindre än en finans-spekulation — men för att lärjungen till så ringa expens som möjligt skulle vid institutet erhålla både föda och kläder, och inrättningen således vara tillgänglig äfven för den mindre bemedlade, måste hvar och en af de studerande underkasta sig flera timmars arbete dagligen, dels på jorden, som medelst penningebidrag af några personer i de östra staterna blifvit för institutets räkning inköpt, och af hvilken, allt efter som den uppodlades, inrättningen skördade en del af de nödvändiga lefnadsmedlen, dels med att uträtta andra göromål, som förekomma i ett hushåll på landet, och för hvilkas uträttande inga särskilda tjenare här användes. Hvar och en af de studerande var på detta sätt sin egen tjenare, underhöll genom sitt arbete sig sjelf och på samma gång institutet, hvaraf afkastningen, åtminstone till någon del, bidrog att underlätta de oundgängliga utgifterna. Den årliga penningeafgiften, som af de betalande studerande erlades, belöpte sig till endast 75 dollars, hvilket naturligtvis var helt och hållet otillräckligt för deras underhåll, och en ringa betalning för de förmåner de åtnjöto, äfven om man inberäknar den högsta möjliga nyttan och frukten af deras arbetskraft. En och annan lärjunge intogs emot ingen annan betalning än den han kunde gifva med sitt arbete; och då jordens afkastning, isynnerhet de första åren, icke kunde vara annat än ganska obetydlig, måste inrättningen naturligtvis för hvad som i öfrigt var nödvändigt för dess underhåll, bygga på de årliga frivilliga bidrag, som skänktes den

af några kyrkomedlemmar i de östra staterna, hvilka intresserade sig för densamma. Detta var emellertid en ganska osäker inkomst, och beloppet deraf kunde aldrig på förhand med visshet beräknas. Likväl har det förnämligast varit medelst sådana bidrag, ehuru de ibland och synnerligast i början voro knappa nog, som Nashotah kunnat ega bestånd och utveckla sig till hvad det nu är, utan att de studerandes kroppsliga arbete nu mera såsom fordom är nödvändigt för deras och inrättningens underhåll. Kristnas allmosor och offer hafva fulländat hvad som inrättningen, lemnad åt sig sjelf, oaktadt all den energi som utvecklade sig vid dess första grundläggande och fortgång sedermera, aldrig kunnat åstadkomma. Den har likväl icke blifvit understödd så mycket af de rikes gåfvor som icke fastmer, och med få undantag, genom den fattiga enkans skärf och deras offer, som hafva gifvit till densamma om icke af sin fattigdom, dock visserligen icke af sitt öfverflöd. Dessa offer uteblefvo icke heller någonsin i nödens stund. De lärde de studerande, att icke hafva någon onödig omsorg för morgondagen, men att, under det att de sjelfva flitigt och samvetsfullt skötte sina åligganden och gjorde allt hvad som på dem ankom, sätta sin fasta förtröstan till Honom, som lärt oss bedja sålunda: "vårt dagliga bröd gif oss i dag," — och detta bröd felade dem icke heller, fastän de ofta måste vänja sig att vara förnöjde med smulorna, då det behagade Herren, att icke sätta dem till det rika bordet.

År 1841, då det kan sägas att Nashotah institut tog sin början, var der blott en studerande. Följande året ökades antalet med fyra; året derefter med sju, och år 1844, då jag der intogs, utgjorde antalet 28. Efter hvad jag ofvanföre anmärkt, uppgår för närvarande de studerandes antal till öfver 60, och mer än 50 hafva under tiden derifrån blifvit utexaminerade som prester, hvaribland flera vid denna inrättning erhållit den första elementära undervisningen.

I början så väl som sedermera hafva alltid flere sökt att erhålla plats vid institutet, än som der antingen för bristande utrymmes skull eller af andra ekonomiska orsaker kunnat emottagas. Dock en hvar, som visat allvarlig håg att egna sig åt presta-embetet, har Nashotah alltid beredt tillfälle dertill, så framt icke förhållandena gjort det alldeles omöjligt, att kunna emottaga honom, och mången gång blef

det som för en annan sådan läroanstalt varit en omöjlighet, med Guds nåd en möjlighet för denna. Till mångens ansökan att blifva en medlem af dess broderskap har svaret blifvit: "kom i din fattigdom, och vi skola dela med dig det lilla vi hafva; kom i din okunnighet, och vi skola undervisa dig, tills du befinnes skicklig att antagas till arbete i Herrans vingård."

Alla årliga afgifter och kontributioner, äfvensom lärarenas små enskildta inkomster och missionär-stipendier, utgjorde en gemensam kassa, gifvande, så långt den räckte, kläder och föda åt dem, som, efter hvad jag framdeles skall beskrifva, utgjorde de egentliga medlemmarne af institutet. Den betalande hade det icke bättre än gratialisten. Något grundkapital för inrättningens underhåll fanns lika litet då som nu, med undantag af sjelfva jorden, som i dess vilda, oodlade tillstånd inköptes och sedan efter hand blifvit mer och mer kultiverad. Åt dess rödjning och brukande egnade vi i början isynnerhet vårt arbete. Enhvar gick med håg och lust dertill. Det var ett arbete icke så mycket för egen räkning, som icke fast mer för efterkommandes. Alla lifvades af den anda, som institutets superior och de andra lärarne sökte att bibringa oss, nemligen att vi skulle känna, det hvarje plogfåra, hvarje yxslag och spadtag gjordes till Guds rikes uppbyggande i vildmarken. På sådant sätt var det som försakelser buros och mödor utstodos, hvilka säkerligen eljest få af vår tids studenter, vare sig här eller der, skulle hafva underkastat sig. Läraren åtnjöt inga större förmåner än lärjungen, deltagande med denne i samma arbete och delande med honom samma, mången gång torftiga spis. Jag vet tillfällen, som sedermera kommo till min kunskap, då M:r Breck åt någon nyss anländ student lemnade sin egen bädd, och redde sin egen lägerstad på golfvet, tills omständigheterna tilläto honom att öka möblemanget.

På jorden arbetades vanligen samfäldt, men eljest voro vi för de dagliga göromålen indelade i vissa afdelningar, hvilka hvarje vecka turvis med hvarandra utbytte åligganden. Några besörjde om matlagningen och allt hvad som hörde till köket; andra skötte stallet och ladugården; ett tredje parti hade vedhuggningen på sin del; ett fjerde sysselsatte sig med åtskilliga nödvändiga snickeriarbeten; en femte afdelning hade tvätt och strykning om hand, ty äfven dessa för manliga

händer ovanliga göromål verkställdes af oss sjelfva. I början lejdes för tvätt, men svårigheten att i ett nytt territorium erhålla hjelp och tjenare, gjorde att det mången gång icke var lätt att få någon, som ville åtaga sig detta arbete. Studenterna erbjödo derföre frivilligt sig sjelfva att fullgöra detsamma, så mycket hellre, som inrättningen derigenom besparades en årlig afgift på minst 500 dollars, som kunde användas dels till inköp af böcker, dels till förskaffande af andra små fördelar, som man i annat fall måste försaka. Bordet var ibland af det tarfligaste slag, och man må icke förtänka ynglingen, om utsigten på en liten förbättring i detta fall gjorde honom ännu mera beredvillig att ibland luta sig emot tvättbrädet.

Man invänder måhända, att med alla dylika åligganden icke mycken tid återstod för studierna. Visserligen icke så mycken som gifves ynglingen i våra uppfostringsanstalter, der han knappt har tillfälle att skaka af sig skoldammet; men nog likväl, för att jemte bibehållandet af en sund kropp äfven inhämta en sund lärdom. Både kropps- och själsarbetet helgades med den dagliga bönen, som stärkte krafterna till båda, och icke läto dem utan frukt. Kl. 5 på morgonen gafs genom ringning i den, i en af de lummiga ekarnes grenar upphängda klockan signal till uppstigning. Kl. 6 kallade åter dess ljud oss till bön i kapellet, hvarefter frukost intogs. Derpå följde lectioner och föreläsningar, tills vi kl. 1 samlades vid middagsbordet. Straxt efter middagen arbetades från kl. $\frac{1}{2}$ 2 till kl. $\frac{1}{2}$ 6. Klockan 6 bön i kapellet, derefter aftonmåltid, och resten af qvällen till kl. 10 använd till studier. Naturligtvis berodde denna indelning af tiden mycket på de olika årstiderna, likasom vissa departementers arbetstimmar voro afpassade i förhållande till beskaffenheten af deras göromål. Det är omöjligt att utan en för läsaren tröttande vidlyftighet fullständigt beskrifva den dagliga rutinen. Det sagda torde emellertid gifva en någorlunda tydlig föreställning derom. På detta sätt kunde vi öfver hufvud taget använda 8 timmar om dagen till studier. Vintermånaderna gåfvo oss ännu mera tillfälle dertill. Under Januari och Februari arbetades på det hela taget endast två timmar dagligen. Deremot upphörde ifrån medio af Juni till medio af Augusti alla lectioner, och i stället användes 8 timmar hvarje dag på landtbruket. Under sednare delen af somma-

ren lemnades den ena hälften af studenterna några veckors ledighet, och vid deras återkomst den andra hälften för en lika lång tid. På detta sätt var alltid ett tillräckligt antal på platsen, för att verkställa de der nödvändiga göromålen.

Utom det första af missionärerne uppbyggda huset och kapellet tillkommo efter hand några små andra simpla träbyggnader. I början begagnades vinden ofvanpå kapellet till dormatorium, och genom tvenne stora dörrar, som vid gudstjensterna skötos åt sidan, afskiljdes i sjelfva kapellet koret och altaret ifrån den öfriga delen deraf, som begagnades till läsrum, i början gemensamt, men sedan fick hvar och en sin särskilta lilla kammare, der de som blifvit admitterade till kandidater för prestaembetet studerade för sig sjelfva, under det att broderskapets yngre medlemmar fortfarande begagnade det allmänna läsrummet.

Jag och en annan äldre studerande erhöllo allaredan vid vår ankomst till institutet i en slags jordvåning under kapellet ett par små rum, hvaraf det ena äfven tjenade till sakristia med en trappuppgång till koret ofvanföre. Detta rum behölls af mig så länge jag var vid Nashotah, ehuru det sedermera stod mig fritt att utbyta det emot ett bättre. Men det blef mig ifrån början kärt, och alltid skall jag med en helig känsla af tacksamhet erinra mig de stunder jag tillbragt i den lilla cellen under altaret i Nashotah kapell. — I allmänhet gafs mig, såsom äldre, större friheter än de andra studerande. Mitt dagsverksarbete inskränkte sig till två timmar om dagen och bestod för det mesta af vedhuggning eller arbete på åkern. Närheten af mitt eget hem gjorde att jag icke behöfde falla någon af kamraterna besvärlig med min tvätt, och var derföre äfven sjelf fritagen ifrån detta göromål. Hvad matlagningen angick, så var jag äfven derifrån befriad, säkerligen till lycka och båtnad för dem som skulle fått del af trakteringen.

Nashotahs belägenhet har jag redan förut till en del beskrifvit. På ett just passande afstånd, ungefär 30 eng. mil ifrån Milwaukie, Wisconsins metropolis, ligger det nästan så godt som alldeles invid den fordom mest trafikerade vägen emellan denna stad och det inre af landet, och icke särdeles långt ifrån en jernväg, som nu, löpande genom Schneidaus fordna egor, förenar Mississippis strand med sjön Michigans. Nejden är en af de vackraste trädgårdslandet i

Vestern har att erbjuda. Ifrån det fordna kapellets trappuppgång njöt man en den herrligaste utsigt öfver de nedanomliggande Nashotah (tvilling) sjöarne, skiljda ifrån hvarandra genom ett några alnar smalt, af en liten bäck genomskuret näs, och omgifna af parklika, ekbeväxta kullar och dälder, bortom hvilka framskymtade andra små sjöar med sina vikar och holmar. Europeiska resande, som besökt detta ställe, hafva förklarat att det i skönhet öfverträffas af få landskap i verlden. Det är att beklaga, att Fredr. Bremer skulle på sin väg ifrån Tallsjön till Watertown fara det så nära förbi, utan att egna någon uppmärksamhet deråt. Kanske var hon så intagen af beundran öfver socialistiska phalanxterer och shäker-kolonier, att hon icke hade sinne och öga för den kristna läroanstalten, som, uppväxt liksom en blomma i vildmarken, låg i hennes väg. Kanske ock, att hennes romersk-katholska följeslagare icke funno sin räkning vid, att göra henne uppmärksam på det der protestantisk-katholska "nästet," som ifrån dess första början genom sin verksamhet och sitt inflytande varit den romerska kyrkans bekännare deromkring en nagel i ögat. Både sjelfva institutet och traktens skönhet hade dock väl varit förtjenta af att i hennes bok omtalas. Men det har varit med Nashotah, som med mycket annat ädelt och godt här i verlden, — det har lemnats obemärkt,

> "en källa likt, som genom ängen rinner.
> gömd af de blommor dem hon näring ger."

Från en kulle i grannskapet har man en utsigt öfver icke mindre än 11 insjöar, några af dem smyckade med små löf- och cederbeväxta holmar, och inom en 12 mils omkrets finner man ända till 20 sådana sjöar, de flesta genom små strömmar sammanknutna med hvarandra, gifvande denna nejd måhända en större rikedom på omvexlande landskapstaflor än man någor annorstädes kan finna inom en lika begränsad omkrets.

Så enkla och simpla kapellet och de andra primitiva små byggningarne än voro, så gåfvo de dock ett ytterligare behag åt den i början vilda men sköna naturen. Det var likasom läste man i hela denna natur, med dess spår af mensklig verksamhet, en andelig romans, klar och fridfull som himmelen, hvälfvande sig deröfver, ren såsom insjövågen, i sitt djup återspeglande försoningens symbol på det tätt invid stranden stående kristna templet.

Ibland andra anläggningar var nere vid sjön, några få steg ifrån kapellet, ett baptisteri. En trappgång ledde ned uti vattnet, under hvilket ett golf var lagdt på ett tillräckligt djup för immersionen. Den biskopliga kyrkan brukar vid det hel. dopets administrerande så väl detta sätt som den vanliga vattenbegjutningen, dock utan att gifva det ena sättet företräde framför det andra, eller tillerkänna immersionen någon större verkan. Sällan ske barndop medelst den sednare; dock, om föräldrarne så önska, göres deremot ingen invändning. Vid fullväxta personers dop få de sjelfva bestämma sättet. Då många af nybyggarne i trakten voro baptister eller behäftade med denna sekts lära, åtminstone hvad beträffade sjelfva ceremonien för döpelsen, så ansågo presterna vid Nashotah det vara godt, att ifrån början visa, det kyrkan, långt ifrån att ogilla, tvärtom medgaf iakttagandet af just den form, utom hvilken, enligt den baptistiska åsigten, dopet icke skulle ega någon kraft och verkan. Fördomar eller samvetsskrupler borde således icke, åtminstone icke i detta fall, hindra någon ifrån att låta döpa sig i Jesu namn och i den apostoliska kyrkans gemenskap. Många blefvo också härigenom upptagne till medlemmar af kyrkan, hvilka troligtvis eljest blifvit dragne till schismatiska sektsamfund. Under mitt första år vid Nashotah blefvo icke mindre än 25 fullvuxna personer der döpte medelst immersion.

Aldrig har någon kyrklig förrättning, i hvilken jag sjelf icke på ett mera direkt sätt tagit del, gjort på mig ett sådant intryck som det första af dessa dop mig förunnades att bevittna. Ingenting kunde vara mera högtidligt; tanken fördes ovilkorligen tillbaka till de första kristna tiderna, då Apostlarne gingo ut i de länder, der Herrans namn ännu var okändt, undervisande alla folk och genom dopet görande dem till Hans lärjungar. Det var en klar, molnfri sommardag; naturen sjelf stod smyckad i sabbatsskrud; en vida större församling än vanligt hade infunnit sig till gudstjensten; det lilla kapellet var öfverfullt, och på gräsvallen utanföre sutto män, qvinnor och barn, uppfångande genom de öppna fenstren det heliga ordet. Efter den andra bibel-lection, såsom ritualen föreskrifver, begåfvo sig presten och de som skulle döpas ned till stranden, åtföljde af församlingen, samt nedstego, under det en kort psalm sjöngs, i vattnet, presten i

den vackra, enkla anglikanska mess-skruden, de andra i hvita drägter knäböjande omkring honom. Bönerna, hvilka, liksom hela den anglikanska dopritualen,[1]) äfven under vanliga förhållanden icke gerna kunna undgå att göra ett djupt intryck på hvarje närvarande, tycktes nu med än mera lif och värma uppstiga ur hvarje hjerta. Med klar, välljudande stämma sades de af presten, M:r Breck, hvarvid den på den sluttande stranden och emellan de lummiga ekarne knäböjande församlingen läggande sitt "Amen" dertill med andäktiga läppar. Sedan han tillkännagifvit hvar det heliga Evangelium stod att läsa (S:t Joh. 3: 1—8), och församlingen med en röst instämde i det alltid dervid brukliga "Ära vare dig, o, Gud!" uppläste han detsamma, och förkunnades sålunda till mången, ännu utom det kristna nådeförbundet varande, närstående syndares öra, nödvändigheten af en pånyttfödelse och det gudomliga sanningsordet att "ingen, utan han varder född af vatten och anda, kan ingå i Guds rike." Derefter, sedan abrenunciationen blifvit gjord, och bönen uppsänd om "detta vattnets helgande till syndens aftvagning," skedde sjelfva dopet, som tillgick så, att presten, hållande sin ena hand bakom den knäböjande nykristnes hufvud, och fattande dennes hand med den andra, böjde honom framstupa under vattnet, dervid sägande den heliga dopformeln. Sedan den döpte åter stått upp, men under det han ännu qvarblef i vattnet, tecknade presten på hans panna "korsets heliga tecken," såsom orden äro i kyrko-ritualen, till en sinnebild, "att han härefter icke skall blygas att bekänna tron på sin korsfästade Frälsare, men manligt strida under hans banér emot synden, verlden och djefvulen och alltid förblifva Kristi trogne stridsman och efterföljare i alla sina lifsdagar."

Mången ogillar immersion vid dopet och har insupit en fördom deremot på grund af det sätt hvarpå den vanligtvis tillgår inom de baptistiska sektsamfunden, hvilka tyckas före-

1) Denna dopritual är nära öfverensstämmande med den äldre svenska kyrkohandbokens. Den af Luther sjelf författade dopbönen, som fanns i den svenska kyrkans gamla handbok, men är utesluten ur dess nya, är med få obetydliga förändringar bibehållen i den amerikanska kyrkans. Deremot är exorcismen, som i det äldre lutherska dopformuläret följer straxt efter denna bön, der utelemnad. Abrenunciationen åter, såsom på intet sätt sammanhängande med exorcismen, och korsteckningen, såsom hafvande en vacker symbolisk betydelse, äro bibehållna i den biskopliga kyrkans dopritual.

trädesvis välja den kallare årstiden för dessa förrättningar, då också merändels en mängd åskådare endast af nyfikenhet inställa sig, och dervid ofta oljud och gyckel förekomma, som tillintetgöra all den högtidlighet, som eljest skulle kunna ligga uti sjelfva handlingen. Men aldrig var jag vid Nashotah vittne till några sådana ohelgande uppträden, ej heller har jag någonsin hört dem hafva inträffat, då den officierande presten tillhört vår kyrka. Tvärtom har det församlade folket, hvaribland säkerligen de flesta antingen tillhört främmande eller ock alldeles intet bekännelsesamfund, alltid derunder iakttagit det allvar och åtminstone den yttre andakt, som den heliga förrättningen, på ett tillbörligt och högtidligt sätt verkställd, aldrig gerna kan fela att ingifva.

Det dröjde icke länge förrän, i följd af de vid Nashotah varande presternas verksamhet, de inom en omkrets af ungefär 30 mil hade icke mindre än 17 särskilda stationer, dem de, så ofta efter omständigheterna ske kunde, besökte, och der de predikade samt efter hand bildade små församlingar, af hvilka några sedermera erhöllo till prester utexaminerade studerande ifrån Nashotah seminarium. I detta trägna och mödosamma arbete, emellan hvilket och lärarebefattningen vid missionsskolan dessa förträffliga män med outtröttelig nit delade sin tid, biträddes de utaf dem ibland lärjungarne, hvilka, efter genomgången examen, blifvit antagne till S. M. kandidater. Desse fungerade såsom kateketer och förrättade om söndagarne på de ställen, som presterna icke kunde besöka, gudstjenst, på sätt dem, såsom varande blott lekmän, var tillåtet. Någon license, att utan föregående ordination utdela sakramenterna och göra andra rent presterliga förrättningar, kunde naturligtvis icke här, såsom hos lutherska och andra presbyterianska eller congregationella bekännelsesamfund, komma i fråga. Äfven de predikningar, som af S. M. kandidaterne lästes vid gudstjensterna, voro icke och fingo icke enligt kyrkostadgan vara skrifna af dem sjelfva, utan voro hemtade ifrån någon godkänd predikosamling. Detta sednare väckte visserligen mycken missbelåtenhet ibland dem af nybyggarne, som voro fremmande för våra kyrkobruk.

Benägenheten att fästa sig vid predikan mer än vid sjelfva gudstjensten är, ty värr, lika allmän öfverallt, och besynnerligt är, att, under sådana förhållanden som de ifråga-

varande, när en person, som icke är prest, leder gudstjensten, en föreläst predikan, skrifven af en annan författare, äfven om den är aldrig så förträfflig, och aldrig förut varit hörd eller läst af någon enda ibland åhörarne, icke skall höras med samma *nöje*, som en högst medelmåttig, skrifven eller åtminstone föregifven att vara skrifven af den för tillfället fungerande predikanten sjelf. Jag sade med afsigt *nöje*, ty något annat kommer i sådant fall icke i fråga. Ett varaktigare och allvarligare intryck lemnar vanligtvis den ena predikan lika litet som den andra på sådana predikohörare. Det är begäret att lyssna till menniskan mer än till Gud, det är en åstundan att göra bekantskap med talaren mera än med ordet, det är ett den religiösa känslans subordinerande under den estetiska, hvilket, under sådana förhållanden som de nyssnämnde och äfven eljest, så ofta bestämmer om gudstjensten skall bivistas eller icke, och vid densamma utgör likasom en thermometer för andakten. Det är också i följd deraf, som det har blifvit ett talesätt, att när man går i Guds hus, man säger sig gå och höra Doctor X eller Hofpredikanten Y. Ett sådant talesätt karakteriserar mer än man tror kyrkogången nu för tiden, och det äfven ibland dem, som, vare sig i den nya eller gamla verldsdelen, yfvas öfver en varmare gudsfruktan. Det är samma sak under olika yttringar. Låt t. ex. våra med predikosjukan behäftade kolportörer, som till den suckande menighetens s. k. uppbyggelse, i stugorna hålla sina föredrag, ofta utan allt sammanhang, bestående endast af, såsom Hamlet säger "ord, ord", låt dem i stället föreläsa en predikan af Luther, Norberg eller någon annan af åhörarne ofta mera omtalad än i sjelfva verket studerad författare, — och jag är ganska öfvertygad om, att konventikelmedlemmarne skola snart vända fosterlands-stiftelsens utsände ryggen, och hellre gå i kyrkan, för att höra den dervarande predikantens egen predikan.

Då de studerande icke tillätos uppträda under sken af att innehafva ett embete, som ännu icke var dem öfverantvardadt, och derföre, då presterna sjelfva icke voro tillstädes vid gudstjensterna, endast uppläste en tryckt predikan, så voro dessa icke så särdeles talrikt besökta. Men till deras kall hörde en annan verksamhet, som det är att hoppas, mera fruktgifvande än hvad de med sin oöfvade predikoförmåga hade kunnat uträtta. Der de kringspridda nybyggena

icke medgåfvo inrättandet af några söndagsskolor, vandrade de ifrån det ena logghuset till det andra, allestädes undervisande och katekiserande de yngre familje-medlemmarne, på detta sätt utsående ordets goda säd. Sålunda gingo de, efter en gemensam bön, hvarje lördags e. m. att hvar och en på sitt håll verka sitt verk, och beredande sig derigenom, likaså mycket som genom veckans studier, för det heliga embete de en gång skulle komma att utöfva. Några hade sina stationer på omkring 16 mils afstånd från Nashotah. Presterna sjelfva vandrade ofta ända till 30 mil, för att hålla gudstjenst i något nybygge, der då de närmast boende grannarne församlade sig. De första åren brukade de, tillika med sina assistenter, hvarje sommar företaga en längre tur, på 3 à 4 veckors tid, för att besöka territoriets mera aflägsna trakter. På sådana excursioner begagnades hästar och vagn, i hvilken, utom proviant och andra reseförnödenheter, äfven medfördes ett tält, så att de kunde kampera ute på marken, om de icke funno något annat herberge öfver natten. Allt efter som flere prester kommo i landet, blefvo dessa utvandringar mindre nödvändiga, och de inskränktes slutligen till kortare distanser, tillryggalagde med rensel på ryggen och under hopp om ett gästvänligt tak för den vandrande missionären.

Berättelserna om dylika besök i nejden och om de små äfventyr, som ibland kunde inträffa på desamma, utgjorde ofta en förströelse på någon ledig stund, då vi alla åter voro församlade vid Nashotah. Visserligen gafs oss på detta sätt anledning till månget lärorikt utbyte af tankar öfver de ämnen, som mest sysselsatte oss, och till hvilka allt under denna tid förnämligast riktade vårt sinne och våra betraktelser; men ibland visste äfven de hemkommande att förtälja sådana saker, som icke kunde annat än stämma det ungdomliga lynnet till skämt och munterhet. Man hade stundom fått vara vittne till åtskilliga scener och förhållanden, rätt komiska nog i sitt slag, och på ett eget sätt karakteriserande för nybyggarelifvet i Vestern. Jag kan icke afhålla mig ifrån att anföra ett par af dem, hvarvid jag sjelf var en af de handlande personerna.

En gång åtföljde jag M:r B. till en sågqvarn långt upp i skogen, der han förrättade gudstjenst i sågarens just icke rymliga stuga. I förhållande till lokalen var församlingen

ganska talrik, så att B., stående vid ett litet bord invid fenstret, hade endast ett par steg emellan sig och sina tätt sammanpackade åhörare. Han var just som bäst i farten med sin predikan, då en höna jemte en mängd kycklingar, som kommit in genom den öppna dörren, lyckades att under bänkarne praktisera sig fram ända till bordet, hvarifrån de troligen voro vande att få upphemta några nedfallande smulor. B. hvarken hörde det "kyp, kyp", som var nära att öfverrösta honom, ej heller såg de små kräken, som förskräckta hoppade rundt omkring hans fötter, hvart ögonblick i fara att krossas under dem. Jag satt just villrådig hvad jag skulle göra, antingen ännu mera störa gudstjensten genom att jaga bort den befjädrade skaran, eller låta B. fortsätta, som flyttade sin fot ifrån det ena stället till det andra, och sålunda lätt kunde komma att klifva på en af kycklingarne, då slutligen värdinnan i huset, som riskerade mest vid det ifrågavarande alternativet, kom fram och sakta bad mig för all del vara henne behjelplig att rädda den hoppgifvande shanghai-familjen undan prestens och de honom närmast stående, mera uppmärksamma åhörarnes steg och trampande. Hvad var att göra? Begge famlade vi under bänkarna och under B:s fotsida kaftan för att få tag i kycklingarne, hvilket naturligtvis hade till följd ett ännu högljuddare "kyp, kyp" och kackel, tilldess hela sällskapet började flaxa än hit och än dit, på bord, bänkar, prest och åhörare. Mången predikant har kommit af sig vid mindre, men B. lät sig icke bekomma, och efter ett kort afbrott voro åhörarne, lika uppmärksamt och andäktigt som förut, lyssnande till hans enkla och till hjertat gående predikan.

Mina egna söndagsförrättningar voro vanligtvis inskränkta till de svenska och norska nybyggena, som också togo i anspråk all den tid jag under mina studier kunde skänka dem. En gång blef jag kallad till en begrafning. Den aflidne var en Norrman, och hans landsmän hade temmeligen talrikt infunnit sig i sorgehuset. Midt på golfvet i den lilla stugan hade man ställt ett par bänkar, på hvilka den döde låg i sin likkista. Nästan alldeles vid sidan af densamma stod ett litet bord med glas och brännvinskrus. Det hedniska bruket af graföl måste äfven här bibehållas, fastän omständigheterna icke tilläto all den ståt och traktering, som i hemlandet, åt-

minstone den tiden, brukade höra till en så kallad "hederlig begrafning."

I förbigående vill jag anmärka, huru allt sådant oskick är helt och hållet okändt ibland Amerikanarne. Den begrafning som ibland dem skulle försiggå med drickande och ätande, finge visserligen icke namn af hederlig. Vare sig på landet eller i staden, antingen någon religiös ceremoni iakttages eller icke, samla sig den aflidnes vänner, utan all föregående inbjudning, antingen i kyrkan, om någon sådan finnes på stället, eller i sorgehuset, hvarifrån de, utan att den ringaste traktering kommer i fråga, följa den döde till hans sista hvilokammare, och sedan begifva sig hem, hvar och en till sitt. Ibland alla våra fosterländska seder och bruk var det ingenting som så mycket förvånade Amerikanaren och af honom ogillades, som det barbariska bruket att kalasera omkring likkistan; och kanske bidrog detta mer än någonting annat, att förskaffa den norska fjällallmogen, hvilken just icke heller i öfrigt gaf folket i den nya verlden något fördelaktigt begrepp om den europeiska civilisationen, namnet af *the norwegian Indians.* Att det icke saknades skäl till en sådan benämning bevisar bland annat den händelse jag nu går att omtala.

Vid mitt inträde i det norska sorgehuset hade grafölet redan tagit sin början och brännvinsflaskan gjort sin rund ibland gästerna, samlade i det trånga rummet omkring den ej ännu tillspikade likkistan. Enligt bruket i Norge nämnde jag en psalm att sjungas innan den döde bars ut. Värden på stället, som en och annan gång vid gudstjensterna brukade fungera som klockare, tog äfven nu upp psalmen, men, efter att församlingen sjungit en vers, uppstod en paus, och till min icke ringa bestörtning presenterade man mig ett fullt glas brännvin, sägande att "det var saa Skikken i Norge, at ved slige Tilfælde man altid tog sig en Dram mellem den forste og den anden Vers", och innan jag ännu hunnit hemta mig ifrån min öfverraskning eller förhindra detta oskick, gjorde buteljen sin rund kring laget, hvar och en fattande brännvinsglaset med ena handen och hållande psalmboken med den andra. Andra Norrmän sade mig sedermera, att de aldrig i sitt hemland hört omtalas en sådan "Skikk", och att, om den derstädes egde rum, så måste den vara inskränkt

till "Slemdahls Præstegjeld", hvarifrån de ifrågavarande begrafningsgästerna härstammade.

Men icke nog härmed. På vägen till kyrkogården stannades oxarne, som drogo liket, i sin gång, samt med dem den öfriga processionen, och brännvinsflaskan togs på nytt fram ur värdens "Lomme." Jag väntade nu att få se samma scen repeterad vid grafven, och tvekade huruvida jag ej gjorde rättast att gå min väg, lemnande "de döde att begrafva deras döda", så mycket mer som några af *Slemdölingarne* syntes, i likhet med hvad som verkligen i allmänhet lär vara bruket vid deras begrafningar, hafva blifvit något "beskjænkede."

Nu hör det till historien, att ett rykte kommit i omlopp, att det så mycket omtvistade kanal-landet åter tillfallit kongressen och ovilkorligen skulle betalas. Norrmännen, hvilka i denna trakt till större delen satt sig ned på denna slags jord, voro följaktligen i stort bekymmer, att kunna erhålla penningar till dess betalande, och då, enligt berättelsen, lån voro i stadens bank att erhålla emot säkerhet i jorden, anmodades jag af flere, att derom förskaffa dem visshet, då jag innan kort skulle begifva mig till Milwaukie. Dessa bekymmer delades äfven af vår klockare för tillfället. Han hade förut på vägen talat med mig i detta ämne, men när grafven skulle igenmyllas, och han åter höjde sin skära, gälla stämma, kommenterade han den 328:de psalmen i Guldbergs "Psalme-Bog" ungefär på följande sätt:

"Hvo ved hvor nær mig er min Ende" — (Husk paa at høre efter Penge i Byen)

"Se Tiden meget hurtig gaaer" — (jeg trodde slettes icke, at de skulle saa snart udkræve Betalning for vore jordejendome)

"Hvor let nog snart kan det sig hænde"

"At jeg herfra at vandre faaer?" (ja, jeg ved ikke hvor jeg skal tage Vejen, hver Penge ikke faaes at laane — derfor, Faer, gjor Alt de muligviis kan at hjelpe mig), &c. &c.

På så sätt inträffade nu så väl som sedermera i den lilla skandinaviska församlingen många störande och mindre uppbyggeliga uppträden, hvilka visade huru nödvändigt, men tillika huru svårt det var, att bevara religionens helgd under förhållanden, der så många triviala, verldsliga bestyr och

äfven oordningar förefölle, som beröfvade de kyrkliga förrättningarne deras vanliga högtidlighet.

Vanligtvis inbjöds jag till middagen i det hus, der söndagens gudstjenst förrättades. Oaktadt jag flera gånger undanbad mig välviljan, ville man likväl undfägna mig det bästa huset förmådde, och maten tillagades icke sällan midt under sjelfva gudstjensten. Då nybyggaren icke hade mer än ett eller högst två rum, i hvilka vid dessa tillfällen nästan hela församlingen var sammanpackad, så kunde icke undgås, att mat-oset ibland ryckte tankarne allt för mycket ned till det materiella, och att slamret med grytorna vid kaminen, fräsandet af någon panna som kokade öfver, eller något dylikt, väl mäktigt erinrade om de jordiska behofven, just då sinnet borde vara som mest rigtadt åt de andeliga. Jernspisen var vintertiden vanligtvis placerad midt i rummet, så att predikanten ovilkorligen måste observera allt hvad som tilldrog sig omkring densamma, och det fordrades verkligen både hos honom och hans åhörare en viss vana vid dylika förhållanden, för att de icke skulle helt och hållet glömma, att de voro församlade i hvad som för tillfället var deras kyrka.

Emellertid hade detta "predikande ifrån hus till hus" dock sin egen högtidlighet. Det mindre ceremoniösa i den yttre formen och det husliga i omgifningen gåfvo anledning till många sådana förtroliga och mera populära framställningar, som icke äro utan sin stora nytta, men dem man eljest i allmänhet alltför mycket undviker vid de offentliga och mera ceremoniella kyrkliga förrättningarne. Dock, antagande äfven den största möjliga nytta af sådana religiösa sammankomster, som de, om hvilka jag nu velat gifva läsaren en föreställning, så är dock säkert, att de i längden skola befinnas otillräckliga. Det är visserligen sagdt, att Gud skall dyrkas i anda och sanning, och väl vete vi att detta *kan* ske "på hvarje tid och ort," oberoende af yttre omständigheter; men erfarenheten har lärt mig, att tillbedjandet i andan lätt vittras bort, när det icke, frigjordt ifrån det alldagliga lifvets förhållanden, väckes och underhålles af en yttre, vördnadsbjudande högtidlighet och kan fly till Guds "kyrka såsom ett heligt rum, en himlens port." Så länge de skandinaviska och de andra nybyggena saknade en särskild kyrkobyggnad, framstod ännu mera stötande det naturliga sjelfsvåld och lätt-

sinne, hvarmed menniskan, den bildade så väl som den obildade, är fallen för att umgås med det heliga, när de band lossnat, som hålla dem inom gränsorna af det passande.

Men det är tid att återvända till Nashotah, genom hvars verksamhet och de lärdomar som der gåfvos oss, det ofvanantydda onda, så vidt möjligt var, motarbetades.

Ingen, som icke fyllt 15 år, kunde blifva antagen vid institutet. Den lägre afdelningen var endast en skola, i hvilken i början intet egentligt afseende gjordes på om lärjungen skulle egna sig åt det presterliga embetet eller icke, och då sedan antalet af lärjungar i denna afdelning betydligt tillväxte, skiljdes den ifrån seminariet och fick sina egna lärare, ibland hvilka, såsom förut är nämndt, voro flere af de äldre seminaristerna. Denna afdelning har sedermera helt och hållet blifvit förenad med en annan läroanstalt, äfvenledes i visst afseende, nemligen för dem som ämna gå den theologiska vägen, att betrakta såsom en förberedelse till kursen vid seminariet. Den öfre afdelningen bestod af de egentliga studerande eller prestkandidaterne. Först sedan man ifrån den lägre afdelningen hade blifvit utexaminerad, och efter en minst sex månaders pröfvotid, kunde inträde vinnas i den högre. Om Biskop och lärare då voro tillfredsställde med den studerandes uppförande under tiden, och ansågo honom kunna förvärfva lärdom och andra egenskaper, nödvändiga för det kristeliga predikoembetets utöfning till Guds ära och församlingens fromma, inmatrikulerades han såsom verklig student, och förpligtade han sig då att noga efterlefva institutets lagar och föreskrifter. De fleste i denna afdelning utgjorde, tillika med presterna sjelfva, ett slags broderskap, i hvilket man endast efter ytterligare sex månaders förlopp kunde upptagas till medlem. Detta berodde dock på hvars och ens fria vilja. Medlemmarne af detta samfund afstodo, om de hade egna tillgångar, deras årliga inkomst till institutet, eller, om de voro medellösa, erhöllo de af den gemensamma kassan eller af de bidrag som gåfvos inrättningen, föda, kläder och för deras studier nödvändiga böcker. Då de efter genomgången lärokurs prestvigdes, erhöllo de en liten utstyrsel i penningar eller böcker, allt efter som behofvet påkallade. De voro förpligtade att i minst 3 års tid stanna vid institutet, så framt de ej dessförinnan blefvo prestvigde, i hvilket fall deras förbindelse med samfundet upphörde. De

åter som icke tillhörde detta broderskap, kunde efter behag lemna institutet, men måste såsom studerande vid detsamma hålla sig sjelfva med kläder, ljus och böcker, och för sitt vivre erlägga den förutnämnda årliga afgiften af 75 dollars. Alla vid institutet studerande, utan undantag, voro dock skyldiga till det arbete af 4 timmar dagligen, som likaledes förut är omtaladt.

Numera är dock detta broderskap upplöst, och sedan hela läroverket blifvit uteslutande ett theologiskt seminarium, är ingen sådan skillnad som förr emellan blott och bart studenter och hvad som förut på visst sätt kunde få namn af ett slags klosterbröder (*Lay-brothren*), huru oprotestantiskt detta ord än låter på vårt svenska tungomål. Enhvar skall nu erlägga en årlig afgift af 100 dollars; de som hafva egna tillgångar förse sig sjelfva med kläder, men eljest bestrides utgifterna för de studerandes underhåll, så väl hvad kläder som föda beträffar, och likaledes lärarnes aflöning, af dessa årsafgifter i förening med afkastningen af institutets jord, som nu blifvit utarrenderad, samt de kontributioner, som gifvas inrättningen, och utom hvilka sednare den icke kunde ega bestånd, isynnerhet som bland de studerande många äro gratialister.

Arbetet har äfven numera blifvit inskränkt till endast två timmar om dagen, och består förnämligast deruti, att om vintern hvar och en studerande hugger sin egen ved, och om sommaren arbetar i den stora frukt- och köksträdgård, som till inrättningens bästa, har blifvit allt mer och mer utvidgad.

Ibland de stadganden, som enhvar student vid Nashotah måste underkasta sig, var också det, att icke ingå i äktenskap, ej heller förbindelse dertill, så länge han fortfor att vara medlem af institutet. Efter att hafva blifvit prestvigd, eller om han af andra orsaker lemnade detsamma, var han naturligtvis icke vidare bunden af något celibat-löfte. Detta stadgande hindrade likväl icke, att de som förut ingått i äktenskap kunde till studenter antagas, hvarpå jag sjelf var ett bevis, och många andra med mig, hvilka vid äldre år der studerade. Ibland dessa funnos ofta sådana personer, hvilka förut icke blott tillhört andra religionssamfund, utan äfven i dem blifvit antagne till prester och lärare.

I förbigående må här anmärkas, att af den protestantisk-biskopliga kyrkans presterskap, som för närvarande uppgår till ett antal af omkring 2,000, — biskopar, prester och diaconer sammanräknade — hafva ganska många fordom officierat som prester i andra bekännelsesamfund. Ensamt ifrån de presbyterianska denominationerna återvände inom endast några få år mer än 300 i kyrkans gemenskap. När en sådan person, som icke har erhållit biskoplig invigning till predikoembetet, men dock utöfvat detsamma i något annat trossamfund, sedermera söker att inträda i kyrkans tjenst, så skall han, enligt kyrkans stadgar, anmäla sig hos Biskopen i det stift, inom hvilket han är boende, samt förete ett intyg af åtminstone tvenne kyrkans prester, att de, antingen på grund af personlig bekantskap eller andra giltiga och tillfredsställande skäl, anse de orsaker, som föranlåta honom att öfvergifva den denomination han hittills tillhört, icke vara på något sätt aggraverande hans moraliska och religiösa karakter, eller sådana, att han icke borde invigas till en kyrkans tjenare. Derjemte skall han äfven förete ett bevis, underskrifvet antingen af 12 medlemmar utaf det samfund, i hvilket han varit anställd som predikant, eller ock af ett lika antal personer, af hvilka en del utgöras af sådana medlemmar, och de öfriga äro medlemmar af den prot. bisk. kyrkan, att han för de 3:ne sistförflutne åren fört en ärbar, redelig och gudaktig vandel, samt ytterligare ett dylikt vittnesbörd, gifvet honom af tvenne kyrkans prester, för så vidt de hafva sig hans uppförande bekant, och hvilka derjemte kunna bestyrka, att han af verklig inre öfvertygelse är fästad vid den biskopliga kyrkan. Han admitteras då till S. M. Candidat, och sedan han genomgått samma examina som andra kandidater för diaconatet, inviges han dertill, dock icke förr än minst 6 månader sedan han blifvit upptagen i kyrkans samfund. Sålunda kommo till Nashotah flere, som förut innehaft ett prestaembete, om hvars ogiltighet de slutligen blifvit öfvertygade, och som nu sökte att enligt den rätta apostoliska ordningen deruti blifva insatte. Den erfarenhet de haft och den trosfasthet, till hvilken de kommit efter en inre, allvarlig strid med sig sjelfva och med fördomar, uti hvilka de blifvit uppfostrade, måste naturligtvis göra umgänget med dem i mer än ett afseende ganska lärorikt för deras yngre kamrater.

Liksom ifrån skiljda religionssamfund flere på de sannt kyrkliga gebitet här mötte hvarandra och räckte hvarandra handen, en bild af den enda slags evangeliska allians, som till en verklig andans enhet i fridens band skulle kunna återförena Kristi bekännare och lända till Hans namns förherrligande, så möttes äfven här af skiljda länder och tungomål flere att gemensamt bereda sig till att hvar och en på sitt håll gå ut och förkunna läran om Honom, som alla folk skola bekänna. Här voro de som utgått ifrån Sems hyddor, och äfven den röde mannen hade från sitt wigwam skickat oss några af sina söner att uppfostras till deras folks lärare. Dermed gick det dock icke alldeles efter önskan. Vi hadè vid Nashotah tre unga indianer, hvilka tillhörde en till större delen kristen stam, och hvilka man ville försöka att bilda till prester. Vid ankomsten till institutet voro de helt och hållet okunniga uti både att läsa och skrifva, och äfven deras religionsbegrepp voro ganska litet utvecklade. Jag minnes, när jag första gången med en af dem, en yngling om 18 år, gick ut i skogen att fälla några träd, och, seende honom hafva ett par utmärkt välgjorda vinterstöflar, frågade: "Daniel, hvem har gjort de der stöflarne åt dig?" huru han med en högst allvarsam min och ordagrannt efter katekesen svarade: "Gud, Fadren i himmelen, som har skapat mig och verlden med allt hvad deruti är."

Inom en kort tid gjorde de likväl ganska goda framsteg i sina studier, blefvo fullkomligt civiliserade i sitt sätt, och man ansåg sig kunna hoppas vinna det egentliga ändamålet med deras uppfostran. De blefvo temmeligen hemmastadde i geografi, historia och dylika ämnen; en af dem visade isynnerhet fallenhet för mathematiska studier, uti hvilka han gick längre än hvad som vanligtvis räknas till den elementära undervisningen. Men härvid stannade det ock; efter några år grepos de af en oöfvervinnelig längtan tillbaka till sitt folk och till jagten. Det var ej längre värdt att binda dem vid boken. De återvände hem, visserligen icke, som ämnadt var, såsom prester, men dock väl underviste och fasta uti Kristi lära och kommo således i alla fall att utöfva ett godt inflytande på sitt stamfolk.

En af dem var son till en af de förnämsta höfdingarne, och hade efter fadrens död arfsrätt till dennes embete. Den gamle höfdingen tillhörde sedan yngre år methodisternas sam-

fund, emellan hvilket och den biskopliga kyrkan de kristne medlemmarne af stammen voro delade, men han hade icke dess mindre åt vår Biskop anförtrott vården om sin sons uppfostran. Då den unge indianen, densamma som visade sådana anlag för mathematikens studium, efter ett par års vistelse vid Nashotah, en gång besökte sitt hem, gjorde den gamle krigaren honom uppmärksam på åtskilliga partistridigheter inom stammen, och huruledes efter hans bortgång möjligen andra pretendenter till höfdingaskapet torde komma att bestrida sonens arfsanspråk. "Härmed vare huru som helst," svarade den unge indianen. "Mitt folk skall i detta fall dömma mellan mig och dem, och jag skall veta att foga mig efter deras beslut. Men, fader," fortfor han, "här äro andra falska pretendenter, som oroa mig mer än de, som eftersträfva att göra mig stridig min plats som stammens höfding, och hvilka åstadkomma farligare partier och utså en förderfligare oenighet ibland vårt folk. Jag menar dem, som, sättande sig upp emot de lärare, Gud först skickade ibland oss, rätteligen bemyndigade att förkunna hans ord, göra split och söndring mellan den ena brodern och den andra och förvilla dem, så att de icke rätt veta hvad eller på hvem de skola tro. Så vidt på mig beror, skall jag göra allt, att det i detta fall må blifva frid och endrägt ibland vårt folk, och sedermera skola äfven, som jag hoppas, alla andra misshälligheter upphöra." Efter hvad jag hört, lärer den unge Indianen hållit sitt löfte.

Undervisningen vid Nashotah var, så väl i den lägre afdelningen som i den theologiska, vida grundligare och af ett större omfång än hvad man skulle kunna vänta sig af ett nytt institut i Amerikas Vester. Visserligen fästades icke vid de gamla språken så mycken vigt, som förhållandet är vid de europeiska universiteten i allmänhet, men vid sin kandidat-examen måste dock den studerande obehindradt kunna öfversätta äfven svårare romerska författare och åtminstone de mera allmänna grekiska klassikerna. Ebreiska språkets studium började först i seminarii-afdelningen, och kunde Biskopen under vissa förhållanden derifrån gifva dispens. I så fall att en person vid fyllda 30 år anmäler sig vilja undergå prestexamen, kan Biskopen, om han finner skäligt och mannen i öfrigt visar sig ega tillräckliga theologiska kunskaper, äfven befria honom ifrån de andra gamla språkens studium.

Detta sker dock sällan, och endast under förhållanden, der en bristande kunskap i dessa språk icke bör kunna utgöra något väsendtligt hinder för en gagnelig presterlig verksamhet.

Tre år voro i början bestämda till den theologiska kursens genomgående, hvilken tid dock sedan utsträcktes till fyra år, räknade ifrån den dag den studerande tagit sin kandidatexamen. Under särskilta förhållanden kan dock denna tid förkortas, men högst få undantag hafva blifvit gjorde.

General-Conventionens öfverhus, bestående af kyrkans samtlige Biskopar, hafva föreslagit en lärokurs, som de theologiska seminarierna väl icke äro förpligtade att till alla delar följa, men som dock vanligen tages till ledning vid undervisningen och vid valet af de författare, som dervid begagnas. Så var äfven förhållandet vid Nashotah. Då jag erkänner mig sjelf vara det enda undantag, vid hvilket man ansåg sig icke böra vara så sträng i sina fordringar, så ligger der ingen egen upphöjelse i det påstående, som jag på god grund kan göra, nemligen att i presterlig bildning och theologiska kunskaper de ifrån Nashotah seminarium utexaminerade kunna i allmänhet anses fullt jemngode med, om ej i vissa afseenden till och med öfverlägsna dem, som vid de europeiska läroverken undergå prestexamen, åtminstone för så vidt jag derom kan dömma af förhållandet vid Upsala. De vanliga ämnena afhandlas på föreläsningar och vid dagliga recitationer, då läraren examinerar hvarje klass särskilt så väl öfver det pensum ifrån någon godkänd författare, som blifvit den gifvet att studera, som öfver hvad han sjelf i samma ämne föredragit. Föreläsningarne äro sålunda äfven förhör, liknande de privata collegierna i Upsala.

Det första året af lärokursen upptages isynnerhet af de grekiska och ebreiska språkens studium samt exegetik. De 2:dra och 3:dje åren egnas förnämligast åt dogmatiken. Särdeles vigt fästas vid romerska och calvinistiska tvistefrågor, och den studerande beredes, så vidt möjligt är, att icke allenast i predikstolen utveckla kristendomens sanningslära, men att äfven utom densamma möta och vederlägga nyssnämnda samt de många andra villfarelser och irrläror, hvilka ingenstädes mera hastigt gripa omkring sig och frodas än i det vestra Amerika. En grundlig undervisning meddelas de studerande i pastoral- och moral-theologi och i allt hvad som

hörer till hvad man skulle kunna kalla den subjectiva theologien. Läran om fallet, arfsynden, den Hel. Andas nåd, behofvet af en försoning, frälsning endast genom Kristi förtjenst m. m. utgöra de ämnen, som under denna del af studietiden förnämligast afhandlas.

Det 4:de och sista året egnas isynnerhet åt kyrkohistorie och homiletik. Hvarje vecka anställas predikoöfningar, vid hvilka de studerande hålla dels förut skrifna, dels extemporerade föredrag.

Af hvad jag här nämnt om denna läroanstalt, de studerandes dagliga lif derstädes, de dagliga allmänna bönestunderna, mellan hvilka det väl icke var någon enda, af dem som beredde sig till predikoembetet, som icke i sin kammare äfven iakttog enskildt andakt, — den verksamhet, som redan på förhand gaf dem en praktisk erfarenhet af, och uteslutande riktade tanken åt det heliga kall, i hvilket de skulle inträda, — det broderskap hvari de voro förenade m. m., — af allt detta skulle man kunna säga att denna inrättning, utom att vara ett theologiskt seminarium och en missionsskola, på samma gång äfven var ett slags protestantiskt kloster. Och hvarför icke? Mången fäster visserligen vid detta sednare ord ett begrepp, som skulle dermed ovillkorligen vara förenadt ett närmande till den romerska kyrkan och dess villfarelser, hvilket icke en gång benämningen protestantisk kan öfverskyla. Men vare dermed huru som helst; visst är emellertid, att den sanna protestantismen skulle ingenting förlora, om det fanns flere sådana klosterskolor som Nashotah. Denna läroanstalt gjorde dock icke sjelf anspråk på en sådan benämning, och dess styresmän skulle måhända sjelfva protesterat deremot. Men likväl var det mycket, isynnerhet i denna inrättnings första början, som kunde gifva anledning till en jemförelse mellan densamma och klosterföreningarne i den äldre kristna kyrkan, innan ännu påfvedömet, i detta fall liksom i många andra, genom missbruk förvandlat hvad som ursprungligen var ett godt till ett ondt, hvarefter protestantismen sedermera begick det nästan lika så stora felet att för missbrukets skull förkasta det goda. I hela denna undervisningsanstalt och den missionsverksamhet, som utgjorde en integrerande del deraf, låg någonting, som den sanna protestanten, eller, som jag anser vara detsamma, den sanna katholiken, måste, dersom han tog en närmare kännedom

derom, omfatta med det lifligaste intresse. Här var något som väckte förtroende, något som man kände sig kunna bestämdt förlita sig på. Här var icke ett blott yttre sken, icke ett prunkande fantasispel, men en på fast grund hvilande verklighet, mer och mer framstående som ett Guds rikes och sanningens kraftiga vittnesbörd, hvartill denna läroanstalt redan i dess första svaga och obemärkta början med ett *Varde* invigdes af Honom, som ännu utväljer det ringa är för verlden.

Den undervisning som här meddelades, liksom hela denna inrättnings system, stod i den skarpaste motsats till den romerska kyrkan, så till vida som denna är romersk och icke katholsk. De studerande leddes här icke in på några nya vägar, hvarken i afseende på lärobegrepp eller yttre former, men väl lände allt till att återupplifva och göra dem förtrogna med de fornkyrkliga bruk och sanningar, hvilka i kyrkans renaste tidsålder utgjorde en skyddsmur emot schism och villfarelse, och hvilka ännu i dag äro det enda fasta skyddsvärn emot påfvedömets intrång på den ena sidan och schismatiska sekters på den andra. Så väl genom läroboken som genom den dagliga disciplinen lärde jag mig här att uppfatta den anglikanska kyrkan i dess rätta ljus, nemligen såsom varande mer än någon annan protestantisk kyrka en sann *via media* emellan tvenne falska ytterligheter: mellan det slags katholicism, som är ett barn af påfvedömet, och det slags protestantism, som, uppammad i Chore synd, i sin ordning blifvit en amma åt rationalism och otro. Genom dagliga böner och andaktsöfningar, genom ett flitigt begagnande af nådemedlen, genom fasta, i dess rätta, bibliska betydelse, genom ett noggrannt iakttagande af kyrkans fastställda högtider, genom att ständigt vänjas vid att arbeta, icke blott för sig sjelfva, men för den Herre, som kallat dem till sina tjenare, — genom allt detta sökte man att hos de studerande väcka och underhålla en sådan lefvande känsla af ett oaflåtligt umgänge med Gud och af hans ständiga närvarelse, som skulle göra dem skicklige att, försakande sig sjelfva och läggande band på sina tankar, ord och gerningar, blifva hans Sons vittnesbörd i en syndig verld. Icke vågar jag derföre påstå att de, som gingo ut ifrån denna undervisningsanstalt, blefvo i sitt kall och dess utöfning mera fullkomliga än andra, eller att de hade mindre orsak än andra

att bekänna: "Herre, jag är icke värdig, att du skulle gå in under mitt tak" — vi veta, att icke alla af dem, som trängde sig omkring vår Frälsare, kände kraft utgå af honom —: men det tror jag mig förvisso kunna påstå, att denna läroanstalt i och för sig sjelf var och ännu är ett förträffligt medel att dana dugliga arbetare, isynnerhet för den del af Herrens vingård, för hvilken den, med särskilt gjordt afseende på behofven och de egenskaper som dertill fordrades, egentligen var inrättad, samt att det system som här följdes, skulle, med få förändringar måhända, äfven under alla förhållanden bevisa sig vara den kristna församlingen till stor fromma, och göra predikoembetets verksamhet mer välsignelserik än nu ofta är fallet.

Äfven här försökte ovännen att utså ogräs ibland hvetet. Hos sitt eget husfolk i tron mötte Nashotah tid efter annan häftiga motståndare. Allt efter som det begynte bära frukt och kyrkans uppmärksamhet fästades vid denna hittills i sitt slag egna inrättning, började det så kallade lågkyrkliga partiet, att väcka misstroende till densamma, anklagande dess ledare och lärare för romerska sympathier, och framställande de principer, som der inskärptes hos lärjungarne såsom ländande till att föra dem i armarne på påfvedömet. Dylika beskyllningar gjorde att institutet mången gång gick miste om bidrag, som troligtvis eljest skulle hafva blifvit det gifna, och att det i ekonomiskt afseende stundom hade att kämpa med ganska stora svårigheter. Å andra sidan åter trodde sig den romerska kyrkan, på samma sätt som den i de högkyrkliga rörelserna i England inbillade sig se ett närmande till den tridentinska schismen, äfven här finna åtskilliga elementer, som blott slugt och listigt behöfde bearbetas, för att bringa hela inrättningen till en under påfliga makten subordinerande läroanstalt. Ingenting är för jesuitismen ringa och obetydligt; den försmår intet, som på något sätt kan främja dess afsigter och öka dess makt; äfven Nashotah, ett litet institut, anlagdt så godt som i vildmarken, med nästan inga donationer, och med åtminstone i början föga utsigt på ett större inflytande och framtida bestånd, var ett fält, der den om möjligt, måste försöka att nästla sig in.

En medelålders man, som i ett af de östra stiften blifvit ordinerad diacon och någon tid derefter af dess Biskop missiverad till Wisconsin, anmälde sig till en lärareplats vid

Nashotah. Han var en person, i många fall rikeligen begåfvad, utrustad med stora kunskaper, skicklig predikant, af ett förbindligt och intagande väsende. Lik de andra lärarne vid Nashotah gjorde han intet anspråk på annat än kläder och föda, och var nöjd, att, underkastande sig alla försakelser, i sitt lärarekall och eljest arbeta, som han sade, för kyrkans och institutets bästa. Ett år eller så efter hans ankomst upptäckte likväl en annan af lärarne, Professor Adams, under de enskilta och förtroliga samtal, som han ofta hade med de studerande, att några af dem i något theologiskt ämne yttrade åsigter, som han var viss på icke kunnat bibringas dem af de läroböcker, som här gåfvos dem att studera, ej heller, som han trodde, gerna kunde inympas på dem af någon bland de härvarande lärarne. Han fann dem, med ett ord, komna temmeligen in på den romerska kyrkans bekännelse. I början misstänkte han ingenting, utan vederlade blott deras argumenter och sökte att föra dem ifrån hvad han ansåg hos dem vara endast en oriktig uppfattning af kyrkans lära. Men, alltid vaksam, märkte han snart mer och mer af en sådan surdeg, och det dröjde icke heller länge, förr än han upptäckte hvarifrån den härledde sig. Den förut omtalade diaconen var efter all sannolikhet en maskerad jesuit, som icke tvekat att med en mened på läpparne låta inviga sig till en vår kyrkas tjenare, i hopp att ibland de unga män som här beredde sig till samma embete, utså påfvedömets villfarelse, och, att genom att leda en eller annan af dem öfver till den romerska kyrkan, gifva ytterligare näring åt partisinnet och emot Nashotah väcka ett misstroende, som snart skulle göra det omöjligt, att denna inrättning längre kunde ega bestånd. Lyckligtvis uppdagade Professor Adams i tid den med list och klokhet väl anlagda och med yttersta slughet och försigtighet i verket satta planen. M:r J. afskedades genast, och ett par månader derefter såg jag honom såsom ledamot af ett romerskt collegium i Chicago, uppträda i sin rätta kostym, iklädd den romersk-katholska prestdrägten.

Ibland de öfver 50 prester, som på dessa få år blifvit utexaminerade från detta institut, finnes ingen, som icke med stadig hand håller fast det standar, som kyrkan gifvit honom att bära i den dubbla striden emot Rom och Geneve. Änskönt blott en bräcklig farkost på tidens stormiga haf, har

Nashotah dock alltid uthärdat vågorna. Samma hand som räcktes Apost. Petrus och hindrade honom från att sjunka, har äfven varit dess stöd och hjelp. Alltid och under alla förhållanden har det blifvit uppehållet af den enda donation det haft — tro. Under godt rykte och ondt rykte, i lyckans dag och fattigdomens, i med- och motgång har denna läroanstalt blomstrat under hans vård och beskydd, som är den kristna församlingen hufvud. Blifve det så allt framgent!

Bland de många kära minnen den nya verlden gifvit mig, återkallar jag med förkärlek dem jag eger från Nashotah. Äfven sedan jag upphörde att vara ett "tidens hittebarn der satt i skolan," förblef detta ställe mig alltid ett hem. Liksom läsrummet förut, så stod sedan alltid dess gästrum mig vänligt öppet, när helst jag dit återvände, — och det skedde ofta. Och ofta ännu dröjer tanken hos eder, J lärare och lärjungar, med hvilka jag är förenad genom ett brodersband, som ingen tid, intet afstånd kan upplösa. Ej skall någonsin nordens kalla vind kyla bort ur hjertat den bön, i hvilken jag fordom mången gång knäböjde vid eder sida: välsigne Gud eder alla och edert arbete till Hans ära!

KAPITLET VI.

Student-tiden vid Nashotah. — Lärarne derstädes. — Missionen ibland Indianerne i Minnesota. — Doktor Adams. — Rev. M:r Hobart. — Biskop Kemper. — Hans verksamhet. — Det biskopliga residenset.

Så var jag då åter student. Men härmed förhöll sig dock helt annorlunda än att "ligga vid akademien" och sköta sina studier bäst man vill och gitter. I detta afseende var jag här ingenting mindre än en liber studiosus. Hvarje dag erhöllo vi, enligt det allmänna bruket vid nästan alla härvarande läroverk, våra lexor, för att som andra skolgossar läsa upp dem den följande. Utom denna method och utom den utmärkte lärare, som isynnerhet handledde mig i mina studier, hade det troligen icke blifvit mig möjligt, äfven med de konsiderationer man gjorde i betraktande af mina för-

hållanden, att efter ett par år genomgå diakonatexamen, så mycket mer som de för mig dittills främmande ämnena måste studeras på ett för mig likaledes, i ganska betydlig mån, främmande språk. Den isolerade ställning, i hvilken vi lefvat, och det på det hela taget obetydliga umgänge vi haft med amerikanska familjer, hade gjort att den kunskap vi förvärfvat i engelska språket ingalunda motsvarade den tid vi tillbragt i landet. Det gick någorlunda lätt att reda sig i handel och vandel och deltaga i samtal öfver alldagliga ämnen, men när det gällde vetenskapliga studier och något, som låg utom nybyggarens vanliga spher, så hade det sina svårigheter. Det tålte en tid innan lexorna kunde studeras utan lexikon och exegetiken utan tillhjelp af den svenska bibelöfversättningen vid sidan af de engelska komentarierna.

Ehuru äldre än någon af mina kamrater, ibland hvilka några i den lägre afdelningen knappast uppnått ynglingaåren, upplifvades mitt af naturen ungdomliga lynne genom ett broderligt och förtroligt umgänge med dem. Den amerikanska ungdomen har namn af att vara sjelfsvåldig, och den uppfostran som i allmänhet gifves den, är också sådan, att ynglingen, ja till och med redan gossen, får i sitt väsende och sitt uppförande något allt för mycket af den sjelfständiga medborgaren, som ofta gör honom odräglig. *The young America* är på det hela taget ett bortskämdt barn, saknande den älskvärdhet, som eljest försonar en med nyckfullheten och anspråken hos en sådan. Jag skulle dock tro, att den moraliska tygellösheten här icke är större, snarare mindre än annorstädes. Det anstötliga i de yttre maneren är sällan förenadt med det lättsinne, som, gömdt under en förfinad yta, hos oss vanligtvis betraktas såsom någonting under ynglingaåldern ganska förlåtligt och ursäktligt. Under mitt dagliga umgänge med både de äldre och yngre studerande vid Nashotah, deltagande med dem i deras arbete, lyssnande till deras skämt med hvarandra och bevittnande de yngres lekar, då de voro för sig sjelfva, utan aning om att vara bemärkte af någon annan, hörde jag aldrig ett oanständigt ord, aldrig ett uttryck, till hvilket ej en 17 årig flicka kunnat lyssna utan att rodna. I nejden saknades ingalunda en ungdom äfven af det andra könet, både af en bildad och obildad klass; men aldrig tillät man sig mot den ena eller andra i ord eller uppförande den opassande frihet, som ty värr hos oss

är så högst vanlig under dylika förhållanden. Några nöjen vid glaset visste man icke heller utaf; med ett ord, de utsväfningar i ett eller annat afseende, som ofta i Europa åtfölja studentlifvet, och af opinionen nog lindrigt bedömmas, voro för de studerande härstädes fullkomligt främmande. Jag är långt ifrån att påstå, det samma omdöme kan gälla om den studerande personalen i allmänhet vid läroverken i Amerika. Den religiösa riktning, som här gafs sinnet, och som, efter hvad redan är nämndt, vid de offentliga undervisningsanstalterna saknas, utöfvade här ett mäktigt inflytande; men att den kunde utöfva ett sådant inflytande, utan att det ringaste yttre tvång dervid pålades eller kändes, bevisar hvad som kan ske i Amerika, och hvad det är att hoppas en gång skall ske, när kristlig bildning, frigjord från all fanatism, blifver mera allmän. Min tanke tröttnar icke att hänga fast vid hågkomsterna ifrån Nashotah, och jag beder läsaren icke heller tröttna, om, innan vi bjuda det farväl, jag introducerar till hans bekantskap åtminstone ett par af lärarepersonalen derstädes.

Rev. M:r Breck har jag redan i förbigående omtalat. Egentligen kan han betraktas såsom Nashotahs grundläggare, ett verk, hvartill fordrades en fast, oryggelig vilja, en tro, som icke vacklade äfven då de största svårigheter lade sig i vägen för målets uppnående, och en kristelig sjelfförsakelse, som få skulle hafva underkastat sig. Med dessa egenskaper förenade han en synnerlig förmåga, att tillvinna sig menniskor, och ett förunderligt inflytande öfver dem. Det var knappast möjligt att motsäga honom äfven i saker, der man måste tänka att han hade orätt, och äfven den råaste och mest obildade menniska skulle aldrig kunna tillåtit sig att förolämpa honom. I hans väsende låg en mildhet och derjemte ett allvar, som vittnade om en moralisk kraft, inför hvilken nästan alla måste böja sig. Det var lycka, att han icke var uppfödd inom den romerska kyrkan och en anhängare af densamma, ty han hade kunnat blifva en annan Hildebrand. Öfver de sjelfsvåldiga, och som det mången gång tycktes, ostyrbara yngre lärjungar, som vid inrättningens början sattes under hans vård, utöfvade han en förundransvärd makt, och det utan alla bestraffningar. Något annat straff än en enskilt, vänlig tillrättavisning vet jag aldrig vid Nashotah ens kom i fråga.

Innan jag blef prestvigd, var han, sedan den skandinaviska församlingen vid Tallsjön blifvit ordentligen organiserad, dess pastor, och ehuru få af dess medlemmar kunde samtala med honom, var det dock ingen som icke älskade och vördade honom. Han behöfde blott visa sig, för att draga folket till sig. En gång blefvo vi inbjudne att öfvervara invigningen af en kyrka i ett norskt nybygge. Der voro utom ett par norska, äfven tyska lutherska prester närvarande, hvilka alla officierade vid högtidligheten. B. och jag voro naturligtvis endast stumma vittnen. Efter aktens slut kom jag att samtala med flere af norrmännen och frågade dem, hvilken af alla de prester, som assisterat vid gudstjensten, de tyckte mest om. "Vi syntes godt nog om dem allesamman," mente de, "men den engelska presten, fastän han icke sade någonting, var dock den bästa af alla. Vi hade lika så mycket godt af att blott se på honom, som att höra på de andra."

Som lärare var B. icke så utmärkt, men dess mer i att ordna och sammanhålla en inrättning sådan som den ifrågavarande. Under Biskopen såsom ephorus, och tillsammans med den fakultet som slutligen jemte honom insattes till läroverkets styresmän, förblef B. i många år dess president. Efter att hafva sett sitt arbete krönt med framgång, och inrättningens framtida bestånd betryggadt, för så vidt detta var möjligt under förhållanden sådana som i Amerika, öfverlemnade B. åt en annan, att fortsätta det verk han påbegynt, och begaf sig till det nya territoriet Minnesota, der han, en kyrkans pionär, till en början organiserade flere sedermera talrika och blomstrande församlingar, men der Försynen slutligen öppnade för honom en helt ny verksamhetskrets, i hvilken han förskaffade sig ett namn, som länge skall fortlefva i den amerikanska kyrkans häfder.

Vid B:s ankomst till Minnesota hade Indianerna ännu icke utrymt landet. Flere talrika stammar uppehöllo sig der större delen af året, och några hundrade mil norr om S:t Paul, i hvilken stad B. bosatt sig, hade, emot gränsen af de engelska besittningarne, den fordom mäktiga och ännu ganska betydliga Chippeway-stammen sina jagtmarker och stadigvarande byar och boningsplatser. Flere missionsföretag hade ibland dem blifvit gjorda, men med ringa framgång. B. kom händelsevis i beröring med några af dessa Indianer

och behjertade deras tillstånd. I den vänlighet och förtroende de visade honom tyckte han sig finna en Guds kallelse till sig, att utgå som apostel ibland detta beklagansvärda folk. Genom den öde vildmarken, öfver stigar, som den hvite mannens fot ännu icke trampat, vandrade han ensam med ett par Indianer upp till det aflägsna stamhållet för ett dittills emot de hvita inkräktarne af deras land föga vänligt sinnadt folk. Der samlade han omkring sig skogens vilda söner, talade till dem om den store Anden, som vi alla dyrka, och om Frälsarenamnet, i hvilket alla knän skola böja sig. Vid sidan af deras wigwam upptimrade han sig en koja, der han undervisade både äldre och yngre. Hans mission och verksamhet ibland detta folk återkallar lifligt en Marquettes, Mesnards, Jogues och Lallemands dagar. Redan i början fann han, huru fåfängt det på det hela taget var, att söka omvända detta folk till kristendomen, så framt ej på samma gång en förändring skedde i deras nomadiska lefnadssätt och de kunde förmås till jordbruk och annat arbete. Detta är just den klippa, emot hvilken de flesta dylika företag hittills hafva strandat; men Försynen hade utrustat B. med egenskaper, som med dess bistånd skulle besegra denna så väl som andra svårigheter. Sjelf tog han yxan ur den indianska qvinnans hand och lade den i den arbetsföraktande krigarens, uppmuntrande och hjelpande honom att bygga sig en hydda, som bättre skulle skydda honom emot köld och oväder än det rökiga matt-tältet. När våren kom, lärde han dem bruka spaden och plogen. Efter hand fick han flere hvite till sitt biträde: snickare och andra handtverkare, som undervisade den indianske ynglingen i slöjder, samt ett par fruntimmer, som togo vård om flickorna och lärde dem sömnad och andra handarbeten. Efter några år fick den indianska byn utseende af ett de hvita männens nybygge.

Denna förvandling åstadkoms dock icke utan mycket knot och missnöje, som mången gång voro nära att tillintetgöra hela företaget och blottställa B. sjelf för många faror. Han hade redan varit några år ibland Indianerne vid Måssjön, på Chippewayspråket kallad *Kageeanshikunschigag*, då ett stort antal af stammens yngre krigare, hvilka under tiden ströfvat omkring i andra trakter, återkommo och blefvo icke litet förvånade och på samma gång förbittrade öfver den förändring, som deras egentliga hemvist undergått under de-

L. JOHNSEN ANNEGAHBOWK
Tolk

ISAAC MANETOWAB
Det kristna Partiets Hofding

Revd JAMES LLOYD BRECK
Missionar ibland Chippeway Indianerna

ras frånvaro. De medförde eldvatten, som, utdeladt ibland de andra, åter förvildade deras sinnen.

De få som voro B. tillgifna vågade knappast uppträda till hans försvar, och de andras beslut blef, att den hvita mannens kyrka, skolhus och verkstäder skulle jemnas med jorden, och han sjelf dyrt plikta för sitt öfverdåd. Vid nattens inbrott omringade de under vilda skrän B:s koja. Med orubbeligt lugn, stark i sin tro och förtröstan på Gud, öppnade B. sjelf dörren och gick dem till mötes, utan att rygga ett steg tillbaka för den upplyftade tomahawken, som en rusig Indian redan svängde öfver hans hufvud, och som nästan så godt som genom ett underverk hölls tillbaka. Icke en åtbörd gaf tillkänna, att han bäfvade för döden, icke ett tecken, som häntydde på ett sjelfförsvar, hvilket dessutom skulle varit fruktlöst. Detta mod, och, efter hvad jag kan föreställa mig, i detta ögonblick någonting uti B:s hela väsende, som måtte låtit äfven vilden känna, att den person, emot hvilken han höjde sitt mordvapen, stod under en högre makts beskydd, gjorde att han återhöll sin arm. Men bort måste den hvite läraren, som talat om en annan ära än jagtens och krigets, en annan tro än Manitos dyrkan. Förtroendefullt lade B. sitt några månaders gamla barn i en honom tillgifven äldre Indians armar, och beledsagad af honom och ett par andra af de röde männen, måste han och hans hustru i den kalla vinternatten flykta undan den fara, som åter kunnat utbryta, och som det hade varit ett öfvermod att trotsa. Åkande efter hundar begåfvo de sig till gränsfästningen F:t Ripley. der de för en tid funno en fristad.

Men B. var icke den man, som i ett företag af denna art lät afskräcka sig af sådana hinder, som det nu omtalade. Väl bekant med Indianens karakter, visste han, att när whiskyn tog slut och verkningarne deraf upphört, lade vildheten sig äfven. Han hade icke gjort de hemmavarande Indianerne annat än godt; när de ledo af hunger, hade han visat dem, huruledes de genom ett ringa arbete, som han i början betalade vida öfver dess värde, kunde förskaffa sig sitt uppehälle, — i deras nakenhet hade han klädit dem. Han visste, att när de kommo till besinning, skulle de erkänna det. Ensam uppsökte han dem åter vid den af dem nu sköflade bostaden, som han förmådde dem vara honom behjelpliga att åter uppbygga. Innan kort var allt åter som

förr. Han och hans hustru tillvunno sig allt mer och mer de röde männens välvilja. Hans ifrigaste motståndare blefvo efter hand hans vänner, och deras omvändelse till kristendomen, jemte deras antagande af de hvites seder och bruk, äro ett högst märkeligt drag i den nyare indianska historien.

Regeringens i Washington uppmärksamhet fästades vid detta missionsföretag. På ett annat ställe i Minnesota hade en annan mission blifvit upprättad, som då hufvudsakligen sköttes af den presbyterianska kyrkan och åtnjöt understöd af allmänna medel. Men oaktadt den flere år varit i verksamhet, skönjdes ännu föga tecken till framgång. Den närvarande presbyterianske missionären, inseende detta och erkännande att B. måtte hafva förstått att komma målet närmare på "en kosteligare väg," ingick sjelf, vare det sagdt honom till heder, med en petition till regeringen, att det anslag som dittills varit honom och hans kyrka gifvet för Indianernes undervisande, måtte, i det han nu afsade sig detsamma, i stället tillfalla den protestantisk biskopliga missionen ibland Chippeway-folket, hvilken han på allt sätt vitsordade såsom den, af hvilken allena det var att kunna hoppas någon framgång. B. erhöll på detta sätt ett årligt anslag af 2000 Dlrs, men efter ett års tid afsade äfven han sig detta understöd, föredragande att, oberoende af den civila myndigheten och utan att den egde någon anledning att inblanda sig i hans åtgärder, fullfölja sitt verk, ansvarig derför endast inför de kyrkliga auktoriteterna, och förlitande sig på, att för fortgången af detsamma kyrkan äfven framdeles skulle gifva honom det bistånd, som den dittills icke låtit honom sakna. Emellertid har han flera gånger inför regeringen fört de röde männens talan, och gjort den uppmärksam på de misstag och felsteg man begått i de försök som blifvit gjorda att förbättra deras ställning. Sålunda har han under sin mångåriga vistelse ibland detta folk förvärfvat sig en erfarenhet och derjemte ett inflytande, som gjort att man behjertat hans talan, och han har således i Försynens hand blifvit ett medel till den röda menniskoracens förädling i både timligt och andeligt afseende.

B. brådskade icke, som många andra före honom, i sitt omvändelseverk. Flere år gingo om, innan han genom det heliga dopet upptog den förste Indianen i den kristna församlingens samfund. Han sökte först att bibringa dem en

grundlig undervisning i kristendomen, och åstadkomma en dermed följande förändring i deras kringströfvande lefnadssätt. Detta var ett arbete som fordrade tid, men sedan det begynte bära frukt, har det också i rikeligt mått blifvit välsignadt. Då B. år 1858, efter att i 6 år varit missionär ibland dessa Indianer, gjorde ett besök i de östra staterna, gingo flere kyrkolärare och lärarinnor att associera sig med honom i det ädla företag, hvars största svårigheter då kunde anses vara öfvervunna. De utgjorde då tillsammans ett antal af 8 personer, ett lika antal med dem, som fordom i arken förde Guds kyrka öfver flodens vatten, och som under den första löftets regnbåge uppbyggde Herren ett altare. Sedan dess har den indianska missionen i Minnesota blifvit betydligt utvidgad, och flere stationer, äfven ibland andra stammar upprättade, af hvilka allt lofvar att vi kunna hoppas lika så välsignelserika resultater som af den först stiftade. B. har derjemte i den stat, som nu allt mer och mer uppfylles af hvita nybyggare, äfven inrättat en skola och seminarium efter samma plan som de vid Nashotah. Genom hans oförtrutna verksamhet och en utmärkt biskops, som nyligen blifvit tillsatt i detta stift, utbredes och befästas Kristi rike alltmer ibland både den hvita och den röda befolkningen.

Enligt nyligen inhämtade underrättelser har den sednare, icke blott i några enskildta fall, men mera allmänt än man någonsin förut haft exempel på, visat sig öppen för de hvites både civilisation och tro. Mer än 18,000 Indianer, oomvände till kristendomen, finnas ännu uti Minnesota, men det föregår hos dem en mäktig rörelse, som bebådar möjligheten af att de theorier, som med afseende på den röda menniskoracens förädling varit gällande, och hvilka i en föregående del af detta arbete blifvit antydda, kunna, om ej helt och hållet öfverändakastas, dock ganska betydligt modifieras. Många, som med misstroende betraktat alla de försök, som förut blifvit gjorde att civilisera och kristianiera den röda mannen, äro af talande facta öfverbevista om möjligheten deraf och om sin pligt, att, oaktadt alla de stora svårigheter, som ligga i vägen för ett sådant företag, efter bästa förmåga understöda detsamma.

Sistlidne Juni sammanträdde den biskopliga kyrkan i Minnesota till dess årliga konvention. *Rev:d John Enmegahbow*, en äkta Chippeway-Indian, den förste af detta folk

som blifvit invigd till diakon i den kristna kyrkan, och som, undervisad af M:r Breck, varit i Herrens hand ett verksamt redskap för det sanna ljusets spridande ibland de folk, som så länge sutit i mörko lande, intog då, klädd i messkrud, sin plats inom altarringen vid sidan af det andra presterskapet, och officierade vid de gudstjenster, som alltid dagligen hållas under dylika sammankomster. Vid en af dem uppträdde han och höll på en ren och tydlig engelska ett extemporeradt föredrag, som, utom det intresseväckande ämne deruti afhandlades, genom det fulländade i framställningssättet, ett vackert och kraftfullt språk, och isynnerhet genom den varma och sannt kristliga anda som deruti uttalade sig, gjorde ett djupt intryck på alla närvarande. Han talade om sina bröder, de röde männen, huru många af dem nu önskade att komma till sanningens kunskap och få undervisning i Kristi lära. Han nämnde, huru flere aflägsna stammar sändt honom bud att komma till sig och förkunna Evangelium, samt huru de anmodat honom, att söka utverka det flere sådana lärare som de, hvilka uppträdt ibland Chippewayfolket, skulle blifva äfven dem tillskickade. Ingen, heter det, kunde utan djup rörelse lyssna till hans ord, och enhvar måste dervid erkänna, att denne skogarnes son, som frivilligt och helt och hållet af egen drift och kallelse anmält sig till att inträda i kyrkans tjenst, egde, fullt ut lika mycket som den hvite mannen, de egenskaper och själsförmögenheter, som dertill erfordrades.

Vid samma tillfälle, efter hvad journalen öfver Konventionens förhandlingar utvisar, afgaf biskop Whipple en berättelse om sina besök ibland de indianska stammarne i sitt stift, och om fortgången af det arbete, som af M:r Breck blifvit påbegynt och hvaraf verkan nu förspordes ibland äfven mera aflägsna horder af detta nomadiska folk. Han intygade huru högt värde de många nu omvände Chippeway-indianerne satte på den kristna religionen, och huru de voro villiga, att efter sin förmåga bidraga till dess vidare utbredande ibland deras stamförvandter. Han omtalade huruledes för detta ändamål, då han första gången stod i deras lilla kyrka för att förkunna dem Herrans ord och meddela dem, som dertill blifvit antagne, den heliga nattvarden, före Sakramentets utdelande hvarje man och qvinna lade sin gåfva på altaret, och offrade till Herren af sina egodelar, ja

huru äfven det lilla barnet, buret på sin moders armar, framräckte något perlarbete eller ett småmynt. I de utdrag jag sett af biskopens berättelse saknas de statistiska uppgifterna, men allt uti densamma utvisar sanningen af hvad han, så väl på grund af egen erfarenhet, som genom de facta hvilka kommit till hans kunskap, yttrar, nemligen att en dörr var dem allt mer och mer upplåten till att predika Kristi Evangelium för den röde mannen. Ibland annat meddelade han tvenne budskap, som han just då emottagit, det ena ifrån en af de förnämsta höfdingarne, hvilken af sitt eget folk fått det välförtjenta binamnet "den elake ynglingen," och som varit den förnämsta anstiftaren af det förut omtalade anslaget emot M:r Breck, men som sedan blifvit en af dennes mest tillgifne vänner, — det andra ifrån den store medicinmannen, öfverstepresten i deras hedniska afgudadyrkan, genom hvilka de båda gåfvo honom tillkänna att de föredrogo den hvita mannens religion framför den de dittills bekännt, och uttryckte sin önskan, att de och deras folk måtte uti dess lära blifva undervisade.

Märkeligt vore, om nu slutligen äfven här, i trots af allt hvad man derom misströstat, profetian: "jag skall gifva dig hedningarne till arfs, och verldens ändar till egendom," skulle få en vidsträcktare uppfyllelse! Emellertid är den indianska missionen i Minnesota sannerligen väl förtjent af att följas med den största uppmärksamhet.

En omständighet, som borde vidlyftigare omtalas, men som jag måste inskränka mig till att endast med några ord omnämna, såsom en frukt af missionsverksamheten ibland Minnesotas Indianer, är följande. Sedan långliga tider tillbaka, har ett djupt, inrotadt hat rådt emellan Chippewaystammen och de så kallade Dacotahs eller Sioux Indianerne. De lågo med hvarandra i oupphörliga fejder och stort var det antal af hufvudsvålar, som hvarje år togos å båda sidor. Hvarhelst en Chippeway mötte en Dacotah drabbade de tillsamman, och ingen nåd gafs af den segrande. Dessa stammar tycktes hafva gjort en helig ed, att utrota hvarandra ifrån jorden, och förfärliga voro de grymheter de begingo mot hvarannan, hvarvid hvarken qvinnor eller barn skonades. Regeringen hade flerfaldiga gånger försökt att bilägga deras tvistigheter och mellan dem åvägabringa en försoning, men förgäfves. Det blef kristendomen förbehållet att äfven här

plantera fridsbaneret. En af M:r B:s medarbetare gick såsom missionär ibland Dacotahs. Evangelii lära förmildrade å båda sidor sinnena. Hatets låga slocknade och den kristna kärlekens eld tändes. Ett möte föranstaltades mellan de båda stammarnes äldste och höfdingar. Chippeways voro de som först utsträckte handen till försoning, och efter det indianska bruket begrofvo de båda folken sina länge i hvarandras blod färgade tomahawks, men icke i den vilda skogen vid skenet af de till Manitos dyrkan upptända offereldarne, utan vid sidan af det kristna templet och i Hans namn, hvars födelse englaröster förkunnade med ett "frid på jorden."

Men jag har alltför länge sysselsatt mig med M:r B., så att jag måste inskränka mig till att endast med några få ord omnämna ett par af den öfriga lärarepersonalen vid Nashotah, och dock är allt, hvad som rör dem och denna inrättning, ett för mig lika så kärt som rikt ämne, för att jag derom skulle kunna tröttna att tala.

Ibland dessa lärare intager Theol. Dokt. och Professor W. Adams det första rummet. Af samma ålder som B. blef han, på samma gång som denne, ordinerad prest, och jemte honom Nashotahs grundläggare, nitisk och varm, som han, för den heliga sak, åt hvilken de båda invigt lif och krafter. Till födseln Irländare, något som han dock ogerna ville erkänna, hade han fordom studerat vid universitetet i Dublin. Fadren, en rik godsegare, ville förmå honom att der inträda i kyrkans tjenst, men dertill kände han då hvarken lust eller fallenhet. Till en stor del emot fadrens önskan, begaf han sig till Amerika, der en inre håg snart vaknade hos honom, att af fri vilja beträda just den bana, till hvilken man i hans fädernesland hade gjort allt för att, om icke tvinga, dock öfvertala honom. Han var i sanning en högst ovanlig menniska, i besittning af grundliga och vidsträckta kunskaper. Både såsom min lärare och vän har jag i honom lärt att värdera och älska den mest egna personlighet, men på samma gång den mest rikt utrustade och begåfvade, som jag någonsin här i lifvet kommit i beröring med, en man, i hvars umgänge man på en timme kunde lära mer än på en hel vecka genom böcker. Utgifvare af flere arbeten och författare till åtskilliga i amerikanska kyrkliga tidskrifter införda theologiska afhandlingar, alla vittnade om lika så mycken lärdom som

genialitet, har han med sitt namn liksom med sin verksamhet bidragit att gifva ett allt mer och mer växande anseende åt det läroverk, der han ifrån dess första svaga början och intill nu har fortfarande varit den mest utmärkte och förtjenstfulle läraren. Onekligen har han i lärarestolen fyllt sin plats så som den af få kan fyllas. Det är icke blott mitt eget, i detta afseende otillräckliga omdöme, men andras fullt kompetenta jag uttalar, då jag säger att D:r A. skulle uti Europa kunna med heder intaga hvilken professors-stol som helst i theologiska och filosofiska ämnen. Men om han der qvarstannat, månne väl hans snille och kunskaper kunnat förskaffa honom ett större namn och anseende, än hvad han här i följd af förhållandena, tillsvidare åtminstone, endast kan åtnjuta inom en mera begränsad sfer, d. v. s. inom den kyrka han tillhör och för hvilken han lefver och verkar? Möjligt vore det visserligen, men icke troligt. Sannolikt skulle han der blifvit en ganska obemärkt person. Med hans lynne och egendomliga karakter var det Amerikas friska lif allena och isynnerhet dess fria kyrkliga institutioner, som kunde väcka till verksamhet de krafter, som hos honom lågo förborgade, och som under andra förhållanden måhända aldrig hade utvecklats. Säkert är emellertid, att hvad han än i Europa kunde hafva blifvit, och hvad anseende han än der kunde hafva förvärfvat sig; mera nyttig och mera passande på sin plats än här kunde han aldrig hafva blifvit. Hans nuvarande kall och verksamhet äro af den beskaffenhet, att de påminna om skaldens ord: "Hvad stort är, det sker tyst." I visst fall torde mången, som rätt förstår att uppskatta Professor Adams värde såsom lärare och vetenskapsman, vara böjd att beklaga, det han förvist sig sjelf till en, som det kan tyckas, liten obetydlig läroanstalt i Amerikas vester, der han är i saknad af ett för honom passande bibliotek, i hvilket han kunde hämta källor till nya värdefulla arbeten, och der han i öfrigt saknar ett fritt fält för sitt snilles verksamhet: men å andra sidan åter har man skäl att fråga: hvad hade Nashotah blifvit, och hvad vore det utan honom? Han har införlifvat sig med denna för kyrkans och religionens sak ovärderliga läroanstalt. Hvad han der har planterat och vattnat, har blifvit välsignadt af Honom, som växten gifver. Frukterna af hans oegennyttiga flit och möda skola icke uteblifva; de skönjas redan i många små församlingar, uppväxta så

godt som i ödemarken, i hvilka ett sannt kristeligt och tillika sannt kyrkligt lif utvecklar sig under vård af de lärjungar, som utgått från hans skola och som i tacksamma hjertan förvara hans minne.

Den tredje af de förste missionärerne vid Nashotah och i början en af dess lärare, ehuru han sedan utbytte denna plats emot en presterlig befattning vid Trefaldighetskyrkan, den förnämsta biskopliga församlingen i New-York, var Rew. J. H. Hobart. Han var son till förre, nu mera aflidne biskopen i New-York, en man, hvars namn skall fortlefva i den amerikanska kyrkans historia såsom en af dess mest utmärkta personligheter, ja, måhända såsom den största af alla dem, som der fått herdastafven i Guds församling sig öfverlemnad. Såsom medborgare lika aktad och värderad af sitt fädernesland, som af det kyrkosamfund, hvars prydnad han var såsom styresman, var han af Försynen kallad, att på båda trycka en stämpel af sin egen karakter. Invecklad uti en häftig theologisk strid med en af de mest ansedde och lärde predikanterne ibland presbyterianerne, framkallade en af hans skrifter följande märkliga erkännande af den skarpsinnige motståndaren: "Vore jag nödsakad, att anförtro mitt fäderneslands säkerhet och välfärd i en enda mans hand, så blefve denna man *John Henry Hobart.*"

Missionären Hobart var en värdig son af en sådan fader. Om han än icke ärft den sednares mera utmärkande egenskaper, och ej såsom denne af samtid och efterverld tillerkännes ett hedersrum i det borgeliga och kyrkliga samhällets pantheon, så har han dock på de mera obemärkta platser, Försynen anvisat honom, verkat en god evangelisk lärares verk.

Men huru skulle jag slutligen här kunna förbigå honom, hvars hågkomst är sammanväxt med mina första intryck af Nashotah, som sedan invigde mig till det heliga kall, hvartill jag der beredde mig, som ifrån det första ögonblicket tillvann sig min varmaste kärlek och vördnad, och som allt framgent blef mig en faderlig vän och välgörare?

År 1835 sammanträdde den protestantisk biskopliga kyrkans general-konvention i Philadelphia, der åtskilliga ganska vigtiga beslut fattades. Bland dem var kanske intet mera vigtigt och intet mera välsignelserikt till sina följder, än det, hvarigenom kyrkans missions-sällskap, som hittills utgjort en

särskildt frivillig association, upplöstes och reorganiserades i förening med kyrkan, eller, med andra ord, kyrkan sjelf konstituerade sig till ett stort in- och utländskt missionssamfund, af hvilket hvarje kommunikant blef en medlem, och biskoparne ex officio dess styresmän i samråd med tvenne kommiteer, en för den inländska och en för den utländska missionen, bestående af både prester och lekmän, vid hvarje generalkonvention valde af stiftens tillstädesvarande representanter och andra kyrkomedlemmar, som då infinna sig vid det allmänna missionsmötet, der hvarje prest och hvarje lekman, som blifvit admitterad till den heliga nattvarden, ega säte och stämma. Vid denna åtgärd, som gaf åt missionsverksamheten ett nytt lif och blifvit krönt med utomordentlig framgång, insåg man nödvändigheten af att, på samma gång missionärer sändes att arbeta ibland de nybildade eller, rättare sagdt, sig bildande samhällena i den vidsträckta vestern, äfven öfver dem och de der uppväxande små församlingarne tillsätta en missionärbiskop. Den som betviflar nyttan och nödvändigheten af detta embete inom kyrkan, kunde i ifrågavarande fall finna åtminstone ett talande bevis för dess oumbärlighet. Säkert är att utom detsamma den inländska missionen i Amerika icke skulle på långt när rönt den framgång som den nu har haft. Den minsta kännedom om förhållandena låter en inse, att många af de församlingar, som när de organiserades, bestodo af endast några få medlemmar, kanske blott 5 eller 6 familjer, hvilka, med stora oupptagna landsträckor att välja på, och framför sig ett öppet fält för ständigt nya spekulationer, ofta icke länge qvarstannade på ett ställe, aldrig skulle kunnat ega bestånd, utan det yttre samband, som de med hvarandra hade i det biskopliga embetet, och utan den tillsyn, som derigenom gafs dem.

Kyrkans val föll härvid på en då ännu ung prestman, hvars framtida verksamhet på det nya, hittills oförsökta fält, som uppdrogs åt honom att bearbeta, fullkomligt har rättfärdigat de förhoppningar man fästade vid honom och det företag, för hvars befrämjande Han, som känner allas hjertan, liksom Han fordom utvalde sig Matthias, äfven nu utsåg denne, "att han skulle få denna tjensten och apostlaembetet." *Jackson Kemper*, då pastor vid en af de större församlingarne i Philadelphia, en omtyckt predikant och skicklig theolog, i sin person förenande alla de dygder och egenskaper, som

pryda en sann kristen och en verklig gentleman, i detta ords rätta och egentliga betydelse, invigdes förenämnde år till missionär-biskop, att predika den apostoliska tron och uppbygga den apostoliska kyrkan i hela den vidsträckta trakt af Förenta Staternas område, som, med undantag af staten Illinois, ligger norr och vester om staterna Kentucky och Ohio. Detta stora område, på hvilket så många blomstrande stater och städer sedan hafva uppsprungit, var då till större delen endast en ofantlig vildmark, bebodd af skogarnes och gräsöknarnes svårtämjeliga söner.

Biskop Kempers första verksamhet inskränkte sig till Missouri och Indiana, hvartill, under det mer än ett fjerdedels århundrade, som sedan dess förflutit, och hvarunder Gud för länat honom kraft och nåd att ännu i ålderdomen med ungdomlig styrka och oförtrutenhet fortfara i sitt kall, kommit Jowa, Wisconsin, Minnesota och slutligen Nebraska och Kansas. I alla dessa stater har han varit Evangelii förkämpe, och hans arbete skall alltid komma att utgöra en af de vackraste och mest intresseväckande episoder i den amerikanska, ja i hela den kristna kyrkans nyare historia. Dock har han icke varit ibland de män, som gjort mycket buller af sig; hans röst har icke blifvit hörd på de folkuppfyllda gatorna och torgen; ryktet har icke stött i basun för honom och utropat hans namn öfver verlden; men stilla, obemärkt, alltid vaksam i sitt kall, har han i den jungfruliga jorden planterat ett utsäde, som, vattnadt af himmelens regn, mer och mer skjuter upp och bådar lyckliga skördar för tid och evighet. Som en god Kristi stridsman har han lidit och umgällt, derunder vinnande ädla segrar för korset, omkring hvilket han tid efter annan samlat troende skaror, som, då han ej mera finns, skola välsigna hans minne. Ofta har han under åtta månaders tid af året oupphörligen varit stadd på resor inom sitt vidsträkta distrikt, "i farlighet ibland hedningar, i farlighet i öknen, i farlighet på vattnet;" än under den brännande solen öfverfarande prairiernas hundramila slätter, utan att möta någon mensklig bostad, — än i väglösa skogstrakter följande Indianernas smala öfverskuggade gångstig, — än i en bräcklig kanot färdandes öfver forsande floder, — alltid outtröttelig i arbetet, att, uppsökande Kristi får, förströdde som de voro i öknen, vinna eller återföra dem till det rätta fårahuset. Sålunda har han, efter att hafva

fulländat en visitationsresa i den delen af distriktet, som ligger invid Michigan-sjön, straxt nödgats företaga en annan på andra sidan Missippifloden, predikande ifrån hus till hus, måhända på flera månaders tid, under en samvetsgrann utöfning af sina pligter, icke i tillfälle att hvila sig i sitt eget hem och återse sin familj. Underrättad att några, om än till antalet blott få personer blifvit beredde att stadfästa deras döpelseförbund, har han inom ett par timmar stått färdig att begifva sig åstad, liksom apostlarne fordom ifrån Jerusalem till Samarien, för att välsigna dem som annammat Guds ord, äfven om de voro på mer än hundrade mils afstånd ifrån honom. På detta sätt hafva år efter år församlingar blifvit organiserade och försedde med prester, samt kyrkor uppbyggde, till hvilka merändels biskop Kemper genom sitt inflytande och sina relationer i de östra staterna förskaffat medel, ofta sjelf af egna små tillgångar bidragande till dessa och andra kyrkliga ändamål. Sannerligen, der det biskopliga embetet så utöfvas och handhafves, der komma vi att erkänna nyttan deraf, liksom vi äfven, der det saknas, oaktadt alla spasmodiska kraftyttringar som göras för att ersätta det, dock utan svårighet upptäcka huru litet på det hela taget kan åstadkommas.

Efter hand hafva nu nästan alla de stater och territorier, hvilka först utgjorde ett enda stort missions-distrikt under biskop Kempers jurisdiktion, blifvit hvar för sig särskildta biskopsstift, som en tid fortfarande stodo under hans vård, men slutligen valt sina egna biskopar. Sålunda hafva under en tidrymd af ganska få år Indiana, Missouri, Jowa och Wisconsin, hvarest, då jag började mina studier vid Nashotah, endast voro några få kringspridda församlingar och missions-stationer, samt slutligen Minnesota, Nebraska och Kansas, hvilka territorier då knappast voro kände till namnet, nu fått ett tillräckligt antal prester och kyrkor för att utgöra särskildta biskopsstift. I Wisconsin ensamt äro öfver 50 prester och ett lika så stort antal vakanta församlingar, tillhörande den episkopala kyrkan. Detta allt kan under Guds nåd tillskrifvas biskop Kempers oförtrutna verksamhet och den förträffliga missionsskolan vid Nashotah.

Flere af dessa stift valde, då de organiserades, honom till sin öfverherde; men försakande en biskops öfver ett ordnadt stift jemförelsevis mera beqväma och långt mindre mödo-

samma lif, föredrog han, ehuru redan vid en hög ålder, att, så länge helsa och krafter stodo bi, fortfarande arbeta i det kall han påbegynt, och att i de ännu glest befolkade nya territorierna samla den kringspridda hjorden omkring sin herdastaf, till dess den blef talrik nog att öfverlemnas i en annans hand. Slutligen gaf han år 1854 vid närmare 70 års ålder, men ännu i mannaårens kraftfullhet, och sedan han i 20 år varit en Johannes-röst i öknen, efter för församlingarnes i Wisconsin önskan, och blef biskop öfver detta stift, i hvilket han då för mer än ett tiotal af år haft sitt anspråkslösa, ehuru af honom sjelf sällan besökta hem, beläget ett litet stycke ifrån Nashotah. Som Wisconsins biskop fortfor han likväl, att ännu i några år såsom missionärbiskop tjenstgöra i Minnesota och Kansas. "Jag har haft mycken betänklighet," säger han i sin rapport till den år 1856 i Philadelphia församlade general-konventionen, "att antaga kallelsen till Wisconsins stift, ty jag hade hoppats att få dö missionär-biskop; men de bröders enständiga anhållan, tillsammans med hvilka jag i så många år arbetat, har besegrat min egen önskan." Vid samma tillfälle var den glädjen honom förunnad, att med tacksamhet till Honom, som allena är den som växten gifver, aflägga en på allt sätt tillfredsställande berättelse om sin verksamhet under de sist förflutna trenne åren. Enligt densamma hade han på denna korta tid ensamt i Wisconsin förrättat 523 konfirmationer, deribland med 43 Oneida-indianer, invigt 8 nya kyrkor, ordinerat 9 diakoner och 12 prester, hvilkas antal i stiftet dessutom ökats med en som nyligen innehaft samma embete i den romerska kyrkan. Ibland de studerande vid Nashotah voro då 14 examinerade och antagne s. m. kandidater.

Denna uppgift torde af mången anses obetydlig i ett stift nära nog lika stort med hela Sverige, men då man besinnar, att vid denna tid folkmängden på hela detta område utgjorde endast cirka 400,000, utaf hvilka större delen antingen icke tillhörde någon kyrka eller ock främmande religionssamfund, så väger ett sådant resultat som detta icke så ringa. Intet annat religionssamfund inom ett lika område, äfven om intet afseende göres på det vanligtvis alltid något öfverdrifna i deras årsberättelser, har hvarken förut, då eller sedermera kunnat i dem framlägga något, som så vittnar om

en förfluten verksamhet och ingifver välgrundade förhoppningar för framtiden.

Men innan vi säga biskop Kemper farväl, inbjuder jag läsaren på några ögonblick till ett besök i hans boning. Han skall ej vredgas, att vi så träda in under hans vänliga, gästfria tak; den enkla, flärdlösa bostaden, ännu aldrig tillsluten för fremlingen, var alltid ett hem för den under hans biskopliga jurisdiktion arbetande missionären, ty till biskop Kempers familj kunde man äfven räkna hans prester. Dock meningen är icke att här offentligen afslöja det enskildta lifvet omkring familjehärden, ehuru öfvertygad jag än är, att om jag det gjorde, läsaren komme att instämma uti, hvad jag sjelf så mången gång kännt och erfarit i den husliga krets han här skulle finna, och säga, "här är mig godt att vara;" jag vill blott, liksom jag sökt gifva läsaren en föreställning om en biskop i Amerikas vester, äfven gifva honom ett litet begrepp om ett biskopshus derstädes. Det är något olikt de biskopliga palatsen i England, ja till och med de mera anspråkslösa biskopsgårdarne i Sverige.

Jag ber läsaren föreställa sig några få tunnlands uthuggning i den djupa skogen, och emellan de ännu qvarstående trädstubbarne en liten i *cottage-stil* uppförd byggnad, bestående af blott en bottenvåning med 3 fenster och en dörr utåt landsvägen. Den hade för någon tid utgjort en nybyggares första bostad, som försålde densamma till biskopen, jemte åtföljande farm, hvilken biskopens äldste son öfvertog och odlade. Några obetydliga förbättringar gjordes, och här stod nu ett af de första biskopsresidensen vester om Michigansjön, bestående af ett par mindre vindsrum och tre rum jemte kök på nedre botten. Ett af dessa sednare, oansenligare än den oansenligaste studentkammare i Upsala, var i flere år biskopens arbetsrum och bibliothek, der han likväl kunde rymma blott en ringa del af den stora och utmärkta boksamling, som, förvarad vid Nashotah, var gifven de studerande att begagna. Af de andra tvenne rummen tjenade det ena både till förmak, matsal och familjens dagliga samlingsrum, det andra stod alltid redo såsom gästrum och var i denna egenskap ganska sällan oupptaget. Nästan dagligen var alltid någon af de studerande vid seminariet här på besök, egande på detta sätt under sin studietid äfven fördelen af den mest bildade umgängeskrets. För de

när och fjerran boende presterna, då de här infunno sig att rådgöra med sin biskop, stod hans bord alltid dukadt, och det ofvannämnda gästrummet var ofta under flera dagars tid ett hem icke blott för den resande missionären utan äfven mången gång för hans hustru och barn. Presten var alltid säker på att hos sin biskop finna ett på en gång faderligt och broderligt deltagande i alla sina bekymmer, och ofta delade här den sednare icke blott sitt bröd, utan i hemlighet äfven sin ingalunda rikt försedda kassa med den förra.

Frestad af de känslor utaf kärlek och tacksamhet, med hvilka jag i minnet återkallar de oförgätliga stunder jag i detta hus tillbragte, att låta hänföra mig till att liksom fordom allt för länge der qvardröja — en tid som icke blefve mig men kanske läsaren för lång, — är det bäst att vi nu lemna det biskopliga residenset, tillbyggdt och förbättradt som det visserligen har blifvit på de sednare åren, men ändock långt ifrån att ega de beqvämligheter, som kunde göra innehafvaren af äfven den mest anspråkslösa biskopsgård i Sverige böjd för ett utbyte. Vi lemna det, omgifvet som det nu är af sin trefliga veranda och blomster-terasser, öfverskuggadt af de gamla ekarnes och lönnarnes kronor; den gamle, vördnadsvärde mannen, följande oss till grinden, tryckande vänligt vår hand till afsked, blottande sitt gråa hufvud och gifvande oss sin välsignelse med på färden.

KAPITLET VII.

En blick in i stugan vid Tallsjön. — Förändringar derstädes. — Schneidaus sjukdom och flyttning till Chicago. — En svensk prest anländer. — Inflyttning i Schneidaus hus. — Pastor Bökmans första uppträdande och fortfarande embetsverksamhet, samt slutliga öde. — Min familjs belägenhet under min student-tid. — L. och de indianska qvinnorna.

Ifrån biskop Kempers bostad begifva vi oss åter till nybyggarekojan vid Tallsjön. Många förändringar hade der på det sista året timat. För den förstfödde sonen hade en tidig graf, en af de förste i den af biskopen nyinvigde kyrko-

gården på andra sidan sjön, blifvit bäddad. En annan låg nu jollrande i vaggan, vid hvilken den ensamma modern vakat och gjutit både sorgens och glädjens tårar. Carl var ännu i New Orleans, der han sålde cigarrer, utdelade tidningar och tjenstgjorde som affischör. Äfven den goda Christine hade lemnat oss och stod i begrepp, att snart gifta sig med en norrman, som upptimrat ett hus och odlat ett stycke jord helt nära i vårt grannskap. Äfven Schneidaus hade lemnat oss.

Sjuklig och svag som S. var, insåg han snart, att han måste försöka något annat än farmeryrket, hvarmed han för en tid förenade en liten handelsrörelse, hvilken dock icke inbringade mycket. Det var under denna tid han händelsevis erhöll ett besök af författarinnan Margrethe Fuller, sedermera Markisinnan Ossoli, som åtföljd af en Miss Clarke, var stadd på en resa i Vestern. De båda fruntimmerna blefvo öfverraskade af att i det tarfliga nybygget finna en ung man, hvars högst fördelaktiga yttre och bildning utvisade huru mycket mer passande han var för gitarren, som stod stödd emot hans sjukstol, och ritboken, som låg öppen vid hans sida, och i hvilken bland annat Kung Oscar sjelf med egen hand fulländat en teckning, än han var för spaden och yxan, som lågo orörda utanför dörren, och för den provisionella boddisken, på hvilken hela handelsförlaget låg uppstappladt. De kunde icke utan deltagande betrakta honom, der han satt, af sin benåkomma oförmögen att flytta sig ifrån den ena ändan af rummet till den andra, och hans hustru, ensam vårdande honom under hans sjukdom och förrättande alla husliga göromål. Den amerikanska qvinnans deltagande stannar dock icke vid en blott sympathi, som, sedan den gifvit sig luft i ett sjukligt känslopjunk, lätt utplånas af andra intryck. Sannt säger Fredr. Bremer: — "något behagligare än den vackra och bildade amerikanskan finnes neppeligen på jorden," men hon hade bort tillägga, att detta behag får sin förnämsta skönhet icke af ansigtsdragen, huru intagande dessa än i allmänhet äro, icke heller af den fina takt och umgängesbildning, som röjer sig i den bättre amerikanska qvinnans hela väsende, men af den verksamhet, med hvilken hon i tysthet utöfvar det goda, och den beredvillighet, med hvilken hon som en hjelpande engel uppträder i nödens boningar. De båda nyssnämnde fruntimmerna hade i

Chicago slägt och vänner. Återkomna dit, förskaffade de S. medel att flytta till denna allt mer och mer uppblomstrande stad, som snart skulle blifva om icke en af de vackraste, dock en af de mest dyrbara perlorna i det vestra folk-majestätets diadem. Der föranstaltade de, att han kom att åtnjuta en tjenlig läkarevård, hvarunder han snart tillfrisknade, och hvarefter de förskaffade honom en mera passande sysselsättning.

Nya, rika malmstreck blefvo vid denna tid upptäckta vid stränderna af och i trakten omkring Lake Superior. Detta åstadkom en kopparfeber, fullt ut lika så vansinnig och öfverdådig, som den guldfeber, hvilken några år sednare dref tusendetals menniskor till Californiens ödsliga bergpass. Kompanier organiserades och de mest vidtomfattande spekulationer kommo i farten. Ett kompani gaf S. en befattning som civil-ingeniör. De väntade rikedomarne uteblefvo likväl för den gången. Ifvern afsvalnade småningom. Kompaniet upplöstes och S. återvände till Chicago, visserligen med en bättre kassa än fordom vid Tallsjön, men dock långt ifrån tillräcklig att sätta honom i en oberoende ställning. De vänner han under tiden förvärfvat, öfvergåfvo honom dock icke heller nu. Understödd af dem, gjorde han en resa i de östra staterna, lärde sig der daguerreotyp-konsten, hvarefter han anlade den första atelier af detta slag i Chicago. Patroniserad af sina många gynnare, damernas förklarade gunstling, och skicklig i sitt nya yrke, fick han snart fullt upp att göra och såg sin framtid i ekonomiskt afseende betryggad.

Men jag har här tagit ett litet försprång i min berättelse. Innan S:s flyttning ifrån Tallsjön, blef det mellan oss öfverenskommet, att så länge han ännu behöll sin farm, som han icke ville sälja förr än han kunde göra en mera fördelaktig handel, min familj skulle få intaga den nya bostad han der uppbyggt, såsom varande i många afseenden bättre och beqvämligare än vårt gamla logghus. Äfven Carl och jag hade beslutat att sälja vårt jordstycke, som under hans frånvaro och min studietid vid Nashotah naturligtvis råkade i lägervall.

Vid sin afresa höll S. en auktion på de få effekter som han icke kunde medföra. Med denna auktion och min hustrus straxt derefter gjorda inflyttning i S:s hus är förenad

en omständighet, som jag icke kan undgå att anföra, då den på sätt och vis är karakteriserande, jag vill visst icke säga för de svenska prester, som sedan kommo till Amerika, och af hvilka den första nyligen anländt till nybygget vid Tallsjön, för att rädda utvandrarne ifrån att affala till den biskopliga kyrkan, men åtminstone karakteriserande de förhållanden, i hvilka, ty värr, jag och detta presterskap allt framgent kommo att stå till hvarandra.

Samtidigt med ofvannämnde tilldragelse anlände, som sagdt är, helt oförmodadt en svensk prestman, Pastor Bökman, som jag tror, tillhörande Lunds stift, att till en början taga vård om de 4 eller 5 familjer, hvilka icke anslutit sig till den biskopliga kyrkan. Mera om mannen härefter, nu blott om auktionen, der han fann ett godt tillfälle, att förse sig men en del af de förnödenheter, som han behöfde i det egna hus, han hade för afsigt att uppbygga, men som aldrig ens blef påbörjadt.

Ibland andra saker som försåldes var en jernspis, som af Schneidau uppropades med det uttryckliga förbehåll, att den af köparen icke skulle få afhemtas förr än efter 3 veckor. Min hustru hade nemligen fått S:s tillåtelse att under denna tid begagna densamma, emedan det icke var henne möjligt, att förr anskaffa de nya jernrör, som voro oundvikligt nödvändiga för att vår egen jernspis skulle kunna uppsättas och begagnas i den förras ställe. Bökman, väl förstående detta vilkor, inropade spisen, och dagen derefter var jag L. behjelplig att med vårt lilla barn inflyta i den nu af våra goda vänner och grannar, till vår stora saknad, öde lemnade byggningen. Der måste jag dock snart, återvändande till Nashotah, lemna dem ensamme med en rask norsk dränggosse, som vi tagit i vår tjenst, och som nu var L:s enda biträde, hjelpande henne att hugga ved, bära vatten och se till kreaturen.

Fyra eller fem dagar derefter, då Ole var ute på arbete och L. med sitt barn ensam i stugan, kommer Bökman, åtföljd af en utaf sina församlingsboar, med släde och oxar att afhemta spisen, i hvilken L. då som bäst var sysselsatt att baka bröd för sitt lilla hushåll. Väderleken var kall och ruskig, och utom att vara oumbärlig för matlagningen, var den ifrågavarande jernspisen den enda värmapparat i huset. Men allt detta oaktadt skulle den fråntagas henne;

den ensamma, värnlösa qvinnans protester, emot det i alla afseenden otillbörliga i denna handling, tjenade till intet; det späda barnet, som midt i vintern skulle lemnas i ett oeldadt rum, rörde icke läsarepresten: spisen afkyldes, bortfördes på slädan till S:t Sures straxt bredvid varande bostad, der Bökman då var inackorderad, och der den ställdes i ett skjul, hvarest den förblef obegagnad så länge B. och hans värdfolk uppehöllo sig der i trakten.

Dagen var redan långt framliden, och med sitt barn på armen måste L. vandra i snön öfver isen bort till vår danske granne Fribert, hos hvilken hon lånade så mycket bröd att hon dermed kunde hjelpa sig fram ett par dagar. Vandrade så hem igen, bäddade ned sitt barn så varmt hon kunde, och lade sig sjelf, trött, utmattad och utfrusen, att hvila vid dess sida i det utkylda rummet.

"Hvad står på?" frågade Ole, när han kom hem, väntande sig en varm aftonmåltid, men fann rummet kallt och sin matmoder redan gången till sängs. Det norska blodet kom i jäsning, när han fick veta hvad som passerat. "Jeg," mente han, "vil gaae lige hen til de Norske, og vi skal, Död og Pine, give Præsten en god Hjuling og fantejage ham fra Settlementet." L. hade all möjlig möda att lugna honom. Följande morgonen drogo han och L. på en kälke den mindre kaminen ifrån vår gamla koja upp till Schneidaus; lökskaminen var dem för tung att flytta. Så godt sig göra lät, uppsatte de i hast den förra, som alldeles icke var gjord till matlagning, skarfvade och murade ihop tjockare och smalare jernrör, så att de slutligen kunde åtminstone någorlunda värma upp rummet, sätta en kaffepanna på glöden och steka några fläskbitar på luckan, dock nära nog att qväfvas af röken i rummet. Ole skickades sedan till Nashotah, der jag fick låna några jernrör af M:r Breck, begaf mig hem till de mina, och med förenade krafter lyckades vi snart få den egna jernspisen flyttad på sin nya plats och i brukbart skick.

Detta var början till min bekantskap med den första svenska prest, som, efter hans eget påstående likväl, var af svenska kyrkan sänd att vara dess representant i det vestra Amerika och taga vård om de skandinaviska utvandrarne derstädes, en bekantskap, hvars enda fördel var den, att den icke blef särdeles långvarig. Mannen, som sagdt är, hade nyligen anländt, efter hvad jag sedan fick veta, understödd

af några enskildta personer i Sverige, hvilka, i välmening att komma utvandrande landsmän till hjelp i deras andeliga behof, misstogo sig om mannen, af hvilken de betjenade sig. Han gaf sig sjelf ut för en varm Schartauan, ehuru både i åsigter och vandel långt ifrån värdig denna benämning.

Ehuru, hvad mig sjelf beträffar, nu fast besluten att inträda som prest i den biskopliga kyrkan, antingen jag sedan skulle komma att blifva pastor för en svensk församling eller icke, och fullt öfvertygad om att mina landsmäns kyrkliga och religiösa förhållanden bäst skulle främjas derigenom att de ställde sig i samfund med denna kyrka, gladde mig dock i förstone i visst afseende Bökmans ankomst. Jag kunde icke begära att mina landsmän skulle se saken ifrån samma synpunkt som jag. En af deras egna prester, tänkte jag, skulle åtminstone till en tid ibland dem kunna utöfva ett större inflytande än mig kunde förunnas såsom prest af ett främmande kyrkosamfund. Några af dem ville, som redan blifvit berättadt, icke tillhöra den nu organiserade biskopliga församlingen. Partier och oenighet hade uppstått, hvilka jag trodde en svensk prest möjligen skulle kunna bilägga. Beredd att, om församlingen sjelf så önskade, afstå den till Bökmans vård, och, icke läggande på sinnet historien med köksspisen, tänkte jag att mannen skulle till mina landsmäns fromma kunna sköta sitt kall. Väl fann jag straxt, att han icke var den, om hvilken det var att befara att någon Festus skulle kunna säga som om Paulus: "för mycken lärdom hafver gjort dig rasande;" men jag tyckte mig dock i början skönja ett visst allvar hos mannen, och då det ännu skulle dröja en tid, innan jag blefve prestvigd, såg jag gerna, att han åtminstone under den tiden förrättade gudstjenster i de begge församlingar, som redan hade valt mig till sin pastor. Både biskopen och M:r Breck voro derom ense med mig, och församlingarne kunde då sjelfva efter denna tids förlopp, och sedan de ännu mera moget öfvervägt dessa vigtiga angelägenheter, bestämma sig för den kyrka de ville tillhöra.

Gud och mitt samvete tager jag till vittne, att jag lika litet då, som någonsin sedermera, sökte locka, tubba, eller, genom att föra mina landsmän bakom ljuset, värfva dem för den kyrka, med hvilken jag sjelf, i fast öfvertygelse att i vår ställning detta steg var det riktigaste, hade förenat mig. Att

jag sökte försvara mitt handlingssätt var naturligt, och att icke framställa de grunder hvarpå detta stödde sig, hade varit att handla falskt så väl emot min egen öfvertygelse som emot den kyrka jag tillhörde; men öppet gick jag till väga, och trotts alla beskyllningar för motsatsen, hvartill ett ofta fanatiskt och missledt nit förledde några af dem ibland de svenska utvandrarne, som sedermera upptogo Bökmans mantel, aldrig sökte jag genom vrånga framställningar eller genom att motarbeta de svenska lutherska presterna i deras verksamhet, öfvertala mina landsmän till det så kallade *nedfallet* ifrån deras fordna kyrkosamfund.

Bökman var knappast anländ, förr än jag anmodade honom, att, sedan han förrättat den första gudstjensten ibland de svenska nybyggarne, följande söndagen predika i S:t Olavs församling, som bestod uteslutande af norskar, hvilket han ock gjorde. Men då jag derefter åter infann mig i detta nybygge, bådo mig norrmännen, att aldrig mer skicka upp till dem den svenska presten. Han hade nemligen ibland dem hållit en gudstjenst eller rättare predikan, som väckt stor förargelse, och gifvit anledning till ganska störande uppträden. Enligt predikantens förklaring var ibland hela den församlade menigheten, af hvilka han aldrig tillförene sett eller samtalat med en enda menniska, ingen utom han sjelf, som var på vägen till saligheten. Alla de öfrige voro fördömde. Predikan hade varit hållen i det råaste språk, och af det slag, hvarvid man tycker att det gnistrar om öronen. En del af församlingen hade lemnat rummet, andra brustit ut i gapskratt, andra åter i ett konvulsiviskt tjutande. Det var ingen, som önskade förnyandet af ett dylikt uppträde. Under sådana förhållanden och efter att hafva tagit litet närmare kännedom om Pastor Bökman såsom prest, var det naturligt, att jag icke vidare tillät honom uppträda i den predikstol, hvilken man anmodat mig intaga.

De svenskar, som i början med synnerlig ifver sällade sig till honom, förlorade också slutligen allt förtroende för honom. Man kom underfund med, att sanningskärlek var en dygd, som han var mindre mån om att utöfva. Under helighetens kåpa framskymtade också åtskilliga andra moraliska svagheter, icke sällan förenade med *läseriet.* Jag nyttjar ogerna detta ord, emedan det ofta användes såsom en benämning på hvarje varmare Kristendom än den vanliga

ljumhetens, och tillägges en andelig verksamhet och sträfvan, för hvilka jag icke kan annat än bära vördnad; men något annat ord finnes icke att utmärka det fanatiska och falska fromleri, som i våra dagar egentligen icke äflas efter något annat än att göra sina tänkeskrifter breda och fållarne på sin egen rättfärdighets klädnad stora. Och med detta slags läseri, isynnerhet när det har fått magt med en prest eller den, som sjelf vill göra sig till prest, har jag vanligtvis alltid funnit förenadt ett kötsligt sinne och ett nästan omätteligt begär efter mammon. Deras gudaktighet är i sjelfva verket ingenting annat än ett dansande omkring guldkalfven, och vällusten lurar under den yttre gudsnådligheten och pjunket. Så var det också med den stackars Bökman.

De gudstjenster han förrättade i S:t Sures hus, blefvo allt mindre och mindre besökta, och efter ett års vistande på stället, infann sig ingen mer vid desamma. Man berättade mig, att han en gång skulle haft den mest besynnerliga församling. En söndag gingo nemligen äfven hans värdfolk bort för att slippa höra honom. Bökman satt emellertid uppe på sin kammare, afvaktande att åhörarne skulle samlas, och hade tillsagt S:t Sures gossar, att när så skedde, de derom skulle underrätta honom. Ingen kom, men de odygdiga pojkarne ville dock icke låta honom gå miste om åhörare. En af dem underrättar honom, att tiden var inne och folket församladt. Bökman kommer in i rummet med ryggen vänd åt det håll, der åhörarne brukade sitta; allt är tyst som i grafven; han knäböjer vid bordet, som tjenade i stället för altare, stiger upp för att sjelf uppstämma ingångspsalmen: då till sin stora bestörtning och vrede han i stället för menskliga väsenden ser mer än ett dussin fastbundna kattor och kattungar fixera sig ifrån de i öfrigt tomma bänkarne.

Vid Bökmans första ankomst emottogs han vänligen och broderligen af biskop Kemper och de andra presterna vid Nashotah, ehuru mannen redan i början förekom dem misstänkt, och uppträdde som en ifrig motståndare emot deras kyrkosamfund. Ehuru en kyrkogård nyligen blifvit inhägnad och af biskopen invigd, invigde han för de renläriga lutheranerne en annan, ett litet stycke derifrån. Den kallades länge för Bökmans begrafningsplats och upphöjdes sedermera till åker. Han var en väldig nykterhetsifrare, men ett

par gånger, då han för sina nattvardsgångar begärde och erhöll vin ifrån Nashotah, reqvirerade han alltid ett qvantum, 20 gånger större än som för tillfället behöfdes. Efter ett par år sökte han vinna inträde i den biskopliga kyrkan och anhöll hos den om understöd. Jag var då blefven prestvigd, och ansåg mig, på lätt begripliga skäl, böra afstyrka hans emottagande. För en tid reste han nybyggena emellan, uppehöll sig än här och än der, fungerande mera som qvacksalvare, ty han påstod sig äfven hafva studerat medicin, än som prest. Slutligen återvände han till Sverige, der, efter hvad jag sedan hört berättas, han lärer tagit del i åtskilliga missionsböner och hållit långa tal om sin presterliga verksamhet i Amerika, huru han lefvat ibland vilda indianstammar och omvändt dem till kristendomen m. m. — i hvilket allt icke fanns ett enda ord af sanning. Emellertid gjordes äfven åt honom på nytt insamlingar för en svensk mission i Amerika, och mången offrade säkerligen med godt hjerta en skärf, som, om man hade gjort sig närmare underrättad om förhållandena, hade bättre kunnat användas för någon from stiftelse inom landet. Om hans vidare öden är jag icke rätt förvissad; men, efter hvad jag har anledning tro, lärer han straxt efter sin andra resa till Amerika hafva aflidit i New York.

Upptagen som jag var med mina studier och med tanken nästan uteslutande rigtad åt det mål, hvartill jag nu sträfvade, var jag till en grad, som jag sedan vid närmare eftertanke icke kunnat förklara och som förorsakat mig många sjelfförebråelser, blind för den verkliga ställningen i det af mig sällan besökta hemmet. Genom en klok och välberäknad försigtighet sökte också L., att, så vidt möjligt var, dölja den för mig, väl vetande att ökade bekymmer för de minas bergning skulle fördröja genomgåendet af den lärokurs, som, både för min egen och andras skull, det var högst angeläget, att jag så fort ske kunde skulle afsluta. Under det jag trodde, att förrådet efter den sista knappa skörden ännu varade, var det dock, hvad flera nödvändiga födoämnen beträffade, uttömdt, och det är mig i denna stund obegripligt, huru min stackars, allt försakande hustru kunde tänja ut de ringa tillgångarne, så att hon bergade sig under

denna tid. Men äfven hon ansåg sig böra medverka för det mål, som nu var mig förelagdt, och ingen har såsom hon i liknande omständigheter uppfattat sin pligt, ingen har såsom hon förstått att umbära och underkasta sig försakelser, med tålamod och undergifvenhet bärande den börda, som, i sanning, ofta var tung nog att draga. Ack, huru litet ana vi, män, qvinnans många tysta och stilla lidanden och bekymmer? Vi tro oss strida, och yfvas af de segrar vi någon gång lyckas vinna öfver svårigheter, som lägga sig i vår väg; men hvad äro våra strider, hvilka yttre förhållanden mana oss att utkämpa, under det verldens ögon mer eller mindre äro fästade på oss och våra handlingar, emot det qvinliga hjertats tysta, obemärkta, med ingen beräkning på framtida erkännanden gjorda uppoffringar?

Det var icke nog, att brödet på L:s bord var knappt ibland, men det saknades der mången gång helt och hållet. När jag om lördagen kom hem, var dock blicken lika glad, ingen klagan kom öfver hennes läppar, och den sparade kakan sattes då fram, som om ingen brist funnes. Hände sig så stundom, att ett par andra studenter ifrån Nashotah gjorde mig sällskap, så fingo äfven de sin andel deraf och sin kopp kaffe, som gjorde inskränkningarne för den kommande veckan så mycket kännbarare. Med kaffet förhöll det sig dock så, att Professor Adams, som ofta då och sedan besökte vårt hus, merändels alltid hade med sig ett par skålpund java-bönor, sägande sig vara kaffehungrig och bedjande M:rs U. tillaga sig en god kopp, påstående att svenska fruntimmerna bättre förstodo att tillreda denna dryck än amerikanskorna. Väl möjligt att detta var hans mening, och deruti hade han icke heller så orätt; men mera troligt är, att, väl vetande svenskens smak för denna dryck, och inseende huru min hustru i hennes tarfliga omständigheter ofta måste umbära densamma, han sålunda tog sig en anledning att på ett delikat sätt afhjelpa bristen åtminstone i detta afseende.

Sjelf hade jag under denna tid inga penningar till min disposition. Vid Nashotah åtnjöt jag eljest allt hvad jag för min egen del behöfde, och den lilla penning jag ibland var i tillfälle att räcka min hustru, delade M:r Breck med sig ur sin kassa. Men för en stor familjs, nemligen de studerandes, beklädnad och föda, var denna kassa ofta ganska

otillräcklig, isynnerhet, när, som ofta hände, väntade kontributioner ifrån de östra staterna en längre tid uteblefvo. En gång då påsken tillstundade, voro L:s tillgångar mer än vanligt utblottade. Vår danske granne Fribert, som visade oss mycken vänskap, frågade henne huru det stod till i skafferiet, och om han icke fick skicka henne hvad hon behöfde till helgen. Hon vägrade dock att begagna sig af hans godhet, emedan jag låtit henne förstå, att jag vid min hemkomst skulle ifrån Nashotah medföra ett litet förråd af hvarjehanda provisionsartiklar. Emellertid slutade fastan der, i följd af tvingande omständigheter, med en verklig och mera sträng fasta än som var påräknadt. När sent omsider en liten penningeremiss anlände, var det för sent och i följd af väglag och väderlek dessutom nästan omöjligt att skicka in till Milwaukie och der göra några uppköp. Fastetiden blef på detta sätt för oss alla förlängd ända in öfver påskhelgen. Långfredagen och Påskaftonen var jag frånvarande, hållande gudstjenster i ett par aflägsnare norska nybyggen. Påskdagen förde biskopen, som då nyss hade kommit hem, och M:r Breck min hustru med sig till S:t Olavs menighet, der jag mötte dem och der då den förre, biträdd af mig som tolk, predikade och förrättade konfirmation. För första gången upptäckte nu L. för mig den verkliga ställningen i huset, framställande den likväl så lindrig som möjligt och såsom blott tillfällig. Och annorlunda uppfattade jag den då icke heller. Först långt efteråt blef jag rätt underrättad om alla de mödor och pröfningar, hon då och äfven framdeles under min återstående studenttid nödgades genomgå. Det ligger ingen öfverdrift uti när jag säger, att hon verkligen led hunger, ståndaktig i sin föresats att icke förr än i yttersta nöd beklaga sig för mig eller andra. För ögonblicket afhjelptes nu hennes behof; dagen derefter kommo ett par studenter ifrån Nashotah, bärande mjöl och fläsk och andra lifsmedel till vår boning.

De slumrande bekymren hos mig hade emellertid vaknat, och icke utan djup oro emotsåg jag den tid, som ännu fordrades innan jag kunde sluta min kurs vid läroverket. Då kom oförmodadt, såsom en gåfva ifrån höjden, 75 dollars tillskickade mig af en förmögen köpman i Boston, med hvilken jag icke hade den ringaste bekantskap, men som genom M:r Breck fått höra om mig och, mig ovetande, af honom

blifvit gjord uppmärksam på svårigheten för mig, att under vistelsen vid Nashotah försörja min familj. Aldrig vet jag mig så innerligt hafva tackat Gud för en hjelp i nödens stund. Med friskt mod fortsattes åter studierna, hvarunder jag i min kortsynthet som ekonom begick det felet, att anse de 75 dollarne såsom allt för mycket besittande samma egenskap som enkans oljekruka. Min goda hustrus bekymmer voro visserligen derigenom lindrade, men kunde icke i längden dermed vara helt och hållet undanröjda.

De som förut kände den unga, blomstrande, men fysiskt svagt utbildade flickan skola knappast finna det möjligt, huru hon kunde uthärda alla de mödor, som nu föllo på hennes lott, och hvilka voro långt svårare än dem, hon förut under vårt första nybyggarelif fått vidkännas. Föreställom oss henne, t. ex. när Ole, som ofta hände, var borta för att arbeta på sitt eget jordstycke, tvungen att gå ut i fähuset och med sitt barn på armen drifva de få nötkreatur vi ännu egde i behåll ned till stranden, der den späda handen med svårighet kunde upphugga den mången gång hårdt tillfrusna vaken; eller se henne en gång tidigt en morgon hotad af några mindre vänligt sinnade indianqvinnor, som trängde in i huset och pockade på bröd, och, då hon sade sig icke ega något, genomsökte hyllor och lådor, tills de slutligen i en kruka funno det enda lilla förråd hon egde. Knytande handen emot henne och förebrående henne att hafva velat bedraga dem, tillegnade de sig detsamma. Men, för tillfället utan mjöl i huset och med detta enda bröd för sig och Ole till spis, var hon modig nog, att försvara sin egendom, ryckte brödet åter ur den indianska qvinnans hand, och bad dem med beslutsam mine "*påkadje*," gå sin väg, eljest skulle hon aldrig mer, såsom hon förut ofta gjort, gifva dem potates och dylika saker, som hon kunde dela med sig. De voro fogliga nog, att gifva efter för det svaga blekansigtet; men Indianernes läger var helt nära stugan, och ingen må undra på hennes räddhåga för ett nytt tilltag af samma art, då de objudna gästerna måhända icke så lätt skulle låta sig afspisas. Till sin stora glädje fick hon dock snart se vår gamle vän, Keewahgoshkum. För honom beklagade hon sig öfver qvinnornas intrång i huset, hvarpå han försäkrade henne, att hon hädanefter kunde vara fullkomligt trygg. Under de 14 dagars tid som Indianerne fortfarande hade sitt läger vid

Tallsjön, vågade sig icke heller en enda af dem, utan särskild tillåtelse, öfverskrida inhägnaden omkring L:s bostad. Deremot kommo qvinnorna några gånger upp till grinden och vinkade henne till sig, gifvande färsk fisk åt henne sjelf och några bitar lönnsocker åt hennes lilla "*pappus.*" En gång skulle hon gå bort, och bärande barnet på armen, upphanns hon af en indianska, som red samma väg. Vänligt på sitt sätt erbjöd sig denna, att lätta hennes börda, genom att taga den lilla gossen upp till sig på hästryggen. L. betänkte sig ett ögonblick. Att vägra hade varit att visa ett misstroende, som måhända kunnat uppreta hennes följeslagerska, och i alla fall ansåg hon sig icke mer hafva något att frukta af Keewahgoshkums stam. Men knappt var gossen upptagen i indianskans armar och hästen satt i en snabbare gång, förrän modershjertat började att klappa af oro, och ångrande sig sprang hon efter, ropande att återfå sitt barn. Indianskan log åt hennes räddsla, höll sig sedan tätt invid hennes sida, varsamt vaggande den lilla i sin famn, tills L. framkom till målet för sin vandring.

Till yttermera bevis på fullkomlig vänskap och försoning bragte sedan samma qvinna, som velat beröfva L. hennes sista brödstycke, henne till afskedsskänk en lefvande *Racoon*, schupp, som churu tam, dock slutligen blef ett alltför besvärligt husdjur.

KAPITLET VIII.

Sekter i Amerika. — Några statistiska uppgifter angående dem. — Den Protestantisk-biskopliga kyrkan. — Dess tillstånd före och straxt efter revolutionen. — Den ställning den för närvarande innehar. — Dess förhållande till staten. — Socknen eller församlingen. — *The Pew-system.* — Stiftet. — *The Standing Committee.* — Den årliga Stifts-konventionen. — Biskopsval. — General-konventionen. — Lekmannaverksamhet. — Den protestantisk-biskopliga kyrkans författning fullkomligt motsvarande Förenta Staternas republikanska samhällsordning.

Då förf. nu beredde sig till att inträda i det andliga ståndet och nästan uteslutande egnade sin uppmärksamhet åt sådana ämnen, som på ett eller annat sätt dermed stodo

i sammanhang, torde man måhända vänta sig, att han också skall gifva en mera i helt sammanfattad skildring af de religiösa förhållandena i Amerika och af de dervarande bekännelsesamfunden. Båda dessa saker skulle dock i så fall icke gerna kunna afhandlas annat än inom ett större omfång än planen med detta arbete medgifver. Hvad de religiösa förhållandena i Amerika i allmänhet angår, så torde mig möjligen blifva förunnadt att en gång särskildt utförligare af dem göra en framställning. Nu måste jag då och då endast i förbigående antyda dem, i den mån som de stå i ett närmare samband med min berättelse, och bedja läsaren sjelf fullända teckningen. Hvad åter en katalog öfver och beskrifning på de många olika sektsamfunden angår, så vore det ungefär detsamma som att skrifva en almanacka eller en adresskalender. De ständiga förändringarne, — den ena sektens sönderfallande i partier och underafdelningar, som efter hand uppträda såsom sjelfständiga bekännelsesamfund, med sina distinktiva lärosatser skiljande sig från dem, ifrån hvilka de afsöndrat sig, — fullkomligt nya sekters uppkomst, och andras totala upplösning och död, — allt detta skulle göra en dylik förteckning och beskrifning för det ena året alldeles ofullständig och oöfverensstämmande med verkligheten det nästkommande. Dessutom, hvem skulle icke bäfva tillbaka för ett register sådant som t. ex. nedanstående, hvar och en afdelning upptagande sitt särskildta kapitel: Episkopala methodister, primitiva methodister, protestantiska methodister, radikala methodister, presbyterianer af gamla skolan, presbyterianer af nya skolan, associerade presbyterianer, reformerta presbyterianer, covenant presbyterianer, undsättnings presbyterianer, förenade presbyterianer, cumberland presbyterianer, skottske presbyterianer, oberoende presbyterianer, frånskiljda presbyterianer, holländska reformerta, reguliära nord- och ost-baptister, reguliera syd-baptister, gammal-skol- eller antemissions-baptister, brödra-baptister, flod-brödrabaptister, campbellit-baptister, sandamanian baptister, kristna baptister, sjunde-dags-baptister, Guds-kyrko-baptister, sju-princips-baptister, fri-komunion-baptister, fri-vilje-baptister, *hard-shell*-baptister, *soft-shell*-baptister, jernsida-baptister, små-barn-baptister, ära-halleluja-baptister, mennoniter, reformerade mennoniter, unitarianer, irvingianer, orthodoxa congregationalister, oberoende congregationalister, hernhutare, lu-

theraner, evangeliska lutheraner, tyska evangeliska lutheraner, tysk-evangeliska, tysk-reformerta, orthodoxa qväkare, hicksit-qväkare, shakers, restorationister, universalister, perfektionister, spiritualister, swedenborgare, mormoner, komutare (*come-outers*), fri-kärlek-bekännare, evighetare, vinebrumorianare, wakemaniter o. s. v. Men, nog, nog, ropar läsaren och äfven författaren behöfver hemta andan.

En anmärkning vill jag dock här göra med anledning af ofvanstående förteckning, som kunnat fortsättas in på nästa sida, nemligen att den upplyser efter hvad beräkning t. ex. presbyterianer och baptister få den numeriska styrka, under hvilken de vanligtvis gå och gälla i de flesta statistiska tabeller och uppgifter. De sistnämndes antal uppskattas för närvarande till omkring 1,400,000, [1]) men dessa äro fördelade på minst 16 särskildta partier, som gerna kunna anses såsom helt och hållet olika denominationer, af hvilka några icke hafva mer gemenskap med hvarandra än lutheranerne med methodisterna. På samma sätt äro, som här ofvan synes, presbyterianerne söndrade i en mängd, ifrån hvarandra

---

1) D:r Baird i sin bok *Religion in America* anför en uppgift, enligt hvilken icke mindre än 4,500,000 i detta land skulle på visst sätt bekänna sig till den baptistiska sekten, men anser sjelf detta allt för mycket tilltaget. Det skulle också utgöra omkring $^1/_6$ af nord-amerikas hela befolkning, af hvilken det är ett temmeligen bevisligt faktum, att, äfven med en kalkulation gjord efter de mest liberala principer, icke mer än ungefär $^1/_5$ utgör summan af *alla* så kallade kristna *professors*, eller sådana som hafva anslutit sig till något kristligt religionssamfund. Skulle man likväl räkna såsom tillhörande baptist-sekten alla de, som förkasta barndopet, eller som, churu sjelfva odöpta, måhända känna mer sympathi för denna sekt än för någon annan, och understundom bivista dess gudstjenster, så torde ofvan anförda uppgift vara något så när öfverensstämmande med sanningen. Nämnde bekännelsesamfund, d. v. s. alla de olika baptistsekterna sammanlaggde, hafva nemligen kyrkor med platser för närmare 4 mill., änskönt antalet af deras verkliga kyrkomedlemmar icke kan uppskattas stort högre än $^1/_4$ deraf. Likväl är förhållandet här detsamma som med nästan alla kyrkor i Amerika, att på Herrans dag ganska få platser äro lemnade obesatte. Följande tabell öfver de förnämsta bekännelsesamfunden, torde, såsom belysande dessa förhållanden och äfven i öfrigt, icke vara utan allt intresse, churu jag icke, utom hvad den biskopliga kyrkan angår, och äfven den endast i fråga om siffrorna i de 3:ne första kolumnerna, vågar uppgifva den såsom fullt tillförlitlig. De gjorda uppgifterna variera i detta fall ganska betydligt. Den romerska kyrkans bekännare t. ex., som af många påstås utgöra ända till 5 mill., kunna med någorlunda riktighet anses icke öfverstiga stort mer än 2. I alla fall är, efter hvad tabellen utvisar, detta det enda religionssamfund, hvars uppbyggda kyrkor, i stället för att kunna rymma ett större antal, än kyrkans egna medlemmar, äro tvärtom långt ifrån tillräckliga, om alla bekännare samtidigt infunne sig vid gudstjensterna.

mer eller mindre skiljaktiga sektsamfund och synoder. Men icke dess mindre är det ofta beqvämt, att slå alla dessa afdelningar och underafdelningar ihop i en enda summa; det ser någonting ut för verlden. Med lika mycket skäl skulle man kunna dela hela den kristna befolkningen i Amerika i blott 2:ne olika klasser, nemligen protestanter och romerska katoliker. Det är också efter en ungefär dylik method, som den presbyterianska predikanten D:r Baird i sin på flera språk öfversatte och ofta citerade bok: *Religion in America* (New York 1856) under en benämning af *presbyterianer*, innesluter icke blott alla de nyligen uppräknade presbyterianska denominationerna, såsom de af gamla och nya skolan etc. utan äfven alla andra reformerta, jemte samteliga congregationella och de sins emellan skiljaktiga lutherska bekännelsesamfunden. På detta sätt indelar han de så kallade evangeliska kyrkorna [1]) i Förenta Staterna i fyra stora familjer, som det heter, och uppgör följande statistiska tabell:

	Kyrkor	Clerici	Medlemmar	Population
Biskoplige . . .	1,323.	1,742.	108,850.	1,012,000.
Presbyterianer .	12,466.	9,472.	1,151,318.	6,250,000.
Baptister	14,070.	9,476.	1,322,469.	5,000,000.
Methodister . .	14,000.	8,740.	1,593,794.	5,500,000.
Summa	41,859.	29,430.	4,176,431.	17,762,000.

Under benämningen "biskoplige" äro moravianerne äfven inbegripne, hvilka han i en föregående tabell uppgifver ega 23 kyrkor, 28 prester, 3,500 medlemmar och en population af 12,000. Då vi således subtrahera dessa siffertal

	Medlemmar eller kommunikanter.	Clerici.	Antal kyrkor	Egendomsvärde. Dollars.	Plats i kyrkorna för:
Methodister . . .	1,600,000.	9,000.	14,000.	16,000,000.	4,500,000.
Baptister	1,400,000.	9,500.	14,000.	10,000.000.	4,000,000.
Presbyterianer .	750,000.	6,200.	8,100.	14,000,000.	2,100,000.
Lutheraner . . .	219,093.	1,234.	2,017.	4,700,000.	884,000.
Orthod. Congregationalister . . .	210,000.	2,500.	2,500.	8,400,000.	1,000,000.
Rom. katholiker.	2,500,000.	2,300.	2,600.	19,000,000.	1,400,000.
Prot. Biskopliga.	136,757.	2,050.	2,110.	20,000,000.	1,240,000.

1) Den romersk katholska kyrkan räknar D:r Baird tillsammans med Unitarianer, Svedenborgare, Universalister, Judar, Mormoner, Furrieriter etc. till de icke-evangeliska sektsamfunden.

ifrån de biskoplige i ofvanstående tabell, så återstår för den protestantisk biskopliga kyrkan, hvilken till moravianerne alldeles icke står i något närmare samband och förhållande än till methodisterne, af hvilka en större afdelning också hafva en slags biskoplig styrelse: Kyrkor 1,300, Clerici 1,714, Medlemmar 103,350 och Population 1,000,000. I sanning en ringa hop, i jemförelse med hvilken de tre följande stora *familjerna* presentera en öfverväldigande phalanx, om man ej med afseende på dessa sednare kom att tänka på det hus, som är tvedrägtigt och söndradt emot sig sjelft.

Men förbigående här en närmare redogörelse för de andra bekännelsesamfunden, kan jag dock icke undgå, att vidröra åtskilliga förhållanden inom den prot. biskopliga kyrkan. Dess läras nära förvandtskap med den evangelisk lutherska, och, hvad den svenska kyrkan särskildt vidkommer, dess öfverensstämmelse med densamma i den yttre kyrkoformen och kyrkostyrelsen, hafva redan till en del blifvit framställde, och dessutom torde få af mina läsare icke redan förut vara bekante dermed. Men i dess organisation, i dess, att jag så må säga, representativa författning, i dess parochiala och stiftförhållanden, samt synnerligast i hvad den inom densamma varande lekmannaverksamheten angår, är dock åtskilligt, hvarom måhända de flesta sakna en närmare kännedom, men som för oss svenskar bör ega ett särskildt intresse, isynnerhet just nu, då inom vårt eget kyrkliga samhälle frågor hafva uppstått om flerfaldiga vigtiga reformer och förändringar.

Denna framställning, vid hvilken jag derföre här önskar att fästa läsarens uppmärksamhet, torde derjemte i vissa fall, ehuru indirekte, belysa de allmänna kyrkliga och religiösa förhållandena i Amerika, samt dessutom bevisa, huruledes det biskopliga embetet i kyrkan ingalunda är oförenligt med utan tvärtom ganska väl lämpadt för en fri republikansk samhällsförfattning, och att det i och för sig sjelft alldeles icke är, liksom meningen icke heller är att det skall vara, något appendix till staten eller den civila makten.

Den protestantisk biskopliga kyrkan i Förenta Staterna är, som man vet, en dotter af kyrkan i England. Ifrån år 1607, då den första anglikanska församlingen i dessa Englands då varande kolonier organiserades, och intill frihetskrigets slut 1783, var den i hvarje hänseende förenad med

Englands statskyrka, bunden under alla dess författningar och stående under biskopens i London jurisdiktion. Flerfaldiga försök gjordes under denna tid af koloniernas prester och kyrkomedlemmar, att få kyrkan derstädes ställd på en mera oberoende fot, och att erhålla ett eget episkopat; men alla deras petitioner derom till regeringen voro förgäfves. År 1723 blefvo tvenne prester invigde af den skottska kyrkans biskopar till att utöfva detta embete i Amerika, dit de äfven afseglade, men hvarifrån de genast återkallades af den engelska regeringen, som icke ville tillåta andra biskopar och prester att officiera i sina kolonier, än dem, som blifvit ordinerade i moderlandet. *The society for the propagation of the Gospel in foreign parts*, jemte nästan alla biskoparne i England, sökte väl, efter bästa förmåga, att utverka det de kyrkliga förhållandena ibland deras trosbröder i Amerika skulle på ett mera ändamålsenligt sätt ordnas, och mera afseende göras på deras förnyade böneskrifter i dessa angelägenheter; men politiska partigängare vid hofvet, stående under dissenternas inflytande — hvilkas fördel bjöd att kyrkan så vidt möjligt var skulle hämmas i sin verksamhet, under det att de sjelfva, frigjorde ifrån allt yttre tvång och helt och hållet oberoende af alla statskyrkliga band och författningar, hade ett fullkomligt fritt spelrum och utvidgade sig på kyrkans bekostnad — lade sig ifrigt deremot, medan åter massan af kyrkomedlemmarne i England voro antingen okunniga om eller ock helt och hållet likgiltiga för dessa saker. På detta sätt var den biskopliga kyrkan i Amerika denna långa följd af år i saknad af en rätt kyrko-ordning, beröfvad flera vigtiga och väsendtliga kyrkliga förrättningar och förlamad i sin legitima verksamhet. Omgifven på alla håll af fiendtliga sekter, som icke sökte annat än dess fullkomliga undergång, hade hon här att kämpa med de mest missgynnande omständigheter och kunde icke utan den största svårighet här bibehålla sin existens. Hvad dess anseende beträffar, så stod det så lågt det kunde göra. Motståndarena voro in i Herrens arf fallne och hade gjort stenhopar af Jerusalem. Kyrkans bekännare voro sina "grannar till en försmädelse vordne, till spott och hån dem som omkring dem voro."

Freden som slöts 1783 fann kyrkan sköflad och nästan

tillintetgjord[1]). I de norra staterna voro presternas embetsförrättningar inställda på grund af deras loyalitet, och då Amerikas oafhängighet erkändes, upphörde missionärernas förbindelse med det aktningsvärda samfund (*The Propagation Society)*, som dittills hade understödt dem i deras arbete. I södern var tillståndet icke mycket bättre. Vid krigets början hade Virginen 164 kyrkor och kapeller och 91 prester inom sitt af 61 grefskap bestående territorium. Vid krigets slut voro större delen af dessa kyrkor förstörda; 95 socknar voro alldeles upplösta eller öfvergifna; af de återstående voro 34 utan någon pastoralvård, och af dess 91 prester återstodo endast 28[2]). Ännu i dag bemäktigas hvarje kyrkomedlems hjerta af sorg, när han ser ruinerna efter den ödeläggelse som då öfvergick *the old dominion*, (så kallas ännu Virginien, såsom af alla de amerikanska kolonierna ursprungligen den mest rent anglikanska och den i hvilken Englands kyrka redan hade fått ett hem, innan puritanska schismen lagt första stenen till Babels-tornet i Nya England). "Då han betraktar de nakna murarna, eller lutar sig emot den bräckliga qvarlefvan af en hägnad, som fordom omgaf det nu öfvergifna altaret; då han genom en öppning i den remnade muren skådar ut öfver de små kullarne, under hvilka de i fordom tima hädangångne sofva den långa sömnen, och intet ljud stör hans vemodiga betraktelser annat än vindens sus i den ensliga skogen; då må man icke undra om han fäller en tår öfver Guds ödelaggda hus". [3]) Vid den tid, om hvilken vi nu tala, var tillståndet i högsta grad bedröfligt. Hjorden var kringspridd och söndrad; herdarne få, utarmade och misstänkte; deras fiender mäktiga och våldsamma. Intet utom den oförstörbara lifskraft, med hvilken Gud har begåfvat sin kyrka, kunde hafva uppehållit henne under dessa bedröfvelsens och förhädelsens dagar. Men det var icke dess samfund allena, som hemsöktes af olyckan. En förtorkande pestvind förgiftade hela den moraliska luftkretsen. Religionen i dess mest allmänna form var undertryckt öfver allt. Om dissenterna tycktes triumfera, så var det endast derföre att statsmannen och sedermera presiden-

---

1) History of the Protestant Episcopal Church in America by Samuel (Wilberforce) Lord Bishop of Oxford.

2) History of the Church in Virginia by Franc. Hawks. D. D.

3) Hawk's Virginia.

ten Jefferson, Thomas Paines vän och sjelf en afgjord förnekare af kristendomen, använde dem som ett ganska beqvämt vapen i sitt anfall på kyrkan. Han och andra lika med honom hade nu makten i händerna, och styrde i en ganska betydlig grad den allmänna opinionen. Under det att kyrkan, trogen den apostoliska förmaningen, lärde att der skulle vara "böner och förböner för konungar och för all öfverhet," så lärde de sina unga republikanare att "bestorma himmelens thron med böner utan återvändo om utrotande ifrån jorden af dessa lejon, tigrar och mammoth-djur i menniskoskapnad, som kallas konungar." [1]) De hatade kyrkans tro lika mycket som dess lojalitet, och ansågo den "öfver menniskoförnuftet utöfva ett tyranni, närdt och fostradt i tusende martyrers blod, emot hvilket de hade svurit ett evigt hat." [1]) "Dess presterskap," heter det, "lefde uppå de schismer de kunde åstadkomma." "Dess helige voro liksom Calvin eller Athanasius, fanatiska och gudlösa dogmatister." [1]) Hurudan den religiösa tro var beskaffad, som de sjelfva ville utbreda, kan inhämtas af Jeffersons råd till en ung man, som han ville bilda efter sig sjelf. "Skärp förnuftet," säger han, "och ställ inför dess domstol hvarje handling, hvarje mening. Sätt i fråga äfven en Guds existens. Låt ingen fruktan för följderna afhålla dig ifrån en sådan pröfning. Skulle utgången deraf blifva en tro att ingen Gud finnes, så skall du nog ändå finna bevekelsegrunder till det goda i den glädje och tillfredsställelse du känner i dygdens utöfning, och i dina medmenniskors vänskap, som du derigenom förvärfvar dig." [1]) Det var naturligt, att under sådana omständigheter en fullkomlig otro skulle gripa vidt och bredt omkring sig, öfver allt omgjordad af en våldsam och oförnuftig fanatism. En af den tidens författare säger: "af en from medlem utaf det presbyterianska samfundet har jag hört, att religionen ibland dem står på en ganska låg punkt. Jag förmodar, att det icke är bättre ibland baptisterna. Methodisterna söndras och upplösas." "Kriget," säger en anabaptisk historieskrifvare i Rhode Island, denna sekts egentliga stat och stamhåll, "fastän ganska fördelaktigt för deras frihet, hade en alldeles motsatt verkan på det religiösa lifvet

1) Jeffersons Memoirs.

ibland dem. Sedeförderfvet var allmänt. Ondskan hade i hög grad fått öfverhanden."[1])

Sådant var i religiöst afseende tillståndet vid slutet af frihetskriget.[2])

Men undertryckt, som den obetydliga öfverlefvan af den anglikanska kyrkan i Amerika då var, lemnad till ett rof för både otrons och puritanismens förföljelser, och med ett ringa antal bekännare, som nästan alla voro nedslagna och misströstande om att någonsin mer kunna utgöra ett eget kyrkosamfund, i hvilket det skulle förunnas dem att dyrka Gud efter deras fäders vis; så var dock äfven här beslutadt, att hvad som blifvit sådt i skröplighet, skulle uppstå uti ny kraft. På den amerikanska kyrkan kunde nu med skäl tilllämpas dessa Skriftens ord: "det du sår, det får icke lif, utan det blifver dödt." Nya skott begynte efter hand skjuta upp i hvad som dock till en början tycktes vara en för dem alltför missgynnande jordmån, för att de skulle kunna uppväxa och bära frukt. Många betraktade dem då, liksom nu, såsom utgörande blott halfförtorkade grenar af den engelska statskyrkan, hvilken öfverlefvat revolutionen, till sin styrelse, författning, lära och gudsdyrkan helt och hållet olämplig för den nya, fria samhällsordningen.

De som hade kyrkans väl mest om hjertat, sökte nu, så vidt möjligt var, att i ett nationelt samfund förena de kringspridda församlingarne af hvad som fordom varit "Englands kyrka i Amerika," och att förskaffa detta samfund ett ordentligt episkopat.

Begge dessa syftemål voro icke lätta att ernå, och ganska stora svårigheter stodo i vägen för att till ett kunna förena dem. I kyrkan har alltid funnits och, i följd af menniskornas olika natur och lynne, måste alltid finnas tvenne ytterligheter i meningar, och i konflikten dem emellan komma kyrkomedlemmarne ofta att luta alltför mycket antingen åt det ena hållet eller det andra. På den ena sidan sättes ett allt för högt värde på yttre former och stadgar; på den andra sidan åter anses det inre andeliga lifvet så uteslutande vigtigt, att man är böjd för att ringakta och förkasta alla de yttre organer, genom hvilka ensamt detta inre lif kan väckas och underhållas. Emellan dem som omfatta begge

1) Semples History of Virginia Baptists.

2) Wilberforces History of the Prot. Episc. Church.

dessa ytterligheter, måste tid efter annan uppspringa ömsesidiga misstankar och missförstånd, som ofta gifva anledning till en envis meningstrid och söndring. Kyrkan i Amerika var i hög grad blottställd för denna fara. Tvenne partier uppstodo, af hvilka det ena med kanske något öfverdrifvet nit stridde för den yttre kyrkoordningen och disciplinen, under det att det andra behandlade dessa saker med likgiltighet och ville lemna dem alldeles ur sigte. En fullkomlig söndring emellan de begge partierna tycktes nu oundviklig, och det sednare stod på punkten att helt och hållet öfvergifva den biskopliga kyrkan.

I denna farliga krisis uppstod en man, af Försynen utrustad med de egenskaper, som fordrades för att i denna oreda åstadkomma enighet och samband, nemligen William White, hvars namn alltid skall fortlefva i den amerikanska kyrkans historia. Då kriget utbröt, var han hjelp-prest i den största församlingen i Philadelphia. Af ett mildt och ödmjukt sinnelag, och, ehuru fördragsam emot andra, var han dock fast och bestämd i sina egna åsigter. Hans öfvertygelse ställde honom straxt vid revolutionens början på kolonisternas sida, och då utsigterna om framgång voro som mörkast, uppträdde han offentligen såsom dess anhängare, i det att han åtog sig predikantbefattningen vid kongressen. När striden var slut, afvände hans närvaro i betydlig mån den afundsjuka och misstro, hvarmed den unga republiken betraktade det religionssamfund han tillhörde. Hans konseqventa handlingssätt var väl kändt, och Washington var en medlem af den församling, till hvars rektorat han under tiden blifvit kallad. Man tålde att höra af honom hvad man icke skulle tålt af någon annan. Genom hans inflytande förenades den anglikanska kyrkans spridda och sinsemellan oeniga medlemmar till ett samfund, som beslöt att åter appellera till moderkyrkan i England, för att genom densamma erhålla det rätta apostoliska biskopsembetet sig gifvet. White tillika med 3:ne andra prester utvaldes till Amerikas första biskopar, och reste öfver till England för att invigas. Der uppstodo i detta afseende många oförutsedda svårigheter. Parlamentet måste först genom en särskild act dertill gifva sitt samtycke. Detta drog långt ut på tiden att erhålla. D:r Seabury ifrån Connecticut, en af de fyra biskopskandidaterne, reste derföre till Skottland, der den biskopliga

kyrkan, oafhängig af staten, och icke så bunden som den i England, att fasthålla hvad kyrkoritualen stadgade om den huldhetsed, som måste afgifvas vid en biskopsinvigning, gjorde mindre svårigheter vid att uppfylla sina trosförvandters i Amerika önskan. D:r White och de andra tre blefvo slutligen sent omsider och efter många betänkligheter, och sedan parlamentet beslutat, att den vid dylika ceremonier föreskrifna huldhetseden skulle i förevarande fall eftergifvas, invigde i England. Vid deras och biskop Seaburys återkomst till Amerika, blef nu den protestantisk biskopliga kyrkan derstädes fullständigt organiserad, antagande den konstitution och kyrkoordning, som ännu är gällande för densamma, och med hvilken alla sedermera tillkomna stadgar och författningar äro i fullkomlig öfverensstämmelse.

Det är någonting högst märkvärdigt och derjemte för en rätt uppfattning af det sannt kyrkliga elementet ganska lärorikt, att studera förhandlingarne vid de första sammankomsterna, mötena och konventionerna, under hvilka kyrkan i Amerika liksom begynte att andas på nytt och, utan all inblandning af staten eller af någon yttre för henne främmande makt, bilda och utveckla sig till ett samfund, som, med bibehållande af den kyrkostyrelse, hvilken ansågs och ännu af mången anses vara oskiljaktig från en blandad monarkisk och hierarkisk statsbyggnad, slutligen af alla kyrkliga associationer har bevisat sig vara mest passande för det demokratiska samhälle, uti hvilket, och under en fullkomlig, oinskränkt religionsfrihet, den nu har uppväxt till, om icke det talrikaste, likväl måhända det mest inflytelserika och ansedda af alla bekännelsesamfund. Tager man då derjemte i betraktande de fiendtliga fördomar, som ifrån början hotade att helt och hållet tillintetgöra den, och som länge fortlefde, ja, ännu här och der fortlefva, på grund af dess origin, hvarvid man alltid mer eller mindre tänkte sig densamma såsom sammanlänkad med det land, hvars ok man nyligen afskuddat sig, så blifver den protestantisk biskopliga kyrkan i Amerika, på den ståndpunkt den för närvarande der innehar, en i sanning högst märkelig företeelse. Konventionerna, hvilka, då de nu sammanträda, hållas i praktfulla, rymliga tempel, mången gång likväl otillräckliga för de der församlade deputerade och åhörare, utgjordes i början af några få individer, samlade i någon enskild mans oansenliga boning. År 1795

hade den biskopliga kyrkan i alla Förenta Staterna icke mer än 5 biskopar och 49 prester. Ännu 1811 voro i hela det så kallade östra stiftet, bestående af Maine, New Hampshire, Massachusetts, Rhode Island och Vermont, stater som sedermera hvar för sig blifvit organiserade uti särskildta stift, endast 17 med prester försedda församlingar. Så ungefär var förhållandet öfver allt. Hvad förhållandet nu är kan till en del inhämtas af den i noten å pag. 142 införda tabellen. Må ingen säga, att i ett land, så progressivt och med en sådan tillväxt i folmängd som Amerika, det är naturligt att kyrkan, liksom allting annat, skall gå framåt. Ack, progressionen har, der så väl som annorstädes, i de flesta fall icke varit särdeles gynnande för kyrkan, och med folkmängdens tillväxt hafva också kommit ett ständigt växande antal villfarelser att bekämpa och motarbeta. Kyrkans framåtgående måste tillskrifvas en helt annan orsak, huru motvilliga vi än äro att erkänna den både i det kyrkliga lifvet och eljest i verldshändelsernas gång.

Dessutom, ehuru jag ingalunda är beredd att påstå det resultaterna deraf öfverallt skulle blifva desamma, i Amerika är kyrkan nästan utan något motsvarande exempel sedan Constantin för 1500 år sedan fjättrade den vid thronen; — den är nemligen här lemnad helt och hållet åt sig sjelf, att, oberoende af staten, utveckla sin egen inneboende kraft. Hon kan ordna sina egna angelägenheter som henne bäst synes, kan fastställa lagar och förändra dem, besluta i ekonomiska och disciplinära mål, utan att någon annan myndighet än den inom henne sjelf, åt hvilken hon uppdragit deras afgörande, har dermed något att beställa, och utan att hon i sin verksamhet är underkastad eller beroende af några andra författningar än sina egna Canons. Liksom staten icke blandar sig i de ecklesiastika ärenderna, annat än för så vidt den tillförsäkrar kyrkan, liksom hvarje annan lagenlig korporation i landet, beskydd till egendom och rättigheter, så lemnar äfven kyrkan åt staten att ensamt handhafva och verkställa allt hvad den till samhällets allmänna väl för godt finner, utan att på något sätt blanda sig i de politiska angelägenheterna, eller söka inverka på deras afgörande. Äfven sådana kommunala ärenden, som hos oss måste bestyras af församlingarne, äro för en amerikansk kyrkoförsamling helt och hållet främmande. Staden eller distriktet har sina

allmänna fattighus, sjukhus och andra välgörenhetsinrättningar, ställda under sina särskilda af folket valda direktioner, och lika tillgängliga för hvarje medborgare, antingen han tillhör något religionssamfund eller icke. Vill en kyrkoförsamling till sina egna fattiga och nödlidande medlemmars hjelp uppbygga hospitaler etc., så äro de naturligtvis helt och hållet under dess vård; liksom kyrkan sjelf, i egenskap af en korporation, kan stifta och på sin egen bekostnad underhålla allmänna välgörenhetsinrättningar, hvilka i så fall äro under dess, och icke under statens eller kommunens vård och uppsigt. Sådana inrättningar äro på flera ställen gjorda af den biskopliga kyrkan, men de äro då helt och hållet kyrkliga institutioner, liksom de, af det allmänna stiftade och underhållne, äro helt och hållet civila, i hvilkas förvaltning presten eller kyrkomedlemmen icke har mer att säga, än hvarje annan, utom kyrkan varande medborgare.

Men fastän kyrkan och staten på detta sätt bo liksom i hvar sin afdelning af samma hus, så är dock mellan dem ett inre samband, som röjer sig både i kyrkans och samhällets organism, och, säge hvad man vill derom, inverkar välgörande på dem båda. Det är en grannsämja, ett ömsesidigt deltagande i hvarandras väl, som underhålles bäst derigenom, att hvar och en har sin egen särskildta ingång och gårdstomt.

Den som tror, att under sådana förhållanden ingen rätt ordning kan bestå i det kyrkliga samhället, att intet rätt församlingsband och enhet i handling kan ega rum, bedrager sig på det högsta. Kyrklig ordning, liksom äfven kyrkotukten, äro i Amerika långt ifrån att vara blott döda bokstäfver.

Kyrkomedlemmarne äro här lika så väl som annorstädes förenade i socknar eller församlingar. En socken är, efter hvad redan blifvit antydt, en förening, erkänd endast inför den ecklesiastika lagen, ehuru den, i följd af förhållandena, icke kan vara så noga bestämd af dess stadgar. En stad eller by, i hvilken der är blott en prest, som har omsorg om själavården, är denna prests församling.

Jag talar nu naturligtvis endast relatift till den biskopliga kyrkan och dess medlemmar. Inom samma by eller stad kan finnas den lutherska församlingen, den presbyterianska, methodistiska o. s. v.; men det ena samfundet har med det andra alldeles ingenting gemensamt; de kunna, om

de så vilja, helt och hållet ignorera hvarandra, hvar och en församling skötande sina egna angelägenheter under den ecklesiastika myndighet, under hvilken den enligt dess bekännelsesamfunds kyrkliga författning lyder, och hvar och en prest inskränkande sin verksamhet till sin egen hjord eller till dem, som ännu icke anslutit sig till någon kyrka, och med hvilka han kan komma i en närmare beröring, eller öfver hvilka han lyckas att tillvinna sig något inflytande. Det är högst sällan att det ena bekännelsesamfundet i detta fall kommer i kollision med det andra. Visserligen blifva predikstolarne, isynnerhet i de nya samhällena i Vestern, någon gång alltför mycket tummelplatser för kontroversiella anfall, men dessa skola nu mera af högst egna förhållanden vara påkallade, för att åhörarne kunna finna sig deri. En klok predikant afhåller sig gerna ifrån, att vid gudstjensterna utdela några sidohugg åt andra. Den biskopliga kyrkan har i allmänhet följt den regeln, att aldrig i predikstolen upptaga några stridsfrågor, utan helt enkelt predika det Evangelium, som blifvit henne gifvet att förkunna, och hon har funnit sin uträkning dervid.

De på samma ställe varande olika religionssamfunden, i stället för att motarbeta hvarandra, räcka deremot ofta hvarandra handen till befrämjande af allmänt nyttiga och välgörande ändamål. Jag lemnar derhän, huruvida detta är bättre och för en sann kristendom mera gagnande än den öppna fejden. De allmänna bibelsällskaperna, traktatsällskaperna och alla andra så kallade kristna *Union-Societies*, som födas under en evangelisk-allians-feber, eller uppkomma under nykterhets-fanatismen, eller någon annan filantropisk idé, som för tillfället galvaniserar samhället till nerfryckningar, hvilka ibland äro lika underbara som löjliga, hafva merändels en mera öfvervägande skadlig än god verkan. Så vidt de iakttagelser sträcka sig, som jag varit i tillfälle att göra, befrämja de hvarken sedlighet eller kristendom; det vackra ändamålet kan väl någon gång till en del ernås, men på bekostnad af den sednare, som derunder förvandlas i latitudianism och otro; eller ock uppstår derunder, nästan såsom det enda resultatet af hela härligheten, en ny sekt som samlar sig omkring det af de andra öfvergifna baneret.

Bäst är att hvar och en, som det heter på engelska, *minds his own business.* Den biskopliga kyrkan har också i

allmänhet hållit sig på afstånd ifrån alla dylika föreningsföretag, under hvilka andra religionssamfund ofta förvilla sig så, att de icke hitta vägen hem igen. Hon har dervid fått uppbära mycken försmädelse; men, huru det än har varit, under det andra ifrats att klättra upp i trädet och skaka dess grenar, dervid sönderslitande sina egna kläder, så har den bättre delen af frukten fallit ned i hennes korgar. Men vi hafva afvikit från vårt egentliga ämne.

Inom den stad eller distrikt, ehuru de territoriala gränsorna deraf ofta icke så lätt låta bestämma sig, der en biskoplig kyrkoförsamling är under sin pastor behörigen organiserad, kan ingen annan prest (af nämnda kyrka naturligtvis) officiera utan hans tillåtelse. Om det i följd af församlingens tillväxt, eller i följd af lokala och andra förhållanden, anses nödigt, att på samma ställe bilda ytterligare en församling, så fordras äfven dertill hans medgifvande, och saken hänskjutes under alla omständigheter till biskopens pröfning. Jag har aldrig hört att några hinder möta i detta afseende; men stadgandet är nödvändigt för att förebygga styckningar och söndringar på grund af måhända endast personliga misshälligheter eller andra otillbörliga orsaker.

När en ny församling skall organiseras, göres anmälan derom till biskopen, och han eller någon prestman är vanligtvis närvarande vid ett sådant tillfälle, deltagande, men icke som röstegande medlem, i sammankomsten. En lekman väljes nästan alltid till ordförande och en annan till sekreterare. En motion göres, att närvarande personer förena sig till en församling under namn af S:t N. N., i samfund med den prot. bisk. kyrkan i N. N. stift och med nämnde kyrka i Förenta Staterna, erkännande dess lära och bekännelse, samt förbindande sig till dess konstitution, stadgar och författningar etc. Detta bifallet, företages val af *Wardens* och *Vestrymen*, kyrkoföreståndare och kyrkoråd, hvarefter församlingen är behörigen organiserad och eger efter ett års förlopp, äfven om den dessförinnan ej kunnat erhålla egen pastor, utan måste åtnöja sig med presterligt biträde ifrån närmaste församling, säte och stämma i stiftets konvention. Enligt den ordning, som statens borgeliga lag stadgar, gifver församlingen vederbörande civila myndighet del af sitt beslut, uppgifvande namnen på sina sysslomän och tiden då nytt val af dem skall företagas, hvilket enligt den ecklesi-

astika författningen skall ske årligen vid påsktiden, och anhåller sålunda, att inför lagen erkännas som en korporation, med rättighet att innehafva fast egendom, försälja densamma, och i öfrigt, enligt dess uppgifna ändamål och underskrifna konstitution, ordna sina angelägenheter och vidtaga de åtgärder, som samfundet för sitt bästa anser nödvändiga. Den underskrifna konstitutionen och andra af församlingen antagne reglor och stadganden, icke innehållande något som strider emot landets eller statens allmänna lag och borgeliga författning, gillas och fastställas af den civila myndigheten, som på grund deraf gifver den sålunda, som en laglig korporation erkända församlingen, dess karta eller oktroy. Detta beror likväl helt och hållet på församlingens egen önskan.

Anser den icke nödigt att förskaffa sig de rättigheter, som endast kunna tillerkännas den, såsom varande en korporation i staten, så kan den stanna vid att utgöra blott en korporation i kyrkan, i hvilken, om den eljest är rätt organiserad enligt den kyrkliga författningen, den likväl har säte och stämma, och ofvannämnde procedur är då icke nödvändig. Den borgeliga lagen tvingar icke dertill.

Jag nämnde församlingens konstitution. Hvarje församling kan nemligen uppgöra och antaga en sådan, afpassad efter dess lokala och andra egendomliga förhållanden, samt derjemte stifta sina egna bilagar, hvarvid dock alltid måste iakttagas, att intet i den förra eller i de sednare strider emot något i den af hela stiftet antagna konstitution och thy åtföljande stadgar. Dessa åter måste icke innehålla något, som ej är förenligt med den för hela den prot. bisk. kyrkan i alla Förenade Staterna gällande allmänna konstitution och kyrkoförfattning.

Häruti, liksom nästan i allt öfrigt, är kyrkans organisation bringad i fullkomlig harmoni med det borgeliga samhällets. I församlingen, stiftet och kyrkan, se vi en motbild till häradet (*county*), staten och unionen. Hvarje härad är gifvet att i vissa fall ordna sina egna angelägenheter under statens allmänna lag; så ock församlingen under stiftets. Staten åter styres enligt dess fria medborgares uppgjorda och antagna konstitution och lagar, godkända af unionsregeringen och i öfverensstämmelse med den för hela statsförbundet gällande konstitutionen; i samma förhållande står stiftet till General-Konventionen, den för hela det kyrkliga och till

sitt egentliga väsende öfverallt enahanda samhällets högsta representativa auktoritet. Af det följande kunna vi ännu tydligare skönja, huru de af hvarandra helt och hållet oberoende institutionerna, kyrkan och staten, tyckas i deras yttre författning hafva utgått ifrån samma princip och vid dess utförande löpa parallelt vid sidan af hvarandra, den ena i många fall på ett nästan underbart sätt lämpad till den andras förhållanden. Att åtskilligt i den förras författning är lika så mycket menniskoverk som i den sednares, och således likasom denna ingalunda någonting fullkomligt, utan behäftadt med många brister, erkännes gerna; men svårligen torde man dock, under hvad politiska förhållanden som helst, finna någonting bättre.

När en församling sålunda är behörigen organiserad, väljer den sjelf eller genom sitt kyrkoråd som består af 2 *Wardens* och från 4 till och med 12 *Vestrymen*, sin pastor eller som han i den biskopliga kyrkan kallas, rektor, hvilken, så framt denne är en kompetent person, d. v. s. examinerad och invigd, och, om han förut tillhört ett annat stift, derifrån blifvit ordentligen dimmitterad, af stiftets biskop installeras i sitt embete.

Vid sidan af hvarandra, så väl på landet som isynnerhet i städerna, kunna nu stå tvenne eller flera sådana församlingar, eller, om man så vill, socknar, hvilkas territoriala gränsor äro svåra, ofta omöjliga att riktigt bestämma. Men alla, som en gång blifvit inregistrerade i den ena församlingens kyrkobok, och icke, uppå gjord anmälan att flytta derifrån, dimmitterade till en annan, tillhöra denna socken; och ingen rektor tillåtes några presteliga förrättningar ibland hans embetsbroders sockenboar, såsom vid dop, vigsel, begrafningar och dylikt, utan dennes medgifvande. Sockenbandet är här något, som med den fullkomligaste noggrannhet hålles i helgd. Personer som bo inom 2 eller flera socknars gemensamma territorium, men hvarken genom dop eller annorledes stå i relation till någon af dem, kunna för presterligt biträde vända sig till hvilken rektor de sjelfva behaga, och blifva derefter ansedde såsom tillhörande hans församling.

Kyrkorådet sköter församlingens ekonomiska angelägenheter, och hvarken presten eller stiftets biskop hafva dermed något att göra annat än möjligen som rådgifvare. Den för-

res lön och kontributionerna för den sednares underhåll inkasseras af 1:ste *Warden* och öfverlemnas af honom till löntagaren. Rektor är visserligen ex officio ordförande vid kyrkorådets sammankomster, men merändels utan rösträttighet, utom måhända vid sådana tillfällen, då rösterna kunna vara lika delade, i hvilket fall han eger den afgörande. I sjelfva verket är hans verksamhet i församlingen inskränkt till de rent presterliga göromålen och själavården. Omsorgen om de fattiga tillkommer dock närmast honom, och de insamlingar som göras för deras behof, äro de enda medel han förvaltar och, som han för godt finner, utan ansvarig redogörelse disponerar för det bestämda ändamålet.

För hans aflöning och till bestridande af församlingens öfriga utgifter har i allmänhet ett system blifvit adopteradt, som är ett ibland de största, ja, otvifvelaktigt det största och mest radikala fel i den biskopliga kyrkan i Amerika, ett fel, som dock icke vidlåder henne ensam, men äfven en del af de andra större religionssamfunden, ehuru jag med blygsel måste erkänna nämnda kyrka i högre grad än någon af de sednare vara dermed behäftad. Jag menar det så kallade *pew-system* eller bänk-systemet. En kyrka uppbygges, och bänkarne, — rikeligen och elegant möblerade, d. v. s. försedda med dyrbara mattor, stoppade pallar och elastiska, damastklädda soffdynor, (i de större eller så kallade dubbla bänkarne placeras stundom till och med ett fint poleradt mahognybord, likt ett divansbord i ett förmak [1]), — dessa bänkar, hela raden utefter, uthyras eller försäljas ofta till så enormt höga priser, att hvarje fattig kyrkomedlem derigenom går miste om tillträde till Guds hus, då deremot många, som egentligen icke äro kyrkomedlemmar, men äro rika och förmögna, hafva måhända blott för det fashionabla i saken, der försäkrat sig om ett mer än tillräckligt utrymme, och på samma gång ett i vissa fall öfvervägande inflytande i församlingens rådslag och angelägenheter. Ty hvarje bänkinnehafvare, han må för öfrigt tillhöra kyrkan eller icke, äfven om han är en odöpt hedning, icke upptagen till medlem af den synliga kyrkan, och eljest icke berättigad till åtnjutande af dess förmåner, hvarje sådan person har en röst i

1) Med egna ögon såg jag uti en kyrka i Boston, huruledes en förmögen köpman och *pew-holder* möblerat sin bänk med en af dessa välstoppade och beqväma gungstolar, som äro så vanliga i alla amerikanska hus.

församlingens angelägenheter och kan, som ganska ofta inträffar, inväljas i kyrkorådet. Dessa personer, som vanligtvis gå under namn af *pew-churchmen*, och i kyrkoboken väl äro upptagne såsom medlemmar af *församlingen*, men icke såsom medlemmar af *kyrkan*, ehuru de, ty värr, med säte på kyrkogolfvet äfven hafva *köpt* och fått sig tillerkändt *stämma* i sjelfva kyrkan, åstadkomma icke sällan ganska mycken oreda och förargelse. Hvad som i allmänhet binder dem vid församlingen är endast ett yttre band, som ofta har sin egentliga styrka antingen i eget intresse eller fåfänga. Det är nemligen icke utan exempel på att en kyrkas uppbyggande varit mera en finans-spekulation än någonting annat, ett slags företag, ställdt på aktier, hvars framgång det naturligtvis är bolagsmännens fördel att på allt vis söka befrämja. Till den ändan försäkrar man sig först om någon stor predikant, som har förmågan att *draw together a congregation*, som det heter; dernäst anskaffas några skickliga sångare och sångerskor, att på menighetens vägnar sjunga Guds lof och pris, och sedan, med förespegling af allt detta för öronen kittlande, antingen uthyras bänkarne emot en viss årlig afgift, eller försäljas de såsom en annan fast egendom. Begge delarne ske någon gång medelst auktion, som försiggår i — — sjelfva kyrkan, midt framför Hans altare, som sade: "görer icke af min Faders hus ett marknadshus." På detta sätt blifver en bänk i kyrkan liksom en annan enskildt tillhörighet, hvilken i händelse af egarens frånfälle upptages ibland boets andra tillgångar, ja, det har någon gång händt, att den värderas och ingår ibland tillgångarne i en konkursmassa.

Med afseende på dessa *pew-members* måste jag dock anmärka, att många af dem äro ibland kyrkans mest nitiske och varmt tillgifne vänner och till densamma ofta gifva ganska frikostiga bidrag, derigenom understödjande den i dess missionsverksamhet och andra välgörande företag. Jag har kommit i personlig beröring med flera, som, ehuru de för vissa samvetsskruplers skull eller af andra orsaker, icke egentligen hafva förenat sig med kyrkan, utan i sjelfva verket stå utanför densamma, dock genom de mest oegennyttiga uppoffringar befrämjat dess bästa, betalande flera hundrade dollars årligen i bänkhyra och derigenom beredande andra mindre bemedlade kyrkogängare tillfälle att intaga de oför-

sålda platserna i en kyrka, som dem förutan kanske aldrig kunnat uppbyggas eller som, beröfvad deras inbetalningar och kontributioner, måhända måste tillslutas. Dessa undandraga sig äfven ofta allt deltagande i församlingens mera vigtiga angelägenheter och begagna sällan den rösträttighet de ega, undantagandes måhända i blott och bart ekonomiska frågor. Gifves dem någon gång ett allmänt förtroende, om de t. ex. inväljas i kyrkorådet, så draga de sig antingen blygsamt tillbaka, eller söka de i sin förvaltning att, så vidt möjligt är, lämpa sig mer efter församlingens önskan, än att deruti blott gå till råds med sig sjelfva. Imellertid är jag rädd, att de *pew-members*, som så uppfatta det passande och tillbörliga i sin ställning, höra till undantagen. I allmänhet äro de i sina anspråk vida svårare att tillfredsställa än kyrkans rätta medlemmar, och församlingens pastor är ofta i förlägenhet huru han skall behandla dem. De både höra och icke höra till hans hjord, och dock anse de sig sjelfva stå till honom i samma relation som de andra, öfver hvilka han egentligen har själavården, nej, anse honom stå till sig i en slags förbindelse för det underhåll han åtnjuter, åhörande med tålamod, för hans vältalighets skull, alla förmaningar och bestraffningar, gifna offentligt i predikstolen, men, upptagande dem, som han kan finna sig föranlåten till att gifva dem enskilt, såsom befattade han sig då med en sak, som icke angick honom. Blifver presten äldre och för sin vältalighet icke mer så högt i ropet, eller uppträder någon ny predikant i grannskapet, till hvilken ett större tillopp sker af dem, som hvarken höra hit eller dit, och på det sättet bänkhyrorna falla i värde; så försökes intriger för att åstadkomma ett ombyte. "Vår pastor är gammal, låtom oss sammankalla kyrkorådet och afskeda honom," — detta uttryck har blifvit nästan till ett ordspråk, som, ty värr, icke så sällan har sin motsvarighet i verkligheten. De af församlingen, som ännu äro väl förnöjda med sin gamla pastor, och bättre uppfattat den förbindelse som är mellan en hjord och dess herde, äro kanske för fåtaliga eller icke i stånd att ensamma bära de utgifter, som kunde tillförsäkra dem hans framtida tjenst, och måste derföre mot sin vilja foga sig i pluralitetens beslut, en pluralitet, som vanligtvis under sådana omständigheter för det mesta består af *pew-membres*.

Sådana peremtoriska pastors-uppsägningar kunna äfven

någon gång ske af andra lika litet gällande orsaker som prestens ålder. En af mina närmaste bekanta, pastor för en af de större och rikare församlingarne i C., en ung, rikt begåfvad man, utmärkt skicklig predikant, en i allt lika älskvärd som aktningsvärd person, emot hvilken äfven hans mest ifriga motståndare icke kunde åberopa ett enda drag, som kunde läggas hans moraliska karakter till last, hade ådragit sig en del af sina åhörares missnöje i följd af en predikan öfver döpelsen och dess nödvändighet. Bland hans *pew-members* befunno sig nemligen ett stort antal, som voro odöpta och visade fullkomlig likgiltighet i detta afseende. Dessa funno sig sårade, ehuru predikan var fri från hvarje personlig hänsyftning, endast en varm, kristelig förmaning: "görer bättring, och hvar och en af eder låte sig döpa i Jesu Kristi namn till syndernas förlåtelse." Som sagdt är, vid nästa kyrkorådsval lyckades man invälja dels sådana personer som funnit sig närmare träffade af den hållna predikan, dels andra, mindre konseqventa kyrkomedlemmar, som togo deras parti, och vid första nästa kyrkorådssammankomst, vid hvilken broder S. sjelf var ordförande, väcktes motion om hans afskedande. Motionen bifölls. Kyrkorådet anmälde hos biskopen församlingens önskan vara, att dess närvarande pastor måtte från sin syssla blifva entligad. Ett annat parti af församlingen, icke så stort i antal, men bestående af nästan samteliga kommunikanterne, och således utgörande de egentliga kyrkomedlemmarne, anmälde hos biskopen sin önskan vara, att de måtte få behålla sin en gång valde pastor, hvilken de voro varmt tillgifne. Stiftets biskop, en ålderstigen man, försummade troligtvis att göra sig närmare underrättad om förhållandena, eller var nog svag, att låta öfvertala sig till ett steg, hvarigenom man sökte förmå honom tro, att enighet och sämja skulle bäst återställas i den uti partier delade församlingen, gaf sitt bifall till kyrkorådets framställning, och broder S. befann sig, nästan utan att han visste ordet af, entledigad från sin befattning. Följden i detta fall blef dock, att S:s vänner, äfven med stor pecuniär förlust, i det de sålunda förlorade den andel de egde i den församlingsegendom, af hvilken de voro medlemmar, trädde ut ifrån densamma, bildade en ny församling, valde S. till pastor och uppbyggde genast en vacker kyrka i grannskapet af den andra. Båda kyrkorna äro nu väl underhållna och talrikt

besökta. Den nya församlingen har dock, hemtande visdom af erfarenheten, genom sina bilagar vidtagit nödiga mått och steg, för att förhindra ickevarande kyrkomedlemmar att alltför mycket blanda sig i dess angelägenheter; det beslöts att *Wardens* och *Vestrymen* skulle utgöras endast af kommunikanter, och det så kallade *pew-systemet*, om det än icke helt och hållet upphäfdes, undergick dock här i dess tillämpning åtskilliga modifikationer.

Ifrån detta system härleder sig alla dylika olägenheter som de, hvarpå nyss anförda förhållande kan tjena såsom ett exempel. Det värsta af allt är likväl, att det stundom under dessa omständigheter verkligen kan sättas ifråga, huruvida kyrkan uppfyller sin kallelse i så fall, att "dem fattigom varder predikadt Evangelium". En naturlig följd af ett sådant system måste blifva, att inom ett församlingsdistrikt en stor del af den fattigare klassen, som icke är i stånd att försäkra sig om en plats i kyrkan efter det alldeles omåttliga pris, hvartill en sådan under tiden uppskattas, tvingas att uteblifva ifrån gudstjensterna, och följakteligen äfven eljest icke får den presterliga vård och tillsyn som de mera förmögna bänkinnehafvarne. Och dock hafva de ett större behof, nej, en större rättighet att den presteliga verksamheten egnas dem, än de, hvilkas förmögenhet förskaffar dem ett rum i det tempel, vid hvars invigning hvarje fotbredd högtidligen blifvit förklarad gemensam för alla kyrkogångare, och som det är ett helgerån att inhägna och använda till bänkar för deras beqvämlighet, som kläda sig i silke och juveler, och hvilka der ofta intaga ett så öfverflödigt stort utrymme, att de fattiga förnekas tillträde till Herrans gårdar.

Vid en gudstjenst i en af de större kyrkorna i Philadelphia hände en gång, att ett par främlingar, en af dem var ett fruntimmer, som funno en bänk oupptagen, togo plats i densamma, icke anande att de derigenom trädde någon annans rätt för nära.[1]) Under gudstjensten infunno sig

1) Det händer ganska ofta, att en familj eller ock blott en endа person ockuperar en hel bänk, hvilken medgifver rum för ett större antal. Kommer en bekant eller bättre klädd person, så bjudes han måhända stiga in; i annat fall blifva på detta sätt en mängd platser i sjelfva verket lediga, fastän de icke så anses, ifrån hvilka likväl många af dem, som under andra omständigheter måhända icke försummat att infinna sig vid gudstjensten, äro uteslutne. I de amerikanska kyrkorna finnas inga bänkar

bänkegarne, och, ehuru utrymmet var tillräckligt för dem alla, utvisades dock de först ankomne, hvilka i följd deraf voro nödsakade att lemna kyrkan. Något sådant kan väl också ibland hända i våra svenska kyrkor med vårt ingalunda rekommendabla, fastän icke till sådan ytterlighet som i Amerika genomförda *pew-system*. Emellertid gjorde denna händelse uppseende i staden och blef föremål för en tidningsartikel. En annan tidning, ett religiöst blad, kalladt *The Baptist Watchman*, utgifven till uppbyggelse för den sekt titeln tillkännagifver, gjorde deröfver några ytterligare kommentarier, som jag här vill öfversätta, emedan de till en del kunna tjena som ett exempel så väl på tonen i vissa religiösa blad, som äfven på den bitterhet, som ibland gifver sig luft emot den biskopliga kyrkan. Artikeln har till rubrik, "*Bänkar i kyrkor eller djefvulens tullbommar*," och lyder ordagrannt sålunda:

"Rikt mattbeklädda gångar i kyrkorna, och mot dem svarande bänkar med dynor, mattor, messingsspottlådor och försilfrade namnplåtar på dörrarne, äro att betrakta, de förra såsom djefvulens landsväg på kyrkogolfvet och de sednare såsom hans med etiketter försedda tullbommar. *Pew-seyiterna* [1]) få icke säga att detta är en hård och grof talan, ty, att icke kalla saker med deras rätta namn, är ungefär detsamma som att dyrka och tjena djefvulen, och *S:t Lucifers* kyrkor skulle stå i ett närmare slägtskapsförhållande till *Sanningen* än S:t Lucas och S:t Philips [2]), ja, än alla *pewseyitiska* tempel uppbyggda åt högmodet och fåfängan. Guds tempel böra hafva inristadt öfver sina portar: *Öppet för alla, tillslutet för ingen.*

"Äro väl silke och sammet, förgyllningar och dyrbara prydnader, nödvändiga för bönen och gudstjensten? Herren har sagt: 'Hvar två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag midt ibland dem.' Den motsägelse vi hafva framställt till offentligt åskådande föder en annan,

---

eller stolar på gångarne, och att blifva stående på gången. anses som opassande; den som derföre icke kan få någon sittplats i kyrkan, är nödsakad att gå ut igen.

1) I denna benämning ligger en ordlek: *pew* betyder en bänk eller stol i kyrkan, och det deraf här formerade nomen proprium hänsyftar på det binamn, som man efter Dokt. Pusey i Oxford tagit sig för att gifva de så kallade högkyrkliga i England och Amerika, ett binamn, ofta lika så mycket missförstådt och orätt användt som öknamnet "läsare" i Sverige.

2) Namn på tvenne kyrkoförsamlingar i Philadelphia.

nemligen moderna kristnas åflan att efterapa de fordna Judarne uti att gerna sitta främst uti dessa synagogor, dessa bänkar; liksom dessa och deras lokala belägenhet i kyrkan vore af sådan stor vigt, att om icke begge falla kyrkogängarne på läppen, så kunna de icke taga del i gudstjensten. Att betala två eller tre hundrade dollars för ett ställe i kyrkan att sitta på!! Måtte vi blifva förskonade ifrån denna den moderna kristendomens vexlarebord och dufvoförsäljning!"

Ty värr kan det icke nekas, att denna bestraffning, huru grofkornig den än är, är väl förtjent.

Visserligen finnas nere vid dörren i åtskilliga, nästan alla, kyrkor några så kallade fribänkar, hvilka af hvem som helst kunna ockuperas; men huru många äro väl de, isynnerhet under den republikanska jemlikheten, som offentligen vilja uppträda liksom med en fattighuspollett i knapphålet? Bättre är då en annan utväg, som en stor del af de mera förmögna församlingarne i städerna vidtagit, nemligen att, utom sockenkyrkan, uppbygga en mindre kyrka eller kapell för den fattigare eller mindre bemedlade klassen, der platserna äro fria, hvilket åtminstone i någon mån kan försona det onda, som dessa bänkuthyranden och försäljningar eljest hafva med sig. Det värsta är, att under de i Amerika rådande förhållandena och i den ställning kyrkan der är, det blefve högst svårt att häruti kunna åvägabringa en förändring. Det är ett ondt, i och för sig sjelf och till sina verkningar i högsta grad vedervärdigt, som måhända åtminstone till en tid i viss mån måste komma att vidlåda det så kallade *voluntary-system*. Hvad stora fördelar vi än i många fall måste tillerkänna detsamma, så låtom oss icke vara blinda för dess brister, och i det vi äro böjda för att tadla och nedrifva mycket af det gamla i våra egna kyrkliga institutioner, och omstöpa dem i en efter tidens fordringar mera passande form; så låtom oss icke förbise det verkligen goda de ega, och huru i flere afseenden företräde måste gifvas åt en kyrkoförfattning, enligt hvilken bestämda förläningar och vissa fasställda utskylder äro anslagna till kyrkans och presterskapets underhåll, framför den, som gifver den förra till pris åt penningespekulationer och ett mammonvälde, tio gånger värre än ett prestvälde — af hvilket vi i Sverige Gud vare lof ännu icke haft någon erfarenhet — och låter det

sednare bero af godtycke, fåfänga och af för kristendomen främmande både sinnelag och personer.

Jag älskar likväl tro, att det onda jag här anmärkt, och hvaraf enhvar bör kunna inse resultaterna, utan att de här behöfva närmare påpekas, är en utväxt, som man skulle kunna bortskära, innan den gangrenerat hela det kyrkliga samhället. Den amerikanska kyrkan eger inom sig de elementer, som både påskynda och sätta den i stånd att undergå en sådan operation, utan att förblöda. Hvad det här omtalade "bänksystemet" angår, så hafva, isynnerhet på de sednare åren, tid efter annan väldiga röster höjt sig deremot, och på flera ställen har man öfvergifvit detsamma. Många af de nya kyrkor, som blifvit uppbyggda, äro fri-kyrkor, med öppna, icke med dörrar tillspärrade, bänkar, lika tillgängliga för alla,' och i flera af de gamla församlingarne, der man kunnat vidtaga en sådan förändring, har den också blifvit gjord. Kyrkans och prestens underhåll bestrides då antingen medelst församlingsmedlemmarnes årliga, frivilliga kontributioner, eller ock, som på flera ställen är brukligt, medelst frivilliga offer eller kollekter, gifna hvarje söndag vid gudstjensten. Detta sednare, som äfven tyckes vara i öfverensstämmelse med bruket inom de äldsta kristna församlingarne (1 Cor. 16: 2), har mångenstädes utfallit både till prests och församlings belåtenhet och båtnad, samt derjemte till stor fromma för missionsverket och andra välgörande ändamål. På landsbygden låter det sig icke gerna verkställas; der förbinda sig kyrkomedlemmarne vanligtvis till en viss årlig afgift, beloppet deraf beroende på hvars och ens fria vilja: men af städernas mindre församlingar har detta system på flera ställen blifvit antaget och visat sig ganska godt. Äfven några större och förmögnare församlingar hafva öfvergått till detsamma. I New York finnes t. ex. en församling, som, utom ett frikostigt understöd gifvet dess pastor, underhåller en ypperlig sockenskola, ett väl inrättadt hospital och en asyl för fader- och moderlösa barn, samt derjemte gifver betydliga bidrag till missionsverket, och allt detta endast medelst de frivilliga insamlingar, som göras vid gudstjensterna, eller rättare sagdt, som utgöra en del af sjelfva gudstjensten. Trettondedag Jul (i den amerikanska och anglikanska kyrkans kalender kallad *The Epiphany or the Manifestation of Christ to the gentiles*), då vanligtvis i alla

biskopliga kyrkor kollekter upptagas för missionen ibland hedningarne, uppgick en gång ensamt i denna kyrka kollekten för nämnda ändamål till något öfver 1500 dollars. [1])

När ett tillräckligt antal församlingar blifvit organiserade i en stat eller ett territorium, och försedda med prester, förena de sig i ett stift och utvälja sin biskop. Liksom en ny socken eller församling, med gjordt afseende på dess särskildta förhållanden, såsom en korporation uppgör och antager sin konstitution och sina bilagar, allt i öfverensstämmelse med den för hela stiftet gemensamt gällande; så uppgör äfven ett nytt stift, när det organiseras, genom sina deputerade en konstitution och fastställer derjemte andra för dess styrelse nödvändiga stadgar och författningar, allt i öfverensstämmelse med den allmänna, för hela kyrkan i Förenta Staterna gällande kyrkoförfattningen, — och liksom den organiserade församlingen admitteras till säte och stämma i stiftet, så admitteras stiftet, när det är behörigen organiseradt, till säte och stämma i kyrkans general-konvention.

Stiftets styrelse och den speciella förvaltningen af dess angelägenheter samt den exekutiva makten, tillhöra biskopen, biträdd af och i samråd med en så kallad *Standing Committee*, till en del motsvarande domkapitlen och konsistorierna i våra biskopsstift; men, då i de amerikanska stiften icke finnas några kathedralkyrkor, så är den förra dock icke alldeles detsamma som de sednare. Den förnämsta och mest väsendtliga skillnaden dem emellan röjer sig dock månhända icke så mycket i den olika beskaffenheten af de funktioner som tillhöra den ena och de andra, som icke fastmer i det helt och hållet olika sätt, hvarpå de äro sammansatte.

---

1) Det är i den biskopliga kyrkan alltid brukligt, att vid söndagens gudstjenst presten tillkännagifver för församlingen, om några helgdagar under veckans lopp infalla, samt om några särskildta kollekter då komma att uppbäras. Pastorn i den ofvannämnde församlingen, då han en gång söndagen före 13:dedagen, erinrade sina åhörare om denna helgedag och derjemte om ändamålet med den insamling som då skulle göras, bad dem ihågkomma, att ibland de gåfvor, som de tre hedniska konungarne bragte den nyfödde Frälsaren, var *guld* en. Följden af denna påminnelse var, att när sedan kollekten upptogs, hvarken koppar-, silfver- eller pappersmynt fanns på offertalricken, utan hade man uppfattat pastorns påminnelse äfven efter bokstafven — der fanns nemligen intet annat än större och mindre guldmynt, tillsammans utgörande en ganska betydlig summa.

För det första utgöras ledamöterna i en *Standing Committee* icke af sådana personer, som, på grund deraf att de eljest innehafva något visst embete i stiftet eller kyrkan, ega denna befattning, utan de väljas årligen af presterskapet och af andra stiftets deputerade, församlade till ett synodalmöte eller konvention. Dessutom utgöras dessa kommittéer i de flesta stift af ett lika antal lekmän som prester. Biskopen är ex officio ordförande, men i händelse af hans frånvaro, den andliga ledamot, som kommitéen dertill inom sig sjelf utväljer. Är biskopsembetet vakant, så är denna kommité stiftets ecklesiastika auktoritet och besitter öfver detsamma en modifierad jurisdiktion. Det tyckes naturligtvis, som vore det oriktigt, att lekmän skola i något afseende hafva en jurisdiktion öfver sina egna pastorer och kyrkoherdar, såsom förhållandet skenbarligen har varit i flera af stiften; men denna anomali är likväl mera skenbar än verklig, alldenstund kommitéens andliga ledamöter i så fall hafva en högre värdighet och makt än de andra, som de allena utgöra den omedelbara auktoritet, under hvilken deras embetsbröder i disciplinära fall lyda. Dessutom är det ännu intet exempel på, att lekmännen i en *Standing Committee* ingripa i de rättigheter, som uteslutande tillkomma det andliga ståndet i hvad som mera specielt rörer dess förhållanden och sådana kyrkliga ärenden, som äro af den natur, att de endast af presterskapet böra handläggas och vårdas. I allmänhet äro en sådan kommités ledamöter alltid endrägtiga och ense till sinnes, seende icke på sitt eget bästa, utan bemödande sig om att allt hvad de göra och besluta må lända till Guds ära och Hans kyrkas fromma. Hvad som allaredan liksom trycker en religiös stämpel på alla deras förhandlingar är, att deras sammankomster, liksom merändels äfven kyrkorådets i en församling, begynnes och afslutas med bön.

I hvarje stift hålles årligen ett synodalmöte eller en så kallad konvention, hvarvid biskopen ex officio är ordförande, och hvar och en prest inom stiftet, som har vård om en församling eller eljest är i aktiv tjenstgöring, har säte och stämma. Likaledes är hvarje socken, kapell och ordentligen organiserad församling representerad vid densamma af åtminstone en deputerad, en lekman, som församlingsmed-

lemmarne sjelfva utvälja [1]). Konventionen öppnas med allmän gudstjenst, predikan och nattvardsgång.

Sedan på biskopens uppmaning konventionens ledamöter intagit sina platser, uppläser han den förteckning som af honom och *The Standing Committee* blifvit uppgjord öfver de i stiftet varande prester, hvilka äro berättigade, att deltaga i konventionens öfverläggningar och beslut. Derefter utnämnes en kommité, bestående af prester, att emottaga och genomse deputerades af lekmännen attester, och sedan deras valbarhet och rättighet till plats i konventionen blifvit bestyrkt och erkänd, aflemnas öfver dem en förteckning till biskopen som uppropar dem i ordning, efter församlingarne, hvarefter konventionen är behörigen konstituerad. Vissa kommitéer tillsättas för ärendenas behandling, och ibland dem är en, som upptager och utreder de tvister, som möjligen kunna uppstå i fråga om någon prests eller annan deputerads rösträtt.

Konventionen sitter som en Kammare, i hvilken biskopen alltid presiderar. Är stiftet vakant, eller biskopen af sjuklighet eller andra orsaker hindrad att vara närvarande, utväljer konventionens samtlige ledamöter en ibland presterna till ordförande. Ehuru blott en kammare, så röstar dock presterskapet i alla vigtigare frågor, såsom ett särskildt hus, och på samma sätt lekmännen [2]). Begge håndens gemensamma samtycke är dock nödvändigt, för att gifva ett beslut laga kraft; understundom fordras dertill $\frac{2}{3}$ af båda håndens röster och icke en blott majoritet. I allmänhet äro de båda hånden ense med hvarandra i afgörandet af de frågor som förekomma. Det är också icke svårt att inse, det i motsatt fall, ett väckt förslag, derest man försökte att verkställa detsamma, skulle, för en eller annan orsaks skull, under alla omständigheter blifva kraftlöst. Det måste under hvilken kyrkoförfattning som helst alltid blifva en omöjlighet, att

1) Församlingarne kunna, om de vilja, skicka äfven fyra deputerade till stiftskonventionen. I vissa frågor röstas visserligen per capita, men i de flesta och i alla vigtigare fall, ega de fyra deputerade tillsammans blott en röst, utgörande således den församlings röst de såsom lekmän representera, under det att presten likaledes har blott en röst. De olika intressena, om några sådana skulle finnas, äro således representerade i fullkomlig lika jemnvigt med hvarandra.

2) Olika stift hafva, i detta liksom i andra fall, en obetydlig olikhet med hvarandra. Förf. har sökt att göra en framställning af den ordning, som mest allmänt är antagen.

verkställa en sak, så framt icke lekmännen äro ense med presterskapet i beslutet derom. Hvad vinnes väl med ett stadgande, som presterskapet påbjuder, men som lekmännen icke vilja erkänna? Ett sådant stadgande blifver i sjelfva verket ingenting annat än en död bokstaf, åt hvilken väl under vissa omständigheter den civila makten måhända kan gifva en viss kraft, men som dock i och för sig sjelf, och hvad det egentliga ändamålet angår, som dermed åsyftas, är alldeles maktlös. Långt bättre är då, att låta lekmännen, — n. b. de som kyrkan och församlingen verkligen valt till sina ombud, och icke sådana som eljest på grund af någon representantsrätt i det borgeliga samhället också vilja blanda sig i de rent kyrkliga förhållandena — hafva en lagligt afgörande röst i kyrkosynoden, än att ställa dem *utom densamma* i ett upprorsförhållande till kyrkan. I den amerikanska kyrkan äro dock lekmännen i allmänhet ense med sina pastorer, och deras medverkan gifver sålunda kraft åt de beslut som fattas. Presterskapet kan icke påtvingas något beslut, hvartill det icke vill gifva sitt samtycke; lika litet kunna lekmännen. Presternas makt ligger i deras pastorala inflytande och embete. Om den rätt begagnas, så felar dem sällan församlingarnes understöd och samverkan. Om lekmännen begå några misstag, så är orsaken dertill merändels den, att deras prester hafva försummat, att tydligt utreda och undervisa dem om den sak, som är i fråga. Någon gång kan det visserligen inträffa, såsom t. ex. vid val af biskop, att de begge stånden, utan att det enas afsigt är att sätta sig upp emot det andra, icke stämma öfverens i sina voteringar; men detta sker utan all bitterhet å någondera sidan. Vid sådana val der meningarne tyckas vara mera bestämdt delade, och der blott några få röster på den ena eller andra sidan fordras för att afgöra saken, är det ofta ganska svårt, att komma till ett sammanstämmande beslut. Skulle de begge stånden i flera på hvarandra följande voteringar icke kunna blifva eniga om den persons val, som det ena eller andra af dem tyckes vilja forcera, så föreslår någon ledamot en annan kandidat till biskopsstolen, om hvilken de måhända förena sig. Presterna kunna på detta sätt icke påtvinga församlingarne en biskop emot deras vilja, och icke heller lekmännen presterna en emot deras. De måste slutligen, om

icke enhälligt, dock med en majoritet inom båda stånden förena sig om en och samma person.

När ett stift sålunda både genom presternas och de af församlingarne dertill utsedde deputerades förenade beslut valt en biskop, så fordras dock ytterligare, att de andra stiften genom sina *Standing Committees* dertill gifva sitt bifall. Skulle pluraliteten af dem förklara valet hafva skett på ett olagligt sätt, eller skulle de hafva grundade skäl till anmärkning emot den valde, så måste ett nytt val företagas. I annat fall stadfäster den äldste eller så kallade *Preseding Bishop*, — i den amerikanska kyrkan finnes ingen erkebiskop — stiftets val, och antingen inviger han sjelf eller den biskop han dertill i sitt ställe förordnar, assisterad, enligt den allmänneliga kyrkans gamla kanoniska bruk, af tvenne andra biskopar, den valde personen till biskop i stiftet.

Endast i ett eller två stift har biskopen ett absolut veto i konventionen. Men äfven under de vanliga förhållandena kunna stiften icke på något sätt träda hans rättigheter för nära, och stifts-konventionerna kunna icke behandla några frågor som röra kyrkans lära och gudstjenstsordning.

Vid den årliga stiftskonventionen afgifver biskopen en berättelse om sin embetsverksamhet under det förflutna året, och *The Standing Committee* aflägger likaledes en rapport om sina åtgärder och om stiftets angelägenheter. Likaledes inlemnar hvarje pastor till konventionen en rapport om ställningen i sin församling, samt ett sammandrag af kyrkoboken öfver dop och andra kyrkliga förrättningar, jemte en statistisk uppgift på medlemmarnes antal, de kontributioner som blifvit gjorda etc. Allt detta, jemte de af konventionen fattade beslut tryckes och utdelas på stiftets bekostnad. Den sålunda af sekreteraren publicerade journalen innefattar likväl blott en summarisk redogörelse af konventionens förhandlingar. Tal, debatter och motiveringar upptagas icke deri, lika litet som eljest i protokollerna, så framt ej ef särskildt anledning motion derom i något specielt fall väckes och bifalles.

Vid stiftskonventionen väljes deputerade till General-Konventionen, sålunda att presterna utvälja ibland sig fyra, och lekmännen likaledes ibland sig fyra representanter. Sedermera fordras likväl en pluralitet i begge håndens gemensamma votering, utom hvilken de särskildt gjorda valen icke

vinna laga kraft. Presterna kunna vägra att stadfästa lekmännens val och *vice versa.* Ett sådant vägrande inträffar likväl sällan eller aldrig. Hvarje stånd väljer naturligtvis sådana personer, som äro förtjenta af allmänt förtroende, och den röst, som ett stift sålunda genom sina deputerade afgifver i general-konventionen, är merändels alltid enhällig.

Det nya Testamentet lärer oss, att i kyrkans äldsta tider, den ledande principen i hvarje beslut som af den fattades, var samfundets, broderskapets instämmande deruti och samverkan. Det var hvarken Petrus, ej heller de elfva ensamt, som utnämnde en apostel i Judas' ställe. Ej heller var det apostlarne ensamt, som tillsatte tjenare (diakoner) i församlingarne; det kyrkliga samfundet sjelf utvalde dem, och "hade dem fram för Apostlarne, att de skulle lägga händer på dem". Det omtalas (Ap. Gern. 15: 22), att icke blott "Apostlarne och Presterna," utan äfven *"hela församlingen* funno för godt, att man utvalde några män af dem, och sände till Antiochien" etc. Vid det äldsta kyrkomötet i Jerusalem omtalas såsom rådplägande icke blott apostlar och äldste (prester), utan äfven bröder (lekmän). Som det var i begynnelsen, så bör det ock vara nu. Man bör alltid kunna taga för gifvet, att ibland lekmännen i ett stift finnas några, som utom en erforderlig kunskap äfven ega ett varmt intresse för kyrkans bästa, och hvilkas intelligens, verksamhet och inflytande kunna vara henne till stor nytta icke blott i ekonomiska angelägenheter, men äfven i andra af mera vigt. De förmögenheter som äro dem gifne, äro lika så mycket nu som fordom den Hel. Andas gåfvor, förlänade dem till kyrkosamfundets samfäldta väl, och böra äfven af kyrkosamfundet användas för detta ändamål, hvar och en på den honom anvista plats, och alla gemensamt arbetande för det gemensamma kyrkosamfundets allmänna fromma. Då stiftsynoden är så konstituerad, att den på ett verksamt sätt inom sig förenar all den inflytelseegande moraliska och intellectuella kraft, som finnes i det kyrkliga samhället och så organiserad, att hvarje *gåfva*, hvarje allvarlig sträfvan, hvarje individuel förmåga, kan göra sig känd och verka hvad den är gifvet att verka; då kunna naturligtvis icke annat än de bästa resultater deraf uppstå. Församlingarne bringas derigenom öfverallt att eftersinna: "Hvad äro våra fordringar? Hvilka äro våra brister, våra behof? och huru skola de af-

hjelpas?" Der måste blifva ett allmänt intresse för, ett allmänt uppvaknande till det kyrkliga lifvet och alla dess angelägenheter. När de, till hvilka församlingen har det största förtroende, med allvar och klokhet öfverväga de ämnen, som af den ecklesiastika myndigheten dem föreläggas; när de framställa sina åsigter och underkasta dem en allmän pröfning; då följer hela stiftet med uppmärksamhet och intresse deras rådplägningar och tager en liflig del i alla kyrkliga frågor, hvilka sålunda framstå i ett mera lockande och intagande ljus än det, hvari de vanligen visa sig för dem som icke tillåtas hafva något att skaffa med deras afgörande. Och när sedan de beslut, som blifvit fattade, offentliggöras, beslut i hvilka så många hafva tagit del, och hvilka måhända de sjelfva hafva varit de första att föreslå, då komma dessa beslut att betraktas, icke blott som några tomma stadgar på papperet, men som ett uttryck af den allmänna känslan, den allmänna viljan, och synodens ledamöter medverka sedan hvar på sitt håll att de äfven efterföljas. Dessutom, om det blefve nödvändigt, att bestraffa en försummelse eller ett felsteg, så måste den brottslige med undergifvenhet och vördnad foga sig deruti. Biskopens dom kan icke anses såsom stödande sig på blott en enskild persons godtycke, men måste betraktas såsom hela samfundets gemensamma utslag, och kan icke fela, att ibland de i hela stiftet kringspridda konventions-deputerade finna försvarare.

Sådan är lekmannaverksamheten i den amerikanska kyrkan; utgående från sjelfva församlingen, förebygger den hvarje otillbörligt intrång i det presteliga embetets utöfning, och derjemte det välmenta, men missledda och tygellösa nit, som i våra dagar mångenstädes inbillar sig kunna bota kyrkans refvor, under det att det sjelf endast är en spetelska, som fräter på dess murar.

General-Konventionen, i hvilken hvarje stift i Förenade Staterna är representeradt utaf fyra prester och fyra lekmän, sammanträder hvart tredje år och består af två särskildta hus eller kammare. Alla stiftens biskopar utgöra den ena kammaren, eller, om man så vill, öfverhuset, och deras öfverläggningar och diskussioner ske icke för öppna dörrar, såsom uti underhuset och vid de årliga stiftskonventionerna. Den äldsta biskopen är der ordförande. Underhuset utgöres af samtliga stiftens deputerade prester och lekmän,. hvilka välja

sin egen ordförande, som måste vara en prestman. De vigtigare voteringarne ske här icke allenast ståndsvis, utan äfven stiftsvis. Sålunda afgifver hvarje stift tvenne röster, en genom dess deputerade prester, och en genom dess representanter af lekmännen. För att en votering skall blifva gällande beslut, fordras en majoritet inom båda stånden. Ytterligare måste propositionen bifallas hos biskoparne, eljest förfaller den. Deremot blifver en proposition, som utgår ifrån dem, undantagandes i några få fall, kraftlös, om den icke derjemte antages i den lägre kammaren. Detta skyddar kyrkan ifrån hvarje åtgärd, som dess högsta styresmän finna olämplig, under det att på samma gång prester och lekmän kunna förhindra ett af biskoparne fattadt beslut, som under alla omständigheter skulle blifva maktlöst, om det påtvingades dem emot deras vilja. Under hvad förhållande som helst kunna biskoparne i sjelfva verket ingenting uträtta, så framt de ej understödas af sitt presterskap och lekmännen. Deras kraft ligger icke i maktspråk eller tvång, men i ett rätt utöfvande af deras apostoliska pligt, att förmana och undervisa, och i ett fromt inflytande, hvarigenom de "äldste och bröderna" med beredvillighet antaga de förslag, som de kunna finna nödvändigt att påyrka.

General-Konventionen öppnas, liksom den i stiften, med allmän gudstjenst, predikan utaf någon ibland biskoparne, och nattvardsgång. Kyrkan är då vanligtvis öfverfylld af åhörare. Den romerska kyrkan med all dess pomp och ståt har ingenting, som kan jemföras med det högtidliga vid ett sådant tillfälle, der, utan allt prål, ett imponerande och vördnadsbjudande yttre i allt bär pregeln af den djupa, inre betydelsen. Inom altarringen stå alla biskoparne, några och 30 till antalet, iklädde den vackra, enkla, anglikanska biskopsskruden, utan några mångfärjade kåpor och mössor af silke och guldbrokad, endast en hvit obroderad mess-skjorta af det finaste linne och en *robe* af svart siden, — närmast koret de deputerade af prester och lekmän, — och sedan den talrika skara af alla stånd och åldrar, som samlats i templet, för att tillsammans med kyrkans fäder och äldste bedja Honom, "som med sin Helige Ande fordom ledde apostlarnes rådslag och genom sin Son lofvat att vara med sin församling intill verldens ände, att Han också nu värdigas leda och helga de rådpläguingar, till hvilka Hans kyrka

här församlats i Hans heliga namn och inför Hans ansigte"[1]).

Mig förunnades blott en gång, att vara närvarande vid en General-Konvention, och jag kan aldrig glömma det intryck den på mig gjorde. Allt bidrog, att jag tyckte mig liksom flyttad tillbaka i de tider, då kristendomens bekännare, ännu i andans enhet och fridens band, kommo endrägteligen i templet, lofvande Gud; apostlar, äldste och bröder, vittnande om Guds rike. Dessutom, det var någonting uppmuntrande och vid tanken på Amerikas framtid hoppgifvande, att här få ett tydligare begrepp om den ställning, kyrkan i sjelfva verket innehar i det republikanska samhället. Ehuru dagens politiska frågor, emot hvilka så många andra bekännelsesamfund i detta land, om icke lidit fullkomligt skeppsbrott dock ytterligare sönderfallit i sekter och partier, äro helt och hållet främmande ämnen vid dessa förhandlingar, så följa dock tidningspressen och andra med kyrkan, som det kan tyckas, i alldeles ingen förbindelse stående partier, dessa rådplägningar med den mest spända uppmärksamhet. Man nödgas åtminstone erkänna, att midt ibland de faktioner, i hvilka icke blott landet och massan af folket utan äfven de olika religionssamfunden äro delade, intager den prot. biskopliga kyrkan genom sin värdiga hållning och genom sin sanna konservatism ett rum, på hvilket den icke kan annat än utöfva ett mäktigt, ehuru indirekt inflytande på både de förra och de sednare. Man vänder sig med vämjelse bort ifrån debatterna i kongressen, som oaktadt all den parlamentariska talang, som der stundom utvecklar sig, har blifvit icke stort annat än en arena för politiska boxare eller en cirkus för patriotiska *clowns*, — och känner sig i stället uppfriskad af den renare luft, som råder vid dessa öfverläggningar, i hvilka icke sällan framstå män, som i det borgeliga samhället åtnjuta ett stort och välförtjent anseende, och andra, hvilkas vältalighet förmår att vid de ämnen de afhandla fängsla äfven utom kyrkosamfundet varande personers uppmärksamhet.

General-Konventionen är vanligtvis tillsammans en tid af tre veckor, stundom derutöfver. Hvarje dag är gudstjenst, den vanliga, i ritualen föreskrifne morgonbönen, men icke

1) The Book of Common Prayer.

någon predikan. Sammankomsterna hållas på både för- och eftermiddag. Aftnarne användas merändels till missionsmöten, och sammanträden af andra, inom eller i förening med kyrkan varande sällskap, hvilkas verksamhet och angelägenheter icke egentligen kunna komma under General-Konventionens behandling, — såsom t. ex. bibel- och traktatsällskapen, söndags-skol-föreningen m. fl., hvilka afgifva sina årsberättelser, och till hvilkas direktioner antingen nya ledamöter väljas, eller de gamla ytterligare stadfästas; kontributioner upptagas för de välgörande ändamålen, o. s. v.

Biskoparne aflemna rapport om tillståndet i sina stift och sina förrättningar under de 3:ne sista åren, samt ett statistiskt sammandrag af de under dem lydande församlingarnes kyrkoböcker. Särskildta kommitéer tillsättas för ärendenas beredning, motsvarande ungefär våra riksdags-utskott, och hvilkas utlåtanden om de till dem remitterade propositionerna, ganska mycket påskynda dessas afgörande. Vid slutet af konventionen uppläser den äldsta af biskoparne, eller den han i sitt ställe dertill förordnar, i samtliga biskoparnes namn, en adress eller ett herdabref, hvilket sedermera i alla stiftens kyrkor skall af deras pastorer i församlingarne uppläsas[1]). Alla gjorda propositioner, beslut, rapporter och statistiska tabeller, jemte kyrkans konstitution och stadgar, med särskildt afseende fästadt vid de paragrafer af desamma som undergått någon förändring, sammanfattas i General-Konventionens journal, hvilken utgifves af trycket och hvaraf ett visst antal exemplar utdelas i alla församlingar.

Den kyrkliga författning, om hvilken, utan att kunna ingå i några närmare detaljer, jag här velat gifva läsaren en föreställning, och i hvilken ett af de mest framstående drag är den rättighet, som deruti gifves lekmännen, att i en lika mån med biskopar och prester deltaga uti kyrkans förvaltning och styrelse, denna författning har i sina verkningar och till sina följder, ännu åtminstone, visat sig långt bättre än man, ihågkommande att biskopar, äldste och bröder dock icke äro annat än menniskor, kunnat hoppas. Alla klasser inom kyrkan äro ense om det goda den har med sig; ja, i allmänhet gör sig den mening gällande, att verkan af denna organisation icke bör tillskrifvas blott mensklig visdom och

---

1) Vid stiftskonventionerna utgifver biskopen likaledes ett herdabref, som på samma sätt skall församlingarne meddelas.

klokhet, ty liksom i kristendomens äldsta tider, så synes det sannerligen ännu, som skulle löftet om andens ledning i allting, gifvet af Honom som är församlingens hufvud, äfven här få sin fullbordan. Biskoparne hafva naturligtvis ett stort inflytande, och ingen af deras propositioner blifver obetänksamt förkastad. I alla sådana saker som röra dem allena, besluta de naturligtvis som ett oberoende hus. Och det är förvånande att vid ett närmare studium af den amerikanska kyrkan, med dess i sjelfva verket varande tre-kammar-system, finna, med hvilken endrägt de mest vigtiga beslut blifvit fattade och genomförda, och det i trots af alla de stora hinder som nödvändigt måste ligga i vägen för en ny kyrka, omgifven dessutom af så många svårigheter och fiendtliga elementer, som den i Amerika.

"Den amerikanska kyrkans lugna men stadiga framåtgående, och de förhållanden som inom densamma allt mer och mer utveckla sig, tyckes, för att dömma af General-Konventionens förhandlingar, och af den anda som der uttalar sig, lika så mycket, om ej mer, i lekmännens röst och verksamhet som i presterskapets, vara frukten af deras gemensamma bemödanden att låta alla saker afgöras efter sannt katholskt-kyrkliga principer. Det är ganska hugnande att se, huru det förtroende man gifver lekmännen, i det man uppdrager åt dem de mest ansvarsfulla åligganden, visar sig utöfva på dem det mest välgörande inflytande. De söka på allt sätt att förvärfva sig den insigt i saken, som är nödvändig för att de med heder skola kunna uppfylla sina pligter, och förskaffa sig till en viss grad äfven en theologisk bildning. Det är utom allt tvifvel, att i samma förhållande som de sålunda sätta sig in i kyrkliga och religiösa ämnen, de äfven i de flesta fall komma att handla efter sunda och primitiva grundsatser. De göra så allaredan. En annan ganska glädjande omständighet är äfven, att lekmän med de mest demokratiska åsigter i politiskt afseende likväl äro ibland de mest konservativa i hvad det kyrkliga angår. Det biskopliga embetets heliga myndighet gifver i Amerika ingen anledning till afund och misstroende, utöfvadt som det är i öfverensstämmelse med apostolisk ordning och efter Cypriani exempel, såsom en konstitutionel och icke en arbiträr myndighet. Den lekman, som addresserade några mästerligt skrifna bref till erkebiskopen i Paris, har rätt då han säger:

L'anarchie des opinions n'est jamais le résultat de la liberté, mais de l'orgueil, ou de la tyrannie qu'il engendre!" [1])

Den aktning och uppmärksamhet, som i konventionerna lekmännen visa deras medbröder af det andeliga ståndet, lemna i allmänhet ingenting öfrigt att önska [2]), och den

---

1) Rev. A. C. Coxe, i hans företal till "*Sympathies of the Continent,*" en bok, förnämligast innehållande en engelsk öfversättning af en afhandling om kyrkan utaf den bekante *S. B. von Hirscher*, f. d. Theol. prof. vid det romerska universitetet i Freiburg, men afsatt för denna och andra skrifter, riktade emot påfvedömet. Nämnde företal, i hvilket öfversättaren i korthet skildrar förhållandena inom den amerikanska kyrkan, har förf. till en del anlitat i ofvanstående framställning deraf.

2) Undantag gifves visserligen, och hvarpå jag nyligen i detta kapitel anfört exempel; men i allmänhet, efter hvad jag äfven vid ett föregående tillfälle bemärkt, kan jag icke annat än med det största loford, ja, för min egen del måste jag säga med tacksamhet, yttra mig om den vördnad, uppmärksamhet och välvilja som amerikanarn, han må bekänna sig till ett visst religionssamfund eller icke tillhöra något, alltid visar personer af det andliga ståndet. Sannt är, att om dessa sednare tillhöra några af de fanatiska sekter, hvilkas uppträdande ofta är förenadt med mer eller mindre af hvad man vanligtvis kallar *skoj*, aktningen och artigheten ibland torde uteblifva; men i allmänhet finner hvar och en prestman en attention sig visad, som verkligen icke gerna låter förena sig med det plumpa och grofva i seder och uppförande, hvilka många hafva funnit sig roade af att uppteckna på listan öfver det nord-amerikanska folkets lyten. Äfven den mest profana person, utan måhända all religiös tro, skulle knappast tillåta sig, att i en prests närvaro yttra en svordom eller ett oanständigt ord. Han vet, att han derigenom skulle såra, äfven förolämpa den, hvars ställning gör att han hvarken kan eller vill på vanligt sätt upptaga en förolämpning, och det anseende han sjelf vill ega som *gentleman*, afhåller honom under sådana förhållanden ifrån det opassande. Under resor på ångbåtar och jernvägar visas den andlige, eller rättare sagt hans embete, all den aktning man kan begära, mycket olika emot hvad förhållandet ofta är i så kallade mera kristliga och civiliserade samhällen. Blott en enda gång vet jag mig som prest hafva blifvit förolämpad af en amerikanare, och, ehuru händelsen kanske är allt för lång att berätta i en not, så kan jag likväl icke afhålla mig ifrån att här förtälja den.

Jag var nemligen en gång som passagerare i en diligence stadd på en resa i de aflägsnare trakterna af Illinois. De 8 andra passagerarne in i vagnen voro hvad man skulle kalla på svenska några äkta muntergökar, och under färden till det första häst-ombytet var deras samtal med hvarandra uppblandadt med ganska många oanständiga ord och anekdoter. Vid den första stationen gingo de ut, troligen för att taga sig en "knäpp," och, åter uppkomna i vagnen, måhända dragande misstanke på den dittills stillatigande reskamraten, yttrade en af dem: "Jag hoppas vi icke ha' någon prest med *om bord?*" En annan i mitt ställe skulle troligen redan förut tillrättavisat dem för det oanständiga i deras uppförande, men min utländska brytning afhöll mig nu, liksom vid många föregående tillfällen, ifrån att gifva tillkänna hvad jag var, af fruktan att måhända ett orätt användt ord eller en oriktig accentuation skulle kunna göra saken ännu värre och blottställa mig sjelf för ett otillbörligt skämt. Jag hade derföre dittills visliga iakttagit tystnad. Men nu på den gjorda förfrågan, fann jag mig skyldig att icke längre förtiga mitt stånd. Jag upplyste den frågande med få ord derom, tilläg-

hjelp, som de merändels alltid äro i tillfälle att gifva dem i alla saker af en mera praktisk natur, eller i sådana förhållanden, då det är nödvändigt att rätt uppfatta den civila lagens stadgar och författningar, är till mycken nytta. Dessutom, — hvad som troligtvis alltid skall blifva förhållandet der lekmännen medgifves säte och stämma i kyrkans förhandlingar, — långt ifrån att vara uppstudsiga och åstadkomma oreda och förvirring, äro de tvärtom alltid angelägna, att upprätthålla en god ordning och att handla efter en mogen och välgrundad öfvertygelse. I hvarje konvention torde väl vara några oroliga och okunniga deputerade, men de finna snart, att de kunna ingenting uträtta, och deras egna ståndsbröder lära dem nog att iakttaga det passande, utan att presterskapet behöfver blanda sig i saken. Med ett ord, efter den erfarenhet man hittills varit i tillfälle att göra, tyckes alla vara ense om, att lekmännens röst i alla kyrkliga frågor, på så sätt som den här är gifven dem, och deras säte och stämma i synoderna, långt ifrån att hafva ett menligt inflytande på kyrkosamfundet, tvärtom är detsamma till oberäknelig nytta. Neka dem denna rättighet, och presterskapet likasom kyrkan sjelf skulle blifva de lidande. Vill man se kyrkans heliga sanning och troslära öfverflyttade ifrån böckerna och skolorna uti alla kyrkomedlemmarnes hjertan, så måste man lemna det ombetrodda godset icke blott åt deras vård, som bära Arken, men äfven åt dem, hvilkas slutna leder omkring densamma äro nödvändiga för dess skydd och försvar. Folket måste praktiskt

gande, att om detta tillkännagifvande icke hade någon annan nytta med sig, det åtminstone under det återstående af resan torde lägga band på det otillbörliga i sällskapets konversation med hvarandra. Mannen teg en stund, men upplät snart åter sin mun, sägande: "Jaså — en prest således! Nå väl, allting kommer på ett ut här i verlden. Den ena blir jurist för att förtjena penningar, — en annan köpman för att göra detsamma, — en annan krögare af samma orsak, — en annan prest med likadana spekulationer — det är begäret efter penningen som ställer oss på samma fot med hvarandra, och som gör allt krus oss emellan onödigt." — Hör på, min herre, frågade jag, är herrn infödd Amerikanare? — "Ja, huru så?" blef svaret. Ursäkta mig, återtog jag, jag gjorde denna fråga, under förmodan att så icke var förhållandet. Ni hör troligen på mitt uttal att jag är en främling i landet; jag vill annotera mig detta till minnes, såsom varande den första gång jag som prest blifvit förolämpad af en Amerikanare. — Mannen yttrade icke ett ord vidare under hela resan, och det öfriga sällskapet, efter att en stund hafva iakttagit tystnad, inlät sig derefter med mig i åtskilliga samtal, vid hvilka ingen kunde hafva haft det ringaste att anmärka.

behandlas som ett kungligt prestadöme, och sålunda lära sig känna, att deras eget intresse är oskiljaktigt ifrån presternas.

Jag ber den läsare, som icke blott är af olika tanke med mig i afseende på den bekännelse jag förut aflagt om det episkopala embetets nödvändighet i kyrkan, utan äfven måhända strängt klandrar mig för sådana åsigter, såsom skulle de vara alltför hierarkiska och oförenliga med protestantismens frihet, att väl öfverväga den framställning jag här har gjort af den biskopliga kyrkan i Amerika och af de principer, som ifrån början legat till grund för dess yttre organisation och ännu i dag i densamma göra sig gällande. Säge han sedan, hvar det hierarkiska ligger uti en sådan biskoplig kyrkostyrelse som denna? Hvad är här, som antyder ett papistiskt element? Ett sådant episkopat är deremot lika så mycket en protest emot påfvedömet, som någonsin en Augsburgisk bekännelse eller några 39 artiklar; ja, en likaså mäktig, ty den falska katolicismen kan endast falla för en sann katolicism i lära och kyrkostyrelse. Utan den sednare är den förra vanmäktig — ett andeligt slagsvärd visserligen, men utan svärdfäste.

Man har gjort den anmärkningen, att det voro bättre om de begge stånden vid synoderna voro delade uti tvenne särskilda kammare. Men ett sådant påstående har åtminstone icke något stöd i erfarenheten, och knappast finnes i den amerikanska kyrkan någon prestman, som vore villig att ingå på en sådan förändring. De deputerade votera såsom tvenne hus, men rådpläga såsom ett. Derigenom besparas tid och många onödiga omvägar. Många frågor diskuteras nu och afgöras på några minuter, som eljest under vanliga diplomatiska former och till mycken tidsutdrägt skulle hänskjutas ifrån hus till hus. Men det hufvudsakligaste som vinnes med det närvarande systemet är en större harmoni uti uppfattning och tänkesätt. Att på något sätt gifva anledning till den föreställningen, att lekmännens intresse vore någonting annat än presternas, och stridande deremot, skulle vara ganska olyckligt. Dessutom bör det alltid för presten vara en glädje, att tillsammans med nitiske och upplyste lekmän i en fri diskussion kunna få rådslå om de för begge partierna dyrbara och gemensamma kyrkliga angelägenheterna. De sednares praktiska erfaren-

het och deras närmare kännedom om huru folket bedömmer åtskilliga saker, jemte de förras kunskaper och ståndaktiga vidmakthållande af de allmänneliga kyrkosanningarne, åstadkomma ett kombineradt resultat, som ofta är det bästa vitsord för förträffligheten af de principer, hvilka innefattas i den amerikanska kyrkans konstitutionella lagstiftningssystem.

Till slut vill jag blott ytterligare anmärka, huruledes den ecklesiastika författning och styrelse, om hvilken jag här i korthet, och dock kanske i visst afseende alltför vidlyftigt, önskat gifva läsaren en föreställning, äro i den mest fullkomliga öfverensstämmelse och harmoni med den stora, konfedererade republikens borgeliga samhällsförfattning. Jag kan icke sammanfatta det bättre än medelst anförande af den nu mera aflidne biskopen i Rhode Island, Rt. Rev:d D:r Henshaw's ord: "Den första årliga sockenstämman, (vanligtvis hållen straxt efter påskhögtiden) då församlingens medlemmar sammanträda, för att välja kyrkoråd och andra lokala embetsmän, har sin fullkomliga motsvarighet i våra municipala val. Biskopen, *The Standing Committee* och Konventionen, bestående af prester och deputerade af lekmän i hvarje stift, motsvara Guvernören, Rådsförsamlingen och Legislaturen i de respektive staterna. General-Konventionen åter, sammansatt af tvenne Kammare, Biskoparne utgörande den ena, och deputerade af ett lika antal prester och lekmän ifrån hvarje stift den andra, samt konstituerande den högsta legislativa makten i det kyrkliga samhället, är till sin allmänna karakter och myndighet fullkomligt motsvarande Förenta Staternas Kongress, sammansatt af Senaten och Representanternas kammare. Presiderande eller ordförande Biskopen torde, ehuru med en mera inskränkt makt, dock i visst afseende kunna anses såsom under den konstitutionelt kyrkliga författningen innehafvande ungefär samma embete, som den federativa statsförfattningen gifvit Unionens högsta styresman. Under det att de rättigheter, som tillhöra presterskapet, såsom ett stånd insatt och förordnadt af Gud, icke kunna lida någon inkräktning, är å den andra sidan lekmannen lika skyddad i sina fri- och rättigheter. Detta äfven så tillvida, som uti denna kyrka,

hvilken mången i sin okunnighet beskyller för prestvälde[1]), icke ett val kan företagas, ifrån valet af en kyrkorådsledamot, eller en persons insättande i diakons-embetet och upp till en biskops invigning, utan församlingarnes eller folkets samtycke och medgifvande. Icke heller kan en enda kyrkostadga fastställas eller en enda föreskrift förändras utan deras medverkan. Den kombinerade makten af biskopar, prester och diakoner står i fullkomlig jemnvigt med den, som innehafves af lekmännen."

Att en kyrka, som af sina motståndare blifvit skildrad såsom obotligen aristokratisk till sin konstitution och styrelse, skulle sålunda, utan att undergå den ringaste förändring i sitt väsende eller förlora något i sin apostoliska karakter, likasom gjuta sig efter rent republikanska institutioner, bevisar, utom dess gudomliga ursprung, att den är *bestämd* för "alla hedningar och slägter och tungomål och folk."

Men jag kan icke afsluta detta kapitel, med hvilket min afsigt varit att kanske undanrödja en och annan fördom, som kunnat göra sig gällande med afseende på det kyrkosamfund, i hvars tjenst jag inträdde, och med hvilket ännu de heligaste känslor af tacksamhet och ett band, som aldrig kan brytas, förena mig, — jag kan icke afsluta denna skildring utaf förhållanden, som upplifvat hos mig så många kära minnen, utan att bedja dem af mina läsare, som deråt egnat en allvarligare uppmärksamhet, att i bönen "för Kristi

---

1) Den protestantisk biskopliga kyrkan i Amerika är det enda af alla dervarande bekännelse-samfund, med undantag af några få nyare lutherska synodal-föreningar, som åt lekmännen inrymt säte och stämma i dess rådslag. Med allt hvad som skrikes om prelatur och om prestvälde, så kan dock i hela den prot. bisk. kyrkans historia icke uppletas ett enda drag, som på något sätt skulle kunna jemföras med hvad de gamla krönikorna veta att förtälja om de goda puritanska stamfäderna, saliga i åminnelse, när de regerade i landet, brännande hedningar och trollpackor, samt torterade qväkare, drefvo baptister i landsflykt och förbjödo de biskoplige att nyttja sin bönbok; och allt detta, Gudhevars! derföre, att de kommit till det aflägsna landet i Vestern, för att åtnjuta en fri religionsöfning och dyrka Gud efter som deras egna samveten bjödo dem. Ja, med all den biskopliga kyrkans "prelatur och prestvälde," så är hon dock främmande för den andra, som ännu här och der uppenbarar sig i skumrasket, och som fordom föranlät en af dem, som, missnöjde med prelaturen i engelska högkyrkan, flydde till det nya tabernaklet i Vestern, att efter en liten tid säga: "Jag lemnade det gamla England, för att blifva fri *My Lord Bishops*; men jag måste lemna det nya England, för att blifva fri *My Lord Brethren.*"

dyrt återlösta församling“ äfven ihågkomma denna lilla hop af Hans stridande kyrka, och att han, som är allas vår Herre och Mästare, värdigas i sinom tid snarligen bringa alla sina troende bekännare, att “uti en anda och en själ tillsammans kämpa uti Evangelii tro.“

Jag har icke velat anställa någon jemförelse emellan den amerikanska kyrkoförfattningen och den svenska; i väsentligt afseende torde de befinnas hafva många beröringspunkter med hvarandra, och bristerna i ett eller annat fall hos dem båda böra icke komma oss att förbise de fördelar, som dock i andra fall den ena måste erkännas hafva framför den andra. Hvar och en se till, att han gör ett rätt bruk af det goda han hafver, att han icke blifver såsom den der intet hafver, och det han menar sig hafva, tages ifrån honom.

KAPITLET VIII.

En invigning till diakons-embetet. — Flyttning ifrån Nashotah. — Återkomst till hemmet. — Presterlig verksamhet. — Missions-resor. — Resa till ett svenskt och norskt nybygge vid P:t Washington. — Äfventyr med Indianer. — Socker-kokning. — Vilsefarande i skogen. — Ankomst till ett nybygge. — *Glory-Hallelujah*-baptister. — Gästfrihet, hjelpsamhet och frågvishet. — Ett tyskt nybygge. — Den tyska kyrkan derstädes och kyrkobyggnader i allmänhet. — Religions-stridigheter. — En luthersk församling bannlyst af sin pastor. — P:t Washington. — Skol-lärarinnor. — Predikningar. — Anekdot om Biskop Chase. — Sandeborgs nybygge. — Cederhus. — Äktenskapliga förbindelser. — En Svensks giftermål. — En episod ur utvandrings-historien.

En herrlig vår-söndagsmorgon grydde öfver Nashotah. Det lilla kapellet tycktes ordnadt för någon särskild högtidlighet. På den vackra gräsplanen utanför syntes arm i arm med lärarne några af deras embetsbröder, komne långväga ifrån beundrande nejdens skönhet, och skådande med glädje och tacksamhet huru allt på stället, fastän ännu i sin ringhet, bar vittne om att Han, till hvars namns ära det hade blifvit invigdt, med välbehag blickat ner på det här påbörjade verk, och tryckt derpå ett insegel, som innebar löfte

om dess framtida fullbordan. De äldre studerande, som vanligtvis eljest på söndagsmorgonen begifvit sig åstad, hvar och en på sitt håll, att lära och undervisa i de aflägsna nybyggena, voro nu alla hemma, för att snart med sina yngre kamrater samlas till en gemensam gudstjenst. Församlingen tycktes äfven eljest denna dag blifva mera talrik än vanligt. Den ena vagnen efter den andra anlände med nya kyrkogängare. Snart voro alla platserna i det lilla templet upptagne, och andäktiga skaror stodo lyssnande utanför de öppnade fenstren. Den vördnadsvärde biskopen, nyss återkommen ifrån en långväga färd i sitt vidsträckta stift, trädde jemte de tillstädesvarande presterna, alla iklädda sin messskrud, innanför altar-ringen.

Det var dock icke ensamt, för att lyssna till väckelseordet ifrån hans mun, som så många nu infunno sig i Herrans hus; men en del att måhända för första gången öfvervara en invigning till diakons-embetet. Hvad som också vid detta tillfälle gaf en egen betydelse åt den högtidliga förrättningen, var, att den var den första i sitt slag uti Wisconsin, och att personen, som skulle ordineras, kunde betraktas såsom förstfrukten af Nashotah, samt dessutom var en främling i landet, en svensk, säkerligen den första, som på Amerikas jord af apostoliska händer invigdes till detta heliga embete.

En närmare beskrifning öfver denna dag, den vigtigaste uti mitt lif, skulle måhända göra att jag ofrivilligt lät hänföra mig till sådana subjektiva betraktelser, som, hvad de än kunna ega för värde eljest, likväl merändels förlora på att utställas på allmän exposition. Jag vill blott i förbigående anmärka, huruledes dessa förrättningar, liksom naturligtvis äfven prest- och biskopsinvigningen, i den episkopala kyrkan utgöra en del af sjelfva gudstjensten och icke, såsom bruket är i Sverige, en *efter* gudstjensten särskild förrättning, hvilken kanske endast några få af församlingen gifva sig tid att öfvervara. Ordinator och de närvarande presterna intaga redan ifrån början sina platser vid altaret, biskopen icke sällan sjelf deltagande uti altartjensten med dess särskilda böner med anledning af den förestående handlingen, som äfven tages till ämne för predikan, uti hvilken en framställning göres af det heliga predikoembetet, deras

pligter som till detsamma skola antagas, samt huru församlingen bör akta dem för detta embetes skull.

Egentligen bör en diakon tjenstgöra ett år, innan han ordineras till prest. På biskopen beror dock, att, ifall omständigheterna göra det nödvändigt, förkorta denna tid; och efter trenne månaders förlopp blef jag, sedan jag inför honom och en del af stiftets presterskap undergått den examen, som kyrkans lag stadgar, behörigen prestvigd.

Visserligen var det en glädje, att åter få komma tillbaka till det hem, i hvilket jag under nära tvenne års tid endast då och då fått vara blott en gäst; men den lilla sakristian vid Nashotah, i hvilken äldre och yngre vänners samtal så ofta uppmuntrat mig under mina studier, och ifrån hvilken jag bragte med mig så många dyrbara lärdomar, hade äfven blifvit mig kär och på sätt och vis ett hem. Då jag lemnade den och tacksamt tryckte lärares och vänners hand till afsked, så var det i den glada känslan af att veta, det de båda hemmen icke voro så långt aflägsna ifrån hvarandra. Min hustru, som jemte flere af de svenska och norska utvandrarne öfvervarit ordinationen, måste efter dess slut åter begifva sig till Tallsjön; jag deremot qvarstannade, för att vid eftermiddagens gudstjenst första gången uppträda vid Herrans altare.

Med nya heliga pligter, men också med nya bekymmer flyttade jag följande dagen åter hem till hustru och barn. L. hade åter haft en tid af många pröfningar och försakelser. Såsom vanligt, visste hon dock att omsorgsfullt dölja den rådande bristen, när jag någon gång kom hem, hvilket, ju mera tiden för min examen närmade sig, blott sällan inträffade. Hennes sysselsättning de sednare dagarne hade varit, att ändra en gammal svart kappa, hvilken hon som fästmö för flere år sedan fått af mig, men i Amerika icke mycket begagnat, och den hon nu återgaf mig, omarbetad till min första prestrock. Redan länge hade hon förberedt sig på min hemkomst, och nekat sig sjelf äfven det nödvändiga, för att, vid mitt första inträde i hemmet, glädjen öfver genomgången lärokurs och återföreningens sällhet icke skulle störas af det allt för mycket i ögat fallande behofvet. Men hvad som icke fanns, kunde hon dock ej af intet tillskapa. Mjölet var slut och icke en skilling i kassan. Att icke kunna gifva sin gubbe åtminstone ett färskt

bröd till hans första middag i hemmet, var hårdt. I stället för den större Ola hade hon fått en mindre Ola, en annan norsk gosse, till hjelp i huset. Honom tog hon med sig och vandrade af till den närmast belägna qvarnen, der hon bortbytte en bord-duk, som hon tyckte vi kunde umbära, emot en säck med mjöl, som hon sjelf och gossen buro hem till stugan. Först flere år derefter fick jag af en händelse kunskap om denna byteshandel och om bördan, som var tung nog för den svaga skuldran.

Det dröjde ej länge, för än jag som prest erhöll fullt upp att göra ibland de skandinaviska utvandrarne. Utom de tvenne församlingar, hvilkas pastor jag nu var, hade i dessa trakter af Wisconsin tillkommit en mängd andra svenska och norska nybyggen, dels större och dels mindre, hvilka lågo allt för aflägse, att tillåta de derstädes bosatte utvandrarne bevista gudstjensterna i de förra. Ett par norska prester hade visserligen nedsatt sig i de större nybyggen, som bildats uteslutande af deras landsmän, men icke dess mindre erhöll jag tidt och ofta kallelse att infinna mig på de ställen, dit dessa icke kunde sträcka sin verksamhet. Innan kort hade jag icke mindre än 14 särskilda stationer, några af dem belägna 40 eng. mil ifrån Tallsjön. Mitt missions-distrikt var således temmeligen vidsträckt och lemnade mig icke mycken tid öfrig, att tillbringa i den husliga kretsen. Det var naturligt, att gudstjenster på alla dessa ställen måste förrättas på äfven andra dagar än söndagarne, af hvilka jag ansåg mig skyldig att egna de flesta åt de organiserade församlingarne. Det kunde således ibland hända, att det var nästan ingen dag under veckans lopp, då jag ej någorstädes hade en förrättning. Några af stationerna besöktes en gång i månaden, andra åter hvarannan. Vid dessa tillfällen hände icke sällan, att omständigheterna påkallade nästan alla möjliga slags presterliga förrättningar: skriftermål, nattvardsgång, barndop, vigsel, under tiden äfven begrafningar. Norrmännen hafva den besynnerliga seden, med hvilken många vidskepliga föreställningar äro förenade, att, om en prest icke varit i tillfälle att begrafva den döde; så måste han dock, när han sedermera infinner sig på stället, kasta trenne skoflar jord på den redan igenfyllda grafven, sägande dervid de ord, som brukas vid de offentliga begrafningarna; den döde har emellertid redan 3 eller 4

veckor kunnat hvila i grafven. Det var snart sagdt ingenting, som för en del af den norska allmogen gjorde prestens besök så nödvändigt, som denna jordkastning på grafven öfver en länge sedan afliden anhörig.

Här och der, der vanans religion icke mera i de yttre förhållandena hade den näring, som uppehöll dess skenlif, tynade äfven den så småningom bort, och menniskohjertats åkerfält blef allt ofruktbarare, ju rikare de skördar blefvo, som inbergades i de jordiska ladorna. Dock saknades icke många uppmuntrande bevis på en jordmån, öppen för det himmelska utsädet. Voro resorna mången gång besvärliga, så lönades de dock ibland rikeligen af den hjertliga välvilja, som mottog den trötte missionären, då han om qvällen uppnådde den boning, i hvilken grannarne följande dagen skulle församlas till gemensam gudstjenst, och der det tydligen syntes att han var efterlängtad för det godas skull, han hade att öfverbringa. Till några af de gladaste stunder jag njutit, räknar jag många af dessa samqväm i de låga boningarne, der, under det jag hade det bästa tillfälle, att i deras eget hemlif lära känna dem, för hvilka jag var satt till lärare, jag sjelf mången gång måste bekänna mig en lärjunge i kristelig enfald, ödmjukhet och tro. Kom jag dagen förut till det ställe, der gudstjenst var utsatt, så dröjde det vanligtvis icke länge, förr än de närmast boende der infunno sig; under samtal om verldsliga ämnen yppade sig alltid något tillfälle att i sinom tid yttra ett ord om det som vigtigare var; barnen kommo fram med sina läroböcker, för att åter uppläsa de lexor, som mödrarne lärt dem under tiden; när hvilans timma var inne, lästes ett kapitel ur bibeln och efter en gemensam aftonbön, gick hvar och en till sitt, att följande dagen åter mötas hos den, hvars lilla stuga för tillfället måste göra tjenst som kyrka. Icke sällan hände att vid dessa gudstjenster infunno sig personer, som lefde långt aflägse i något alldeles enstaka nybygge, och om hvilka ingen förut haft någon kunskap. Så minnes jag, huruledes en gång en norsk qvinna, som jemte sin man och ett par amerikanska familjer bosatt sig midt in i en ödslig skogstrakt, och händelsevis fått höra om det nybygge, som ibland besöktes af en svensk prest, kom vandrandes 50 eng. mil med ett litet barn på armen, för att det genom honom skulle erhålla det heliga dopet.

Många af dessa resor voro icke utan små äfventyr och dessutom i mer än ett afseende lärorika, såsom beredande mig tillfälle, att blifva närmare bekant med landets seder och förhållanden, samt isynnerhet med de europeiska utvandrarnes ställning. Några få år åstadkomma här naturligtvis en stor förbättring både i lefnadssätt och landets utseende. Den trakt man nyligen besökt och funnit nästan en fullkomlig vildmark, är efter ett års förlopp, ja äfven inom kortare tid, knappast mera igenkänbar. Jag hade ypperliga tillfällen till iakttagelser i detta afseende, isynnerhet på resorna till de längre bort belägna stationerna, som icke så ofta kunde besökas. Det behöfdes ibland icke mer än några månaders frånvaro, för att göra mig nästan en fullkomlig främling på de vägar och stigar, som fordom voro mig ganska väl bekanta. I det nya landet förändras nemligen vägarne och läggas ut än på det ena stället än på det andra, så att man äfven i trakter der man tycker sig böra vara hemmastadd, ofta är i bryderi hvad kosa skall tagas. Man rider t. ex. några mil genom hvad man tror vara en obebodd skogstrakt, och följer en stig, hvarpå man nyligen kommit fram till en större landsväg, då oförmodadt en hög gärdesgård reser sig i vägen för allt vidare framträngande i samma riktning. Ibland låter man väl detta icke afskräcka sig, utan bryter ned stängslet, (hvilket på det anglo-skandinaviska språket kallas att *fenca sig igenom*), lägger så upp det igen, och lyckas sålunda att, efter tre eller fyra dylika operationer, öfver rödjningar och vindfällen bana sig fram något så när på den gamla stråten. Ibland åter låter detta sig icke göra. På andra sidan stängslet är en sådd åker, på hvilken alldeles icke finnes något spår af den fordna vägen. Långs med stängslet är visserligen till höger och venster något som tyckes vara en uthuggning och början till en väg, men man är osäker om, åt hvilket håll man skall vända sig, för att icke snart finna all vidare framfart omöjlig. Är det då sent på dagen och man i skymningen icke kan upptäcka logghuset der egarn till den gjorda nyodlingen kunde lemna upplysning om vägen, så torde man ibland komma i en ganska brydsam belägenhet. Allt efter som jorden upptages och odlas, så anläggas vägarna i räta linier längs med sektions- eller qvartsektions-gränsorna, och få då namn af allmänna landsvägar, hvilka man åtminstone är

säker, slutligen skola föra en fram till något nybygge eller till en *logg-tavern.* Afståndet emellan de sednare är vanligtvis icke stort. Emellertid har det ofta sina svårigheter att äfven under sådana omständigheter komma fram och få ett herberge öfver natten. Nedblåsta träd tillspärra icke sällan vägen, och det är icke så lätt, att vara den första som på sidan derom nödgas bryta sig fram mellan snår, buskar och trädstubbar.

En dag var jag stadd på en resa till ett svenskt och norskt nybygge, beläget några mil bortom P:t Washington, en då nyligen anlagd stad i nordliga delen af Wisconsin. Detta nybygge, som nu har betydligt tillvext och förkofrat sig, utgörande en egen församling under en värdig norsk pastor, bestod då endast af några få familjer, boende i en fruktbar, men den tiden, åtminstone höst och vår, i det närmaste otillgänglig skogstrakt. En del af vägen hade jag färdats en gång förut, men om de återstående 20 milen saknade jag all närmare lokal-kännedom. Enligt beskrifningen derpå trodde jag mig dock i stånd att kunna resa med en liten nätt enbetsvagn, hvilken, jemte en häst, tack vare det understöd, som blifvit mig gifvet af de fordna svenska församlingarne i Pennsylvania, jag varit i stånd att kunna inköpa för mina missionsresor. För säkerhetens skull tog jag emellertid min ridkappsäck med mig i vagnen, i den händelse jag skulle tvingas att på något ställe lemna den sednare och ridande fortsätta resten af vägen. Jag reste sent hemifrån, och min mening var, att ligga på en logg-tavern, som jag visste vara belägen någorstädes på den större landsvägen emellan nyssnämnde stad och Milwaukie. För att uppnå densamma valde jag en ginväg genom skogen, som jag trodde skulle föra mig till målet. Af misstag kom jag likväl efter ungefär en timmas färd in på en afväg, som slutligen upplöste sig i icke stort annat än en gångstig, på hvilken det var omöjligt, att med hjuldon kunna framtränga längre. Skymningen började emellertid inbryta, och jag stod en stund villrådig, antingen jag skulle vända om och fara med vagnen tillbaka, tills jag finge reda på den rätta vägen, eller spänna ur, lemna vagnen i skogen och försöka att ridande framtränga åt motsatt håll, hvarifrån jag tyckte mig förnimma sorlet af ett vattenfall, vid hvilket jag var viss om att finna den så kallade stora landsvägen.

Jag hade just beslutat mig för det sednare och satt mig upp på hästryggen, då jag helt nära får höra ett gällt skrik, och ser i samma ögonblick trenne beväpnade Indianer rusa fram mellan träden, fatta min häst i betslet och med icke just vänliga åtbörder gifva mig tecken att följa sig. Så godt jag kunde, lät jag dem förstå att min väg icke låg åt det hållet och att jag önskade obehindradt få fortsätta min färd. Det hjelpte emedlertid icke; jag insåg det rådligaste vara att foga mig efter deras vilja, men på samma gång hålla mig så modig som möjligt, ehuru jag tillstår, det nödvändigheten att i ett sådant sällskap i skymningen begifva mig ännu mera afsides i en skog, i hvilken jag allaredan förut kommit på villoväg, och obehaget att qvarlemna min vagn midt i en öde, obekant trakt, der det sedan kanske icke blefve mig lätt att åter få reda på den, jemte den fullkomliga ovisshet, hvaruti jag lemnades om hvad indianernes afsigt egentligen kunde vara, gjorde det svårt att bibehålla fattningen och var ingenting mindre än roligt. Imedlertid hade jag lärt känna Indianernas natur tillräckligt, för att veta, att oförskräckthet var det bästa vapen och det enda medlet att förmå dem till eftergift, skulle de verkligen, hvad jag icke utan oro af deras tal och af häftigheten i deras åtbörder befarade, hafva något ondt i sinnet. Antagande derföre en så lugn min som möjligt, förklarade jag att jag skulle rida med till deras läger, som jag hoppades icke vara långt afsides, men att jag hade brådtom och måste sedan ovilkorligen genast fortsätta min ridt. De tycktes dock icke förstå mycket engelska, och min kunskap i deras språk tillät icke någon närmare komunikation oss emellan. Att de voro uppretade öfver något, syntes tydligt, och jag började frukta, att någon hvit man emot en af deras stam begått en våldsamhet, som, enligt deras retaliationslagar och begrepp om rättvisa, utkräfde hämnd på det första blekansigte de kunde få fatt uti.

Tvenne af dem höllo fortfarande min häst i tygeln och ledde den fram ett stycke öfver en liten skogsbäck, på andra sidan om hvilken jag snart upptäckte deras läger, bestående af 8 à 10 wigwam. Skogen bestod till en stor del af stora lönnträd, just af det slag utaf hvars saft socker tillverkas, och jag såg snart att jag befann mig i ett af dessa så kallade *Sugar-camps*, hvilka Indianerne denna tid af

året[1]) uppslå i de trakter, som hafva rik tillgång på dessa träd, och der de, så länge saften flyter, äro sysselsatte med sockerkokning. Öfver ett par eldar voro stora jerngrytor upphängda och några qvinnor höllo som bäst på att i dem tömma ut de simpla, af urhålkade aspstycken gjorda trågen, som stodo här och der under lönnträden. Män, qvinnor och barn samlades snart omkring mig, en del af de förstnämnde i ett tillstånd, som vittnade om att de troligen druckit mer af whiskey än af lönnsaften. Under det mummel som nu uppstod, hade det varit svårt för mig, att begripa någonting, äfven om jag varit mera hemmastadd i det språk som talades. Hvad meningen var eller hvad de hade för afsigt med, att så likasom bemäktiga sig min person, har jag aldrig kunnat utfundera. På männernas skägg märkte jag dock snart, att jag befann mig hos ett band af Potawattome indianerna, ehuru jag icke kunde igenkänna någon af de många jag förut sett af denna stam. Jag antog emellertid en så glad min som möjligt och frågade efter min gamla bekanta *Keewahgoshkum*, gifvande hans namn all den indianska empha-

1) De Indianer som uppehålla sig i skogarne tillverka årligen ofta ganska betydliga qvantiteter lönnsocker. En familj kan i goda år koka ända till 1000 skålpund. Äfven de hvita nybyggarne i dessa trakter bespara sig på detta sätt alla utgifter för socker och sirap. Den sednare isynnerhet är ganska välsmakande och öfverträffar, i mitt tycke, äfven den bästa sockersirap, samt användes till vissa rätter ganska mycket äfven i förmögnare hus. Till bohvete-pannkakor, som är nästan en stående frukosträtt under vintern, och verkligen en af de läckraste som kan framsättas på kaffebordet, är lönnsirapen att föredraga framför äfven det finaste raffinadsocker. Sjelfva lönnsockret åter, huru välsmakande det än är, förefaller mig mera passande såsom en slags konfekt än för bordets behof. Det sätter en egen smak på både kaffe och thé, som icke är angenäm och som beröfvar dessa drycker deras egentliga krydda. I matlagning deremot och för syltning är lönnsockret ganska användbart. Saften tappas tidigt på våren straxt före löfspricknlngen, och innan frosten ännu gått ur jorden. Så snart löfven börja slå ut, upphör trädet att rinna. Denna aftappning tyckes icke på något sätt skada trädet, eller, så vidt man kan se, hindra dess växt. Man kan fortfarande tappa samma träd det ena året efter det andra, oaktadt sällan någon ens gör sig möda, att plugga igen hålet, eller rättare sagdt skåran, ty trädet borras icke, utan man gör endast genom barken ett icke mycket djupt hugg, i hvilket sedan fästes en något urholkad sticka, långs med hvilken saften rinner i det nedanför stående tråget. Saften smakar nästan som vanligt sockervatten och är icke så god som vår svenka björklake. Redan i slutet af Februari månad och i början af Mars får man se flera hundradetals tråg utsatte öfverallt i skogarne, i hvilka både den hvita och röda familjen under kokningstiden kampera omkring sina eldar och grytor. Norrmännen i nybygget vid Ashipun (S:t Olavs församling) tillverka ännu merändels en tillräcklig mängd lönnsocker för eget husbehof och äfven till afsättning.

sis, hvaraf min tunga var mäktig. Jag uttalade derjemte det indianska namnet på Tallsjön, *Chenequa*, sökande göra dem begripligt, att min wigwam stod vid stranden deraf, och att *Keewahgoshkum* jemte flere af deras bröder gästat i den hvite mannens boning. Min vän höfdingen var dock icke nu med i sällskapet och troligen tillhörde han en annan klan. En gammal qvinna, om hon kände mig, vet jag icke, framstod dock slutligen, betraktade mig ganska vänligt och talade derefter till de andra några ord, af hvilka jag endast kunde urskilja *nesceschin chomocomon* (god hvit man), *Keewahgoshkum* och *Oconomovoe*, ett namn gemensamt för alla vattendragen omkring vår lilla insjö. Efter en kort rådplägning, släppte man min häst och bad mig *påkadje* (packa mig bort), hvilket jag sannerligen icke var sen att efterkomma.

Men hvarthän skulle jag nu ställa min kosa? Att på obanade stigar i mörkret fortsätta ridten genom skogen, var betänkligt nog. Lyckligtvis fick jag snart reda på min vagn, spände Brunte på nytt för densamma och började med mitt återtåg samma väg jag kommit. Men mina äfventyr för den dagen voro ännu icke slut; vagnen fick en häftig stöt emot en midt i vägen stående trädstubbe, så att ena skackeln afbröts, hvarefter det blef mig omöjligt att längre fortsätta färden åkande. Vagnen måste åter lemnas i skogen, och jag på nytt sätta mig upp på ryggen af Brunte, som, om han fått gå som han sjelf velat, troligen fört mig tillbaka till den mera befarna landsvägen, ifrån hvilken jag vikit af, och på hvilken det icke hade blifvit svårt att komma till ett herberge öfver natten. Men jag förvirrade mig på nytt i mörkret, red, som jag tyckte, den mest banade vägen, tills plötsligen hästen stannade vid ett stängsel af det slag jag ofvanföre beskrifvit det. Huru långt det sträckte sig på sidorna, kunde jag i mörkret icke upptäcka, men slut var vägen; här var en nyodling, och konsten var blott att få reda på sjelfva nybygget. Fåfängt spanade ögat efter ett ljus, som kunde gifva tillkänna närheten till någon mensklig bostad. Att en sådan måste finnas inom eller straxt invid inhägnaden, kunde dock tagas för afgjordt, och det var ingenting annat att göra än att uppsöka den, och, bindande Brunte vid gärdsgården, begaf jag mig på en upptäcktsresa. Till min stora fägnad hörde jag snart på ett icke särdeles stort afstånd ifrån mig en manlig röst uppstämma en af dessa melodier, som

det ibland är svårt att veta, antingen de äro psalmer eller dryckesvisor.

Kyrkomusiken i några af de amerikanska religionssamfunden äro icke alltid af det utvaldaste slag, åtminstone såsom sådan ofta mindre passande. Jag har hört psalmer sjungas på alla möjliga slags melodier, ifrån variationer på körerna i Friskytten och arier ur Robert le diable, ända till hvad som på svenska skulle få namn af slagdängor. Hvad sång i allmänhet angår, så hör man sällan i Amerika, såsom i Sverige och annorstädes, den arbetande klassen under sitt arbete med någon munter sång liksom upplifva krafterna. Der finnes knappt något som skulle kunna få namn af folkpoesi, och hos folket sjelf, hvad man än må kunna säga till dess beröm, söker man dock fåfängt något egentligen poetiskt element. Det praktiska lifvet har förqväft nästan alla de fantasiens utflygter och skapelser, som man eljest i andra länder så ofta finner äfven hos den obildade klassen. Det måste medgifvas, att hvad poesi än kan ligga uti många af situationerna i Vestern, i nybyggarelifvet o. s. v. liksom någon gång i andra förhållanden der i landet, i hvilka folk-karakteren på ett eller annat sätt tydligare uppenbarar sig; så ligger det poetiska mera uti sjelfva saken och omgifningen, än hos de handlande personerna, hvilka deremot i sitt sätt att uppfatta den ena så väl som den andra, och i fråga om att utföra någonting, merändels trycker en stämpel af den torraste prosa på alltsammans. Och så förhåller det sig i allmänhet med hela lifvet i Amerika. Man måste, såsom jag har läst hos någon resebeskrifvare, bereda sig på, att här finna folket mer upptaget med statistiska facta än med poetiska romancer, finna dem hafva mer sinne för skeppsdockor än för gamla ruiner, hellre samtala om nya dollars än om några antiqvariska mynt, egna en större uppmärksamhet åt tryckta kattunstycken än åt oljefärgstaflor och beundra modellen till en ångmaskin mer än en venus-statue. Man måste uppfatta amerikanaren såsom den der i allmänhet har mer sinne för det praktiska än det pittoreska, och som, då han ser en vacker, blomstrande dal, eller öfverskådar den omätliga prairien, alltid först tänker på hvar den bästa platsen vore för anläggandet af en jernbana, eller som den der aldrig kan betrakta ett vattenfall utan att straxt tänka på, att det är en qvarnlägenhet.

Under sådana omständigheter är det verkligen högst sällsamt, att få höra en sång i skogen eller på landsvägen, och de toner jag nu förnam, ehuru ingalunda vackra, gladde mig i dubbelt afseende: sångarens boning var utan tvifvel någonstädes nära intill på nyodlingen, och, tänkte jag, den hvars sinne är upprymdt, så att han gifver sin känsla luft i sång, han har säkerligen också en gästvänlig härd att bjuda på. Snart såg jag också ett sken skymta fram mellan träden, och, lifvad af ljus och sång, hastade jag framåt mellan stubbar och vattenpussar.

Kanske har läsaren någon gång gått öfver en åker just då kälen håller på att gå ur jorden. Han vet då, att man icke gerna väljer en sådan väg, om den kan undvikas, och huru de uppblötta plogfårorna utöfva liksom en magnetisk kraft på vandrarens skodon, den sega, lerblandade myllan i stora klumpar klibbande sig fast omkring fötterna. Om detta är besvärligt på en svensk plöjning, så är det sannerligen ännu mer i den lösa, just upptinade djupa matjorden på en amerikansk skogsåker. Det dröjde en god stund, innan jag kunde komma fram till nybyggarens stuga, som låg vid andra ändan af odlingen, omgifven såsom vanligt af ett par halmstackar, i hvilka svinkreaturen sjelfva byggt sig sina hus för vintern.

Jag stod just i begrepp att knacka på dörren, då jag inifrån stugan fick höra samma stämma som nyss på åkern, och, om jag icke misstog mig, till och med samma melodi, i hvilken denna gång flera röster instämde. Ett och annat ord som jag uppfångade, lät mig förstå att det var en hymn, och i hast betänkande, att familjen möjligen vore sysselsatt med en af dessa husliga andaktsöfningar, som morgon och afton nästan aldrig försummas af en amerikansk familj, som bekänner sig till något religionssamfund, ville jag icke störa den. Min aning bedrog mig icke heller; efter den missljudande hymnens slut, lästes ett kapitel ur bibeln, hvarpå följde en lång extemporerad bön, som verkligen pröfvade mitt tålamod, och den jag måste bekänna att jag lyssnade till mera med otålighet än med andakt. Både hymnen och den långa temligen tavtologiska bönen gaf mig emellertid tillfälle att anställa åtskilliga betraktelser, och jag sökte af orden, att kunna utfundera till hvad sekt de bedjande bekände sig. Ett och annat under bönen halfsjunget *glory*

och *Hallelujah*, yttradt af olika röster, gjorde att jag till en början trodde mig hafva kommit till några så kallade *Glory-Hallelujah-baptister*, och i samma belägenhet, som ett par af mina embetsbröder, om hvilka jag läst följande reseäfventyr, som, under det vi stå och vänta utanför dörren, torde tillåtas mig förtälja, och sålunda i förbigående göra läsaren bekant med en af de många fanatiska sekter, hvarpå Amerika öfverflödar.

Det hände sig, nemligen, icke länge sedan, att tvenne biskopliga prester, stadde på en resa i Kentucky, kommo till en landtgård, och då de icke funno egaren hemma, dröjde de en stund för att afvakta hans återkomst, emedan det var sent och de nödgades öfver natten anlita hans gästfrihet. Litet derefter kom också mannen ridande in på gården, och sedan han stigit af hästen, sjöng han i en pipande ton och på den mest besynnerliga melodi till sin dräng:

"Gif hästen några ax majs, min son,
Han har ingenting fått se'n jag red hemifrån.
Ära Hallelujah!"

Derefter, ledsagande de tvenne främlingarne in i huset, fortfor han på samma sätt:

"Stigen in, mina vänner och fån er mat;
Gå, Katy, skär upp litet fläsk på ett fat.
Ära Hallelujah!"

På detta sätt voro de resande dömde till att höra allt "taladt efter Canaans mål" och sjunget med samma evigt enahanda ton eller gnäll, med samma oupphörliga refräng: "Ära Hallelujah," tills de följande morgonen befriades från sin vånda.

Mannens sjungande ute på fältet vid närvarande tillfälle, hvilket redan i början föreföll mig som någonting högst ovanligt; det egna och pipande i tonen; det släpande i den långa, ehuru icke rimmade extemporerade bönen i stugan, jemte ett och annat halfgnoladt *Glory Hallelujah:* allt detta gjorde, att jag, i sanning, befarade mig hafva kommit till några af ofvannämnde sekt, som tro att den nya födelsen består uti en särskild andans utgjutelse, hvarigenom de som blifvit födde på nytt, och liksom profeterna fordom, inspireras med förmåga att ständigt uttrycka sig i ett poetiskt språk [1])!

1) Denna sekt är till bekännelsen nära beslägtad med en annan af de många

I tanken derpå var jag nära, att åter önska mig tillbaka ibland Indianerna.

Dock allting har en ända, och så äfven extemporerade böner. Vid mitt inträde i stugan fann jag en vänlig och fryntlig farmer, som helt enkelt och prosaiskt bad mig vara välkommen. Vid hans sida satt hans unga vackra hustru, jemte ett annat fruntimmer, troligen hennes syster, begge sysselsatta med ett par små frodiga barn, som de nu ämnade kläda af och lägga till hvila [1]). Det var en tafla af

olika baptistsamfunden, nemligen med de så kallade "Små-barn-baptisterna," hvilka äfven höra till kuriositeterna ibland vår tids, jag vill icke säga kyrkohistoriska, men sekthistoriska företeelser. "En af miña bekanta," säger en aktad, nu mera afliden författare i Amerika (i ett arbete kalladt: *A Presbyterian Clergyman looking for the Church* — en bok, som väl vore förtjent af att öfversättas på svenska) "berättade mig, att då han för några år sedan reste i Vestern, såg han en gång omkring 1000 män och qvinnor, församlade i en skogspark och sysselsatte med att rulla tunnband, släppa pappersdrakar upp i luften, kasta boll, trilla små marmorkulor, hoppa, springa i kapp, brottas, välta och tumla omkring i gräset; qvinnfolken lekte med dockor, männerna skenade omkring ridande på käppar, — hela det församlade sällskapet var påtagligen sysselsatt med alla möjliga slags barnlekar. På hans fråga hvad detta skulle betyda, svarade man honom, att de voro de små barn, hvilka Herren gifvit löfte om sitt rike, och uttryckte sin förundran öfver, att han tycktes vara i okunnighet om hvad som var skrifvet: "Utan J omvänden eder och varden såsom barn, skolen J icke komma i himmelriket." Han sade, att detta visserligen var sannt, att det var ganska rätt att söka likna barnet i oskuld och dygd, men icke i oförstånd; att Apostelen förmanat: "Varer icke barn i förståndet, utan varer barn i ondskan;" att detta deras besynnerliga uppförande var en barnslig dårskap, utan att kunna ursäktas med barnaålderns omogenhet. 'Det förvånar oss icke, att ni tänker så,' återtogo de, 'ty vi äro våra grannar till en försmädelse vordne, och våra vänner draga sig bort ifrån oss; men vi äro beredde att lida förföljelse för Guds rikes skull, ty, såsom skrifvet är, 'detta är fördoldt för de visa och kloka, men uppenbaradt för *små barn*.' — O, hvilken välsignad sak är icke den egna utläggningen af Skriften! Några antaga denna icke så obetydliga sekt att vara genuina efterträdare till de ursprungliga baptisterna i Tyskland, Schweitz och England, af hvilka enligt D'Aubignés reformationens historia, många sprungo nakna omkring på gatorna, förklarande sig vara oskyldiga som barn, tumlande omkring och lekande allahanda barnsliga lekar, på grund af att sanningen var af Anden uppenbarad åt barn, kastande bibeln i elden, och under allt detta, säger D'Aubigné, utropande: 'Bokstafven dödar, men Anden gör lefvande.'

1) Apropos barn, i någon af de resebeskrifningar, ifrån hvilka mången hämtar sina intryck om Amerika och gör sig en föreställning derom, som skulle en förbannelse hvila öfver hela landet, har jag bland annat läst, att derstädes, synnerligast i Vestern, det vore någonting högst sällsynt, att ett äktenskap välsignades med mer än ett, högst tvenne barn, och att de flesta äktenskap voro ofruktsamma. Det uppgifves till och med, att äfven de för sin fruktsamhet så bekanta Swabiska mödrarne, när de utvandra, förlora sin förmåga att föda. — Nybyggarestugorna bära i allmänhet vittne

INDIANEN NA[illegible]ERKOKENING

huslig trefnad och förnöjsamhet, och det låg en Guds frid öfver det hela, vittnande om en af Guds ord och bönen helgad arbetsamhet. Hade jag förut blickat in i den husliga kretsen, och icke kommit att tänka på baptist-historien, så är det troligt, att jag med mera andakt öfvervarit en gudstjenst, vid hvilken de bedjande icke anade att de hade något annat vittne än Honom, inför hvilken de knäböjde. Men det var mycket, som bidrog att öka min otålighet. Vagnen lemnad i skogen, Brunte bunden ett godt stycke ifrån stugan, och på hans rygg kappsäcken, som utom min prestdrägt innehöll den silfverkalk och patén, hvilka jag vanligtvis tog med mig på dylika resor.

Så snart min värd blef underrättad om min förlägenhet, var han genast beredvillig att bistå mig. Naturligtvis blef det icke fråga om att på qvällen fortsätta resan; vagnen kunde icke heller i mörkret afhämtas; men snart tände min värd sin lykta och var sjelf mig följaktig, att på en bättre väg söka reda på hästen, den han på bästa sätt undfägnade och herbergerade, likasom dess egare. När vi återkommo, stod särskildt för min räkning uppdukad en god aftonvard, bestående af färskt smör och hvetbröd, som jag tviflar på att man i något annat land i verlden får se så fint och hvitt som i Amerika, thé, hvilket dock i allmänhet är af en mindre god qvalité, och en den utsöktaste sylt af vilda plommon, hvilka här växa i ymnighet och såsom råa icke äro så välsmakande, men desto förträffligare i den form, hvari de nu blefvo mig serverade. Jag var snart försonad med motgångarne under vägen och hade allt skäll att vara tacksam emot mitt värdfolk, som i sin lilla stuga beredde mig ett långt trefligare och bättre herberge, än jag skulle funnit i den logg-tavern, der min afsigt varit att dröja öfver natten.

Naturligtvis dröjde det icke länge förr än mitt värdfolk hade sig bekant hvem och hvad jag var, hvar jag bodde, hvart jag ämnade mig, huru gammal min hustru var, huru många barn vi hade, m. m., nästan hela mitt lifs historia, ty amerikanarne röja i allmänhet en benägenhet, att så fort som möjligt lära känna den persons alla förhållanden, med hvilken de händelsevis komma tillsammans. Reser man i en

---

om motsatsen. Nästan öfver allt finner man att fruktbarheten inom hus är lika stor, som den rika jordmånens utomkring.

diligence eller på en jernbana, så är man merändels säker på, att snart få höra sin granne efter en och annan paus i konversationen yttra: "*You are a Minister, I guess?*" eller: "*You are a doctor, I guess? — — You have a family, I guess? You live at — — — You go to — You intend to — I guess, I guess*" o. s. v. tills han slutligen *guessat* sig in i en närmare bekantskap med alla ens förhållanden, hvarefter också en slags förtrolighet uppstår, som skulle man i många år varit bekanta med hvarandra. Kommer en främling in i en familjekrets, isynnerhet i något af Vesterns nybyggen, så är det också bäst, att om han ej önskar blifva ansedd och behandlad som en främling, han möter gissningarne på halfva vägen och icke iakttager någon förbehållsamhet i sådana saker, som ändå icke äro några hemligheter.

Jag fann mitt värdfolk vara methodister, dock icke af det suckande och gudsnådliga slaget, men af ett gladt och fryntligt väsende, utan allt prål och exaltation, som bar prägeln af en sann och allvarlig gudsfruktan. Hvad jag isynnerhet var tacksam för, var att de läto mig vara i fred för alla religiösa dispyter, hvilka eljest, ty värr, så ofta bringas å bane i förmaken och på gatorna, på jernbanorna och i källarsalarna, i städer och i vildmarken, i ångbåtar på floder och sjöar, med ett ord, i alla möjliga samqväm och blandade sällskap öfverallt och allestädes, och som göra, att religionen, liksom dess gudomlige stiftare fordom, släpas ifrån domarestol till domarestol, att examineras, pröfvas, bespottas och dömmas. Då de fått veta att jag var prest, så, ehuru de nyligen sjelfva förrättat sin aftonandakt, räcktes mig dock på vanligt sätt, innan vi gingo till hvila, en bibel, hvarur jag anmodades att uppläsa ett kapitel och låta det åtföljas af en bön. Ehuru troligtvis mitt värdfolk, i likhet med de flesta af deras bekännelsesamfund, torde ansett det som en synnerlig brist på Andans gåfva, att "bedja ur bok," så kunde jag dock icke i detta fall foga mig efter den rådande fördomen; jag måste anlita min *Prayer-Book*, som åtminstone de Wesleyanska methodisterna, efter hvad som var deras stiftares mening, icke borde lemna obegagnad, ehuru äfven de, likt de flesta schismatiska samfund, efter hand afvikit mer och mer ifrån hvad som utgjorde och ännu, fastän de sjelfva ofta äro i okunnighet derom, utgör deras ursprungliga trosbekännelse.

Fruntimmerna upphängde några schalar och täcken i taket, för att i det ena hörnet af rummet bereda deras gäst en egen sängkammare. När jag vaknade om morgonen stod min vagn redan på gården. Min värd, som var tidigare än jag på benen, hade efter den beskrifning han aftonen förut af mig erhållit, sökt upp densamma, kört den till sitt hem, och var nu som bäst sysselsatt att surra ihop den afbrutna skackeln.

Fortsättande färden, kom jag nu in i en för mig alldeles obekant trakt, och hade att passera genom ett vidsträckt och ganska folkrikt tyskt nybygge, bestående för det mesta af utvandrare ifrån Preussen. De flesta af dem hade redan i flera år här varit bosatte och kommit sig ganska godt före som jordbrukare. Några af dem egde betydligare jordstycken, men högst märkvärdigt var det att se, på huru små lotter andra funno sin bergning. Jag såg små *farms*, bestående endast af 20 acres, och efter berättelsen skulle der vara några som icke voro större än 10. Det är Tysken ensamt förbehållet, att kunna lefva på så små jordlappar; Amerikanarn med all sin industri skulle icke kunna göra det; men Tysken förstår att bättre än den sednare draga nytta af hvarje tumsbredd jord, och dessutom att bära en mängd försakelser, som denne icke kan underkasta sig, likasom Amerikanarn icke heller kan mäta sig med Tysken i fråga om att hushålla och gömma på penningen. "Hvad gör icke Tysken för penningar?" har blifvit till ett ordspråk, hvilket väl också skulle kunna tillämpas på Amerikanarn, som vanligtvis alltid är redo för alla halsbrytande spekulationer, genom hvilka någon penningevinst kan vara att hoppas. Men det är just de halsbrytande spekulationerna, för hvilka Tysken aktar sig, och som mången gång göra den förra utfattig, under det att den sednare *knogar* sig fram till välstånd, ofta till rikedom. Amerikanarn tycker att det är lumpet att träla för blott en dollar; Tysken åter trälar gerna bara han kan vinna en cent, och han tager bättre vara på den, än Amerikanarn, som väl vill förtjena, men sällan förstår sig på att hålla på styfvern, tager vara på dollarn. En Yankee skulle t. ex. aldrig kunna beqväma sig till att göra hvad många af de tyska familjerna i detta nybygge måste göra för sitt uppehälle. Jorden skötes för det första vida bättre af Tyskarne än af de andra, och när den väl

ansade och rensade torfvan har gifvit sin gröda, vandra qvinnorna med några knippor rädisor och litet persilja m. m. sina 10 mil, kanske ändå längre till någon stad, der hela lagret försäljes för några få skilling, af hvilka icke en enda användes i staden eller på vägen, utan ända till den sista kopparslanten föres hem och lägges på kistbotten. Under det allt hvad jorden afkastar, så vidt möjligt är, försäljes, och det besparade kapitalet långsamt men dag efter dag förökas, bergar sig familjen så godt den kan på — hvad, är verkligen svårt att säga. Jag har sett tyska barn gå ut i skogen och der samla sig födoämnen af sådana örter och växter som någon annan icke förstår att använda; slagtas ett kreatur, så säljes köttet, och sjelf lefver man på innanmätet; rädisor och morötter m. m. afyttras, och sjelf kokar man sig spenat på bladena.

Det nybygge, hvarigenom jag färdades, var ett af dessa stora settlementer, der de goda Tyskarne utgöra nästan så godt som en komun för sig sjelfva, hafva sina egna distriktskolor, sina egna fredsdomare och andra komunala embetsmän. Försedde med tidningar på deras hemlands-språk, af hvilka nära nog lika många utgifvas här som i hela Tyskland, och lefvande för det mesta med hvarandra, utan allt umgänge med Amerikanarne, bibehålla de länge sitt modersmål; många göra sig icke ens mödan att lära sig eller sina barn landets tungomål. Jag färdades här flera mil, utan att träffa en enda person, som förstod ett ord engelska, oaktadt de lefvat flera år i landet. Deras prest, en Pastor Krause, med hvilken jag en gång sammanträffat, hade då varit 14 år i Amerika, och begrep icke mer engelska än en helsingbonde, när han först landstiger i New York. För att göra mig underrättad om vägen, måste jag stiga ur på flera ställen, och af det lilla jag såg här och der i stugorna, prisade jag mig lycklig, som den föregående natten icke tvingades att här söka ett herberge. Hvilken kontrast emot den lilla låga kojan, jag nyss hade lemnat! Äfven i den vittnade allt om torftighet, men dock på samma gång om en renlighet och snygghet, som voro alldeles främmande för de tyska nybyggena. Huru olika är icke i detta fall den amerikanska landtmannen eller simpla arbetaren emot europeiska allmogen i allmänhet! Det kan väl hända, att det första du ser, när du träder in i den förres bostad, är en sopqvast på den ena sidan af dörren och

en tvättskål på den andra, något som icke ostädar rummet hos den sednare, af det enkla skäl att de der mera sällan begagnas. Det är svårt att afgöra, men jag skulle nästan vilja påstå, att af alla utvandrare Tyskarne äro de som längst bibehålla den europeiska smutsen, så framt ej måhända de norska fjällboarnes fosterlandskärlek äfven i detta fall yttrar sig i ännu högre grad.

Hvad som i det tyska settlementet fägnade mitt öga var en vacker kyrkobyggnad, omgifven af en städad och väl vårdad kyrkogård, båda delarne så sällsynta i det nya landet i vester, der man vanligtvis i det längsta hjelper sig med skolhus eller tingshus i stället för den ena, och någon oinhägnad skogsbacke i stället för den ándra. Här var verkligen någonting kyrklikt till skillnad ifrån de vanliga ladulika byggnader, som man dock stundom på landet uppför undsr namn af *Meetinghouses.*

Namnet kyrka är någonting som först på de sednare åren mera allmänt har kommit i bruk. Puritanerna gåfvo denna benämning, mera såsom ett gäckeri, endast åt de byggnader, i hvilka antingen den romerska eller ock den biskopliga kyrkans bekännare församlade sig till sina gudstjenster. Liksom de förnekade sjelfva kyrkan, så tycktes dem äfven blotta ordet, såsom användt på ett hus, vara oprotestantiskt och antyda en förvandtskap med den babyloniska skökan. De ansågo sig derföre mycket förnärmade, om man kallade deras bönehus för kyrkor, hvilka dessutom, både hvad arkitekturen och inredningen angick, hade föga som kunde berättiga dem, att så benämnas. Enfalden i Kristo måste naturligtvis äfven uppenbara sig derigenom, att man byggde sina kapeller så lika som möjligt vanliga boningshus, och beröfvade dem altare och andra dylika prydnader, som eljest vanligen utmärka de kristna templen. Orgverk, t. ex. ansågos såsom djefvulens nyckelpipor, hvarmed han öppnade och musicerade sig in i det, för den fariseiskt-kyrkliga gudsdyrkan benägna, fåfängeliga menniskohjertat. Med dylika begrepp voro äfven andra sekter mer eller mindre besmittade, och ännu i våra dagar röjer sig spår deraf i den affekterade smaklöshet, man ofta ådagalägger i sina kyrkobyggnader och deras inredning. Likväl har många förändringar i dessa afseenden skett under de sista 10 eller 12 åren. Pilgrimernas söner finna sig nu, tvärtemot förr, sårade af, om man icke

skulle kalla deras kapeller för kyrkor likaså väl som den romerska kathedralen eller som den i göthisk stil uppförda, med sin korsprydda spira smyckade anglikanska tempelbyggnaden. Ja, mångenstädes finner man ett försök, att i det yttre strängt följa alla ecklesiologiens reglor; till och med det fordom så förhatliga korset sitter nu öfver ingången till mången kyrka, hvars fordna medlemmar skulle hafva nedbrutit den till jorden, om en sådan påfvisk symbol hade fått orena den. I stället för den 1:sta, 2:dra eller 3:dje presbyterianska, universalistiska eller congregationella församlingen i en stad, der de sålunda numererades, allt efter som en ny församling organiserades, börjar man nu förnimma ett och annat S:t Pauli eller S:t Petri. Prydliga och dyrbara orgverk stå nu der, hvarest de fordom skulle blifvit ansedda som en styggelse, och ehuru man visserligen ännu under det hvälfda, dekorerade taket och emellan de präktigt, i mångahanda färger skiftande fenstren, med deras i glaset inbrända figurer, finner ett vanligt förmaks- eller spelbord i stället för ett altare, hvilket ord ännu alltför mycket tyder på läran om en annan rättfärdiggörelse än den genom tron; så sker väl också härutinnan en förändring i sinom tid. Der det fordom var förbjudet att läsa eller framsäga en bön vid en begrafning, "med mindre," som det hette, "man småningom skulle komma att falla in i andra den biskopliga kyrkans ceremonier," der bedes och sjunges nu öfver den aflidne, så att föga mer än den romerska prestrocken och rökelsekaret fattas, för att man skulle tro det vara en ordentlig själamessa. Ibland de utvalde har verkligen här och der insmugit sig en slags "Puseyism," som man icke vet hvar den kan sluta.

Under mina första prestår var det emellertid helt annorlunda. Mycket af inredningen i våra kyrkor och många af våra kyrkobruk, hvilka nu börja att opåtaldt få passera, emedan man sjelf röjer en böjelse för att efterapa dem, voro då, mera allmänt än nu, stämplade såsom trasor efter påfvedömet. När jag kom fram till den tyska kyrkan, som både genom sin vackra belägenhet och, ehuru enkel den än var, genom sin arkitektur öfverraskade mig, fann jag dess dörr öppen, och jag kunde icke afhålla mig ifrån att äfven invändigt betrakta den. Fastan hade nyss ingått och vid mitt inträde mötte mig en ung man, efter hvad mig kunde tyc-

kas, en prestkandidat, som jemte kyrkvaktaren var sysselsatt att ställa i ordning för en blifvande gudstjenst. I sakristian hängde både prestkappa och mess-skjorta, och i sjelfva kyrkan var ofvan det upphöjda altaret fästadt ett stort kors med en i trä utskuren bild af Frälsaren, det sednare något som jag aldrig vet mig hafva sett i någon biskoplig kyrka, och, som om det der skulle uppställas, ville ytterligare gifva anledning till ett anskri af fasa öfver denna kyrkas nog ändå förfärliga katholska (?) sympathier. Jag frågade min ledsagare, om någonsin de i trakten boende amerikanarne bivistade dessa gudstjenster, hvartill han svarade, att några ibland kommo dit af nyfikenhet. Göra de då aldrig, invände jag, någon anmärkning öfver prestdrägten, knäböjningen vid sakramentets annammande [1]), de brinnande ljusen och Kristusbilden på altaret? "Jo, visserligen," sade han, "tycka de det vara litet katholskt; men då de få höra att vi äro *Lutheraner*, säga de ingenting derom." Så är det; namnet Luther är tillräckligt att afböja hvarje tillvitelse för påfviska sympatier, då deremot det icke behöfves hälften af dylika bruk inom den protestantisk-biskopliga kyrkan, förr än det från alla håll skrikes på puseyism och katholicism, och man är färdig att utropa: låtom oss nederböja dessa murars höga fäste, förnedra och kasta dem i stoft på jorden.

Den härvarande tyska församlingen utgjordes likväl af så kallade gamla lutheraner, hvilka, så väl hvad sjelfva bekännelsen angår, som i afseende på kyrkoskick hafva bibehållit mycket som de nyare förkastat. Den synod t. ex. af hvilken de svenska presterna först funno godt att låta sig tagas under armarne, ogillar högeligen bruket af prestdrägt

---

1) I de ny-protestantiska religionssamfunden annammas den Hel. Nattvarden antingen stående eller sittande. Att böja knä vid detta tillfälle, anses likna hostians tillbedjande i den romerska kyrkan. Hos presbyterianerna tror jag bruket är, att kyrkoföreståndarne taga brödet (oblater begagnas icke) och vinet, och utdela dem åt de i bänkarne sittande komunikanterna. En gång då jag på eftermiddagen skulle förrätta gudstjenst i ett skolhus, der en presbyteriansk eller congregationel predikant på f. m. predikat och utdelat nattvarden, fann jag mellan bänkarne några små brödstycken, hvilka under sakramentets utdelning nedfallit på golfvet och nu förtrampades under fötterna.

I den biskopliga kyrkan är stadgadt, att, om så händer att något af det invigda brödet och vinet återstår efter kommunionen, detsamma skall "på ett passande och vördnadsfullt sätt utaf några ibland komunikanterna förtäras," och får icke uttagas utur kyrkan.

och andra dylika i sig sjelf likgiltiga bruk och ceremonier, hvilka vi i Sverige, hittills åtminstone, icke funnit något ondt uti. Jag minnes, huru jag en gång af en luthersk prest, den tiden mina svenska embetsbröders ofta anlitade bundsförvandt, i tidningarne utsattes för mycken smälek, derföre att jag stod klädd i mess-skjorta inför altaret och under en del af altartjensten, såsom bruket är i Sverige, vände ryggen åt församlingen.

Den tyska kyrkan härstädes och dess pastor lydde då under den så kallade Buffalo-synoden, i spetsen för hvilken stod en Pastor Grabau, som inom de församlingar, hvilka anslutit sig till densamma, med mycken ifver och värma sökte att upprätthålla den gamla kyrkodisciplinen, den enskilda bigten och absolutionen, bannlyssningen m. m. För närvarande hade i följd deraf, och måhända äfven af andra orsaker, uppstått en stor oenighet just i den församling, hvars kyrka jag här omtalat. Pastor Krause hade funnit för godt att slunga bannstrålen emot nästan hälften af sin församling, hvilken ordentligen blifvit "gifven satan i våld till köttets förderf, på det anden skulle salig blifva på Herrans dag" — den formel, som, efter hvad man berättade mig, skulle blifvit begagnad vid nämnda tillfälle. Exkomunikationen verkställdes med all den romerska kyrkans stränghet, och var till sina följder densamma, som om den hade utgått ifrån vatikanen. De bannlyste voro helt och hållet uteslutne ifrån församlingens gemenskap, och förnekade tillträde till deras med egna händer uppbyggda kyrka. Detta syntes de goda Tyskarne väl strängt och smakade alltför mycket af ett preståvälde, som de, såsom fria amerikanska medborgare, icke gerna kunde erkänna. De gjorde anspråk på sin andel i kyrkan, och om Pastor Krause icke ville tillåta dem att bivista sina gudstjenster, så ville de kalla en annan prest af Missouri-synoden, som kunde gå dem till handa. Den amerikanska lagen, mente de, frågade icke efter Pastor Krauses bannlysningsbulla, och till den ville de appellera; den kunde hvarken upphäfva eller stadfästa exkomunikationen, men den kunde afgöra eganderätten till kyrkan. Här hölls det ena mötet på det andra; presidenten för synoden, Pastor Grabau, beordrade några prester att taga närmare kännedom om förhållandena och döma i tvisten mellan Krause och hans församling; dessa godkände den förres åtgärder; flera hun-

drade själar, män, qvinnor och barn voro satte i bann, det kunde icke hjelpas. Man begärde Missouri-synodens yttrande i saken; den förklarade rätten vara på församlingens sida; men Buffalo-synoden hade redan förut offentligen förklarat missourianerna för kättare, och således kunde på deras utslag intet afseende göras.

Sålunda stodo sakerna vid den tid, då jag passerade genom det tyska nybygget. Den studerande som visade mig kyrkan, och som tycktes vara en utmärkt hygglig och älskvärd menniska, inbjöd mig att på återvägen ifrån P:t Washington gästa i hans hus, vid hvilket tillfälle han meddelade mig åtskilliga upplysningar rörande upphofvet och fortgången af de tvister, som nu ställde hans landsmän och trosbröder i tvenne mot hvarandra högst fientliga partier. Ännu var han icke i dem personligen invecklad, men hans gamla aktningsvärda föräldrar, hvilkas uppslagna Luthers postilla och bibel vittnade om ett flitigt umgänge med Herrans ord, voro ibland de bannlystes antal. De yttrade sig likväl med mycken hofsamhet om den splittring som uppstått, och hvilken tydligen gick dem djupt till hjertat. De, så väl som deras son, så vidt jag kunde dömma af mitt samtal med dem, voro af den gamla skolans rättrogne lutheraner. Den sednare förklarade mig likväl, att, efter hvad som skett, han funne sig föranlåten att uppgifva all tanke på det presterliga embetet, hvilket sannerligen icke förundrade mig.

Jag är ledsen det jag nu mera icke bestämdt kan säga hvad utgång saken fick. Det stod mycket att läsa derom i åtskilliga tyska tidningar, och flere pamfletter, pro et contra, utgåfvos af kämparne på både den ena sidan och den andra, men dylika tvister och splittringar hörde jag sedermera så ofta omtalas, att de förlorade för mig all märkvärdighet. Så vidt jag kan erinra mig slöt det bannlysta partiet sig till Missourisynoden, hvilken följakteligen äfven bannlystes af den i Buffalo, och frågan om eganderätten till kyrkan afgjordes slutligen medelst en slags kompromiss.

Port Washington var en af dessa stadsämnen, hvilka, till utseendet nästan fullkomligt liknande hvarandra, äro liksom vissa slags trädgårdsfrön: när man ser dem, har man svårt att veta, antingen ifrån dem kommer att uppspira en yfvig buskväxt, eller en liten blomma, hvars späda stängel

redan i knoppningen torde komma att afbrytas af något nyckfullt vindkast. Innan man första gången kommer fram till dylika platser, har man vanligtvis redan förut hört dem utbasuneras såsom utomordentliga anläggningar, der en betydligare folkmängd allaredan bosatt sig, och hvilkas fördelaktiga läge och öfriga förmåner äfven då för ögonblicket gifva dem en betydelse, som gör att till och med den, som hunnit blifva något hemmastadd i Vestern, ofta om dem bildar sig en föreställning, i hvilken han sedan vid framkomsten finner sig på det högsta bedragen. Då man med en sådan stad till sin resas mål har färdats en, om icke just särdeles lång, dock så mycket mer besvärlig väg, och derunder frågat nästan hvarje person man mött om afståndet och den rätta stråten, samt derjemte hört dem omtala det ifrågavarande stället såsom den plats, der de både afsätta sina landtmannaprodukter och förse sig med hvad de eljest behöfva i sina hus; så vänjer man sig så småningom att betrakta den så kallade staden såsom en riktig oas i öknen, och den får i ens egna ögon en viss märkvärdighet. Så mycket mer öfveraskad blir man derföre, när man slutligen kommer fram, ofta utan att veta att man är framme. Man framställer till någon mötande den vanliga frågan, hundrade gånger upprepad och alltid besvarad på ett sätt, som lemnar en nästan i samma ovisshet som förr: huru långt är det till * * Sir? och hör på en gång det oförmodade, men länge efterlängtade svaret: "Detta är * * Sir." Man ser sig omkring och upptäcker slutligen bakom några träd ett hus, som man sedan får höra är ett *Court-house* (tingshus), ty staden är måhända *The County-seat*, eller i judicielt och komunalt afseende en slags hufvudstad i distriktet; litet längre bort upptäcker man en annan byggnad, nemligen skolhuset, och så, när man färdats ännu ett stycke längre, framskymta mellan urgräfda sandbackar 3 eller 4 andra hus, som synas uppbyggda icke så mycket med beräkning på någon varaktighet, som icke fast mer för att för ögonblicket åtminstone hafva ett hål att krypa in uti. Ett af dessa hus är naturligtvis ett Hotel; ett annat utgöres måhända af blott tvenne rum, hvaraf det ena innehafves i kompani af en advokat och en apotekare, som tillika är doktor. Under det den förra sysslar med sina rättegångshandlingar, står den sednare vid sin disk i andra än-

dan af rummet, ömsom säljande medikamenter, och ömsom tobak, snus, cigarrer, täljknifvar, färgstofter, dryckesvaror, kaffe, socker och hvarjehanda andra speccerier, hvilket allt under dylika omständigheter hör till ett väl rangeradt apotek, som på samma gång är en depot för biblar, hymnböcker och godt-pris upplagor af Bulwers, Dickens', Eugene Sue's m. fl. romaner. Det andra rummet, som för närvarande är de begge ungherrarnes sängkammare, begagnas derjemte till en snickareverkstad, i hvilken en gentleman vid hyfvelbänken är sysselsatt med materialerna till en ytterligare tillbyggnad af huset, med tillåtelse att under tiden, emot ett öfverenskommet afdrag på arbetslönen, få begagna lokalen äfven för andra, extra beställningar i sitt yrke.

Något längre bort åter finner man ett mera omsorgsfullt uppbygdt hus, med sina prydliga jalusier och sin täcka veranda, beläget på en vacker plats och omgifvet af en välanlagd frukt-trädgård. Der bor den lycklige mannen, som först hittade på detta ställe och af kongressen för $1\frac{1}{4}$ dollar pr acre inköpte den hel- eller halfsektion, der hans kloktberäknande blick upptäckte en nucleus för en blifvande stads-anläggning, och der han nu dag efter dag försäljer tomter, bestående af några få qvadratfot, till ett högre pris än hvad hela egendomen kostade honom i inköp.

Någonting dylikt var den stad, dit jag nu omsider anlände, och der jag åter blef tvungen att lemna min vagn, för att ridande fortsätta resan till det svenska och norska nybygget.

På värdshuset gjorde jag bekantskap med en person, som förut varit handlande någonstädes österut, och här åter tänkte etablera en handelsrörelse, men under vintern, i saknad af annan sysselsättning, fungerat som stadens skolmästare. Eljest begynte nu dylika befattningar, så väl på landet som i städerna att allt mer och mer beklädas af unga fruntimmer. I större folkskolor med flere lärare, äro sjelfva superintendenterna alltid af mankön, men de vanliga mindre distrikt-skolorna hafva för det mesta blifvit öfverlemnade åt fruntimmer, ofta helt unga flickor. Dessa komma merändels från Nya-England, der flere institut blifvit inrättade, för att bilda och uppfostra unga fruntimmer till lärarinnor i de vestra staterna, i hvilka, af hvad som redan blifvit yttradt om folkskolan, man kan lätt inse, huru svårt det är att

erhålla passande och goda lärare. I allmänhet är jag böjd för att tro, det fruntimmerna i detta afseende långt bättre uppfylla och sköta sitt kall än den manliga lärarepersonalen. Skada blott, att distriktet sällan kan länge påräkna samma persons biträde. Af de unga damer, som utexamineras dels ifrån *West Newton*, der den vidtbekanta Horace Mann stiftat ett stort *Lady-Seminary*, dels ifrån andra dylika inrättningar, och af hvilka årligen dussintals utsändas såsom lärarinnor i Vestern, landar snart nästan hvar och en vid sin *Isle of Man*, och blifver innan kort föreståndarinna i sin egen om än icke så vidsträckta uppfostrings-anstalt; *the school-miss* har nemligen här merändels alltid tillfälle att göra ett godt parti, — en fördel som eljest så sällan faller på hennes medsystrars i andra länder och stackars guvernanters lott i allmänhet.

Min skolmästare, som snart erfor, att jag var den af det svenska nybygget redan länge förväntade presten, öfvertalade mig, att på återresan förrätta en aftongudstjenst i tingshuset, någon kyrka fanns ännu icke på stället, en begäran som jag utfäste mig att efterkomma, och hvarom han lofvade att låta underrättelse utgå i trakten. I de nya samhällena låter man sällan ett sådant tillfälle gå sig ur händerna, när det erbjudes. Får man fatt på en prest, sak samma hvad religionssamfund han tillhör, så obligerar man honom att predika, eller som frasen är, låta höra hvad han har att säga, alldeles som man hos oss i ett sällskap obligerar hvarje ung dam, som lärt sig klinka litet på piano, att sätta sig till instrumentet. Ofta, tyvärr, anlitas det ena så väl som det andra blott som ett tidsfördrif och som en omvexling i den alldagliga enformigheten.

Jag erinrar mig härvid en historia, som den gamla, vördnadsvärde Biskop Chase i Illinois berättade mig, och som är karakteristisk för de religiösa förhållandena i Vestern. Efter att nyligen hafva blifvit biskop i detta stift, gjorde han en gång en visitationsresa i dess mera aflägsna trakter och kom så till en liten stad, der han var fullkomligt obekant och der, i anseende till en reparation som hans vagn måste undergå, han nödgades uppehålla sig från den ena dagen till den andra. Han tänkte sjelf församla folket till en aftongudstjenst, men hann icke göra förslag derom, förr än värden på värdshuset, som genast gissade att han var

prest, kom fram med sin anhållan om en predikan. Det var redan sent, men han, värden, skulle nog draga försorg om att alla grannarne skulle infinna sig. "John," sade han till sin dräng-gosse, "tag straxt hästen och rid omkring i alla gårdar och säg till, att det blir "predikande," i skolhuset i afton. Dock, stopp," tillade han efter något betänkande, "det är nödvändigt att man får veta af hvad denomination predikanten är." Biskopen, som insåg att de gängse varande fördomarne kunde göra, att många, som eljest skulle infinna sig vid gudstjensten, uteblefvo derifrån, om de fingo veta att han tillhörde den biskopliga kyrkan, gaf ett undvikande svar på värdens förfrågan om hvad bekännelse han tillhörde; men denne var enträgen, hvarpå biskopen slutligen sade: "Nå väl, låt säga folket, att jag tillhör den kyrka, som de hafva att tacka för deras engelska bibelöfversättning," hvarpå värdshusvärden, som i brådskan icke rätt uppfattade meningen öppnade fenstret och ropade till gossen, som just var färdig att sätta af i galopp och uträtta sitt ärende: "John, säg grannarne, att det är den presten, som har öfversatt bibeln på engelska." Den något egna underrättelsen gjorde, att nyfikenheten stegrades på det högsta, och att alla som möjligen kunde komma till "meeting" den qvällen, icke underläto att der infinna sig.

Men efter jag berättat början af historien, så kan jag så gerna äfven berätta slutet. Som sagdt är, en talrik skara af åhörare uppfyllde skolhuset, utaf hvilka icke en enda någonsin hade öfvervarit en gudstjenst i den biskopliga kyrkan, eller kände till dess *Book of Common Prayer*, annat än ryktesvis måhända, såsom en samling af kalla, liflösa bönformulärer, den "djeflarne i helvetet begagna att svala fingrarna på"[1]). Biskopen insåg straxt, att den vanliga föreskrifna formen för gudstjensten icke här var på sitt ställe, hvadan han icke tog med sig någon annan bok än bibeln, och började sin förrättning med ett kort tal af ungefär följande innehåll: "Mina vänner, troligen de fleste af er hafven kommit hit för att höra en predikan; jag skall också predika för er, och då äfven låta er veta hvad kyrka jag tillhör. Men meningen är väl också, att vi här kommit

1) Ett uttryck om denna bok, en gång yttradt vid en offentlig gudstjenst (?) i en predikan uti en af Chicago kyrkor (?) af en, om jag minnes rätt, baptistisk predikant.

tillsammans för en gemensam gudstjenst — och den består icke i predikandet allena. Vi skola bedja till Gud, och huru skola vi väl närma oss Gud i bönen, annat än genom att först erkänna oss vara arma, eländiga syndare, som äro ovärdige alla Hans mångfaldiga välgerningar, ja, ovärdige äfven att nalkas Honom med våra böner. Jag beder eder derföre falla ned på edra knän, och med ödmjuka och botfärdiga hjertan förena er med mig i den syndabekännelse, som jag nu aflägger, anropande Gud om förlåtelse i det enda Frälsarenamnet. Derefter skola vi alla med en mun läsa vårt "Fader vår," som jag hoppas, att det är väl ingen enda ibland er alla, som icke har lärt sig."

Som biskopen sagt, så skedde äfven. Församlingen föll andäktigt på sina knän, aflade sin syndabekännelse och läste sitt "Fader vår," hvartill biskopen fogade några andra passande böner, och sedan en psalm sjungits, började han en predikan, fullkomligt lämpad för de åhörare han hade, och hvars enkelt och klart framställda sanningar på dem gjorde ett djupt intryck. Följden häraf blef, att man fann den högkyrkliga biskopen en lika så god evangelisk lärare, som trots någon annan, om icke bättre; man anmodade honom att gå i författning om, att ordentliga, regelmessiga gudstjenster hädanefter höllos på stället; det blef väl en liten rörelse i philisteernas läger; men der organiserades snart en protestantisk biskoplig församling, som nu är en af de mest blomstrande landsförsamlingar i stiftet.

Men på detta sätt går det likaså långsamt för läsaren att komma fram till det svenska nybygget som för mig sjelf, der jag guppar fram på ryggen af Brunte, hvilken, såsom ridhäst betraktad, icke är af det bästa slaget, och som efter några timmars ridt icke lemnar en, hvad det lekamliga angår, i särdeles tjenlig författning, att börja en kyrklig förrättning af den längd, som nu förestår. Vid min ankomst var redan den lilla församlingen, utgörande omkring 40 personer samlade hos en Herr Sandeborg ifrån Norrköping, som här ockuperat ett godt jordstycke och uppbyggt ett vida bättre och beqvämligare logghus, än utvandrarne vanligtvis kunna åstadkomma. Timret dertill bestod af hvit ceder, ett trädslag, som här i trakten på lågländta ställen växer i stor ymnighet. Dess tjocka, merändels fullkomligt raka stammar, som här uppnå en höjd af 60 till 70 fot,

gör det till ett det ypperligaste byggnadsvirke, äfven så till vida, som icke mycken hjelp behöfves till husets upptimrande; det är nemligen så lätt och torrt, att straxt trädet är nedhugget, två män utan svårighet kunna lyfta och på sina axlar bära en 25 à 30 fots lång stock af $1\frac{1}{2}$ till 2 fots diameter. Den hvita cedern är likaså oförruttnelig och har i öfrigt nästan samma egenskaper som den röda, hvilken dock här icke uppnår den höjd och storlek som den förra. En tät cederskog, sådan jag här såg den, med dess höga raka stammar, från hvilka, 10 á 12 fot ifrån marken, utskjuta stora, yfviga grenar med alltid gröna, cypresslika blad, är isynnerhet vintertiden en den vackraste anblick någon skogstrakt har att erbjuda.

Vi fingo således liksom det gamla förbundets folk församlas i ett hus af cederträ, som, ehuru detta visserligen var det enda fall, i hvilket det kunde jemföras med det fordna templet, likväl var det bästa, något svenskt eller norskt nybygge dittills haft att upplåta för en gudstjenst.

Sandeborg var en af de få svenskar, som, ehuru icke förut jordbrukare till yrket, likväl tycktes stå sig ganska godt i denna egenskap. En annan svensk, hvars namn jag nu förglömt, som äfvenledes här bosatt sig, hade nyligen fått ett bedröfligt slut. Han hade nemligen, för att under vintern söka sig arbete, rest öfver till Michigan och der fått plats vid ett af dessa stora sågbruk, som äro anlaggde vid flodmynningarne, och bakom hvilka äro ofantliga, alldeles obebodda furuskogar, som sträcka sig ända ifrån den ena sidan af denna halfö till den andra, och genom hvilka ingen menniskofot, med undantag måhända af indianens, ännu har framträngt. Han hade varit oförsigtig nog, att begifva sig ensam på jagt inåt landet, och hördes sedermera aldrig utaf. Förvillad i den öde skogen, hade han troligen der omkommit.

En hans vän och landsman, vid namn Carlson, var en ibland de svenskar, som nu här fått sig i ordning en god och treflig bostad, till hvilken, samma dag jag besökte nybygget, han som brud hemförde en ung och rask yankeeflicka. Detta äktenskap var ett ibland de många som här i landet ingås, der de begge kontrahenterna icke blott äro nästan alldeles obekanta med hvarandra ända till dess de träda i brudstolen, utan äfven knappast förstå hvarandra.

Jag minnes, huru under vår tidigare vistelse vid Tallsjön, jag på landsvägen en gång träffade en Amerikanare, som slog sig i samtal med mig. "Ni säger, ni är Svensk," sade han, "men kan ni tala tyska?" — Ja, något. — "Ack, för all del, kom då hem till mig och blif en tolk emellan mig och min hustru. Jag är nyligen gift; min hustru är Tyska och förstår endast några få ord engelska; jag åter kan icke ett ord af hennes språk, så att vi nu, att börja med, ofta hafva ganska svårt att förstå hvarandra." Jag gjorde följakteligen ett par besök hos de äkta makarne, och lyckades verkligen under de stunder jag med dem tillbragte, att vara det medium, genom hvilket de kommunicerade sig med hvarandra i åtskilliga ämnen, vid hvilkas afhandling kärlekens mäktiga och eljest öfverallt välförstådda språk förut visat sig vara otillräckligt. Men naturligtvis göres under sådana förhållanden på ganska kort tid stora filologiska framsteg.

Ibland de mest hastigt ingångna och oförberedda äktenskapliga förbindelser mellan tvenne personer af olika nation och tungomål, var dock en, som ingicks i Milwaukie, och som Fru Dreutzer för mig omtalade. Hon hade i sin tjenst en norsk flicka, som stod i köket då händelsevis en amerikansk farmer en gång kom in och sökte Herr D. Då han icke fann honom hemma, satte han sig ned i köket för att afvakta hans återkomst, och började ett samtal med flickan, (denna var dock kunnig i engelska språket), hvaraf resultatet blef, att hon gick in till sin matmoder, begärde sitt afsked, packade ihop sina saker, och innan qvällen som gift hustru flyttade in i farmerns icke långt ifrån staden belägna bostad. De hade aldrig förut sett hvarandra.

Det parti vår landsman Carlson ingick, hade väl icke blifvit uppgjordt så burdus som det sistnämnda, men hvad de begge makarnes språk-kunskap beträffade, så skedde det under samma förhållanden, som det i nästföregående berättelse omtalade. C., som var en simpel men dugtig svensk arbetare, och icke varit många månader i landet, förstod endast högst obetydligt engelska, och den unga flickan var naturligtvis ännu mera okunnig i svenska språket. Jag var verkligen en stund i villrådighet huru och på hvad tungomål jag skulle förrätta vigseln. Slutligen beslöto vi oss för det engelska, som åtminstone *något* förstods af den ene

kontrahenten, och hvari jag ytterligare, så vidt tiden tillät, gaf honom en för tillfället nödvändig lektion, uttydande för honom vigselformuläret och lärande honom att uttala de ord han enligt detsamma hade att upprepa. Brudens föräldrar voro ett välmående farmersfolk; bröllopet, som stod i deras hus, försiggick ganska högtidligt, och efter vigseln tillbragtes aftonen mycket angenämt tillsammans; såsom vanligt vankades öfverflöd af alla möjliga slags *pies* och kakor; brud och brudgum tycktes ganska belåtna, och, om de också icke kunde konversera mycket med hvarandra, så sågo de desto mer "med ömma begär på hvarann."

Flere månader efter detta besök reste jag åter på en förrättning till dessa trakter. Sandeborg omtalade då för mig, att en ny svensk familj inkommit, som bosatt sig i skogen några mil ifrån hans nybygge, nemligen en Löjtnant Cassel med hustru, svägerska och flera små barn. Ehuru besvärlig vägen än var, eller rättare sagdt, ehuru det var ingen väg alls, så beslöt jag dock att göra dem ett besök. Sandeborg erbjöd sig beredvilligt att blifva min vägvisare; fastän han sjelf icke förut varit på platsen, så kände han dock till dess lokala belägenhet, visste nummern på *Township* och *Section*, och det blef oss sålunda icke svårt, att genom de märken i träden, hvilka jag förut omtalat vid beskrifningen om landets uppmätning och indelning i sektioner, leta oss fram till den nya utvandrarefamiljen.

Nog hade jag bevittnat och sjelf pröfvat många af de mödor och svårigheter, som äro förenade med nybyggarelifvet i Vestern, och hvilka isynnerhet för den i bättre vilkor uppfostrade mannen eller qvinnan måste kännas ännu tyngre; men aldrig hade jag förut så skådat dem i hela deras, jag kan väl säga förfärliga gestalt, som vid detta tillfälle. Ensam i den öde, vilda skogen funno vi Fru Cassel med sina små barn uti ett mellan träden uppspändt tält, gjordt af lakan, dukar och schalar, ett otillräckligt skydd emot det kalla höstregnet, som vid vår ankomst började att falla i stridda droppar. Den späda, svaga varelsen, hos hvilken man vid första ögonkastet skönjde ett fruntimmer

af utmärkt bildning och med en helt annan lifserfarenhet än den som nu fallit på hennes hårda lott, bar i allt stämpeln af vemod, ehuru undertryckt ännu af ett ungdomligt leende, som åt den bleka, tärda kinden gaf en rodnad, lik den som solens sista purpurstrimma sprider öfver dalens vissnande blommor. De små älskeliga och vackra barnen föreföllo mig här såsom späda exotiska växter, i sin knoppning uppryckta utur den mjuka, soluppvärmda trädgårdsjorden och omplanterade på en klipphäll. — Jag studsade vid denna tafla, tänkande på den kalla årstiden, som redan så godt som inbrutit, på de ringa förberedelser som syntes vara gjorda till en bättre bostad, och på de ringa tillgångar, som efter all sannolikhet icke medgifvit att några andra och bättre blifvit vidtagna. Fru C. bad oss vara välkomna och stiga in; ack, i hvilka olika omständigheter hade hon ej för en kort tid sedan helsat någon besökande främling med ett gästfritt välkommen och detta “stig in,“ som föreföll mig såsom en, henne sjelf ovetande, bitter ironi öfver fordna lefnadsförhållanden.

Vi voro *inne* icke stort mera skyddade för regnet än ute; jag gick derföre snart ut igen, för att närmare öfverskåda den omkringliggande nejden, och af dess skönhet och rikedom hämta anledning till några uppmuntrande ord i en ställning, hvars beklagansvärda beskaffenhet hon dock icke med ett enda ord förrådde. Allt var dock en vanlig ödslig skogstrakt, i hvilken utsigten på alla sidor hämmades af de tätt vid hvarandra omkringstående träden, af hvilka icke flera fallit för yxan, än som behöfdes för att lemna ett litet utrymme omkring tältet. Jordmånen var visserligen förträfflig, men huru skulle den upparbetas, huru den väldiga skogen fällas och undanrödjas af den hand, hvars tyngsta börda fordom måhända varit geväret och officersvärjan? Denna familj, som, för hvad orsak vet jag icke, öfvergifvit sitt fädernesland, tycktes mig här gå till möte en framtid, mörk som det moln, hvilket lägrat sig öfver skogstopparne i fjerran.

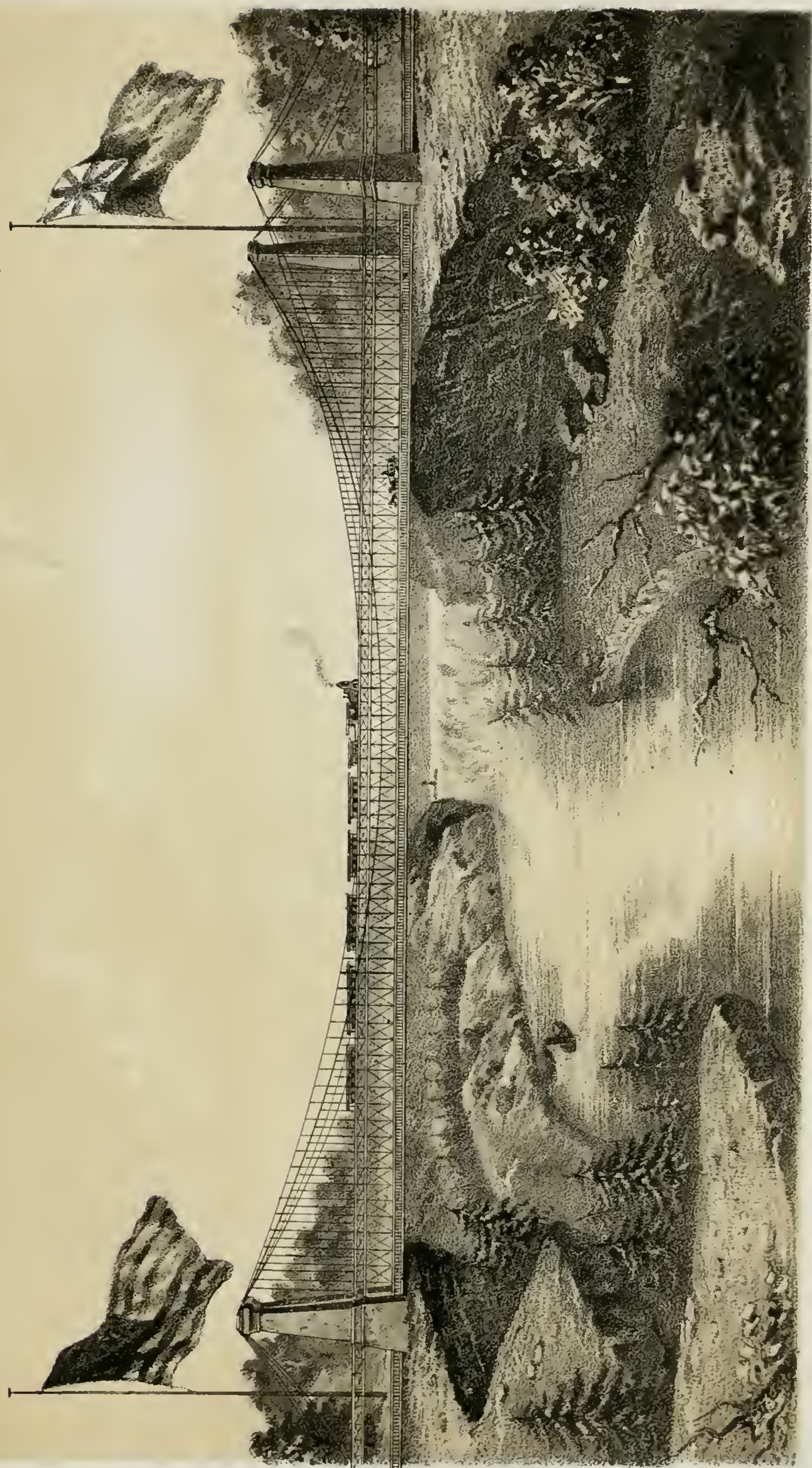
På ett träd straxt invid tältet var ett större skrin fastspikadt, så att det bildade ett slags skänkskåp, till hvilket locket var dörren. Tjenade det, såsom jag hade anledning förmoda, icke blott till skänk utan äfven till skafferi, så icke var förrådet deruti någon särdeles stor frestelse för skogs-

råttorna. Fru C. tog dock fram derutur, för att traktera sina gäster, något kaffe, som hon malde på en likaledes vid trädet fastspikad kaffeqvarn, bad oss gifva oss ro och afbida Cassel, som hon var öfvertygad om snart skulle återkomma; han hade endast tagit sin bössa för att gå ut en liten stund, i akt och mening att skjuta något vildt till middagen. Efter några ögonblick framträngde också emellan träden en man som jag genast skulle hafva förstått vara den svenska nybyggarn, hade icke kaffemalningen med detsamma upphört, och hon, som dermed var sysselsatt, hastat den ankommande till möte med en blick af ömhet och kärlek, som jag skulle afundats honom, hade jag icke vetat, att jag sjelf snart skulle erhålla en sådan vid min egen återkomst i hemmet.

Emellertid fick jag icke tillfälle, att egna mycken uppmärksamhet åt de begge makarne, som, hvad skeppsbrott än deras lycka lidit, dock ännu egde i behåll den ömsesidiga kärlek, som skulle gifva dem båda mod, att bära de försakelser och kämpa de strider, de nu gått till mötes. Knappt hade jag helsat på Cassel, förr än ett annat föremål ådrog sig hela min uppmärksamhet. En ung, blomstrande flicka, med en mindre bössa på axeln, steg som en annan Diana fram mellan träden; under den uppvikta amazonhatten böljade de rikaste lockar ned öfver skuldran; "växt var hon som en oread, och gången" — — — dock för att beskrifva henne skulle jag citera skaldens hela teckning af Axels Maria, — men nej, den skulle blott till en del kunna lämpas på det föremål jag här såg framför mig: hon var icke "ett österns barn," utan ett nordens, frisk såsom dess fjällvind, blyg såsom sippan, som vid drifvans barm i sin kalk återspeglar vårsolens himmel. Det var Fru C:s syster, som af kärlek till henne och hennes familj försakat de efter all anledning mera lugna och sorgfria dagar, hvilka hennes ekonomiska ställning kunnat bereda henne i fäderneslandet, och som följt sina slägtingar hit, för att vara dem till hjelp och tröst i deras mindre vällottade omständigheter. Varande under förmyndare, kunde hon naturligtvis icke fritt disponera öfver sin förmögenhet; men det var dock förnämligast genom de tillgångar hon egde, som C. kunnat inköpa det jordstycke, hvarpå han nu nedsatt sig, och der hennes bistånd ytterligare var nödvändigt, för att afhjelpa de första behofven.

C. och hans familj skulle dock, liksom så många andra, hvilka i samma stånd och vilkor utvandra till Amerika, snart finna, att dessa behof äro större än hvad man i allmänhet på förhand föreställer sig, och att, om det bästa kapital, nemligen arbetskraft och arbetsvana, saknas, de icke äro så lätt afhjelpta.

C. blef, efter hvad man kunde förmoda, icke länge jordbrukare. Den lilla staden Port Washington tillväxte mer och mer, och erhöll en större och mera utvidgad handelsrörelse. C. var lycklig nog att få plats som bodbetjent eller, om man så vill, bokhållare i en handelsbod, hvilken befattning dock icke förskaffade honom en tillräcklig inkomst att lefva af. Familjen skingrades; den vackra svägerskan gifte sig, och under det C. i P:t Washington stod vid boddisken, nödgades frun, långt skiljd ifrån honom, hålla spisning i Chicago, för att på så sätt bidraga till familjens underhåll. Det är möjligt, att deras omständigheter på sednare tider kunnat förbättras; men lifligt ihågkommande mitt första möte med denna familj i skogen, och den hjertslitande scen deras belägenhet der framställde, samt vetande de svårigheter de sedan haft att bekämpa, har jag icke kunnat afhålla mig ifrån, att omtala äfven denna episod utur utvandringshistorien, och sålunda framställa ännu ett varnande exempel för dem, hvilka, i samma eller liknande lefnadsförhållanden med C., torde umgås med tanken på en utvandring till Amerika.

Svenska Kyrkan i Philadelphia.

Svenska Kyrkan i Wilmington. Delaware.

KAPITLET VIII.

Presterlig verksamhet ibland de skandinaviska utvandrarne. — De första norsk-lutherska presterna i Wisconsin. — Utvandrarne vid sjön Koshkonong. — Norska predikanten E. Ejelsen och svenska hofpredikanten Smith. — Pastor W. Dietrickson. — Th. Kumlin och andra Svenskar vid Koshkonong. — Min första bekantskap med Mormonismen. — Några uppgifter angående denna sekt. — Fredr. Bremers omdöme om densamma. — J. Smiths "profetiska gåfvor." — Några bevis på Mormonernas "sedlighet och gudsfruktan." — Pettersons och Christines död. — Tjenstfolket i Amerika. — Den svenska och norska tjenareklassen. — Exempel på det moraliska förderf utvandringen medför.

Knappast hemkommen från en resa, lik den, som beskrifves i föregående kapitel, blef min skyldighet, att åter företaga en annan i samma ärender. "Tack för den här visiten," sade L. till mig en gång, då efter några dagars frånvaro, mig unnades en tarflig middagsmåltid hos de mina, hvarefter hon och barnen åter lemnades ensamma i hemmet. Väl märkte jag redan nu, att min tjenstgöring som prest ibland de svenska och norska utvandrarne var på det hela taget blott en temporär befattning, och att med hvad frukt mitt arbete än bland dem välsignades, en följd deraf måhända aldrig skulle blifva ett större antals stadigvarande förening med den biskopliga kyrkan. På många ställen till och med sökte jag icke ens att åstadkomma en sådan förening. Resultaterna af min ringa verksamhet öfverlät jag i detta fall liksom i andra åt Honom, som sjelf väljer och bestämmer de medel, genom hvilka så väl Hans rike på jorden, som det i himmelen skall uppbygdt och förökadt varda. Men hvem vill klandra mig för, att, ehuru prest af en annan kyrka, jag likväl meddelade dem som voro och äfven ville förblifva den svenska eller norsk-lutherska kyrkans medlemmar, der de voro som får kringspridde i öknen, på deras egen begäran derom, det goda, hvarefter deras själar hungrade; eller att jag sökte uppväcka en sådan hunger der, hvarest det trägna arbetet för den mat, som förgås, hade gjort hjertat kallt för den, som blifver till evinnerligt lif? Skulle t. ex. barnet, som bars fram till det heliga dopet, bortvisas derifrån, emedan jag icke var en luthersk prest? Skulle de som längtade efter en gemensam gudstjenst och att höra Guds ord sig förkunnadt, uppmanas att vänta dermed, tills flera svenska eller norska prester an-

lände, eller skulle de hänvisas till andra lutherska prester, hvilkas språk för det första var dem främmande, och hvilkas lära äfven, enligt hvad sent omsider de svenska presterna i Amerika sjelfva nyligen erkännt, icke var den rent evangelisk-lutherska läran? Skulle den döende, som åstundade att ännu en gång blifva delaktig af Herrans heliga Nattvard, tillsägas att skicka efter en i Sverige eller i Norge invigd kyrkans tjenare, hvilket, då en sådan antingen alldeles icke fanns att tillgå, eller bodde långt aflägse ifrån honom, varit detsamma som att förvägra honom den tröst och välsignelse han begärde på sin sista färd? Eller skulle jag vid *alla* dylika tillfällen först hafva framställt de läropunkter, i hvilka de båda kyrkorna kunna anses vara skiljaktiga, och sedan jag sålunda gjort den nådesökande själen tvekande och oviss, och förvandlat dess fromma längtan efter ordet och sakramentet till ett kallt *funderande* på de meningstrider, som söndra kristendomens bekännare från hvarandra, först då, sedan han sagt mig, om han ville vara episkopal eller lutheran, och endast i förstnämnda fall, uppfylla min pligt att "frid-förkunna och säga till Zion: din Gud är Konung?" [1]) Det var någonting ditåt som af de första norska presterna i Amerika till en del påyrkades, och

---

1) En rätt framställning af förhållandena, der den var nödvändig och ett uppriktigt, samvetsfullt besvarande af alla frågor, som med anledning deraf gjordes, undandrog jag mig ingalunda. Men af huru liten nytta detta mången gång var ibland dem, hvilkas bildning och uppfostran väl kunna göra dem till fromt och enfaldigt troende Kristne, men icke till skiljedomare i theologiska tvistefrågor, bevisas bäst af följande yttrande utaf en norsk utvandrare, hvilket äfven kan lända till bevis för, huruledes man i allmänhet blifvit van att antaga, att nödvändigt en mensklig auktoritet måste ligga till grund för ens religiösa trosbekännelse.

En norrman i ett af de nybyggen der jag några gånger förrättat gudstjenster, besökte mig en dag, för att, som han sade, höra huru det förhöll sig med den religion jag bekände. Han hade hört, att jag var Episkopal, som det hette, men han hade icke förnummit det vara någon skillnad mellan det Guds ord jag förkunnade och det som presterna i Norge predikade. Så enkelt som möjligt besvarade jag alla hans frågor, såsom vanligt vid dylika tillfällen görande honom uppmärksam på de punkter, uti hvilka den episkopala kyrkan påstods vara skiljaktig ifrån den lutherska. "Är det så, som ni säger," utlät han sig slutligen, "så vet jag icke, hvarför jag ej skulle kunna gå till er gudstjenst och af er erhålla H. H. Nattvard, likasaväl som af någon norsk prest, isynnerhet då ingen af dem, som äro här i landet, kunna komma och besöka oss. Jag har hittills trott, att *Luthers* religion var den enda riktiga, men jag ser nu, att *Episkopals* är rätt, den också. Nog var *Luther* en stor man, men *Episkopal* måtte hafva varit nästan lika stor som han."

som de svenska, hvilka sedan kommo i landet, ännu mera ifrigt gjorde anspråk på; och, emedan detta icke alltid kunde ske, ja, hade varit lika oförståndigt som gagnlöst uti de flesta andra förhållanden, än der det blef fråga om att organisera ordentliga församlingar, så riktade dessa sednare emot mig falska och bittra beskyllningar, såsom skulle jag, under sken af att vara lutheran (en benämning som jag i Amerika sannerligen aldrig ville vidkännas), förleda utvandrarne att öfvergifva deras fäders tro och gudsdyrkan. Huru litet de svenska presterna voro befogade att göra en sådan anklagelse, och huru den till en del återfaller på dem sjelfva, skall jag framdeles genom bestämda facta upplysa.

Emellertid hade redan tvenne norska prester nedsatt sig ibland de största och talrikaste norska nybyggena, hvarifrån de efter hand utsträckte sin verksamhet till andra nybyggen, belägna närmare Tallsjön, ja äfven till den der under min vård varande församlingen. Den ene af dessa prester, vid namn Clausen, en man med verkligen utmärkta gåfvor såsom predikant, [1]) hade blifvit ordinerad af den i föregående kapitel omtalade tyska pastorn Krause; den andre, W. Dietrickson, var en i Norge behörigen invigd prest, en man med mycken kraft och allvar, ehuru hans ovana vid de kyrkliga och politiska förhållandena i Amerika, jemte hans fullkomliga oförmåga, att rätt sätta sig in i desamma och derefter, både som prest och enskild person, lämpa sitt handlingssätt, här bragte honom i en mängd svårigheter, och utsatte honom för ett oftast oförtjent tadel af dem, för hvilka han i sanning var en rättskaffens och samvetsöm lärare, fastän han, tillhörande ungefär samma lutherska skola som pastor Grabau i Buffalo, gick något till ytterlighet i vissa saker. Det gläder mig, att kunna gifva honom denna upprättelse efter de små, men snart bilagda missförstånd, som i början uppstodo oss emellan, och hvilka i följd af förhållandena knappast kunde undvikas. Dessutom, vare det sagdt till så väl Clausens och Dietricksons som till alla andra den norska kyrkans presters heder, hvilka

---

1) Han nedsatte sig slutligen långt bort i staden Iowa, fick der mycket inflytande äfven ibland Amerikanarne, anlitades i flera offentliga och komunala värf, och blef slutligen vald till ledamot af den legislativa församlingen i nämnde stat. Vid min afresa från Amerika ärnade han nedlägga sitt presterliga embete: åtminstone hade han då redan en längre tid upphört att utöfva detsamma.

sedermera skickades såsom lärare ibland de norska utvandrarne, att aldrig sökte de att intränga och stifta oenighet i de få församlingar, som förut eller sedermera anslöto sig till den biskopliga kyrkan. Huru ytterst stränga lutheraner de än voro, så funno de dock, att här var ett tillräckligt vidsträckt rum gifvet dem så väl som mig, och att Kristus förkunnad vardt af en behörigen invigd kyrkans tjenare, "der af fröjdade de sig," om det än icke ske kunde i all måtto, i fullkomlig öfverensstämmelse med deras egen öfvertygelse och kyrkoförfattning. Det var först sedan de norska utvandrarne sjelfva, hvilka i början mångenstädes liksom blott af nödfall vände sig till den biskopliga kyrkan, men då många af deras egna prester kommo till landet, sjelfmant sökte dessas biträde, och skiljde sig ifrån det kyrkosamfund, med hvilket de dittills stått i beröring; det var först då, som dessa prester, hvilka i allt drefvos af ett mera sansadt nit än deras svenska embetsbröder, likmätigt sin pligt trädde in, för att taga vård om dem, som föredrogo att ställa sig under densamma, eller ock, såsom ett par gånger var förhållandet, gjorde det på min egen anmodan derom.

Men i följd af dessa omständigheter, och nu mera förberedd på att flere norska, liksom måhända äfven svenska prester skulle här uppträda, förutsåg jag, som jag nyss nämnde, att min tjenstgöring uti de flesta nybyggena var blott en temporär befattning, och att snart den tid skulle komma, då de ansågo sig icke vidare behöfva mitt biträde, utan som lutherska församlingar skulle ansluta sig till sina egna lärare. Dock detta var icke ett skäl för mig, att upphöra med min verksamhet, der den var af behofvet påkallad. Om den icke hade någon annan nytta med sig, än att, intill dess någon svensk prest anlände, hålla tillsammans omkring Herrans altare en hjord, hvilken måhända eljest skulle förskingrats derifrån eller öfvergått till helt och hållet främmande sekter, så är jag öfvertygad, att den svenska *kyrkan* skall i dess dom deröfver vara både mildare och rättvisare än dess *representanter* på andra sidan af oceanen. Dock, jag skulle hyckla, om jag icke erkände, att jag derjemte inom mig sjelf närde det hopp, att denna verksamhet kunde, om icke då, så en gång i framtiden, leda till de svenska och norska lutherska församlingarnes i Amerika närmare anslutning och förening med den biskopliga kyrkan, en

förening, som jag ännu anser såsom varande den bästa och lyckligaste för dessa församlingar sjelfva, liksom för den kristna kyrkans sak önskvärdt vore, att den kunde åvägabringas. Och en gång, så säger mig hvad som är mer än en blott aning, skall så också ske. De svenska lutherska församlingarne der i landet skola, sedan den nuvarande utvandrare-generationen bortdött, och deras efterkommande både till seder och språk blifvit amerikaniserade, ovilkorligen antingen absorberas utaf några af de amerikansk-lutherska synoderna, med hvilka deras lärare i början fraterniserade, och till hvilka de riktade deras steg, eller ock ifrån alla individuella religionsåsigter och kyrkliga föreningar, som hvila blott på en mensklig auktoritet, der "hvar och en hafver en psalm," (ett eget *Glory Alleluia*), en lära, ett tungomål, en uttydelse, vända sig till lefvande Guds församling, som är sanningens pelare och grundval, — och liksom dessa lutherska församlingar och den biskopliga kyrkan nu erkänna samma herde, så skola de ock en gång erkänna samma fårahus.

Ibland de svenska nybyggen, jag under denna tid besökte, var också ett, bestående af endast några få familjer, bosatte vid stranden af sjön Koshkonong, en af de större insjöarne i Wisconsin. Egentligen var detta ett norskt settlement, ett ibland de största, om icke det största i denna stat. Det utgjordes redan då af några hundrade familjer, och har sedan tillväxt, så att det för närvarande består af tvenne stora församlingar, hvilkas kyrkor ligga på ungefär en svensk mils afstånd ifrån hvarandra. Detta är en af de mest vidsträckta prairier i Wisconsin, till större delen undulerande; jorden är ganska fruktbar, och de norska utvandrarne, som här bosatt sig, äro för det mesta välmående.

Den första norska prest härstädes var ofvannämnde Pastor W. Dietrickson. Han emottog församlingen under ingalunda gynnsamma omständigheter. Folket hade redan en längre tid varit öfverlemnadt nästan helt och hållet åt sig sjelf; sekteriska predikanter hade sedan bland dem insmugit sig och stiftat mycken oenighet, ibland andra en vid namn Elling Ejelsen, som, på sin tid en af de mera ryktbara så kallade Haugeanerna i Norge, här reste omkring, ömsom i egenskap af methodist, ömsom under påstående af att vara en invigd luthersk prest, och om hvilken just icke de vackraste historier voro i omlopp. Emellertid hade

han lyckats, att, här så väl som i många andra af de norska nybyggena, genom hvad icke kan få namn af annat än verkligt skoj med Herrans ord och Sakramenter, och genom de vanligtvis under sådana förhållanden anlitade angreppen emot fosterlandets kyrka och presterskap, samla sig ett icke så obetydligt anhang. Utom denne Ejelsen, hvars egentliga hufvudstation var i ett annat större norskt nybygge, der Clausen hade sin församling, uppehöll sig på Koshkonong prairie en person vid namn Smith, såsom de dervarande utvandrarnes egentliga prest och lärare. Ovisst är, hvilketdera af brödraländerna, Sverige eller Norge, kan tillegna sig äran af att vara hans fädernesland. Allt efter som omständigheterna fordrade, sade han sig vara en inföding än af det ena landet, än af det andra. Efter någras påstående skulle han i Sverige sutit på fästning för stöld, och efter sin frigifvelse utvandrat till Amerika. Här gaf han sig emellertid i början ut för att hafva varit hofpredikant i Stockholm, men af politiska orsaker tvingad att lemna fäderneslandet. Såsom f. d. svensk hofpredikant blef han utaf en del af norskarne på Koshkonong antagen till deras själasörjare. Der upptäckte man dock slutligen, att, om han var någon slags prest, så tillhörde han såsom sådan någon af de baptistiska sekterna, och det är ganska sannolikt, att han stod i förbund med de s. k. Sjunde-dags-baptisterna eller Sabbatarianerne, hvilka, här i trakten ganska talrika, på allt sätt bemödade sig om att vinna insteg ibland de skandinaviska utvandrarne. Det kan gerna tagas för afgjordt, att antingen denna eller någon annan baptistsekt begagnade Smith såsom ett medel, att ibland Norrmännen utbreda sin lära, ett ändamål som naturligtvis skulle lättare vinnas derigenom att han under namn af luthersk prest småningom sökte att utbreda dess villomeningar.

Då Dietrickson anlände, begåfvo sig han och Clausen till Koshkonong och lyckades rycka masken af denna bedragare, som dock länge fortfor, att der hafva ett mindre antal anhängare. Slutligen lemnade han orten och hördes för en tid icke utaf. Men efter ungefär ett års förlopp får Dietrickson ryktesvis veta, att Smith befann sig i Chicago, och att han åter uppträdt som prest ibland der bosatte svenskar och norrmän. Denna gång gjorde han intet anspråk på hvarken något svenskt hofpredikantskap eller en

förut erhållen ordination i Sverige, utan officierade i kraft af den *license*, han af någon luthersk synod, (jag minnes ej nu hvilken) emottagit, att predika och förvalta sakramenterna. Tiden var inne, att han skulle, såsom det hette, ordentligen invigas till predikoembetet, och vid underrättelse derom ansåg Dietrickson för sin skyldighet, att ofördröjligen göra den ifrågavarande synoden uppmärksam på mannens antecedentia. D:s bref kom en dag för sent; Smith var redan blifven ordinerad och insatt till Pastor för den svenska och norska evangelisk-lutherska församlingen i Chicago. Synodens president eller sekreterare skref ett artigt bref till D., tackande honom för de upplysningar han meddelat, men hoppades att större delen af dem grundade sig endast på ett falskt förtal. Saken kunde dessutom nu mera icke hjelpas. "Smith hade under den tid han varit i synodens tjenst" (hvilket icke kunnat vara särdeles länge), "uppfört sig mycket ordentligt och visat sig mycket from och gudfruktig; det var intet tvifvel om, att han verkligen blifvit född på nytt; man hoppades, att broder Dietrickson skulle låta det förflutna vara glömdt, och numera betrakta och undfå pastor Smith, som en trogen broder och medarbetare i Kristo." D., som visade mig brefvet, fann sig just icke särdeles trakterad af det nya broderskapet.

Men för att fullfölja Smiths historia: Amerikanarne i Chicago, isynnerhet prestbyterianerne, bistodo honom och hans församling i uppbyggandet af den kyrka, som, en tid ansedd såsom uteslutande norrmännens egendom, sedan af dem försåldes till den svensk-lutherska församlingen, och ännu i dag af den innehafves och begagnas. Länge kunde emellertid Smith icke heller här uppehålla sig. Åtskilliga äreröriga anklagelser gjordes emot honom; hans församling delade sig i tvenne partier, hvilka i sjelfva den nybyggda kyrkan utbröto i uppenbara våldsamheter emot hvarandra. Clausen tillkallades, för att om möjligt bilägga misshälligheterna; ett möte hölls på nytt i kyrkan, vid hvilket tillfälle knifvar drogos, och C., som här tydligen insåg, att ingenting kunde uträttas, måste låta det norsk-kyrkliga berserkaraseriet hafva sin gång. Följden blef slutligen, att Smith måste rymma fältet, och nästan så godt som jagades utur staden. Efter hvad mig sedan berättades, lärer han blifvit satt i fängelse

för något brott, som han skulle hafva begått någonstädes i Illinois.

Men för att återvända till Koshkonong: det var naturligt, att under sådana förhållanden som de ofvan beskrifna, och i en menighet, som redan hunnit blifva afvand ifrån all kyrklig ordning, och hvaribland dessutom voro många, som i allt trodde sig böra låta den norska prest- och embetsmannen förstå, att här voro de rådande och deras vilja den lag, hvarefter han hade att rätta sig; det var naturligt, att under sådana omständigheter det icke blef så lätt för Dietrickson, att ordna och hålla tillhopa en kyrkoförsamling, samt att mycket missnöje skulle uppstå med många af de åtgärder han ansåg sig böra vidtaga. I många fall gick han måhända äfven för långt, och glömde, att det icke lät sig göra att i allt använda samma makt och myndighet i det fria Amerika som i Norge. I sina kyrkliga åsigter sympatiserande med den förut omtalade Buffalo-synoden, ville han utöfva kyrkotukten med samma stränghet som pastor Krause i det tyska settlementet, och hade af någon anledning bannlyst en af sina församlingsmedlemmar. Denne infann sig det oaktadt i kyrkan, och då D. en söndag ifrån predikstolen fick se den ifrån församlingens gemenskap uteslutne syndaren helt lugnt sitta uti en af bänkarne, afbröt han sin predikan och befallte en af kyrkovärdarne, att visa ut honom. Tillsagd derom, svarade mannen, att han hade lika rätt som någon annan, att vara i kyrkan, så länge han der icke gjorde sig skyldig till något oskick. D. mente, det vara oskick nog, när en bannlyst menniska infann sig uti Guds hus. Hänförd af sitt utaf naturen häftiga lynne, steg han ned ifrån predikstolen, för att sjelf söka få mannen ut ur kyrkan, och begick dervid den oförsigtigheten, att fatta honom i kragen. Det behöfdes ej mera. Kyrkan är en offentlig plats, der ingen kan förnekas tillträde, så framt han uppför sig ordentligt; den amerikanska lagen gör i detta fall icke afseende på om personen har blifvit exkommunicerad eller icke. Lagen tillerkände presten D. fullkomlig rättighet att sätta den ifrågavarande personen i bann; men den tillerkände också den sednare fullkomlig rättighet, att i egenskap af en fri amerikansk medborgare gå in i det hus, som han fann vara upplåtet för offentlig gudstjenst. Medborgaren, icke presten, Dietrickson hade gjort ingrepp uti den

andres personliga frihet, i det han ville utvisa honom ifrån ett offentligt hus; han hade begått våld emot hans person, i det han genom handgripliga medel sökt förmå honom att aflägsna sig. D. vet af ingenting, och spatserar en vacker dag helt lugnt i lokustlunden utanför sin prestgård, då plötsligt tvenne rättsbetjenter infinna sig, försedde med en arresteringsorder. D. måste hufvudstupa under deras bevakning afresa till hufvudstaden Madison, der han dock snart efter anstäldt förhör inför behörig domstol återfick sin frihet emot erläggande af 1 eller 200 dollars i böter, hvartill rätten dömde honom. Bannlysningsbullor, ehvad de utgå ifrån romerska eller protestantiska påfvar, hafva i Amerika just icke någon särdeles kraft med sig.

Måhända gjorde ofvan antydda förhållanden de vid Koshkonong boende svenskarne obenägna, att förena sig med den norska församlingen, eller kanske var det landsmanskapet, som gjorde att de hellre vände sig till mig för presterliga förrättningar. Ibland dem återfann jag vår gamla vän Björkander, som med litet penningar, förtjenade under hans vistelse i New Orleans, här inköpt ett stycke jord och deruppå bergade sig ganska godt. Han blef sedan egare till en här anlagd sågqvarn och var på väg att förvärfva sig en kanske icke så obetydlig förmögenhet, då han hastigt i sina bästa år af döden bortrycktes.

Här återsåg jag också en gammal bekant ifrån Upsalatiden, f. d. studeranden Th. Kumlin, som med sin unga, älskvärda hustru äfven begifvit sig ut, att söka ett Arkadien i det vestra Amerika. Det var rätt eget att se, huru han delade sin tid emellan jordbruket och vetenskapliga forskningar. Nödvändigheten band hans händer vid plogen och hackan, medan håg och lust fästade tankarne vid blommor, foglar och insekter. Ett rikt herbarium och ett icke så obetydligt, fastän i följd af det ringa utrymmet, oordnadt ornithologiskt kabinett, vittnade måhända äfven om en större verksamhet som naturalist än som agronom. Nog kunde det väl hända, att oxarne fingo stanna i plogfåran litet längre än behöfligt var för deras hvila, ifall plöjarens öga händelsevis uppfångade skymten af någon sällsynt insekt eller af någon förut icke examinerad blomma på åkerrenen. Detta gjorde, att han också tillslut fann mera uträkning vid att sätta ut sitt uppodlade jordstycke på hälftenbruk och egna sig

uteslutande åt trädgårdens skötsel och sina älsklingstudier. Med en verklig vetenskaplig bildning förenade han äfven en utmärkt färdighet att stoppa upp foglar och andra djur, och lyckades också att på detta sätt förskaffa sig en liten inkomst. Slutligen begynte ett vetenskaps-samfund i någon af de östra staterna, att fästa sin uppmärksamhet vid den unga naturforskaren, som gömt sig undan verldens blickar i en liten oansenlig stuga ibland vesterns gräsöcknar. När jag lemnade Amerika, stodo hans namn och några rön, som han gjort, omtalade i ett par vetenskapliga journaler. Med mindre anspråkslöshet och mera djerfhet att forcera sig fram i verlden, jemte medel att kunna företaga en resa i de östra staterna, är det nästan säkert, att han der skulle erhållit en plats som lärare vid något undervisningsverk, eller fått någon annan med hans kunskaper och fallenhet mera passande verkningskrets än den, inom hvilken han för närvarande var instängd.

Dock syntes på det hela taget de få vid Koshkonong varande svenska nybyggarne hafva såsom jordbrukare förkofrat sig mer än de flesta andra landsmän utaf samma stånd och vilkor. Ibland dem är isynnerhet en, Carl Hammarqvist ifrån Norrköping, som med drift och ihärdighet åt sig upparbetat en ganska god och välskött farm. Hans redbarhet och kommunala verksamhet hafva derjemte förvärfvat honom ett välförtjent anseende och förtroende. En lång tid fredsdomare i orten, valdes han nyligen till medlem af den legislativa församlingen i Wisconsin, varande den första svensk, som denna ära vederfarits. Med tacksamhet erinrar jag mig de glada stunder mig någon gång unnades tillbringa med dessa begge svenska familjer. Afståndet tillät mig icke, att så ofta som jag önskade besöka dem; men när så skedde, åtnjöt jag alltid i tredubbelt mått, som prest, landsman och vän, det hjertligaste emottagande och en välvilja, som gjorde att jag alltid betraktade de presterliga förrättningarne vid Koshkonong såsom en uppfriskande hvila under den mången gång mödosamma utöfningen af mitt ansvarsfulla kall.

En adlig svensk familj hade äfven bosatt sig här i trakten, och en af döttrarna hade ingått äktenskap med en ung och, efter hvad i början tycktes, ganska hygglig Amerikanare. Mormonernas lära hade emellertid börjat att äfven här tillvinna sig ett icke så obetydligt antal anhängare, och slut-

ligen öfvergick äfven den unga svenskans man jemte hans far till denna afskyvärda bekännelse. Ifrigt försökte han att vinna sin hustru för samma tro; hennes kärlek sattes härvid på ett hårdt prof, så mycket svårare, som hon, ty värr, med den i Sverige vanliga religionsundervisningen och nattvardsberedelsen dock icke kunde sägas hafva kommit till någon fast och lefvande kristendoms-öfvertygelse. Vid ett af mina första besök hos dessa familjer föll det på min lott, att förmana henne till ståndaktighet i en tro, som falska profeter och en jordisk kärlek nära hade gjort vacklande. I hennes strid tyckte jag mig kunna våga ingifva henne det hopp, att hennes fasthet och oafbrutna böner skulle blifva ett medel, att icke allenast återföra mannen ifrån de afskyvärda villfarelser han omfattat, utan äfven måhända göra hans hjerta tillgängligt för den gudomliga läras sanningar, hvaruti det, ty värr, aldrig blifvit undervisadt, och för hvilken det ända ifrån barndomen varit helt och hållet främmande. Så till vida uppfylldes våra förhoppningar, som den unge mannen efter en tids förlopp, sedan han dock tid efter annan låtit sig "döpas öfver de döde" och hängifvit sig åt den fanatiska sektens förbrytelser emot både gudomliga och menskliga lagar, öfvergaf densamma och besparade sin hustru valet emellan ett lif i saltsjödalen eller ett, fördystradt af fattigdom och af sorg öfver att finna sig vara lemnad ensam och öfvergifven af den, med hvilken hon, nästan ännu blott ett barn, i det främmande landet förenat sitt öde.

Emellertid gjorde jag nu min första bekantskap med en sekt, hvars lära och historia på sednare tider blifvit tillräckligt bekant, för att jag här skulle behöfva vidare beskrifva dem. Enligt officiella, af Förenta Staternas styrelse utgifna statistiska dokumenter, hade denna sekt år 1858, — då den var nära att bilda ett sjelfständigt och oberoende samhälle i Utah territorium, der den ännu icke af Unionsregeringen har kunnat bringas till lydnad under allmän lag och ordning, — omkring 95 missionärer i Europa och ett lika antal i Asien, Afrika och Söderhafsöarna, utom ett stort antal "äldste" ibland infödingarne i åtskilliga af förbundsstaterna och Britiska besittningarna i Norra Amerika. Uti Saltsjö-staden utgifves en veckotidning, hvaraf 4000 exemplar hvarje gång utdelas. En annan veckotidning utgifves i Liverpool, af kvilken tryckes 22,000 exemplar. En dylik

tidskrift publiceras uti Swansea i södra Wales; en annan i Köpenhamn på danska språket; en i Australien, en i Indien, och en i Sweitz på fransyska. Mormonboken har blifvit öfversatt och utgifven på welska, danska, fransyska, tyska och engelska språken. Sekten räknar nu öfver 480,000 anhängare, kringspridda öfver nästan hela verlden.

Den utmärkta författarinnan Fredrika Bremer, som uttalar sin fromma beundran för alla särskilta sekter i Amerika, — äfven dem som förneka det Frälsarenamn, hvilket hon sjelf, så vidt jag kan minnas, erkänner, — sägande, att de hafva alla "enhet i lära (?) och lif, ehuru hvar särskilt sekt har med detsamma församlat sig omkring en särskilt sanning, som den uppsatt till sitt standar," finner sig föranlåten gifva äfven Mormonerna en "mention honorable." "Mormonerna," säger hon, "erkänna, som sin, de kristnas uppenbarelse och bibel. Deras sednare profeter, hvilket jag sjelf haft tillfälle öfvertyga mig om, innehålla *endast närmare speciellare profetior om Kristus*, *inga nya läror*. Således ingenting nytt, men dock på samma gång någonting mera fullständigt än hvad vår vanliga bibel innehåller rörande Honom, om hvilken alla de gamla profeterna bära vittnesbörd." "Sederna ibland folket," säger hon vidare, "äro *utmärkt rena*, och Mormonernas qvinnor upphöjda öfver allt förtal." — "Sektens stiftare var en man af simpel bildning, men egande några ovanliga gåfvor, äfven af den sekundära profetiska art, som man känner i Skottland under namn af Second sight."

En norsk gosse i Chicago hade bevistat några så kallade biologiska föreläsningar och åsett de verkligen förundransvärda verkningar af animal magnetism, som vid desamma förevisades. Slutligen föll det honom in, att pröfva, huruvida han icke sjelf egde den magt, som han sett magnetisörerna utöfva, så att han efter sin vilja kunde väcka och styra en annans inbillningskraft, förmående denna att antaga vissa föremål vara af en helt annan art och beskaffenhet än de i verkligheten voro. En gång tog han en rutten potates och räckte den till en af sina landsmän, sägande: "Se här, Ole, skall du få ett godt äpple." Ole tackade, tog emot den ruttna potatesen, åt den med god aptit (jag kan ansvara för berättelsens sanning), och sade att det var det bästa äpple han någonsin smakat, tills den

andra, nästan förskräckt öfver framgången af experimentet, skyndade att taga honom ur sin villfarelse, hvarefter han med vämjelse bortkastade lemningarne af hvad som ögonblicket förut förefallit honom så utomordentligt välsmakande.

Men hvad har detta med Mormonerna att göra? torde någon fråga. Ingenting, men berättelsen föll mig i minnet i det jag anförde den nyssnämnda författarinnans yttrande om denna sekt. Smicker och charlataneri, till hvilka begge hon tyckes låna ett allt för villigt öra, hade likasom magnetiserat och under andras vilja bundit hennes eljest sunda förstånd, så att hon ibland, liksom den norska gossen i nyss omtalade berättelse, inbillade sig att en rutten potates var ett äpple och med god aptit sväljde all den eländiga humbug, hvarmed hon undfägnades. Detta är det enda sätt, på hvilket hennes omdöme om Mormoner etc. låter förklara sig. Att sätta i bredd med den heliga skrift och till namn och värdighet af profetior upphöja några berättelser, hvilka bevisligen utgjort delar af en roman, som en gammal man i Ohio roat sig med att sammanskrifva, och hvartill manuskriptet bortstals af den "med ovanliga profetiska gåfvor" utrustade Joe Smith, som något förändrade desamma och lade dem till grund för en religionslära, den han påstod sig efter en föregående uppenbarelse hafva funnit inristad i egyptiska bokstäfver på plåtar af guld, jemte ett par genomskinliga stenar, efter hans påstående de gamles Urim och Thummim, hvilka då han satt dem på sig som ett par glasögon och höll hatten för ansigtet, gjorde honom i stånd att uttyda de för honom eljest obegripliga bokstäfverna; att såsom *utmärkt rena* omtala sederna ibland ett folk, hos hvilket för det första månggifte, i dess mest skändliga och ohyggliga form, är tillåtet, förenadt med en mängd ceremonier, som, enligt det vanliga begreppet om *sedlighet*, skulle såra anständigheten att ens omtala, och från hvilka åtminstone den qvinliga blygsamheten borde vända sig bort med afsky; — att för dess "utmärkt rena seder" berömma ett folk, hos hvilket vidare stöld anses såsom någonting lofvärdt, då den sker ifrån "hedningarne," d. v. s. ifrån alla som icke ropa: Det är en Gud och Joe Smith är hans profet, — hos hvilket de förfärligaste mord, under åberopande af att så är himmelens vilja, nästan dagligen begås af ett för detta ändamål särskilt organiseradt band af personer, initierade i

Mormonismens högsta mysterier och blinda verktyg i dess ledares hand, — ett folk, hos hvilket barnen, lemnade utan all uppfostran, tidigt vänjas vid laster och brott; att såsom "egande ovanliga profetiska gåfvor" omtala en man, hvilken påtagligen var den största bedragare, som någonsin begagnat den menskliga lätt-trogenheten till medel för sin egen ärelystnad, vinningslystnad och tillfredsställandet af djuriska lustar; detta bevisar antingen fullkomlig okunnighet eller ock ett så pass förvilladt omdöme, att det vore att gå väl långt i den aktning, man eljest är skyldig förf:s kön, ålder och talang, om man låte detta passera opåtaldt.

Väl äro de flesta förståndiga menniskor ense om att Joe Smith var en af de mest listiga och oförskämda bedragare, och historien om guldplåtarne, om sektens uppkomst och vidare utveckling under hans föregifna, oafbrutna gudomliga uppenbarelser, är nu tillräckligt känd; men ett litet bevis för denna religionstiftares "ovanliga profetiska gåfvor," torde dock tillåtas mig att få anföra.

Redan vid den nya profetens första uppträdande, och då Mormonismen ännu betraktades såsom en alltför stor absurdidet, för att dess villfarelser skulle kunna anses farliga och tillvinna sig ett större antal anhängare, egnade en anglikansk prest, Theol. Dokt. Casswall, deråt den största uppmärksamhet, studerade dess lära och följde steg för steg dess utveckling med en noggrannhet, som då förekom mången alldeles öfverflödig, emedan man var i den fasta tron, att sekten innan kort skulle dö ut af sig sjelf. Casswall såg dock saken ifrån en allvarsammare synpunkt och, anande att denna sekt skulle engång blifva en af de farligaste i Amerika, beslöt han att redan ifrån början, till ett vapen emot dess villfarelser, samla och utgifva allt som kunde leda till upplysning om stiftaren sjelf, jemte alla de konstaterade fakta, som stodo i samband med sektens uppkomst och vidare utbredande. Han har sålunda utförligt och grundligt afhandlat Mormonismen och skrifvit dess historia i ett arbete, som är det bästa och mest tillförlitliga af alla, som om denna sekt utkommit, och hvaruti han fullkomligt afslöjar alla de lika löjliga som afskyvärda bedrägerier, hvartill mormonernes ledare ännu under sektens, att jag så må säga renaste period, d. v. s. intill deras fördrifvande ifrån Nauvoo och utvandring till Utah, gjort sig skyldiga. Sina

första anteckningar häröfver utgaf han i en liten brochur, kallad "Tre dagar i Nauvoo," hvartill följande händelse gaf anledning.

Casswall, som var Engelsman och visste att en stor del af den nya lärans anhängare utgjordes af en mängd fattiga och okunniga Engelsmän, hvaraf troligen många medelst förespeglingar om verldsliga fördelar blifvit lockade att öfvergifva sina fäders altare och ställa sig under den nya Mahomets fana, beslöt att ensam begifva sig till mormonstaden, för att der, för sina landsmän ådagalägga att deras s. k. profet var en bof och bedragare, och, om möjligt, återföra dem ifrån deras villfarelsers väg. Han tillbragte följaktligen tre dagar i Nauvoo, och hade så tillfälle, att på närmare håll och i hvad som då var Mormonismens borgfäste och hufvudsäte, göra sina iakttagelser rörande densamma. Nauvoo, en förut alldeles oupptagen ö i Mississippi, var då efter några år, genom den fanatiska sektens arbetsamhet och framgång, blifven en icke så obetydlig stad med 15,000 innevånare, alla tillhörande "De sista dagarnes helige." Det var här, de då trodde sig hafva fått sig af Gud anvist en stadigvarande plats, och der de påbegynnt och i det närmaste fullbordade en ofantlig tempelbyggnad, som deras afsigt var att göra till den största och rikaste i verlden, och hvilken de påstodo att den till lefvandes och dödas salighet uppfördes under direkta uppenbarelser och anordningar, gifne Joe Smith af Frälsaren sjelf. [1]) Här hade profeten inrättat ett s. k. universitet, och under sitt öfverbefäl organiserat en militärisk legion, bestående af flere tusen män, samt stiftat en rådsförsamling, i hvilken han likaledes var presiderande öfverhufvud.

Såsom bevis på sin sändning af Gud föregaf Smith sig ega förmåga att med sina glasögon, Urim och Thummim, kunna läsa och uttyda icke blott de egyptiska hieroglyferna på de guldplåtar, han funnit i jorden och hvilka, det är att märka, ingen mer än han sjelf någonsin fått betrakta, utan äfven alla andra inskrifter och karakterer, som ingen mensk-

---

1) Det är eget nog, att när Mormonerne sedermera efter Smiths död öfvergåfvo Nauvoo och flydde till Utah, denna högst besynnerligt konstruerade tempelbyggnad inköptes af den romerska kyrkan, som här ämnade med nya slags tecken och under låta den ena kraftiga villfarelsen aflösa den andra. Templet förstördes dock slutligen af en vådeld.

lig lärdom förut varit mäktig att tolka. För att afslöja hans bedrägerier tog D:r Casswall med sig till Nauvoo ett gammalt defekt manuskript utaf en äldre grekisk öfversättning af Psaltaren, som han vid sin ankomst visade åt flere af Mormonerna, sägande att det var en mycket hemlighetsfull bok, som på ett besynnerligt sätt kommit honom tillhanda och som han icke förstod att uttyda, men, då han hört om deras profets visdom, hade han här infunnit sig, för att af honom erhålla en förklaring deröfver. Mormonernas nyfikenhet stegrades på det högsta, de försäkrade honom, att Smith, som Herren utvalt till sitt sändebud, otvifvelaktigt var mäktig att uppfylla hans önskan, och, åtföljd af en talrik skara utaf detta bedragna folk, begaf han sig till profeten, som, så snart han fick veta hvarom frågan var och emottagit boken i sin hand, utbrast: "Så är då ändtligen den stund kommen, jag så länge förbidat och hvilken en gudomlig uppenbarelse låtit mig förstå engång skulle inträffa. Ni, min herre, har varit i Herrans hand ett redskap att bringa mig denna dyrbara bok, som innehåller hvad som tills nu varit en bristande länk i den kedja af uppenbarelser, som Herren på ett underbart sätt meddelat mig. Hören här, mina vänner!" Och derpå började han med en flytande tunga, utan att stappla eller taga tillbaka ett enda ord, och ända till fullkomlighet imiterande det gamla testamentets språkbyggnad, att uppläsa hvad han föregaf vara en ordagrann öfversättning af den himlasända urkund han erhållit, men som var ingenting mindre än den heliga psalmesångarens ord, utan ett i ögonblicket med förvånande lätthet uppgjordt bidrag till Mormonboken och profetiorna om de sista dagarnes helige, hvilket slog de närvarande Mormonerna icke mindre än Casswall sjelf med förvåning. Detta var mannen, som förf. till "Hemmen i den nya verlden" kallar "en man af simpel bildning, men egande *ovanliga* och profetiska gåfvor." Naturligtvis satte han icke i fråga bokens återställande till sin egare, men då detta af Casswall påyrkades, erbjöd han honom i lösen för några blad, som icke voro värda lika många skillingar, jag minnes nu icke huru många hundrade dollars, något som denne naturligtvis likaledes afslog. Sedan D:r C. lemnat profeten, samlade han omkring sig en hop Mormoner, hvilka han upplyste om rätta förhållandet. När Smith, som var en lika feg poltron

som oförskämd bedragare, blef underrättad härom och att Casswall åstundade ett nytt möte med honom, reste han genast bort ifrån staden, och återkom icke så länge C. der uppehöll sig. Denne fann dock rådligast att icke göra sin vistelse der långvarig.

Måhända intresserar det läsaren, att höra ett litet prof på de predikningar, med hvilka Mormonerna vid deras så kallade gudstjenster undfägnas af sina profeter. Nedanstående korta utdrag af en predikan, hållen af den namnkunnige Brigham Young, för närvarande sektens högsta styresman och förnämsta apostel, torde tjena såsom ett specimen på det evangelium, hvilket ibland dem förkunnas, och, jemte ett annat utdrag, som jag derefter vill anföra från en fullkomligt tillförlitlig berättelse, äfven gifva oss ett begrepp om den sedlighet, hvilken ett svenskt literärt fruntimmer finner så berömmelig.

Efter att i den ifrågavarande predikan, som är införd i Mormon-tidningen *Deseret-News*, hafva med exempel ifrån Gamla Testamentet bevisat mång-giftet vara icke blott en praxis ibland förbundsfolket på den tiden, utan en Guds uttryckliga lag och befallning, hvilken de sista dagarnes heliga, som hafva Abraham till fader och äro medlemmar af det eviga, oföränderliga förbund, Gud med honom ingick, ovilkorligen måste åtlyda, "ty," säger predikanten, "som de äro Abrahams barn, så måste de ock vara högst angelägne om, att i detta liksom i andra fall göra Abrahams gerningar"; — efter att, som sagdt är, hafva åberopat Gamla Testamentet till stöd för hvad som nu kan anses vara en af Mormonismens fundamental-läror, öfvergår profeten till det Nya. "I veten," säger han, "att det en gång var ett bröllop i Galileen. Om man med uppmärksamhet läser berättelsen derom, så synes tydligt, att ingen mindre person än Jesus sjelf var den som gifte sig vid nämnda tillfälle. Om han aldrig varit gift, så skulle hans förtroliga umgänge med Maria och Märtha och den andra Maria, som han älskade, varit, lindrigast sagdt, högst opassande och otillbörligt."

"Jag vågar påstå, att om Jesus nu såsom ogift eller till och med såsom gift skulle vandra genom de mest gudfruktiga länder i hela kristenheten, med ett sådant qvinnosällskap, som brukade följa honom åt, kelande honom, kammande hans hår, utgjutande på honom dyrbara smörjelser,

tvättande hans fötter med sina tårar och torkande dem med sitt hår, så skulle han bli öfverlemnad åt mobbens raseri, tjärad, fjädrad och satt på en gärdsgårdsstör i stället för på en åsna. Hvad menade väl den gamla profeten, när han, talande om Kristus, sade: 'Han skall så säd och länge lefva'?" etc.

"Ansåg Jesus det vara maktpåliggande och nödvändigt, att uppfylla hvart och ett af hans faders rättfärdiga bud och befallningar? Visserligen gjorde han så. Detta bevisade han då han lät sig döpas af Johannes. 'Så bör det sig vara med oss, att vi uppfylle all rättfärdighet,' sade han. Var Guds befallning till menniskan i begynnelsen, att hon skulle föröka sig och uppfylla jorden? Ingen kan neka dertill, icke heller till att det var en ganska rättfärdig befallning; ty uppå lydnad för detta bud berodde vårt slägtes förevigande. Kom Kristus till att upplossa lagen och profeterna, eller kom han till att fullborda dem? Han kom till att fullborda dem. Förökade han sig, och fick han se sin säd? Ärade han sin faders lag genom att lyda den eller icke? Andra må göra huru de behaga, men jag vill icke göra mig skyldig till att anklaga vår Frälsare för försummelse eller olydnad i uppfyllelsen af denna eller någon annan pligt."

"Den lipande skrymtaren och den gudnådliga hycklaren skola utan tvifvel utropa såsom hädelse en lära sådan som denna, och kalla den en ryslig förvrängning af Guds ord, sägande: Eländiga odjur, du är icke värd att lefva, o. s. v. Men den kloke och eftertänksamme vill öfverväga, läsa och bedja. Om Gud icke verkligen och i sanning är vår fader, farfader, farfarsfader, eller någon slags fader, hvarföre äro vi då lärde att bedja: 'Fader vår, som är i himmelen?' Huru mycken helig fasa denna lära än må ingifva sådana personer, som icke äro impregnerade med Kristi blod, och hvilkas förstånd följaktligen är förmörkadt och förvilladt; så skall den göra det ännu mer, när derjemte den sanningen förkunnas dem, att så framt icke något af Kristi *naturliga* blod flyter i deras ådror, så äro de icke ibland Guds utvalde och utkorade. Gören derföre icke några inkast emot påståendet om Kristi giftermål; men kommen ihåg, att i de yttersta tiderna måste det som i mörkret fördoldt varit,

komma i ljuset, och att också edert lif, d. v. s. blodet, är fördoldt med Kristo i Gud."

Detta torde måhända vara nog. Der sådana predikningar kunna hållas och anses såsom inspirerade, der kunna vi lätt föreställa oss, huru det står till med sedligheten. Dock, icke såsom varande en skildring af "Hemmen i den nya verlden," sådana de i verkligheten äro, utan såsom ett bidrag till den i så många fall förtjenstfulla beskrifning derom, som blifvit svenska allmänheten gifven, må följande utdrag ur ett åsynavittnes berättelse om förhållandet ibland Mormonerna, få anföras.

"Det har nyligen varit mycken rörelse och verksamhet uti "Begåfnings-huset" *(The Endowment House)*, detta mysteriernas mysterium, [1]) och flere hundrade af de nyomvände hafva blifvit recipierade i de högre graderna, och aflagt den förfärliga Mormon-eden, uti hvilken de svärja trohet åt profeten och evig fiendskap till Förenta Staternas styrelse. Då en stor del af dessa nyomvände äro okunniga främlingar, nyss anlände ifrån den gamla verlden, så kan man lätt föreställa sig, huru uppriktigt och huru utan alla tysta förbehåll denna ed afläggcs. Receptions-ceremonien slutas vanligen dermed, att en eller flera qvinnor "beseglas" *(sealed)* åt hvarje mansperson. Icke längesedan blefvo på en enda dag 50 qvinnor sålunda tagne till *andeliga hustrur.* Otillegnade qvinfolk begynna blifva sällsporda i Utah, och Mormon-kyrkans mång-giftes-sjuka missfoster börja att tvinga flickor, som icke äro annat än barn, att uppoffra sig åt deras djuriska utsväfningar. För ett par dagar sedan blefvo två små flickor, 10 eller 11 år gamla, "beseglade" *(sealed)* åt gamla gubbar. Det är någonting ganska vanligt, att 14 års flickor initieras i det andliga äktenskapet. Ändamålet är, att vänja dessa barn vid det ohyggliga polygami-systemet, innan de äro gamla nog att kunna reflektera deröfver, och innan deras köns naturliga blygsamhet uppreser sig deremot."

"En annan lära, nästan för vidrig att omtalas börjar göra sig gällande och man är allvarsamt betänkt på, att offentligen förkunna den till allmän antagelse. Ehuru den

---

1) Hvad som föregår i detta hus, är för de oinvigde till en del en hemlighet. Det man har sig bekant derom, och om ceremonierna vid qvinnornas så kallade *besegling,* eller då de göras till andeliga hustrur och initieras i det andliga äktenskapet, tillåter anständigheten icke att närmare beskrifva.

ännu icke har blifvit det, så är jag dock på god auktoritet förvissad om, att så afskyvärdt det än låter, den likväl i en ganska betydlig grad har blifvit praktiskt erkänd. Den theori, hvarpå den grundar sig, är en af Mormonismens hufvud-dogmer, enligt hvilken det är en pligt, att frambringa ett rike åt Gud, och alldenstund missionärerna, såsom frånvarande ifrån sina familjer under det de i främmande länder arbeta på att göra proselyter, icke kunna uppfylla sin pligt i detta afseende, så har man ansett det vara andras skyldighet att göra det i deras ställe. Det har derföre blifvit föreslaget, att i alla sådana fall ombud skola tillsättas och befullmäktigas, att hos de frånvarande missionärernes hustrur företräda männernas plats. Till stöd för denna skändeliga lära åberopas naturligtvis en gifven gudomlig uppenbarelse och andans ingifvelse.“

Ibland presterliga förrättningar, som under denna tid blefvo mig en sorglig pligt att fullgöra, voro isynnerhet tvenne, hvilka här böra omnämnas, då de rörde personer, som förut i denna berättelse förekommit, och med hvilka vi i det främmande landet stodo i den närmaste vänskapsförbindelse. Den ena var att åt jordens sköte öfverlemna stoftet af vår gamle, redelige Petterson, som ända till det sista blef oss en varmt tillgifven vän, och som efter en kort sjukdom, lugnt och förtröstansfullt slutade sina dagar, saknad icke blott af hustru, barn och landsmän, utan äfven af många Amerikanare, som i honom lärt värdera en aktad och alltid rättänkande medborgare. Han dog just då hans stora ekonomiska bekymmer för sin familjs bergning lindrades genom en penningeremiss ifrån Sverige, hvilkens långa, oförmodade uteblifvande tvingat honom till de största inskränkningar i sitt lefnadssätt, låtit honom pröfva fattigdomens hårda lott, den han bar med en exemplarisk undergifvenhet och ståndaktighet, och förmått honom till en ansträngning i sitt arbete, som troligtvis påskyndade hans bortgång.

Den andra dylika förrättningen var i följd af vår goda Christines frånfälle. Icke trodde jag, då hon af tillgifvenhet följde oss bort, okända öden till mötes, att jag skulle blifva den, som innan kort skulle kasta de tre skoflarne mull öfver hennes förgängliga, men starka och härdade kropps-

hydda, öfver det trogna, ärliga hjertat, som, så länge det klappade, hyste kärlek och tillgifvenhet för dem, hvars mödor och bekymmer hon delat och i hvars hus hon varit mera en systerlig vän än tjenare. Ett år sedan jag meddelade kyrkans välsignelse till hennes äktenskap med en norsk utvandrare, dog hon i barnsäng. Troligt är, att hennes lif kunnat räddas, hade en läkare varit att tillgå jemte de instrumenter som vid ett sådant tillfälle voro nödvändiga; men i brist på både den ena och de andra, tillkallades, såsom den sista utvägen, en flink och i mångahanda yrken förfaren norsk arbetare, hvilken var nybyggets allt i allom såsom smed, urmakare, snickare, åderlåtare, qvarnbyggare etc., men, ty värr, alldeles icke hemmastadd i förlossningskonsten. Med de instrumenter verkstaden erbjöd, verkställdes en operation, som jag icke hade mod att öfvervara, och under hvilken vår goda Christine utandades sin sista suck.

Så länge det var henne möjligt, dröjde hon qvar i vårt hus, oaktadt den ringa vecklön vi kunde gifva henne; mångfaldiga gånger erbjöds henne platser, som voro icke blott långt mera inbringande, utan äfven vida bättre och beqvämligare än den hon hos oss innehade och der det ofta föll på hennes lott, att uträtta sådana gröfre och tyngre sysslor, ifrån hvilka qvinnliga tjenare i Amerika vanligtvis eljest äro befriade. Först då när omständigheterna gjorde det nödvändigt, och hon måste söka att förvärfva något för uppbyggandet af det egna blifvande hemmet, lemnade hon vårt, der hon, trogen och outtröttelig i sitt kall, så länge delat våra mödor och försakelser, stående i allt på vårt bästa, såsom hade hennes eget dermed varit förenadt.

Hvaraf kommer det sig, att tjenare i allmänhet nu mera så sällan göra det? Hvaraf i vår tid dessa aldrig upphörande klagomål öfver tjenares oärlighet, vårdslöshet, egennytta och missförnöjsamhet? Hvad som än med skäl kan läggas dem till last, månne dock icke husbönderna och matmödrarna äro till en stor del sjelfva skulden till den tjenande klassens försämring? Är det blott denna klass, som har försämrats, eller har icke fast mer den kräftsjukdom, som tär och gnager på så många andra af våra sociala förhållanden, äfven i detta fall sin rot uti också de rådandes egen försämring? I fordna dagar var det på ena sidan ett faderligt, på den andra ett barnsligt band dem emellan.

Tjenaren var alltid under husbondens uppsigt och vård; båda sutto i samma rum, åto samma spis, drucko ur samma bägare, lefde i hvarandras sällskap och njöto gemensamt, såsom alla af samma familj, den kristliga husandaktens tröst och hugsvalelse, under böner med och för hvarandra erinrade om sina ömsesidiga pligter. På detta sätt uppstod på den ena sidan billighet i fordringar, å den andra lydnad; å båda kärlek och tillgifvenhet. Tiderna äro nu annorlunda. Hvar och en tänker nu blott på sin egen fördel; någon annan förbindelse emellan husbönder och tjenare än den som innefattas i lönekontraktet, finnes icke nu för tiden. Man har blifvit alltför förfinad, att kunna tolerera ett mera förtroligt umgänge med sina underhafvande; man vidgar i stället för att sammanfoga de remmor som visa sig i samhällsbyggnaden. Den högre betraktar den lägre såsom icke skapad för något annat ändamål än till sin tjenst och nytta. Under sträfvan efter rikedom och andra verldsliga förmåner glömmes det stora ansvar, i hvilket den förre står med afseende på den sednares moraliska förädling. Husbönderna anse sig sjelfva frigjorde ifrån de högre pligter, som kristendomens bud ålägga dem emot deras underlydande, och sedan förundra de sig öfver att dessa äro vårdslösa i uppfyllandet af sina åligganden; man gifver dem exempel af lättsinne, verldslighet och bristande gudsfruktan, och beklagar sig sedan öfver deras råare lättfärdighet, vinningslystnad och opålitlighet; man visar sig aldrig nöjd med hvad de göra, och förundrar sig sedan öfver att de knota och äro oförnöjda med det lilla som göres för dem.

Vare långt ifrån mig, att, i det jag omtalat vår saknade Christines trohet och tillgifvenhet som tjenare, jag dermed skulle vilja låta påskina, såsom hade detta varit en följd af ett å vår sida mera samvetsgrannt uppfyllande af de pligter jag här antydt. Hennes mer än vanliga tillgifvenhet för den slägt, i hvilken hon länge tjenat, och hennes tacksamhet för den godhet hon af densamma åtnjöt, då hon, flyktande undan lifegenskapen, landade, en husvill främling, på den svenska kusten, visade sig redan, då hon frivilligt erbjöd sig att följa min hustru till Amerika, en handling som naturligtvis, isynnerhet under våra dervarande förhållanden, måste göra att hon, ehuru som tjenare, dock alltid i ordets egentliga mening var och behandlades som en medlem af famil-

jen. Men utan tvifvel fästade hennes egen känsla och erfarenhet af att så verkligen var förhållandet, henne vid oss med ännu starkare band, och gjorde att hon länge hellre föredrog ljuft och ledt med oss än de större löneförmåner som erbjödos henne på andra ställen.

Icke heller vill jag påstå, att hvad förhållandet mellan husbondfolk och tjenare angår, man i det amerikanska samhället har kommit fullkomligheten närmare än i Sverige. Snarare skulle jag tro, att i detta fall der i allmänhet står vida sämre till än hos oss, utom måhända i vestern, der jemte ett naturenligare lefnadssätt och mera enkelhet i seder, en skymt af det fordna patriarkaliska husliga lifvet någon gång uppenbarar sig. Jemlikheten kan väl till en del nedrifva den skiljemur, som ståndsskillnaden uppreser mellan herrar och tjenare, men den kan dock aldrig upphäfva sjelfva ståndsskillnaden, och under det att det sålunda kan tyckas, som bringades de närmare hvarandra i ett fall, vidgas dock afståndet dem emellan i ett annat. Der hvar och en vill och till en viss grad kan vara sin egen herre, der uppkommer naturligtvis en känsla af oberoende, som gör tjenareskepelsen förhatlig, och, om man någon gång i följd af omständigheterna ikläder sig densamma, så sker det merendels icke så mycket af tvång, som icke fast mer derföre, att man finner sin fördel dervid. På detta sätt uppkommer ett förhållande, som gör, att man nästan kan säga, att i de fria staterna i Amerika icke finnas några egentliga tjenare. En amerikansk dräng eller tjensteflicka skulle också finna sig mycket förnärmade, om man kallade dem med dessa namn; de *tjena* icke en annan, utan de *biträda* honom i hans göromål. När de icke längre finna sin uträkning dervid, så gå de. Känslan af beroende är derföre mycket mera på husbondfolkets sida än på tjenarens, som gör anspråk på att blifva behandlad som en jemlike. Anser han sig förbisedd i detta fall, eller erbjudes honom förmånligare utsigter på ett annat ställe, eller får han eljest någon lust till ombyte; så lemnar han helt plötsligt sin plats och låter den hvars biträde han varit, se sig om efter något annat. När frun vaknar om morgonen och väntar sig finna eld uppgjord i kökspisen och kaffepannan påsatt, så kan det hända, att hennes biträde, Miss — —, kommer in och säger att hon i dag icke fått tid att bestyra derom, emedan hon be-

slutat att resa dit eller dit och måste skynda innan jernbantåget afgår, och derpå tager man farväl af hvarandra. När farmern håller på att köra in sin säd från åkern, så stannar kanske hans dräng med ett af de första lassen vid logdörren och låter honom sjelf aflassa det, emedan han, drängen, är sinnad att taga sin yxa och rödja sig ett eget åkerfält någorstädes vester ut. Detta tyckes vara svårt och hårdt för dem som äro vane vid uppassning och behöfva hjelp; men de åter, hvars lott varit att passa upp och hjelpa, torde vara af en annan mening. Emellertid är det naturligt, att under sådana förhållanden det är ganska svårt att erhålla tjenare och att deras löner äro så ofantligt höga, så att de, hvilka icke ega desto större förmögenhet, ofta måste hjelpa sig dem förutan, hvilket äfven, tack vare den enklare och bättre hushållningen i Amerika, låter lättare göra sig der än annorstädes, och om detta är en olycka i ett fall, så är det deremot ett bevis på ett lyckligare förhållande i ett annat. Det bevisar nemligen hos den lägre klassen, en välmåga, som är ett af de mest omisskänneliga tecken på landets välstånd och samhällets framåtgående. Men orsaken dertill få vi ingalunda tro vara några den demokratiska statsförfattningens företräden framför den monarkiska. Den lägre klassens välmåga är här ingalunda resultatet af jemlikhetsförhållandena, än mindre frukten af allmänna rösträttigheten; utan den härleder sig, om icke endast och allenast, dock förnämligast ifrån landets geografiska förmåner, ifrån dess naturliga rikedom och beskaffenhet och ifrån det öfverflöd på fruktbara, ännu oupptagne landsträckor, som erbjuda den arbetande klassen tusende utvägar till bergning och en snart förvärfvad oberoende ställning. Dock erkännas måste derjemte, att den amerikanska statsförfattningen och landets politiska institutioner äro mer måhända än några andra tjenliga till att gynna och befordra användandet af alla dessa resurser.

Den amerikanska arbetsklassen, med dess spekulativa och industriella förmåga, försummar derföre sällan att häraf begagna sig, äfven då de tillgångar saknas, utom hvilka en annan, om han ock inser vinsten af ett företag, icke tror sig kunna utföra det. Kommer en Yankee t. ex., på sin excursion efter något passande jordstycke för ett blifvande hemvist, händelsevis till en ström eller å, som erbjuder en

tjenlig lägenhet för en qvarnanläggning, så grubblar han icke, såsom den europeiska utvandraren, länge öfver om hans tillgångar medgifva ett sådant företag eller icke, och, om de befinnas otillräckliga, vänder han derföre icke stället ryggen; hans kloka blick uppfattar genast det vinstgifvande i sjelfva företaget; huru det skall utföras blifver en annan sak, men utföras måste det emellertid, om han också icke har något annat kapital än ett par friska armar, de kläder han går i och yxan han bär på axeln. Han går "ahead" med qvarnanläggningen hellre än han gifver sig ut och tjenar som dräng. Under sådana förhållanden är det naturligt, att med undantag af möjligtvis i de större städerna, man sällan finner en Amerikanare anställd såsom tjenare, och att det för det mesta är de europeiska utvandrarne, hvilka i detta fall anlitas. Äfven de sträfva dock, att så fort som möjligt komma på en sjelfständig fot, och sedan de genom arbete åt andra förvärfvat sig en liten summa, med hvilken de kunna inköpa ett jordstycke i Vestern, eller sätta upp en verkstad i någon uppväxande by derstädes, lemna de sina herrar och mästare, att ibland nästa emigrant-transport skaffa sig de tjenare de behöfva. Äfven den tjenande klassen af det andra könet hafva i det nya landet tusende andra utvägar att vinna sin bergning, än att länge göra det i en alltför mycket subordinerande ställning. Häraf den stora brist på tjenare, en brist som utvandringen från Europa, äfven om den blefve dubbelt så talrik emot hvad den på de sednare åren varit, dock icke skulle kunna afhjelpa, — och häraf en dagspenning och arbetslön, som förefalla oss i Sverige nästan vidunderliga, och hvilka det icke är att undra på, locka till Amerika tusende af den verkliga arbetsklassen, hvilka i hemlandet icke hafva någon annan utsigt för framtiden än att för en ringa lön tjena så länge de orka, och, när de blifva gamla, intagas på fattighuset. Men med allt detta, finner dock äfven denna klass i det främmande landet ofta många oförutsedda svårigheter, hvilka åtminstone till en tid kunna göra dess ställning derstädes likaså bekymmersam, om icke mången gång äfven mer bekymmersam, än under de torftiga omständigheterna i hemmet. Vi skola framdeles genom åtskilliga exempel närmare belysa dessa förhållanden.

Näst dem, hvilka kunna blifva besutne jordbrukare, vet

jag i sanning inga af den fattiga europeiska arbetsklassen, som här taga sig bättre ut och skörda en större behållning än tjensteflickor. Här finnas de som hafva ända till $2\frac{1}{2}$, ja, till och med $2\frac{3}{4}$ dollars — c:a 11 Rdr Rmt i vecklön; att de blifva betalde med $1\frac{1}{2}$ dollar är någonting ingalunda ovanligt. Svenska och norska tjensteflickor äro mer eftersökta än andra, och hundrade af dem hade när som helst kunnat komma till Chicago, och jag skulle inom 24 timmar fått plats åt dem allesamman. Liksom i allmänhet hela arbetsklassen ifrån dessa länder, äro de värderade för trohet, ärlighet och arbetsamhet. Bäst ansedde äro de norska flickorna, och medgifvas måste, att de i allmänhet äro mera raska och driftiga än dem af deras svenske medsystrar, som hittills utvandrat till Amerika. De sednare äro också mera ombytliga och blifva sällan länge qvar på samma ställe. Begäret efter en allt högre lön, som i början naturligtvis, innan de hunnit lära sig språket och blifvit vande vid de något olika hushållsgöromålen, icke kan blifva så stor som den nyss uppgifna, förleder dem att oupphörligen byta om plats och i likhet med hvad vanligtvis är förhållandet ibland den europeiska arbetsklassen i allmänhet, missbruka de sålunda den större frihet, som här är dem gifven, och förstå icke att till sin egen fördel rätt begagna sig af densamma. De amerikanska familjerna, som äro angelägna om att nästan till hvad pris som helst få sig tjenare, och som naturligtvis hafva vida större fördel och gagn af den svenska eller norska verkliga pigan än af den egna landsmaninnan såsom biträde eller sällskapsdam, uppskatta kanske alltför högt den förras egenskaper, stegra derigenom hennes anspråk och hon blifver snart bortskämd och ofta till löjlighet fåfäng.

Det är verkligen mången gång högst komikt att se, huru den svenska eller norska bondflickan och fjälljäntan efter en tid kommer utstyrd i de mest eleganta hattar, sjalar och sidenklädningar och huru sålunda Miss Sara Brita, utom tjensten, söker att antaga ton och hållning af en fullkomlig lady. Norskorna isynnerhet utmärka sig i detta afseende. Den naturliga benägenheten för högfärd utvecklas här hastigt i en tjenareställning, som är långt mindre beroende än den, i hvilken de förut varit, och med de större inkomster, hvilka de för det mesta, i stället för att spara, använda på bjäfs och grannlåter. Deras lyx och fåfänga äro

ett af de många bevis på det moraliska förderf, som utvandringen vanligtvis i mer eller mindre grad medför. Frun i ett af de förmögnare husen i Chicago sade mig en gång, att hon ansåg sig icke ega råd att köpa ett så dyrbart klädningstyg, som hennes norska piga tillhandlat sig. Vid ett tillfälle vet jag, att en sådan påklädd bondfröken med en inkomst af 3 dollars i veckan, hvars fattiga föräldrar höllo på att omkomma af hunger och sjukdom, och af henne begärde hjelp att få deras usla, kalla "shanty" brädfodrad till vintern, sade sig icke kunna gifva dem något understöd, emedan hon måste använda de penningar hon spart ihop till att köpa sig ett par guldörringar och en ny sidenklädning, hvilken bevisligen blef N:o 2 af det slaget uti den i öfrigt ganska väl försedda fruntimmersgarderoben. Detta exempel, om än icke något annat fullkomligt motsvarande dermed kan anföras, gifver likväl ett begrepp om förhållandet ibland den yngre tjenande klassen af våra svenska och norska utvandrare i städerna, sedan de en tid fått vara i landet. Häruti, liksom i så mycket annat, visar sig den moraliska försämring, som utvandringen onekligen, efter hvad jag nyss anmärkte, i de flesta fall har med sig. Det är merändels för vinnandet af verldsliga förmåner allena, som denna företages, och det verldsliga sinnet finner också här så mycket till sin näring, hvarunder de bättre känslorna domna och förslöas.

Äfven der religiösa väckelser icke saknas och der ordets förmaningar icke uteblifva, kan detta onda på det hela taget föga motarbetas. Med fäderneјorden lemnar utvandraren bakom sig så många heliga band, att det sedan ofta, ty värr, är svårt att i hjertat kunna anslå någon sträng, som gör att det blifver öppet och tillgängligt för högre och vigtigare intryck. Så är isynnerhet förhållandet hos det uppväxande slägtet, äfven hos dem, som ega blott en svag hågkomst af sin underordnade ställning i fäderneslandet. I händelse af en lyckligare lott i ekonomiskt afseende blifva de öfvermodiga; med en förändrad klädדrägt och med förändrade seder i föräldrahemmet, tyckes det som skulle de uppbjuda hela sin förmåga för att uppträda på ett sätt, som, så vidt möjligt, är i allt en kontrast emot fordna förhållanden. De efterapa Amerikanarne i det dåliga, sällan i det goda. De se, t. ex., att det här går mycket väl an, att lefva utan

allt yttre erkännande af Kristendomens lära, och att ändå kunna njuta ett visst anseende, och derföre förkasta de och åsidosätta ofta, såsom varande föråldrade fördomar, egentligen tillhörande den gamla verlden, många religiösa bruk och plägseder, och visa, der de iakttagas, en köld och liknöjdhet, som ofta komma själasörjaren att göra sitt arbete med suckan.

Ett af de mest påkostande och nedslående bevis derpå fann jag vid de ungas beredelse till konfirmation. Ofta anmälde de sig dertill antingen endast af eftergift för föräldrarnes önskan, eller bevekta dertill af en känsla, att det dock på sätt och vis nedsatte dem i deras landsmäns omdöme, om de försummade ett ibland dem allmänt vedertaget bruk, hvilken försummelse lätt skulle kunna uttydas såsom skulle de icke *kunna* "läsa fram sig" så väl som andra; men efter att en, eller på sin höjd två gånger hafva infunnit sig vid Herrans altare, syntes de flesta aldrig mera till hvarken der eller eljest vid gudstjensterna. Den tillgifvenhet, med hvilken vanligtvis i Sverige läsbarnen fortfarande känna sig fästade vid den som undervisat dem och beredt dem till deras första nattvardsgång, denna rika lön för all möda, blef här, tyvärr, mig i de flesta fall förnekad. De vänliga varningarna försmåddes, och man nästan så godt som skydde att komma i beröring med den fordna läraren. Man rådde nu sig sjelf, tyckte man, tog seden dit man kom, och hvarken föräldrars eller lärares ord och förmaningar förmådde sedan att utöfva något inflytande öfver det af flärd och fåfänga fängslade sinnet, som tycktes sätta en ära uti, att visa det frihetens välsignade förmåner äfven bestodo deruti, att man hvarken var skyldig de förra eller de sednare någon lydnad. Vanligtvis fördröjde jag konfirmationen utöfver den i Sverige brukliga åldern, inseende att här behöfdes mera stadga och allvar, och under den ingalunda korta beredelsetiden gaf mig konfirmanternas jemförelsevis ringa antal tillfälle till många enskildta samtal och att på deras undervisning uppoffra mera tid än någonsin kan egnas deråt i en svensk landsförsamling; men af allt detta blef frukten sådan jag här beskrifvit den: af hundrade som bereddes att stadfästa deras döpelseförbund, voro knappast tio, som icke kort derefter vände ryggen åt prest, kyrka och altare. De kommo ut i verlden, och blefvo af verlden: fingo tjenst måhända i

sådana amerikanska familjer, som icke tillhörde något bekännelse-samfund, men som dock åtnjöto ett högt medborgeligt anseende för en för det allmänna gagnelig verksamhet och nitälskan för så kallade filantropiska företag, hvilka mången gång endast äro den moderna otrons och gudlöshetens galadrägt; och så började de unga främlingarne att äfven på sitt sätt taga del uti allmänna bestyr och ärenden. Medborgareskapet i republiken blef angelägnare än medborgareskapet i Guds rike. Hos ynglingen fingo de religiösa pligterna stå tillbaka för dem vid valurnan, och den i bjäfs och grannlåt utstyrda bondflickan, sömmande på fanor åt "Sons of Temperance" och frivilliga brandkårer, ansåg under sin värdighet det gamla almogebruket, att höra Guds ord och gå till Herrans Nattvard.

Hvad jag här yttrat, grundar sig, tyvärr, icke blott på min egen erfarenhet, en erfarenhet, som väl egentligen icke gjordes så mycket under mina första prestår, som ej fastmer sedermera i Chicago, hvilken plats, såsom en större stad, naturligtvis erbjöd ungdomen ibland utvandrarne flera tillfällen till affall än landsbygden, och påskyndade dess amerikanisering i ordets sämre bemärkelse. Många aktningsvärda norska prester hade, efter hvad de sjelfva sade mig, all anledning att beklaga sig öfver samma olyckliga förhållanden. Och hvad mig än kan förebrås att inom min egen verkningskrets sjelf kunnat var skuld till, att min verksamhet icke åtföljdes af några bättre resultater, hvad mig än kan läggas till last i utöfvandet af mina ansvarsfulla åligganden såsom lärare i församlingen — och, Gud skall veta, jag erkänner villigt, att jag i detta fall har intet att berömma mig af; — så måste jag dock göra dem rättvisa och säga, att de hade ingen möda ospard, att motarbeta det här anmärkta onda och att hvad ett sannt kristeligt allvar och en långt större skicklighet i lärarekallet än den jag egde, kunde uträtta, af dem ingalunda försummades.

Härvid förtjenar likaledes anmärkas, och gälle det hvad det kan för den svenska kyrkan och dess presterskap, på hvilka man både för likt och olikt tror sig berättigad att kasta den ena stenen efter den andra, att de beklagansvärda förhållanden i religiöst afseende, hvilka jag här antydt i allmänhet råda ibland den uppväxande generationen af utvandrarne till Amerika, långt mindre skönjdes hos dem,

som i hemlandet hunnit erhålla den vid den åldern vanliga kristendomsundervisningen, än hos dem, hvilka i yngre barnaår blifvit undanrykte densamma. Visserligen saknades icke äfven bland dem de som föllo ifrå, men deras antal var dock jemförelsevis ringa emot de andras, hvilka här skulle bibringas, om ej den första dock måhända den vigtigaste kristendomsundervisning, hvaraf frukten så lätt förqväfdes af de förhållanden, under hvilka de uppväxte. Dock jag vill icke kasta skulden ensamt på dessa förhållanden, ty hvad man än mot dem och mot det uppväxande slägtets sjelfsvåld och förderf i allmänhet här kan hafva att anmärka, under dessa samma förhållanden utvexlas likväl i de kristliga hemmen och genom den religiösa verksamhet, som äfven utom desamma på så många sätt i Amerika utöfvar ett mäktigt inflytande, ibland de unga familjemedlemmarne, en sann gudsfruktan och måhända en varmare kristendom än vi, så vidt menniskor kunna dömma derom, annorstädes äro i stånd att finna. Men jag tillskrifver detta onda hufvudsakligen utvandringen; det är en af dess frukter, och i så fall en verkan af de friare samhällsförhållanden, som, huru välgörande de än kunna vara och verkligen äro för dem, hvilka ifrån början uppammats under desamma och rätt förstå att af dem draga fördel, likväl för den europeiska arbets- och tjenareklassen i allmänhet och synnerligast för det yngre slägtet äro mer, än de förmå att bära.

En annan verkan deraf, efter jag här nästan ofrivilligt kommit in på ett ämne, som måhända i mera sammanhang än med hvad som här föregått, bort afhandlas på något annat ställe, röjer sig äfven i det slags öfversitteri och dryghet, som den ofvannämnda klassen här snart lär sig att antaga, och hvari den sannerligen vida öfverträffar den lägre klassens obildade Amerikanare. De svenska utvandrarne stå väl i detta fall efter de norska, hvilka isynnerhet utmärka sig i nämnda afseende, men äfven deras sätt pröfvar ofta nog dens tålamod, som med dem kommer i en närmare beröring. De förra så väl som de sednare, vande vid en underordnad ställning i fäderneslandet och måhända der mången gång alltför mycket tillbakasatte och förbisedde af högre uppsatte, äro äfven här i början mycket ödmjuka och krypande för dem, som de i stånd eller vilkor tycka vara något för mer än de sjelfva äro; men låt dem blott få tid

att på sitt sätt uppfatta den republikanska friheten och jemlikheten, så visar det sig snart hvad begrepp de göra sig derom. I stället för att nyss förut hafva varit kanske alltför mycket höfliga och underdåniga, blifva de innan kort ohöfliga, näsvisa och sturska emot alla dem, som i bildning eller förmögenhet äro dem öfverlägsna, för att rätt för dagen lägga att de känna sina rättigheter och låta en veta, att i Amerika "en är så god som en ann." Mången gång inträffade, att sedan jag ena dagen haft ganska svårt att förmå den nyss anlände utvandraren, att behålla hatten på när han talte vid mig på gatan, jag några dagar derefter hade ännu svårare, att förmå honom taga den af, när han kom in till mig på mitt rum. Jag minnes, huruledes en gång uti en den tiden i New York utkommande svensk tidning konsul Habicht smädades derföre, att vid ett tillfälle, då en sådan nyligen nationaliserad fri medborgare i något ärende kom in på det svenska och norska konsulatet, han tillsade honom, att taga hatten af, hvilket denne vägrade att efterkomma, emedan, som han tog sig friheten anmärka, "hatten var gjord för hufvudet och icke för att hållas i handen." Många bättre Amerikanare, som vore vande vid hvad hos deras egna lägre medborgare så ofta orättvist framställes till tadel och åtlöje och såsom varande bevis på detta folks bristande lefnadsvett, gjorde ofta den ganska väl befogade anmärkningen, att i allmänhet mina kära skandinaviska landsmän, hvad höflighet och folkvett beträffar, kunde lika så litet som i fråga om snygghet berömma sig af några synnerliga företräden framför de förra.

KAPITLET IX.

Trägna göromål. — Försäljning af farmen. — Flyttningar. — Frossfebrar och den försigtighet utvandraren bör iakttaga för att undgå dem. — Gåfvor gifna församlingarna. — Bibelspridning och Bibelsällskap. — Det amerikanska bibelsällskapet, dess verksamhet och sednast utgifna bibel-upplaga. — De baptistiska bibelsällskapen och deras nya bibelversion. — Frivilliga Sällskap. — Det amerikanska traktatsällskapet. — Den amerikanska söndags-skol-föreningen. — Omdöme om dessa och andra dylika samfund. — Systematiskt välgörande sällskap. — Nytt aflatskrämeri. —

Ingalunda vill jag på något sätt antyda, det våra sockenprester i Sverige sakna göromål, — de hafva måhända

tvärtom allt för många sådana slags bestyr, ifrån hvilka de gerna kunde vara befriade; ännu mindre vill jag upphöja min egen verksamhet: men dock torde man lätt inse, att med de många stationerna och de oupphörliga resorna mina göromål i jemförelse med de förre lemnade mig ringa eller nästan alldeles ingen tid öfrig för några enskilda angelägenheter. Sjelf kunde jag således icke mer arbeta på vår farm, och att under sådana förhållanden göra det endast genom legda arbetare, hade, der ett dagsverke betalades med 1 till $1\frac{1}{2}$ dollar, under skördetiden med 2 till $2\frac{1}{2}$, samt der en drängs lön utgjorde från 20 till och med 30 dollars i månaden, varit mera förlust än förtjenst. Jordbrukaren härstädes måste bereda sig på att sjelf vara arbetare. Här duger icke att sköta en egendom med inspektor eller rättare, så framt icke, hvilket sällan eller aldrig är förhållandet med utvandraren, man har desto större kapital att nedlägga på densamma. Utvandrare af herreklassen, äfven om de tycka sig ega ett litet kapital att börja med, och äro aldrig så mycket vande vid jordbruk och egendomsskötsel i Sverige, må derföre aldrig tänka på, att här kunna slå sig ut som jordbrukare, så framt de ej sjelfva kunna och ega krafter att handtera yxan, spaden och plogen.

Då Carl, efter ett förnyadt besök i New Orleans, återkom och blef erbjuden en, som det tycktes, fördelaktig plats vid koppargrufvorna omkring *Lake Superior*, beslöto vi derföre att sälja vår farm och vår lilla stuga, i hvilken, oaktadt alla mödor och bekymmer, vi dock tillbragt våra lyckligaste och lugnaste år i Amerika. Som jag förut nämnt, skulle också kanal-landet nu betalas, hvartill de penningar Carl förtjenat icke voro tillräckliga; min inkomst åter, som prest, efter hvad läsaren snart skall finna, var icke sådan, att några besparingar kunde göras. Snart anmälde sig också en köpare, till hvilken vi för 500 dollars sålde *Claim-rättigheten*, som det hette, till det jordstycke vi ockuperat, jemte de förbättringar vi derå vidtagit. Schneidau hade redan förut afyttrat sin egendom, och jag hade med min familj sedan någon tid åter flyttat tillbaka i vår egen lilla koja, från hvilken och dess vackra omgifning det nu blef oss ganska påkostande att skiljas. Många, många gånger skulle vi sedan komma att önska oss dit tillbaka.

En byggnad, som Hr Gassman låtit uppbygga på andra,

d. v. s. den så kallade norska sidan om Tallsjön, och som vid denna tiden stod obegagnad, blef i början vårt nya hem; men snart nödgades vi inackordera oss hos en norsk familj, i hvars hus vi väl icke njöto mycken beqvämlighet, men så mycket mer godhet och välvilja. Till detta steg föranlätos vi isynnerhet af L:s svaga helsa; det blef henne för tungt, att ensam sköta hushållet, och våra tillgångar voro icke sådana, att vi kunde hålla oss några tjenare. Till slut beredde dock ett understöd, gifvet af några kyrkans vänner i Philadelphia, oss tillfälle att åter bo för oss sjelfva i en stuga längre bort i skogen, midt emellan det norska nybygget, som utgjorde S:t Olavs församling, och det af både svenskar och norrmän bestående nybygget vid Tallsjön.

Vi skulle dock på alla dessa ställen äfven i så fall sakna vårt första torftiga men trefliga hem, hvarifrån vi togo med oss torftigheten, utan att sedan kunna återfå trefnaden, som vi nu fingo erfarenhet af de svåra och ofta ganska långvariga frossfebrar, som vanligtvis åtfölja den första bosättningen i det nya landet, men af hvilka vi dittills varit nog lyckliga att icke hemsökas. Besynnerligt nog hade hvarken vi sjelfva eller någon annan af dem, som längre eller kortare tid uppehöllo sig i vår första bostad, derstädes blifvit pröfvade med dessa sjukdomar, hvilka lagt så många af våra grannar, isynnerhet bland de europeiska utvandrarne, på sjuksängen och gjort dem för en lång tid oförmögna till allt arbete. Till vårt hus kommo flera, som haft det ena recidivet efter det andra af denna förfärliga frossa, med hvilken den hos oss gångbara kan lika litet jemföras som ett mindre kylsår på fingret med kallbrand i hela armen, men fingo aldrig något nytt anfall deraf, så länge de hos oss qvarstannade. Knappast hade de deremot åter flyttat till något annat ställe omkring sjön, der belägenheten dock tycktes vara precis den samma som hos oss, lika sund och lika fri från träsk och sumpighet, förr än sjukdomen på nytt infann sig. Efter så många års vistelse i landet trodde vi oss vara fullkomligt aklimatiserade, men vi hade icke bott många dagar på andra sidan sjön, förr än vi alla, både äldre och yngre, fingo erfara hvad en frossfeber i vestra Amerika vill säga. Jag kan icke förklara detta på annat sätt, än att vi upptagit vår odling på ett någorlunda afstånd ifrån boningshuset, då deremot andra, enligt det här rådande bru-

ket, börjat att plöja nästan så godt som vid sjelfva stugknutarna. Den omvända grästorfvan och de förruttnade vegetabiliska ämnen, som på sådant sätt uppkastas, afsätta giftiga dunster, hvilka utan tvifvel äro den förnämsta orsaken till de ibland de flesta nybyggarne gängse frossfebrarna. Jag har funnit många, som, sedan de väl uppbyggt sig en stuga, men af en eller annan orsak kanske icke på ett års tid varit i tillfälle att göra några förbättringar på sjelfva jorden, hafva under hela denna tid, så ovana de än varit vid klimatet, åtnjutit en ganska god helsa; men knappt hafva de omkring stugan plöjt upp några acres till åker, förr än de blifvit lagde på sjuksängen.

I likhet med vanlig frossa är denna sjukdom ganska svår att effektivt bota, och den återkommer ofta, utan att man, som det tyckes, blottställer sig genom den minsta oförsigtighet. Här finnes naturligtvis för den, liksom för hvarje annan tänkbar åkomma, patent-mediciner i öfverflöd; några af dem säljas till ett ganska högt pris, ingen af dem, så vidt jag vet, medförande någon nytta. Mången utvandrares sista dollar förspilles på dessa qvacksalvare-produkter. Det enda verksamma läkemedlet är här, liksom eljest i dylika fall, kinasaltet. Det häfver sjukdomen för en tid, men jag har märkt, att så fort den sjuke åter börjar att arbeta, får han ett nytt anfall deraf. Kan han vara fullkomligt overksam och undvika all kroppslig ansträngning, så torde han kanske till en tid kunna undgå ett recidiv; men hvilken utvandrare är väl i tillfälle att göra det? Han måste arbeta för att kunna existera, och en af nybyggarelifvets värsta olyckor och pröfningar är följakteligen den sjukdom, som så ofta beröfvar honom krafter dertill. Intet kan derföre vara mera angeläget för den utvandrade nybyggaren, än att först och främst vara försigtig i valet af plats för sin blifvande bostad; icke uppbygga den på lågländt mark, icke ens i närheten af träsk och myrängar; och sedan följa det råd, som jag tror mig med godt samvete kunna gifva honom, nemligen att icke upplöja jorden alltför nära och tätt invid huset.

Jag nämnde nyss om ett understöd, gifvet mig från Philadelphia. Icke blott jag, utan äfven församlingarne, hafva att med tacksamhet erinra oss många bevis på en välvilja, utom hvilken det hade varit omöjligt, att vi i våra

dåvarande ekonomiska omständigheter kunnat åtnjuta de kyrkliga och religiösa förmåner, hvilka äfven det främmande landet hade att gifva oss. Ack, tyvärr, förstod man i allmänhet icke att värdera dessa förmåner såsom man borde, och välviljan, sedan man väl dragit all möjlig fördel deraf, lönades med otack, för att icke säga något värre.

För att kunna fortfarande rikta mina studier, gafs mig eller rättare sagdt församlingen, ett, om än icke så stort, dock ganska godt bibliotek, bestående uteslutande af theologiska verk, hvaribland flere äfven dyrbarare arbeten, Concordancer, Commentarier öfver Skriften m. m., hvilka för predikoskrifning voro oumbärliga, men dem jag eljest, i följd af egna bristande tillgångar, icke kunnat förskaffa mig. En del af dessa böcker blefvo min egen tillhörighet och skänktes mig genast vid min ordination af den fordna svenska församlingen, *Gloria Dei kyrka*, i Philadelphia, som tillika med dess pastor, Rev. D:r J. H. Clay ganska mycket intresserade sig för de nya skandinaviska församlingarne i Vestern och vid mer än ett tillfälle räckte dem en hjelpsam hand. De öfriga och mest dyrbara böckerna voro egentligen församlingens egendom, ehuru helt och hållet ställde till pastors disposition. De voro en gåfva af en ganska nyttig och verksam förening i Philadelphia, som för några år sedan derstädes bildat sig, och som ännu der fortfarande eger bestånd, under namn af *The Bishop White Parish-Library Association*, hvars ändamål, enligt hvad dess benämning tillkännagifver, är att förse mindre och fattigare församlingar med ett för deras pastorers verksamhet och studier passande bibliothek, hvilket det är att förmoda att de sistnämnde i de flesta fall icke äro i tillfälle att sjelfva förskaffa sig. Denna association, som uteslutande består af fruntimmer, har uträttat mycket godt, och mången missionär eller pastor i en aflägsen landsförsamling har, liksom jag, mången gång välsignat den för de lärorika stunder, som genom dess omtanka blifvit oss förunnade, i det vi, för att hämta undervisning, väckelse, ledning och anvisning att rätt utöfva vårt ansvarsfulla kall, kunnat fly till vår bokhylla, som kanske utom denna associations godhet och frikostighet i de flesta fall varit en i det närmaste alldeles öfverflödig möbel i det tarfliga hemmet. Denna förening är ett af de många bevis på huru de bättre amerikanska fruntimmerna använda

sin tid och egna sin omtanka åt kristeliga och för samhällets väl gagneliga företag, hvilka, ehuru de så sällan omtalas, bilda en försonande kontrast till den verksamhet, som uppträder under form af *Woman's-right* associationer och dylikt. Under mina sednare besök i Philadelphia fick jag tillfälle att göra personlig bekantskap med flera af dessa fruntimmer, och bevittna den klokhet, sparsamhet och anspråkslöshet, hvarmed de i stillhet sökte att främja föreningens ändamål, utan att på samma gång vilja åt sig sjelfva uppresa några triumfbågar. De böcker de öfverlemnade församlingarne voro icke blott sådane äldre förtjenstfulla arbeten, som de, alltid vaksamme vid alla bokauktioner, då eller eljest i andra hand lyckades inköpa till billigt pris, utan äfven bokhandelns nyaste produkter, om hvilkas inköp i en större mängd de med förläggarne sjelfva underhandlade.

Den skandinaviska församlingen vid Tallsjön erhöll dessutom en vacker kalk och patén af silfver jemte åtföljande altarduk, samt en mess-skjorta af det finaste linne-kammarduk, allt en gåfva af ett äldre fruntimmer i Philadelphia, hvars omständigheter ingalunda voro sådana, att hon kunde kallas förmögen. Äfven denna skänk kom mig tillhanda strax efter min ordination, beledsagad af en vänlig skrifvelse från den okända gifvarinnan, som önskade mig välsignelse till det vigtiga värf mig nu var ombetrodt. Ännu föga bekant med de kyrkliga förhållandena i Amerika, och ovan att se de uppoffringar, som enskilda personer derstädes så ofta göra sig till en pligt att vidkännas för religiösa ändamål, blef jag lika angenämt öfverraskad som förundrad öfver denna gåfva ifrån en person, för hvilken jag icke kunde tro annat än att min missionära verksamhet ibland utvandrarne i den aflägsna Vestern var likaså obekant som jag sjelf. Detta var dock det första exempel utaf de många, som jag sedan skulle lära känna, på det intresse, hvarmed i allmänhet äfven obetydligare rörelser och företeelser inom kyrkan följes och uppmärksammas af dem, som i verkligheten tillhöra densamma och rätt uppfattat dess lära om att vi äro “en lekamen“ och “inbördes lemmar.“ Sedermera närmare upplyst om förhållandet vid denna donation, kan jag icke neka mig nöjet att här omtala så väl hvad som gaf anledning till densamma, som sättet hvarpå den verkställdes, emedan både den förra och det sednare kunna tjena såsom ett be-

vis på den kristliga anda, hvilken jag visserligen icke vågar påstå allmänt, men dock icke tvekar att säga, merändels i Amerika yttrar sig i den enskilda välgörenhet, på hvilken vi i detta land, med all dess sektstyckade kristendom, verldslighet och flärd, dock måhända finna flera prof än i något annat samhälle. Historien är helt enkel, och mången tycker måhända, att i den icke ligger någonting särdeles märkvärdigt; väl, i så fall är det enda jag kan säga: Gack du och gör sammaledes.

Mrs T..., som efter sin mans frånfälle befann sig i temligen bekymmersamma omständigheter, hade dock lyckats att genom klokhet och arbetsamhet förskaffa sig en inkomst, som med hushållning blef tillräcklig för henne att lefva af och att besörja sina barns uppfostran. Tacksam för denna välsignelse i timligt afseende, erkände hon det goda vara ett lån af Honom, som, hvad antingen Han förlänar ett eller tio pund, har rätt att fordra, att det ombetrodda godset i Hans tjenst och till Hans bästa förvaltas. Den tid efter annan besparade penningen, i verklig mening enkans skärf i offerkistan, växte dock slutligen till en icke så obetydlig summa, med hvilken hon begaf sig till sin pastor, för att med honom rådgöra om dess rätta användande, eller snarare för att öfverlemna den i hans hand till det bruk han ansåg lämpligast. Denne, då äfvenledes en för mig helt och hållet obekant person, hade fått kännedom om våra förhållanden och kunde lätt föreställa sig, att våra omständigheter såsom en nyorganiserad kyrkoförsamling icke ännu medgifvit inköpandet af de förenämnde för gudstjenstens förrättande nödvändiga artiklarne, hvarföre han föreslog henne att använda en del af den besparade summan till detta ändamål.

På detta sätt erhöll den protest. biskopliga skandinaviska församlingen vid Tallsjön, af en medlem utaf samma kyrka, en dyrbar gåfva, hvilken en del af norrmännen några år derefter, då de bildat en egen luthersk församling, gjorde anspråk på såsom sin tillhörighet och ville tillvälla sig, liksom de verkligen lyckades tillegna sig och afhända den prot. biskopliga församlingen den kyrkobyggnad, som nämnde kyrka, den tid de funno sin uträkning vid att ansluta sig till densamma, hade gifvit dem medel att uppbygga. I våra förhållanden till brödrafolket visade sig, tyvärr, ofta den norska rättskänslan vara mycket litet att bygga på, när den

norska egennyttan i något fall kunde se sig till godo, hvarpå mer än ett exempel framdeles torde komma att anföras.

Ibland de understöd som gåfvos oss i religiöst och kyrkligt afseende, må äfvenledes omtalas en ganska frikostig donation af svenska och danska biblar och nya testamenten, gifven oss af det amerikanska bibelsällskapet. Såsom någonting verkligen anmärkningsvärdt må nämnas, att ett stort, jag tror mig nästan kunna säga, ett öfvervägande antal af svenska och norska utvandrare lemnat fäderneslandet, utan att taga med sig derifrån ett exemplar af den heliga Skrift på sitt modersmål. I de stora familjekistorna hade man packat in en mängd onödigt och tungt skräp, som sedan blef till ingen nytta; men den gamla bibeln, tyckte man, skulle der upptaga ett alltför stort rum, och den blef derföre lemnad hemma. Flere bekände för mig, att vid auktionerna, som de vanligtvis höllo före sin afresa, hade de äfvenledes försålt sina biblar, såsom varande alltför tunga och oviga att medtaga, och dock hade de alldeles icke någon aning om att i Amerika åter på något sätt kunna få ersatt hvad de sålunda dömde sig sjelfva förlustige. Detta skedde i många fall måhända mer af tanklöshet än i följd af vanvördnad för Herrans ord; men i alla fall kan jag icke neka, att jag deruti tyckt mig se ett af de många bevis för, hvad så ofta eljest befinnes vara förhållandet, nemligen att vår tids protestantism, med allt dess rop på Skriften och Skriften ensamt, såsom varande den *enda* auktoritet, efter hvilken alla trosläror skola pröfvas och bestämmas, och såsom den bok, hvilken framför all annan flitigt måste läsas och begrundas — emot hvilket allt jag är långt ifrån att vilja opponera mig — dock ofta visar en ganska stor liknöjdhet för den heliga urkunden, och att mången gång de, som mest ropa på Skrifterna såsom trons grund, äro de som kanske minst ransaka dem.

Emellertid satte bibelsällskapets gåfvor nu så väl som framdeles mig i tillfälle, att afhjelpa den omnämnda bristen ibland de skandinaviska utvandrarne. I början begick jag samma fel, som bibelsällskapet sjelf till en del begår, att stundom kanske med allt för frikostig hand gratis utdela hvad som de aldra flesta med en ringa uppoffring sjelfva kunnat förskaffa sig, om de haft någon åtrå derefter. Erfarenheten har lärt mig, att högeligen betvifla nyttan af

detta, ofta i våra dagar utan all urskiljning, utströende af biblar och andaktsböcker för intet. Det är liksom kröningspengars bortkastande i folkhopen: de komma sällan den verkligt behöfvande tillgodo. Menniskan värderar sällan hvad som icke kostar henne en liten uppoffring, och jag tror för visso, att Guds ord var mera värderadt förr, var läst mera med andakt och allvarligare begrundadt, då den icke så allmänna men i dubbelt afseende dyrbara, heliga urkunden satt med en kedja fastläst vid kyrkodörren, att der af de fattiga studeras, än nu, då det, såsom i Amerika är brukligt, kastas omkring på ångfartyg och kanalbåtar, i värdshus och hoteller, för att öfverallt och alltid vara tillgängligt. Jag har gjort många resor der i landet, men ännu aldrig har jag funnit det i salongen på ångbåtarne, genom bibelsällskapets försorg framlagda, ofta praktfulla exemplaret af Bibeln begagnas stort annorlunda än ungefär såsom något annat praktverk på divansbordet i ett förmak; man bläddrar deri för en stund, ser på plancherna och lägger det sedermera likgiltigt å sido. Är det väl också att vänta, att i den med passagerare öfverfyllda salongen och under en högljudd konversation på alla sidor, någon med verklig andakt och till sin uppbyggelse sätter sig ned att läsa det heliga ordet, om det ens under sådana förhållanden kan läsas såsom det bör läsas? Den som i sanning älskar och bär en rätt vördnad för detsamma, uppskjuter läsningen deraf till ett mera passande tillfälle; den som icke är van att umgås dermed, lär sannerligen icke här gifva sig ro dertill; och den som med missaktning eljest begagnar detsamma, får kanske här på detta sätt ytterligare anledning dertill. Kanske åstadkommer just ordets tillgänglighet vid dylika tillfällen många onyttiga disputeringar och "spörsmål, mer än förbättring till Gud i tron," och gifver anledning till dessa häftiga samtal, som man här vid nästan alla möjliga tillfällen får höra, mera till vämjelse än uppbyggelse, och hvarvid religionen och det heliga profaneras, liksom jag är färdig att påstå det Herrans eget ord profaneras genom att sålunda läggas fram på spel- eller konversationsbordet och stundom nästan så godt som på krogdisken. Icke sällan äro också de biblar, som ligga framme i ångbåtssalonger och på värdshus, der de finnas nästan i hvarje rum, fullkluddade med en mängd bokstäfver och siffror, som bevisa att de i

brist af annat papper kommit mer de verldsliga beräkningarne och spekulationerna till hjelp än de andeliga behofven. I de mindre dyrbara exemplaren, som finnas tillhands uti de flesta rum för resande, äro vanligtvis åtminstone några blad utrifna.

Måhända utsätter jag mig för ett strängt ogillande, då jag äfven i andra fall vågar bestrida nyttan af dessa samfund, som man vant sig att anse såsom ett af de förnämsta, om icke till och med det mest verksamma medel för kristendomens utbredande och för befrämjandet af en sann gudaktighet. Jag vill visserligen icke underkänna det goda, som bibelsällskaperna möjligen kunnat uträtta, men såsom de nu åtminstone i Amerika äro beskaffade, torde det verkligen kunna sättas i fråga, huruvida de icke, t. ex. derigenom att de uppsluka en mängd penningebidrag, som den kristliga fromheten är villig att göra för Guds rikes och sanningens utbredande, och hvilka bättre och mera ändamålsenligt kunde användas, snarare på en indirekt väg äro mera ett ondt än ett godt, ja i visst fall kunna anses som en imposition på den allmänna välgörenheten och på den i våra dagar, visserligen välmenande, men dock så ofta missledda och i en alldeles falsk riktning sig utvecklande filantropien.

Men hvilket religiöst ändamål, säger man, kan väl vara mera maktpåliggande, och för hvilket kan man väl bättre offra en skärf, än Guds ords utspridande och att det måtte kändt varda af alla folk, slägten och tungomål? Visserligen måste det medgifvas, att vår pligt är att i så fall göra allt hvad vi kunna, och bibelns öfversättande på hedningars språk och utdelande ibland dem, som icke eljest skulle kunna komma till kunskap om Guds ord, är onekligen något, för hvilket ingen kristen får tillsluta hand och hjerta; men detta är dock icke nog, bokstafven ensam är i och för sig sjelf icke nog, läraren måste komma derjemte. Abc-boken i barnets hand är visserligen nödvändig för att det skall kunna lära sig läsa; men om vi läto trycka en mängd med Abc-böcker och sållade ut dem öfverallt i torpen och arbetarestugorna, utan att på samma gång göra någon anstalt om skolor och lärare, så befrämjade vi sannerligen icke mycket upplysningen. Ungefär samma förhållande är det med åtminstone en stor del af bibelsällskapsifvern och verksamheten nu för tiden. Utan att ingå på, huruvida dessa föreningar i och

för sig sjelfva kunna vara till någon stor båtnad för kristendomen i de fall, der de, såsom i Amerika, äro en slags evangeliska allianser, med de vanliga följderna af, om icke religiös indifferentism, dock indifferentism för den religiösa sanningen, och af en slapp, obestämd trosöfvertygelse[1]); så kan emot dem, såsom omständigheterna nu äro, allaredan den invändningen göras, att de för ett ensidigt ändamål använda ett ofantligt rörelsekapital, hvaraf en stor, ja måhända den största delen kunde komma kristendomen och de ordet-behöfvande menniskosjälarne vida mer till nytta, om den af de respektive bekännelsesamfunden sjelfva, som nu gemensamt härtill bidraga, användes på missionsverksamheten både inom och utom landet, men hvilken nu på detta sätt undanhålles ett understöd, som den så väl behöfde, och som i annat fall säkerligen skulle tillfalla densamma. De millioner af landets innevånare, som antingen äro uppfödde i otro eller som nu falla i otro till följd af bristande religionsundervisning och i saknad af ordets predikan, omvändas sannerligen icke derigenom att man blott utan vidare omsvep kastar in ett exemplar af bibeln i deras boningar, och lägger den fram för dem, att luta armbågarna på hvarhelst de taga vägen. Under det säden är mycken och arbetarena äro få, och dessa på det hela taget så eländigt aflönade, att fattigdom, hunger, nöd mången gång äro det presterliga kallets trogna följeslagare, och ofta tvinga dem som det innehafva, att öfvergifva en verksamhetskrets, der deras arbete eljest är af behofvet högeligen påkalladt, gifves årligen tusendetals af dollars till bibelsällskaperna,

---

1) "För mer än under 30 års tid säges det amerikanska bibelsällskapet hafva firat sina stora årshögtider, hvilka bevistats af flera hundrade som bekänna sig vara Kristi tjenare, utan att likväl vid dessa tillfällen *Hans* välsignelse öfver deras företag med en enda bön blifvit åkallad, eller dervid äran blifvit gifven Gudi, såsom helig och treenig Gud; och detta, enligt hvad öppet erkännes, på grund af de radikala trosskiljaktigheterna med afseende på läran om Guds väsende, och på grund af de olika meningarne i afseende på sättet att åkalla hans heliga namn, hvilka göra sig gällande ibland sällskapets medlemmar. Under det att sällskapets ändamål ibland annat är att åvägabringa en praktisk förening af kristendomens bekännare, sådan som Ordet och de af Kristus instiftade heliga Sakramenterna förklaras icke vara i stånd att åstadkomma, har resultatet blifvit nya partier och ledt till ett nyligen af Baptisterna stiftadt oppositions-bibelsällskap, utgifvande en oppositions-öfversättning af den Heliga Skrift." (An Apology for the Common English Bible, by Rev. A. C. Coxe D. D. Baltimore 1857.)

hvilka för dessa summor visserligen besörja om bibelns tryckning på alla möjliga språk, men också på samma gång uppföra praktfulla byggnader, aflöna väl sina egna embetsmän och agenter, samt eljest, för vinnandet af ett, som det erkännes, lofvärdt ändamål, onödigtvis bortslösa betydliga summor medelst en hop utgifter, utom hvilka samma ändamål likafullt mycket väl kunnat ernås och mycket annat godt derjemte. I hela systemet ligger mycket af den yttre flärd och fåfänga, hvilka, med allt det myckna gediget goda, som man måste tillerkänna det nord-amerikanska samhället, likväl i betydlig grad utgöra en nationalsynd, om hvilken det är svårt att säga, antingen den mest uppenbarar sig uti landets politiska eller religiösa förhållanden. I det bibeln, för det mesta, hvad dess egentliga ändamål angår, obegagnad vräkes omkring på ångbåtar och hoteller, är icke blott i den aflägsna Vestern, men äfven i de östra staterna och i de stora, folkrika städerna derstädes mången själ beröfvad det lefvande ordet, den Philippus, som för den kunde uttyda Skrifterna, och komma den att med tro och saktmodighet anamma hvad som merändels endast genom ett sådant medel kan blifva en undervisning till salighet. I det att mången ordets tjenare verkligen ofta lider brist äfven på det nödvändigaste för sin och sin familjs bergning, och i det att kristliga undervisningsanstalter antingen saknas eller underhållas på ett högst otillräckligt sätt, uppbygger bibelsällskapet ett praktfullt palats till sitt depositorium, inreder ståtliga rum för sina tal och sammankomster, firar sina årshögtider med mycken pomp och kostnad, samt aflönar sekreterare, skattmästare, bokhållare, kolportörer etc. med summor, som skulle vara tillräckliga, att, med den aflöning, som nu vanligtvis bestås, underhålla, utom ett par dussin missionärer i främmande land, mer än 200 i de aflägsnare trakterna inom landet, samt dessutom lemna litet öfver till understöd för skolor och kyrkbyggnader. Hvilketdera vore nyttigare, kan svårligen betviflas af den, som, med någon erfarenhet af förhållandena, vill opartiskt betrakta saken, och fråga kan verkligen uppstå, om hvilka som äro de egentliga beneficiarierna af en dylik from stiftelse, till hvilken ett varmt, men jag lemnar derhän huru visligt, religionsnit årligen lemnar ganska betydliga bidrag, och som dessutom erhåller en icke så ringa inkomst af de ofta till ett inga-

lunda så billigt pris, som man kunde vänta, försålda bibeleditionerna.

En boktryckare och förläggare i New York lärer en gång hafva yttrat, att om han erhölle det amerikanska bibelsällskapets inkomster och donationer för ett år, han ville åtaga sig, att gratis utdela ett väl-tryckt exemplar af den Heliga Skrift till hvarje familj inom Förenta Staternas område. Och att han icke gjorde sin beräkning i vädret, liksom att jag ej heller saknar all grund för ofvananförda påståenden, torde möjligen äfven med siffror kunna bevisas.

Enligt det amerikanska bibelsällskapets årsberättelse 1859 utgjorde dess totala inkomst för föregående år 415,011 dollars (ungefär 1,580,000 Rdr Rmt), hvaraf 149,444 dollars voro räntan å testamentariska dispositioner, och tillfälliga kontributioner under årets lopp. Försäljningen af biblar och testamenten hade inbringat icke mindre än 256,064 dollars; uthyrda lägenheter i sällskapets hus 9,502. Af denna betydliga summa hade endast 274,630 dollars, således icke stort mer än dess halfva belopp, och endast med 18,566 dollars öfverstigande beloppet af sällskapets *inkomst för försålda böcker*, blifvit använd till "tryckning och andra utgifters bestridande i och för utgifvandet af biblar, testamenten, rapporter, journaler etc". Deremot voro 40,143 dollars gifna byggnadsfonden såsom lån (?), och af det återstående hade till Sekreterares, General-Agentens och Skattmästarens aflöning blifvit utbetald den ganska betydliga summan af 12,000 dollars, hvartill ytterligare kommer sekreterares reseomkostnader, 537; aflöning af agenter och deras reseomkostnader, 49,733; utländska agenter och deras resekostnader, 2736; bokhållares och skrifvares aflöning samt utgifter för årshögtidens firande, 4454; deputerade och deras resekostnader, 131 dollars — således icke mindre än 69,591 dollars till aflöning af sällskapets egna embetsmän, och om man dertill lägger de 40,143 lånade byggnadsfonden, uppkommer en summa af 109,734 dollars, hvaraf jemförelsevis blott en obetydlig del kan sägas vara använd för sällskapets egentliga ändamål, och som endast med något öfver 40,000 dollars understiger den summa, som under årets lopp tillfallit sällskapet genom dispositioner och andra kontributioner, gifna egentligen för bibelns spridande, men för hvilket

ändamål således ungefär $\frac{2}{3}$ åtgått till tillfälliga och en stor del för ändamålets vinnande onödvändiga utgifter.

Men — dessa anmärkningar oaktadt — bestridas kan icke den stora och gagneliga verksamhet sällskapet på samma gång utöfvat. Till den kan dock knappast hänföras, att 248,000 Biblar och 358,000 Nya Testamenten på engelska språket blifvit tryckte, försålde och till en del gratis utdelade; ty hvilken förläggare eller boktryckare som helst, äfven om han icke tillgodonjutit en cent af sällskapets inkomst under året, utan om blott detta icke varit i besittning af sitt på sätt och vis varande monopolium, hade kunnat göra detsamma till lika stor fördel för den bibelläsande allmänheten i Amerika, och utan någon dess särskilda beskattning. Knappast torde äfven dertill kunna hänföras tryckningen och utgifvandet af några tusende biblar och testamenten på en del europeiska språk, hvilka till samma om icke lägre pris kunnat erhållas från den gamla verlden: men den förnämsta och största nyttan af sällskapets verksamhet visar sig dels uti utgifvandet af den Heliga Skrift på sådana europeiska tungomål, hvarpå det är anledning förmoda, att den ännu icke kunnat blifva så allmän, såsom t. ex. italienska, portugisiska, spanska, gaeliska, böhmiska, ungerska, ryska och finska, dels och isynnerhet uti Bibelns eller vissa böckers deraf utgifvande på kinesiska, indianska, afrikanska och andra hedniska folkstammars olika dialekter, och hvaraf naturligtvis de flesta exemplaren blifvit disponerade i förening med missionsverksamheten. Här må icke heller förglömmas de understöd, som det amerikanska bibelsällskapet gifvit flera utländska bibelsamfund i deras bemödanden att sprida den Hel. Skrift på ny-grekiska, arabiska, persiska, armeno-turkiska, siamesiska och andra tungomål.

Utom det "amerikanska bibelsällskapet" finnas några mindre föreningar, hvilka, ehuru inom en inskränktare krets, ganska mycket bidragit till den Heliga Skrifts utgifvande i billiga upplagor och dess allmännare kringspridande. Den prot. biskopliga kyrkan har jemförelsevis måhända minst af alla i Amerika varande religionsamfund lemnat bidrag till det stora bibelsällskapet. Dess presterskap och medlemmar i allmänhet, ehuru naturligtvis erkännande det goda i sällskapets uppgifna ändamål, hafva dock, isynnerhet på sednare

tider, dels på grund af de invändningar som enligt ofvanstående anmärkningar kunna göras emot nämnda sällskap, i praktiskt afseende, och hvad dess sammansättning angår, dels af andra ännu vigtigare orsaker, hyst stora betänkligheter vid att understöda en förening, som på sätt och vis velat upphäfva sig sjelf till att vara Skriftens vårdare och vittnesbörd, och som i så fall, efter af hvad straxt vill synas, har bevisat sig vara icke särdeles mycket att förlita sig på. Den biskopliga kyrkan har i stället föredragit, att inom sig bilda ett eget bibelsällskap, *The Bible and Prayer Book Society*, hvilket på samma gång det ombesörjer utgifvandet af den Heliga Skrift i noggrann öfverensstämmelse med den äldre, såsom rättesnöre allmänt antagna anglikanska bibelversionen, låter den åtföljas af *The Book of Common Prayer*, såsom innehållande kyrkans derpå grundade trosbekännelse. Det stora amerikanska bibelsällskapets åtgärder mötte för några år sedan ett skarpt ogillande icke blott från den biskopliga kyrkan, men äfven från andra bekännelsesamfund, bland annat till och med presbyterianerne, hvilka eljest varit och ännu kunna anses såsom dess förnämsta beskyddare.

Det ligger i alla menskliga institutioner en benägenhet att arbeta på sitt eget förfall, isynnerhet när de begynna blifva rika och mäktiga. Det amerikanska bibelsällskapet, i sitt nya palats, omgifvet af den nya verldens rikaste vexlarebord och midt i hvimlet af dess förnämsta penningemarknad, vardt fett och mätt, liksom Jeshurun, och när det så vardt, begynte det liksom han att blifva öfvermodigt. Dess kraft skulle hafva varit att hålla sig stilla. Hade det kunnat emotstå frestelsen, att göra någonting mer än hvad som var gifvet det att göra, så skulle ingen hafva brytt sig om, att sätta i fråga tillbörligheten af dess dragande det ena huset in till det andra, dess förökade tryckpressar och omvexlande operationer. Visserligen säger dess konstitution intet ett ord härom, men den fromsinta allmänheten betraktar allt detta såsom nödvändigt för *spridandet* af den Heliga Skrift, och möjligtvis är det så. Men den lätthet, hvarmed sällskapet är i stånd att kunna utföra något verk på egen hand, är en alltför mäktig retelse till att icke inlåta sig på några extra och storartade företag. Att en sådan väldig och inflytelserik korporation som det amerikanska bibelsällskapet, skulle låta sig nöja med, att trycka och kringsprida en så-

dan bibel, som den, hvilken vanligtvis läses och begagnas, tycktes vara under dess värdighet. Man företog sig derföre att ombesörja utgifvandet af en förbättrad och förändrad upplaga. Man ansåg den gamla öfversättningen felaktig och bristfällig på åtskilliga ställen, och så uppdrager man *en* ganska aktningsvärd presbyteriansk prest att genomgå och jemföra alla möjliga olika engelska bibelöfversättningar, och att efter dem utarbeta en edition, som skulle blifva det stående rättesnöret för alla engelska bibelupplagor, som derefter skulle komma att utgifvas. Efter 19 månader är arbetet färdigt, granskadt och godkändt af sällskapets styresmän och en för detta ändamål förordnad kommitté. En ny bibel utkommer, ett verkligt praktverk i typografiskt afseende, och tillhandahållen allmänheten till ett långt billigare pris än någon af bibelsällskapets fordna bibelupplagor; agenterna äro mer än någonsin sysselsatte att utsprida densamma, och att ifrån alla möjliga håll insamla nya kontributioner, som kunna gälla såsom ett allmänt godkännande af sällskapets arbete och en uppmuntran att vidare fortgå på samma väg.

Emellertid har det amerikanska bibelsällskapet, ända ifrån dess instiftelse år 1816, alltid öppet proklamerat "dess *enda* ändamål" vara "ett allmännare spridande af den Heliga Skrift utan några noter eller kommentarier af hvad slag som helst," och "att endast sådana editioner på engelska språket skulle af sällskapet tryckas och utgifvas, hvilka voro i fullkomlig öfverensstämmelse med den version, som då (1816) allmänt begagnades." Denna version var, och erkändes af bibelsällskapet vara den s. k. Konung James' Bibel, tills dato måhända den bästa och trognaste af alla moderna bibelöfversättningar, och som icke blott sammanväxt med det engelska folkets religiösa lif, utan äfven i Amerika nästan af alla kristna trossamfund blifvit vördad och helighållen såsom deras yppersta klenodie. Detta är hufvudpunkten i det amerikanska bibelsällskapets konstitution, och på grund hvaraf det har erhållit sin oktroy. En lika lydande paragraf har det likaledes föreslagit, att införas i alla filialsällskaps reglor och stadganden; deras *enda* ändamål skulle vara "att befordra spridandet af den Heliga Skrift utan några noter eller kommentarier, och de engelska editionerna i fullkomlig öfverensstämmelse med den förenämnde allmänt antagna versionen."

Det tyckes som en förening, donerad och riktad med testamentariska dispositioner och dessutom tusendetals af dollars i årliga kontributioner, gifna af fromma kristna för *detta enda ändamål*, gerna icke skulle kunna tillåta sig att afvika derifrån. Men så har icke dess mindre skett. Den nyss omtalade bibeleditionen innehåller en mängd icke blott mindre lyckade förändringar af den allmänt antagna versionen, utan äfven sådana förändringar, som på flera ställen gifva en helt annan mening åt skriftspråket, äro påtagligen af en rationalistisk och unitariansk tendens, och gynnande en bibeltolkning enligt dylika kätterska åsigter. Man har visserligen icke varit djerf nog, att tvärtemot ordalydelsen i sällskapets konstitution och stadgar, låta införa några "noter och kommentariska förklaringar", men man har dock på ett indirekt sätt gjort hvad som är ungefär detsamma. Man har nemligen i stället för de gamla kapitelöfverskrifterna, infört nya, som i sjelfva verket icke äro annat än kommentariska förklaringar öfver hela kapitel-innehållet, och såsom sådana en sträng kritik öfver den gamla bibelöfversättningen jemte den evangeliska lära, som äfven i detta fall liksom i allt annat karakteriserar densamma. Sålunda har Kristus, så vidt möjligt varit, blifvit undanträngd ifrån det Gamla Testamentet; hvarje kapitelöfverskrift i den gamla bibeln, som omnämner Honom såsom den, på hvilken den följande profetian hänsyftar, eller som den kapitlet omtalar, har undergått en total förändring, och ordet Kristus blifvit helt och hållet derifrån borttaget. Så har äfven till en del skett i det Nya Testamentet. I stället för de gamla välbekanta uttrycken: *Kristi lidande*, *Kristi uppståndelse*, är här infördt: *Jesus är korsfäst*, *Jesus uppstår* o. s. v. För en troende kristen tyckes detta visserligen vara detsamma; men denna förändring saknar icke sin stora betydelse i Amerika, der så många af de olika sektsamfunden röja en märkbar tendens till socinianska villfarelser, der mängden talar om Jesus på samma sätt som den talar om Confucius eller Plato, och der en predikant för icke längesedan utgaf ett arbete, kalladt "Jesus och författarne af hans biografi," menande dermed vår Frälsare och de heliga Evangelisterne [1]).

Ännu väsentligare förändringar i den nya bibelupplagan

---

1) Coxe's Apology for the Common English Bible.

skulle kunna anföras, och detta ämne vidlyftigare omordas. Det ofvanstående må likväl vara nog; och ehuru det allaredan torde af mången anses vara alltför vidlyftigt, och kunnat förbigås, så har jag dock trott mig här böra lemna rum åt detsamma, emedan den uppmärksamma och för kristendomens sak nitälskande läsaren, utan tvifvel i hvad som här blifvit blott i korthet framstäldt, icke kan undgå att finna ett af tidens tecken, och emedan deri uppenbarar sig mycket af den anda, som karakteriserar många så kallade fromma stiftelser och filantropiska föreningar i våra dagar. Det torde dessutom sprida ett ljus öfver de religiösa förhållandena i Amerika, der, med allt hvad som skrikes om väckelser, omvändelser och pånyttfödelser, likväl i en stor del af landet mer och mer röjer sig ett ganska bekymmersamt närmande till den tyska rationalismen. Synnerligast är detta förhållandet i Nya-England-staterna och just ibland dem, som hittills varit de varmaste försvararne och upprätthållarne af sådana med ett visst anspråk på en högre och sannare kristendom uppträdande sällskap och samfund, som det här ifrågavarande. Allt gifver der tillkänna, huru den helt och hållet oevangeliska anda, hvilken har satt sig i besittning af det förnämsta undervisningsverket i landet, och med framgång brottas med de gammaldags representanterne af den bättre orthodoxi, som ännu här och der finnes qvar ibland de fordna puritanernas afkomma, griper mer och mer omkring sig.

Men ännu ett ord: hvem var det, som protesterade emot det ofog, som sålunda begicks af det amerikanska bibelsällskapet, då det, på sätt nämndt är, våldförde sina egna stadgar, handlade i uppenbar strid emot de grundsatser som det sjelf förkunnat skola leda det i dess verksamhet, och på ett mindre ärligt sätt missbrukade det förtroende, som den kristna allmänheten, i förtröstan på dessa stadgars och grundsatsers helgd, visat detsamma? Hvem var det, som varnade för den fara, hvilken genom dess, lindrigast sagdt, obetänksamma, egenmäktiga och fullkomligt oberättigade åtgärd, hotade att under sådana förhållanden som de nyssnämnda, ytterligare förslöa det mäktigaste vapen, som protestantismen gifvit ett kristligt samhälle till försvar emot påfvedömets och otrons villfarelser, nej, som Gud sjelf gifvit till ett tveeggadt svärd under alla både inre och yttre anfäktelser af mörkrets makter? Kyrkan, åt hvilken Gud ombetrott sitt sanningsord

och som dittills förvarat det oförfalskadt åt det anglosachsiska folket, var också den som nu höjde sin röst, att i tid hämma och hejda ett företag, som, om det fått fortgå, gifvit förökad fart åt den, att jag så må säga, religiösa vandalism, som i Amerika, mer måhända än annorstädes, har gripit omkring sig, i följd lika mycket af okunnighetens som lösaktighetens förvärrande och förvrängande af Skriften till egen och andras förtappelse. Sekterna, vanda vid den ena olika förtolkningen efter den andra af Guds ord, och, hyllande hvad som fått namn af det progressiva i protestantismen, omedvetet efter hand förda allt längre och längre bort ifrån deras ursprungliga bekännelseformer, fäste lika liten uppmärksamhet vid några förändringar i Bibeln som vid några förändringar i lärodogmerna, anseende de ena så väl som de andra vara endast olika brytningar af samma eviga sanningsljus. De som mest åberopade Skriften, såsom protestantismens palladium och såsom öppen för den fria forskningen, med rättighet att antaga eller förkasta hvarje lära, som, efter hvad den tycker sig finna, är öfverensstämmande eller icke öfverensstämmande med densamma, voro de som minst syntes angelägna om, att bevara dess authenticitet. En ansedd och aktad prest af den prot. bisk. kyrkan, D:r A. C. Coxe i Baltimore, var den, som först uppträdde med skarpa anmärkningar emot det amerikanska bibelsällskapets nya bibelversion, visande så väl faran af densamma som det helt och hållet obefogade och oauktoriserade i sällskapets förfarande. Det blef naturligtvis en väldig rörelse i lägret. Det gick an så länge man kunde afvända hugget, genom att söka kasta smuts på handen som gaf det. Det gick an så länge man icke behöfde försvara sig på annat sätt än genom att förklara hela anfallet vara endast en frukt af den ovilja, med hvilken den bisk. kyrkan sades alltid hafva betraktat bibelsällskapets verksamhet, och så länge man kunde appellera till gamla fördomar och tala om puseyism och varmare sympathier för den romerska kyrkans bibelförbud, än för de protestantiska samfundens bibelspridande. Men den gamla utnötta visan har nu mångenstädes, der den fordom gällde såsom ofelbart orakelspråk, förlorat sin trollkraft. Äfven presbyterianerne af den gamla skolan begynte märka oråd, och några af deras mest skicklige och aktningsvärde lärare uppträdde i striden på kyrkans sida

med en lärdom, kraft och allvar, som icke längre medgåfvo att man sökte försvara sig blott med ett tomt gyckel och vädjande till gamla fördomar. Det blef nödvändigt att anlita andra vapen, och resultatet blef den sjelfkonstituerade bibelkommissionens fullkomliga nederlag, äfven så till vida, som de ännu odistribuerade exemplaren af den nya bibelversionen, hvilken bevisades vara lika så mycket ett foster af okunnighet som af dumdristighet, kommo på nederlag i bibelsällskapets hvalf, der vi skola hoppas de få ligga magasinerade till tidens hand fullbordat sitt verk.

Men medan vi äro på kapitlet om bibelsällskaper, torde i förbigående få omnämnas tvenne andra, hvilka äfven ombesörjt nya versioner af den Heliga Skrift, med vidtagande af sådana förändringar, som kunna gifva ett mera bestämdt stöd åt förutfattade villomeningar och en derpå grundad skrifttolkning.

År 1837 stiftade några medlemmar af de åtskilliga baptistsamfunden ett bibelsällskap under namn af *The American and Foreign Bible Society*, i ändamål att sprida den Heliga Skrift såsom den blifvit öfversatt och tolkad af dessa bekännelsesamfund. Utgifvandet af en del åtminstone af denna öfversättning kunde, såsom det heter, det amerikanska bibelsällskapet, i öfverensstämmelse med dess konstitution, icke befordra och understödja, alldenstund de ursprungliga orden *döpa* och *dop* blifvit öfversatta med ord af samma betydelse som *neddoppa* och *neddoppning*.

Den celebra nykterhetspredikanten, R. Baird, (Presbyterian) som i sin bok, *Religion in America*, söker att i allt framställa de religiösa förhållanden derstädes, såsom vore "ulfvar boende tillsamman i enighet med lamm, och parder liggandes ibland kid, och afvanda barn stingande sina händer i basiliskers kulor", omtalande ofvannämnde bibelsällskap och dess substituerande af de sednare ofvananförde orden i stället för de förra, gör dervid följande, på sitt sätt ganska naiva anmärkning: "Huru beklagligt det än är, att dessa ord, om hvilkas rätta mening det har varit så många filologiska dispyter, *icke hafva fått förblifva oöfversatta*, så att alla denominationer kunde intaga samma grund, och vara i stånd att fortfarande *i förening med hvarandra* verka för Skriftens utspridande, så skall dock utgången efter all sannolikhet bevisa, att i detta så väl som i många andra dy-

lika fall, Gud låter hvad som tyckes vara ett synbart hinder mäktigt bidraga till Hans rikes befrämjande.“ [1])

Detta är verkligen i mer än ett afseende, jag hade så när sagt, roligt nog, om icke saken hade sin ganska bedröfliga sida. För det första visar det hvart vinden blåser med afseende på läran om barndopet, i den sekt, hvarifrån anmärkningen kommer. För det andra skulle man, enligt den princip, som här uttalar sig, kunna för den *kristliga sämjans skull* anse det beklagansvärdt, att icke nästan hela det Nya Testamentet fått förblifva oöfversatt, (o, huru ytterligheterna möta hvarandra: “Bättre att Paulus blifvit bränder, än af allom känder“), ty neppeligen finnes något enda kapitel deraf, om hvilket man icke haft filologiska dispyter eller ock på annat sätt tvistat. För det tredje ligger häruti ett eget sätt, att se “Guds rikes befrämjande,“ då vi t. ex. kunna tänka oss en baptistmissionär med några af de 1,608,000 exemplar af den Hel. Skrift, hvilka ofvannämnda bibelsällskap sedan dess organisation utsått vida öfver verlden, komma till Japan, Kina eller Söderhafsöarne, och der till hedningarnes uppbyggelse och omvändelse söka öfverbevisa dem om, att den Bibel han lemnar dem att läsa innehåller ett mera korrekt och bättre Guds ord än den de fått af andra missionärer.

Dock, baptisternas verksamhet såsom bibelsällskap har icke inskränkt sig till *The American and Foreign Bible Society*, och de få ordförändringar, hvarmed det låtit sig nöja. År 1850 organiserades ett annat sällskap, *American Bible Union*, hvars ändamål är att ombesörja utgifvandet och spridandet af en mera trogen version af Bibeln än någon, som hittills varit i bruk i kristenheten. En helt och hållet ny engelsk öfversättning af större delen utaf Nya Testamentets böcker har också nu utkommit, innehållande många mer eller mindre väsentliga olikheter emot den gamla, men alla af dem naturligtvis bevisliga att vara mera i öfverensstämmelse med grundtexten, och likaledes naturligtvis gynnande för baptisternas särskilta lära om dopet etc. [2]). Bland annat hafva 500 exemplar af sällskapets edition af

---

1) Religion in America, by Rob. Baird. N. Y. 1856 p. 335.

2) Baptisterna räkna ibland sig många män med stor lärdom och vidt omfattande kunskaper både som filologer och theologer, män hvilka icke kunna förnekas en sann kristelig fromhet och en på exegetiska forskningar och studier grundad fast

Nya Testamentet på italienska blifvit under 1859 års förlopp sände till D:r Achilli för att utdelas i Italien; 4000 exemplar på tyska blefvo samma år sände till Hamburg, att distribueras ibland Tysklands armékårer. En af sällskapets kommitterade skickades till Grekland, för att utröna, huruvida ej det språk, hvarpå Nya Testamentet är skrifvet, derstädes skulle kunna användas och blifva förstådt som ett lefvande tungomål. Enligt sällskapets årsberättelse af 1859 skulle man från flera håll anhållit om dess hjelp, att trycka och utdela den Hel. Skrift, i öfverensstämmelse med den af sällskapet föranstaltade öfversättningen, på kinesiska, japanska, siamesiska, burmesiska, kareneska, bengaliska och andra indiska tungomål, samt på åtskilliga amerikanska indian-dialekter; "och," heter det i årsberättelsen, "den tid tyckes vara inne, då sällskapet bör proklamera för hela verlden sin beredvillighet, att, allt efter som det kan erhålla medel dertill, medverka till att den mest trogna version af den Heliga Skrift blifver tryckt och utdelad på alla möjliga språk." Ännu tyckes dock mycket fattas för realiserandet af en sådan vidtomfattande plan. Sällskapets hela rörelsekapital nyssnämnda år belöpte sig endast till c:a 40,000 dollars, af hvilka nära $\frac{1}{4}$ under årets lopp för den goda sakens skull utbetalades i aflöning åt sekreterare, agenter etc.

Samma invändningar, som kunna göras emot det ame-

---

och oskrymtad öfvertygelse om att de kommit till sanningens kunskap, och att den lära de bekänna, är den som bibelordet, rätt uppfattadt, innehåller. Samma påstående göres om f. d. kyrkoherden Hallin; så säger han åtminstone sjelf. Emellertid har resultatet af de förras och den sednares forskningar blifvit helt olika. Den sednare vill utgifva en bibelöfversättning, som i trogen öfverensstämmelse med grundtextens anda och ordalydelse skall omkullkasta läran om Kristi gudom; de förra hafva redan bearbetat och utgifvit en bibelöfversättning, som väl omkullkastar barndopet, men som, ehuru måhända i något olika ordalag, gifver ett likaså bestämdt stöd åt läran om Kristi gudom, som någonsin den gamla bibelöfversättningen. Hvilken af de båda samtidiga auktoriteterna skola vi nu anse förtjent af större förtroende än den andra? Hvilkendera måste vi tillerkänna mera lärdom, mera allvarlig forskning, mera sann kristelig anda och ödmjukhet? Den ena *måste* hafva gjort sig skyldig till ett misstag. Sanningen kan blott vara *en*. Hvilken har funnit den: den baptistiska bibelkommissionen eller f. d. kyrkoherden i Axberg? Saken är allvarsam, och reflektionerna med anledning af dessa tvenne olika resultater af bibelforskning och bibeltolkning göra sig sjelfva. För min del anser jag det vara säkrast, att följa den gamla profetens anvisning: "Går uppå vägarna, och ser till och fråger efter *de förra vägar, hvilken den goda vägen är*, och vandrer deruppå, så skolen I finna ro för edra själar." (Jerem. VI. 16.)

rikanska bibelsällskapet, gälla med lika om ej med ännu mer skäl de flesta andra *allmänna* frivilliga associationerna för något religiöst ändamål, såsom Traktat-sällskapet, Söndagsskol-föreningen o. s. v., det vidt omtalade och berömda amerikanska mission-sällskapet icke ens undantaget. De tvenne förstnämnda, ibland hvilkas uppgifter en af de förnämsta tyckes vara, att bland de arbetande klasserna och synnerligast utvandrare-befolkningen i Vestern utsprida en mängd religiösa ströskrifter och böcker, utsträckte äfven sin verksamhet till våra landsmän derstädes, om ej på annat sätt, så derigenom att tid efter annan någon af deras armé utaf kolportörer och agenter infann sig för att utdela, helst försälja, sitt, att jag så må säga, patenterade uppbyggelsekram. I sednare händelsen och merändels äfven eljest, försummade man icke att anhålla om, det någon insamling vid gudstjensterna måtte göras till förmån för det välgörande sällskapet.

För att läsaren må kunna dömma om dessa samfunds verksamhet, hvilken likväl icke får förstås såsom någon sjelfuppoffrande verksamhet å deras sida, utan såsom ett resultat af den kristna befolkningens i allmänhet varma, men, ty värr, i följd af förhållandena ofta ovisliga nitälskan för religion och kristendom, vill jag här i korthet lemna några få underrättelser om de tvenne förstnämnda samfunden, de största och mest donerade af alla dylika religiösa föreningar i Amerika. Till missionsällskapet torde jag måhända en annan gång återkomma. Att jag här vidrör dessa föreningar, sker icke så mycket för deras egen skull, såsom skulle jag anse dem vara så särdeles vigtiga och betydande, åtminstone ej hvad deras inflytande för det goda vidkommer, utan det sker endast i förmodan, att läsaren äfven derigenom skall komma till en tydligare uppfattning af den religiösa verksamheten och de kyrkliga förhållandena i Amerika, och emedan dessa föreningar, såsom redan är antydt, kunna tjena till ett bevis för de verkligen ganska ansenliga penningebidrag, hvarmed man der i landet är villig att understöda religionens sak. Härvid bör man derföre också ihågkomma, att nästan hvart enda åtminstone af de större bekännelsesamfunden hafva sina egna traktat-sällskap och söndagsskol-föreningar, hvilka på samfundets bekostnad utgifva en mängd med andaktsböcker och sådana skrifter, i hvilka

dess egna bestämda lärodogmer äro framställde eller åtminstone återspeglade. Tusende gånger gagneligare och vida mer befrämjande en på verklig öfvertygelse grundad kristendom hade det varit, om man låtit sin fromhetsifver stanna härvid, och icke äfven derjemte trott sig pligtig att utsträcka den till dessa allmänna synkretistiska föreningar, i hvilkas fåror uppväxa otro och pantheism eller, i lyckligaste fall, en blandsäd som icke är stort bättre.

Det amerikanska traktatsällskapet, det förnämsta af alla dessa samfund för religiösa ändamål, stiftades år 1825, och har, liksom de flesta andra dylika allmänna och nationella institutioner, sitt hufvudsäte i New York. "Det grundlades," heter det, "uppå den princip, att de kristna af alla protestantiska denominationer skulle kunna förena sig uti att understöda detsamma, för så vidt som de kände sig benägna att cooperera för ändamålet. Dess redigerande kommité är sammansatt af prester utaf de *särskilta orthodoxa* samfunden, och dess utgifna skrifter innefatta endast de stora sanningar och lärosatser, uti hvilka alla dessa samfund kunna förena sig. Ingen association i Amerika har i sin verksamhet visat mera kraft och klokhet. Dess årsberättelse för år 1855 uppgifver, att sedan dess instiftelse det har utgifvit 1948 olika skrifter, utaf hvilka omkring 150, i åtskilliga format, utgöra särskilta verk; de öfriga bestå, med få undantag, af så kallade traktater på några få sidor. Utom dessa 1948 inom landet, af trycket utgifna skrifter, har sällskapet medverkat till utgifvande af 2972 sådana i främmande land." [1]) Antalet af distribuerade och försålda exemplar belöper sig årligen till omkring 160 millioner, utaf hvilka något öfver 10 millioner kunna få namn af böcker, för det mesta utgörande serier af trenne vidt kringspridda verk: Evangeliskt familje-bibliotek, Religiöst Bibliotek och Bibliotek för ungdom. Under de sednare åren hafva sällskapets årliga intägter uppgått till mellan 4 och 500,000 dollars, hvaraf öfverhufvud icke fullt $\frac{1}{3}$ varit dispositioner och tillfälliga bidrag, de öfriga $\frac{2}{3}$, och således en ganska betydlig summa, hafva blifvit inkasserade genom försäljning af de böcker, till hvilkas publicerande allmänheten bidragit och sedan sjelf får betala till ett nästan lika högt pris, som det,

1) Religion in America by Rob. Baird.

för hvilket de äfven eljest i en vanlig boklåda skulle kunna hållas den tillhanda. De utdrag jag har till hands af de sednare årsberättelserna uppgifva icke hvad af influtne medel blifvit utbetaldt till sekreterare, agenter, kolportörer etc. Måhända har man ansett bäst att icke upptaga dessa aflöningslistor, annat än der de såsom verifikationer nödvändigt måste åtfölja sällskapets räkenskaper. Att de medel som för detta ändamål användas, icke äro så obetydliga, kan emellertid lätt inses deraf, att utom en mängd agenter, som äro prester, sällskapet i sin tjenst använder icke mindre än 500 kolportörer. [1]) De förra besöka städer och byar, predika, organisera filialafdelningar, försälja böcker och göra så vidt möjligt är insamlingar till sällskapets förmån eller, som det heter, för det goda ändamålet. De äro verkligen på sitt sätt protestantismens tiggarmunkar. De sednare, äfven kallade *Hawkers*, månglare, bestående af "förståndiga, nitiska och gudfruktiga personer," vanligtvis lekmän, vandra omkring på landsbygden, isynnerhet ibland gränsboarne och folket i mera aflägsna trakter. En del af dem äro studerande och seminarister. Antalet af de besök de göra i hus och familjer skyldra alltid i sällskapets årsberättelser. År 1859 uppgifves, att sedan sällskapets stiftelse inalles 7 mill. familjer blifvit hugnade med dessa besök, och 8 mill. böcker och traktater genom kolportörernas verksamhet utdelade och försålde. Under sina vandringar uppträda dessa personer äfven som en slags lärare i församlingen, hålla religiösa föredrag, bönemöten o. s. v. Den statistiska uppgift, som af mr Baird meddelas för år 1855 är icke utan sitt intresse. De då anställde 659 kolportörerna hade under nämnde års förlopp besökt 639,193 familjer, således hvar och en gjort närmare 1000 sådana besök; med 281,097 [2]) hade de "bedit eller samtalat om personlig religion (*personal religion*); 83,126 försummade all evangelisk predikan, 64,686 voro romerska katoliker, 51,302 egde ingen annan religiös bok än bibeln, och 36,259 voro äfven i saknad af

---

1) Enligt Baird's uppgift för 1855, 659.

2) Jag kan icke hjelpa, att denna siffer-noggrannhet i alla de rapporter och berättelser, som sällskapets agenter och kolportörer utdela jemte traktater etc. har något med sig, som påminner om en annan lära om rättfärdiggörelse än den genom tron; dock vill jag ingalunda påstå detta vara något bevis för, att så verkligen är förhållandet.

den Heliga Skrift. Kolportörerna hade under årets lopp hållit eller talat vid 12,763 religiösa sammankomster, och församlats i 6 konventioner."

Den *Amerikanska Söndagsskol-föreningen* stiftades ungefär samtidigt med nyssnämnda sällskap uppå samma principer. Dess medlemmar utgöras af lekmän tillhörande alla evangeliska denominationer, utan att likväl någon särskilt denomination, såsom sådan, är representerad i föreningen. Man kan likväl antaga att presbyterianernas röst är den som mest gör sig gällande och att det egentligen är denna sekt, som dirigerar föreningen i dess verksamhet. Detta synes äfven deraf, att då utom den biskopliga kyrkan, äfven baptisterna, methodisterna, lutheranarne och andra sekter hafva sina särskilta söndagsskol-sällskaper, hvilka, liksom deras enskilta traktatsamfund, trycka och sprida en sådan för ungdomen passande läsning, som mer eller mindre framställer deras särskilda lärosatser, så har deremot det presbyterianska bekännelsesamfundet, oaktadt ett af de talrikaste, förmögnaste och eljest mest verksamma, icke funnit nödvändigt att organisera någon särskild sådan förening, hvadan det tyckes, som skulle den allmänna föreningen bestå dem med hvad de äfven för sin egen del kunna behöfva.

Föreningens ändamål är att befordra inrättandet af söndagsskolor der de äro af behofvet påkallade, och att ombesörja sådana böckers författande och utgifvande, hvilka kunna användas som läroböcker i dessa skolor och eljest vara en nyttig och nöjsam läsning för ungdomen. För dessa ändamål äro både predikanter och lekmän, såsom söndagsskol-missionärer, stundom till ett antal af öfver 300, utsände öfverallt i landet, hvilka, der de så finna tjenligt, hålla offentliga sammankomster, söka att väcka allmänhetens intresse för den goda saken, etablera söndagsskolor och insamla penningar. På detta sätt hafva årligen öfver 1000 söndagsskolor kunnat blifva organiserade, till hvilka passande bibliotek dels blifvit gifna, dels försålda.

De böcker och skrifter föreningen utgifver äro dels Abcböcker, katekeser, kartor och tabeller lämpliga för småbarnskolor, dels äfven större arbeten af religiöst innehåll, och en mängd med berättelser för alla åldrar. Det så kallade söndagsskolbiblioteket, som utgör en serie af något öfver 800 mindre band, säljes bundet för 145 dollars. Förenin-

gens öfriga publikationer äro visserligen äfven att tillgå för ett någorlunda billigt pris, dock ingalunda så billigt, som man i följd af de liberala kontributionerna skulle kunna förmoda, och som icke hvilken bokförläggare som helst skulle kunna komma ut med, om han erhölle en lika stor afsättning på sin upplaga. Den förut citerade R. Baird, som är en varm beundrare af Söndagsskol-föreninge noch alla dylika institutioner, gifver oss ett tydligt begrepp om dessa läroböckers och skrifters innehåll och egenskap, då han på ett lika så sannt som karakteristiskt sätt om dem afgifver följande yttrande: "I det att de alla," säger han, "till sin karakter äro helt och hållet protestantiska, innehålla de ingenting, som är stridande emot någon af de evangeliska denominationernas lärosatser, så att i dem förekommer intet, som kan vara ett hinder i vägen för deras begagnande i hvilken som helst protestantisk kyrkas söndagsskola." "Detta", tillägger han vidare, "är en ganska stor fördel, och sätter föreningen i stånd att etablera hundradetals skolor på sådana ställen, der åtskilliga religionssamfund äro blandade om hvarandra, utan att något af dem är starkt nog, att för egen räkning underhålla en söndagsskola." [1]).

Det behöfs icke mycken skarpsinnighet, för att rätt uppfatta denna så kallade fördel, och för att inse följderna af ett sådant system som detta. Vi finna här en af de former, under hvilka den protestantiska utvecklings-theorien framträder. Här hafva vi t. ex. en katekes, af föreningen bearbetad och utgifven för att begagnas vid ungdomens religiösa undervisning i en sådan evangelisk-allians-fostrad söndagsskola, som den ofvan antydda. Denna "helt och hållet protestantiska" lärobok får naturligtvis icke upptaga något om döpelsen, eller åtminstone endast högst lösligt vidröra läran om detta sakrament, för att icke stöta baptisten för hufvudet; altarets sakrament får icke heller vidare omordas än att både lutheranen och zvinglianen dertill kunna säga "ja och amen;" de punkter, i hvilka arminianismen och calvinismen råka i konflikt med hvarandra, måste likaledes antingen förbigås eller med varsamhet kringgås; den apostoliska trosbekännelsen måste totalt uteslutas, emedan den både i andra och tredje artiklarne alltför bestämdt ut-

1) R. Baird. Religion in America.

talar flera sådana lärosatser, om hvilka de protestantiska meningarne äro delade; sjelfva återlösningsläran måste försigtigt behandlas, att icke den stränga calvinisten deruti finner något som strider emot hans påstående om ett absolut nådaval, o. s. v. Hvad återstår således? Hvad är detta allt, annat än en homeopatisk solution af kristendomens hufvudläror, lika smaklös som kraftlös?

De andra böcker och skrifter, som utgifvas till ungdomens läsning och dess religiösa bildning, hafva naturligtvis samma egenskap som läroböckerna. Kristliga och lärorika berättelser, skrifna af utmärkta evangeliska lärare, förändras och skrufvas att de må finnas lämpliga för alla religiösa åsigter; mycket af deras egentliga kärna går på detta sätt förlorad, och endast ett tomt skal återstår. Hela söndagsskol-föreningen är på detta sätt en basun, som väl låter höra sig ifrån den ena landsändan till den andra, men som "gifver en oviss röst." Och är det väl då underligt, om så få göra sig redo till strids? Är det väl underligt om under en sådan verksamhet, som traktat- och söndagsskole-sällskapernas, och med det inflytande de utöfva, den större delen af massan af folket äro *non-professors*, bekänna sig till ingen lära, höra till ingen kyrka?

Lägg härtill, att det är öfverlåtet kanske blott åt en enda person, att vara den redaktionskomité, som ombesörjer utgifvandet af hvad på landets religiösa kultus skall utöfva ett sådant mäktigt inflytande. Hans godtycke bestämmer hvad som skall antagas eller förkastas; han förändrar, utstryker, stympar och tillägger, allt efter som han finner för godt, eller allt efter som han tror sig på detta sätt kunna inympa på allmänheten något af sin egen religiösa öfvertygelse, om han händelsevis har någon sådan. Honom är sålunda gifven en censur-myndighet, med hvilken den mest despotiska i ett annat samhälle icke kan jemföras.

Söndagsskol-föreningens inkomst år 1859 uppgick till något öfver 57,000 dollars i räntor och kontributioner och till icke mindre än 202,400 för försålda verk och böcker, hvilkas tryckningskostnad ungefär motsvarade detta belopp Frivilliga bidrag hafva på de sednare åren icke influtit i så rikeligt mått som förut. Orsaken dertill har ibland annat varit ett bedrägeri, som länge fortgick men slutligen för några år sedan upptäcktes, och hvarigenom föreningen led

en förlust på icke mindre än 90,000 dollars. Den s. k. direktionen hade lemnat åt sekreteraren att ensamt sköta alla de ekonomiska angelägenheterna, och denne fann frestelsen för stor att icke söka rikta sig genom publikens godtrogenhet, hvilken icke kunde föreställa sig, att i ett sådant fromt företag som detta kunde finnas någon vårdslöshet, ännu mindre oärlighet. Den skulle dock till sin stora missräkning finna, att begge dessa egenskaper ingalunda voro främmande för den dittills så mycket omhuldade fromma stiftelsen. Sekreterarens balans och försnillning, hvarigenom en mängd andra saker i förvaltningen äfven kommo i ljuset, gjorde ett ofantligt uppseende, och föreningens aktier föllo betydligt i allmänna opinionen, så mycket mer, som, den ena anmärkningen ledande till den andra, man tyckte sig finna löner af 2 till 3000 dollars om året vara väl mycket åt sekreterare, agenter och andra embetsmän, hvilka till en del voro obehöfliga och till en del väl kunde på litet billigare vilkor gifva något af sin tid åt ett välgörande ändamål, som andra uppmuntrade med icke så obetydliga penningebidrag.

Det ligger i sakens natur, att den biskopliga kyrkans presterskap, med högst få undantag, icke har kunnat visa mycken sympati för sådana institutioner, som de nu omnämnda, hvilka under det de påstå att de till allmän kännedom och antagelse befordra allt som är vigtigt i den Hel. Skrift, säga, att många af kyrkans ganska väsentliga lärodogmer antingen icke finnas omnämnda i bibeln, eller, om de göra det, dock der förekomma på ett sätt, som gör att det är detsamma hvad man tänker derom, om man sätter tro till dem eller icke. Det är naturligt, att kyrkan måste till och med kämpa emot institutioner med sådana principer, isynnerhet då de sträfva att tillvälla sig en nästan uteslutande vård om det uppväxande slägtets religiösa bildning och undervisning. Emellertid får läsaren icke tro, att man nödvändigt måste vara högkyrklig i sina åsigter, för att, såsom jag här gjort, fälla ett ogillande omdöme om dessa sällskap och föreningar, vid hvilka mången fäster högst fördelaktiga begrepp, anseende dem vara mäktiga häfstänger för befordrandet af en varmare och mera allmän gudsfruktan. Äfven den allmänna opinionen, med afseende på nyttan af dessa och andra dylika så kallade frivilliga associationer, har i Amerika på sednare tider begynt undergå en

ganska märkbar förändring. Man begynner misstro dem, och få ögonen öppna för deras flärd, deras slöseri och deras rätta karakter, såsom helt och hållet oansvariga korporationer. Man börjar tycka att alla dessa hundradetals agenter, sekreterare etc., som lefva på den allmänna pietetens bekostnad, gerna kunde egna sin tid åt någonting annat, som kunde lända till större båtnad både för dem sjelfva och samhället, och sålunda ganska betydliga summor besparas, hvilka kunde vida bättre användas för andra religiösa ändamål. Man finner att man länge har varit alltför villig att i utöfvande af den enskilda kristliga välgörenheten begagna sig af agenter och föreningar, och sålunda vant sig, att genom dem likasom köpa sig fri ifrån pligter, åt hvilkas uppfyllande man sjelf bort egna mer verksamhet och större omtanka, och åtskilliga händelser hafva inträffat, som äfven i detta fall bevisa sanningen af, att som man sår, så får man ock uppskära.

Den erfarenhet man der i landet på mer än ett håll har haft af dylika associationer och religiösa "fosterländska stiftelser," torde vara lärorik nog äfven för oss i Sverige. *The New York Evangelist*, en ny-skol-presbyteriansk kyrkotidning, som alltid förut har uppträdt till försvar för sådana samfund, säger i ett nummer af 1857 års årgång: "Man måste vara blind för de händelser som timat, för att icke inse, huru en allvis Försyn genom dem vill lära oss, att vi icke skola tillbedja blotta redskap eller kanonisera organisationer, — att liksom sabbathen är gjord för menniskans skull, och icke menniskan för sabbathens skull, så äro de mest aktningsvärda institutioner såsom sådana helt och hållet underordnade det verk de hafva att uträtta". "Hvar och en af våra stora föreningar har en mängd likartade utväxter, hvilka hafva sin rot i en protest emot deras verksamhet." "Vi måste bekänna, att vårt förtroende till våra frivilliga samfunds framtida utveckling har minskats betydligt af orsaker helt och hållet oberoende af alla sekteriska förhållanden, och den position de för närvarande intaga, är också sådan, att den väl må uppfylla oss med mycken oro åtminstone, om ej med mörka aningar."

Blefve det icke alltför vidlyftigt, skulle utdrag kunna göras ifrån flera presbyterianska tidningar likasom ifrån andra bekännelsesamfunds, hvilka bevisa, att "den makt de flesta

af dessa frivilliga föreningar tillvällat sig", "det intrång de göra i den presterliga verksamheten", "den brist på urskiljning de visa i sin egen", "de stora summor, de uppbära af den allmänna välgörenheten, och som de på ett ändamålslöst sätt använda till sina egna tjenstemäns aflöning" hafva slutligen ådragit sig de tänkande och samvetsgranna kristliga samhällsmedlemmarnes uppmärksamhet, så att nu mera icke, såsom fordom, en from kristen är rädd för att dö, utan att göra några testamentariska dispositioner till förmån för dylika föreningar.

Ifvern för dessa stiftelser och alla möjliga slags frivilliga välgörenhetsassociationer har också växt till en sådan mani, att den reaktion ovilkorligen måste inträffa, hvartill omisskänneliga tecken redan börja visa sig. "Många församlingar", säger en kyrkotidning, "äro dömda att söndag efter söndag höra agenter predika öfver sina respective samfund och den stora nytta de åstadkomma, i stället för att höra sina egna pastorer predika öfver evangelium. Man kan knappast finna en congregationalistisk predikant, som icke är en agent för bibelsällskapet, traktatsällskapet, eller söndagsskole-föreningen. Om detta icke är olideligt och ett förvändt bruk af gåfvor och embete, så veta vi icke hvad det är. Skall det så fortfara ännu en tid, så blifva vi ett folk utaf fritänkare och hedningar, och någonting sådant som gudstjenst och predikande i sann primitiv mening blifva alldeles främmande för oss, utom såsom historiska facta. Ingenting gör det till en pligt för oss, att i en mild ton tala om dessa förvändningar. De förtjena en tillrättavisning vida skarpare än den vi äro i stånd att gifva. De äro lika så många förmätna och otroalstrande påtvingningar på församlingen, och, under sken af välgörenhet underminera de Kristi kyrka, nedsätta dess tjenare och komma dem till att missbruka sitt inflytande. Mångenstädes på landsbygden har man predikat så mycket öfver dessa frivilliga associationer och så förstorat deras arbete, att folket sällan gifva en skärf för något annat ändamål, huru godt det än må vara, och högst illa underhålla sina egna prester. På andra ställen har följden blifvit, att man fått en afsmak för all gudstjenst och allt predikande. Det fordras större insigter och rikare tillgångar än de flesta personer hafva, för att kunna bära dessa eviga tiggerier utaf alla möjliga slags religiösa samfund, utan att slut-

ligen fatta leda så väl för dem som för både kyrka och presterskap. Vi veta för visso att detta har i många fall blifvit resultatet."

Huru kan det också blifva annorlunda, då man ofta på ett sätt som gränsar till det löjliga, söker att begagna sig af folkets religiösa godtrogenhet, att än för ett, än för ett annat ändamål bilda en mängd samfund och associationer, i hvilka mången gång god anledning är att misstänka det uppgifna ändamålet icke vara stort annat än en bisak, och hela organisationen, så framt icke uppkommen af en fanatisk vurm, antingen en utväg, hvarigenom några enskilta personer söka att få sin egen vilja fram, eller, hvad som lika ofta om ej oftare torde vara tillfället, helt enkelt en penningspekulation af blifvande sekreterare och andra embetsmän, hvilka heldre än att på annat sätt arbeta för sin bergning, tycka det vara säkrare och mera beqvämt, att lefva på ett välgörande sällskaps kapitaler, så mycket mer, som man genom visad nitälskan och verksamhet för den goda saken alltid har tillfälle att omgifva sig sjelf med en liten gudaktighets-gloria på köpet.

För någon tid sedan bildades ett dylikt sällskap i Philadelphia, hvars method att förskaffa sig ett behöfligt rörelsekapital, väl förtjenar att omtalas. Visserligen hafva de nyssnämnde föreningarne, traktatsällskapet och söndagsskoleföreningen, i sitt sätt att gå till väga icke något som fullkomligt kan jemföras härmed; dock torde den kunna anföras såsom i visst afseende karakteriserande så väl dem som de flesta andra allmänna frivilliga samfundsföreningar för något religiöst eller eljest välgörande ändamål.

"I vårt samhälle", heter det i en politisk tidning, som till underrättelsen om det ifrågavarande företaget bifogar några ganska sunda och väl befogade anmärkningar, "i vårt samhälle har under de sista månaderna föregått en religiös rörelse, känd under namn af "systematisk välgörenhet". Vid ett offentligt möte sistlidne thorsdag föreslogs en plan, hvars ändamål tycktes vara att förmå barn, att öfverlemna åt sällskapet de små penningebelopp, de kunna erhålla såsom gåfvor eller belöningar eller hvad de möjligen kunna förtjena genom 'särskild flit eller öfverarbete'. Dessa penningar skola användas för missionsverksamheten så väl inom som utom landet, och för många andra goda ändamål dessutom. Så-

som belöning för detta 'kraftiga underställd' skola barnen erhålla ett certifikat, som, ibland annat, som sällskapet har i sin makt att förläna, tillförsäkrar dem 'fritt inträde genom den himmelska stadens portar, en snöhvit mantel, en himmelsk harpa, en krona af guld, och en plats på högra sidan om all verldens Domare'. Vore icke detta ett beslut, fattadt vid en ordentlig och auktoriserad sammankomst, så skulle man tro det vara något burleskt uppträg eller någonting ännu värre. Det tyckes som skulle en sådan plan som denna endast kunna uppkomma i någon falsk agiatörs eller landspekulants hjerna, som, sedan han försökt alla andra utvägar till vinst, slutligen känner sig hågad att shackra med folks vördnad för religionen, och att, sönderstyckande och sargande sjelfva himmelen, utminutera och försälja den i delar till större lättnad för de behöfvande". Tidningen frågar hvem som har gifvit aktieförsäljarne rättighet att tillförsäkra aktiebrefvens innehafvare en framtida besittning af hvad i dessa dokumenter specificeras, och gör åtskilliga reflektioner öfver hvad verkan en sådan med penningar betalad salighetsförsäkran och fribiljet till himmelen i moraliskt afseende torde komma att utöfva på det unga sinnet. "Hvad skillnad," frågar bladet ganska riktigt, "är det emellan försäljningen af dylika aktiebref och det fordna aflatskrämeriet?"

Ja, när man läser de utgifna och i stort omlopp varande "certifikaterna", som tyckas vara ämnade att försäljas åt äfven äldre personer, hvilket också i stor skala lärer hafva lyckats, så kan man verkligen tro sig förflyttad tillbaka i Tetzels dagar. För kuriositetens skull vill jag här af dem lemna en så ordagrann öfversättning som möjligt.

"Det amerikanska systematiska välgörenhets-samfundet. Till hjelp och understöd för hvarje annan välgörande stiftelse i landet.

Dollars — — (Vignett med åtskilliga religiösa emblemer.) — — Aktier.

Ett hundrade p. c. kapital.

Vare detta ett bevis att *N. N.* är innehafvare af N. N. lotter i Sabbath-skol-Barmhertighetsfonden.

Aktieegare garanteras en vinst hundradefallt större än

insatsen. (Matth. XIX. 29). De som i tre år efter hvarandra insätta i fonden sex cents i veckan äro för lifstiden medlemmar af det Amerikanska Systematiska Välgörenhets-Sällskapet. De som göra det i sex år, blifva hedersledamöter för lifstiden. De som göra det i tio års tid blifva heders-vice-presidenter för lifstiden. De som göra det (af kärlek till Kristus) *så länge de lefva*, erhålla fritt inträde genom den himmelska stadens portar, en snöhvit mantel, en himmelsk harpa, en krona af guld och en plats på högra sidan om all verldens Domare.

(Underskrifvet) M. W. Baldwin. President, o. s. v.

(Såsom vanligt undertecknadt af vice-president, sekreterare, skattmästare och corresponderande sekreterare.)

Det förtjenar anmärkas, att detta sällskaps organisation var ett foster af de sednare s. k. väckelserna och religiösa rörelserna i Amerika, hvilka gjorde ett så stort uppseende och tillvunno sig så mycken beundran på andra sidan oceanen, och dem bland annat ett ganska stort antal af, som det hette, inflytelserika och ansedda medborgare i Philadelphia på nyssnämnda sätt ville befrämja.

Dylika upptåg, jag kan icke kalla dem annat, måste dock förr eller sednare förorsaka en reaktion i tänkesättet liksom äfven i praktiskt afseende. Kyrkan har i mångas mening haft så godt som intet att göra, när fråga uppstått om något företag till hedningars eller syndares omvändelse till kristendomen. Allt har måst uträttas af sällskap och föreningar, och kyrkan sjelf liksom dess af Gud förordnade läroembete hafva blifvit liksom utträngde af dylika samfund och deras agenter och direktioner. Man börjar likväl att af resultaterna deraf lära sig inse, att man gått till väga i en förvänd ordning, och redan tyda många tecken hän uppå ett allmännare erkännande af den sanningen, att verlden måste omvändas genom Guds kyrka och dess omedelbara verksamhet, och icke genom traktat-sällskap och andra af henne oberoende stiftelser, föreningar etc., af hvad namn de vara må.

KAPITLET X.

Presternas inkomster och aflöning i allmänhet i Amerika. — Hjelp i ekonomiska bekymmer. — Den sista Julen vid Tallsjön. — Resa med biskopen till norra delen af stiftet. — Kyrkoinvigning i *Sheboygan*. — *Green-Bay*. — Förfelade skolinrättningar för Indianerne. — Mission ibland Oneida-indianerne. — Gudstjenst i deras kyrka. — Ett par dagars vistelse i det indianska samhället och min predikan derstädes. — Gudstjenst i *Sheboygan Falls*. — Biskopens resa dit och äfventyr under vägen.

Den förnämsta och väsentligaste hjelp, som gafs församlingarne och i allmänhet de utvandrare, till hvilka jag kunde utsträcka min presterliga verksamhet, var utan tvifvel det understöd, som skänktes mig, och utan hvilket jag icke kunnat vara dem till någon nytta. I början gafs mig ett missionär-stipendium af 200 dollars om året, den vanliga summan under sådana förhållanden, — visserligen otillräcklig, men kyrkan har icke beräknat att den skall utgöra stipendiatens enda inkomst. Hvad som sålunda gifves, sker endast till lättnad för fattigare församlingar och stationer, af hvilka man dock rättvist fordrar, att de sjelfva böra kontribuera det bristande beloppet i hvad som är nödvändigt för prestens tarfliga bergning. Under särskilta förhållanden gifver kyrkans missionssällskap ett större understöd. Ehuru torftig de skandinaviska utvandrarnes ekonomiska ställning än i början var, så ansåg man likväl, att vid den tid jag blef deras prest, de åtminstone bort bidraga något till mitt underhåll, och att detta icke skedde, dertill var ingalunda bristande förmåga orsaken. De liknade i detta fall många, ja, tordehända de flesta nydanade samhällen i Vestern, hvilka allt för mycket bygga på missionssällskapernas verksamhet och hysa ett slags anspråk på, att åt deras prester lemnas ett understöd, som, fastän ringa, likväl i menigheternas ögon får ett utomordentligt förstoradt värde, och kommer dem att tycka sig vara alldeles fritagna från några kontributioner i detta afseende. Icke sällan är ett stipendium af 2 eller kanske 300 dollars den fattiga missionärens enda inkomst, och huru han kan lefva derpå, är verkligen obegripligt, isynnerhet om han har en familj att försörja. Likväl vet jag mången, som icke har stort mer att påräkna.

Någon invänder måhända, att jag här endast förer samma klagan, som i allmänhet det stånd jag tillhör påstås föra, vare sig att skäl dertill finnas eller icke. Man säger måhända att "prestsäcken blir aldrig full"; men hvar och huru detta ordspråk än kan tillämpas, visst är åtminstone, att ingenstädes finner det en mera sann tillämpning än i Amerika, n. b. i så fall, som man der merändels drager försorg för, att ingenting kommer i säcken. Alla, som tagit närmare kännedom om förhållandet, kunna intyga, att i hela kristenheten finnes intet land, der på det hela taget presterskapet är så uselt aflönadt, som just uti detta samhälle, der de religiösa angelägenheterna eljest utgöra ett så vigtigt element och tyckas med särdeles ifver omfattas af alla bekännelsesamfund. Vi få dock icke alltid lägga kyrkomedlemmarne detta till last, utan fast mer deruti, och i en i följd deraf varande prestbrist, se en utaf de olyckliga följderna af en sektstyckad kristendom, under hvilken det ofta blifver en svår tunga för några få familjer af ett trossamfund, att rätt aflöna en egen religionslärare. Schism och dissent, kyrkans plågoris, äro i detta afseende äfven sig sjelfva ett plågoris, ty de äro sannerligen dyra nog för dem, som finna sin lust uti att befordra dem. Man talar i Sverige om stora utgifter till prest och kyrka — de äro för det mesta endast spottstyfrar i jemförelse med de utlagor, med hvilka man i Amerika sjelf måste beskatta sig, så framt man icke vill lefva utan både den ene och den andra. Att denna sjelfbeskattning icke alltid är så samvetsgrann, derom vittna de illa underhållna kyrkobyggnaderna och de ännu sämre underhållna predikanterna, till och med mången gång i de östra staterna, der det dock tyckes, som skulle det finnas rikedom nog, att afhjelpa torftigheten i det ena fallet och fattigdomen i det andra. Underligt är, att det dock i sjelfva verket icke är värre än det är. En liten stad behöfver icke hafva mer än ett par tusen innevånare, förrän man finner ett dussin kyrkor, kapeller och bönehus, stående vid sidan af hvarandra, liksom en mängd träd planterade på en trång gårdstomt, — alltför nära för att icke hindra hvarannan i växten, — alltför tätt, att något egentligen rikt och ymnigt gräs skulle kunna frodas emellan stammarne. Dertill komma tingshus och skolhus, i hvilka den ena kringresande predikanten efter den andra söker att samla de kringspridda

får, som icke ännu fått eget tak öfver hufvudet. Åt alla dessa predikanter måste naturligtvis lemnas åtminstone något penningeunderstöd, men sällan kunna de, såsom Herren har befallt, lefva af Evangelium, utan måste ofta, jemte sitt egentliga kall, genom någon annan mera inbringande sysselsättning söka att förvärfva sig sin bergning.

Olyckligast framstår detta förhållande i Vestern, der tusende predikanter af alla möjliga denominationer ofta måste hos bättre lottade kyrkor i de östra staterna tigga understöd åt sig sjelfva eller, rättare sagdt, åt sina församlingar, hvilka sednare i detta afseende mången gång framträda med en oblyghet och ett anspråk, som deras torftigare omständigheter icke alltid kunna ursäkta.

I de större städerna, isynnerhet i hvad som kan få namn af fashionabla församlingar, händer väl att predikanten åtnjuter en något så när rikelig inkomst. Jag har hört nämnas dem, som i årlig inkomst hafva från 3 till 5,000 dollars, — på de mera dyra orterna äfven 7,000; men dessa höra till undantagen. I allmänhet har presten, äfven i förmögnare församlingar, sällan mer än att han med stor ekonomi nätt och jemnt kan berga sig; att spara och samla någonting, kommer aldrig i fråga. [1]) Merändels får han äfven i de atlantiska staternas stadsförsamlingar åtnöja sig med 1,000, 1,500 eller på sin höjd 2,000 dollars om året; på landet kanske icke mer än 400 eller på sin höjd 800, utom, i lyckligare fall, ett enkelt boställe med måhända ett dertill hörande litet jordstycke. Dessa uppgifter gälla lároståndet öfver hufvud taget inom alla denominationer; förhållandet tyckes i detta fall vara ungefär detsamma öfverallt. Det bekännelsesamfund, hvars prester i några enskilta fall åtnjuta högre lön än några andra, är måhända det presbyterianska; det, inom hvilket de i allmänhet äro bäst aflönade, är, efter hvad jag hört berättas, det methodistiska. Som man vet, har denna sistnämnda sekt ett ambulatoriskt läroembete; predikanterna ombytas nästan alltid årligen i församlingarne, eller rättare sagdt, i distrikterna, hvilka merändels bereda dem ett godt boställe och tillräcklig inkomst att lefva af. Lönen bestämmes af General-konferensen; en

1) Mig veterligt har blott en enda prest i Amerika lyckats att lägga ihop ett litet kapital, — men han var Smålänning.

viss summa om predikanten är ogift, i annat fall ett lika stort belopp åt hustrun och dessutom ett ytterligare fastställdt anslag för hvarje minderårigt barn. Mången gång önskade jag, att den biskopliga kyrkan adopterat samma system. Men, ty värr, voro vi i allmänhet icke bättre lottade än andra religionslärare och missionärer i Vestern, och fastän brödstycket efter hand måste fördelas på allt flere och flere händer, så blef det derföre icke större.

I ifrågavarande fall, liksom äfven i några andra, råder en motsägelse i Amerikanarns karakter. Han är ingalunda njugg, tvärtom frikostig. Det har redan blifvit omnämndt, huruledes han stundom med ganska betydliga summor bidrager till religiösa och andra välgörande företag; men, då det är fråga om prests och kyrkas underhåll, är han i allmänhet långt ifrån så frikostig som han borde och kunde vara. Detta är isynnerhet förhållandet i Vestern. Åkrarne gifva den ena rika skörden efter den andra, innan man tänker på, att gifva något deraf till en kyrkbyggnad. Plankvägar, vattenledningar, jernbanor och andra inrättningar till landets förkofran erhålla rikeliga bidrag, under det att den, som i de flesta fall helt och hållet uppoffrar sig sjelf för den nödvändigaste och vigtigaste af all förkofran, folkets moraliska och religiösa bildning, lemnas i armod, och mången gång måste kämpa med hunger och nöd! Man ser visserligen ganska gerna, att en predikant så ofta som möjligt kommer och förrättar gudstjenst i de enstaka skolhusen; man ser ännu hellre, att han bosätter sig någonstädes inom den nydanade och glest befolkade kommunen — sådant bidrager alltid till den ännu oupptagna jordens snara bebyggande och till det lilla samhällets industriella framåtgående; — man visar honom all aktning, emottager honom alltid vänligt och gästfritt, ja, gör anspråk på hans trägna besök, ty till det mest maktpåliggande af den amerikanska prestens tjenstgöring hör att nästan så godt som oupphörligen göra besök hos församlingsboarne — är han försumlig i detta afseende, så kan han aldrig räkna på något större inflytande, äfven om han vore den mest vältaliga predikant; — men med allt detta tycks man dock i allmänhet föga hafva betänkt, att den "som tjenar vid altaret, också skall lefva af altaret". Det varma deltagande man i början visar honom, och den beundran med hvilken man då utlåter sig om hans

förtjenster, hans skicklighet som predikant, o. s. v. — ty härutinnan röjer sig ofta en täflan mellan den ena sekten och den andra, och så länge det kostar ingenting, torde man kanske på detta sätt kunna skryta sig till några fler "bänkmedlemmar" i församlingen — allt detta kallnar så småningom, när presten slutligen tvingas, att erinra sina åhörare om hvad dem åligger i följd af ofvan anförde skriftspråk. Hvarje samfund anser sig då böra afbida en ytterligare förstärkning, innan det kan vara i stånd, att på ett mera verksamt sätt bidraga för kyrka och prest; men förstärkningen tyckes i de flesta fall aldrig blifva stark nog. Dock uppstår härutinnan, som nämndt är, snart nog en täflan mellan de olika sekterna. Ofta är det blott sjelfva början, som har sina svårigheter. Så länge medlemmarne af ett bekännelsesamfund icke göra något för att bygga en kyrka, och för egen räkning underhålla en prest, så tycka icke heller de andra det vara brådtom med att göra några uppoffringar för ett dylikt ändamål. Den ene grannen har ögonen på den andre. Men låt blott *en* begynna, så vaknar nog ifvern, om den än i många fall är lätt öfvergående, äfven hos de andra. Låt blott *ett* religionsamfund i någon liten stad eller på landet gripa sig an, timra upp en mindre brädkyrka, och göra några större insamlingar för en prests underhåll, (hvilket dock alltid är det värsta och kinkigaste, åtminstone för presten, som länge torde få nöja sig med församlingens räntefria obligationer, utgifne i förhoppning om bättre tider), så dröjer det icke länge förrän ett *meetinghouse* står uppbygdt nästan så godt som invid knuten af ett annat, och urblekta svartrockar springa om hvarandra på gator och landsvägar.

Verlden är sig lik öfverallt. Befria folket i Sverige från den lagliga förbindelsen, att underhålla kyrka och presterskap, och många af de nu så kallade feta pastoraterna torde kanske blifva lika så magra som missionär-stationerna i vestra Amerika.

Att blifva prest derstädes, är således ingalunda vägen till förkofran i timligt afseende. De lidanden och försakelser, som åtfölja den banan, äro större än någon, som lefver under statskyrkliga förhållanden, kan göra sig föreställning om. Det är icke nog med kroppsligt arbete, som presten ofta måste vidkännas, för att bespara sig utgifter, till hvilkas

bestridande han saknar medel — hur kan det t. ex. vara möjligt för honom, att hålla en tjenare, när dess årliga lön och föda uppgår till mer än hans egen hela inkomst? — det är icke nog med, att se den, med hvilken hans eget öde är förbundet, försvagas till helsa och krafter under de tyngre sysslorna i ett hushåll; det är icke nog med, att mången gång nödgas umbära, icke blott hvad han, äfven med de måttligaste anspråk på beqvämlighet, icke kan undgå att önska för sin och de sinas trefnad, men ock sådant, som eljest, äfven under torftigare förhållanden kan betraktas såsom hörande till daglig nödtorft: nej, härtill kommer ofta de vida tyngre bekymren, den långt mera förlamande oron, att, i följd af den sällan ordentligt utbetalta knappa lönen, den merändels öfver tiden fördröjda qvartals- eller halfårs afgiften, icke kunna honorera de skulder, som han måhända under tiden åsamkat sig, för att icke lida brist på det nödvändigaste, och hvilka nu lemna honom i en ständig fruktan, att han sjelf, och med detsamma det embete han innehar, skola förlora det anseende, utom hvilket de icke ega något inflytande.

Den nuvarande biskopen öfver Illinois, allvarligt förehållande församlingarne deras uraktlåtenhet i afseende på presterskapets aflöning, yttrade för icke länge sedan i en adress till stiftets konvention några ord, som jag, utan att vilja tilllämpa dem på mig sjelf och på min egen ställning som prest ibland de skandinaviska utvandrarne, jag dock här anför, såsom lika så sannt som vackert skildrande förhållandet ibland många af vår kyrkas prester, icke blott i den aflägsna landsbygden, men äfven i folkrikare städer och byar.

"Sagan förtäljer", sade han, "huru en hednisk afgudaprest, på hvars blottade arm ett brinnande kol föll då han stod med rökelsekaret inför offeraltaret, likväl höll handen stadigt och icke ryckte armen tillbaka, på det att det heliga kärlet icke skulle falla på marken och den gudom han bekände ej derigenom vanäras. Mine bröder, ibland eder finnas många den enda sanna, lefvande Gudens prester, som förrätta den heliga gudstjensten med samma kol, svidande och tärande på hjertat, — som skrifva sina predikningar, förkunna ordet, bedja med och för eder, besöka friska och sjuka, hafva ett uppmuntrande leende för dem som det behöfva, en uppriktig, deltagande tår vid edra sorger, — under

det att det brännande kolet på hjertat tär sig in allt djupare och djupare, utan att de likväl med en enda klagan eller en ryckning att skaka det bort ifrån sig förråda den smärta de känna. Framåt gå de, bärande Herrens helgade kärl, och försöka att genom ett yttre trägnare arbete döfva den sårade känslans qval i sitt inre."

Ack, jag måste bekänna, jag förmådde det icke.

Den gamla svenska församlingen i Philadelphia, som på intet sätt var en förmögen församling, snarare tvärtom, gjorde ett sammanskott, hvarigenom det missionärstipendium mig i början tilldelades, kunde gifvas en annan, och mig för 3 år tillförsäkrades ett understöd af 250 dollars årligen. Detta utgjorde nu nästan min enda inkomst. Väl hette det, att dem jag betjenade skulle med hvete, hafra och andra landtmannaprodukter in natura betala hvad de sade sig i penningar icke kunna utgöra, och hade detta skett ordentligt och efter aftal, så skulle vi kanske kunnat berga oss på nyssnämnda summa. Men hafre-förrådet blef lika knappt för min häst, som brödförrådet för den ökade familjen. Skuldsättning kunde icke undvikas. Det var en tid, då L. mången gång den ena dagen icke visste hvad hon den följande skulle sätta fram på bordet. Hennes tålamod och undergifvenhet voro ofta mig ett exempel, att bära de tryckande bekymren och att förtrösta på en hjelp, som dock alltid, när nöden var som störst, på ett eller annat sätt blef oss gifven. Hungerns hårda lott blef oss, Gud vare lof, besparad, och kanske skulle jag haft styrka nog, att dermed låta mig nöja, om ej äfven andra bekymmer än de ekonomiska föranlåtit mig att söka en annan verkningskrets.

Många bevis på deltagande och godhet har jag ifrån denna tid att minnas, hvilka mer och mer lärde mig rätt förstå och högakta det folk, ibland hvilket jag lefde; ty den försumlighet jag nyss anmärkt såsom varande, ty värr, nog allmän, öfverskyles dock till en stor del af så många försonande drag utaf ädelmod och uppoffringar, hvilka omisskänneligt häntyda på en tid, då en bättre anda så väl i ett som ett annat afseende skall blifva rådande. Min tro är, att "det goda segra skall till slut."

Mången gång räckte oss vår omtänksamme, faderligt hulde vän, biskop Kemper, oombedd en hjelpsam hand. Jag minnes, huru han sjelf en gång förde till vår stuga hvarje-

handa provisionsartiklar, anande vårt förråd deraf vara i det närmaste uttömdt.

Att afhjelpa ögonblickliga behof, nödgades vi försälja några få silfverpjeser, som vi medfört från Sverige, dyrbara, i det längsta förvarade minnen från föräldrahemmen. Under farmerslifvets många bekymmer hade intet kunnat förmå oss att skilja oss vid, hvad som dock i och för sig sjelf i ett logghus kunde anses som en öfverflödsvara; men nu lemnade L. den utan afsaknad i min hand att afyttras: vår pligt var, att hålla ut i det längsta, mente hon, och tiderna skulle nog blifva bättre. De få nödvändiga klädesplagg, som på detta sätt förskaffades oss sjelfva och barnen, voro dock icke outslitliga, och nya bekymmer uppstodo, huru nya sådana åter skulle erhållas. Då kom helt oförmodadt, adresserad till mig ifrån Philadelphia, en större låda, fullpackad med åtskilliga slags klädespersedlar för de större så väl som för de mindre medlemmarne af familjen. Det var en skänk af en af de många fruntimmersföreningar, hvilkas ändamål är, att förnämligast genom eget arbete förse aflägsna missionärer och deras familjer med hvad de i garderobsväg behöfva, men ofta sakna medel att inköpa. Inom nästan hvarje större församling i de östra staterna bilda fruntimmerna en sådan förening, hvars enskilda medlemmar mången gång åt det goda ändamålet uppoffra en icke så obetydlig tid och äfven kostnad. Arbetet göres merändels utan afseende på *hvem* som skall komma att skörda frukten deraf och utan några särskilda konsiderationer för den eller den personen. Det är för kyrkan mer än för den enskilde mannen man arbetar. I stället för att bivista offentliga nöjen, baler, theatrar och dylikt, söker mången att på detta sätt efter sin förmåga medverka till att Kristi Evangelium varder predikadt der, hvarest de timliga förmåner predikanten åtnjuter, äro så ringa, att han möjligtvis i följd deraf kunde tvingas att lemna sin plats. När man fått färdigt ett tillräckligt förråd, afsändes det, så framt icke gifvarinnorna erhållit en mera speciell kännedom om förhållandena, till stiftets biskop, för att af honom öfverlemnas till den prest eller missionär, som han anser vara mest i behof af innehållet. Detta är ofta tillräckligt för en tarfligare familjs behof äfven under en längre tid: duktyg, skjortor och andra linnepersedlar, barnkläder etc. — allt, så vidt möjligt är färdigsydt, för att

bespara prestens hustru, hvars händer nog ändå äro fullt sysselsatte, både tid och arbete. Icke sällan åtföljas dessa saker utaf andra af än större materielt värde, såsom kläde, kapptyg och klädningstyg af ett bättre och finare slag än den i små omständigheter varande landtpresten har råd att uppköpa, men som just gifvas honom och hans hustru, i akt och mening att de äfven till det yttre må kunna värdigt uppträda och visa sig i hvilket sällskap som helst.

Vi hugnades sedermera mer än en gång med ett dylikt understöd, och när en ny tillökning i familjen väntades, drogo alltid våra goda vänner i S:t Lukas' och S:t Jakobs församlingar i Philadelphia omsorg för, att den nya medborgarn eller medborgarinnan erhöll en efter behofvet nästan fullständig utstyrsel. Man kan lätt föreställa sig med hvad tacksamhet sådana gåfvor emottogos och huru de värderades isynnerhet af L., som under nyssnämnde förhållanden i det längsta, utan någon tjenares biträde, sjelf måste bestyra om allt i den inre hushållningen, och hvars trötta hand sålunda besparades månget nålstyng. Under alla de år vi tillbragte i Chicago tror jag hon aldrig behöfde afhjelpa den brist, som då och då uppstod i mitt för en gentleman i Amerika vanliga skjortförråd, liksom jag å andra sidan besparades nästan alla utgifter för några nya klädningar.

En dylik välgörenhet och omtänksamhet — jag talar nu icke endast såsom den, hvilken med tacksamhet erinrar sig de många prof derpå han sjelf åtnjutit — vittna mer än alla traktatsällskap och dylika offentliga föreningar om den bättre verksamhet för religiösa och andra välgörande ändamål, som, oaktadt hvad som förut blifvit anmärkt, mångenstädes hos detta folk framstår måhända mer lefvande och varm än hos något annat. Hvad jag nu omtalat, är, om man så vill, en obetydlighet, jemfördt med de stora, så kallade nationella företag, som ådraga sig verldens blickar, och efter hvilka man vanligtvis bedömer den amerikanska nationalkarakteren; men liksom i den enskilda menniskans lif hennes inre väsende mången gång tydligast återspeglas just uti hvad som kan få namn af obetydligheter, så röjer sig äfven uti dylika drag, som det nyss anförda, och hvaraf jag skulle kunna framlägga mångfaldiga andra prof, något, som mera sannt och troget återspeglar de egentliga egenskaperna hos Amerikanarn, än alla dessa offentliga kraftyttringar, i

hvilka det, som mången gång är verkligen godt och ädelt, dock så ofta vanställes och missbildas under sektväsendets förderfliga inflytande.

För att göra godt och arbeta för det nyttiga ändamålet behöfves icke uti ifrågavarande fall några större associationer, sammankomster, tal, tidningspuffar och allt det maskineri, som vanligtvis eljest anlitas och sättes i rörelse, och som, tyvärr, mången gång visar sig mera såsom hufvudsak än sjelfva ändamålet, som dermed åsyftas. Välgörenheten uppträder icke vid detta och dylika tillfällen likasom utpyntad till ett gallaspektakel, utan sitter enkel och sedesam vid den husliga härden, af mången obemärkt, men till sin verksamhet dock alltid anad af den, som fått blicka djupare in i den kristliga familjens hemlif.

Ibland minnena af våra sednare år vid Tallsjön måste jag omtala ännu en händelse, hvilken, ehuru af en enskild natur och rörande endast mina egna personliga förhållanden, jag likväl icke tvekar att anföra såsom bevis för hvad jag nyss yttrat. Jag har nämnt, att huru vi än inskränkte vårt lefnadssätt, skuldsättning likväl icke kunde undvikas. Hoppet om förökade inkomster till skuldens afbetalande slog felt, och summan, fastän icke stor, var likväl för mig i mina omständigheter ganska betydlig och förorsakade mig många bekymmer, hvilka jag dock icke yppade hvarken för min biskop eller någon annan. Här voro många andra mina embetsbröder i samma, om ej äfven i sämre vilkor än jag; långt ifrån att framför dem kunna hysa något anspråk på hjelp och deltagande, insåg jag snarare mer och mer, att den verkningskrets, som här var mig gifven, icke var löftesrikare än att kyrkan, med de ringa tillgångar den egde till sin disposition, skulle för ett bättre och mera tacksamt ändamål kunna använda de medel, som några af dess enskilda medlemmar nu uppoffrade på missionen ibland de skandinaviska utvandrarne, hos hvilka visserligen icke *dess*, men *min* plats troligtvis snart blefve ersatt af religionslärare, utsände ifrån deras egna kyrkosamfund. För att afbörda mig åtminstone en del af min skuld och äfven framdeles minska mina utgifter, beslöt jag att sälja min häst och derefter, såsom jag i början gjort, företaga mina missionsresor till fots. Detta beslut hann likväl icke verkställas, förr än mina affärer helt oförmodadt blefvo på ett annat sätt fullkomligt rangerade.

I biskopens hus vistades för en kort tid ett ungt fruntimmer, som stod i närmare slägtförhållande till några ansedda familjer i Philadelphia. Hon kom en gång till oss på besök, och, ehuru anande tarfligheten i ett presthus i Vestern, hade hon dock gjort sig en bättre föreställning derom än verkligheten nu utvisade. Van som hon var vid de östra staternas lyx och beqvämligheter, och vid att finna äfven prestens enkla boning derstädes i det yttre åtminstone utvisa en mera betryggad ekonomisk ställning, öfveraskades hon vid anblicken af vår lilla stuga med dess enda kammare och tarfliga möblemang. På de frågor hon gjorde mig dels af uppriktigt deltagande för våra egna förhållanden, men än mer af intresse för framgången af det verk, i hvilket jag var anställd, fann jag mig föranlåten att svara henne lika uppriktigt, och yppade så väl den misströstan jag började hysa med afseende på fortfarande nyttan af den skandinaviska missionen, som ock mina egna ekonomiska bekymmer, uppkomna i följd af det ringa understöd, som lemnades mig af dem, hvilka det egentligen ålåg, att aflöna mig. Hon uppmuntrade mig, att icke förlora modet hvarken i det ena afseendet eller i det andra.

Efter några veckors förlopp öfverlemnade hon mig ett bref från sin yngre syster i Philadelphia, en helt ung flicka, till hvilken hon skrifvit om sitt besök hos den svenska missionären, och hvaraf följden blef en i hast af den unga flickan gjord insamling till ett belopp af 400 dollars, hvilken summa nu åtföljde den vänliga skrifvelsen, och den hon bad mig hålla till godo, i hopp om, att den skulle hjelpa mig ur min iråkade förlägenhet och sätta mig i stånd, att ännu en tid fortfara i min presterliga verksamhet ibland mina landsmän. "Min syster", skref hon, "vetande den oräkneliga mängd ansökningar om understöd till kyrkobyggnader m. m. hvarmed vi här öfverhopas, uppgaf endast 200 dollars, såsom af behofvet påkallade, men några vänner till er mission och er sjelf, ehuru vi äro er personligen obekanta, hafva ansett 400 blifva så mycket mer välkomna."

Oaktadt allt det intresse man tog i de skandinaviska utvandrarnes kyrkliga förhållanden och det bistånd, som i detta afseende skänktes dem, stadgades likväl mitt beslut,

att åtminstone för en tid utbyta min dåvarande verkningskrets emot en annan. Mig föreföll det motbjudande, att oupphörligt förblifva en kyrkans pensionär och att för min existens nästan så godt som helt och hållet bygga på dess understöd, då de, hvilka nu sjelfva både kunde och borde ikläda sig denna förbindelse, undandrogo sig densamma. Att predika för intet, blifver i de flesta fall ungefär detsamma, som att dela ut biblar för intet. Folket hade blifvit vandt vid, att, som de sade, "här i landet icke behöfva betala något för Guds ord," och, när detta måste ske, tyckte en del af Norrmännen det vara bäst att slå sig tillsammans med andra norska nybyggen för att då och då betjenas af en prest af deras egen kyrka, hvilket också hade utsigt för sig, att blifva mest ekonomiskt. Den biskopliga kyrkan behöfde icke köpa sig medlemmar; hvilade motiverna för en förening med densamma endast på ekonomiska skäl, så var det i alla afseenden bäst, äfven för de vidkommande personerna sjelfva, att en sådan förening så fort som möjligt upplöstes. Jag beslöt derföre, att sätta dem på ett prof; hvad utgången än blef, så måste den i religiöst afseende ovilkorligen blifva en vinst. Utvandrarne voro nu icke mer, som då jag först tillträdde lärarekallet ibland dem, i saknad af prester från hemlandet; de som ville förena sig med de lutherska församlingarne, hade tillfälle dertill; de åter, som fortfarande önskade stå i förening med den biskopliga kyrkan, kunde äfven så göra, och, fastän jag lemnade min befattning, hafva Guds ord sig förkunnadt på ett af dem alla förstådt tungomål. [1]) Vid Nashotah seminarium var nemligen en ung studerande från Danmark, M. Sörenson, som snart genomgått sin lärokurs. Fullkomligt hemmastadd i engelska språket, kunde han, allt efter omständigheterna, både taga vård om en amerikansk församling, och arbeta ibland utvandrarne ifrån de tre

1) Det dröjde icke länge, innan ibland de nordiska utvandrarne bildade sig ett eget slags tungomål, ett anglo-skandinaviskt språk, som stundom var rätt löjligt att åhöra. Modersmålet uppblandades nemligen med en mängd sådana försvenskade eller förnorskade ord och termer, som mera specielt hörde till den talandes yrke och lefnadsförhållanden, och dem han i sitt umgänge med Amerikanarne lättare än några andra lärt sig att använda, och hvilka ofta en lång tid utgjorde nästan hans enda kunskap i engelska språket. Så kunde man t. ex. få höra sägas: "Jag har i dag varit öfver på andra sidan *läken* (sjön) och *choppat* (huggit) några dugtiga *loggar*, som jag skall splittra till *rails* (gärdsel), för att *fixa* (laga) *fencet* (gärdsgården) omkring *fila* (*field*=åker)."

nordiska rikena. De ibland dem, som fortfarande ville stå i samfund med den biskopliga, kunde således välja honom till sin pastor. Han var dem väl bekant, hade länge varit mig ett ganska godt biträde vid ungdomens religionsundervisning, och var nu villig, att blifva min efterträdare, skulle han dertill erhålla församlingarnes kallelse och af dem blifva tillförsäkrad ett, om än ringa, årligt understöd.

Åter tillstundade en jul, den sista jag i en gemensam gudstjenst skulle få fira med dem, ibland hvilka jag för några få år sedan första gången tolkade denna högtids betydelse, och den jag visserligen då trodde mig många gånger med dem få upplefva. Icke utan missmod beredde jag mig till de många förestående gudstjensterna, som icke fingo inskränkas till helgdagarne allena, ty, såsom vanligt måste äfven flere af söknedagarne göras till helgdagar för de stationer, hvilka under den egentliga högtiden icke kunde besökas. Julaftonen fick jag dock tillbringa i kretsen af de mina, men den var nära att blifva en mer än vanligt torftig högtidsqväll. De vanligtvis i Sverige brukliga förberedelserna till denna högtid, då visthus och källare fyllas och borden öfverflöda af Guds gåfvor, de hade på länge icke gjort L. något besvär; i detta afseende voro anstalterna snart gjorda: men alltid hade det dock i den tarfliga bostaden varit något af hemlandsseder och hemlandsskick, som äfven åt det yttre gaf en högtidsstämpel. Barnen hade åtminstone fått glädja sig åt flera ljus på bordet; fanns ingen jultårta, så fanns åtminstone risgrynsgröt och ett finare bröd än det som eljest utgjorde vår spis. Men detta år tycktes äfven denna fröjd komma att uteblifva. Vägarnes dåliga skick hade hindrat köpmannen, som uppbygt en mindre handelsbod i vårt grannskap, att föröka sitt i allmänhet just icke särdeles stora varulager; hans magasin var lika tomt som vårt.

Huru mången gång hade jag ej i fordna dagar en sådan afton som denna, med hjertat fullt af glädje och förhoppningar, skyndat förbi en låg koja, der det enda ljuset lyste den omkring julbordet församlade familjen, och dervid tänkt: *kanske* flammar dock den inre glädjen der lika klart som hos de bättre lottade i den rikt upplysta salen? Och säkert äro flere än jag, som med ett sådant *kanske* nedtystat en allvarsammare tanke på skillnaden mellan de olika lot-

terna här i verlden. Hvilken annan betydelse får dock icke detta *kanske*, när man sjelf upplefvat en sådan olikhet och ens egen lifs-erfarenhet kan besvara frågan. Nej, tänkte jag, ännu en gång skall jag försöka, att förskaffa barnen åtminstone några julljus och pepparkakor, och så vandrade jag på nytt till handelsboden, dit lyckligtvis den väntade foran nyss anländt, och med några skålpund ljus under armen, ett krus sirap hängande öfver axeln och fickorna fullpackade med diverse paketer, innehållande risgryn, russin, kandi m. m. skyndade jag hem, *kanske* lika glad som under fordna, mindre bekymmersamma förhållanden.

Trettonde-dag jul församlades alltid hos biskopen hela den talrika familjen vid Nashotah, lärare och studenter, och äfven i grannskapet boende prester med deras hustrur och barn. Det var en enkel familjefest, till hvilken vi detta år, liksom de föregående, voro inbjudne. Alla bekymmer glömdes, — icke vid glaset, ty umgängeslifvet i Amerika är ett bevis, att man mycket väl kan vara det förutan och hafva lika roligt ändå, — men hvar och en, äldre och yngre, gladde sig af att liksom i en syskonkedja sluta sig omkring den gamle faderlige vännen, som hade ett vänligt ord åt alla, ett Guds frid åt alla till ett godt slut på den tilländagående julhögtiden.

Några dagar derefter företog biskopen en visitationsresa till norra delen af stiftet, på hvilken jag åtföljde honom. Meningen var, att på samma gång besöka åtskilliga ställen, der några familjer af den biskopliga kyrkan bosatt sig, hvilka, dittills i saknad af allt presterligt biträde, genom biskopen sökt att erhålla ett sådant. Ett af dessa ställen, tänkte vi, torde möjligtvis blifva en passande plats för mig, hvadan det var godt, att vi båda togo närmare kännedom om förhållandena. Mig bereddes på detta sätt tillfälle att predika, och kunde vi så inhämta, huruvida min utländska brytning gjorde åhörarne obenägna att välja mig till sin pastor.

Vid dylika visitations-resor, då jernvägar och andra komunikations-medel icke finnas att tillgå, bruka vanligtvis församlingarne vidtaga nödvändiga anstalter för biskopens resa från ett ställe till ett annat. 'Denna gång begagnade vi dock min häst och anspråkslösa enbetsvagn, som, ehuru utan andra fjedrar än ett par träliggare under sitsen, likväl var nästan lika beqväm, som de vanliga fortskaffningsmedel,

hvilka vid dylika tillfällen anlitades. Marken var alldeles bar, och de sednare dagarnes skarpa köld gjorde vägarne ganska knaggliga, så att resan äfven i detta afseende för en äldre person hade sina besvärligheter. Men en gammal, vid fältstrapaser vand öfverste kunde icke vara mera outtröttelig vid mödor och besvär eller med bättre lynne uthärda dem, än den trogne korsets stridsman, som nu satt vid min sida. Köld och storm skyddes icke, när pligten kallade honom till något enstaka nybygge eller till någon uppväxande stad, der några få medlemmar af Kristi hjord afvaktade hans ankomst. Icke sällan hade vi att söka vårt nattherberge på något eländigt ställe, bärande namn af värdshus, der omkring disken i skänkrummet, utom hvilket kanske icke finnes någon uppvärmd kammare, samla sig en mängd lösa personer och sådana som svärma omkring i trakten, för att rikta sig på ankommande utvandrares bekostnad, och hvilka merändels erbjuda ett ingalunda angenämt sällskap. Någon gång hände det, att det nattläger som anvisades oss, blef bädd vid bädd med dylika personers, biskopen så väl som den begroggade, råa arbetaren inqvarterade på den dragiga vinden under spåntaket. Den enda beqvämlighet, som vi vid dylika tillfällen sökte betinga oss, var en säng för egen räkning, ehuru, såsom två i sällskap, det dock nu icke var att befara, hvad man eljest under dylika färder måste vara beredd på, nemligen att sedan man trött af resan väl inslumrat, en helt och hållet obekant passagerare kommer och kryper under samma täcke, hvarefter det icke är underligt, om den, som är mindre härdad för dylika äfventyr hålles vaken en stor del af natten under hvarjehanda gissningar öfver hvem och hvad slags "gentleman" man gifvit honom till sängkamrat.

Under denna resa fick jag ytterligare tillfälle att bemärka den, tvärtemot bruket i England, vidsträckta betydelse man härstädes gifvit benämningen *gentleman*. Denna titel tyckes i Amerika och synnerligast i Vestern, utan åtskillnad och utan afseende på bildning eller andra lefnadsförhållanden, tillkomma hvilken karl som helst, likasom benämningen *Lady* är helt och hållet synonymt med ordet qvinna. Uppassaren som borstar mina stöflor, likasom pigan som bäddar min säng heta *that gentleman, that lady,* och vid middagsbordet i ett logg-värdshus sitter "gentleman-kusken",

som kör diligensen, vid sidan af sina gentleman- och lady-lika passagerare.

Vår resa gick genom det förut omtalade Pt. Washington, och derifrån längs med stranden af Michigan-sjön till en annan liten uppblomstrande stad, Sheboygan. Denna färd erbjöd ett eget behag. Gynnade af ett klart och vackert väder, hade vi tillfälle att betrakta hvad som åtminstone för mig voro högst sällsamma naturscener. Vi åkte nemligen på hvad som kallas *the beach*, eller det yttersta af sjöstranden, hvars fina sand, bestänkt af insjöhafvets vågor, var hårdt tillfrusen och bildade en landsväg, jemn och slät som ett golf, och glittrande i solljuset, såsom hade den varit öfversållad eller rättare sammansatt af diamanter. På den ena sidan, öfver branta klippor och sandbankar, den högväxta furuskogen, förvillande ögat med sin sommarlika grönska, — på den andra sidan åter, det mest ödsliga och fullständiga vinterstycke, som gjorde, att jag nästan trodde mig förflyttad till någon trakt vid Norra Ishafvet. Vågorna, som öfversköljt stenarne, klippstyckena och sandreflarne, hvilka nästan längsefter hela kusten på ett icke stort afstånd ifrån hvarandra och ifrån sjelfva stranden höja sig öfver vattenytan, hade täckt dem med ett islager, som stundom företedde de mest besynnerliga och fantastiska formationer; höga ispelare och kolonner omvexlade med ännu större massor, der en evig vinter tycktes hafva förskansat sig inom ogenomträngliga vallar och torn, hvilka helt och hållet bortskymde de skummande vågor, som brusande bröto sig emot isfästet, och af hvilka blott en och annan, genom någon hvälfd öppning i de tjocka ismurarna, med saktad fart vältrade sig fram mot stranden.

Ankomne till Sheboygan, som nu eger omkring 4,000 innevånare, men då icke hade mer än lika många hundrade, blefvo vi vänligt och gästfritt emottagna af några der bosatte kyrko-medlemmar, som, ehuru få till antalet, bildat en egen församling under en ung, verksam pastors vård, och som genom verkligen lofvärda ansträngningar lyckats att uppbygga en vacker kyrka, den biskopen nu var kallad att inviga.

I följd af här rådande förhållanden händer högst sällan, att en församling lyckas att fullborda äfven en mindre kyrkbyggnad, utan att åsamka sig en skuld, hvars afbetalande

sedan vanligtvis möter många svårigheter. Det har mer än en gång inträffat, att en sålunda skuldsatt församling blifvit nödsakad att efter en tid försälja det tempel, som högtidligen blifvit helgadt till Guds namn och ära, och hvilket sedan kommit att begagnas för helt och hållet profana ändamål. Detta har gjort, att biskoparne nu mera aldrig inviga en kyrka förr än den är fri från all skuld och församlingens ointecknade egendom, men derigenom händer också, att ett icke ringa antal kyrkor i åratal begagnas och kanske icke kunna invigas, förr än de äro färdiga att ombyggas.

Här var förhållandet dock icke så. Den lilla enkla kyrkan i Sheboygan hade nyss blifvit fullbordad, och dess invigning blef första gudstjensten vid dess altare. Vid vår ankomst voro fruntimmerna som bäst sysselsatte att lägga sista hand vid arbetet, täckande, såsom bruket är i nästan alla kyrkor i Amerika, golfvet med mattor, både på gångarne, i koret och i de med stoppade dynor försedda bänkarne. Här, liksom på de flesta andra ställen, kan man verkligen säga, att fruntimmerna äro de, som hafva största förtjensten af en kyrkas uppbyggande. Det är förnämligast genom deras eget arbete och verksamhet som ett sådant företag kan krönas med framgång. Jag vill visst icke, såsom mången gör, beskylla männerna för tröghet och likgiltighet i detta afseende; men, upptagne, som de äro, af sina affärer och göromål, äro de glade, att på sina hustrurs enträgna böner derom, blott öppna på kassakistan och sedan slippa nästan allt vidare besvär med saken. Damerna förskaffa dessutom ofta ganska betydliga penningebidrag för det goda ändamålet, medelst arbeten, som de sjelfva förfärdiga, och hvilka sedan herrarna, om mera af pietet än af artighet låter jag vara osagdt, inköpa till ett pris, vida utöfver verkliga värdet.

Detta var den första mera offentliga kyrkliga förrättning under resan. Biskopen predikade, såsom vanligt är vid dylika tillfällen, sjelf. Något särskildt tal med anledning af invigningen brukas icke, utan är ämnet för predikan valdt och afhandladt med gjordt afseende på den högtidliga förrättningen. Vid samma gudstjenst, vid hvilken församlingens pastor och jag voro de enda assistenterne, förrättade biskopen äfven konfirmation, då några redan äldre personer stadfästade sitt döpelseförbund. Gudstjensten slutade med nattvardsgång, då, såsom vanligtvis alltid är förhållandet, ett större antal

fruntimmer än män infunno sig vid Herrans bord. I nästan alla församlingar öfver hela Amerika är det på samma sätt: de manliga kommunikanterne äro alltid vida fåtaligare än de af det andra könet. Jag observerade här några gifta fruntimmer, hvilkas män tillhörde andra bekännelsesamfund och som naturligtvis blefvo qvarsittande i sina bänkar, under det hustrurna framgingo till altaret. Dock hade säkert äfven de fått lemna icke så obetydliga bidrag till den kyrkobyggnad, i hvilken de sjelfva icke voro annat än gäster och främlingar.

Följande dagen, bortbjuden till ett af de förmögnare husen i staden, hörde jag den unga, älskvärda värdinnan halft skämtsamt yttra till biskopen, att hon hoppades snart göra sin äkta hälft till en god kyrkoman. "Vi ha' icke kommit så långt än", svarade denne, som förut visat sig vara en särdeles varm anhängare af en af de många baptistsekterna; men att han dock kommit ett godt stycke på vägen, derom vittnade ett litet jollrande barn, som några veckor förut emottagit det heliga dopet, med fadrens samtycke, ehuru, som denne uttryckte sig, han icke kunde begripa hvad det skulle tjena till. Allt utvisade, att han dock snart skulle lära sig att begripa det. De argumenter, som i sådana fall kanske ingen prest skulle kunna lyckas att vederlägga, förlora efterhand sin styrka, när sanningens talan föres af den, som blifvit gjord till ett med en sjelf. På detta sätt händer icke sällan, att qvinnan med sitt hjerta äfven gifver åt mannen hjertats tro, och att han tillslut kommer att gifva sin hyllning åt båda. Dessutom torde väl ibland hända, att om mannen en gång för hustruns skull deponerat en del af sin kassa i kyrkmurarna, så deponerar han nog på grund deraf också slutligen sig sjelf i någon af bänkarna, och, om än det heliga ordet: "der edra egodelar äro, der är ock edart hjerta", icke i ett dylikt fall fullkomligt kan tillämpas, så följer dock med hvad som gifvits af de förra en viss välvilja, som under härvarande förhållanden allaredan är en stor vinst. Det förtjenar anmärkas, att ehuru mannen, hvars hustru bekänner sig till den biskopliga kyrkan, antingen han tillhör en annan bekännelse eller står utanför dem alla, ganska ofta och isynnerhet i sednare fallet öfvergår till *hennes* kyrka, åtminstone såsom bänkmedlem, så hör man deremot högst sällan, att mannen, då *han* tillhör den biskopliga kyrkan, låter förmå sig att öfvergå till hustruns sektsamfund. Det religiösa

förhållandet under ett sådant äktenskap är på sätt och vis karakteriseradt af hvad en baptist-fru just här på stället yttrade, nemligen, att hade hon kunnat ana, det hon ej skulle lyckas förmå sin man att lemna den biskopliga kyrkan och låta döpa om sig, så hade hon aldrig tagit honom till äkta. Jag lemnar osagdt, huruvida icke han, oaktadt all den ömsesidiga kärlek och aktning, som eljest rådde makarne emellan, fann sig bedragen i just samma förhoppningar om att kunna göra en proselyt.

Vår resa fortsattes vidare norr ut till *Green Bay*, en stad vid den stora insjöviken af samma namn, som kan sägas utgöra en del af sjön Michigan. Vid denna stads första anläggning hyste man, liksom öfverallt under dylika förhållanden, de största förhoppningar om en framtida storhet och merkantil betydenhet, och staden täflade länge med Milwaukie om att blifva Wisconsins metropolis. Den utlades öfver en ganska betydlig areal och en mängd stora, präktiga byggnader uppstodo hastigt liksom genom ett trollslag. Nu liknade den emellertid en bankruterad köpmans tillslutna kontor, ett i visst fall praktfullt monument öfver felslagna spekulationer. Den företedde ett af de föremål man så sällan möter i Amerika, nemligen sådana, vid hvilkas åsyn man icke i inbillningen ser framåt och tänker sig en blifvande makt och blomstring, utan som tvärtom låter en med blicken dröja vid det förflutna. Den erinrade om hvad man eljest så lätt glömmer, då man ser så mycket som vittnar om en tilltagande välmåga, och betraktar de förvånande framsteg, som inom en kort tid blifvit gjorda, nemligen att, under det taflan framställer det mest lysande perspektif, den också derjemte har en skuggsida, att vid sidan af den förvärfvade rikedomen och ett yttre välstånd, som knappast låter en ana någon brist och fattigdom, dock stå åtskilliga ruiner efter öfverdådiga spekulationer och bittra missräkningar, och att under samhällets ofta brådstörtade framåtgående mången har fallit ett offer på vägen.

Stora byggnader stodo nu här alldeles öde, och staden som kunnat rymma flera tusende innevånare, räknade knappast lika många hundrade. *Green-Bay* var ursprungligen en fransk koloni och dref en tid en icke så obetydlig pelsverkshandel. Hoppet om dess egentliga vigt och betydenhet byggdes dock i sednare tider förnämligast på dess trävaru-

handel, då landet bakom densamma bestod af nästan outtömliga barrskogar; men dess läge, som tvingar seglaren att taga en stor omväg omkring en smal, långt ut i insjöhafvet sig sträckande landtunga, skall alltid blifva ett hinder i vägen för att den skall kunna blifva en af Vesterns mera blomstrande städer. Emellertid voro här flere familjer, i hvilkas hus allt vittnade om ett större välstånd än jag förut sett på något annat ställe i Vestern. Till en af dem blefvo vi inbjudna på en middag, som i yppighet säkert kunnat täfla med hvilken som helst i någon af de furstliga köpmanspalatserna i NewYork. Värden, egare till en betydlig del af vidsträckta, ännu oförsålda stadstomter, hyste ännu de mest sanguiniska förhoppningar om stadens blifvande storhet, och fortfor att uppskatta sina öde tomter till ett värde, som gjorde honom sjelf värd mer än en million dollars.

Här var en biskoplig kyrkoförsamling, som, under det staden tycktes vara i aftagande eller åtminstone stillastående, vittnade om ett mera hoppfullt framåtskridande. Jag såg här en af de större kyrkorna i Wisconsin, och en ganska talrik församling besökte de gudstjenster, som under vår vistelse i staden i densamma förrättades. Här liksom i hvarje annan församling, den vi besökt under vår resa, predikade biskopen sjelf och förrättade konfirmation med dem, som förut af församlingens pastor blifvit beredde dertill. Vid en söndags aftongudstjenst förunnades mig att första gången på engelska språket tala till en större samling åhörare.

I grannskapet af staden hade den biskopliga kyrkan för några år sedan inköpt $\frac{1}{4}$ sektion land, hvarpå den låtit uppföra tjenliga byggnader och anlagt en skola för de indianstammars barn, hvilka ännu uppehålla sig i dessa trakter. Det var ett af de många, men, tyvärr, ofta misslyckade försök, som göras i denna riktning. Så till vida hade dock en ganska stor svårighet redan blifvit öfvervunnen, som flere indianfamiljer låtit beqväma sig till, att ditsända sina barn, för att uppfostras och undervisas. Men inrättningen var knappast kommen i gång, förr än den romerska kyrkan lät anlägga en dylik nästan så godt som på den andra sidan om vägen. De större medel denna kyrka har till buds, de åtminstone i början mäktigare drifffjädrar, som den så väl förstår att sätta i rörelse för att vinna sina ändamål, och det sinnligt imponerande sätt, hvarigenom den, isynnerhet

på den för glitter och grannlåt svaga vilden, för en tid lyckas att göra ett visst intryck, gjorde att den protestantiska inrättningen innan kort måste upphöra. Men detta var också, så vidt mig är bekant, det enda varaktigare resultat af det påfviska partiets rivaliserande omvändelseverk i nämnda fall. Det föll snart sjelf i den grop det gräfde för en annan. Dess missionsinrättning på detta ställe står öde och öfvergifvet liksom den förra, båda hvar på sitt sätt ett sorgligt vittnesbörd om huru Kristi rikes tillväxt af tvedrägt och partier motarbetas.

Men fastän kyrkans verksamhet i nyssnämnda fall icke kröntes med framgång, så har dock dess gudomliga öfverhufvud välsignat dess bemödanden i ett annat af ungefär samma art, icke långt aflägset ifrån den trakt, som den af omständigheterna tvingades att utrymma. Inom staten New-York är ännu ett *county*, som bär namn af *Oneida* efter det indianfolk, som fordom innehade den delen af landet. Då de till Förenta Staterne afträdt sitt vidsträckta territorium, anvisades dem nyssnämnda område till hemvist, der större delen af deras efterkommande sedan blefvo jordbrukare och antogo kristna läran. Efter hand och äfven der allt mera påträngde af de hvita, blef likväl en utvandring nödvändig, och kongressen tillerkände och upplät då åt Oneidafolket en temmeligen vidsträckt trakt i Wisconsin, några få mil vester om Green-Bay, dit den största delen af stammen, några hundrade familjer, då begåfvo sig och uppbyggde sig fasta bostäder; de öfriga qvarblefvo i staten NewYork, der man ännu möter dem i en till hälften indiansk, till hälften europeisk drägt, likasom de äfven i öfrigt till en del antagit de hvites lefnadssätt och civilisation. De som bosatt sig i Wisconsin hafva måhända mer än de andra bibehållit den indianska nationaliteten. De utgöra här en alldeles egen kommun, eller rättare sagdt stat, i hvilken, ehuru helt och hållet belägen inom de hvites besittningar, de lefva under sina egna fastställda lagar, och, liksom andra indianstammar, styras af sina egna höfdingar. Jagten utgör ännu deras älsklingsyrke, fastän de icke kunna utöfva den på ett lika vidsträckt område som deras ännu öfver egna landsträckor kringvandrande stamförvandter. De flesta af stammen öfvergingo, som nämndt är, redan då den hade sitt hemvist i staten NewYork, till kristendomen, och utaf dem, som nu lefva i

Wisconsin, äro få som icke antagit kristna läran. En del bekänna sig till det methodistiska samfundet, andra åter, utgörande ett något större antal, hafva blifvit medlemmar af den biskopliga kyrkan, hvars mission ibland dem blifvit välsignad med mycken framgång och burit goda frukter. Ett af de förnämsta ändamålen med biskopens visitationsresa denna gång, var att besöka den indianska församlingen och der förrätta konfirmation.

Med denna mission är förenad en omständighet, som lifligt återkallar i mitt minne studiitiden vid Nashotah, och som må anföras såsom ett af de många goda resultaten af denna utmärkta läroanstalt.

En gång, kort efter att den tagit sin början, stod en kraftfull yngling, huggande ved i den nästgränsande skogen, invid hvilken hans fader uppbyggt sig ett logghus och med sonens biträde odlat ett litet jordstycke. Han var en äkta typ af den i vildmarken härdade och uppväxte *backwoodsmannen*, ty, ehuru ännu i ynglingaåldern, bar hans hela väsende redan manbarhetens prägel. Hvarken han eller någon annan af familjen tillhörde något bekännelsesamfund, då Mr Breck och de andra missionärerne uppbyggde det lilla kapellet vid Nashotah. Ynglingen, som aldrig förut bevistat en kyrkans gudstjenst, inställde sig här hvarje söndag och lyssnade uppmärksamt till det heliga ordet. Der han nu stod med sin yxa för att fälla till marken en af skogens väldiga ekar, hörde han på afstånd klockan vid Nashotah kalla till morgonbönen. Hvad som en tid rört sig som en obestämd föreställning i hans inre, tycktes nu på en gång utveckla sig till ett klart medvetande och beslut. Han lemnade yxan sittande qvar i den halffällda trädstammen, och begaf sig till Mr Breck, samt anhöll, blyg och förlägen, att få blifva en af de studerande vid den nya läroanstalten. Klädd i arbetarens grofva drägt, med sitt solbrända, väderbitna ansigte, händerna hårda och valkade, något tölpig i sitt sätt, erkännande hela sitt kunskapsförråd bestå i de första grunderna, inhämtade i folkskolan, hade han troligen under vanliga omständigheter fått ett afslag på sin begäran, och de flesta skulle i den unga, obildade *backwoodsmannen* icke kunnat upptäcka något passande ämne till en blifvande kyrkans tjenare.

Presterne vid Nashotah trodde sig likväl i honom skönja

den rätta mannen, och de misstogo sig icke. Efter en tid erhöll han det heliga dopet; den råa och obildade vestra pioniären blef en flitig student. Hans erfarenhet som arbetare och jordbrukare gjorde hans fyra timmars dagliga arbete vid missionen ganska gagneliga för densamma. År förgingo, under hvilka han genomgick den faststälda elementära, akademiska och theologiska lärokursen. Hans fader och syskon förenade sig med kyrkan, och sjelf blef han slutligen prestvigd och är nu en rikt begåfvad och verksam missionär ibland de nyss omtalade Oneida-indianerne, i alla afseenden skicklig och passande för det med många svårigheter förknippade arbete, åt hvilket han helgat sina krafter. Så har Försynen på sina underbara vägar fört både den trogne läraren, *Mr Breck*, och hans flitige, fromme lärjunge, *Mr Goodnough*, att hvar på sitt håll "förkunna hedningarne Kristi obegrundeliga rikedomar."

Dagen för den af biskopen utsatte gudstjensten ibland indianerne infunno sig tidigt tvänne af dem i Green-Bay, för att blifva våra ledsagare öfver den tillfrusna fjärden och i den något oländiga skogsmark, hvarigenom vi hade att färdas. Ingenting af hvad jag förut sett i Amerika påminde mig så lifligt om Sverige, som den väg vi nu tillryggalade. Snö hade fallit och låg i hopade flingor på de höga furornas grenar, som öfverskuggade den smala skogsvägen, och mellan hvilka framskymtade en och annan gulnad björk, lik den som i norden slår sina rötter omkring klippans häll, och i hvilken jag i inbillningen äfven nu drömde mig höra "trasten sjunga sitt sorgeqväde öfver den korta sommaren, öfver den döende naturen."

Straxt innan gudstjensten skulle begynna anlände vi till det indianska settlementet; folket var redan församladt i den enkla, men vackra kyrkan, hvars utseende påminde mig om våra mindre landskyrkor i Sverige. Då biskopen, församlingens pastor och jag, iklädde våra mess-skrudar, trädde inom altarringen, stod församlingen upp och sjöng fyrstämmigt, efter den Gregorianska tonsättningen, *Gloria in Excelsis*, öfversatt på det indianska tungomålet. Sången var vacker och melodisk, och hela gudstjensten, som förrättades på indianska och skedde med några få förkortningar, i öfverensstämmelse med den biskopliga kyrkans ritual, bar en egen prägel af djupt allvar och högtidlighet. Kallt skulle, i

sanning, det hjerta vara, som vid en sådan gudstjenst som denna kunde förblifva känslolöst och ej väckas till att innerligt tacka Gud, som, viljande att alla menniskor skola komma till salighetens kunskap, äfven här låtit sitt ljus uppgå för dem som länge sutit i mörko lande.

Biskopens predikan öfversattes punkt för punkt af en vid församlingen anställd tolk, en indian, som aflönas af missionskassan. Dennes framställning skedde med mycken liflighet och under många, stundom något alltför häftiga gestikulationer. Efter hvad jag sedan hörde, lärer öfversättningen af åtskilliga meningar icke varit särdeles trogen. Så t. ex. när biskopen, i det han afhandlade konfirmationsakten och dess betydelse, kom att omnämna, huru apostlarne, då de hört att Samarien genom Philippi predikan anammat Guds ord, sände dit Petrus och Johannes; så kom tolken, som i hast icke kunde erinra sig namnet Philippus, dock icke ur koncepterna, utan öfversatte det med: "den der mannen i Samarien, ni förstår väl hvem han menar". Troligen gick på detta sätt mycket af biskopens enkla, och i skriftspråkets, till hjertat gående ord, affattade predikan förloradt för åhörarne. Med den mest spända uppmärksamhet och det högtidligaste allvar lyssnade dock alla till hans ord, och jag har aldrig i någon annan kyrka sett en mera eftertänksam församling.

Efter predikans slut framträdde några redan till äldre år komne indianer och qvinnor, för att, knäböjande vid altaret, stadfästa sitt döpelseförbund; derpå förrättade biskopen nattvardsgång, i hvilken vi alla deltogo, förenande oss omkring Hans kors, som utgifvit sig sjelf till en försoning för oss alla, af hvad land, tungomål och slägt vi än må vara. Ack, kanske låg den obildade skogens son, som i sin grofva filt knäböjde vid vår sida, närmare Frälsarens bröst, än mången af oss andra, som ifrån barndomen blifvit undervisade i Hans himmelska lära!

Den insamling som gjordes, skedde till förmån för missionskassan, och indianen uppfyllde i detta fall sin pligt, samvetsgrannare måhända än de flesta af hans hvita trosbröder.

När allt var slutadt, framträdde först höfdingarne och stammens äldste och sedan alla de öfriga, äfven qvinnor och barn, till biskopen för att trycka hans hand och helsa honom

välkommen. Af enhvar kallades han fader, och så vidt den inre känslan kan afspegla sig i indianens ansigte, röjde sig hos alla en verklig glädje vid att få återse honom. Han kunde dock denna gång icke länge qvarstanna hos sina röda barn, utan måste redan samma dag återvända till Green-Bay. Jag dröjde deremot ännu ett par dagar hos min gamla vän och kamrat ifrån Nashotah, under hvilken tid jag besökte flere indianska familjer och sökte göra mig förtrogen med deras lefnadssätt, som, ehuru de hade fasta bostäder och voro jordbrukare, dock på det hela taget, syntes mig föga afvikande ifrån kringvandrande stammars. Troligt är likväl, att de förändringar, som kristendomen redan åstadkommit, skola inom några få år höja dem ännu mer öfver de sistnämnde. Den nära beröringen med de hvite, ehuru välgörande i många fall, har dock i andra, såsom vanligt är under dylika förhållanden, äfven här haft ett förderfligt inflytande. Oaktadt missionärernas och de äldstes vaksamhet, och oaktadt det icke är någon hvit man tillåtet, att nedsätta sig inom den lilla indianska koloniens territorium, har dock eldsvattnet banat sig väg till densamma. För ett par år sedan uppbyggde en handlande just på sjelfva gränsen en bod, ifrån hvilken giftdrycken strömmade ut till de flesta hyddorna. Förgäfves klagade man öfver ofoget; auktoriteterna hade intet lagligt skäl, att fördrifva köpmannen eller tvinga honom att upphöra med sin handel. Några indianer tillämpade derföre Lynchlagen, begåfvo sig med sina klubbor till handelsboden, och inom några ögonblick var den nedrifven och hela dess whiskeyförlag utslaget på marken. De lagliga myndigheterna sågo genom fingrarna med detta tilltag, och handelsmannen, som i allmänna opinionen icke kunde räkna på något medhåll, fann det icke mödan värdt, att söka upprättelse. Hvarken han eller någon annan har sedan förnyat ett dylikt företag, men Green-Bay är emellertid tillräckligt nära, för att förse det indianska samhället med hvad som mer än något annat utgör hela det röda slägtets förderf.

De som här omfattat kristna läran, äro i allmänhet väl undervisade uti densamma, och deras bekännelse grundad på en verklig, inre öfvertygelse. En del af det Nya Testamentet är öfversatt på deras tungomål. Mängden af de äldre kunna dock icke läsa, och allt beror således på den mundtliga undervisningen, hvarvid, isynnerhet då ibland

det engelska språket måste anlitas, de anmärkningar de göra, ofta sätta deras lärare i förlägenhet att kunna bibringa dem en nöjaktig förklaring. Så t. ex. hörde jag någon berätta, huru en indian en gång, på grund af bibelordet, yttrade sin bestämda öfvertygelse vara, att Green-Bay redan i Konung Davids tid existerade och florerade som en namnkunnig stad. Han hade nemligen läst den 38 psalmen, hvari förekommer: "Jag hafver sett en ogudaktig, som var fast väldig, och utbredde sig, och grönskades såsom ett lagerbärsträd," hvilket sednare ord i den engelska bibelöfversättningen är återgifvet med *greenbay-tree.*

Den gudstjenst biskopen förrättat hos Oneidaindianerne skedde på en söknedag, och då jag ännu den följande söndagen uppehöll mig på stället, anmodade mig min embetsbroder att predika. Församlingen var äfven vid detta tillfälle ganska talrik och ytterligare ökad med en mängd barn, hvilka mödrarna förra gången måtte hafva lemnat hemma. Uppkommen i predikstolen såg jag nästan hvart jag vände min blick en liten indianunge hängande på väggen, eller stående i en lutande ställning i bänken, fastlindad vid ett vaggbräde, såsom jag förut beskrifvit bruket vara ibland detta folk. En sådan församling på väggarne, jemte den, som insvept i sina filtar satt i bänkarna, företedde en högst egen anblick. Märkeligt nog iakttog den förra under predikan en nästan lika så högtidlig tystnad och sågo lika så begrundande ut, som den sednare. Blott en eller två gånger hördes ett svagt qvidande läte från de lefvande kyrkväggsbilderna, hvilka, utstyrda i sina brokiga bandager, hade en viss likhet med de målade, så kallade kyrkenglar, som ännu utgöra prydnaderna i en och annan gammal landskyrka i Sverige.

Väl var, att jag skrifvit min predikan, ty den sällsamma omgifningen och tolkens öfversättning af hvarje mening särskildt, hade gjort ett sammanhängande extemporeradt föredrag omöjligt. Äfven nu var det mig ganska svårt, att bibehålla fattningen. Framställningen måste ske i mycket korta satser, dem man aldrig kunde vara riktigt säker på, när tolken slutat öfversätta, förr än han iakttog ett längre uppehåll, och äfven då kunde det ibland hända, att han började på nytt. Huruvida han gjorde några förbättrade kommentarier till min predikan, eller huru mycket kunde

räknas honom till förtjenst, var jag ur stånd att bedömma; men visst är emellertid, att har jag icke annorstädes förvärfvat rykte som skicklig predikant, så har jag åtminstone gjort det ibland Oneida-indianerne. De gåfvo mig onekligen det största loford som kunde gifvas mig, nemligen, att näst deras fader, biskopen, vara den bästa talare de hört. Hvad som så tillvann min predikan deras bifall, var troligen en episod i densamma, som isynnerhet lärer hafva slagit an på den af kristendomen nu mera förmildrade krigiska känslan hos detta folk. Jag hade nemligen tagit till text Matth. 3: 9, och tillämpande den på hedningarnes inträdande i det nya nådaförbundet, kom jag att i förbigående nämna, huru han, som nu talade till dem, sjelf härstammade från ett folk, som en gång, liksom de röde männen, var vidt beryktadt för sina krigiska bedrifter och icke sökte någon annan ära, än den som med svärdet förvärfvades i härnad; men huru, när kristendomens fridsbudskap förkunnades i det land, som deras förfäder tänkte sig såsom landet, der solen uppgick, äfven detta folk begrof sina *tomahawks* och förbytte sitt *war-whoop* i bön till Honom, i hvars namn fremlingen, kommen långt öster ifrån, nu här med dem såsom bröder och barn af samma fadershus åkallade den ende och sanne Guden.

Biskopen, som hade några stationer längre inåt landet att besöka, träffade med mig den öfverenskommelsen, att vi åter skulle mötas i en liten köping, *Sheboygan Falls*, belägen några mil ifrån den förut omtalade staden *Sheboygan*. Han hade der på en bestämd dag och timma utsatt gudstjenst och nattvardsgång, och hoppades vid den tiden der kunna inträffa. En hastigt påkommande blid väderlek med åtföljande regn hade emellertid gjort vägarne i det närmaste ofarbara, och skulle han icke kunna hinna fram i rättan tid, var jag, som icke hade några göromål, som förorsakade uppehåll på återresan, tillsagd att i hans ställe börja den utlysta förrättningen och hålla mig beredd att predika.

Efter 3:ne dagars högst besvärlig resa anlände jag till utsatt ort kort före den för gudstjensten bestämda tiden; men ingen biskop syntes till. Det var en afton-gudstjenst, och församlingen började redan vandra af till skolhuset, en och annan medförande ljus och stakar till dess upplysning. Både väder och väglag voro så beskaffade, att jag icke utan oro

kunde tänka på den gamle, vördnadsvärde mannen, som jag visste hade att tillryggalägga en väg, på hvilken det var ganska osäkert, huruvida han kunde komma fram med något åkdon, och under hvilken han hade att färdas flere mil genom alldeles obebodda trakter. Gudstjensten måste emellertid begynnas utan honom, och redan sjöngs psalmen, som föregick predikan, då jag, som litet emellan haft blicken fästad på dörren, slutligen såg honom inträda, för första gången så uttröttad, att han icke tycktes vara i stånd, att deltaga i den förrättning han utsatt. Också gick församlingen denna gång miste om att höra hans faderliga förmaningar. Nattvardsgången förrättade han dock sjelf.

Dagen förut hade han predikat tvänne gånger och fullgjort andra kyrkliga förrättningar i en liten uppväxande stad vid kusten, *Manitoowoc*, belägen 30 eng. mil ifrån *Sheboygan Falls*. Åtföljd af tvänne ledsagare, hvilka dock på halfva vägen lemnade honom efter sig, begaf han sig tidigt på morgonen derifrån, ridande, ett slags sätt att färdas, hvaruti han icke var mycket öfvad och som han icke annat än i högsta nödtvång anlitade. Men, som jag anat, var vägen för närvarande ofarbar med åkdon. Ungefär halfvägs begynte hästen halta; för att lindra det arma djurets möda, och trogen förmaningen: "den rättfärdige förbarmar sig öfver sitt ök", steg han af och tillryggalade gående i slask och lersörja det återstående af vägen, ledande den halta hästen vid betslet, då han ingenstädes fann ett hus, der han kunde aflemna den. Sålunda kom han i den mörka, ruskiga vinterqvällen fram till *Sheboygan Falls*, utmattad och i ett tillstånd, hvari jag aldrig hvarken förut eller sedan sett den äfven i sin yttre klädsel ännu alltid högst noggranna, ålderstigna mannen. Men äfven nu, då några ömkade sig öfver de strapaser han fått uthärda och beklagade honom, kunde han icke återhålla det vänligt tillrättavisande missnöje, han alltid visade vid dylika yttranden. "En man", brukade han säga, "är aldrig att beklaga, när han söker uppfylla sin pligt".

Det blef nu beslutadt, att jag följande dagen skulle vända tillbaka samma väg han kommit. Han hade nemligen till nästkommande söndag utsatt för mig en gudstjenst i *Manitoowoc*, der flere medlemmar af vår kyrka bosatt sig, hvilka länge varit angelägna om att erhålla en pastor. Han trodde, att om jag besökte dem, och, om min utländska

brytning icke allt för mycket misshagade dem, deras val torde falla på mig, och anmodade han mig, att under alla omständigheter på nämnde ställe organisera en församling.

KAPITLET XI.

Ankomst till Manitoowoc. — Första gudstjensten derstädes. — En ny församling organiseras. — Val att blifva dess pastor. — Flyttning från Tallsjön. — Staden Manitoowoc och befolkningen der i trakten. — Det bemötande jag af dem rönte. — Mina föregångare på stället. — Anekdot om en nykterhetspredikant. — Några anmärkningar rörande nykterhetsföreningarne och deras verksamhet. — Insmuggling af bränvin oaktadt den prohibitiva lagen. — Utdrag af en tidningsartikel angående nykterhetsföreningarne. — Söndagskolan och min presterliga ställning i Manitoowoc. — Presbyterianerne och deras förhållande till Kyrkan. — Utdrag utur 2:ne presbyterianska kyrkotidningar. — Not till detta kapitel.

Afsigten med min resa till Manitoowoc uppfylldes. Anländ dit, emottogs jag vänligt af de få dervarande kyrkomedlemmarne, men sällan har väl någon prest så *profvat* i en församling, som jag här fick göra. Det var icke nog med *en* profpredikan utan fyra, och de alla på *samma söndag*. Berättelsen derom torde möjligen gifva läsaren en föreställning om den mängd af förrättningar, som stundom hopa sig på en missionär under hans resor i mera aflägsna distrikter i Vestern. Då jag vid detta tillfälle icke kunde uppehålla mig der på stället, mer än en söndag, så tycktes man vilja draga all möjlig nytta af den dagen, och uti en mängd af gudstjenster söka ersättning för den långa tid under hvilken man nödgats undvara dem helt och hållet. Här var ingen kyrka, utan ett groftimradt, mörkt och ruskigt skolhus måste dertill användas. Kl. 11 f. m. samlade sig der, så vidt utrymmet medgaf, den lilla stadens innevånare, medlemmar af alla möjliga denominationer. En stor del af församlingen tillhörde icke något bekännelse-samfund; den största delen hade under en längre vistelse i Vestern, och boende utom hvarje kyrklig förenings inflytande, affallit ifrån den kyrka de fordom tillhört, blifvit liknöjda för alla religiösa angelägenheter, och kunde nu med skäl räknas till dem, som stodo helt och hållet utom den kristna församlingens samfund. Till denna, af så olika elementer sammansatta, krets af åhö-

rare, hvaraf de flesta aldrig förut bivistat någon gudstjenst i vår kyrka, och emot densamma närde många af de fördomar, som sekterismen ammat och underhåller, predikade jag min första predikan den dagen, hvarpå följde nattvardsgång för det ringa antal, bestående af endast 9 personer, hvilka, såsom varande de enda kommunikanterna i vår kyrka, dertill voro berättigade[1]).

En timma efter denna förrättning hölls en annan gudstjenst på norska. Några i trakten boende norska familjer, som allt sedan de utvandrade från Norige icke egt tillfälle

---

1) I de flesta sektsamfunden är det brukligt, att när den h. nattvarden utdelas, predikanten straxt före dess administrerande, inbjuder till deltagande deruti äfven de af främmande religionsbekännelse, som händelsevis äro närvarande. "Det skall glädja oss", så är den vanliga frasen, "om de som äro kommunikanter *in good standing* af andra denominationer, vilja tillika med oss anamma det heliga sakramentet." Detta skall gälla såsom bevis för en kristlig tolerans, en evangelisk endrägt, som under det att den härutinnan motsäger sig sjelf, på samma gång är ett verksamt medel, att befordra den all verklig, fast religions-öfvertygelse undergräfvande latitudinarianism, som är så allmän i Amerika. Jag är ledsen att nödgas bekänna, det äfven i den biskopliga kyrkan, inom det s. k. lågkyrkliga partiet, nämnde oskick har insmugit sig. Detta föranlät den gamle, vördnadsvärde biskop Chase i Illinois, att en gång vid en offentlig gudstjenst i en större kyrka, gifva dess rektor en allvarsam, om än något skarp tillrättavisning. Denne tillät sig nemligen vid en nattvardsgång, att i biskopens egen närvaro och tvärtemot föregående tillsägelse, till den talrika samling af främmande åhörare, som vid tillfället infunnit sig, göra nyssnämnde inbjudning. Biskopen reste sig dervid upp från sin vid sidan af altaret stående biskopsstol, och bad att för församlingen få uppläsa ett stadgande i kyrko-ritualen, hvilket han och hvarje kyrkans prest voro förpligtade att hörsamma. "Ingen", heter det der på ett ställe, "får admitteras till den h. nattvarden, som icke blifvit konfirmerad, eller är beredd dertill och förklarat sin åstundan att blifva det." (Konfirmationen, som bekant är, har hos alla andra protestantiska bekännelsesamfund, med undantag af några lutherska, kommit helt och hållet ur bruk, och äfven om den ibland dem iakttoges, skulle det icke göra någon ändring i saken). "Om några af eder, mina vänner", tillade biskopen, "som hafva erhållit det kristeliga dopet, önska att stadfästa de löften, hvartill I då förpligtades, så är jag öfvertygad om, att denna församlingens pastor skall undervisa eder, och jag skall sedan med glädje välsigna er och mottaga eder vid Herrans bord."

Der detta bruk blifvit gängse, och der äfven utan en sådan föregående inbjudning som den nyssnämnde, helt och hållet främmande personer mången gång infinna sig vid nattvardsbordet, är det för presten ofta svårt att veta huru han rätteligen bör handla, för att icke såra andras känslor och möjligen drifva bort ifrån kyrkosamfundet dem, som stå på punkten att deruti inträda. Bäst är otvifvelaktigt, att handla konseqvent och lyda kyrkans föreskrifter, följderna må blifva hvilka som helst. Emellertid klandrades jag strängt, och anklagades af mina, andra denominationer tillhörande, åhörare för "puseyism" och "romanism", bland annat äfven derföre, att jag hvarken nu eller sedermera under min tjenstetid i Manitoowoc inbjöd dem till Herrans bord.

att bivista en gudstjenst, hade derom anmodat mig. Efter ett kort extemporeradt skriftetal, som tillika fick gälla som predikan, meddelade jag äfven dem H. H. Nattvard. Straxt på e. m. ledsagades jag till en, ungefär 1 mil ifrån Manitoowoc belägen annan liten köping, för närvarande säte för distriktets judiciella och civila förvaltning. I det derstädes uppbyggda tingshuset hade, utom några af mina åhörare på förmiddagen, infunnit sig en icke så obetydlig församling, hvaribland några tyska familjer. Uppå anmodan besökte jag efter slutad gudstjenst en af dem, och meddelade ett några dagar gammalt barn det heliga dopet; återvände så till Manitoowoc, för att kl. 7 på aftonen åter hålla gudstjenst i skolhuset derstädes och predika min fjerde predikan den dagen. Icke underligt, om jag efter en sådan dag kan af egen erfarenhet intyga sanningen af, att för mycket predikande tröttar både kropp och själ.

Följande dagen sammanträdde de få kyrkomedlemmar, som funnos på stället, och jemte dem några andra, hvilka ansågo sig böra medverka för att en prest här anställdes. De sednare hade visserligen hellre sett, att denne blifvit tagen från det samfund de sjelfva fordom tillhört, eller ännu ansågo sig tillhöra, eller ock ifrån någon annan *denomination*, dermed närmare förenad än den biskopliga kyrkan; men då detta för närvarande icke kunde låta sig göra, och då reguliära gudstjenster, af hvad slag de än voro, erkändes vara bättre än alldeles inga, fogade man sig uti, att åtminstone tills vidare göra gemensam sak med nämnda kyrkas medlemmar. En församling organiserades under namn af *St. James*' kyrka; kyrkoråd och föreståndare valdes, hvartill äfven utsågos ett par personer af andra bekännelse-samfund, och en subskriptionslista uppsattes, å hvilken hvar och en tecknade den summa, hvarmed han för det första året förband sig att bidraga till den blifvande pastorns lön. Sedan allt detta blifvit afgjort, nedlade jag min befattning såsom dittills varande ordförande vid sammankomsten, och öfverlät åt den äldste af kyrkoföreståndarne, att nu presidera vid densamma. Derpå skreds till val af pastor, och efter en stunds förlopp underrättades jag om, att jag till detta embete erhållit enhällig kallelse.

I följd häraf lemnade jag tidigt på våren den trakt, som, oaktadt de många bekymmerfulla dagar jag i densamma

upplefvat, ännu fortfar att utgöra ett af mina käraste minnen från Amerika. Den hade blifvit mig en annan hembygd, och såsom till en sådan hafva mina tankar sedan ofta dit återvändt; med förkärlek har jag också i dessa mina "Minnen" dröjt vid densamma. Den stuga jag sjelf uppbyggt, det fält mina egna händer odlat, ehuru de ej mera innehades af mig, voro dock i min närhet; och ofta har jag ensam stannat vid någon multnande stubbe, hvars ojemna yta vittnade om den vid yxan oöfvade handens första arbets-lärospån, och tackat Gud, som låtit mig upplefva de genomgångna pröfvodagarne. Ifrån yxan och plogen kallade Försynen underligen mig till ett annat arbete, en annan verksamhet, hvari jag var lika oöfvad som i den förra; men äfven derunder var dess hjelp mig icke undanhållen, och, gifvande Gudi äran, är det mig en glädje att veta, det äfven det nya åkerfältet, som gafs mig att odlas och sås, röjer något ringa spår af den första rödjarens fåror, i hvilka sedan bättre skördar uppväxt. De många nybyggarestugorna jag sett upptimras, den ena efter den andra, och i hvilka jag var van att ingå såsom till gamla bekanta; landsmän, med hvilka jag delat mödor och besvärligheter; af brödrafolket från andra sidan om fjällen många, hvars allt sedan fortfarande vänskap och tillgifvenhet gåfvo mig ersättning för andras otacksamhet och ränkor; slutligen Nashotah, med dess älskade lärare och lärjungar, der jag så ofta på lediga stunder fann vederqvickelse under mödorna, tröst i bekymren och ledning på den bana mig var anvisad: från allt detta skiljdes jag nu på ett längre afstånd, stod åter med de mina ensam ibland främlingar, med ett kall, att utföra, i sanning svårare än något annat, hvarpå jag dittills försökt mina svaga krafter, och hvars hela vidd jag först uppfattade, då jag deri inträdde.

Manitoowoc var vid den tiden en af dessa vanliga stadsämnen i Vestern, hvilka likna pojkar i slyngelåren: visserligen för det mesta behäftade med en mängd olater, men dock fulla af lif, friskhet och hoppfullhet för framtiden. Staden, belägen på en hög sandbank alldeles invid stranden af sjön Michigan, räknade ungefär 6 à 700 innevånare. Dess förnämsta och mest i ögonen fallande byggnad utgjordes af en fyrbåk, till formen och i öfrigt liknande de större och bättre inrättade fyrbåkar vi finna på våra hafskuster. Vid foten af densamma stod det enda, med omsorg upp-

förda boningshuset i staden, fyrmästarens boställe. Alla de andra byggnaderna voro utan någon bestämd ordning förlagde i dälder och skogsdungar, de flesta af det flyttbara slaget och uppförda, som det tycktes, endast till ett skydd för tillfället. Genom staden, om man så får kalla hvad som ännu syntes afvakta daningens ögonblick, flyter en mindre flod af samma namn, som skiljer den i tvänne delar. Redan nu voro här mellan innevånarne på den ena och den andra sidan af floden den täflan och afundsjuka, hvilka äro så vanliga i en uppväxande stad, delad af ett vattendrag. Enhvar ville göra sin sida till det förnämsta och mest trafikerade distrikt i den nya anläggningen. Deraf uppstodo partier och tvister, hvaraf följden bland annat blef en länge fortfarande svår kommunikation mellan den ena delen af staden och den andra. Man hade nemligen svårt att komma sams om en brygga öfver den endast några få famnar breda floden; under det år jag tillbragte i Manitoowoc måste jag alltid vid mina besök stränderna emellan söka att få låna en canot och i den staka mig öfver från ena sidan till den andra. Möjligtvis ville det ena partiet äfven härigenom tvinga det andra till eftergift och att erkänna sin underlägsenhet. Det var ett det mest småaktiga rivaliserande, som naturligtvis förnämligast underhölls af de större jordegarne på ömse sidor om floden, och som föreföll dess mer löjligt, som sjelfva tvisteäpplet ännu knappast kunde skönjas.

Stadens tillväxt och förkofran berodde förnämligast på dess trävaruhandel. Bakom densamma låg en vidsträckt och rik skogsbygd, hvarifrån på floden årligen flottades till hamnen ganska betydliga qvantiteter af plankor, bjelkar och takspån, hvilka sedan skeppades till Chicago och andra omkring de stora insjöarne belägna orter.

Vanligtvis är befolkningen på dylika platser, liksom den uti mineral-distrikterna, just icke af det slag, som gifver oss något särdeles fördelaktigt begrepp om sederna och bildningen i Amerika. På sådana ställen samla sig merändels en mängd af den råaste arbetsklassen. Det afsöndrade lefnadssätt de der föra; saknaden af hvarje förädlande umgänge; kasernlifvet vid den ensliga sågqvarnen eller vid grufschaktet, icke tygladt af någon erkänd myndighet annat än den, som ordnar arbetet, och hvilken man när som helst kan uppsäga lydnad och lemna; krogen med dess whiskey-fasta-

ger, erbjudande den enda förströelsen på fristunderna: allt detta trycker en stämpel af råhet, vildhet och laglöshet på hela det lilla samhället, hvilket någon gång såsom röstberättigade medborgare uppträda vid valurnan och aflemna sina voteringsedlar på spetsen af bowie-knifven. Åkerbruket står vanligtvis i sådana distrikter länge tillbaka, och trakten, med undantag af några få mindre täppor mellan stubbarne i den af yxan härjade skogen, bibehåller länge utseendet af en vildmark.

Manitoowoc och dess grannskap gjorde intet undantag ifrån det vanliga förhållandet. Helt annorlunda fann jag här lifvet i Vestern emot hvad min erfarenhet lärde deraf, då jag först bosatte mig i Wisconsin. Hos pionären-jordbrukaren, med all hans någon gång stötande råhet och brist på hyfsning, var det dock merändels alltid något, som ingaf aktning och förtroende, och som gjorde att man med honom kunde sällskapa; med pionären, vid sågqvarnarne deremot var det ofta, åtminstone i början, som tyckte jag mig behöfva en revolver i fickan.

Naturligtvis voro i sjelfva den lilla staden Manitoowoc och äfven i dess grannskap en och annan familj och några individer, som kunde gälla såsom undantag ifrån den allmänna regeln; men för det mesta var befolkningen sådan jag här beskrifvit den, och den jordmån, i hvilken jag här var satt att utså ordets goda säd, syntes, i sanning, icke ingifva några särdeles stora förhoppningar om framtida skördar. Jag var här, inom en omkrets af c:a 30 mil, den ende bosatte prest, och stället besöktes icke heller af någon annan, med undantag af en den romerska kyrkans tjenare, som några gånger om året förrättade gudstjenst för de i trakten boende Tyskar och Irländare, hvilka tillhörde denna bekännelse. Eljest tycktes det som hade man här ända till bokstafven velat tillämpa Frälsarens ord till lärjungarne: "der som ingen anammar eder, eller hörer edra ord, så går utaf det huset eller staden, och skudder stoftet utaf edra fötter." Flere missionärer af olika sekter hade tid efter annan bosatt sig i Manitoowoc, men ingen af dem hade länge kunnat fortfara på platsen. En eller annan orsak tvingade dem snart att öfvergifva densamma, om icke annat, derföre, att löneinkomsterna blefvo alldeles otillräckliga för deras bergning, eller ock helt och hållet uteblefvo. Åt en, jag minnes

ej nu hvilken sekt han tillhörde, lärer man gjort ett sammanskott med det förbehåll, att han snart måtte resa sin sin väg.

Då jag, efter att hafva flyttat till staden, derstädes skulle hålla den första offentliga gudstjensten, hvilket var på sjelfva Påskdagen, tillrådde mig en af kyrkoföreståndarne, att icke uppträda i mess-skjorta, ej heller i predikan göra några hänsyftningar på den innevarande kyrkohögtiden och dess betydelse, emedan begge dessa omständigheter torde väcka förargelse i en åhörarekrets, hvaraf större delen säkert aldrig sett den hos oss för altaret brukliga messdrägten, eller blifvit vana att iakttaga några kyrkliga högtider, utan ansågo båda såsom lemningar efter påfvedömet. Jag trodde mig dock icke böra efterfölja rådet, hvarken i det ena eller andra fallet. Efter slutad förrättning sade mig samma person, att han och ett par andra kyrkomedlemmar derunder sutit som på nålar, fruktande ett högljudt uttaladt missnöje eller något på annat sätt störande uppträde vid gudstjensten. Han berättade mig äfven då, hvad han visligen innan dess början förteg, att ingen predikant förut gjort sitt inträde der på stället, som icke, antingen under sjelfva gudstjensten eller ock omedelbarligen efter dess slut, blifvit på ett eller annat sätt offentligen förolämpad, eller af några gjord till ett åtlöje. Prestdrägten, ämnet för predikan och det främmande uttalet gjorde att man ännu mer vid ifrågavarande tillfälle kunde befara någonting dylikt. Emellertid aflopp allt lyckligt, och hvarken då eller sedermera under min vistelse vid Manitoowoc egde jag anledning att beklaga mig öfver något störande uppträde under gudstjensterna, eller öfver bristande aktning för det embete jag innehade, lika litet som öfver någon mig personligen tillfogad förolämpning. Visserligen märkte jag en gång, huru under gudstjensten några sällar i en af de längst bort varande bänkarna i skolhuset, ämnade påtända sina cigarrer; men de lyckades icke att emot den oljemålade bänken kunna antända någon af de få friktionstickor, som för tillfället voro att tillgå; och, då jag dervid tvärstannade i min predikan samt stillatigande vände blicken åt det håll, der ofoget försiggick, och dit sålunda hela den öfriga församlingens uppmärksamhet äfven rigtades, hukade tobaksrökarne något flata ner sina hufvuden, och försöket upprepades hvarken nu eller någonsin sedermera. En annan Sön-

dag, straxt före gudstjenstens början, stannade på ett par minuter ett vagn utanför det hus, som efter en tid blifvit inredt till ett litet kapell och der jag sjelf bodde med min familj. Vagnen var fullpackad med så många den kunde rymma af några öfverdådiga arbetare från ett nästgränsande sågbruk, hvilka nu uppstämde att än värre skrål och oljud än de förut fört under sin framfart genom staden. De hade kommit hit för ett i handelsbodarne, som för allmänheten voro lika tillgängliga på söndagarne som på hvardagarne, öka sitt whiskeyförråd, och i förbifarten funno de lämpligt, att dricka presten och hans församling till, svängande sina buteljer i luften under lifliga hurrarop, dervid likasom utmanande mig, att göra såsom andra predikanter före mig lära hafva gjort vid dylika tillfällen, gå ut och hålla en straffpredikan, hvilket, såsom både ändamålslöst och olämpligt, jag väl vaktade mig ifrån att göra.

Med undantag af dessa uppträden stördes jag aldrig af något ofog, ehuru trakten ibland var skådeplats för de vildaste scener, som stundom gjorde mången rädd för både lif och egendom; ej heller rönte jag någonsin annat än ett vänligt bemötande af dem, med hvilka jag kom i beröring.

Liksom man emot den biskopliga kyrkan sjelf i allmänhet hyser den fördom, att den till sitt väsende och författning är alltför aristokratisk och förnäm, för att passa för menige man och för den mera obildade klassen; så hyser man äfven ofta emot dess presterskap bland andra fördomar också den, att de äro alltför förfinade "gentlemän," för att kunna finna sig i sin ställning ibland de vestra nybyggena och beqväma sig till det arbete, som der ofta blifver missionärens lott att sjelf verkställa. Men hade jag icke som nybyggare fått vänja mig vid sådana göromål, så skulle dock den, just med gjordt afseende på dylika förhållanden, särdeles lämpliga lärokursen vid Nashotah icke gjort mig främmande för desamma. Man fann att jag icke höll min hand tillbaka från hvarken yxan eller spaden, när sådant blef nödvändigt, och detta tror jag visst satte mig i mera respekt hos folket och förskaffade mig af dem en större bevågenhet, än om jag hade predikat till dem med en apostels anda och vältalighet.

Då jag en gång var sysselsatt att hugga ved vid vedhögen, som låg uppstaplad utanför mina fenster, på sjelfva

gatan — den enda som i hela staden hade något utseende af att vara en gata — kom en man gående, hvilken på intet sätt kunde sägas tillhöra min församling, och som, så vidt mig var bekant, aldrig bevistat någon af gudstjensterna, utan var en af de mest oroliga sällarne från ett nära invid beläget sågbruk. Efter en ömsesidig helsning utropade han: "Förb—t! — ursäkta att jag svor, Sir, men ni får icke vara så nogräknad med oss, vilda krabater der uppe i skogen, — förb—t! — se så nu igen — ni ser jag kan inte hjelpa det, och jag säger derföre än en gång förb—t besynnerligt folk de der *professors of religion.* Först lega de en prest att predika för sig, och sen låta de honom stå och hugga ved. Gå in i huset, Sir, värm fingrarne på er, och sätt er och läs; gif mig yxan, jag förstår att handtera den bättre än ni." Med dessa ord tog han yxan, och det stod icke länge på, förrän der var ved tillräckligt för både tre och fyra dagar. När jag sedan gick ut för att tacka honom, nickade han blott och sade: *All right, Sir!* hvarpå han försvann med sådan brådska, som ville han genast taga igen den försinkade tiden.

Att jag i Manitoowoc, både i mitt offentliga och enskilta lif rönte ett bättre bemötande, än som fordom fallit på någon mig företrädande predikants lott derstädes, tillskrifver jag ingalunda förtjenst. Jag fann här, hvad jag sedermera ofta funnit, att det hos kyrkan är något som befaller vördnad; äfven på sekterismen och på dem, hvilkas orediga och, i förhållande till kristendomens grundsanningar, negativa religionsbegrepp hufvudsakligen äro en följd af densamma, utöfvar Kyrkan en makt, som de ofta, oaktadt all den rådande obenägenheten och fördomen, emot sin vilja tvingas att erkänna. I sjelfva kyrkosamfundet och äfven i dess yttre författning ligger en myndighet, som, huru man än må förkasta den, man dock icke kan undgå att till en viss grad visa aktning. Sekterismen känner med sig, att der är en kraft, som den sjelf icke eger; de som antingen på grund af fullkomlig otro eller religiös likgiltighet, eller ock i följd af en egen uppgjord troslära, icke anslutit sig till något bekännelsesamfund, skönja i kyrkan, om icke annat, dock ett bestämdt factum, en varaktighet, en soliditet, hvilket allt de icke kunna upptäcka hos någon af dessa associationer sedan i går, företeende ständigt nya förändringar och hvar-

andra aflösande lärosystemer. Både den förra och de sednare betrakta derföre kyrkan, ungefär såsom en förbrytare betraktar handhafvaren af de lagar han öfverträdt och afsvurit lydnad: der är visserligen ett trots, ett förnekande, en stundom, jag hade så när sagt, ända till vanvett gränsande bitterhet, men i allt detta röjer sig ofta en Felix-bäfvan, som gör, att åtminstone i det yttre och i samfundslifvets vanliga förhållanden ett visst band lägges på oviljan. Öfvertygelsen om att så är, vissheten om, att huru "hedningarne än må vredgas, och folken tala fåfängt, huru konungarne på jorden än må resa sig upp, och herrarne rådslå med hvarannan," de dock icke kunna förmå något emot den Herre, hvars tjenare och sändebud jag känner mig vara, ej heller något emot det samfund, på hvilket Han tryckt sitt gudomliga insegel och i hvilket han gifvit mig ett verk att uträtta, — detta ingifver derjemte en förtröstan, som, utan att jag ens sjelf beräknar det, håller tillbaka den hand, som gudlösheten, religionsföraktet eller råheten stå färdige att lyfta upp emot mig. Detta är det enda sätt, hvarpå jag kan förklara, att, oaktadt min utländska brytning, som så lätt eljest kunnat framkalla månget skämt och speord, och oaktadt många andra brister, jag likväl i min presterliga verksamhet uti Manitoowoc och dess omgifning undgick det öde, som enligt berättelsen drabbat mina företrädare af andra bekännelsesamfund, nemligen, att finna mig sjelf och den lära jag förkunnade gjorda till föremål för uppenbart gyckel och åtlöje.

Hvad de fordna predikanterne beträffar, så huru mycket än med skäl kunde läggas den råa befolkningen till last, i många afseenden hade de dock att skylla sig sjelfva för att det icke gick dem bättre. Hvad frukt kunde man t. ex. vänta sig af ett förfarande, sådant som följande berättelse utvisar, den der äfven kan gifva ett begrepp om, till hvad ytterlighet det missledda nitet och fanatismen låta hänföra sig, när man för att vinna ett godt ändamål begagnar sig af menniskofunder och andra medel än dem Försynen sjelf gifvit oss till det ondas motarbetande?

Min närmaste föregångare i Manitoowoc, — om jag minnes rätt, tillhörde han något methodistiskt sektsamfund, — var en särdeles varm nykterhetsifrare, och, medgifvas måste, att, var det någonstädes angeläget, att arbeta emot dryckenskapslasten, så var det visserligen här. Men, såsom vanligt,

skulle detta ske genom nykterhetssällskap och med tillhjelp af hela det löjliga maskineri, som dessa satt i rörelse, för att åstadkomma en reform, som just Amerika, der dessa sällskap egentligen florerat och utöfvat sitt högsta möjliga inflytande, är ett bevis för att de aldrig kunna åvägabringa. En söndag efter slutad gudstjenst, inbjöd han mycket allvarligt och högtidligt i ett pathetiskt tal församligen, att på eftermiddagen bevista en begrafning, vid hvilket tillfälle en likpredikan skulle komma att hållas i skolhuset. Församlingens uppmärksamhet spändes på det högsta och deras nyfikenhet stegrades, ty ett dödsfall i den lilla komunen skulle genast blifvit bekant och ingen visste, att något sådant nyligen inträffat; förgäfves bråkade man sina hjärnor med gissningar hvad detta hade att betyda. Predikanten sjelf inlät sig tills vidare icke i någon närmare förklaring. Nyfikenheten lockade emellertid en mer än vanligt stor samling af folk, att på utsatt tid infinna sig i skolhuset. Der stod ganska riktigt, uppställd på ett par bänkar midt i rummet, en tillsluten, svartmålad lik-kista och predikanten vid sidan deraf. När alla voro församlade, lyftade han sjelf locket af kistan, och se, der befanns i densamma i stället för ett lik — ett stort krus, som presten snart upplyste dem om att det innehöll whiskey. Det var "Konung Alkohols" begrafning de voro inbjudne att bevista. Den mäktiga monark, som dittills fört en oinskränkt spira öfver Manitoowocs innevånare, hoppades han, var nu för alltid afsomnad, och hans sista jordiska lemningar skulle nu förpassas till jordens sköte, liksom anden till den helfvets-afgrund, hvarifrån den kommit. Derefter höll han, såsom vid en vanlig begrafning en lång, extemporerad bön, med de förändringar och variationer, som de särskilda omständigheterna vid tillfället gjorde nödvändiga, och naturligtvis bemängd med hvarjehanda krafttuttryck om onda "andar och gastar och djeflar," och den brinnande svafvelsjö, i hvilken de måste följa Konung Alkohol, som här på jorden hållit honom kär och med honom stått i någon närmare förbindelse. Sedan detta blifvit ytterligare utveckladt i ett nykterhetstal under form af en likpredikan, hvari de närvarande uppfordrades att aflägga det saliggörande löftet om total abstinens från alla spritdrycker, och der konung Alkohols alla förfärliga egenskaper skildrades med de hjertaste färger, spikades locket på kistan, försam-

lingen uppmanades att afsjunga en psalm, och med ett par nykterhetshjeltars biträde fördes den afledne till en näraliggande sandbacke, der han högtidligen jordfästades.

Sådana upptåg kunna icke gerna stärka en prests anseende och befrämja hans inflytande; och man måste ursäkta den på stället varande befolkningen, om den af ett sådant opassande och vanheligt gäckeri lät hänföra sig, att i sin ordning drifva gäck med den, som kunde tillåta sig någonting dylikt. Naturligtvis gaf detta de mera profana anledning till månget otillbörligt skämt sedermera: man talade om konung Alkohols uppståndelse, och de mest hädiska anspelningar gjordes på de heligaste berättelserna i vår kristna religions-lära. Men hvem hade gifvit fart åt denna hädelse? Ja, hvem gjorde sig skyldig till en större hädelse, han som tillät sig ett sådant upptåg som det nu omtalade, eller de som deraf hämtade förnyad anledning, att i honom sjelf förlöjliga den lära, som han sade sig vara sänd att predika?

I inledningen till denna berättelse kom jag att yttra några ord om nykterhetssällskaperna, och hänsyftade på deras förfelade verksamhet, hvartill jag finner mig föranlåten, att ytterligare bifoga några anmärkningar. Jag var sjelf fordom en ifrig förfäktare af dessa sällskap och trodde min pligt vara, att, såsom medlem af dem, medverka för det goda ändamål de åsyftade. En närmare beröring med dem i Amerika, och med sådana förhållanden, som läsaren lätt kan föreställa sig skola uppstå af tilldragelser lika med den nyssnämnda, den der alldeles icke är ensam i sitt slag, — jemte ett noggrannare iakttagande af nykterhetsföreningarnes verksamhet och följderna deraf både i moraliskt och religiöst afseende, öfvertygade mig snart att de icke blott äro ett helt och hållet förfeladt medel, utan äfven att hos dem finnes en emot kristendomen fiendtlig och densamma undergräfvande tendens. Detta påstående, hvilket det blefve alltför vidlyftigt, att här närmare utveckla, skall troligen ådraga mig ett strängt ogillande af de många aktningsvärde och kristligt sinnade män, hvilka i mitt fädernesland med nit och värma omfattat nykterhetsreformen och med detsamma nykterhetsföreningarne, såsom i deras tanke, om icke ett oundgängligt, dock det mest verksamma sätt att åstadkomma denna reform, och för hvilkas bemödanden i detta fall jag måste bära aktning, äfven om jag icke kan annat, än anse

dem hvila på ett totalt misstag. Hvad nämnda föreningar icke kunnat blifva, eller rättare, icke tydligen kunnat visa sig vara under våra hittills varande kyrkliga förhållanden och med de män, som här stått i spetsen för desamma, det hafva de blifvit, det hafva de uppenbarligen bevisat sig vara i Amerika, der de antingen i förbund med den religiösa sektfanatismen, eller, hvad som än oftare varit förhållandet, i förening med den otro, hvilken söker att i stället för kristendomen substituera endast en kall och vacklande sedelära, verkligen i sig ega någonting af "satan förskapad i ljusens engel." Icke sällan uppträda såsom nykterhetens apostlar och såsom fungerande prester vid dess altare, personer, de der fräckt förneka den gudomliga uppenbarelsens sanning, under det de med maktspråk söka förvärfva anhängare till sin dygdelära, och stämpla hvar och en, som icke i allt hyllar densamma, såsom nära nog ett afskum i samhället och en vän af dryckenskapslasten.[1]) Vid deras sida stå de som kalla sig Evangelii predikare och åtagit sig att förkunna "allt

---

1) Under den tid jag som prest tjenstgjorde i Chicago, hade nykterhetssällskapet derstädes en gång en sammankomst, vid hvilken det blef beslutadt, att samtliga presterna påföljande söndag skulle hvar och en i sin kyrka hålla en nykterhetspredikan, och att namnet på den, som icke fogade sig efter detta beslut, skulle offentligen utsättas i tidningarne, och han sålunda utpekas såsom en person, den der, oaktadt det embete han innehade, icke ville motarbeta fylleri och dryckenskap. Som jag aldrig tog del i dylika sammankomster, blef jag följande dagen af en föreningens embetsman underrättad om detta beslut. Naturligtvis svarade jag, och, så vidt jag vet, äfven alla de i staden varande prester af den biskopliga kyrkan, att vi alldeles icke ämnade foga oss efter ett sådant inqvisitoriskt påbud, utgående från ett konsistorium, som vi på intet vis kunde erkänna hafva någon myndighet öfver oss, och att kyrkan för vår betraktelse den dagen (det var vid sjelfva Pingsthögtiden) gifvit oss en text, den vi ingalunda funno oss befogade att utbyta emot en annan, fastställd af nykterhetsföreningen. Man gjorde mig uppmärksam på följderna, hvilka dock för den gången uteblefvo, med undantag likväl af en artikel, som berättades skulle hafva stått att läsa i någon nykterhets-föreningens tidskrift; de andra stadens tidningar visade mer vett och aktning för det passande än nykterhetshelgonen. En aktad och ansedd predikant af den congregationella församlingen slapp vid ett annat, med detta liknande, tillfälle dock icke så helskinnad undan. Hvad ändamålet angick, sympatiserade han fullkomligt med nykterhetsföreningarne, och verkade inom sin krets mycket för detsamma, begagnande sjelf aldrig några spritdrycker; men olyckligtvis kom han en gång, att offentligen uttala sig emot dessa föreningar och det sätt hvarpå de gingo tillväga. Detta var nog för att låta honom på det mest skandalösa sätt utpekas i en allmänt läst tidning, och göra honom till ett mål för personliga angrepp, hvilket sednare är ett vapen, som nykterhetssällskapernas helige i sin ifver ofta icke göra sig samvete af att anlita.

Guds råd", men som vid nykterhetsmötena måste hålla inne dermed, för att icke stöta kamraterna för örat, och som på grund deraf ock, enligt sakens egen natur, ställa sig på samma plattform med dem, sökande att åvägabringa en förbättring utan en hjertats förändring, och utpekande det onda, såsom varande mera ett ondt i samhällskroppen och ett hinder för jordisk lycka, än en öfverträdelse af Guds eviga, oföränderliga, i ordet uppenbarade lag, den man i så fall tillerkänner mindre bindande kraft än menniskostadgar och oftast i ett exalteradt tillstånd aftvungna löften. Här är påtagligen ett annat Evangelium än det i begynnelsen predidadt var, och om det äfven stundom tyckes förkunnadt med englatungor, och åstadkomma tecken och under, så är det derföre endast så mycket farligare.

Nykterhetsföreningarne hafva troligen också nu snart spelt ut sin rol. Det goda de lyckats åstadkomma väger icke särdeles mycket i vågskålen, oaktadt allt hvad man vetat att utbasunera derom. Tillverkningen, eller måhända rättare konsumtionen af spritdrycker, tyckes nu vara ungefär densamma som förr. Visserligen upptager 1850 års census endast 47,864,724 gallons af whiskey, rum och andra spritdrycker, under årets lopp tillverkade inom Förenta Staterna, då 24 år förut eller vid den tid nykterhetssällskaperna togo sin början, med en vida mindre befolkning, tillverkningen af denna vara beräknades utgöra öfver 60 mill. gallons; men man kan antaga, att på de sista 10 åren denna fabrikation åter tilltagit, och att en större qvantitet konjak och andra spritdrycker samt dåliga viner nu importeras, än hvad för några år sedan var förhållandet.[1]) Det förfärliga antal krogar och andra dylika försäljningsställen, som på sednare tider med hvarje år ökas, låter en åtminstone förmoda, att

1) Svårligen kan man föreställa sig den usla beskaffenheten af de spritdrycker, som, under namn af utländska, vanligtvis, och stundom till ett ofantligt högt pris, försäljas i Amerika. En gallon så kallad fransk konjak kostar ifrån 6 ända till 8 dlrs, och då är det kanske likväl icke annat än förfalskad whiskey, ursprungligen landets egen produkt. En trovärdig person af mina bekanta, som gjorde en resa i Europa, försäkrade mig, att han i Frankrike med egna ögon sett stora qvantiteter amerikansk majs-whiskey, som dit blifvit förskeppade, derstädes förvandlas till fransk konjak och så, under denna benämning, åter exporteras till Förenta Staterna, der denna nya vara ytterligare undergår hvarjehanda processer och uppblandningar, innan den ur den större vinhandlarens hand kommer i minuthandlarens och ifrån honom förpassas till värdshuset eller krogen.

så är förhållandet. Visserligen får man icke af en sådan stad som NewYork och af en sådan befolkning som der finnes, sluta till förhållandet i andra unionens delar, dock är det ett factum, som man icke får förbise, att i nämnda stad finnes, oberäknadt större värdshus och hoteller, öfverhufvud taget ett *grog-shop* för hvarje 18:de familj, och i några districter ett för hvarje 10:de. I andra större städer, med undantag möjligen af de i Nya England-Staterna, har jag tyckt mig finna proportionen i detta afseende icke kunna vara mycket större, och i Vestern, med dess uppväxande städer och nyss anlagde köpingar, stå i allmänhet krogarne och de mångfaldiga slags dryckes-salongerna icke längre ifrån hvarandra än i vårt, för dryckjom så illa beryktade, kära fäderneslaand. Den prohibitiva lagen emot alla spritdryckers importerande och försäljning, eller den så kallade *Maine-lagen*, som först antogs af nämnda stat, har väl blifvit försökt äfven på andra ställen; men det har visat sig vara tusende utvägar, att kringå densamma, och efter en tid har den, liksom alla till ytterlighet stränga författningar, förlorat i kraft och icke blifvit stort annat än en död bokstaf. En apothekare[1]) i en större stad yttrade, att sedan Maine-lagen blifvit på de flesta ställen i den staten antagen, sjukligheten måtte betydligt tilltagit och mag-åkommor isynnerhet blifvit gängse, ithy att han sedan den tiden fått försälja flere hundrade procent mer än förut af allahanda beska droppar, *cordials* och likörer, som anses styrkande i dylika fall. Isynnerhet hade afsättningen varit ganska betydlig på en slags elixir, som — jag minnes icke nu under hvad benämning — såldes på stora, fyrkantiga flaskor, försedde med prålande etiketter, beskrifvande dess nytta såsom ett blodrenande och nerf-, mag- och hjertstärkande medel, hvar och en flaska dessutom inlagd i tryckta plakater, hvilka ytterligare innehöllo läkares och patienters vitsord om medikamentets ofelbara egenskaper i dyspepsia, indigestion, frossfebrar och alla möjliga slags åkommor, varande allmänheten på det förbindligaste varnad, att icke köpa andra flaskor, än de som voro försedde med den store läkarens, kemistens och uppfinnarens

---

1) Utom hvad som egentligen hör till rörelsen, finnas vanligtvis på de flesta apothek äfven till försäljning hvarjehanda speceerier, parfumerier, cigarrer etc. samt derjemte vin, könjak. gin och andra spritdrycker, hvilka sistnämnde artiklar isynnerhet, *till medicinskt bruk näturligtvis*, äro att tillgå på nästan alla sådana ställen.

af denna utomordentliga läkedryck sigill och namnteckning, emedan han till sin stora ledsnad funnit, att en förfalskad vara, under samma namn och på samma slags flaskor som denna, blifvit utgifven för att vara af hans tillverkning. Denna utomordentliga och alltbotande elixir var dock ingenting annat än vanlig, ren och oblandad gin eller enbärsbränvin, som nu såldes på apotheken i stället för förut på krogarne, och hvaraf, enligt hvad apothekaren försäkrade mig, den ena reqvisitionen efter den andra, i stora partier, gjordes ifrån alla delar af landsorten, der man tillslutit de sednare och befordrat afsättningen i de förra.

Huru man dessutom hittar på alla möjliga utvägar, att oaktadt den prohibitiva lagen emot spritdrycker, dock förskaffa sig desamma, kan ses af följande händelse, som tilldrog sig i en af Nya England-Staterna, och som derjemte är ett bevis för sanningen af Luthers påstående, att menniskan är lik en drucken bonde på hästryggen: stöd henne på den ena sidan, så tumlar hon i backen på den andra, — och att ett *ensidigt* stöd således, sådant som nykterhetsföreningar och Maine-lagar erbjuda, är så godt som alldeles intet.

I en stad, der den puritanska andakts-stelheten och fromheten ännu voro bosatte, mötte Maine-lagens antagande naturligtvis icke några svårigheter. Folket derstädes hade alltid lefvat ganska nyktert och ordentligt: högst sällan, liksom jag måste medgifva att i allmänhet förhållandet är nästan öfverallt i Norra Amerika, undantagandes i större städer och sådana distrikter som jag i detta kapitel omtalat, — syntes der någon öfverlastad af starka drycker, och det tycktes således icke vara någon särdeles stor uppoffring som befolkningen derstädes gjorde, då de afsade sig allt bruk af sådana drycker och stiftade en lag, som förbjöd all införsel af desamma. Emellertid trodde man sig snart på mångahanda sätt se en god verkan och de mest välsignelserika följder af den nya författningen. Bland annat visste man att berätta, huruledes på jernvägar och ångbåtar infraktades ett vida större antal biblar än någonsin tillförene. Den ena stora packlåren efter den andra anlända, fyllde med väl inbundna exemplar af den Heliga Skrift, och man gladde sig åt den tilltagande lusten efter Herrans ord, anförande detta naturligtvis såsom en verkan af nykterhetsföreningarne och

Maine-lagen, och såsom ett bevis på deras förträfflighet. Slutligen anlände en gång en större packlår, som äfven enligt uppgift skulle innehålla biblar, men ur hvilken man förmärkte drypa ett fluidum, hvars smak och lukt alltför mycket liknade den förbudna varan, för att icke väcka starka misstankar om huru det egentligen stod till med den beprisade gudaktigheten. Adressaten efterskickades, och packlåren öppnades för att af uppsyningsmännen närmare undersökas. I toppen voro som vanligt biblar, omsorgsfullt inlagde i omslag, att icke permarna skulle skadas genom nötning emot hvarandra. De befunnos vara genuina, vältryckta exemplar af den heliga urkunden, men till de omkringstående, fromma menniskornas stora fasa och förskräckelse, stinkande af den infernaliska drycken whiskey och en del liksom befuktade af densamma. Det första lagret borttogs, och ångan af den förbudna frukten blef allt starkare och starkare, dock ännu fann man ingenting annat, än vid sidan af hvarandra tätt sammanpackade exemplar af samma välkända bibelupplaga. Då man slutligen äfven ville öppna en af böckerna i det undre lagret, upptäcktes hela hemligheten. Boken befanns nemligen blott till det yttre formatet vara en bibel, och ehuru denna titel i gyldene bokstäfver stod tryckt utanpå permen, så var innehållet ingenting mindre än hvad den tillkännagaf. Detta exemplar, liksom alla de öfriga nere i låren, voro välgjorda, bibel-liknande bleckIådor, fyllda med whiskey och konjak. Olyckligtvis hade en af dem tagit läck, hvarefter bibel-läsningen i den goda staden åter kom i stort aftagande.

För några år sedan, då jag på en kort tid besökte mitt fäderneslaud, ådrog jag mig ett strängt klander, för det jag vid ett prestmöte i Stockholm, der nykterhets-reformen äfven afhandlades, yttrade mig, liksom jag gjort i det ofvanstående, emot nykterhetsföreningarne och deras verksamhet, anförande att man mångenstädes i Amerika kommit till den erfarenhet, att de ingalunda voro det rätta medlet för motarbetande af dryckenskapslasten. En beställsam person, troligen en af den nya lekmanna-verksamhetens i Sverige mest framstående män, varande i förbindelse med en kombinerad methodistisk-presbyteriansk association i Amerika, *The American and foreign Christian Union*, till hvilken insändes ordentliga rap-

porter om de kyrkliga och religiösa förhållandena i Sverige[1]), underlät icke heller, att, fastän origtigt uppfattade eller måhända med afsigt origtigt framställda, inrapportera mina yttranden i ifrågavarande ämne, hvilket blottställde mig för de skarpaste anfall äfven i de amerikanska tidningarna, och var nära att brännmärka mig som ett missfoster ibland prester derstädes, för det jag vågat lyfta på svansen af den för tillfället varande käpphäst, som man då ännu här och der i landet gjorde sig en ära af att rida på. En organ af samma liga, hvilken då så strängt ogillade mina åsigter, har dock sedermera kommit på andra tankar. Då dessa tankar kunna anses såsom ett icke så ringa bevis på att man nu mera förlorat förtroende för den fordna käpphästen, att den i det närmaste tjent ut sin tid, och är jemte mycket annat dylikt skräp vräkt åt sidan, samt desslikes bevisa att jag hvarken nu eller vid förenämnda tillfälle sagt någonting annat, än hvad jag kan bestyrka, vill jag här i korthet anföra dem, och gör det så mycket hellre som de i det närmaste uttrycka min egen mening om saken. Denna mening är också den, som i allmänhet blifvit omfattad af den biskopliga kyrkan och legat till grund för dess handlingssätt hvad nykterhetsreformen angår, för hvilken reform den visserligen medverkat, men icke genom att associera sig med några nykterhetsföreningar, hvilkas verksamhet och inflytande den tvärtom allt ifrån början har betraktat med misstroende och brist på sympati, hvaraf följden blifvit, att emot den, såsom ett samfund, rigtats samma bittra anmärkningar och smädelser, som dem jag, såsom enskild medlem deraf, har fått uppbära.

The Independent, en i NewYork utgifven, väl redigerad tidning, som alltid har uppträdt såsom en ledande och en af de bästa advokaterna för dagens alla så kallade reformer, och sålunda äfven visat sig vara en varm försvarare af nykterhetsföreningarne, innehåller i ett nummer af 1857 års årgång angående detta ämne följande, hvilket man ingalunda bör kunna misstänka för att vara dikteradt under något högkyrkligt inflytande, då nämde tidning på sätt och vis är att betrakta som en organ för några presbyterianska och congregationella bekännelse-samfund:

"Alla moraliska krafter och medel, genom hvilka man

1) Se noten vid slutet af detta kapitel.

tror sig kunna vinna ett moraliskt resultat, äro, afsöndrade ifrån Evangelium, svaga och vanmäktiga. Historien om nykterhetsrörelsen bevisar sanningen häraf. Vi hafva försökt nykterhetslöftets magiska kraft; vi hafva begagnat oss af sympatien för den Washingtonianska rörelsen[1]; vi hafva ställt upp en hel kall-vatten-armé; vi hafva införlifvat ett financielt och lifsförsäkringselement med *nykterhets-sönerna*[2]; vi hafva försökt prohibitif-lagen; vi stå på punkten att försöka ett särskilt hospital för drinkare: hvart och ett af dessa medel har uträttat mycket godt; men intet enda af dem, icke alla tillsammans kunna utrota dryckenskapslasten, *och intet enda af dem har visat sig ega den kraft som det i början utvecklade.* Endast Evangelium är mäktigt att utrota denna och andra synder, och dess bevekelsegrunder äro lika friska och kraftfulla i dag, som de voro för aderton århundraden sedan. Vi måste inprägla detta mera bestämdt och mera flitigt på alla klasser och personer i samhället. Vi måste göra detta allvarligen, dagligen och stundeligen; det förutan kunne vi icke upprätthålla icke en gång ett sken af ordning och sedlighet ibland oss."

Jag har ofvanföre kommit att fälla ett yttrande om en stundom nästan till vanvett gränsande bitterhet, som schismatiska och sekteriska samfund hysa emot den biskopliga kyrkan. Deraf skulle äfven jag här komma i erfarenhet, ehuru, som jag redan nämnt, denna bitterhet aldrig var förenad med några personliga förolämpningar, om än den ofta framskymtade under mitt personliga umgänge med befolkningen på stället.

---

1) *The Washintonians*, ett slags ordens-sällskap, hvars förnämsta ändamål är att medverka för nykterhetsreformen. Enligt berättelsen förbinda sig dess medlemmar att icke begagna någon annan dryck än vatten, och, om jag minnes rätt, äfven att afhålla sig från all animalisk föda.

2) *The Sons of Temperance*, likaledes en hemlig nykterhetsorden, med högre och lägre grader, som hafva sina loger öfverallt i Unionen; tillika ett välgörenhets-sällskap, möjligen äfven egande en politisk betydelse. Dess medlemmar aflägga, jemte nykterhetslöftet, en högtidlig ed, att med obrottslig tystnad bevara ordens hemligheter. Vid högtidliga tillfällen ser man dem ofta med sina fanor och ordensband tåga i procession omkring gatorna. De stå på något sätt i samband med ett lifsförsäkringsbolag, som för en mindre premie än den vanliga assurerar hvarje medlems lif; eller ock utgöra de sjelfva ett sådant bolag.

De gudstjenster jag förrättade besöktes, såsom varande de enda derstädes, temmeligen flitigt äfven af andra religionsbekännare, ibland hvilka voro flera, som bidrogo till mitt underhåll. Äldre och yngre barn, hvilkas föräldrar tillhörde, eller hade tillhört, andra religionssamfund, bevistade söndagsskolan, i hvilken naturligtvis ingen annan undervisning kunde bibringas dem, än den enligt vår kyrkas katekes och andra i öfverensstämmelse dermed utgifne läroböcker. Några af dessa barn, dittills lemnade odöpta, kunde följaktligen dervid icke gerna undgå, att komma att tänka litet närmare öfver nödvändigheten och vigten af detta sakrament; andra, som i spädare år blifvit döpta, började rikta sin uppmärksamhet åt det tillbörliga uti att stadfästa sitt döpelseförbund. Allt proselytmakeri har alltid varit mig förhatligt; minst ville jag söka att leda en ungdom bort ifrån den lära, hvilken dess föräldrar önskade att de en gång skulle bekänna, och öfver till en annan, som ogillades af dem, hvilka i första hand voro satte att vaka öfver deras själar. Å andra sidan åter voro de frivilligt skickade att af mig undervisas, hvilket jag naturligtvis icke kunde göra i någon annan tro, än den jag sjelf bekände. Jag kom sålunda ofta i en ganska kinkig belägenhet; å ena sidan pligten att icke gifva en half undervisning och förtiga en del af den gudomliga sanningen; å den andra olämpligheten af att i barnasinnet inplanta misstroende till föräldrarne och ett ogillande af dem och deras åsigter. Man bad mig icke bibringa dem några *sekteriska lärobegrepp*, d. v. s. inga sådana, i hvilka icke en kristendomens bekännare, af hvad samfund han än vore, kunde instämma. Det var ungefär detsamma, som att bedja mig icke gifva dem någon kristendomsundervisning alls. Till biträde och styresman för söndagsskolan hade jag en utmärkt lekman, en i staden bosatt handlande, med särdeles förmåga att undervisa. Barnen voro fästade vid honom, och, oaktadt den undervisning han bibringade dem, hvilken naturligtvis var i full öfverensstämmelse med kyrkans lära, fortforo de, som förnekade denna lära, att dock på så sätt låta den inplantas hos sina barn, isynnerhet som ingen annan söndags-skola var att tillgå.

Detta kunde emellertid icke länge så fortfara. Det visade sig, att en prest nu mera kunde taga sin station äfven i Manitoowoc, utan att få ögonen utklösta. Medlemmar

af andra dervarande bekännelsesamfund begynte liksom qvickna till på nytt, och under den sednare tiden af min vistelse i Manitoowoc, röjde sig hos flera familjer en mer än i början visad obenägenhet emot mig och den kyrka hvars tjenare jag var. De mera liknöjda väcktes troligen medelst skrifvelser ifrån dem, som utgjorde deras egentliga läroembete, att vara på sin vakt, och att vidtaga några åtgärder, hvarigenom det "ogräs," som höll på att uppväxa ibland dem, kunde, om icke utrotas, dock hindras ifrån att vidare gripa omkring sig. Också dröjde det icke länge förrän efter min flyttning från platsen, sedan under en ny pastor den biskopliga kyrkoförsamlingen derstädes ytterligare tillväxt, och en liten vacker kyrka blifvit uppbyggd, andra församlingar med sina egna resp. pastorer der bildade sig.

Ingen annan sekt visar så mycken bitterhet emot den biskopliga kyrkan, och förargelse öfver dess hastiga tillväxt under de sednare åren, som presbyterianerne. Det heter väl icke nu, såsom de gamla puritanerne fordom uttryckte sig om densamma, att den är "en sakramental väg till helfvetet"; men de anfall och beskyllningar, som emot den riktas, ske dock med icke stort bättre valda kraftuttryck än ofvanstående, liksom man lika litet nu såsom fordom försmår att begagna sig af de mest uppenbara osanningar. Den egna svaghet som röjer sig hos presbyterianerne i deras söndringar inom sig sjelfva, synnerligast i splittringen uti "den gamla" och "den nya skolans presbyterianer," — de sednare omfattande åtskilliga slags skiljaktiga meningar med afseende på några de mest vigtiga lärodogmer — och följden af dessa söndringar, som varit, att många af denna denominations presterskap och ett stort antal af dess lekmän förenat sig med den biskopliga kyrkan, detta tyckes hafva uppväckt en så mycket större hätskhet och oförsonlighet hos dem, som ännu återstå för att draga i härnad emot det rivaliserande samfundet.

Ibland många exempel på en sådan inrotad ovilja torde tvänne vara tillräckliga. Det absolut falska i de beskyllningar de innehålla, ligger allt för öppet i dagen, för att behöfva vederläggas, men de anföras här endast såsom bevis på huru den kristliga anda är beskaffad, hvaraf sektväsendet brukar påstå sig ledas i sina separatistiska rörelser, liksom de äfven kunna tjena till ett exempel på den tolerans, hvilken

man vill förmå oss tro vara rådande hos de olika bekännelsesamfunden i Amerika [1]) och som visserligen der råder under formen af en indifferentism, om hvilken jag framdeles torde få anledning att yttra några ord, — men af hvilken tolerans presbyterianerne i allmänhet åtminstone icke hafva något skäl att berömma sig. Det första är ett utdrag af ett herdabref, som den "Ny-skol-presbyterianska kyrkans" synod i Michigan låtit utgå: [2])

"Vi bedja eder, käre bröder, att vara på er vakt emot satans anslag. Låter eder icke nöja med en blott gudaktighetens form. Tager eder, vi besvärja eder derom, till vara för den *antikrists anda*, som inom några få år har vuxit upp till sådan jättekraft i ett religiöst samfund, som vi hittills varit vane att anse såsom evangeliskt, men som vi frukta att vi härefter måste behandla såsom i grund vilseledande. Vi mena på tydlig engelska, den episkopala denominationen. Vi uppmana eder likaledes, att icke låta bedraga eder af de fördömliga och uppenbara irrläror, som fått makt med hvad som kallas det *lågkyrkliga* partiet utaf detta olycksaliga och skadliga samfund. Äfven denna del deraf har, enligt vår åsigt, med sig införlifvat en icke så obetydlig grad falsk theologi och exclusif sekterism (!!!) och jesuitiskt proselytmakeri, tillsammans med opposition emot nykterhet och religiösa väckelser (*rivivals*), jemte en förtröstan på yttre former och successionsanspråk, — hvilket allt vi betrakta vara i hög grad hinder i vägen för menniskans frälsning."

Det andra är ifrån *The Evangelist*, en i New-York utgifven tidning, organ för den "Ny-skol-presbyterianska kyrkan." Afsigten dermed är tydligen att lura sådana läsare, som äro likaså okunniga i historien som i kyrkliga och civila författningar; och troligtvis utgöres den "nya-skol"-sekten för det mesta af sådana personer.

"Det kan verkligen sättas i fråga, huruvida den biskopliga kyrkan, den anglikanska och den anglo-amerikanska, i några afseenden ens kunna anses för att vara *protestantisk*. Med sin otympeliga och tvetydiga ättledning inträdde hon sent ibland andra reformerade kyrkor; egentligen afgaf hon

---

1) Se t. ex. Robert Bairds på svenska öfversatta bok: *Religion in America.*

2) Öfversatt från *Ecclesiastical Reminiscences of the United States by the Rev. Edward Waylen.*

aldrig sjelf någon *protest*, men var en lekboll för sin förderfvade och tyranniska monarks despotiska nycker. Dem förstod hon att klokt underkasta sig, men icke att ifrån början eller sedermera intaga en sjelfständig ställning; hon förblef mera passif än aktif, och afstod alla sina prerogativer som en Kristi kyrka åt det inkräktande och vidunderliga förmanskapet af det nedrigaste kreatur till konung, den andra Tudor och den åttonde Henrik, som begagnade henne till att utföra sina planer, samt till en kopplerska för sina laglösa lustar och till stämplingar emot sin rätta gemåls heder, men isynnerhet emot kyrkans lagliga öfverhufvud, Herren Kristus, kyrkans enda rättmätiga konung. I sina *protestantiska* förbindelser var hon hufvudsakligen endast ett lyd-kreatur i denna eländiga och föraktliga konungs hand; hon kom som vi nämnt, sent, ganska långsamt och otympeligt, att ställa sig i bredd med de andra protestantiska kyrkorna. Der äro åtskilliga egna omständigheter att iakttaga vid hennes ursprungliga, icke ens half-reformerade anslutning till protestantismen; egenheter, i afseende på hvilka hon står likaså ensam och utan något motsvarande exempel, som inkonseqvent, rå och löjlig, ibland sina systrar i den protestantiska verlden; egenheter, som göra att hon kan liknas vid en missdådare, iklädd statsfängelsets randiga uniform, buren enligt det *erastianska* begreppet om undergifvenhet för Cæsars vilja, d. v. s. för konung Henriks, blåskäggs-odjuret, hennes herrskare och diktator.

"Så sannt är det, att Englands hirarki är den gamla påfviska, — att dess kyrka aldrig blifvit reformerad, — att alla andra dess förändringar äro påfviska, — att det påfviska prestadömet är oförändradt bibehållet i hvarje väsendtligt och karakteristiskt afseende, — och att medeltiden med sitt mörker, en beständig och oafbrutet tilltagande skymning, romerska bruk och öfverensstämmelser, hafva gjort henne till hvad hon är, nemligen stämplad med *vilddjurets beläte*, och sedan lemnat henne oreformerad i strålglansen af den ärofulla reformationen. Det är alltså ett kändt faktum, att vid reformationen många prester, som voro uppenbara papister, af alla klasser, från de högst uppsatte och mäktige ända till uthungrade landtprester och den kelade prelaturens fattiga pensionärer, anslöto sig till denna kyrka. De konformerade på *erastianska* grundsatser — falska, afskyvärda

och okristliga som dessa grundsatser äro. De visste att klokt rätta sig efter omständigheterna, och räddade sålunda sina embeten och sin kassa på ett sätt, hvarom vi skola tala mer framdeles.

"Det är ytterligare ett annat faktum, att af alla nominella kyrkor i den protestantiska verlden, har Englands ensamt bibehållit det ömkeliga påfviska prestväldet. Hvarje annan kyrka på fasta landet och öarne omstörtade och reformerade sitt prestadöme så väl som sin bekännelse i en mera kristelig stil. Vare sig lutheraner eller reformerta, alla protestanter voro anti-prelatister. De tänkte aldrig på att öfvergifva den påfviska läran och bibehålla den påfviska hierarkien. De vidtogo en genomgående utrensning. Det är en helt och hållet utopisk idé, att tro att stifts-biskopar någonsin skulle beqväma sig till att försöka en reform och fullända den. Historien vet icke att förtälja någonting sådant. Det har aldrig inträffat. Historien gifver ett helt annat vittnesbörd. De hafva alltid varit ilsket konservativa hvad alla reformer angår. De larfva alltid fram efter sin tid, sätta sig upp emot alla förbättringar och prisa forntiden och de gamles visdom. De äro alltid för "kyrkans bekännelse." De lära oss att dyrka fädernes utsago, ofelbarheten i deras traditioners orakelspråk, och deras egen gudomliga rättighet att göra hvad de behaga, — att styra, diktera och dogmatisera verlden. — De och hela deras parti voro alla, med få undantag, tories vid vår revolution. De sökte att förhindra den, bådo till Gud emot den, förkastade den, churu de nu, troligen uppå erastianska principer eller af andra mera sjelfviska orsaker foga sig efter densamma. Hela deras historia är ett bevis på, att de äro anti-reformerare, anti-amerikanare och anti-protestanter.

"Må det amerikanska folket få öppna ögon för deras rätta karakter. Denna samma prelatur är en fiende till Gud och menniskor. Den är till sitt väsende oprotestantisk och en fiende till våra republikanska institutioner. Den är analog med konungarnes föregifna gudomliga makt och med andra feudalsystemets förmätna och syndiga påståenden. Den är en telning af den hedniska Cæsars stam, men icke af Jesus Kristus."

Hvarje vecka förekomma i samma tidning dylika an-

fall,[1]) gjorda i samma ton, emot kyrkans presterskap, liturgi och i fråga om andra saker. De öfriga sekterna försumma vanligtvis icke att upptaga och repetera de ofta vederlagda beskyllningarne, gifvande sålunda billig grund för en sådan klagan, som den Dr. Jarvis, en ansedd prestman i Connecticuts biskopsstift, yttrade, och som af dem, hvilka icke närmare lärt känna förhållandena, torde kanske anses öfverdrifven: "Den närvarande tiden," säger han, "är en tadlets och bespottelsens tid. På den ena sidan anfallas vi af de romerska prelaterne, på den andra af ett oräkneligt antal protestantiska sekter. Alla, om de icke äro ense i någonting annat, så äro de det i deras bitterhet emot oss; och detta uti ett land, som bekänner sig tolerera hvarje slags religiös

1) Denna sekts förbittring emot en liturgi så rent evangelisk som den engelska och den anglo-amerikanska kyrkans är lätt förklarlig, då vi gifva akt på de åsigter, som samma sekt bekänner rörande försoningens djupa hemlighet och äfven hvad den moraliska storheten i vår Frälsares karakter angår. Nedanstående genuina artikel i ett nummer af samma tidning som den, hvarifrån ofvanstående är ett utdrag, torde vara tillräckligt för att gifva oss en föreställning om på hvad punkt den *Nya-skol-presbyterianismen* befinner sig. Irvings lära om Kristi icke syndfria väsende kommer ej upp deremot. De satser den innehåller, försäkrar jag läsaren, begynna likväl att mer och mer erkännas af dem, som i Amerika berömma sig af sin "protestantiska" fullkomlighet. Ganska nära dermed beslägtade åsigter, på annat sätt uttryckte, hafva tid efter annan blifvit förkunnade af andra heresiarker. (Jag skulle ganska mycket misstaga mig, om de ej ofta bo på djupet af de anfall, som äfven inom vårt fädernesland riktas emot kyrka, prelatur och kyrkliga former. Otro och förnekande af kristendomens heliga, inre sanningar äro merändels förenade med begäret att omstörta den yttre ordning och författning, som, alla motsägelser till trots, bevisat sig vara ett oundgängligt vilkor för dessa sanningars bevarande och upprätthållande.)

"Hvad är det exempel som Kristi lidande och död företer? ett exempel, som, om det icke kan förklaras af andra omständigheter, är *det mest afskyväckande och vämjeliga verlden någonsin har bevittnat.* Om detta var Kristi afsigt, *så missräknade han sig på ett dumt sätt.*" — — — — "*Han ådagalade aldrig något utomordentligt exemplariskt uppförande,* — — — hans ångest och rop, hans blodiga svett i Gethsemane, och hans ömkeliga klagan på korset, tyckas vara *helt och hållet omanliga.* Han kunde med långt större sinneslugn hafva burit sina fienders grymhet och att finna sig öfvergifven af sina vänner. Det har i alla tider funnits många af hans efterföljare, som visat en mycket större själsstorhet och sjelfbeherrskning, då de utstått långt värre smärtor, än dem han erfor. Så långt ifrån att han i lidandets och pröfningens stund var något föredöme i tålamod och själsstyrka, kunde deremot några af hans egna bekännare hafva varit ett exempel för honom." (*Waylen's Ecclesiastical reminiscenses.*)

Det är med en branch af ett samfund, som offentligen vågar framstå med sådana vanvördiga uttryck om verldens Frälsare, som några besoldade reformifrare i Sverige ställt sig i förening och till hvilket de aflemna sina rapporter, beskrifvande gudlösheten i vårt land och vår kyrka.

tro och öfvertygelse. De protestantiska sekterna ropa högt, att vi äro antingen uppenbara eller maskerade papister; de romerska prelaterna hjelpa till, att få ett sådant rop i gång, i hopp om att få draga fördel af missämjan, och att så mycket lättare kunna bestrida vår fordran på att vara en reformerad gren af den ena, heliga, allmänneliga och apostoliska kyrkan." [1])

---

1) *Ecclesiastical Reminiscences of the United States by the Rev:d E. Waylen.*

Not till sidan 322.

Det torde kanske vara några af mina läsare obekant, huruledes ett af dessa religiösa kotterier, som föregifva sig hafva fått Andans kallelse, att omstöpa, som det heter, men i sjelfva verket att nedbryta våra kyrkliga institutioner — ty derpå går deras företagande ut —, ställt sig i utländsk sold, och med främmande biträde stämpla emot sitt eget hus. Kanske finnas många, som icke heller brytt sig om, att rätt undersöka källan till dessa vrånga och oss förnedrande beskrifningar om våra kyrkliga och religiösa förhållanden, hvilka, churu de, tyvärr, någon gång kunna innehålla hvad som är sannt, likväl för det mesta vanställa sanningen på ett sätt, som i utlandet ställer oss i den mest ofördelaktiga dager, och gör att man der får ett begrepp om oss, såsom stode vi i kristligt afseende nästan på en lägre punkt än något annat folk, då i sjelfva verket det onda hos oss, som vi icke kunna förneka, dock är ett tidens onda, som, hvad roten dertill angår, vi hafva gemensamt med andra, om än yttringarne deraf kunna vara olika. Nedanstående torde kanske vara ett bidrag till historien om de religiösa rörelserna i vårt fädernesland, och lära oss närmare känna dem, som, i det de uppträda med anspråk på att vara våra nya reformatorer, omgifva sig med en helgongloria såsom martyrer under de bittraste förföljelser och suckande under bördan af den ogudaktighet som uppfyller landet. Då jag i främmande land läste deras berättelser och rapporter om hvad som skulle vara förhållandet i Sverige, och förnam, huru man på grund deraf gjorde sig de mörkaste föreställningar om vår kyrka, vår regering och om hela vårt samhälle; så kan jag icke neka, att jag intogs lika mycket af harm emot dem, hvilka i likhet med Ham tyckas finna ett nöje uti att blotta sin faders blygd, som af vämjelse öfver det andeliga högmod och sjelfberöm, som så tydligen afspeglar sig uti dessa berättelser. Mig förefaller ett sådant beteende ungefär såsom när ett barn, i hvars hem kanske allt icke är som det borde vara, springer omkring i granngårdarna och sqvallrar om hvad som föregår vid familjehärden, görande det tio gånger värre än det är, för att derigenom väcka medlidande med sig sjelf och få sig en slant för besväret: det är ett förräderi, som bör upplysa de öfriga familje-medlemmarne om halten af de bemödanden, hvarmed samma barn påstår sig vilja åstadkomma ett förbättradt skick inom det husliga lifvet.

Några utdrag ur de omtalade rapporterna till *The American and Foreign Christian Union* torde här få anföras; läsaren må sjelf deröfver göra sina kommentarier.

Till en början lemnar följande inledning, hvarmed redaktionen af den månadsskrift, uti hvilken dessa rapporter finnas införda, beledsagar en af dem, åtskilliga upplysningar om det intryck de göra i utlandet, och om det ändamål man önskar vinna med den närvarande religiösa agitationen i Sverige, för hvilket ändamål man köpt

och besoldat missionärer ibland "de väckta" i landet. I öfversättningen har jag tillåtit mig att cursivera några meningar.

I ofvannämnde tidskrift Vol. 4. N:o 11. November 1853 förekommer

Bref från Sverige.

"Följande skrifvelse ifrån *vår förträffliga missionär* (Mr Rosenius) i Sverige, skall säkert läsas med mycket intresse. Den religiösa väckelsen, hvilken börjat och ännu fortfar inom statskyrkan, så död i formalism och verldslighet, uppretar mer och mer deras ovilja, som hata sanningen. Rev. George Scott i England, sändande oss Mr Rs' skrifvelse säger: "Sakerna få ett ganska allvarsamt utseende i Sverige, och den förutsägelse, som gamle Dr. Theodor H — i L — en gång till mig yttrade, tyckes gå i fullbordan. 'Jag värderar,' sade han till mig, 'edra evangeliska och välvilliga afsigter; men tro mig, ni inför ett element i Sverige, som en dag skall nedbryta den apostoliska kyrkan der i landet.' — *Och dertill måste vi komma.* Den Hel. Andes återupplifvade verkningar skola icke hindras af några kyrkoformer. *Och om dessa former icke vilja gifva efter, så måste man bryta sönder dem."* — —

Derpå följer sjelfva skrifvelsen, som blefve för lång att upptaga in extenso. Addresserad till Rev. Dr. Baird i NewYork, börjar den med en ursäkt att qvartals-rapporten den gången blifvit fördröjd längre än vanligt; men missionären har haft så mycket att beställa. "För det första," heter det sedermera, "vill jag aflägga min och broder Ahnfelts uppriktiga tacksägelse *för det understöd ni skickat oss, större detta år än förut.* Det var ganska uppmuntrande och välkommet i dessa olyckliga tider, som tyckas hota oss äfven med timliga förluster för Evangelii skull. Vi måste icke blott bistå några af våra stackars bröder på landet, som blifvit pliktfällde till höga böter, men broder Ahnfelt sjelf är stämd att stå till rätta för sitt predikande." . . . "Men nog härom. *Framför blott vår tacksägelse till det sällskap, som så kraftigt understöder Herrens verk i vårt land, midt under förföljelse och motstånd.* Herren vare lofvad, som gifver oss seger genom vår Herra Jesum Kristum, och gör sin sanning känd." — — "Förföljelsen är i tilltagande. Regeringen har i dessa dagar gjort hvad den icke gjort i mannaminne: den har nemligen låtit anställa åtal emot sådana religiösa sammankomster, vid hvilka ingen oordning förefallit och der intet blifvit läst eller yttradt annat än som varit i noggrann öfverensstämmelse med kyrkans lära." — — "Äfven det mera verksamma utbredandet af kyrkans lärosatser på ett lefvande och kraftigt sätt, har blifvit förbjudet." Förhållandet med Ahnfelt anföres som ett bevis på detta påstående, och berättas huru han varit utsatt för styrelsens ogudaktiga förföljelser. "Om han icke tillåtes," heter det, "att längre arbeta i Sverige, så flyttar han till Danmark. *Men för religionsfrihetens skull är det likväl långt bättre, om hans flyttning komme att ske på grund af att han blefve landsförvist.* Detta är vår mening om saken."

Derefter talas ytterligare om Mr Ahnfelt, om hans rapport, hvilken såsom vanligt blifvit inlemnad, men i anseende till dess längd icke kunde meddelas, om hans arbete i Sverige och Danmark etc. Vidare om Mr Rs' egen verksamhet i hufvudstaden, "hvarunder hans pastor på befallning ifrån högre ort funnit sig föranlåten att ställa honom till ansvar för det han uppbyggt ett sekteriskt kapell nära invid församlingens kyrka" o. s. v. Brefvet tyckes på detta sätt äfven i obetydligare speciella förhållanden vara en fullständig redogörelse för de i det utländska sällskapets tjenst varande embetsmäns, vid hvad som här fått namn af "den inre missionen," åtgärder och framgång, afgifven såsom det höfves en underordnad att aflägga den inför den myndighet, hvarunder han lyder.

Till en annan rapport bifogas ungefär samma inledning som till den föregående.

"Den utmärkte Rosenius och Ahnfelt," heter det, "fortfara att verka i Sverige; men, tyvärr, under stora pröfningar och mycken motsägelse. Dem som litet eller intet känna till de religiösa förhållandena der i landen, förefaller det nästan otroligt, att den civila makten, *dertill tvingad af statskyrkan*, skall kunna göra så mycket för att motverka återupplifvandet af en andelig kristendom i Gustaf Wasas och Gustaf Adolphs land, dessa den sanna protestantismens tappra anhängare och försvarare." — "En kall, hjertlös, verldslig formalism råder i en alltför hög grad i den svenska nationala kyrkan, för att vi af den skulle kunna hoppas något bättre för närvarande." "En verldslig och oomvänd hierarki, har, då den fått makten i händerna, alltid varit Evangelii dödligaste fiende, ända ifrån den, som dömde vår Frälsare till döden, och till våra tider då vi se Madiai och andra kristna i Italien förföljde för det de läsa bibeln och lyda dess föreskrifter. Men allt är icke mörkt i Sverige."

I en annan utförligare skrifvelse, daterad Stockholm d. 11 Mars 1854 nämnes "väckelser och förföljelser, såsom i tvänne ord en kort historia om allt hvad som kunde inberättas." Den inre missionen och dess utomordentliga verksamhet och framgång omordas; likaså Mr Fjellstedts missions-skola i Lund, då på vägen att flyttas till Stockholm. Derjemte beskrifves, såsom ingifvande de bästa förhoppningar för framtiden, traktat- och bibel-kolportörernes verksamhet. En af dem, beskrifvarens "assistent," omtalas isynnerhet såsom "särdeles passande för en Evangelists arbete, hans framställningssätt varande mycket behagligt, men kryddadt med salt." Om honom heter det bland annat, att "sedan han några veckor vandrat omkring i landsbygden, kom han slutligen till den lilla staden Norrtelje i den mörka provinsen Roslagen, *der ingen sedan långliga tider tillbaka förkunnat Kristi Evangelium.*" Kolportören rapporterar: "Under den första veckan gick jag omkring till det rika folket der i staden, och till några fattiga, utbjudande mina böcker och samtalande med dem om det ena nödvändiga. Ett förfärligt andeligt mörker och motstånd mötte mig likväl nästan öfverallt. Jag fann likväl några själar, som suckade efter Israels tröst." Ibland dem nämnes stadens fiskal och klockare, med hvilkas medverkan ett bönemöte organiserades, som närmare beskrifves. "Från den dagen," heter det, „uppstod mycken oro i staden. Några säga att jag gör folket galna, andra hota mig med spö och fängelse. Några säga att de skola piska sina hustrur, om de gå och höra på mig. I måndags upptogs detta som ett mål af rådstugurätten. Den ondska som der röjde sig var stor, och det blef beslutadt, att jag skulle anklagas såsom den der höll olagliga sammankomster; men der var en i rådet, som satte sig deremot, nemligen sjelfva fiskalen, som uppfordrat mig att hålla sammankomsterna. *Sålunda har alltid Herren någon Gamaliel i rådsförsamlingen.* I går var jag uppkallad inför borgmästarn, som strängt hotade att straffa mig för mina möten, fastän han såg att mitt pass berättigade mig att försälja böcker. Jag anmärkte då, att jag måste sälja mina varor och omtalade deras egenskaper, samt att jag hade ett högre uppdrag. Han frågade då, om jag hade pass ifrån Gud, hvartill jag svarade 'ja' och tog upp min bibel och visade honom."

För effektens skull omtalas huru nästan genom ett underverk, en uppenbarelse af Gud i drömmen, en ung man blifvit kallad, att gå omkring och predika, och åtskilliga prester och lekmän omnämnas, genom hvars verksamhet "läseriet," som missionären sjelf kallar det, utvidgat sig i Westergöthland, Skåne, Jemtland och andra Sveriges provinser, allt naturligtvis under mycken förföljelse.

KAPITLET XII.

Svenskar och Norrmän i Chicago. — Mitt första besök och gudstjenst derstädes. — En svensk California-farare. — Början till missämja med den lutherska församlingen. — En svensk församling bildas. — Norrmän förena sig med densamma. — Ett unions-fördrag. — Anklagelser, gjorda af svenska prester, vederlagde. — *The Garden City* förr och nu. — Husflyttningar och husuppskrufningar. — Chicagos äldste innevånare. — Stadens hastiga tillväxt. — Jernvägar. — Sjöfart. — Spannmålshandel. — Jätte-magasiner. — Trävaru-handel. — Manufakturier. — En blick in i framtiden. — Afresa från Chicago. — Öfversvämning.

Ett större antal Svenskar och Norrmän hade under tiden bosatt sig i den hastigt tillväxande staden Chicago i staten Illinois. Att mycken missämja och oordning i kyrkligt afseende skulle vara rådande ibland dem, är lätt att finna från hvad som redan blifvit berättadt om den svensk-norska predikanten Smith och hans förhållanden. Efter det han fått sitt afsked, var den skandinaviska församlingen derstädes, uti hvilken Norrmännen utgjorde ett vida öfvervägande antal, för en tid utan pastor, och erhöll endast då och då ett tillfälligt besök utaf någon norsk prest. Samtidigt med min flyttning till Manitoowoc emottog jag genom Schneidau, som fortfarande bodde der i staden, en uppmaning att taga vård om den söndrade och nästan upplösta församlingen, — en uppfordran, som jag då icke kunde efterkomma, i följd af den redan erhållna och antagna kallelsen till förenämnde ställe. Men då efter ett års förlopp svenskarne i Chicago förnyade samma uppmaning, ansåg jag mig denna gång böra hörsamma den. Min plats i Manitoowoc kunde lättare och bättre fyllas af en infödd Amerikanare, då deremot det för tillfället icke fanns någon annan än jag, som kunde egna sin verksamhet åt våra i Chicago bosatte landsmän.

Af Norrmännen hade största delen på nytt förenat sig i en församling, och till pastor valt en ung man, hvilken förut varit någon slags handtverkslärling i Norge, men vid sin ankomst till Amerika slagit sig på att predika. Mannen, som icke hade ett ofördelaktigt yttre och snart lärde sig att antaga skick af gentleman, intresserade några personer, hvilka förskaffade honom plats i ett presbyterianskt *college* i Illinois,

der han genomgick en kort lärokurs. Af lutheraner eller presbyterianer, hvilketdera är svårt att säga, gjordes han derpå till licenciat, d. v. s. han erhöll en skriftlig *licence* eller fullmakt att predika och förvalta sakramenterna, hvarefter han satte sig ned i Chicago, der en del af hans landsmän slöto sig till honom och åter upplifvade den församling, som af Smith blifvit stiftad. Slutligen prestvigdes han, och förenade sig jemte församlingen med den s. k. Frankean-lutherska synoden.

Då både bekännelsen och yttre kyrkoskick syntes Svenskarne vara ganska mycket olika den fosterländska kyrkans, förenade de sig icke med denna församling. Äfven ett icke så ringa antal Norrmän inträdde af samma skäl icke med den i någon förbindelse. Dessa skäl grundade sig icke blott på deras egen åsigt af saken, utan äfven på hvad den norska kyrkans härvarande prester tydligen förklarat, nemligen att den Frankean-lutherska synoden var fullkomligt oluthersk till sin bekännelse, och att den förenämnda församlingen jemte dess pastor dessutom antagit stadgar och kyrkobruk, som de på intet vis kunde gilla.

Lemnande min familj qvar i Manitoowoc, reste jag först ensam till Chicago, för att närmare se, huru sakerna der förhöllo sig. Kärt var mötet med de gamla vännerna från Tallsjön, Schneidau och hans familj, som gjorde allt för att vi åter skulle komma tillsammans; godt var äfven att åter befinna sig ibland landsmän, ty, hur det än var, hjertat kände sig dock ibland dem mera hemmastadt, isynnerhet då, såsom nu, deras oförställda vänlighet visade att jag var hjertligen välkommen. På några få undantag när tillhörde de alla arbetsklassen, och större delen voro i mera torftiga omständigheter. De hade rönt många motgångar och haft svårt att försörja sig. Nu började dock för flere af dem tiderna blifva något bättre. Här voro några hvilka Erik Jansson, som nu med sitt samfund bildat den ryktbara kolonien "Bishops-hill" i Illinois, lockat att lemna fäderneslandet, men hvilka sedan, komne till öfvertygelse om de grofva villfarelserna i den lära han förkunnade, och finnande sig vara lurade så väl i andeligt afseende som på timliga egodelar, öfvergifvit honom; men i följd deraf till en början stått nästan så godt som nakne och hungrande i det fremmande landet. Bland dem var en äldre, fordom väl besuten bonde

från Thorstuna, med sin talrika familj, Anders Larsson, sedan en af församlingens mest trofaste och verksamme medlemmar. Redan ifrån första stund slöt den gamle mannen sig till mig med en tillgifvenhet och förtroende, som aldrig sveko mig under de många bekymmer, som äfven här föllo på min lott. I början måste han, liksom de flesta andra Svenskarne på den tiden, försörja sig med att såga ved. Sedan blef han anställd som arbetare i en sodavatten-fabrik, och blef sjelf slutligen egare af en sådan. Bland de andra svenska familjerna voro flera, som åtminstone i början hade att tacka den enskilda välgörenheten och hjelpsamheten för sitt uppehälle. Hos Schneidau och hans hustru kunde de alltid påräkna tröst och hjelp i sina bekymmer.

Till vår första högmessogudstjenst lät norska pastorn och hans församling oss begagna den kyrka, till hvars uppbyggande Smith insamlat bidrag, och hvilken nu af Norrmännen uteslutande innehades. Det var en mindre träbyggnad med plats för omkring 250 personer, liksom i allmänhet de första *Meeting-houses* i Vestern, mer liknande en lada än en kyrka, ehuru ett litet torn öfver ingången tillkännagaf det sednare. Bakom altaret — dock jag vågar knappt säga altare, af fruktan att såra de öron som voro så ömtåliga för allt hvad som stötte på något "katolskt," och för hvilka således äfven detta ord blifvit förhatligt — bakom nattvardsbordet, ett par trappsteg högre än detsamma, var en stor, rymlig och på båda sidorna öppen predikstol, så inrättad, att tvänne prester der på en gång kunde uppträda. I likhet med presbyterianers och andra sekters bruk var predikstolen försedd med en soffa, uti hvilken pastor Anderson intog sin plats vid min sida, utan att dock i öfrigt taga någon del i förrättningen.

Ibland nattvardsgästerna var en svensk, om hvilken jag icke kan undgå att i förbigående nämna några ord, då jag vet, att, oaktadt de felsteg som fördrefvo honom från fäderneslandet, han dock der qvarlemnade många vänner, ibland hvilka ännu torde finnas de, som minnas den glade, treflige umgängesmannen, det i botten goda, fastän svaga och lättsinniga hjertat; jag menar den fordom i många af hufvudstadens bättre och förmögnare kretsar gerna sedde och eftersökte Österman. Han hade redan varit ett par år i landet, och fått sig i ordning en icke så obetydlig farm i Wiscon-

sin; för närvarande var han stadd på väg till Californien. Dagen före den utsatta gudstjensten kom han att med mig enskilt samtala. Väl hade vi aldrig förr sett hvarandra, men det var dock mer än en beröringspunkt oss emellan. Slägt och vänner till mig voro honom väl bekanta, och det var mig en glädje att få tala om dem med en person, som långt sednare än jag med dem sammanträffat. Dock afsigten med hans besök var icke blott att få göra en bekantskap. Kunde han, efter hvad som skett, våga framträda till Herrans bord? och skulle jag icke finna mig befogad, att vägra honom åtnjutandet af dess gåfvor? Dessa frågor önskade han få besvarade. Mitt svar är lätt att inse. Vid detta tillfälle var så mycket som gjorde, att själasörjaren icke kunde utan en egen, djup, inre rörelse och det innerligaste deltagande fatta den botfärdiges hand. Pris vare Honom, hvars famn alltid är öppen för hvarje till Honom återvändande barn! — Ibland mina presterliga förrättningar äro få som hos mig qvarlemnat ett mera varaktigt intryck, än den, vid hvilken det blef mig förunnadt, att ibland andra äfven åt Ö. meddela den spis, hvarefter hans själ hungrade. Sällan har jag vid ett sådant tillfälle sett någon mera verkligt upprörd än han. Då vi sedan åter träffades, samtalade han mycket med mig om sina fordna förhållanden, om moder och syskon i hemmet, och har någonsin åtrån efter guld helgats af goda och rena uppsåt, så var det här. Ryktet berättade, huruledes mången endast med ett spadtag i Californiens guldsådda jord förvärfvat sig alldeles otroliga rikedomar, och Ö. drömde sig redan lycklig; att, så vidt det berodde på penningar, kunna godtgöra det förflutna, och en gång återvända till Sverige. Ack, dessa gyldene drömmar skulle, likasom mången annans, icke blifva förverkligade!

Utvandringen till Californien hade just då begynt. Vandringen öfver de vidsträckta stepperna och öcknarna, der vilda och fiendtliga indianstammar försåtligt lurade på de framtågande karavanerna, var förenad med faror, för hvilka tusende föllo offer. En natt, då de utvandrare, i sällskap med hvilka Ö. företagit den vådliga färden, lägrat sig i närheten af Klippbergen, och han ensam stod på post, såg han några indianer komma smygande för att stjäla de straxt invid betande mulåsnorna. Hade han genast gjort larm och icke ensam aflägsnat sig ifrån lägret, för att söka förhindra

stölden, så hade väl kanske några mulåsnor gått förlorade, men troligtvis ingen olycka eljest inträffat, ty de hvite voro till antal vida öfverlägsne rödskinnen. Men Ö. ville icke störa sina, efter en lång och besvärlig marsch uttröttade kamrater, och, troende sig ensam kunna skrämma och jaga bort röfvarne, skyndade han ner till slätten. Han hann icke långt, förr än en af indianerne spände sin båge, och en förgiftad pil träffade honom i hjertat. Ännu förmådde han dock afskjuta sitt gevär; skottet väckte de sofvande, som funno honom kämpande med döden. Till en af sina kamrater lemnade han den anteckningsbok, han ständigt bar i fickan, med önskan att den måtte gifvas åt Schneidau, för att sedan, jemte hans sista helsning till moder och syskon, dem tillställas. Berättelsen om hans död har jag ifrån dens egen mun, som emottog hans sista suck och uppfyllde hans sista bön, lemnande i Schneidaus hand de anteckningar den bortgångne gjort under tankar på sina kära anhöriga i hemmet. Det är således ett fullkomligt misstag, hvad jag hört några i Sverige påstå, nemligen, att Ö. ännu skulle lefva och vara bosatt i New-York. Några svenskar i Amerika som personligen kände honom, hafva trott orsaken till ett sådant rykte vara, att i nämnde stad verkligen skall finnas en person, som med honom har en förvånande likhet.

Samma dag gudstjenst förrättades i den norska kyrkan, anmodade jag svenskarne att ytterligare samlas till aftonbön uti en af de biskopliga kyrkorna, der de också mangrannt infunno sig, tillika med större delen af Norrmännen, både de som tillhörde och icke tillhörde pastor Anderssons församling. På ett ganska förekommande sätt erbjöd denne mig visserligen att äfven för denna förrättning begagna mig af hans kyrka; men, betygande honom min tacksamhet för ett sådant anbud, sade jag honom öppet och uppriktigt orsakerna, hvarföre jag icke kunde antaga detsamma. Min afsigt var nemligen, att vid detta tillfälle i ett föredrag fästa mina landsmäns uppmärksamhet vid härvarande kyrkliga förhållanden, hvarunder icke kunde undgås, att mycket yttrades som ej allenast stod i fullkomlig strid emot det samfunds åsigter, med hvilket han sjelf och hans församling inträdt i förening, utan äfven kunde tolkas såsom ett öppet uttaladt ogillande deraf; och naturligtvis ville jag icke i hans eget hus uppträda såsom den, der kunde anses vilja nederbryta

detsamma. Denna oförställda förklaring och aftongudstjenstens förrättande i en biskoplig kyrka, sedan förmiddagens skett i den norska, gaf emellertid anledning till en helt annan berättelse om förhållandet.

På en slags prestklubb, bestående af i staden varande prester och pastorer af alla möjliga denominationer, hvilka en gång i veckan sammanträdde, för att — lika godt, jag vet icke ändamålet och lemnar derhän, om ens klubbens egna medlemmar visste det sjelfva — på denna prestklubb berättades några dagar derefter, att den nya biskopliga presten, Rev:d Mr. U., sedan Rev:d Mr. Andersson visat honom den artigheten att låta honom begagna sin kyrka, derstädes hållit den mest puseyitiska, högkyrkliga och papistiska predikan, full af bittra anfall emot Mr. A. personligen och emot det bekännelsesamfund han tillhörde, hvilket föranlåtit Mr. A. att vägra Mr. U. tillträde till sin predikstol på e. m., hvarom eljest, på Mr. U:s anhållan derom, öfverenskommelse dem emellan blifvit uppgjord. Min predikan på f. m. var en vanlig, enkel framställning grundad på dagens Evangelium (1:a Sönd. i Fastan), för hvilken pastor A. sjelf efter gudstjenstens slut täcktes tilldela mig ett oförtjent loford. Beställsamma tungor försmådde icke att kringsprida denna berättelse, som kan anses såsom en välkomsthälsning, gifven mig af det lutherska samfund i Illinois, hvilket sedermera förstärktes af svenska prester. Den var den första osanning, som föll på min lott att ifrån detta håll få uppbära; men den blef, tyvärr, icke den sista. Isynnerhet sedan nämnde förstärkning skett, fick den en talrik afkomma. Det kan tyckas, som vore detta ett nog djerft påstående; men i lindriga ord är härmed ingenting annat sagdt, än hvad mycket lätt med svart på hvitt kan bevisas.

Svenskarne sammanträdde nu till ett möte, att öfverväga om organiserandet af en svensk församling i samfund med den protest. biskopliga kyrkan. Vid första sammankomsten fattades intet annat beslut, än att, innan något definitift afgjordes, söka närmare inhämta förhållandena inom nämnda kyrka, och i hvad samband dess lära och bekännelse stodo med kyrkans i vårt fädernesland. För detta ändamål utvaldes komiterade, som häröfver skulle afgifva ett betänkande, och en ny sammankomst utsattes, inom hvilken

man ville ytterligare höra min och andras förklaring öfver åtskilliga punkter.

Efter flere sammankomster beslöts slutligen, att Svenskarne skulle bilda en församling, och kallelse utgick till mig att blifva dess pastor. En konstitution för församlingen uppsattes och underskrefs, hvars 1:a Art. var af följande ordalydelse:

"Vi undertecknade, Svenskar, bosatte i staden Chicago, "staten Illinois, djupt öfvertygade om den Kristna Religio-"nens sanning, och under en allvarlig önskan, att befrämja "dess heliga inflytelse i våra egna hjertan och i våra famil-"jers och medmenniskors, förena oss härmed, såsom varande "medlemmar af den Evang.-lutherska kyrkan, sådan den i "apostolisk lära och samfund, under biskoplig jurisdiction, "är fastställd och upprätthållen i vårt fosterland, i en för-"samling, under namn af S:t Erik, i communion eller sam-"fund med den Protestantisk-biskopliga kyrkan i de För-"enade Staterna i Amerika och Illinois stift, hvars konstitu-"tion och kyrkostadgar vi härmed erkänna och underkasta "oss, jemte förpligtelse att öfverensstämma med dess liturgi "och religionsceremonier, så ofta gudstjenst förrättas på en-"gelska språket."

I en annan § stadgades, att för den offentliga gudstjensten och andra kyrko-ceremonier, när engelska språket dervid icke begagnades, den svenska kyrkoritualen skulle antagas till grund och rättesnöre, och öfverensstämmelse dermed, så vidt möjligt var, iakttagas.

Jag har anfört detta, såsom måhända för några af mina läsare icke utan allt intresse, och såsom vederläggande det påstående, som af svenska och andra lutherska prester i Amerika gjordes, att våra landsmän i Chicago, så helt och hållet af mig fördes bakom ljuset, att de icke ens visste det de inträdde i en förening med den biskopliga kyrkan.

Under dessa dagar hade emellertid de Norrmän, hvilka icke förenat sig med den ofvanomtalade norsk-lutherska församlingen, [1]) äfvenledes haft åtskilliga sammankomster, hvaraf

1) En stor del af dem hade redan långt före min ankomst till Chicago, och utan den ringaste inflytelse å min sida, i och för kyrkliga förrättningar vändt sig till den biskopliga kyrkans presterskap. En af deras egna prester, den förut omnämnde Clausen, hade till och med uppmanat dem dertill, hellre än att de skulle sluta sig till den Frankeanska s. k. lutherska församlingen och synoden. Sjelf ledsagade han

resultatet blef, att de till Svenskarne framställde en önskan, att med dem få utgöra en församling under samma pastor. I följd häraf sammanträdde man till nya underhandlingar, och komiterade af begge nationerna utvaldes, för att gemensamt öfverlägga om bildandet af en skandinavisk församling. Slutligen blef också en sådan organiserad, hvilken med några förändringar och tillägg antog den konstitution, Svenskarne förut underskrifvit. I stället för "Vi undertecknade, Svenskar," infördes nu orden: "Svenskar och Norrmän," samt i stället för det förut antagna namnet efter Sveriges skyddspatron, uppkallades nu den nya församlingen efter nordens förste Apostel, S:t Ansgarius, såsom ett namn mera gemensamt för de begge folkens historiska minnen. Ytterligare stadgades att kyrkorådet skulle utgöras af ett lika antal Svenskar och Norrmän, gudstjensterna hållas alternatift på svenska och norska språken — ena söndagen svensk högmessa och norsk aftonsång, andra söndagen tvärtom — samt slutligen, att den egendom, som af församlingen nu eller i framtiden innehades, skulle betraktas såsom Svenskarnes och Norrmännens gemensamma tillhörighet, på så sätt att eganderätten till densamma skulle vara lika fördelad mellan dem båda, utan afseende på, om kyrkomedlemmarne af den ena nationen voro till antal fler eller färre än de af den andra. Desslikes fastställdes, huru och på hvad sätt denna egendom (som, det är att märka, då var alldeles ingen) skulle värderas och fördelas emellan de begge parterne, i händelse af att antingen den ene eller andre framdeles funne för godt att träda ut ur föreningen. Detta, liksom mycket annat rörande ekonomiska angelägenheter, påyrkades egentligen af Norrmännen, som sålunda visade sig ega mer förutseende än Svenskarne, hvilka utan misstroende och utan aning om att några misshälligheter en gång torde vålla unionens upplösning, ingingo på en öfverenskommelse, hvarvid vi säkert skulle mera betänkt oss och iakttagit större försigtighet, hade

---

några, hvilka hunnit till den ålder att de borde konfirmera, (något som vid den tiden icke brukades hos dessa lutheraner, och af Hr Andersson samt andra prester af samma bekännelse förkastades såsom ett papistiskt bruk och stridande emot den rätta evangelisk-lutherska läran.) till pastorn i en af den bisk. kyrkans församlingar, anhållande att han täcktes bereda dem till denna heliga handling. Flere af Norrmännen tillhörde således i sjelfva verket sistnämnda kyrkosamfund redan innan jag tillträdde den biskopliga skandinaviska församlingen i Chicago, af hvilken de då blefvo medlemmar.

vi förstått, att låta andra, vigtigare unionella förhållanden tjena oss till en varning vid det fördrag, som vi här afslutade. Också saknades icke de, som opponerade sig emot en förening under sådana vilkor som de nyssnämnde; men det öfvervägande antalet voro blinda för alla bristfälligheterna i en förening, som sedan gaf anledning till en mängd krångel och misshälligheter. Sanningen likmätigt måste jag bekänna, att den blifvande pastorn just var den, som mest arbetade för unionsfördraget; den lön han skördade blef också derefter.

Alla dessa sammankomster och öfverläggningar upptogo nära tvänne veckor, hvarunder man hade både tid och tillfälle, att väl betänka sig. Det felades naturligtvis icke dem, som på allt sätt sökte att motarbeta en förening med den biskopliga kyrkan. Den frankeanska församlingens pastor och hans anhängare höjde redan nu, om icke just så kraftiga, dock så mycket mer ifriga rop emot de stora villfarelser, hvartill, enligt deras påstående, nämnde kyrka gjorde sig skyldig. Äfven ekonomiska förhållanden tycktes icke vara särdeles gynnande för ett företag, som det ifrågavarande. Den nya församlingens medlemmar voro, som nämndt är, nästan alla i torftigare omständigheter, och det fordrades en icke så obetydlig uppoffring af dem, för att kunna bidraga till pastorns aflöning och andra nödvändiga utgifter. Den förra blef också långt ifrån tillräcklig; men ökades dock sedan allt efter som församlingsmedlemmarnes egen ekonomiska ställning förbättrades.

Utom det bref, med hvilket min pligt var, att underrätta biskopen öfver Illinois om hvad som förefallit, och anhålla, att, sedan biskopen öfver Wisconsin i behörig form dertill gifvit sitt bifall, få öfverflyttas på förenämnde stift, adresserade äfven den nya församlingen till honom en skrifvelse, der bland annat förekom: ”— — — Vi hafva kommit till den slutsats, att i våra närvarande omständigheter det enda sätt, hvarpå vi kunna tillförsäkra oss och våra efterkommande våra fäders tro, är genom en förening med den protestant. biskopliga kyrkan i detta land. Vi hafva följakteligen bildat en församling, under namn af S:t Ansgarius, och åstunda att blifva upptagne i samfund med kyrkan i detta stift. Med eder tillåtelse ämna vi derföre vid nästa årliga konvention göra anhållan derom. Erkännande eder, högv. fader i Gudi, och edra efterträdare i embetet, som

vår biskop, ställa vi oss härmed under eder jurisdiktion. Vi hafva underskrifvit den protest. biskopl. kyrkans i Amerika och i detta stift konstitution och stadgar; men, i betraktande af vår ställning såsom varande fremlingar här i landet, och icke ännu i stånd, att till vår uppbyggelse begagna kyrkans *Prayer-Book*, eller taga del i dess offentliga gudstjenster, hafva vi ansett nödvändigt att antaga vissa bilagar, dem vi vördnadsfullt underställa eder pröfning, och till hvilka vi utbedja oss edert samtycke och stadfästelse."

En sådan sanktion gafs äfven. Sålunda följdes vid de offentliga gudstjensterna, liksom vid alla kyrkliga förrättningar, då de skedde på svenska eller norska, hufvudsakligen den svenska kyrkohandboken, med några få förändringar, för att till ett förena de olika kyrkobruken och ceremonierna i de svenska och norska kyrkorna, hvilka de begge partierna i församlingen hvar för sig voro angelägne om att, så vidt möjligt var, bibehålla.

Detta torde vara nog, för att ytterligare bevisa halten af den anklagelse, som åtskilliga svenska prester i Amerika, i sin nitälskan för det dervarande lutherska samfundet, funno för godt att göra, nemligen, att jag skulle lemnat mina landsmän i fullkomlig okunnighet om min rätta presterliga ställning, och, endast för att få en församling och på samma gång ett brödstycke, "inbillat dem," som orden falla sig uti ett bref från pastor Esbjörn till en vän i Sverige, infördt i Lunds Missions-tidning Febr. 1852, "att jag var lutheran." [1]) Nog kunde jag hafva mycket att svara på en sådan beskyllning, hvarigenom det icke blefve särdeles svårt att afgöra hvems *andeliga nit* mest sporrades af förhoppningar om *timliga egodelar:* men det skulle troligen vara ett lika tråkigt ämne för läsaren som för mig sjelf. Besynnerligt förefaller det emellertid, att under det baptister och methodister förvärfvade sig talrika anhängare bland de svenska utvandrarne, det svenska presterskapet i Amerika icke visade hälften af den kraft och ifver att motarbeta affall till dessa sektsamfund, som det visade, att genom ständigt förnyade anfall,

1) Detta bref föranlät mitt kyrkoråd att uppsätta och underskrifva ett beriktigande, uti hvilket osannfärdigheten af Hr E—s påstående klart lägges för dagen, likasom det i öfrigt belyser några af de skandinaviskt kyrkliga förhållandena i Amerika. Kyrkorådet sände det till Sverige, att införas i Lunds Missions-tidning, men huruvida så skedde, känner jag icke.

rigtade emot den biskopliga kyrkan och emot mig personligen, söka förekomma utvandrarnes förening med den sistnämnde. Under det man t. ex. aldrig försummade, att tala om den biskopliga kyrkans calvinistiska villfarelser, lät man mången gång barnen opåtaldt bevista presbyterianska söndagsskolor, der de undervisades ur läroböcker, som voro grundade på Calvins egen katekes; men deremot var man högst angelägen om, att draga dem bort ifrån S:t Ansgarii söndagsskola, der de undervisades enligt de i Sverige och Norge utgifne, och af kyrkorna derstädes antagne, förklaringar öfver Luthers katekes. Jag kan icke neka, att det ofta förekom mig, som röjde sig uti allt detta och mycket annat de första svenska presternas förfarande, något af samma fruktan, som Philisteerne kände vid Apheb, då de förnummo, att Guds ark var kommen i Israeliternes läger.

Tvänne veckor uppehöll jag mig sålunda i Chicago, *The Garden City,* som den kallas; men som då var ingenting mindre än en trädgård. Om än de flesta husen, hvad storleken angick, sågo något lusthuslika ut, så var dock ingenting i deras yttre för öfrigt, som kunde låta dem passera för några inbjudande trädgårds-paviljonger. Omgifningen var också i förhållande derefter, med undantag af högst få ställen, mera liknande en reservoar för sopor än någonting annat, och hela den vidsträckta rymd, hvarpå detta Vesterns under sedermera utvecklade sig, kunde bäst förliknas vid en ofantlig gyttjepöl. Den egentliga stadens läge är sankt, nästan i samma höjd med Michigan sjön, och de dåvarande byggnaderna voro till större delen uppförda nära sjöstranden eller på den dyiga, alluviala jordskorpa, som tid efter annan öfversvämmades af den midt igenom staden flytande floden. Vissa trakter åter bestodo af öde, med intet grässtrå beväxta sandfält, ifrån hvilka det mjölfina stoftet i förblindande hvirflar fördes af vinden öfver de lerblandade gatorna, pinande sig in i husen och görande dem lika dammiga som den yttre omgifningen var smutsig och afskräckande. Den regniga årstiden och äfven stundom långt fram på sommarn voro gatorna nästan otillgängliga för både åkande och gående. Väl voro de försedde med brädlagde trottoarer, men öfvergången från den ena sidan till den andra var förenad med

stora svårigheter. Jag erinrar mig, huru jag under det första året af min vistelse i Chicago flere gånger såg elegant klädda damer stående i gathörnen, afbidande ankomsten af någon åkarkärra, på hvilken de kunde hoppa upp och sålunda komma öfver till den motsatta sidan af gatan. Dock ofta kunde man icke ens på hjul passera dylika ställen. Icke sällan inträffade, att till och med på den förnämsta gatan hästar och vagnar så sönko ned i lergyttjan, att de icke utan den största möda och arbete derifrån åter kunde uppdragas.

Detta kan gifva läsaren ett begrepp om huru Chicago den tiden var beskaffadt. Likväl ansågs den redan vara en stad på 20,000 innevånare. Tolf år hafva sedan dess förflutit, och hvilket annat utseende har den icke nu fått med en befolkning af 120,000! De fordom låga och sanka gatorna hafva blifvit höjda flera fot och antingen plank- eller stenlagda. Floden har blifvit uppmuddrad och utvidgad; dess bräddar, pålade, jemnade och fyllda högt öfver vattenytan, äro nu goda lastageplatser eller utgöra grundvalen för jättemagasiner och alla slags manufaktorier. De äldre byggnaderna, som gemenligen uppfördes med så mycken brådska, att de snart lutade till förfall, hafva antingen blifvit lagde i aska af lättinträffande eldsvådor, som ganska mycket bidragit till stadens försköning, eller ock nedrifna, och innan kort i deras ställe, på en förbättrad och fastare grund, flere våningar höga tegel-, sten-, jern-, och äfven marmor-hus, privata och publika byggnader, blifvit uppförda, hvilka både i omfång och stil kunna täfla med äfven de praktfullare i Europas hufvudstäder. På en enda sommar, 1855, uppbyggdes 2700 nya hus, af hvilka många skulle vara en prydnad för hvilken stad som helst. Året derefter uppbyggdes ännu flere, hvilka, oberäknadt kyrkor, jernvägsdepoter och andra publika byggnader, ansågs kosta öfver 4 mill. dollars. En del af de äldre trähusen, som stodo i hvad som nu är den förnämsta delen af staden, hafva derifrån blifvit bortflyttade och rullade på medar till aflägsnare trakter, der ständigt nya gator utläggas, och hvarifrån de efter hand flyttas ännu längre bort, för att gifva rum för vackrare och mera substantiella byggnader.

Några af dessa hus, som sålunda transporteras från ett ställe till ett annat, äro icke så obetydliga, som man möjli-

gen torde föreställa sig. Jag har sett ända till tre våningar höga hus spatsera längs med gatorna. Anstalten, hvarmed detta sker, är högst enkel: ett gångspel, sällan draget af mer än en häst, omkring hvilket löper en jernketting, fästad vid medarne, som, sedan grunden under huset blifvit borttagen, lägges under detsamma. Detta gångspel flyttas i förhållande till kettingens längd, från ett ställe till ett annat, och under det att det viras och huset sålunda drages framåt, äro några få män sysselsatte att efter hand flytta de plankor och rullar, som läggas under medarne, och hvarpå huset jemnt och stadigt rullas till sin nya bestämmelseort. Skall man taga af på en tvärgata, så ställes gångspelet på sidan, kettingen fästes vid ena hörnet af huset, som sålunda försigtigt skrufvas och gör en frontförändring. Detta göromål har i sådana nya och hastigt tillväxande städer som Chicago blifvit nästan ett yrke, och husflyttarne sakna sällan sysselsättning och god arbetsförtjenst.

Den som icke är van vid dessa transporteringar finner dem i början ganska besynnerliga. Icke sällan tillspärras hela den breda gatan af ett hus, som på detta sätt är ute och går ifrån ena ändan af staden till den andra; hvarken fotgängare eller åkande klaga öfver att de för tillfället måste taga en liten omväg. Det dröjer icke heller länge för än gatan åter är fri. Husflyttningen gör ingalunda en utflyttning nödvändig. Jag har sett hus framtåga, hvarunder de i dem qvarboende familjerna fortfarit i sina dagliga göromål och sysselsättningar, underhållit eld i spisen, som vanligt intagit sina måltider, och när natten inbrutit, helt ostörda lagt sig till hvila, för att morgonen derpå vakna upp på någon annan gata. En gång passerade ett hus förbi mina fenster, uti hvilket var en slags värdshusrörelse, som under tiden obehindradt fortgick. Till och med kyrkor hafva på detta sätt blifvit transporterade, dock mig veterligt icke under pågående förrättningar.

Lättheten att verkställa dessa husflyttningar är visserligen stor, men dock tviflar jag på, att de kunna ske så utan allt uppseende, att, som Oscar Cometant berättar, obebodda hus i NewYork blifvit under natten bortstulne och sedan efterlyste i allmänna tidningarna. Detta är troligen en af de icke så få romantiserade berättelser, hvarmed denne författare i sin lätta och underhållande stil tyckes snarare

hafva velat karakterisera Amerika, än komma läsaren att tro, det sjelfva berättelsen vore öfverensstämmande med sanna förhållandet.

Då gatorna fylldes och höjdes flera fot, kommo på många ställen trottoarerna liksom husens bottenvåningar att blifva mycket lägre än gatan, hvadan i stället för trappuppgångar, måste göras trappnedgångar. Detta medförde naturligtvis stora olägenheter der husen icke voro af den beskaffenhet, att de kunde säljas och bort-transporteras, för att lemna rum åt andra, uppbyggda med gjordt afseende på den nya graderingen. Bottenvåningarne kunde icke utan stor förlust för husegarne förändras till källarvåningar, alldenstund de för det mesta utgjordes af väl inredda kontor och salubodar, och hvad som egentligen var en öfre våning fortfor att ligga allt för högt öfver gatan, för att kunna göras till bottenvåning. Att hafva husen på detta sätt likasom sänkte under gatan var dessutom ingenting mindre än vackert. Men Amerikanarn finner råd för allt. Gatorna måste ovilkorligen höjas och jemnas, och så beslöt man, att äfven lyfta upp husen, så att de kommo i samma höjd med de nya gatorna. Detta var visserligen förenadt med mera svårighet, än en husflyttning; men verkställdes likväl med äfven större stenhusbyggnader.

Det första experiment i denna väg, som anställdes och lyckligen genomfördes, skedde med ett fyra våningar högt tegelhus, varande 70 fot långt och 40 fot bredt; dess tyngd beräknad till omkring 750 tons. Huset undergräfdes, och under alla murarna lades tjocka stockar, hvilande på 250 stycken i jorden nedsänkta, grofva jernskrufvar, anbragta på ett lika afstånd ifrån hvarandra. 50 män användes vid arbetet, hvilka, på ett gifvet tecken, kringvredo skrufvarna lika mycket öfverallt, tills slutligen huset på detta sätt skrufvades upp icke mindre än 6 fot och 2 tum uppöfver dess ursprungliga grundval. Under tiden arbetades på nya grundpelare, och sedan de nått en tillräcklig höjd, borttogos stockar och skrufvar, hvarefter hela grundmuren utan svårighet fulländades, och huset erhöll sitt fordna utseende, med undantag af att det nu egde ypperliga källare, som det förut på sin låga ståndpunkt helt och hållet saknade. Kostnaden för sjelfva husflyttningen belöpte sig till 2,700 dollars. Under det den pågick, skötte de i huset boende sina affärer som

vanligt, utan att märka, att de småningom blefvo lyftade upp i höjden. Trafiken i salubodarna på nedra botten led intet afbrott; tvärtom var den till och med större än den brukade vara, på grund af att hvad som sedan blifvit en ingalunda ovanlig företeelse, då var någonting nytt och tillockade en mängd nyfikna åskådare.

Sålunda har Chicago undergått en total förändring. Belägen på en nästan fullkomligt slät och jemn prairie, utåt hvilken den med hvarje år ytterligare utvidgas, och derjemte alldeles på stranden af det oöfverskådliga insjöhafvet, förtjenar den nu med sina stora parkanläggningar, sina praktfulla byggnader och smakfulla villor, omgifne af vackra blomsterparterrer, fruktträdgårdar och terrasser, verkligen det namn den gifvit sig: *The Garden-City.* Den företer nu, mer måhända än någon annan stad i unionen, ett det mest ovedersägliga vittnesbörd om detta lands industriella framåtgående och om den energiska kraft, som, under det att den är verksam inom den mindre komunen, har lyftat och ännu ytterligare skall lyfta hela det stora, nya, morgonfriska samhället till ett af de mäktigaste välden i verlden. Skulle man icke veta det vara ett odisputabelt faktum, så kunde man tro, att beskrifningen på Chicago, dess föga hoppgifvande början, de förändringar staden inom några få år undergått, dess otroligt hastiga tillväxt — på ett år t. ex. ökades dess folkmängd med 10,000 — och den ställning den för närvarande intager i Amerikas handel, kanske snart nog i verldshandeln, vore en saga ur Tusen och en natt.

Ännu lefva på platsen personer ifrån den tid, då det första logghuset här upptimrades vid sidan af den röde mannens wigwam. Då jag flyttade till staden var dess *äldsta*, på stället födde innevånare en ung, blomstrande, *sjuttonårig* flicka. Den äldste inbyggaren åter, i förhållande till tiden då de första hvita familjer här bosatte sig, är John H. Kinzie Esq., ännu i kraftfull mannaålder och en af stadens mest ansedde och aktade medborgare. Då regeringen år 1804 vid Chicagoflodens utlopp i sjön Michigan anlade en mindre fästning, med en garnison af 50 man, till gränsbevakning emot indianerne, nedsatte sig vid samma tid Mr Kinzies fader midt emot fästningen på andra sidan floden, och byggde der det första boningshuset, i hvilket han etablerade en handel med de vilda stammar, som då ännu

kringströfvade i detta, med undantag af dem, nästan helt och hållet obebodda land, af dem nyligen afträdt till Förenta Staterna. Sonen, som nu bebor ett välbygdt hus på samma plats der den fordna fädernekojan stod, var då endast några få månader gammal. Redan som yngling erhöll han på ett annat ställe ett embete i statens tjenst, men återvände efter några få år till sitt ungdomshem, då icke stort mera bebodt, än det var när han lemnade det. Der bosatte han sig med en ung, talangfull hustru, som sedan utgifvit en väl författad och högst underhållande berättelse om stadens första anläggning och de blodiga scener, hvartill den kort derefter blef ett vittne under kriget med England. Indianerne, som då kommo i besittning af den lilla fästningen, mördade på ett grymt och förrädiskt sätt större delen af besättningen samt nybyggarnes qvinnor och barn, och bortförde flere af dem i fångenskap, hvaribland en ung flicka utaf Mr Kinzies egen familj. Ofta har jag i denna bildade och aktningsvärda familj, som allt ifrån vår första ankomst till Chicago gåfvo oss så många prof på vänskap och välvilja, lyssnat till berättelsen om de öden de här upplefvat, och hört dem beskrifva den underbara stads barndom, som ifrån ett intet uppväxt under deras ögon. K. var i början egare till större delen af den mark, hvarpå Chicago nu är uppbyggd. Hade han kunnat beräkna dess framtida betydenhet, och huru efter några år hvarje fotbredd jord i de sandbackar der han lekte som barn, skulle komma att betalas med en summa, för hvilken han då kunnat inköpa hela sektioner; så hade han säkert icke, som han gjorde, nästan så godt som bortskänkt jordstycken, hvilkas egande nu skulle göra honom till en af de rikaste män i Amerika. Han berättade mig, t. ex., huru han en gång emot en indiansk fölunge bytte bort några sumpiga acres, hvilka nu, oberäknadt de byggnader som på dem blifvit uppförde, äro värde öfver 100,000 dollars, och huru han sjelf och alla andra på stället tyckte att han då gjort en ganska god affär.

År 1816 blef den af indianerne förstörda fästningen åter uppbyggd, och stod ända till för ett par år sedan qvar såsom en vördad relik ifrån stadens första barndom. Inom dess minnesvärda, men i sednare tider försvarslösa, förskansningar har den allmänna välgörenheten beredt en tillfällig fristad åt många svenska utvandrare, som på färden till af-

lägsnare trakter i Vestern anlände sjuka och husvilla till Chicago. Den nya tidens förbättringslusta begick slutligen det helgerån, att nedrifva detta monument från en förgången tid; på samma grund der det stod, är nu uppbyggdt ett banhus, ifrån hvilket det väldiga lokomotivet rullar ut öfver jernådrorna, som sammanlänka Chicago med Mexikanska viken och Atlantiska hafvet.

År 1829 voro här på platsen fem boningshus, utom fästningen och några få längre bort belägna logghus. År 1831 ökades folkmängden med några dussin familjer. Stadens handelsflotta bestod då af fyra små fartyg, hvilka här lossade allt hvad som i merkantilt afseende var nödvändigt för de nordöstra trakterna i Illinois och den nordvestra delen af Indiana. Ännu fanns icke ens ett postkontor på stället, utan en indian skickades hvarannan vecka, att från en liten by, belägen 90 mil derifrån uti staten Michigan, hemta bref och tidningar. År 1833 bosatte sig åter några familjer i Chicago, och från detta år kan man datera dess tillvaro såsom varande någonting annat än ett blott nybygge. Stadspriviligier erhölls likväl icke förr än fyra år derefter, då folkmängden hade vuxit till 4170.

När man tänker på, huru staden inom de 16 påföljande åren tillväxte och uppblomstrade, så förefaller det, i sanning, underbart äfven för att vara i Amerika. År 1848 fullbordades en kanal, 100 mil i längd, medelst hvilken Chicago erhöll direkt komunikation med Mississippi-floden och följakteligen med hela denna del af Mississippi-dalen, ända ner till NewOrleans och upp till de då ännu obebodda, men sedan snart befolkade territorierna omkring den 3000 mil segelbara jätteflodens källor. Redan denna kanal gjorde staten Illinois, som i fruktbarhet icke öfverträffas af någon annan i unionen, i komersielt afseende till den vigtigaste i Vestern, och staden Chicago, dess metropolis, till en nederlagsplats för Amerikas och andra länders produkter. Den var den första; mäktiga häfstång till dess nuvarande storhet, och är ännu en lifsåder, genom hvilken en aldrig föråldrad kraft tillströmmar den ständigt tillväxande staden.

Det jernvägsnät, hvarmed Chicago under dessa sista 10 åren omspunnit sig, har dock mer än någonting annat bidragit till dess rikedom och förkofran. År 1851 syntes här det första lokomotivet rulla fram på en jernväg, som

då sträckte sig endast några mil utom staden. Nu är Chicago terminus för mer än ett dussin stambanor, ifrån hvilka nästan dubbelt så många bibanor utgå i alla möjliga rigtningar. Derigenom har staden komunikation med de outtömliga koppar- och andra malmdistrikterna omkring Superior-sjön, med Canada, med alla atlantiska stater, med de rika sädesprovinserna på andra sidan Mississippi och med bomullsstaterna omkring Mexikanska viken. Då för några få år sedan fordrades 8 eller 10 dagar, för att komma från Chicago till New-York, kan den resande nu, väljande mellan tre olika jernvägslinier, tillryggalägga detta afstånd på 30 á 36 timmar. Öfver 120 *trains*, stundom bestående af ända till 40 godsbefraktade vagnar, anlända dagligen och afgå från de i alla delar af staden belägne jernban-stationerna, af hvilka några visserligen ännu i obeqvämlighet och otillräcklighet vittna om, huruledes man i Vestern till en början söker att i allting hjelpa sig fram så godt man kan; men andra deremot, hvad omfång, bygnadsstruktur, inredning och prydlighet beträffar, kunna täfla med de bästa i andra länder. Det förtjenar anmärkas, att alla dessa jernvägar, utgörande tillsammans omkring 5000 mil i längd, hvilka radiilikt utgå från Chicago såsom medelpunkten i detta ofantliga jern-nät, hvars trådar nu korsa hvarandra i hela den vidsträckta Mississippi-dalen, äro enskildta företag. Hvarken staten ej heller staden, såsom en korporation betraktad, har användt en enda dollar på dessa anläggningar, eller anordnat några allmänna medel till deras utförande. De äro helt och hållet företag, påbörjade och med en förvånande drift och klokhet fulländade af enskildta bolag, hvilka, under en af staten dem beviljad oktroy, ensamt sköta alla dermed förknippade ärender; det allmänna är icke skyldig en cent för dessa jernvägar. Chicago utgör i detta afseende ett undantag från de flesta andra, hastigt uppblomstrande, komuner i Amerika, hvilka inveckla sig i dylika vidtomfattande spekulationer och företag, hvarunder bedrägliga demagoger vanligtvis finna en utväg att rikta sig på det allmännas bekostnad, och slutligen bringa betydliga förluster och vanära öfver det samhälle, hvars förtroende de lyckats tillvinna sig.

Men det är icke endast kanalen och de många jernvägarna som gjort Chicago till en af unionens förnämsta handelsstäder, ja, utan tvifvel den förnämsta i det inre af

landet; dertill bidrager lika mycket, om ej mer, dess i öfrigt högst fördelaktiga läge. Belägen i den yttersta, sydliga ändan af Michigan sjön, utgångspunkten till alla de andra stora vattendragen, är den liksom källan till hela den vidsträckta sjöfart, som nu idkas på dessa ofantliga sjöar och de stora segelbara floder som med dem äro i förbindelse. Sålunda har den äfven sjöledes en direkt handelskomunikation med Canada och de atlantiska staterna, ja till och med transatlantiska hamnar. Liksom Chicago, medelst kanalen och jernvägarna i det inre af landet, står i beröring med de nästan gränslösa stenkols-distrikterna i södra Illinois, så har den sjövägen genom St. Maryflodens kanal en lätt tillgång till mineral-trakterna omkring Superior-sjön. Dessa omständigheter komma hufvudsakligen att bidraga till stadens ännu ytterligare förkofran och välstånd. Den har allaredan på detta sätt blifvit platsen för stora jernmanufaktorier, hvilka nu sysselsätta hundradetals arbetare, och hvilka ganska säkert i framtiden komma att än mer utvidgas.

Till större lättnad för handeln och sjöfarten har Chicago väckt fråga om ett företag, som, om det kommer att verkställas, — hvilket icke är att betvifla, då man känner Vesterns stora resursser och den kraft som der utvecklar sig utan att förlamas af mötande svårigheter — skall blifva ett af de mest förvånande verk detta underbara land åstadkommit. Afsigten är nemligen, att, undvikande de farliga bankarne i St. Clair-sjön, med 500 mil förkorta segelleden österut från Chicago, och ställa denna stad, belägen midt i det inre af den aflägsna Vestern och 1500 mil från kusten, i direkt sjöfartsförbindelse med verldshafvets alla hamnar. För detta ändamål vill man genom Georgia Bay, Simcoesjön och andra mindre sjöar i Canada öppna en segel-led mellan sjöarne Huron och Ontaris. Utförandet af detta förslag beror naturligtvis förnämligast på britiska regeringen; men då den redan funnit sin fördel vid, att öppna St. Laurence floden för republikens fartyg, så är det icke troligt, att den skall lägga något hinder i vägen för detta förslag, som utan allt tvifvel måste tillskynda Englands och dess transatlantiska besittningars handel stora fördelar, och hvars verkställande det dessutom är att förmoda, att Förenta Staterna skulle komma att om ej helt och hållet, dock hufvudsakligen bekosta. På detta sätt skulle äfven större fartyg

kunna befraktas i Vesterns insjö-städer och derifrån afgå till Europa och andra verldsdelar. Redan hafva fartyg intagit last i Chicago, och genom St. Laurence-floden gått direkte på England och Frankrike. Från Milwaukie lärer nyligen ett annat blifvit befraktadt på Hamburg. De förenämnde bankarna i den grunda St. Clair-sjön kunna likväl icke nu undvikas, och i följd deraf måste de fartyg, som begagnas på de vestra insjöarne, konstrueras helt annorlunda, än de som byggas för sjöfarten på oceanen, för hvilken de förstnämnde hvarken äro tillräckligt säkra, ej heller kunna intaga så mycken last, att någon större behållning af en sådan resa kan vara att påräkna. Oaktadt dessa svårigheter är det emellertid märkvärdigt, att finna fartyg, liggande vid Chicago lastbryggor, anonsera efter frakt på Liverpool; och frakt felas ej, och skall aldrig komma att fela. När nämnde svårigheter genom det förslag, som nu är å bane, blifvit undanröjda, skall Chicago utan tvifvel komma att blifva en af de större handelsstäder i verlden, liksom den fruktbara och på metaller rika Mississippi-dalen skall blifva ett välde i makt, kultur och välstånd, stående på en högre punkt, än något annat historien hittills har haft att omtala, ty *Westward the star of empire takes its way!*

Så ansenlig är emellertid allaredan Chicagos sjöfart, att år 1855 dess egen handelsflotta värderades till 56,670 tons, och att under seglationstiden nyssnämnde år icke mindre än 120 större fartyg på en enda dag anlände i hamnen; utgörande hela antalet af dem, som under denna tid landade vid stadens lastagebryggor, 6,610, inalles 1,608,845 tons. Af dessa voro 437 ångbåtar, hvaribland 59 af mer än 1,000 tons drägtighet, 237 mellan 500 och 1,000 tons, och 141 under 500. Utom 480 propellers voro alla de öfriga segelfartyg, af hvilka 100 drogo öfver 500 tons och 865 mellan 350 och 500.

För närvarande torde spannmål kunna anses såsom stadens förnämsta handelsvara och exportartikel; och man kan göra sig ett begrepp om den betydliga handel staden drifver i detta afseende, då en enda firma år 1855 exporterade 500,000 bushels till Buffalo. Det är naturligt, att så måste vara förhållandet, då staden är den lättast tillgängliga och vigtigaste marknadsplatsen för de 130 millioner bushels majs och 120 millioner bushels hvete, som, utom andra sädes-

arter, den fruktbara staten Illinois årligen frambringar. Detta enligt en uppgift af år 1855, efter hvilken tid, då landet blifvit ännu mer uppodladt, afkastningen med säkerhet kan antagas hafva blifvit ökad med flera millioner bushels.

Nedanstående jemförelse mellan Chicago och några af de städer i Europa, som anses drifva den största spannmålshandel, torde sätta läsaren i tillfälle att bedöma den förstnämndes betydenhet i detta afseende.

År 1854 exporterades

		Hvete.	Majs.	Hafra Råg o. Korn.	Summa.
från Odessa	Bushels	5,600,000.		1,440,000.	7,040,000.
" Galacz och Braila	"	2,400.000.	5,600,000.	320,000.	8,320,000.
" S:t Petersburg	"				7,200,000.
" Archangel	"				9,528.000.
" Dantzig	"	3,080.000,		1,328,000.	4,408,000.
" Chicago	"	3,644,860.	6,837,899.	3,419,551.	16,633,813.
" Chicago (1856)	"	8,252,475.	10,804,736.	1,000,000. [1])	20,057,211.

För denna handelsrörelse äro magasiner och kornbodar uppförda, hvilka, ehuru icke egande någon arkitektonisk skönhet, likväl intaga ett utmärkt rum ibland de byggnader, som på sednare tider blifvit gjorde icke blott i Chicago utan äfven i hela Amerika. Till storlek och inredning äro de märkvärdigheter i sitt slag, och äro väl förtjenta af att med några ord omtalas.

Läsaren måste ursäkta, att jag för honom in i ett spannmåls-magasin. Jag önskar gifva honom ett begrepp om Chicago, och alldenstund här icke finnes några sådana märkvärdigheter, som vanligtvis uteslutande omtalas i beskrifningar öfver äldre städer, — inga museer, inga taflegallerier eller andra konstsamlingar (ehuru, om vi trädde in i affärsmannens enskilda, beqväma och smakfullt möblerade boning, vi skulle finna månget dyrbart konstalster, vittnande om, att han, med hufvudet fullt af beräkningar öfver jernvägsaktier och spanmålsexporter, likväl icke är så fremmande och likgiltig för de sköna konsterna, som vi i allmänhet föreställa oss), inga antika byggnader eller andra mossbelupna fornlemningar, — när här inga sådana märkvärdigheter finnes att omtala, så måste jag omtala de som finnas, och, hur prosaiskt det än kan tyckas vara, bjuder jag läsaren på ett

1) Råg och Korn, som under sednare år inkommit från landet, hafva till det mesta blifvit konsumerade af på stället varande bryggerier och distilleringsverk.

spannmålsmagasin, då jag icke har hvarken någon Madonna eller Venus Anadyomene eller något större bibliotek att bjuda på.

Atterbom berättade mig en gång ett besök han gjort på en större landtegendom, hvars egare med den hos driftiga jordbrukare vanliga sjelfbelåtenhet och förutsättning, att alla andra ovilkorligen måste finna sig lika mycket intresserade af alla gjorda förbättringar och anläggningar, som egaren sjelf, förde honom omkring på sina nyodlingar, visade honom sitt konstmessiga tröskverk, sin stora, med särdeles omsorg uppförda och väl inrättade ladugård m. m. Slutligen, såsom till egendomens förnämsta prydnad och ojäfaktigaste beviset för dess utomordentliga skötsel, ledsagades professorn i eshetiken till en ofantlig, i gigantisk skala anlagd gödselhög, större än "stackarne vid Wosnosensk." A. som i början nästan maskinmessigt låtit föra sig omkring bland dessa, för honom och hans betraktelser dittills fullkomligt fremmande, föremål, slogs af denna sednare anblick med förvåning och utropade öfverraskad: "Aldrig hade jag kunnat inbilla mig, att jag, såsom här, skulle finna någonting verkligen poetiskt i en gödselhög." — och så är det: Det finnes ingenting prosaiskt i lifvet, om vi rätt uppfatta det; eller rättare, en driftig verksamhet, en förhoppningsfull sträfvan, en kraftfull ande, i hvad form de än må uttala sig, kunna ingjuta likasom en själ i det mest materiella, och låta det upphämta en stråle ur konstens, af det eviga ljuset i tusende olika färgskiftningar genombrutna, prisma. Och det är, hvad den industriella verksamheten i Amerika förmår göra. Vid anblicken af dessa anläggningar och företag, som vittna om ett underbart framåtgående i timlig förkofran och välstånd, men hvilka mången torde vara benägen att betrakta endast såsom uteslutande ett de materiella intressenas apotheos på bekostnad af mera självsförädlande sträfvanden, öfverraskas vi dock ofta af det verkligen storartade, som i dem uttalar sig, och vi måste erkänna, att en mäktig ande har stämplat äfven dem med ett "excelsior."

Sällan har jag så tydligt förnummit det, som då jag första gången inträdde i ett af de nyssnämnde spannmålsmagasinerna i Chicago, och, om Atterbom kunde säga, att det var någonting poetiskt till och med i en gödselhög, så får jag bekänna, att jag fann någonting verkligen sublimt i

en anläggning sådan som den ifrågavarande. Egde jag den store skaldens förmåga att beskrifva, så skulle läsaren säkert finna detsamma; men nu kan jag blott i korthet och helt prosaiskt omnämna, hvad jag beundrade såsom ett storverk i en stad, som sjelf är ett af de största storverk, lemnande det sublima eller poetiska åt läsarens egen inbillning.

Här är en murstensbyggning, stående på fast pålverk, alldeles invid flodbrädden och på 3:ne sidor omgifven af vatten, 203 fot lång, 101 fot bred och 117 fot hög. Vid första inträdet deruti förvillas ögat af den mängd bjelkar och jernstänger, som öfverallt korsa hvarandra, och dels gifva fasthet åt byggnaden, dels formera de 7 våningar, hvaraf den består. Längs efter ena muren löpa 2:ne jernbanor, utgående ifrån en strax invid varande större stambana, som, utgrenande sig i flerfaldiga rigtningar, ställer Chicago i samband med de fruktbaraste sädesorterna i Illinois och med andra trakter omkring Mississippi floden. På hvardera af dessa tvänne jernbanor kunna sex fraktvaggoner på en gång rullas till magasinet, för att der urlastas. För detta ändamål äro invid hvardera banan *elevators* inrättade, medelst hvilka en vaggon, lastad med majs eller hvete, kan tömmas på 6 minuter, ehuru 10 minuter äro den vanliga tiden, på hvilken lasten upphämtas ifrån vaggonen och fylles i sädeslårarna. I magasinet äro 148 sådana lårar, hvar och en 50 fot djup och rymmande omkring 5,000 bushels spannmål. En vaggon är vanligtvis lastad med 350 bushels. Elevatorn, sedan den upphämtat säden ur vaggonen, tömmer den först i en större skäppa, hållande 500 bushels, som medelst samma maskin upphissas till en af de öfre våningarna, der den ställes på en våg, och efter att vigten af de 500 bushels sålunda blifvit utrönd, öppnas en lucka i skäppan, hvarigenom dess innehåll genast faller i en af de nyssnämnde sädeslårarna. Skäppan släppes ögonblickligen ned, att åter ifyllas och upphissas, hvilket allt tillika med vägningen sker med en stor hastighet. Medelst en ganska enkel inrättning kunna ifrån 12 till 16 lårar inom kort tid fyllas ifrån en enda skäppa. Inom 10 minuter är säden ifrån en frakttrain, lastad med omkring 3,000 bushels, af 12 elevatorer upphissad, vägd och transporterad i sädeslårarna.

Skall ett fartyg befraktas, så lägger det till vid sidan af magasinet; en lucka öppnas i botten af låren, hvarigenom

säden rinner in i elevatorn, för att innan exporten upphissas och vägas, då 500 bushels hvarje gång ställes på vågskålen, hvarefter de genom en ränna nedfalla i fartygets lastrum. Allt detta sker med en nästan otrolig hastighet. På samma gång som på den ena sidan af magasinet vaggonerna urlastas af elevatorn, kan, om så fordras, säden, sedan den blifvit upphissad och vägd, på den andra genast tagas om bord å fartyget för att exporteras. Sålunda hafva tvänne fartyg inom mindre än en timmas tid blifvit lastade med 12,000 bushels hvete hvardera.

Vid arbetet biträda 25 till 30 man; men egentligen drifves det af en ångmaskin om 30 hästars kraft, hvilken genom tjocka brandmurar är skiljd från det inre af byggningen, der äfven dessutom alla möjliga försigtighetsmått emot elden äro vidtagna. Stora vattenreservoarer äro anbragte på flere ställen i alla 7 våningarna. Magasinet kan rymma öfver 750,000 bushels spannmål; men under seglationstiden händer högst sällan, att det på en gång innehar ett så stort förråd. Visserligen anländer dagligen den ena frakt-trainen efter den andra, lastad med majs och hvete; men vaggonerna hinna knappt tömmas af elevatorn, förr än denna åter måste sättas i rörelse, för att utskeppa de ifyllda sädeslårarna. Hela den massiva byggnaden med dess högst sinnrika inredning kostar, oberäknadt ångmaskinen, omkring 180,000 dollars.

Näst spannmålshandeln är trävaruhandeln för närvarande den vigtigaste i Chicago. Illinois, *The Prairie State*, har blott ringa tillgång på timmer. Ifrån furuskogarne i Michigan och i de norra trakterna omkring insjön af samma namn, skeppas derföre årligen till Chicago en ofantlig myckenhet bräder och andra trävaror, hvilka sedan på jernvägarne sändes till det inre af landet och till de södra staterna. Köpmännen i Chicago, som drifva handel med dessa produkter, äro vanligtvis derjemte egare till sågverk, anlagde vid floderna, som, flytande genom de nordliga vidsträckta skogsbygderna, falla ut i sjön Michigan. Längs med stränderna af Chicago-floden synes på omkring 6 mil intet annat än brädgård vid brädgård. Importen af plankor och bräder till Chicago belöpte sig år 1856 till 457,711,267 kub. fot.

Utom hvad nu är omtaladt, finnes i Chicago mångfaldiga andra anläggningar, som alla vittna om stadens hastiga

och oafbrutna framåtgående i alla möjliga handels- och industrigrenar. Stora lokomotiv-manufakturier, vaggon-fabriker, gjuterier och alla slags mekaniska verkstäder, sysselsättande 1000:detals med arbetare, emottaga beställningar ifrån nästgränsande stater å sådana fabrikater, som för några få år sedan endast kunde erhållas ifrån östra staterna. Ibland faktorier förtjenar omnämnas Mr Cormick's agrikulturredskapsfaktori, der bland annat årligen tillverkas flere tusende skördemaskiner af hans uppfinning, nu använda nästan öfverallt i Europa.

När vi nu tillägga, att Chicago har öfver 50 kyrkor, några verkligen utmärkta byggnader i göthisk stil, 25 tidningspressar, omkring 1 dussin banker, och en oräknelig mängd hoteller och salubodar, som till elegans, beqvämlighet, inredning och varulager icke blott kunna jemföras med, utan äfven antagas öfverträffa de flesta dylika etablissementer i europeiska hufvudstäder; så kan läsaren säkert göra sig en någorlunda riktig föreställning om hvad denna stad, ifrån att vara intet, blifvit inom de sista tjugu åren, och således finna, att det ingalunda är öfverdrifvet, om man påstår, att inom ett annat tjugutal af år, då efter all sannolikhet den elektriska gnistan, ilande öfver Klippbergen, bringar budskap ifrån verldshafvets ena strand till den andra, och lokomotiverna, som rulla fram från S:t Fransisco och från New York, möta hvarandra i Chicago, — denna stad kommer att blifva central-staden på den stora nord-amerikanska kontinenten, ett emporium för Asiens, Europas och Amerikas produkter. Dock det är icke blott i kommersielt afseende vi här kunna emotse en stor och för verlden betydelsefull framtid; äfven i öfrigt hafva kultur och bildning, lika såsom Columbus, funnit land i vester, och Mississippidalen med dess metropolis äro i de Förenade Staternas baner en stjerna, som, liksom "vår nords orubbeliga stjerna," icke vet af nedergång.

Jag tyckte mig kunna skönja detta, äfven då jag under eljest icke särdeles gynnsamma förhållanden återvände ifrån mitt första besök i Chicago. På ditresan voro vägarne öfverallt betäckte af djup snö; den oformliga och klumpiga diligensen hade mycken svårighet att arbeta sig fram mellan

drifvorna, och vi, nio passagerare, sittande sammanpackade in i den täckta släden, hade ännu svårare, att arbeta oss upp genom dörrar och fenster, när vi icke mindre än 14 gånger på de sista 50 milen stjelpte öfverända; kölden var lika skarp, som under en kall och stormig nordisk vinterdag. På mindre än en vecka förändrades emellertid väderleken helt och hållet och i följd deraf äfven vägarna. När jag afreste från Chicago, syntes intet tecken till snö mera på marken. Hela den ofantliga slätten omkring staden tycktes i stället vara en del af Michigan sjön. Allt stod under vatten; af vägen skönjdes icke ett spår, och den enda ledning för kusken voro telegrafstolparna, längs med hvilka han styrde sin kosa, under det vi esomoftast befarade att både hästar och passagerare skulle få pröfva sin skicklighet i simkonsten. Lyckligt anlände vi likväl slutligen till mera högländta trakter. Men staden, hvarifrån vi reste just i lagom tid, för att öfver bron komma ifrån den ena sidan af floden till den andra, undgick icke lika lätt förödelsen. Floden, som under de sednare dagarna stigit till en betydlig höjd, öfversvämmade nu på en gång sina bräddar, bortförande broar, hus, lastagebryggor, lösryckande större och mindre ångbåtar samt andra fartyg, och sammanträngande allt i en kaotisk, ständigt växande massa emot det dåvarande trånga utloppet, der det under ett förfärligt brak krossades mot stränderna eller kastades i höga staplar ofvanpå hvartannat, att slutligen af vattenmassan likasom malas i stycken och slungas ut i sjöns forssande vågor. Det tycktes verkligen som skulle hela "trädgårdsstaden" flyta bort och intet återstå annat än samma tomma vildmark, som för några få år sedan; men Chicago var icke bestämd att så utplånas från jorden. Småningom lade sig floden; den skada förödelsen gjort, reparerades snart, och försigtighetsmått vidtogos, som göra, att man nu icke har att frukta några sådana olyckshändelser.

KAPITLET XIII.

Flyttning till Chicago. — Vår första bostad derstädes. — Bekymmersam ställning, och hjelp deri. — Koleran utbryter. — Elände ibland svenska utvandrare. — Deras vilseledande skrifvelser till fäderneslandet. — Amerikanarnes välgörenhet. — Fader- och moderlösa barn, upptagne i deras familjer. — Mitt hus inredt till sjuk- och barnhus. — Vackert drag af amerikanskt ädelmod. — Varning till utvandrare. — Svenskarnas tiggerier. — Resa inåt landet. — Galesburg. — Jansonister. — Svenska methodister. — Predikanten Hedström. — Förslag till en svensk kyrka i Galesburg. — En kort historik af Erik Janssonska sekten i Amerika. —

I April månad flyttade vi till Chicago, der Schneidau åt oss hyrt en passande lokal, den vi dock icke kunde tillträda förr än längre fram i Maj. Då våra tillgångar icke medgåfvo, att under tiden bo på ett värdshus eller inackordera oss i ett "boardinghouse," hyrde vi på några veckor ett rum, i hvilket vi tills vidare inqvarterade oss jemte allt det lilla bohag vi medförde till vår nya bosättning. Första dagarna i den stad, som vi nu betraktade såsom för alltid vårt blifvande hem i Amerika, voro, i sanning ibland de mest bekymmerfulla vi upplefvat. I Manitoowoc hade vi åter vant oss, väl icke vid några särdeles beqvämligheter, men dock vid ett någorlunda godt utrymme inom hus; här befunno vi oss nu, hela familjen, sammanpackade i ett rum, långt mindre än det i vårt fordna logghus. Under det L. ensam skötte barnen och fungerade vid jernspisen, måste jag midt ibland uppstapplade kistor och all den oreda, som under sådana förhållanden icke kunde undvikas, skrifva min inträdespredikan och bereda mig till andra förestående förrättningar. Huru obeqvämt detta än var, så låg dock deruti icke källan till några stora bekymmer. Att vi så godt som medellösa kommo på en ort, der vi voro helt och hållet främlingar, var visserligen icke heller så angenämt; men skulle icke fallit oss så svårt, hade ej på samma gång större pröfningar hemsökt oss. Snart insjuknade ett af barnen; L:s krafter, försvagade af nattvak och de många äfven tyngre göromål, hon sjelf måste uträtta, gåfvo vika, och då koleran strax efter vår ankomst utbröt, blef hon en af de första, som angreps af denna, dittills der i trakten främmande sjukdom. Schneidaus som bodde på ett längre afstånd ifrån

oss, kunde icke vara oss till någon hjelp, så mycket mindre som deras eget helsotillstånd icke var det bästa. Aldrig har jag kännt mig så tröstlös och öfvergifven, som sittande mellan sjuksängarna i vår första bostad i Chicago. Utom Honom, som i all vår nöd är en hjelpare, visste jag ingen, till hvilken jag kunde vända mig för det bistånd vi så väl behöfde. Jag glömde, att jag var i Amerika, der "om en främling varder boende, han är såsom en inländsk" ibland det folk, som i allmänhet mer än något annat efterföljer budet, som säger: "Du skall älska honom såsom dig sjelf."

Modfälld satt jag en morgon vid makas och barns sjuksäng, då helt oförmodadt tvänne alldeles obekanta fruntimmer inträdde i det trånga rummet, frågande mig om jag var presten för den nya svenska församlingen. Efter hvad den ena sade, hade en svensk hjelphustru händelsevis samma dag på morgonen kommit att för henne omtala vår ankomst till staden och vår, efter hvad hon kunde förmoda, ganska bekymmersamma belägenhet, i följd hvaraf de funno sig föranlåtna göra oss ett besök, för att se om de kunde vara oss till någon nytta. "Hvarföre har ni icke underrättat oss om er ställning? Har ni tillkallat någon läkare? Har ni erhållit någon sjuksköterska? o. s. v." — allt frågor, till hvilka, utom hvad läkare angick, jag icke kunde afgifva andra svar, än sådana, som gåfvo anledning till ytterligare deltagande förebråelser för min uraktlåtenhet, att ej hafva underrättat dem eller andra kyrkomedlemmar om förhållandet. Snart voro kappor och schalar lagde på en af kistorna, och mera vanda händer än mina upphjelpte den föga ordnade bädden, ställde rummet i ett bättre skick och vidtogo hvarjehanda andra *internål improvements*, som omständigheterna för tillfället gjorde nödvändiga. Välviljan stannade icke härvid. Dessa och andra fruntimmer fortforo sedan ofta att besöka oss, vakade vid våra sjuksängar och lemnade oss i öfrigt all den hjelp som var af nöden. Sådana drag karakterisera folket i Amerika mer, än alla de berättelser, hvarmed man så ofta söker att förlöjliga dess nationella egenheter. Jag sade *folket* i Amerika, ty dit räknar jag äfven den mera förmögna och bildade klass, till hvilken de tvänne fruntimmer hörde som jag här omtalat.

Emellertid grep koleran mer och mer omkring sig och rasade med stor våldsamhet ibland den fattigare befolkningen.

Staden, alldeles oförberedd på denna olycka, hade icke hunnit vidtaga de vid sådana tillfällen vanliga anstalter. I största hast uppspikades ett provisionelt sjukhus i ett obebygdt qvarter, icke långt från det hus, i hvilket snart efter L:s tillfrisknande Schneidau och jag med våra familjer inflyttade. Detta sjukhus var dock alldeles otillräckligt för behofvet. De svenska utvandrarne, som detta år anlände i större antal än någonsin förut, voro mer än andra utsatte för sjukdomen och föllo hoptals offer för densamma. Huru kunde det väl vara annorlunda? Under den långa sjöresan sammanpackade i emigrantskeppen, ovana vid ett stillasittande lefnadssätt, förtärande en ofta skämd och osund föda, och lefvande i snusk och orenlighet, hade de redan innan de anlände till Chicago fått sjukdomen i faggorna. Här måste många af dem genast söka dagsverke, för att kunna förvärfva sig den första brödkakan. Inqvarterade i eländiga kyffen, hungrande mången gång, eller ock med glupskhet förtärande sådana födoämnen, vid hvilka de voro lika så litet vana som vid klimatet, och dessutom icke fästande någon vigt vid de första vanliga symptomerna till sjukdomen, var det naturligt, att i de flesta fall all läkarevård blef förgäfves. Eländet ibland dessa stackars menniskor kan icke beskrifvas. Mer än hälften af dem, som qvarstannade i Chicago, bortryektes af döden. Hela familjer dogo ut inom några veckor. Samma förhållande var ibland Norrmännen, ehuru de i allmänhet voro i bättre vilkor än Svenskarne och kunde fortsätta färden längre inåt landet, der mortaliteten icke var så stor.

Det inträffar ofta, att af mycket, som vi icke trott skulle lända hvarken oss eller andra till någon båtnad i framtiden, Försynen dock slutligen och underligen fogar så, att det tyckes hafva skett för ett bestämdt, om än ett aflägset ändamål. I hvad vi få upplefva och genomgå röjer sig sålunda ofta ett sammanhang, som tydligen icke är endast ett slumpens verk, men en högre makts anordning, som låter till och med mången obetänksam handling komma oss till nytta vid utöfningen af våra pligter under helt nya lefnadsförhållanden. Då koleran första gången hemsökte Sverige, fick jag det infallet att blifva läkare och erhöll, fastän blott student, förordnande att såsom underläkare tjenstgöra på ett af de större hospitalen i hufvudstaden. Föga tänkte jag sedan på, att den lilla erfarenhet, jag inhämtade på den snart af-

brutna banan, skulle nära tjugu år derefter komma mig till godo under helt olika omständigheter. Ehuru icke praktiserande på egen hand, kunde jag dock nu i Chicago med mindre rädsla och mera rådighet, än om jag varit helt och hållet ovan vid sjukdomens behandling, under skicklige läkares ledning vara de sjuke behjelplig och äfven medverka vid de åtgärder, som vidtogos för att hämma den härjande farsoten.

En Norrman, som egde ett ofulländadt hus i vårt grannskap, tillät mig, att få begagna det såsom hospital för de svenska och norska utvandrare, hvilka icke kunde inrymmas i det andra sjukhuset eller vårdas i enskilda boningar. Jemte den outtröttelige stadsläkaren var jag ifrån morgon till afton sysselsatt att besöka de sjuka der och annorstädes, och då jag af tätt på hvarandra följande begrafningar och andra presteliga förrättningar hindrades åtfölja honom till dem, med hvilka det icke var honom möjligt samtala annorledes än genom tolk, ledsagade honom L. till sjukhus och kojor, der våra stackars landsmän kämpade med döden, och hvarifrån hon icke sällan kom tillbaka med ett fader- och moderlöst barn på sina armar.

Emellanåt afstannade sjukdomen helt och hållet; men knappt anlände åter en större emigrant-transport, förr än den på nytt utbröt med samma häftighet som i början. Ibland dem, hvilka den ena dagen friska och sunda stodo vid min sida på kyrkogården, täckande grafven öfver en vän eller anförvandt, kunde jag alltid vara viss på, att någon, innan nästa sol nedgått, skulle nedbäddas på samma ställe. Hjertslitande voro de scener, jag dagligen kallades att bevittna. Ack, att de äfven hade kunnat bevittnas af de många tusende, som sedan utvandrade till det främmande landet, för att der söka lyckan, men finna grafven.

Må det här tillåtas mig, göra ett litet försprång i min berättelse, för att sedermera återtaga tråden i densamma. Nästan hvarje följande år utbröt farsoten i Chicago äfvensom i de flesta trakter på landet, der svenska och norska utvandrare nedsatt sig. Det tycktes, som förde utvandrarne den med sig. Det var en slags kombination af skeppsfeber och kolera, den förra åsamkad på den besvärliga sjöresan, under hvilken de försigtighetsmått som i sanitärt afseende äro nödvändiga, så sällan iakttagas och sedermera öfvergående i sist-

nämnde sjukdom. Någon gång inträffade, att farsoten redan utbröt på sjön, och många voro de, som då föllo offer för densamma. Jag hörde omtalas ett emigrantskepp, å hvilket innan framkomsten till Boston ungefär $\frac{2}{3}$ af passagerarne aflidit. Flere blefvo under resan till Vestern dödens rof. De ångbåtar som under den varmare årstiden landade vid Chicagos brygga, hade merändels alltid några döende emigranter om bord, och andra, hvilka genast måste föras till hospitalerna. Den tiden då färden inåt landet skedde kanalvägen ifrån Chicago, stannades kanalbåten esomoftast i sin fart, för att lemna utvandrarne tillfälle att gå i land, för att på stranden gräfva en graf för någon af sina reskamrater. När båten sedermera kom tillbaka till staden, blef förarens svar på min fråga, huru resan gått, vanligtvis en uppgift på huru många passagerare han hade qvar vid framkomsten, då det befanns, att deras antal merändels blifvit betydligt reduceradt. Sedan jernvägarne kommo i gång, blef förhållandet visserligen något bättre. Utvandrarne behöfde då icke qvarstanna så länge i staden, der de voro mera blottställde för sjukdomen; af jernvägskompanierna erhöllo ofta de fattiga och medellösa fri resa till deras bestämmelseort. Men äfven under dessa förhållanden afledo många snart efter ankomsten till hvad de trott skulle blifva deras blifvande hem. På jernvägarne emellan landningsplatsen i de östra staterna och Chicago begagnas för det mesta fraktvaggonerna till emigrant-transporter; i dessa vagnar instufvas utvandrarne icke sällan lik boskap, och till undvikande af olyckor, som lätt kunna inträffa i följd af dessa passagerares ovana vid att färdas på jernvägar, tillslutes dörrarne för att kanske icke under hela dagens lopp åter öppnas. Då en sådan lefvande fraktfora, bestående för det mesta af svenska utvandrare, en gång anlände till Chicago, befanns i en af vaggonerna icke mindre än fyra döda kroppar.

Förhållandena hafva väl under de sednare åren blifvit bättre; hvad den farsot beträffar, af hvilken så många af våra landsmän bortrycktes, så hade den, redan innan jag lemnade Amerika, upphört att rasa med samma häftighet som i början; många orsaker bidraga dessutom nu, att icke göra dödligheten så stor som den var för några år sedan; men i alla fall må de af vår allmoge, som umgås med tanken på utvandring, icke förbise den fara jag här omnämnt,

och för hvilken de än i dag, ofta till följd af uraktlåtna försigtighetsmått och genom ovana vid klimat och lefnadsmedel i det nya landet, äro ganska mycket blottställde.

Väl vet jag, att många bref skrifvas, som utmåla förhållandet i detta och andra afseenden helt annorlunda, än jag beskrifver det. Liksom koleran, så tyckes äfven en annan epidemi fått makt med en del utvandrare, nemligen en slags vansinnig yrsel, att med förtigande af alla de svårigheter, som äro förenade med utvandringen till Amerika, framställa fördelarne, hvilka onekligen *kunna* vinnas, såsom vore de allaredan vunna, fastän de ofta, hvad brefskrifvarne sjelfva beträffar, äro endast en dikt. Se här t. ex. ett par af de många sådana fakta, som kommit till min kunskap.

Sent en afton underrättade man mig, att några svenska emigranter, husvilla och medellösa, lägrat sig på en obebygd tomt några steg ifrån min bostad. Kommen till stället, fann jag dem vara en torparefamilj ifrån Östergöthland i den mest nödställda belägenhet. De hade ingen annan afsigt, än att tillbringa åtminstone sin första natt i Chicago på gatan. Hustrun, det märkte jag tydligt, var redan angripen af den sjukdom, som nästa natt skulle gifva henne herberge i den trånga hvilokammare, som efter slutad vandring en gång väntar oss alla. De späda barnen sutto gråtande mellan ett par kistor, i hvilka icke mer fanns en brödbit, som kunde stilla deras hunger. Mannen sade, att han här trott sig finna en bror, som skrifvit till honom och bedt honom sälja allt hvad han egde, för att med hustru och barn begifva sig hit, der han försäkrade honom att en vida bättre lott väntade dem alla än i det fattiga Sverige. Denna bror hade han nu fått höra vara bortflyttad från staden, och han hade nu ingen att anlita om råd och hjelp. Det bref brodren skrifvit, och hvilket föranlåtit denna familj att lemna fäderneslandet, gaf mannen mig sedan att genomläsa. Jag ångrar det jag icke tog en afskrift deraf; innehållet var emellertid ungefär följande: "Kom hit, och du skall icke lida någon nöd. Du behöfver knappast arbeta för ditt uppehälle. Lifsmedel finnas här i sådant öfverflöd, att deraf utkastas på gatorna ett större förråd, än alla Sveriges fattiga behöfde för att lifnära sig med. Sedan jag kom hit, har jag haft god arbetsförtjenst, har köpt mig eget hus och jag, hustru och barn må som perlor i guld, m. m." — Brefskrifvaren,

som troligen icke tänkt sig möjligheten af att den fattiga torparefamiljen kunde få ihop den summa, som fordrades för en resa till Amerika, var en mig ganska välbekant person, som med sin talrika familj uppehållit sig ungefär ett år i Chicago, och derunder lefvat i yttersta fattigdom. Sjelf var han en eländig stackare, som icke kunde arbeta mycket, och hustrun hade efter en längre sjukdom för några månader sedan aflidit. Genom goda menniskors bistånd var jag i tillfälle, att tid efter annan lemna dem ett understöd, utom hvilket jag icke vet huru det blifvit dem möjligt att lifnära sig. Det "egna huset" bestod af en usel brädkoja i en aflägsen del af staden, der en mängd Irländare och fattiga arbetare af andra nationer uppbyggt sina kyffen, utan att derföre ega minsta rätt till tomten de bebodde. Materialierna till det s. k. huset utgjordes till större delen af bakar och bräder, tiggda ihop på brädgårdarna, der mannen någon gång arbetade.

En annan dylik korrespondent var en f. d. soldat, som likaledes kommit hit med hustru och många barn. Han hade icke varit en vecka i staden, förr än han insjuknade och blef aldrig sedermera rätt återställd till helsan. Familjen bodde i ett hus, som i sitt slag var en verklig märkvärdighet, och som med några få ord förtjenar att i förbigående omtalas.

Egaren dertill var en norsk arbetare, som genom sparsamhet, eller rättare sagdt girighet, lyckats samla ihop en förmögenhet af flere 1000 dollars. Hans förnämsta sysselsättning var att i en liten ekstock fara omkring på floden och uppfiska stockar och brädstycken samt ben, gamla jernbitar och annat skräp, som blifvit kastade på stranden. Af dylika materialier hade han tätt invid flodbrädden byggt sig en koja, eller snarare en mängd med kojor, hoplappade vid hvarandra och förenade medelst gångar och portiker af den mest inveckladе beskaffenhet. En del af byggnaden såg ut som en massa humlestörar, resta med topparna upp emot hvarandra; en annan del åter tycktes vara en fornlemning ifrån de Gadareners landsändar. Sedd ifrån floden skulle man trott den vara ett slags båthus, men knappast fanns något, som utvisade att den kunde vara ett tillhåll för menskliga varelser. Här voro emellertid en mängd med små rum; till några af dem hade man att klättra upp på stegar ut-

ifrån. Uti dessa rum inqvarterade sig tid efter annan flere svenska utvandrarefamiljer, som icke kunde erhålla någon annan bostad. Hyresafgiften var visserligen icke stor, men dock i förhållande till lokalens beskaffenhet ingalunda billig. Jag kan icke uppgifva, huru många lik årligen buros ut ur detta hus; men deras antal var icke så obetydligt. [1])

I detta osunda, för vinden öppna hus bodde f. d. soldaten med sin familj i en liten kammare, hvars golf stundom öfversvämmades af flodvattnet. Ända ifrån sin ankomst till staden hade de nästan helt och hållet lefvat på den allmänna välgörenheten. Mannen tycktes vara en from och beskedlig karl: under hans sjukdom hörde jag honom ofta yttra en liflig längtan, att före sin död erhålla någon underrättelse från sina anhöriga i Sverige. Ett sådant bref anlände äfven slutligen under min adress, och för att glädja honom dermed i hans sista stunder, begaf jag mig genast vid dess inhändigande till hans bostad. På hans begäran bröt och uppläste jag det högt för familjen; men huru måla min förundran, då jag fann detta bref innehålla svaret på ett annat, som han förut skrifvit till sina anhöriga, och med anledning hvaraf de nu tackade Gud, att det gått honom så lyckligt i det främmande landet, att han fått god arbetsförtjenst och redan kunnat samla ihop litet penningar o. s. v. tilläggande, att så fort ske kunde, skulle de följa hans råd, sälja sina hemman, och, liksom han, utbyta fattigdomen i Sverige emot den vällefnad han sade hafva tillfallit honom i det herrliga Amerika.

Den verksamhet som föll på min lott redan första året i Chicago, efter att koleran der brutit ut, satte mig snart i beröring med stadens auktoriteter och med många af de mest ansedde och förmögne familjerna. Utan deras godhet och välgörenhet, hvad hade väl blifvit af många ibland våra

---

1) Några månader efter min ankomst till Chicago dog denne norske husegares hustru af koleran. Ehuru han hörde hvarken till min eller någon annan församling, besökte jag likväl hustrun på hennes yttersta; men blef tvärt afvisad af mannen, som sade sig icke vilja hafva något att göra hvarken med prest eller doktor. Den ene, mente han, kunde göra lika litet för själen, som den andre för kroppen. Då hustrun afled, spikade han i hast ihop en kista af några ur floden upphemtade brädstycken, lade sjelf liket der, tog sedan sin spade och en liten enbetsvagn, som han hade, och, sättande sig ofvanpå likkistan, körde han sjelf sin hustrus döda kropp till kyrkogården. Under vägen passerade han förbi mina fenster, och stannade ett ögonblick, ropade han ifrån gatan: "Prest, jeg begraver, saa Gud, selv Konen min."

landsmän, som kommo hit nästan utblottade på allt, och huru ringa skulle ej den hjelp då varit, som jag kunnat lemna de olyckliga? Genom deras bistånd, som ännu aldrig nekades mig, då jag derom anhöll, blef det mig möjligt, att kläda den nakne, mätta den hungrige och herbergera den husville. "Ni skall icke *begära* eller *tigga* om vår hjelp," sade en Amerikanare en gång till mig, "ni skall blott underrätta oss om, när ni behöfver den." — Jag minnes, huru jag t. ex. en gång, följande anvisningen, vände mig till en handlande, som var allmänt känd, om icke just för snålhet, dock för att icke gerna öppna på sin börs, och, den man förberedt mig på, svårligen skulle kunna förmås, att gifva mig något till det välgörande ändamål, för hvilket jag ämnade anlita honom. "Sir," sade jag, "jag vet, ni är en förmögen man, och jag vill sätta er i tillfälle, att göra en god gerning. En utvandrarefamilj befinner sig i en högst olycklig belägenhet; mannen ligger sjuk; hustrun och barnen lida brist på det nödvändigaste; jag behöfver fem dollars, för att kunna gifva dem åtminstone en ögonblicklig hjelp." Köpmannen tog upp sin börs och gaf mig tio, men bad mig hädanefter i dylika angelägenheter vända mig till sin hustru, emedan hans egen tid var så mycket upptagen af andra affärer. Utan att vidare yttra ett ord, upptecknade han likväl den nödlidande familjens adress, och innan aftonen hade Mrs — — gjort den ett besök, tagit ett par af barnen med sig hem, försett dem med bättre kläder, och skickat tjenlig föda åt den sjuke.

Men jag måste här omtala en händelse, som på samma gång den gifver läsaren ett begrepp om hvad som åtminstone *var* förhållandet ibland en stor del af våra svenska och norska utvandrare, äfven gäller såsom ett drag, efter hvilket han må bedöma Amerikanarne, detta, efter hvad många påstå, känslolösa och egoistiska folk, som man säger icke intresserar sig för någonting annat än den "allsmäktiga dollarn."

Som nämndt är, rasade koleran under de följande åren hvarje sommar i Chicago, och mortaliteten fortfor att vara ganska stor ibland emigranterna. Bättre anstalter hade visserligen blifvit vidtagna både för sjuk- och fattigvården, men äfven de bästa sådana hade ej kunnat motsvara behofvet, då ofta på en enda dag anlände flere hundrade utvandrare,

af hvilka en stor del genast vid deras ankomst voro kandidater antingen för fattighuset eller hospitalet. Största svårigheten var att taga vård om de barn, som förlorat sina föräldrar, och bland hvilka många äfven voro angripne af sjukdomen. Här var visserligen en inrättning för fader- och moderlösa barn, men då de, som utvandrarne lemnade efter sig, blefvo der intagne, förde de med sig pestsmittan, och direktionen fann derföre nödvändigt, att icke gifva dem plats der, förr än de varit åtminstone några veckor i staden och kunde antagas vara fullkomligt friska.

Under sistnämnda förhållande var det icke heller så svårt att få de stackars öfverblifna barnen upptagne i amerikanska familjer. Många svenska och norska barn fingo sig på detta sätt hem och blefvo af fosterföräldrarne vårdade såsom egne. Andra åter upptogos af familjer, för att sedan tjena hos dem tills de uppnått en viss ålder. Der tjenstefolks aflöning är så hög som i Amerika, och det dessutom är svårt att kunna erhålla tjenare, lönar det väl mödan, att upptaga och uppfostra minderåriga barn. För besväret och omkostnaden i början har man sedermera tillräcklig ersättning. Vid dessa tillfällen upprättas ett ordentligt kontrakt emellan den, som tager till sig barnet, och barnets närmaste målsman, eller, om någon sådan icke finnes, Mayorn i staden eller motsvarande embetsmannen på landet. Den förre förpligtar sig, att väl vårda och underhålla barnet, besörja dess uppfostran, låta det gå i skolan vissa månader af året, samt, då det uppnår myndiga år, gifva det en liten utstyrsel i kläder och penningar, någongång äfven ett mindre jordstycke. Vanligtvis förekommer alltid en bibel ibland de saker, som sålunda uppräknas. Å andra sidan åter förpligtas barnet, att, då det kan vara till någon nytta, tjena fosterföräldrarne. Det blef ofta min sorgliga lott, att vara behjelplig vid dylika kontrakters uppgörande, och i främmande händer öfverlemna barn, som antingen förlorat sina föräldrar eller af dessa icke kunde vårdas och försörjas. Hvarje år erhöll jag dussintals med skrifvelser, äfven ifrån aflägsna orter, med anhållan att jag skulle sända korrespondenten en 5 à 6 års gammal flicka, en 8 års gammal gosse o. s. v. Tyvärr saknade jag sällan tillfälle, att kunna uppfylla dylika reqvisitioner men det ansvar jag dervid kände mig stå uti, var långt ifrån afundsvärdt. Mig förekom det ofta, som var

jag på detta sätt af omständigheterna gjord till en slags slafhandelsagent. Ofta infunno sig i mitt hus personer, i afsigt att upptaga sådana oförsörjda barn, och huru öfvertygad jag än kunde vara om att barnet erhöll en god behandling, så gick det mig dock alltid djupt till hjertat, att se dessa stackars små varelser, blyga och försagda vid den mönstring de undergingo, hänga sig fast vid mina kläder, ovilliga att skiljas ifrån den, hvars språk åtminstone icke var dem främmande, efter att eljest allt hvad hemmet haft kärt och dyrbart blifvit dem beröfvadt. Fanns det då i behåll efter föräldrarne någon liten svensk silfverpenning, ett spänne eller något annat bland allmogen brukligt smycke, en svensk psalmbok, prestbeviset eller dopattesten; så lade jag det jemte ett skriftligt intyg på engelska om barnets härkomst, slägtförhållanden o. s. v. i deras små knyten, då de, ledde af främmande händer, gingo ut i verlden, att efter några få år icke ega qvar några andra minnen af föräldrar och fädernesland. — Naturligtvis sökte jag, innan ett sådant kontrakt afslutades, att så vidt det var mig möjligt göra mig underrättad om förhållandena inom den familj, i hvilken barnet skulle upptagas, förnämligast hvad dess religionsbekännelse angick; men, ty värr, kunde jag icke alltid i detta afseende handla så samvetsgrannt som jag önskade.

Ett aktningsvärdt, mycket välgörande fruntimmer underhandlade en gång med mig om en fader- och moderlös, liten flicka, som en af hennes anhöriga önskade få upptaga i sin familj. Då hon försäkrade mig, att man isynnerhet skulle draga försorg om barnets kristliga uppfostran, frågade jag hvad bekännelse den ifrågavarande familjen tillhörde. Hörande att de voro unitarianer, vägrade jag att öfverlemna barnet i deras vård, sägande, att huru mycket jag än drog i betänkande, att öfverlemna dessa stackars barn i t. ex. baptisters och andra sådana främmande sektanhängares händer, så kunde detta likväl mången gång icke undvikas; men jag egde då åtminstone en slags garanti, som jag i ifrågavarande fall kom att sakna, nemligen, att barnet blefve uppfostradt i tron på Jesus vår Frälsare, med hvilka villfarelser läran än i andra punkter kunde vara behäftad. "Ni anser således *oss*, unitarianer, icke för kristna," invände fruntimret. Litet flat öfver, att sålunda hafva stött på patrull, kunde jag dock icke återtaga mitt ord. Emellertid afslutades kontrak-

tet, oaktadt min betänklighet vid de blifvande fosterföräldrarnes religionsbekännelse; men med vilkor, att i den stad, der dessa bodde, barnet skulle inskrifvas i en af våra församlingar, att framdeles af dess prest och i dess söndagsskola undervisas i kristendomens heliga sannigar, ett vilkor som sedan samvetsgrannt uppfylldes af den verkligen eljest aktningsvärda och redbara man, som adopterade den lilla flickan och lemnade henne den ömmaste omvårdnad. Efter några års förlopp anmodades jag flerfaldiga gånger af honom, att sjelf komma och samtala med flickan och förvissa mig om hennes kristendomsundervisning. Det hör äfvenledes till berättelsen, och bör icke förbigås, att det ifrågavarande fruntimret, långt ifrån att visa sig stött öfver mitt stränga ogillande af den bekännelse hon omfattat, sedermera ofta kom till mitt hus, rådgörande med mig om bästa sättet, att afhjelpa nöden i många af de eländets boningar, der hon utöfvade den barmhertige samaritanens verk.

Men nu till hvad jag egentligen ämnade omtala. En sommar hade ett större antal svenska och norska utvandrare anländt till Chicago, och koleran anställde såsom vanligt mycken förödelse ibland dem. En söndag, straxt före gudstjenstens början erhöll jag underrättelse om en hustrus död, hvars man några dagar förut aflidit; hon efterlemnade fyra barn, af hvilka två voro sjuka och sängliggande. Knappast hade detta blifvit mig meddeladt, förr än jag erhöll budskap om ett annat dödsfall, i följd hvaraf en sjuk moder med 3 eller 4 barn stodo på bar backe. Så kom en tredje, en fjerde o. s. v. af församlingen, bringande mig jobspost på jobspost, och förtäljande mig om större och mindre barn, lemnade utan vård och tillsyn. Hvad var att göra? Enkor och faderlösa, barn beröfvade både fader och moder, en stor del af dem sjuka, alla behöfvande, väntade af mig hjelp i deras olyckliga belägenhet. Fåfängt vore, att beskrifva de känslor, med hvilka jag, efter inhemtandet af alla dessa underrättelser, inträdde i kyrkan, för att begynna den offentliga gudstjensten. Kanske har jag aldrig så innerligt anropat Gud om bistånd och hjelp, som då jag denna gång knäböjde vid altaret; och hjelpen uteblef icke heller. Efter gudstjenstens slut anmodade jag några af församlingen, att infinna sig i prestgården, som då beboddes af mig ensam; min hustrus helsa hade på de sista åren börjat blifva vack-

lande, och så väl för hennes som våra barns skull vistades min familj under sommarmånaderna på landet. Med biträde af dem, som jag anmodat vara mig behjelpliga flyttades alla möbler från den nedre våningen upp i vindsrummen. De i Amerika, sommar som vinter, brukliga mattorna togos bort, och snart stodo rummen helt och hållet tomma. Några af qvinnfolken sändes ut i staden, att här och der uppvisa en i största hast och korthet affattad skrifvelse, i hvilken jag omtalade förhållandet och bad om hjelp för de behöfvande. Innan aftonen fick jag öfver tjugu, till större delen fader- och moderlösa barn i huset; men jag fick också sängar och sängkläder, att lägga dem uti, penningar att tills vidare försörja dem med, tjenliga drycker och rätter tillagade för deras behof, läkarehjelp åt de sjuka, och goda, ädla menniskor som vakade vid deras sida. I flere veckors tid åtnjöto dessa barn sålunda ett skydd och en vård, som Gud vet, huru de eljest kunnat erhålla.

Hvar skulle väl detta kunnat låta sig göra annorstädes än i Amerika? Ej vågar jag svara: ingenstädes, men nog tviflar jag på, att i något annat land hjelpen under enahanda omständigheter blifvit så skyndsamt, så villigt, så fullständigt gifven som vid detta tillfälle; och icke är det underligt, om, med sådana minnen från min vistelse der i landet, jag älskar och högaktar det folk, som med sina, om man så vill, äfven stora fel — och hvilken nation har icke, likasåväl som den enskilda menniskan, fel? — dock bevisat sig i hjertat ega lika rika skatter som den jord det trampar.

Dock denna känsla gör mig icke blind för förhållanden, vid hvilka mycket med skäl kan vara att anmärka. Till dessa förhållanden kunna äfven på sätt och vis räknas de svårigheter, hvilka flertalet af våra svenska utvandrare få, eller åtminstone hafva fått utstå vid deras ankomst till det främmande landet. Onekligt är, att många komma der i en långt bättre ställning, än någonsin i Sverige kunnat blifva deras lott, och att, till vinnande af ett ekonomiskt oberoende, Amerika erbjuder otaliga utvägar, ifrån hvilka åtminstone arbetsklassen i Sverige är utestängd — flere exempel derpå skulle kunna anföras; men icke dess mindre vore det önskligt, om hvad jag nu omtalat, litet mer än hvad som vanligtvis sker, öfvervägdes, innan man drager åstad, att famla efter en verldslig lycka, hvars ernående många andra oför-

utsedda händelser kunna göra ganska osäkert. Att man i de flesta fall härvid sätter på spel sitt eget och de sinas lif, är obestrideligt. Sannt är, att försigtighetsmått kunna iakttagas, och anstalter vid resan och framkomsten göras, hvarigenom den fara, jag här utpekat, kan, om icke undvikas, dock blifva mindre hotande; men sådana försigtighetsmått och åtgärder kunna sällan förenas med en utvandring i massa och med den torftigare utvandrarens omständigheter. Ett obestridligt faktum är, åtminstone för så vidt jag varit i tillfälle att taga kännedom om förhållandet, att ganska få svenska familjer hafva köpt sin lycka i Amerika, utan någon eller några af sina medlemmars för tidiga bortgång. Ofta inträffar, att kort efter ankomsten till Vestern både fader och moder dö bort, och jag har här antydt hvilket öde i så fall väntar de efterlemnade barnen. De kastas ut, att upptagas af främmande händer, och att uppfostras, man vet icke i hvad lära, måhända i fullkomlig hedendom.

År 1855 kostade svenska och norska fattiga staden Chicago och det *county*, hvari den är belägen, icke mindre än 6,000 dollars, oberäknadt den enskilda hjelp, som, till ett vida större belopp, skänktes dem. Under Oktober månad nyssnämnda år, ingalunda den sjukligaste af året, begrofs på *allmän bekostnad*, emedan sterbhusen dertill saknade tillgångar, 53 svenskar, som dött i enskildta hus. Under samma tids förlopp begrofs ett ungefär dubbelt så stort antal, aflidne på de allmänna sjuk- och fattighusen. Mortaliteten och sjukligheten i Chicago voro dock icke större än i Milwaukie och andra nästgränsande större städer. Sådana saker förtigas merändels i bref till hemmavarande.

I sammanhang med hvad jag berättat om den välgörenhet, som bevisades våra fattiga svenska utvandrare, måste jag äfven, ehuru med ledsnad, omtala, huru många på ett mindre passande sätt drogo fördel deraf och anlitade den, utan att dertill tvingas af behofvet. Deras tiggeri gick öfver alla gränsor. Amerikanarne, vane vid att äfven i den simpla och torftiga arbetarens bostad alltid finna en viss snygghet och ordentlighet, togo för gifvet, att den motsatts som i detta afseende för det mesta rådde i svenskarnes bostäder, var ett tillräckligt fattigdomsbevis. När de inkommo i dessa hus, som i allmänhet icke voro värre, utan tvärtom mången gång bättre än stugorna i Sverige, och sågo de

smutsiga sängarna, den föga aptitliga maten, framsatt i stenfat och krukor på kistlockena (isynnerhet betraktades de grofva brödkakorna, öfverlefvor af resprovianten, som en verklig kuriositet), sågo både äldre och barn i grofva, smutsiga kläder, hvilka icke en gång det lägsta arbetsfolket der i landet skulle vilja begagna; då rördes de af allt detta till medlidande och utdelade både penningar och andra allmosor, icke anande, att oaktadt det yttre, för dem främmande skenet, mången gång flere hundrade dollars kunde ligga gömda på kistbotten, och att det lefnadssätt, de här bevittnade, i sjelfva verket i några fall torde varit bättre, än hvad fordom varit utvandrarens lott. Många drogo fördel af denna missledda välmening, hvarigenom andra, verkligen behöfvande, blefvo lidande. Hustrur och barn gingo omkring i husen, tiggande ihop stora knyten med matvaror, hvarmed de sedan drefvo en ordentlig handel ibland dem, som antingen blygdes, eller icke så väl som de lärt sig att vädja till den allmänna välgörenheten. Tiggeriet fortgick äfven efter att både mannens och qvinnans arbetsförtjenst visade sig vara tillräcklig, att tidt och ofta ifylla så väl kaffekoppen som toddyglaset. Det blef naturligtvis min pligt, att upplysa om förhållandet, och sedan äfven stadens familjer sjelfva i många fall funno sig förda bakom ljuset, blefvo de mera varsamma i sin frikostighet, och lemnade sedan icke gerna understöd åt andra, än dem, som voro försedde med ett, antingen af mig eller af någon annan svensk predikant utgifvet fattigdomsbevis. Dock äfven vi kunde låta lura oss, och många af våra kära landsmän ådagalade i detta afseende en verkligen beundransvärd fyndighet.

Det var naturligt, att hvarje bekännelsesamfund först och främst vårdade sig om sina egna fattiga. Medlemmarne af min församling märkte, att de isynnerhet kunde påräkna understöd i de familjer, som tillhörde den biskopliga kyrkan; lutheranerne åter funno sin bästa hjelp hos presbyterianerne; methodisterne gingo sällan tomhändta bort ifrån sina trosförvandter: en del funno derföre på det rådet, att inskrifva sig i alla tre församlingarne, och försedde med alla tre predikanternes fattigdomsbevis, vandrade de ifrån gård till gård, framvisande än det ena, än det andra beviset allt efter omständigheterna. Dylika beteenden gjorde mig misstrogen och kanske mången gång kall och afvisande, der jag

icke bort vara det. Fru Schneidau var mig emellertid en alldeles ypperlig hjelp i hvad som i förenämnde fall hörde till pastoralvården. När jag någon gång var villrådig, anlitade jag hennes bistånd, och hon förstod sig mästerligt på att leta ut, om jämmerlåten var verklig eller blott hycklad.

För att taga närmare kännedom om förhållandet i de svenska nybyggena, som nu började blifva allt mer och mer talrika i Illinois och Iowa, företog jag redan första året af min vistelse i Chicago, sedan koleran der tycktes hafva upphört, en resa inåt landet. Min afsigt var, att äfven besöka den Erik Janssonska kolonien, men flere af landsmännen afrådde mig derifrån. Då jag lemnade Amerika, hörde jag, att den resande alltid kunde påräkna ett vänligt och gästfritt emottagande vid *Bishop Hill;* men så lär icke förhållandet varit vid den tid, om hvilken jag nu talar. Denna fanatiska sekts och isynnerhet dess ledares bitterhet emot olika tänkande, förnämligast emot försvararne af den svenska kyrkan, var så stor, att de i sitt hat kunde hafva tillåtit sig hvad som helst, och man bad mig, att, om jag ändtligen ville besöka stället, åtminstone icke, medan jag der uppehöll mig, förtära hvarken mat eller dryck. Huruvida sanna eller icke, vågar jag ej afgöra, men gräsliga berättelser voro i omlopp rörande den Erik Janssonska kolonien. Man visste att förkunna, huru några af sektens anhängare tid efter annan vågat sätta sig upp emot profeten och göra invändningar emot den lära, hvilken han sade sig af Gud hafva fått befallning att predika, och ur hvilken, enligt all sekterisms utvecklings-system, uppspirade ständigt nya skott, dem några icke ville tillerkänna samma ofelbarhet som roten. "Herrens utsände" förkunnade då de straffdomar, som Gud skulle låta öfvergå de uppstudsiga. Profeten förutsade, att så framt de icke inom en viss tid bättrade sig, skulle de döden dö. Dylika profetior sades hafva gått i fullbordan, och man var icke i villrådighet att gissa på hvad sätt de uppfylldes.

I Galesburg, en liten stad i grannskapet af kolonien, sammanträffade jag med några af sektens bekännare, och detta var redan tillräckligt, att afskräcka mig ifrån en troligen i alla afseenden onödig resa till Bishop Hill, oafsedt ofvannämnde berättelser, hvilka jag dock är böjd för

att anse voro öfverdrifna. På några andra i Galesburg bosatte svenskars anmodan höll jag i stadens skolhus en gudstjenst, hvilken äfven bevistades utaf flere dervarande Janssonister. Efter dess slut bestormade de mig ordentligen, för att leda mig in uti religiösa dispyter. Hvar och en som kommit i beröring med denna sekt, vet huru fruktlöst det merändels är, att med dem inlåta sig i samtal och söka öfverbevisa dem om deras villfarelser. Då jag dessutom fann dem ega en särdeles förmåga, att kunna vara retsamma, drog jag mig undan, men förföljdes ännu på gatan af deras rop och skriande.

De fleste svenskar i Galesburg, liksom i andra städer deromkring och på landsbygden voro den tiden methodister. J. J. Hedström, f. d. någon slags handtverkare, men af denna sekt insatt i prestaembetet, var då här i trakten deras enda lärare. Ogillande bekännelsen och ehuru mannen i visst fall var en fanatiker, måste jag dock göra rättvisa åt det varma och ädla nit, hvarmed han arbetade i hvad han trodde vara sin kallelses verk. I utvandrarnes bekymmersamma omständigheter var han dem alltid en trogen vän och rådgifvare. Flere af Janssonisterne fördes genom hans verksamhet på en bättre väg.

Ett förslag var å bane, att i Galesburg uppbygga en svensk kyrka, för hvilket ändamål flere af Amerikarne lofvat bidraga. Presbyterianerne voro isynnerhet de, som med värma omfattade saken. Enligt protokollet vid en sammankomst, som nyligen egt rum i deras kyrka, beslöts, att understöd till en kyrkobyggnad skulle gifvas här bosatte svenskar, förenade under namn af "det svenska evangeliska samfundet i Galesburg," på vissa vilkor likväl, hvartill samfundet måste förbinda sig. Ett af dessa vilkor bestämde att för en predikants antagande fordrades en pluralitet af $\frac{2}{3}$ utaf samfundsmedlemmarnes röster. För öfrigt gjorde det detsamma ifrån hvilken sekt de valde sin predikant, blott att han icke vore "en universalist eller neolog eller en som förnekade läran om Kristi gudomlighet, ej heller läran om nya födelsen, sådan den af methodisterne bekännes." En annan punkt stadgade såsom ett oeftergifligt vilkor, utom hvilket ingen kunde upptagas i samfundet, att han måste "förete fullkomligt tillfredsställande och tydliga bevis på, att han blifvit född på nytt," d. v. s. i dessa ords moderna betydelse. Mig

är icke bekant, huruvida den närvarande svenska lutherska kyrkan i Galesburg leder sin uppkomst ifrån denna stiftelse, och huruvida sistnämnde punkt ännu gäller för att blifva antagen till medlem af densamma; men nog vet jag, att på andra platser i Illinois, åtminstone för några år sedan, — innan det svenska presterskapet derstädes, efter ett mångårigt intimt broderskap med de amerikanska lutheranerne, helt plötsligt, liksom genom ett underverk, fingo ögonen öppna för de sednares oäkta lutheranism, — samma vilkor gällde för medlemskap i svensk-lutherska församlingar, der, utan allt afseende på det i barndomen undfångna dopet, prestens skarpsynta öga först skulle afgöra, om en person var född på nytt, innan denne fick upptagas till medlem af församlingen och komma i åtnjutande af dess förmåner. Besynnerligt, att de som tilltrodde sig ega en sådan urskillningsförmåga, behöfde så många år, innan de kunde upptäcka förvillelserna hos sina egna trosbröder till namnet, med hvilka de i början på allt sätt fraterniserade!

Sedan svenska prester nu nedsatt sig i Galesburg och andra omkringliggande städer, hafva de fleste utvandrarne derstädes förenat sig med deras församlingar. Enligt de methodistiska predikanternes egna uppgifter funnos dock ännu år 1858 här på stället flere hundrade svenskar, tillhörande denna bekännelse, likasom der äfven då voro åtskilliga som öfvergått till baptisterne. I allmänhet voro de svenska utvandrarne mer tillgängliga för methodismen, än för någon annan främmande religionsbekännelse. Utan tvifvel bidrogo härtill ekonomiska skäl lika så mycket som någonting annat. Predikanterne, frikostigt understödde af sitt missionssällskap, betungade icke de nyomvände med några särdeles utgifter. Dessutom var det för den simpla arbetaren och handtverkaren alltid någonting lockande, att äfven han kunde blifva lärare i församlingen, sedan han, som det hette, gifvit prof på en inre andans kallelse, om han än i öfrigt var aldrig så okunnig. Detta kittlade fåfängan så väl hos de nyomvände predikanterne sjelfva, som hos hela den klass de tillhörde; utom att predika, liksom i allmänhet springandet på bönemötena, var en tillflykt för mången, när man icke längre orkade eller ville arbeta.

Men jag måste ytterligare nämna några ord om det Erik Janssonska samhället. Ehuru jag aldrig besökte kolo-

nien, kom jag dock flerfaldiga gånger i beröring med några af dess medlemmar, och var i tillfälle att inhämta tillförlitliga underrättelser om detta det mest ryktbara af alla svenska nybyggen.

Som bekant är, utvandrade de förste af denna sekt åren 1846 och 47. Sistnämnde år flyttade omkring 1200 personer till den nya kolonien, hvilken sedermera under de 5 följande åren allt mer och mer tillväxte. Det jordstycke, som i början uppköptes, bestod endast af 40 acres, men efter hand förökades den gemensamma egendomen med c:a 3,000 acres, belägne i en af de bördigaste trakter af Illinois. Denna betydliga egendom skulle visserligen vara allas tillhörighet, men var dock inköpt i Erik Janssons namn, och han ensam antecknad såsom dess egare. — Dessa utvandrares resa till Amerika var förenad med mer än vanliga svårigheter och lidanden. Erik Jansson tillsatte på de öfverfyllda emigrantskeppen uppsyningsmän eller, som de kallades, furstar med oinskränkt makt och myndighet öfver det s. k. gemena folket. Ännu i dag höres tusende klagomål öfver dessa “furstars“ orättvisa och huru de läto folket lida brist, under det de på allt sätt sågo sig sjelfva till godo. Uthungrade och försvagade till helsan anlände den ena hopen efter den andra till Chicago, hvarifrån de ofta måste gå till fots den 160 mil långa vägen till sitt nya Kanaan, *Bishop Hill.* Många dogo under resan, och ännu fler efter framkomsten. Till Erik Janssons lära hörde, att aldrig någon läkare fick tillkallas. Tron skulle vara de sjukes enda läkemedel, och der den icke var nog stark för att helbregdagöra dem, så förtjente de icke heller att lefva. Under de sjukdomar, som tid efter annan utbröto på Bishop Hill, kom den förr omnämnde methodist-predikanten Hedström de olycklige till hjelp. Han och några Amerikanare hotade Erik Jansson med att ställa honom till rätta inför behörig domstol, derest han fortfor att sålunda behandla folket. Detta verkade. I kolonien antogs en läkare, som förstod mycket litet af sin vetenskap, men så mycket mer att småningom tillvinna sig Erik Janssons oinskränkta förtroende, och som lurade honom på ganska betydliga summor, nära nog beredande hans och hela det lilla samhällets ekonomiska undergång.

Erik Jansson ålade folket stränga fastor, dock på samma gång pressande dem till ett hårdt och öfveransträngande ar-

bete. Det dröjde icke länge förr än missnöje uppstod och man började draga i tvifvelsmål hans gudomliga sändning. Flere öfvergåfvo honom; men hvad de af sina egodelar lagt till den gemensamma fonden, — och många hade i hans hand lemnat icke så obetydliga summor, — deraf kunde de naturligtvis icke återfå något. Utarmade och husvilla gingo de att i närmaste trakter söka arbete.

Redan i nybyggets början förkunnade E. J. en lära, hvilken hans efterträdare sedermera fastställde såsom lag, nemligen, att äktenskapet var en synd och af ingen borde få ingås. Men då han såg missnöjet derigenom tillväxa, fann han rådligt återtaga förbudet, förklarande det endast såsom nödvändigt för tillfället, på grund af den nöd och fattigdom, som rådde ibland nybyggarne. Det dröjde icke heller länge, förr än han gick öfver till alldeles motsatt åsigt, sägande, att han nu "erhållit vittnesbörd det Israels söner och döttrar ovilkorligen måste inträda i äktenskap, föröka sig och uppfylla jorden," och följakteligen ålade han alla ogifta, att genast gifta sig. Kolonien angreps af en ordentlig giftas-sjuka, och för en tid förmäldes ifrån 20 till 30 par hvarje söndag.

Då koleran första gången utbröt i Illinois, rasade den med förfärlig häftighet ibland svenskarne på Biskop Hill. E. J. lemnade då folket åt sitt öde, och flyttade bort ifrån nybygget. Ett uppror var då nära att utbryta; profetens hela anseende stod på spel, och han fann sig slutligen tvungen att återvända. Hans egen hustru, "församlingens andeliga moder," som hon kallades, hade fallit ett offer för sjukdomen. Detta förklarade E. J. vara en följd af folkets "djefla-otro." Några dagar efter hennes död förkunnade han i ett tal till folket, "att Israel ej kunde räddas, med mindre än att han genast trädde in i nytt gifte, så att den andeliga modrens anda och kraft skulle komma att med sina välsignelserika frukter lyckliggöra Israel." "Efter den förödelse dödsengeln anställt, skulle nu brudens och brudgummens röst höras på Jerusalems gator; ingen gråt och suckan öfver förlorade makar och barn skulle nu få yttra sig, utan allt vara fröjd i Herranom." Han visste visserligen icke än, hvem som skulle blifva folkets nya andeliga moder; men honom var uppenbaradt, att en af qvinnorna skulle dertill erhålla andans kallelse och före honom samma afton infinna

sig i hans sofgemak. Dock, när aftonen kom, fann han der icke en, utan tvänne qvinnor, grälande med hvarandra om rättigheten till den äktenskapliga bädden och det andeliga moderskapet. Både den ena och den andra sade sig nemligen hafva kommit dit af andans tillskyndelse, för att blifva siarens af Herren utkorade brud. Profeten måste naturligtvis afgöra tvisten, och historien förmäler, att hon, som sedermera kallades "biskopinnan Jansson," redan under förra hustruns lifstid stått till honom i ett förtroligare förhållande.

Emellertid iakttog nu E. J. en större försigtighet i sina predikningar och isynnerhet i sina samtal med svenskar, som, efter att en tid hafva vistats i Vestern, tid efter annan infunno sig vid Bishop Hill. För dem visade han sällan sina egna skrifter, och sade sin lära icke vara någon annan, än den de förut funnit i bibelordet, framställande sig sjelf endast såsom ett redskap i Guds hand, att återföra folket till de förste kristnes heliga vandel. Nybyggets ekonomiska ställning tycktes förbättras, och en viss samdrägt och inbördes kärlek råda hos dess medlemmar. Detta framställdes såsom frukterna af ett mera sannt kristeligt lif; många bedårades af detta yttre sken, och bevektes af alla de skäl proselytmakeriet dessutom kunde uppfinna, att ingå i en komunism, der de slutligen funno både sin husliga och ekonomiska lycka tillintetgjord.

Man arbetade flitigt på jordens uppodling och nya byggnadsföretag. I stället för en mindre vattenqvarn, som ofta vid bristande vattentillgång måste trampas af qvinnfolken, uppbyggdes en ångqvarn. Ett fyravåningar högt boningshus uppfördes, och en betydlig sträcka skogsland med derå befintliga sågqvarnar inköptes. Med allt detta dröjde det dock icke länge, innan koloniens affärer åter kommo på obestånd. E. J. sjelf var ingalunda skicklig affärsman, och den förr omtalade doktorn indrog honom i flere öfverdådiga och obetänkta spekulationer, hvilka i det närmaste bragte honom och hela hans samfund på bar backe. I deras penningetransaktioner hade doktorn lyckats att få E. J. att utgifva skuldsedlar till ett icke så obetydligt belopp. Dels genom en egendomshandel, på hvilken E. J. lurades ansenligt och dels genom det höga läkarearfvode doktorn betingat sig, ökades allt mer och mer en skuld, i säkerhet för hvilken den förre hade lemnat en pantförskrifning på nybyggets hela

lösörebo och inventarier. Då slutligen betalning icke kunde erläggas, måste E. J. afträda alla hästar och andra dragare, boskap, svinkreatur, vagnar, åkerredskap, alla spannmåls och andra matförråder, ja, ända till folkets sängkläder och nödvändiga klädesplagg, så att kolonien helt oförmodadt stod utblottad på allt hvad den till jordens skötsel och sitt eget uppehälle behöfde. Nöd och brist uppstodo, ganska kännbara för alla utom E. J., hvilken var den ende, som höll eget hushåll, och, disponerande för egen räkning det lilla som ännu återstod, lefde sjelf hvar dag kräseliga, under det hans bekännare hungrade. Missnöje utbröt väl ånyo ibland folket; men E. J. hade nu förstått, att sätta sig uti en sådan fruktan, att ingen vågade yttra något emot honom. F. d. länsmannen Norberg var den ende, som, dertill förmådd af de i Helsingland väl bekante Olssönerne, Erik Janssons eljest mest nitiske anhängare, dristade sig komma fram med klagomål och förebrå profeten hans misshushållning och egenmäktiga förfarande i allmänhet. Härtill svarade E. J. endast sitt vanliga: "Jag har handlat efter mitt vittnesbörd; de missnöjde äro bedragne af djefvulen."

Ibland de Svenskar, som några år varit i Amerika, men vid den Erik Janssonska koloniseringen i Illinois slöto sig till denna liga, var äfven en f. d. underofficer vid namn Johan Ruth eller Roth, en likaså listig och gudlös skälm som sjelfva Erik Jansson. Liksom mången annan omfattade han dennes lära, icke af öfvertygelse, ty han var fullkomlig fritänkare, men af ekonomiska orsaker. Utan tvifvel tänkte äfven han, att i denna *societas leonina* kunna krångla sig till åtskilliga förmåner framför andra, hvadan han också gifte sig med en af Erik Janssons slägtingar. Ovänskap uppstod dock snart emellan honom och profeten, och R. öfvergaf kolonien. Hustrun, varande en af sektens mest fanatiska anhängare, vägrade åtfölja sin man. R. ansåg sig emellertid hafva lidit mycken orättvisa af E. J., och ännu mera uppretad emot honom genom hustruns förhållande, svor han honom en oförsonlig hämnd. Han beräknade listigt, att om han kunde få sin hustru ifrån Bishop Hill, så skulle hon sjelfmant dit vilja återvända och E. J. på något sätt finna utväg att förhjelpa henne i utförandet af detta beslut. Detta kunde sedan tolkas såsom ett hustruns bortröfvande och gifva anledning till en svår rättegång emot E. J. Ruths

kärlek till hustrun var i sjelfva verket obetydlig i jemförelse med hans hat till profeten. Tvingad af mannens hotelser samtyckte hustrun slutligen att i hemlighet lemna Bishop Hill, men båda upphunnos på vägen af E. J. med några af hans lifegne, hvilka, som det berättades, med våld togo henne ifrån mannen. Mera troligt är, att hon sjelf hällre ville följa E. J. åt, än mannen, med hvilken hon sagt sig icke mer kunna lefva lyckligt tillsammans, då han affallit från den enda saliggörande läran. Uppträdet, bevittnadt af några amerikanare, var utan tvifvel beräknadt, att utverka en arresteringsorden på E. J. Denne höll sig dock undan, men R:s hustru måste inställa sig vid tinget som vittne, hvarefter R. åter försäkrade sig om hennes person och förde henne tillika med sitt barn till Chicago. Der hade jag tillfälle att se och samtala med familjen, och, så vidt jag kunde döma, var hustrun ifrån början betänkt på, att åter öfvergifva sin man och vända tillbaka till Bishop Hill. I hemlighet underrättade hon E. J. om sin vistelseort, och denne sände då till Chicago ett bud, med hvilket hon, enligt min tanke, fullkomligt frivilligt begaf sig, mannen ovetande, tillbaka till kolonien.

Så är utan tvifvel verkliga förhållandet, ehuru allmänna berättelsen säger att E. J. för andra gången med våld frånröfvat Ruth hustru och barn; men om så varit, skulle säkert icke R. och hans vänner uraktlåtit, att beifra en rättegång emot E. J., som då icke kunnat undgå en sträng bestraffning. I stället sökte man nu, genom den färg man gaf saken, väcka enskilde amerikanares deltagande. I stället för en laglig rättegång, beslöt man använda lynch-lagen. De fleste i trakten af Bishop Hill boende amerikanare hyste redan förut ovilja emot den svenska kolonien och dess ledare; det behöfdes icke mer, än en berättelse om att dessa frånröfvat en annan hustru och barn, för att uppreta deras vrede. Åtföljd af 70 beväpnade personer infann sig R. vid Bishop Hill, återfordrande sin hustru; men hvarken hon eller E. J. kunde påträffas. Befolkningen underrättades då, att så framt icke inom 8 dagar hustrun utlevererades till mannen, skulle hela egendomen brännas och sköflas. E. J. flydde då med sin egen och R:s hustru till St. Louis, der han en tid lefde på stor fot, under det hans förtryckte anhängare på Bishop

Hill fingo uppbära alla olägenheterna af hans öfvermod och misshushållning.

Efter den utsatte tidens förlopp stormade åter en beväpnad folkmassa till det svenska nybygget; men då E. J. icke heller nu stod att finna, beviljades ytterligare en veckas uppskof. R. ställde sig emellertid alldeles förtviflad öfver hustruns förlust och uppviglade folket att icke längre gå skonsamt till väga. Efter den nya anståndstidens förlopp, skulle säkert den förenämnde hotelsen också blifvit verkställd, hade ej länsman Norberg, hvilken, missnöjd med E. Janssons handlingssätt, lemnat nybygget, nu i farans stund skyndat till dess undsättning. Förnämligast genom hans inflytande erhölls hjelp af andra amerikanare, och våldsverkarne drefvos på flykten.

Efter dessa misslyckade försök, att hämnas på E. J., och då han lagligen icke kunde få någon sak med honom, beslöt Ruth nu, att sjelf verkställa öfver honom den dom, hvaraf han ansåg honom hafva gjort sig förtjent. Ett par månader gingo förbi; åtskilliga rättegångsmål, i hvilka E. J. var invecklad, fordrade ovilkorligen hans personliga närvaro inför en domstol i Illinois. R. mötte honom i tingsalen, der en myckenhet folk var församlad, och i deras och domstolens närvaro drog han upp en pistol och sköt honom en kula genom hjertat. Detta skedde den 30 Maj 1850. Så slutade denne i visst fall märkvärdiga man sitt lif, hvilken hade bedårat och bedragit så många lättrogna hjertan, och af några blifvit dyrkad nästan som ett helgon. Hans lefnad, som isynnerhet under de sista åren framträdde i sitt rätta ljus, må tjena som ett varnande exempel för dem, hvilka, misskännande det af Gud sjelf instiftade kyrkosamfundet och den ordning Han fastställt i alla de heligas församlingar, äro benägne att skaffa sig sjelfva lärare, efter som de för godt finna och hvilka i kraftiga villfarelser tro sig skönja Guds Ande.

Ruth häktades genast. De ömmande omständigheter, som man ansåg hafva bevekt honom till att begå mordet, och det deltagande, som på grund deraf skänktes missdådaren, såsom handlande mindre uppsåtligt, än under förtviflan öfver att af en fanatisk bedragare se sig beröfvad hustru och barn, mildrade domen, och gjorde att man så länge som möjligt uppsköt dess afkunnande. Efter en två-årig rättegång döm-

des R. till två års fästning, en tid som statens guvernör sedermera förkortade till ett år, hvarefter mördaren bosatte sig i Chicago, der han om ett par år afled, i sina sista stunder ömsom hädande Gud, ömsom i den största förtviflan anropande Honom om förbarmande. Så vidt jag vet, frågade han aldrig under hela denna tid efter hustru och barn, utan lät dem ostörda vistas på Bishop Hill. Mannen var en af de farligaste, mest vildsinta och listiga menniskor, med hvilka jag någonsin sammanträffat. En gång, inledande en rättegång emot min vän Schneidau, yttrade han helt oförställdt och kallblodigt: "Tag er i akt, kapten! jag har begått ett mord, och fruktar ej, att begå ett annat." På hvad sätt han efter sin frigifning försörjde sig, var för alla en gåta. Man såg honom aldrig arbeta; men under denna tid begingos i Chicago många inbrottstölder, i hvilka man icke utan anledning förmodade honom vara delaktig.

Efter E. Janssons död utsåg enkan, "den andliga modren," en viss And. Berglund till "andelig fader" att tillsammans med henne styra sekten och vårda dess angelägenheter, intill den aflidnes son uppnått myndiga år, då han, enligt faderns profetia, "skulle intaga Mose stol." Snart uppstod emellertid en annan pretendent till makten i bonden Jan Olsson från Helsingland, som också slutligen, efter mycken strid och oenighet, tillvällade sig densamma och delade den med några andra styresmän, som af folket utvaldes. Dessa visste att efter hand förskaffa sig ett nästan alldeles oinskränkt herravälde öfver folket, som på deras anmaning af legislaturen begärde en oktroy, om hvars innehåll de fleste saknade all kännedom. Deras begäran biföllss; den föreslagne oktroyen stadfästades. Enligt densamma erhöllo 7 s. k. styresmän en nästan absolut makt och myndighet, hvilken de också på ett högst godtyckligt sätt använda.

Kolonien tillväxte imellertid i välstånd. Styresmännen voro förslagne hufvuden; isynnerhet var Jan Olsson en ypperlig affärsman. Genom folkets nästan otroliga flit och arbetsamhet, samlades en tillräcklig summa penningar till betalning af de skulder E. J. åsamkat, och för hvilka han pantförskrifvit hela egendomen. Efter hand kom sekten i besittning af närmare 13,000 acres jord, dels skog dels prairie, hvaraf nu c:a 4000 acres blifvit uppodlade. Dessutom eger samfundet betydliga stadstomter i en i trakten uppväxande

stad, der styresmännen anlagt en vidt utgrenad handelsrörelse, samt vidare en mängd actier i åtskilliga jernvägar, så att, när jag lemnade Amerika, dess förmögenhet ansågs belöpa sig till öfver en million dollars. Såsom ett bevis på styresmännens företagsamhet, och på de medel och den arbetsstyrka de kunna kommendera, må nämnas, att de för några år sedan slöto kontrakt för ett jernvägsarbete, i hvilket summan uppgick till fem millioner dollars. Folket har dock vid alla dylika företag intet att säga, och måste arbeta till förökande af den s. k. gemensamma kassan, öfver hvilken det icke har någon kontroll, och för hvars förvaltning styresmännen icke afgifva någon redogörelse. Det påstås också, att förberedde på associationens en gång blifvande upplösning, styresmännen hafva i sina egna namn insatt betydliga summor i bankerna.

Redan för några år sedan stod samfundet på punkten att upplösas. Styresmännens i alla afseenden egenmäktiga förfarande uppväckte stort missnöje, och man fordrade att nya val skulle företagas och redogörelse afgifvas öfver förvaltningen. Få voro dock de, som hade mod, att framföra sina klagomål, och dessa nedtystades en tid med maktspråk. Slutligen antog styrelsen shakersektens lära om giftermål, och, förbjudande äktenskapet såsom varande syndigt, utgåfvo de derjemte en befallning, att de, som voro gifta, skulle lefva såsom de der inga hustrur hade. Detta gaf en förökad fart åt missnöjet, och man sökte nu ställa Jan Olsson och de andra styresmännen till rätta, för att hafva brutit emot den oktroy, som af statens legislativa församling blifvit stadfästad, och den man nu sökte få upphäfd. F. d. länsman Norberg ställde sig i spetsen för de missnöjde, understödd af flere ansedde amerikanare, bland hvilka flere skickliga jurister, som förklarade den vid Bishop Hill inrättade komunismen helt och hållet stridande emot landets republikanska institutioner, utom att den var okristlig i sin princip och lade de stackars svenskarne, som det hette, "under ett långt större förtryck, än det hvarunder de fordom suckat i sitt fädernesland."

Det blefve alltför vidlyftigt, att närmare beskrifva det tyranni, som af styresmännen på Bishop Hill utöfvades, samt den fruktan, hvari de höllo större delen af folket, oaktadt hvilken dock många slutligen uppreste sig emot sina för-

tryckare. Till att fullfölja den rättegång, som härigenom uppstod, saknade de klagande naturligtvis alla medel. Några välvilliga amerikanare sammansköto visserligen åt dem en summa, men huru obetydlig var icke den i jemförelse med hvad styresmännen kunde disponera, för att vinna sina ändamål! Målet hänsköts till statens legislativa församling, på hvars utslag berodde den komunistiska associationens upplösning, och det är icke osannolikt, att, för i denna församling värfva sig röster, styresmännen på Bishop Hill, efter hvad som sades, uppoffrade ända till 10,000 dollars. Utslaget blef också efter deras önskan, men afgjordes med endast en rösts pluralitet. Sålunda stadfästades på nytt oktroyen för associationen på Bishop Hill, och dess styresmän frikändes ifrån hvarje anklagelse, att hafva öfverträdt densamma, ehuru tydliga bevis derpå icke saknades, och ehuru en mängd af statens medborgare petitionerat för dess upphäfvande. Emellertid hvilar icke Norberg, hvars verksamhet utan tvifvel förnämligast eldas af hoppet om andel i bytet, när kolonien en gång kommer att upplösas. Så framt den icke allaredan nu blifvit upplöst, kan dess tid icke blifva långvarig. Opinionen har allt för strängt och allmänt uttalat sig emot denna association, för att den länge skall kunna ega bestånd.

Den religiösa fanatism och ifver, som i början utmärkte E. Janssons anhängare, hafva på sednare tider nästan helt och hållet afsvalnat. Religionen är nu mera hos de fleste af dem endast en bisak, och äfven deras ledare, i stället för att, som de i början gjorde, uppträda såsom Guds sändebud och profeter, tyckas nu nöja sig med, att vara endast verldsliga herrar. Med få undantag kan hela samfundet för närvarande icke betraktas annat än som en socialistisk förening, hvari den religiösa öfvertygelsen icke angår annorledes än för så vidt det är nödvändigt, att åberopa den för verldsliga afsigters vinnande, eller för att med bitterhet smäda och angripa motståndarne till hvad som fordom var sektens trosbekännelse.

Måhända har jag varit nog omständlig i ofvanstående beskrifning; men det uppseende E. Jansson och hans sekt på sin tid gjorde i Sverige har låtit mig förmoda en sanningsenlig framställning af deras förhållanden i Amerika icke blifva utan allt intresse för dem, som derom förut saknat

en närmare kännedom. Min afsigt härmed har också varit att visa ett exempel på, huruledes de, som under en samhällsförfattning mest ropa på förtryck och samvetstvång, och vilja gälla för martyrer, vanligtvis äro de, som under en annan samhällsordning, om det kan låta sig göra, sjelfva blifva de värsta despoter och icke medgifva den ringaste invändning emot sina maktspråk så väl i tros-saker som i andra afseenden. Hade E. Jansson och hans profetliga haft samma fält öppet för sig, som puritanerne fordom i Nya-England staterne, så är det säkert, att vi fått se samma skändliga ofördragsamhet och hierarkiska förtryck, som på den tiden praktiserades. Som förhållandet nu var kunde det endast visa sig inom en inskränkt sfer; men i den ljöd den sjelfkonstituerade organen för Guds röst dock lika ofelbar och befallande, som någonsin inom det puritanska samhället med dess blodiga idrotter.

KAPITLET XIV.

Prairie-staten. — Prairijordens förmåner för nybyggaren. — Exempel på hastig förkofran. — Ytterligare några upplysningar för utvandraren. — Besök hos en nybyggare. — Svenskarne i Andover. — Gudstjenst derstädes. — Svenska nybygget i Iowa. —

Under resan inåt landet fick jag tillfälle, att närmare öfvertyga mig om de omätliga resurser staten Illinois eger, och hvilka redan kommit den att intaga ett högsäte i unionen. Belägen i sjelfva centrum af det nordamerikanska väldet, med en areal af omkring 56,000 qv. mil, är denna stat nästan på alla sidor omgifven af segelbara vattendrag, såsom Michigan sjön och Wabash, Ohio samt Mississippifloderna. I jordmånens fruktbarhet öfverträffas den icke af något annat land på den nordamerikanska kontinenten. Man kan göra sig en föreställning derom, då den alluviala jorden omkring stranden af Mississippifloden, hvilken trakt för 150 år sedan först odlades af franska nybyggare, allt sedan dess, utan att gödas, år efter år burit de rikaste majsskördar. Med denna jord menas icke blott de lägre, sanka platser, som hvarje år äro utsatte för flodens öfversvämningar och hvilkas odling

följakteligen är förenadt med mycken osäkerhet, utan egentligen det något högre, längs efter floden liggande landet, som utan någon sådan fara kan bebos och uppodlas. Den alluviala jordmånen sträcker sig på sina ställen ända till 7 à 8 mil ifrån flodbrädden, bildande ett område af c:a 450 qv. mil eller 288,000 acres odelbart land. Bortom detsamma höjer landet sig mer och mer, tills det slutligen ifrån 50 till 100 fot öfver den alluviala jorden bildar en ofantlig slättmark, för det mesta bestående af oöfverskådliga prairier. I hela staten Illinois finnes icke ett enda berg, endast här och der några höga gräs- och trädbeväxta kullar, och på sina ställen vid flodbräddarne några tvärbranta höjder, till en del betäckte af bördiga sädesfält. Undantagandes i södra trakterna har staten obetydlig skog. Bristen på ved ersättes dock rikligen af den ofantliga tillgång på stenkol, som finnes nästan öfverallt några få fot under jordytan, isynnerhet på de vidsträckta prairierna i statens nordliga och medlersta trakter. Man har beräknat att ungefär $\frac{3}{5}$ af statens areal utgöres af outtömliga kolbäddar, sträckande sig ända in i Ohio och Kentucky.

Hvad som isynnerhet utmärker Illinois framför andra unionens stater, äro dess ofantliga prairie-sträckningar, hvilka också gifvit staten binamnet: *The Prairie State.*

Det var en tid, då jag icke kunde finna något behag i en slättbygd, och då jag, för att tjusas af ett landskap, ovilkorligen fordrade klippor, berg, dalar, skogar och vattendrag, omvexlande med hvarandra. Vi söka och fästa oss helst vid sådana föremål i naturen omkring oss, hvilka likasom stå i sympati med hvad som föregår uti vårt eget inre. I ynglingaåldern äro inga berg nog höga, öfver hvilka vi icke tro oss kunna klättra, för att från deras toppar öfverskåda verlden och uppdaga nya föremål. Vanligtvis älska vi derföre då helst sådana landskap, som under det att de begränsa synkretsen, utvidga inbillningskraften. Vid äldre år åter, efter att både i drömmen och verkligheten stått på mången klippspets, hvarifrån vi endast sett vår synkrets skymd af en annan, som, då vi uppnått äfven den, blott låtit oss se, att der är ännu en och ännu en för oss att öfverstiga, då älska vi mer den stilla, fridfulla slätten. Dock hufvudsaken är, att alltid i hvarje landskap se spåren af Guds godhet; då finna vi äfven allestädes någonting att beundra; då är hvarje

landskap vackert, och svårt är då att bestämma; hvilket som är skönast. Hvarhelst vi än äro och blicka ut öfver denna solbelysta verld, så måste vi instämma i Skaparens vittnesbörd: "Se det är alltsammans godt," och derjemte erkänna, att vore vi blott sjelfva beqväma till att bo uti ett eden, så skulle vi öfverallt blifva varse paradisets ängder och inandas dess luft. Guds bästa gåfvor och Hans herrligaste välsignelser möta oss allestädes på vår väg.

Med ungefär sådana tankar färdades jag öfver dessa slätter, der stundom så långt ögat nådde, intet annat kunde skönjas än himmelens skyar och en ocean af gräs och blommor. Deremellan syntes en och annan nybyggares bostad; dock icke längre en nybyggares, ty vidsträckta åkrar och ymniga fruktträdgårdar vittnade om ett flerårigt arbete och påminde snarare om trefliga, välskötta landtgårdar i Europas befolkade länder, än om enstaka rödjningar i Vesterns vildmark. Vanligtvis voro i närheten af dessa äldre bostäder små skogsdungar, hvilka till en del voro planterade; ty så snart prairie-jorden blifvit upplöjd och det tjockare gräsets rötter afskurna, fordras det icke lång tid, förr än prairien visar sig vara ett ypperligt fält för äfven större skogsanläggningar och trädgårdsplanteringar. Äppel och persiko-telningar uppväxa här med en förvånande hastighet och bära inom kort tid rika och herrliga frukter. Af alla träd tyckes i allmänhet lokust-trädet här växa fortast. På sina ställen der det blifvit planteradt, eller rättare, sådt i jorden, har det efter fyra år uppnått en höjd af 25 fot med en stam af omkring 4 á 5 fot i diameter. Skuggrika lokust-lundar finnas nu nästan öfverallt på prairierna i Illinois.

Man föreställer sig vanligtvis ett slättland egande en viss tröttande enformighet; men jag var långt ifrån att finna det så. Redan den rika blomstermattan erbjuder i sin skimrande färgprakt tusende omvexlingar. Understundom antager den på afstånd liggande slätten nästan en förvillande likhet med ett haf, hvarpå man tydligt tycker sig skönja skepp med fulla segel vaggande på vågorna. Uppöfver horizonten höjer sig nemligen ett och annat ensamt träd, som sedt på afstånd emot den blåa himlaranden, likasom förstoras, och med sin krona och sina utbredda grenar antager formen af ett fartyg. För att så finna det, behöfves icke någon särdeles liflig inbillningskraft. Flere resande hafva anmärkt

denna synvilla, som ibland så bedårade mina ögon, att jag nästan förglömde, att jag var på landbacken. Derom påminde mig dock mångtaliga hjortar, hvilka esomoftast på endast några stegs afstånd ifrån mig sprungo upp ur det höga, frodiga gräset, och derjemte en oräknelig mängd prairihöns och fasaner, som läto luften återskalla af sitt entoniga, högljudda läte, liknande skogsdufvans kuttrande eller snarare en tamburins dofva, dallrande ljud. Dessa foglar finnas här på prairierna i en sådan myckenhet, så att det blifvit ett ordspråk, att om en farmers-hustru vill grädda eggpannkakor till frukost, så behöfver hon blott qvällen förut sätta ut sin hatt i gräset, för att om morgonen finna den full med prairiehönsägg.

Jag vet knappast något, som i lif och friskhet kan jemföras med en klar sommarmorgon på den vidsträckta prairien. Då den i vildmarken ensamme vandraren ofta i den mörka, susande skogen känner en viss dysterhet, och likasom får en tydligare erfarenhet af att "sorgen är skuggan af lifvet"; så intages han deremot här, när han från någon liten höjd kastar blicken ut öfver det solskimrande fältet, af en känsla, som kommer honom att utropa: "Lefve lifvet"! Om han också vet sig vara fjerran från hvarje mensklig bostad och icke ser någon lefvande varelse; så kan han dock icke verkliggöra för sig sjelf, att han står uti en vildmark, men han tycker sig öfverallt finna den förskönad af menniskohand. Marken är liksom en trädgårdsbädd, planterad med rika, yppiga blommor, och lunderna, med sina höga rosenbuskar, sina doftande vinrankor, sina vilda plommon, äppel- och andra fruktträd, framskymtande här och der i de små dälderna, likna smakfulla parkanläggningar och frukthagar. Och, när en åskstorm utbryter öfver denna vidsträckta rymd, och ljungeld efter ljungeld flätar maktens strålande tiar omkring Hans hufvud, som håller stormen i sin hand — ingenting kan vara mera sublimt än ett sådant skådespel.

Prairiens odling är likaså lätt, som dess fruktbarhet är stor. Farmern behöfver icke här år efter år uttömma sina krafter på att nedhugga urskogens jätteträd och upprycka stubbar och rötter, för att få sig en plöjbar mark; plogen kan genast, utan något föregående arbete, sättas i jorden, och inga stenar hindrar den i dess fåra. En prairiefarmer

skulle icke från ett 20 acres jordstycke kunna samla ihop ett vanligt lass småsten, om man än lofvade honom likaså mycket guld i utbyte. Ingen gödning är på många år nödvändig och nybyggaren har i början snart sagdt ingenting annat att göra, än att plöja, så och skörda. Långt mindre arbete fordras här, än som på andra ställen vanligtvis måste nedläggas, innan jorden kan gifva en rikare afkastning, och utaf hvad jag här såg af åkerbruk och nyodlingar, blef jag fullt öfvertygad om, att en utvandrare med små tillgångar, om han nedsätter sig på prairielandet, lättare och fortare kommer i en oberoende ställning, ja äfven i välstånd, än om han på någon annan mark upptimrar sitt nybygge. Denna öfvertygelse vann ytterligare stadga af de iakttagelser jag sedermera hade tillfälle att göra under min mångåriga vistelse i "Prairie-staten", och vid mina besök bland de svenska och norska nybyggarena der och annorstädes. I allmänhet fann jag dem, som nedsatt sig på prairierna, inom en kort tid komna i en långt bättre ställning än de, som i åratal uti skogarne och på eköppningslandet kämpat med nybyggare-lifvets vida större besvärligheter.

Till stöd för ofvanstående vill jag anföra blott ett par exempel, af de många, som kommit till min kunskap, och dem jag vet vara fullkomligt öfverensstämmande med verkliga förhållandet.

En farmer i Illinois, egande ett kapital af 700 dollars, inköpte år 1847 20 acres skogland och 160 acres prairiejord. Af den sednare upplöjde han första året med ett par hästar och ett ok oxar 55 acres. Tredje året lade han ytterligare ett 80 acres jordstycke till sin farm, och lät deraf upplöja 50 acres, hvilket arbete kostade honom 2 dollars p. acre. [1]) Fjerde året lät han åter upplöja 10 acres, och hade sålunda 115 acres under odling. Det 8:de året sålde han hvete för öfver 2,000 dollars, och hans begynnelsekapital, 700 dollars, hade då ökat sig till en förmögenhet af 8 à 10,000.

En annan farmer, som år 1853, i andra hand köpte ett uppodladt 80 acres jordstycke efter 4: 50 p. acre, lemnar följande uppgift öfver första årets inkomster och utgifter:

---

1) Vanliga priset är dock $2\frac{1}{2}$ stundom äfven 3 dollars p. acre.

Credit.			
1,100 bushels hvete á 1: 15. . .	Dlrs.	1,265. —	
1,000 d:o majs á 28. . .	„	280. —	1,545. —
Debet.			
80 acres prairieland á 4: 50. . .	„	360. —	
Upplöjning af 60 acres á 2: 50.	„	150. —	
Gärdsel och inhägning	„	400. —	
Utsäde till 40 acres efter 1½ bushel vinterhvete p. a.	„	60. —	
Såning och harfning á $\frac{75}{100}$ p. a.	„	30. —	
Inbergningskostnad.	„	60. —	
Trösknin goch rensning, 1,100 bushels á 10 cents p. b.	„	110. —	
Transport till jernvägsdepot. . . .	„	66. —	
20 acres upplöjning för majs á 75 cents p. a.	„	15. —	
Kultivation deraf á 1: 25 p. a. .	„	25. —	
Inbergning á 1 p. a.	„	20. —	
Tröskning och transport till jernvägsdepot.	“	100. —	1,396. —
Summa omkostnader			

Således behållning första året, med afdrag af alla utgifter och 20 acres ouppodlad mark, samt hela farmen värderad efter 25 dollars p. a. . . 149. —

Men ännu ett exempel på huru lätt förmögenhet förvärfvas i “Prairie-staten.“

En arbetare uppehöll sig i fem års tid med att hugga gärdsel. På detta sätt sparade han ihop ett kapital af 1,400 dollars. Af dessa lånade han bort till en af sina vänner 800; med 200 köpte han sig ¼ sektion land och för de återstående 400 köpte han sig kreatur. Med denna början har han efter hand, inom några år inköpt 7,000 acres jord, hvaraf 2,700 äro under kultivation, de öfriga utgöra betesmark för stora boskapshjordar. År 1854 försålde han i Chicago nöt och svinkreatur för öfver 44,000 dollars.

Jag har icke framställt dessa exempel såsom uppmuntran till någon utvandring till Amerika. Mycket af hvad jag förut sagt, bör vara ett tillräckligt bevis för, att jag ingalunda är den, som tillstyrker utflyttningen, snarare afråder jag i allmänhet derifrån. Men då utvandringen till Amerika

är en af vår tids företeelser, en ström emot hvilken ingen dam *kan* sättas; så har jag ansett min pligt vara, att med de upplysningar jag är i tillfälle meddela, göra hvad jag kan för att åtminstone söka leda den i en rätt rigtning. Det är också derföre, som jag med afseende på landet i Illinois och våra landsmäns utvandring till Amerikas Vester, ytterligare här vill bifoga några ord. Men högtidligen varnar jag hvar och en, att icke deraf, ej heller af nyss anförde exempel på en i hast förvärfvad rikedom, eller af hvad jag eljest torde hafva yttrat eller framdeles kan komma att yttra om de stora fördelar Amerika besitter framför alla andra länder i verlden, hemta någon säkerhet för, att hans egna lysande förhoppningar om lycka och framgång derstädes skola verkliggöras. Sjukdom, en för tillfället varande brist på arbetsförtjenst, förändrad konjunktur just i sådana förhållanden, som han för sig trodde vara de mest gynnsamma, kunna, utom många andra omständigheter, lätt göra, att han finner sig gäckad i dessa förhoppningar.

Man har kallat Minnesota ett land för Svenskar, och under de sednare åren hafva många af våra landsmän der nedsatt sig, hvilka, enligt hvad blifvit berättadt, i allmänhet skola berga sig godt. Sjelf har jag icke varit så mycket i Minnesota, att jag derom med fullkomlig sakkännedom kan yttra mig. Då jag en gång besökte det äldsta svenska nybygget derstädes, fann jag flere familjer, som kommit dit med föga eller inga tillgångar, men dock snart förkofrat sig ganska mycket.[1]) Iowa, andra stater, och till och med de

---

1) Jag minnes bland annat en arbetare ifrån Östergöthland, som tänkt bosätta sig på ett ställe i Illinois, der han egde några slägtingar, men som på sin resa åt Vestern råkade helt och hållit på villospår. Sådant händer ibland med enskilda utvandrarefamiljer. I stället för till Chicago blef han genom något misstag transporterad till S:t Louis. Der fann han sin kassa tom, och till råga på olyckan insjuknade både han, hans hustru och barn. I S:t Louis funnos då högst 3 eller 4 Svenskar, och mig är obekant, om han ens någonsin med dem sammanträffade. Amerikanarne togo likväl vård om den främmande och blottställda familjen. Då Jenny Lind år 1851 var i S:t Louis, inställde sig mannen hos henne, anhållande om understöd för att kunna fortsätta resan till sina slägtingar i Illinois. Jag var händelsevis då närvarande. Han begärde 25 dollars, och liksom så många tusende andra, vädjade han icke förgäfves till den ädla sångerskans välgörenhet. Emellertid afrådde jag honom ifrån att gå till den plats, dit han ämnade sig, vetande att all jord der var upptagen och att han der skulle få svårt att erhalla arbetsförtjenst. Deremot tillstyrkte jag honom att gå till Minnesota, såsom i hans ställning och förhållanden det

brittiska besittningarne i Canada hafva tid efter annan blifvit framställde såsom åt svenska utvandrare erbjudande större förmåner, än andra trakter. De som vilja främja utvandringen, framställa vanligtvis den trakt der de sjelfva bosatt sig, såsom den bästa och ypperligaste; men huru litet sådana beskrifningar mången gång äro att bygga på, har jag redan förut antydt. Dessutom är den enas framgång på stället ingalunda en säker borgen för den andras. Förhållandena kunna på en ganska kort tid mycket förändra sig, och hvad som var den tjenligaste platsen för utvandringen det ena året, kan det följande vara alldeles olämplig. Detta allt oaktadt, skulle jag dock tro, att i närvarande stund, den nya staten Minnesota, eller ock Kansas, erbjuda de största fördelarne för mera obemedlade utvandrare. Men en stor del af jorden i den förra staten är, för att vara i Amerika, ingalunda så rik och bördig, som den i allmänhet beskrifves; och hvad Kansas angår, så är den långa resan dit ännu förenad med en kostnad, som torde öfverstiga den mindre bemedlade utvandrarens tillgångar.

Skall jag åter yttra min tanke om hvilken trakt är lämpligast för den utvandrare, som vid sin ankomst till Vestern eger åtminstone 4 à 500 dollars (1,500 à 2,000 Rdr Rmt) till sin disposition, så säger jag utan tvekan Illinois. Sannt är, att klimatet derstädes är varmare än vi Svenskar äro vane vid, och att i detta fall Minnesota, och hvarföre då icke äfven Canada, är mera passande för nordbon; men de år då koleran icke utbrutit, och denna sjukdom utestänges icke af det ena klimatet mer än af det andra, har mortaliteten ibland våra landsmän i Illinois icke varit större än i trakter belägne på en nordligare latitud. Sannt är äfvenledes, att Illinois nu mera kan betraktas såsom en äldre stat, i hvilken all den bättre jorden redan är upptagen eller försåld, och att således knappast några för

---

mest passande land, der han kunde bosätta sig. Jenny Lind, som åhörde samtalet, tillade: "Jag ger dig 50 dollars till, om du följer det råd som nu gifves dig." Utvandraren gjorde så. Icke egande mer än de penningar han fått af Jenny Lind begaf han sig ganska rigtigt till det nya svenska settlementet omkring Chicago sjön, der jag efter tvänne års förlopp återsåg honom, välsignande både Jenny Lind och mig för sin lycka. Han var då egare af 80 acres land, oxar, ko m. m., och lefde med sin familj nöjd och välbergad i sin lilla stuga. Men mannen var en ordentlig karl och både han och hustrun goda arbetare.

nybyggaren förmånliga jordstycken nu mera kunna derstädes erhållas efter det af kongressen fastställda pris, $1\frac{1}{4}$ dollar p. acre; men icke dess mindre finnas här ännu stora och fruktbara, obebodda landsträckor hvilka erbjuda äfven den svenska nybyggaren sådana fördelar, som i många afseenden öfverväga dem han kan finna i andra trakter, och i betraktande af hvilka han icke behöfver ångra det högre pris, hvarmed han här måste betala sin jord.

På båda sidorna om en 706 eng. mil lång jernväg, som ifrån det n. v. hörnet af staten löper i nästan rak linea till dess sydligaste punkt, och medelst en bibana är förenad med Chicago, finnas högst bördiga ängder, till hvilka jernvägsbolaget innehafver egande rätt och dem det i större och mindre lotter utbjuda till försäljning på ganska billiga och förmånliga vilkor. Med afseende på denna landsträcka har Hr O. Malmborg, en tid svensk och norsk v. Consul i Chicago, och sednast sistlidne år resande i Sverige såsom agent för Illinois Central-Jernvägs-Bolagets länderier, meddelat några för utvandraren ganska värdefulla upplysningar, dem han låtit trycka och utdela ibland svenska allmänheten. Jag hänvisar till dem, såsom enligt min öfvertygelse fullkomligt tillförlitliga, och, så vidt jag på stället varit i tillfälle att taga kännedom om förhållandena, äro de uppgifter han i korthet meddelar icke i någon mån afvikande från sanningen. Äfven de råd och upplysningar han gifver med afseende på öfverfarten till Amerika förtjena att efterföljas af den utvandrare, som *kan* göra det. Herr Malmborg har i likhet med mig förutsatt utvandraren ega tillräckliga tillgångar, att bekosta en både mera skyndsam och beqväm öfverfart till Amerika, än den som till ett billigare pris kan erhållas i våra vanliga emigrantskepp. Att begagna sig af detta billigare pris har dock i många fall, både hvad helsa och tid vidkommer, bevisat sig vara en misshushållning.

Det är endast i en eller två punkter af mera underordnad vigt, som jag torde vara af olika tanke med Hr M. såsom då han t. ex. säger, att "för besparings skull, liksom i åtskilliga andra afseenden, samt i allmänhet taget för trefnadens skull, det är af vigt, att utvandrare, innan de lemna fäderneslandet, förena sig i sällskaper, för att sedan tillsammans nedsätta sig på en sektion." Detta kan allt vara riktigt nog hvad i början trefnaden i det nya landet angår,

och onekligen kunna äfven nybyggarne sålunda blifva hvarandra till mycken hjelp och ömsesidigt bistånd; men i afseende härpå åberopar jag hvad jag förut yttrat i 1:a delen (p. 322) af detta arbete. Är här fråga om timlig förkofran, och detta är väl ändå hufvudändamålet med de flestas utflyttning, så vinnes den otvifvelaktigt i allmänhet fortast genom en närmare beröring och umgänge med Amerikanarne. Utvandraren blifver derigenom lättare hemmastadd med hvarjehanda förhållanden i sitt nya hemland, och förvärfvar mer erfarenhet i det yrke han der valt, hvilket, om det än i och för sig sjelf icke är honom främmande, likväl i många afseenden är nytt för honom, och hvaruti, för att rätt lyckas, han väl behöfver, att så fort som möjligt sätta sig in uti *The American go ahead system.* Dessutom, har man en gång tagit sig för att utvandra, så ju förr man blir helt och hållet nationaliserad, ju bättre både för en sjelf och efterkommande. — Då M. i öfrigt gifvit alla de upplysningar jag i detta ämne skulle kunna meddela och uppgjort ett noggrannt kostnadsförslag öfver utvandrarens första bosättning m. m.; så behöfver jag icke upprepa hvad genom honom blifvit tillräckligt bekant. Jag tillägger blott, på grund af den kännedom jag har om staten Illinois, att skulle jag ännu en gång utvandra, för att som nybyggare nedsätta mig i vestra Amerika; så vet jag åtminstone för närvarande icke någon trakt, der jag kunde göra det mera fördelaktigt, än på det land, som försäljes af Illinois-Central-Jernvägsbolag.

Under min färd på den vidsträckta prairien, efter att ett par timmars tid icke sett tecken till någon mensklig bostad, kom jag oförmodadt till en liten koja, hvars hela yttre tillkännagaf, att den inom sig hyste en nyligen anländ nybyggarefamilj. Sammanslagen af rätt upp och ned ställda bräder och bakar, med ett gistnat, ifrån den ena väggen till den andra sluttande tak, tycktes den äfven sommartiden erbjuda ett otillräckligt skydd. Ingen plöjning utomkring den vittnade ännu om odlarens hand, och hade jag ej sett några höns krafsa i en sophög och ett par svinkreatur böka omkring några stockar, hvilka, liggande på en mark der så långt ögat såg icke ett träd eller buske kunde upptäckas, tycktes hafva ditkommit genom någon outredd naturkraft;

så skulle jag ansett denna koja vara en af dessa obebodda claim hyddor, jag förut omtalat, och som mången gång öfvergifvas lika hastigt och nyckfullt som de uppbyggas. Ehuru påtagligen en ny anläggning, röjdes dock öfverallt ett visst spår af förfall och overksamhet. Fåfängt sökte jag efter en brunn eller källa, ur hvilken jag kunde upphämta något vatten till vederqvickelse för mig sjelf och min häst. För att erhålla upplysning i detta afseende, bultade jag på den låga dörren. En svag qvinnoröst bad mig stiga in, och snart såg jag framför mig en af dessa scener ur nybyggarelifvet, som, tyvärr, så ofta utgör dess skuggsida.

I kojan, som kunde vara ungefär 18 fot lång och 10 fot bred, stod icke mindre än tre sjuksängar. I den ena låg mannen i en häftig feber; i de begge andra ett par barn, af hvilka det enas slocknande blick redan tycktes hafva genomträngt förhänget, som skiljer detta lif från ett annat. Lutad emot en af sjukbäddarne, satt en blek, af oro och nattvak tärd qvinnogestalt med ett spädt barn i sina armar, hvilka maktlösa svigtade under den kära bördan. Men med allt detta såg det snyggt och städadt ut i den torftiga kojan. Den amerikanska qvinnan har i allmänhet ett ordningssinne, som förmår gifva en slags *comfort* äfven åt den eländigaste bostad, och ingenstädes kunde man se ett mera talande bevis derpå än här. Denna utvandrarefamilj, ett lägre arbetsfolk från en af de östra staterna, hade knappast fått sin stuga färdig, förr än mannen och barnen insjuknade. Qvinnan hade nu i flere dagar ensam vårdat de sjuka och uträttat alla sysslor i huset; men ändå befanns golfvet lika rent och sopadt som i ett förmak, kökskaminen stod blank och putsad, inga outslagna diskämbare och tvättskålar syntes till på bänkarna, och de välbäddade sängarna med sina hvita, rena lakan och ofläckade kattunstäcken kunde hafva gjort heder åt hvilken herrskapsfamilj som helst i Sverige.

Husmodern sade mig, att hon sjelf för närvarande icke hade en dryck vatten i stugan; att hon just tänkt begifva sig till en källa i grannskapet, men saknade krafter dertill. Det var naturligt, att jag tog ämbarena och bar upp ett för tillfället tillräckligt förråd, och då endast ett par vedträn lågo på spånhögen, fick handen, som nu på länge icke fattat yxan, åter en liten öfning i vedhuggning. För dessa obetydliga tjenster belönades jag mer än rikligen af den

stackars qvinnans tacksamhet och den glädje hon visade, då jag för henne omtalade att jag var prest och frågade om jag äfven i detta afseende kunde vara henne till någon hjelp. Sjelf var hon medlem af ett presbyterianskt bekännelsesamfund, och kunde i sin bekymmersamma ställning hemta tröst der en troende kristen alltid finner den äfven under de hårdaste pröfningar; men hennes största bekymmer, sade hon, var att hennes eljest gode make kanske skulle lemna detta jordiska, utan en rätt tro på Honom, i hvilken allena är salighet.

Här var ett af dessa förhållanden, som så ofta och oförmodadt i detta land möta religionens tjenare på hans väg, och hvilka, under det han utöfvar sitt vigtiga kall såsom andras lärare, äro så lärorika för honom sjelf. Den sjuke mannen var ingalunda en förnekare af kristendomen, men han var en bland dessa olyckliga och vilseledda, som under afvaktan på en ögonblicklig omvändelse och en slags raptus som de inbilla sig, att man ovilkorligen måste komma uti, när man, som det heter, får religion, döma sig sjelfva till att stå på afstånd från sin Frälsare. Jag fann honom bedjande och längtande efter något tecken och under, som kunde låta honom *känna*, att han kommit till trons kunskap och var en af de benådade. Tyvärr, var här icke tillfälle till längre samtal; nödvändigt var också, att, fortsättande resan, jag skulle underrätta de närmast boende om familjens belägenhet och behof af hjelp. När jag skiljdes från den stackars qvinnan och de sjuka, som hon så troget vårdade, under det hennes egna krafter tycktes mer och mer gifva vika, var det som hade jag i flere dagars tid lefvat tillsammans med dem. Bekantskapen var kort, och förnyades sedermera aldrig; men det var en bekantskap, gjord under gemensam andakt och bön, och den är, lik en vederqvickande källa vid sidan af vägen, ofta ihågkommen; fastän vandraren aldrig mer kommer åter tillsamma trakter.

Vid Andover, en liten stad, der pastor Esbjörn följande år nedsatte sig jemte ett honom åtföljande större antal utvandrare, och der sedermera efter hand bildade sig ett af de större svenska nybyggena i Illinois, voro redan då många svenska familjer bosatte. Af dem anmodad derom, hade jag utsatt en gudstjenst, till hvilken jag nu var förväntad. Flere af de dervarande utvandrarne hade fått vidkännas

ömma förluster, ty äfven ibland dem hade koleran utbrutit och bortryckt föräldrar från barn, barn från föräldrar. Sjukdomen var nu icke mer så våldsam, men mitt första göromål blef dock, då jag lördagsaftonen anlände, att besöka flere sjuka och döende.

En stor del af folket härstädes hade öfvergått till methodismen, och mycken split och villervalla voro redan nu rådande i religiöst afseende. Många familjer voro söndrade inom hvarandra, och vid sidan af den religiösa fanatismen stodo, såsom ofta händer, köld och likgiltighet, deraf hämtande anledning till det löje och begabberi, som i början rigtade emot ytterligheten, ofta slutas med att vända sig äfven emot den sanna och sansade kristendomen. De under loppet af sommaren anlände utvandrarne, och dessa utgjorde måhända flertalet på stället, förklarade sig dock ännu vilja troget vidblifva den svenska kyrkans bekännelse, och det var egentligen på deras begäran jag här infunnit mig.

Söndagsmorgonens sol uppgick klar och herrlig öfver den vidsträckta prairien; icke en vindfläckt böjde blommornas stenglar. Den ena skaran efter den andra, företeende en brokig blandning af svenska allmogens högtidsdrägter, samlades till den förestående gudstjensten; qvinnorna med sina rutiga och rosiga dukar på hufvudet, och mellan händerna psalmboken, jemte en liten blomqvast inlindad i den hvita näsduken; männerna åter med sina långa, hängande urkedjor och vadmalsrockar: allt erinrade mig så lifligt en söndagsmorgon på landet i Sverige, då kyrkfolket stilla och andäktigt tågar fram till Guds hus; jag tyckte mig liksom förflyttad dit tillbaka, och nästan väntade att få höra klockornas ljud kalla oss in i det upplåtna templet. Men här fanns icke något sådant af händer bygdt, och intet af de här befintliga husen var stort nog att rymma de tätt tillströmmande män, qvinnor och barn, bland hvilka de flesta för första gången i det främmande landet kommo att förena sig i en svensk högmesso-gudstjenst. Församlingen var större än någon annan svensk sådan, till hvilken mig förut blifvit beskärdt att förkunna Guds ord.

I en närliggande locust-lund utflyttades så många bänkar och stolar som funnos att tillgå; under ett lummigt och skuggrikt träd ställdes ett bord, som, öfvertäckt med en hvit linneduk, den flickornas händer garnerade med en krans

af ängens vackraste blommor, skulle tjena i stället för altare. På detta sätt var kyrkan snart i ordning, och sällan faller det på en prests lott nu för tiden, att få uppträda i en som är lika stor och högtidlig. Iklädd den enkla, anglikanska messdrägten, framträdde jag till altaret, och, med den blåa himmelen öfver oss till tempelhvalf, och omkring oss luftens bevingade skaror, äfven instämmande i en "jublande hymn till den Högste," hördes snart en chor af fromma röster skalla: "Hosianna! Helig är Gud, all verldens Gud, all krafts och nåds och visdoms Gud." När så, efter slutad predikan, det heliga sakramentet utdelades åt det på gräsvallen omkring altaret knäböjande folket, visserligen var då Han, som icke är bunden till tid eller rum, och fordom i öknen mättade ett hungrande folk, som följt honom dit att lyssna till hans ord, — visserligen var Han äfven här i denna vildmark midt ibland oss, mångfaldiggörande sin välsignelse, så att det äfven nu skulle kunna sägas: "de åto alla, och vordo mätte."

Efter att hafva besökt några andra mindre svenska nybyggen i Illinois, fortsatte jag resan öfver Mississippi-floden till Iowa, i hvilken stat på sednare år ett ganska stort antal svenska familjer, synnerligast från Östergöthland och Småland, bosatt sig. Då funnos endast i staden Burlington några få svenska arbetare och c:a 30 mil vester om densamma, ett nybygge, som i framtiden lofvade, att blifva af någon betydenhet och nu lärer utgöras af omkring 400 personer. Det har gifvit sig namn af *New Sweden* och är utan tvifvel det största ibland de många, men till befolkning icke särdeles stora svenska nybyggena i denna stat. All jord är nu mera äfven der upptagen, så att utvandraren, om han der vill bosätta sig som jordbrukare, måste betala ett oodladt jordstycke med 10 till 15 dlr p. acre. Om man nu beräknar, att han väl i det minsta bör inköpa 80 acres, så belöper sig redan betalningen för sjelfva jorden till 3 á 4000 Rdr Rmt. Lägg nu härtill de första omkostnaderna för bostad etc, och ytterligare de icke så obetydliga utgifterna för resan; så uppgår allt detta till ett kapital, med hvilket arbetaren bör äfven i Sverige kunna försätta sig i en någorlunda oberoende ställning. Många finnas, som i

besittning af denna förmögenhet ångra att de öfvergifvit fäderneslandet; men de trösta sig dock med, att deras barn hafva en bättre framtid för sig i det nya landet, och oneckligen hafva de i visst afseende rätt.

Hvad jag här nämnt, bevisar imellertid, att den, som vill nedsätta sig som jordbrukare i Amerika, och icke eger dess större tillgångar, måste nu mera vara beredd på, att draga längre in åt Vestern, dit resan åter medför vida större kostnad än hvad som blifvit uppgifvet för en utflyttning till de närmast Mississippi-floden belägna staterna. De åter, som icke göra beräkning på annat, än att såsom arbetare och dagsverkare förtjena sitt uppehälle, torde ännu i Iowa och dessa stater kunna erhålla det. Detta allt styrker mig i den mening jag fattat rörande utvandringen, att den folkklass i Sverige, som egentligen, jag vill icke säga borde utvandra till Amerika, men som der under vanliga förhållanden skulle kunna sägas gå en bättre lott till mötes, än den som är dem tilldelt i fäderneslandet, är just den klass, som merändels icke *kan* utvandra dit, nemligen den lägre, fattigare arbetaren, statfolk och sådana, hvilka, huru de än här träla och arbeta, i de flesta fall icke hafva någon annan utsigt för sig sjelfva och sina barn, än en fortfarande fattigdom, intet hopp om, att någonsin kunna komma i en förbättrad lefnadsställning, och hvilken klass således gör det nödvändigt för oss, att utvidga både våra fattigvårdsinrättningar och fängelser.

KAPITLET XV.

Resa till de östra staterna. — Presterliga förmåner. — Besök i Buffalo. — Tiggerier till kyrkobyggnader etc. — Niagara. — Ett dygn derstädes. — Embarkering vid Lewistown. — Vanlig rese-ekipering. — Ångbåts-bekantskaper. — Fruntimmersresande. — Aktning och uppmärksamhet emot qvinnan. — Umgängestonen i detta afseende. — Ett emanciperadt fruntimmer stadd på resa. — Afton på Ontario-sjön. — Ankomst till Rochester. — Predikningar och tiggeriförsök derstädes. — Resa genom Albany och på Hudsonfloden till NewYork. —

Hemkommen till Chicago, fann jag mig snart föranlåten att åter företaga en längre resa. Denna gång gällde det en utflygt till de östra staterna. Min erfarenhet af Amerika

inskränkte sig dittills endast till Vestern och der rådande förhållanden; det var derföre med en viss glädje jag begagnade mig af den anledning jag nu hade, att för första gången göra en resa i unionens äldre stater, och sålunda inhämta en större kännedom om landet och dess förhållanden i allmänhet.

Den egentliga afsigten med detta arbete har varit, att låta berättelsen om hvad jag sjelf upplefvat blifva en trogen teckning af utvandrarelifvet i Vestern och de omständigheter, med hvilka jag under detsamma i mer eller mindre mån kom i beröring. Att nu, om ock blott i korthet, beskrifva min resa genom NewYork, Connecticut, Massachusetts, Pennsylvanien, Delaware, etc., och att omtala alla de utomordentliga saker och ting jag under densamma fick tillfälle att på närmare håll betrakta, och de förvånande inrättningar, som i de större städerna ådraga sig hvarje resandes uppmärksamhet; detta skulle upptaga en långt större volum, än den, med hvilken jag redan pröfvat läsarens tålamod. Jag skulle dessutom ega föga nytt att förtälja, och för dem som intressera sig för saken, finnas så mångfaldiga andra, bättre och mera fullständiga beskrifningar, än den min ringa förmåga skulle kunna åstadkomma. Blott en och annan blomma, plockad vid sidan af vägen och lagd i min minnesbok, må äfven här få ett rum.

Anledningen till resan var likväl icke af den beskaffenhet, att jag kunde förvänta mig något särdeles nöje deraf. Under vanliga förhållanden betraktar hvarje prest i Vestern det som ett af sina svåraste åligganden, att af samma orsak nödgas för en tid lemna sin församling, och begifva sig ut på, hvad som i visst afseende verkligen kan få namn af äfventyr. Dock tvingas årligen flere hundrade dertill. Resan var nemligen en tiggar-resa; ändamålet dermed, att insamla penningar till uppbyggandet af en svensk och norsk kyrka i Chicago, något som var högst nödvändigt, då vi dittills för våra gudstjenster nödgats begagna oss af än den ena, än den andra otjenliga lokalen, och då församlingen sjelf, i likhet med tusende andra i Vestern, kunde föga eller intet bidraga till ett dylikt ändamål.

Då man alltid under sådana förhållanden bör vara beredd, att predika nästan på hvart ställe, man kommer till,

satte jag mig ned att utarbeta några predikningar på engelska, deribland en, som jag sedan kallade min tiggarepredikan, och på hvilken jag till en stor del byggde mitt hopp om framgång, ingalunda derföre som ansåge jag den för något särdeles utmärkt vältalighets prof, men emedan jag deri redogjorde för den skandinaviska missionen i Vestern, och anförde de skäl, hvarpå den stödde sin begäran om ifrågavarande understöd. Söndagen före min afresa gjorde de biskopliga kyrkorna i Chicago ganska frikostiga insamlingar för ändamålet, och min egen församling försedde mig med nödvändiga respenningar. Med de bästa rekommendationsbref från biskoparne i Illinois och Wisconsin, och från den episkopala kyrkans prester och församlingar i Chicago, samt dessutom utrustad med flera enskilda introduktionsbref till inflytelserika och förmögna personer i de större församlingarne i Östern, begaf jag mig åstad, beklagad af alla, som visste hvad en sådan expedition ville säga och sjelfva fått erfara de mången gång ganska bittra och nedslående förödmjukelser, supplikanten måste underkasta sig. Den beskrifning man gaf mig på dylika företag och huruledes många, stadde i samma ärende, blifvit gäckade i sina förhoppningar, var, i sanning, föga uppmuntrande, men icke dess mindre var jag vid godt mod, förlitande mig på den amerikanska hjelpsamheten, som sällan tillsluter sin hand, då den af ett verkligt behof och för ett bevisligt godt ändamål anlitas, och beräknande dessutom, att det egna uti min och min församlings belägenhet, såsom varande främlingar i landet, skulle måhända väcka ett lifligare intresse och deltagande än under vanliga förhållanden. Utgången visade, att jag i begge dessa afseenden icke missräknat mig.

Agenten för ett jernvägsbolag skänkte mig en fribillet ända till Buffalo. En dylik förmån gifves ofta presterna, synnerligast då de resa i embetsärender. Erhålla de icke en helt och hållet fri passage, så åtnjuta de vanligtvis en till halfva afgiften. På detta sätt anse sig merendels jernvägs- och ångbåtsbolagen böra bidraga till religiösa ändamål och Evangelii förkunnande, väl vetande, att presternas aflöning för det mesta är sådan, att utan en förmån, som den nyssnämnde, de mången gång skulle nödgas inställa resor, hvilka i ett eller annat afseende äro af deras embetsålig-

ganden påkallade.[1]) En dylik artighet och uppmärksamhet visas äfven mången gång mera utmärkta europeiska resande och turister, och tala icke så ringa för den gästfrihet, som alltid dessa personer och äfven vanligtvis alla andra främlingar kunna påräkna i Amerika.

Det första bevis derpå under resan erhöll jag i Buffalo, der min afsigt var att göra början med insamlingarne till min kyrkbyggnad. Derifrån afrådde man mig dock helt och hållet, då den dervarande största församlingen just var i begrepp att bygga en egen kyrka, beräknad att kosta en summa, hvilken skulle varit tillräcklig att förskaffa ganska vackra kyrkor åt mer än ett dussin fattiga församlingar i Vestern,

---

1) På det ställe der presten är känd och bosatt behöfver han ofta icke ens anhålla om denna ynnest. Allt efter som Chicago fick färdigt sitt jernvägsnät, skickade mig de respektive bolagen alltid vid nyårstiden en fri- eller half-fri-billet, gällande för hela året. Då jag en gång från ett ställe, der jag var helt och hållet obekant, skulle på Mississippifloden resa upp till Minnesota, och beredde mig till att betala den vanliga passage-afgiften, sade kaptenen sig förmoda, att jag var prest, i hvilket fall det fägnade honom, att kunna erbjuda mig en fri resa, med undantag af kostnaden för vivre om bord. Då jag år 1853 jemte hustru och 2:ne barn gjorde ett besök i fäderneslandet, kostade oss hela resan mellan Chicago och New York i första klassens vagnar — någon annan plats kommer ej i fråga — icke mer, än 4 dollars, varande den obetydliga afgiften för en kort distans, den enda under hela resan, på hvilken de biljetter vi af våra vänner i Chicago erhållit, icke förskaffade oss en helt och hållet fri passage. Ankomne till New York, erbjöd oss egaren till de ångbåtar, som då gingo mellan denna stad och Liverpool, resan öfver oceanen till halfva priset, af hvilket godhetsfulla anbud vi likväl icke kunde begagna oss. — Dylika förmåner gifvas religionens tjenare utan afseende på den bekännelse de tillhöra, och må tjena såsom ett bevis på den aktning man i allmänhet visar det andliga ståndet, samt att under det att det merendels är illa aflönadt, man dock i många afseenden söker att hålla det skadeslöst, i det så väl offentliga inrättningar, som mången gång enskilda personer vid de afgifter, som de ega rätt att uppbära, äro benägna att lindra dess utgifter och sålunda godtgöra andras försumlighet. I sammanhang härmed torde böra nämnas, huru t. ex. doktorerna i den stad, der en prest är bosatt, sällan eller aldrig af honom fordra något läkarearfvode. I detta afseende erinrar jag mig med tacksamhet månget skickligt läkarebiträde gifvet oss under vår fleråriga vistelse i Chicago, gifvet oss bittida och sent, lika troget, lika omsorgsfullt, som skulle man hafva gjort räkning på den högsta betalning. Till och med på ett apotek i Chicago hade man gjort sig till regel, att icke taga någon betalning för medikamenter utlemnade till ett presthus. — Dessa omständigheter torde i visst afseende belysa presternas ställning i Amerika, och böra icke förbises vid bedömandet af de religiösa förhållandena derstädes, isynnerhet då vi dervid skola ihågkomma, att ett sådant deltagande, som jag här antydt, för allt hvad som på något sätt står i samband med religionens befrämjande, mången gång visas äfven af personer, utan all stadgad trosöfvertygelse och af så kallade *Nothingarians*, eller sådana, som icke tillhöra något bekännelsesamfund.

som i brist deraf måste hålla sina gudstjenster i eländiga skolhus och andra offentliga samlingsrum. För att fullborda detta företag måste församlingens medlemmar vidkännas ganska stora uppoffringar, så att här var för mig ingenting att hoppas. De andra större församlingarne hade äfvenledes nyss uppfört praktfulla tempelbyggnader, så att rektorerna i desamma sade att jag kommit dit i en högst olämplig tid, men lofvade att framdeles göra hvad de kunde för ändamålet med min resa. Dermed höllo de äfven ord.

Emellertid kände jag mig ganska nedslagen vid denna första motgång, och började inse, att mitt företag verkligen var förenadt med vida större svårigheter, än jag föreställt mig. En person, hvars medverkan och hjelp jag i synnerhet påräknat, emottog mig på det mest förekommande sätt; men plötsligt antog han ett nästan förskräckt utseende, sägande: "Jag hoppas ni icke har kommit hit för att tigga; här hata vi alla tiggare." Detta är den vanliga benämningen, gifven dylika supplikanter som jag sjelf vid nämnde tillfälle olyckligtvis var. Ingen kan heller göra sig en föreställning om den myckenhet af svartrockar, som hvarje år i samma ärende löpa omkring i de större städerna från hus till hus, med anspråk på understöd, som ibland verkligen ej är underligt, om det icke behjertas. Det är snarare förunderligt, att så många kunna göra de betydliga insamlingar, med hvilka de dock slutligen vanligtvis begifva sig hem, att begynna eller fullborda sina påbörjade, men af brist på tillgångar ofulländadade kyrkbyggnader.

Hela detta tiggeri-system, är onekligen en skandal för kyrkosamfunden, och i den biskopliga kyrkan har man också blifvit betänkt på att afskaffa det, genom inrättandet af offentliga kassor, i, hvilka medel-lösa församlingar kunna erhålla lån, på sådana billiga vilkor, att de i framtiden utan särdeles stora uppoffringar böra kunna återbetala dem. Att supplikanterne på många ställen icke lyckas så som de derstädes varande församlingarnas och enskilda personers stora förmögenhet kunna gifva en billig anledning till att förmoda, får icke alltid tillskrifvas de sednares kallsinnighet och likgiltighet. I de större städerna står här, så väl som i hvarje annat land, den största fattigdomen vid sidan af den största rikedomen. De aflägsnare stadsdistrikterna och den befolkning som der vanligtvis finnes, påkalla ofta en större mis-

sionsverksamhet och större bidrag för religiösa ändamål, än landsbygden och de uppväxande städerna i Vestern. De utgifter som kyrkomedlemmarne i de östra städernas församlingar årligen ikläda sig, för att uppbygga kyrkor, inrätta skolor, underhålla prester, och dymedelst invid dörren till sina egna hem befrämja Kristendomen och motarbeta sedeslösheten, dessa utgifter äro, i sanning, mången gång icke obetydliga, och det bör icke förvåna oss, om man ej alltid känner samma intresse för dylika företag på längre bort belägna orter, isynnerhet då man, som ofta händer, till en stor del är obekant med de förhållanden, under hvilka hjelpen anlitas.

Med något mera erfarenhet skulle jag kanske icke så snart hafva lemnat Buffalo: men nu ljöd detta en enskild persons yttrande: "här hata vi alla tiggare," i mina öron nästan som ett oafvisligt portförbud, förkunnadt mig af den rika stadens borgmästare och råd, och vid något nedstämdt lynne begaf jag mig vidare.

Till Niagara hade jag nu endast några få mil, och osäkert var, huruvida jag någonsin mer skulle få ett lika gynnande tillfälle, att betrakta detta Amerikas under. För 75 cents köpte jag mig derföre en billet med det tidigt på morgonen afgående jernbantåget; efter ungefär en half timma voro de två och tjugu milen tillryggalagde, och jag stod vid hvad som länge varit ett af mina önskningars mål.

Skall jag beskrifva detta beryktade vattenfall? Tusende hafva försökt det, och dock icke lyckats. Deras beskrifningar, hvilka färgor snillets eld och känslornas rikedom än förmått gifva deråt, hafva dock merändels slutligen upplöst sig i ett erkännande af, att hvarje språk är fattigt och alla ord vanmäktiga att skildra, icke mindre det stora och sublima i detta naturens skådespel, än de känslor, af hvilka man öfverväldigas vid dess åskådande.

"Der kataraktens störtfall brusar,
"Castalias sorl ej höras kan,"

säger Nikander vid Trollhättefallet, hvilket i jemförelse med Niagara icke är stort annat än en sorlande regnbäck: den enda beskrifning, den enda sång värdig Niagara är den, som lik en oafbruten åskas dån sjunges af den väldiga forsen sjelf, i det den öfver klipporna störtar sig lodrätt ner i det skummande, regnbågskimrande djupet.

Niagarafloden, eller rättare sagdt sundet, hvarigenom Eriesjön och de andra vestra stora insjöarna falla ut i Ontario, börjar genast sitt lopp med en hastighet af omkring sju mil i timmen. Ungefär 20 mil ifrån Eriesjön och 2 mil ofvanom de stora vattenfallen slingrar floden sig omkring tvänne vackra, löfklädda holmar, och ilar sedan fram med förökad hastighet, tills den slutligen nära en mil ifrån fallen växer till en strid, jemnsluttande fors, tumlande öfver klippor och hällar och på nämde afstånd sänkande sig 57 fot, innan den från en höjd af 160 kastar sig ned i den fradgande afgrunden. Floden blifver smalare allt efter som den kommer närmare vattenfallen, der den är ungefär $\frac{3}{4}$ mil emellan fasta landets stränder, och der den åter omringlar tvänne små holmar, som medelst bryggor äro förenade med stranden på den amerikanska sidan. Den ena af dessa bryggor är uppbyggd nära invid branten utaf ett af de stora vattenfallen, och det synes i sanning obegripligt, huruledes den derstädes kunnat anläggas, och huruledes det någonsin varit möjligt för en menniskofot att komma öfver till den på alla sidor af katarakter omgifna holmen. Emellan Canada-stranden och den så kallade *Goat Island,* den största af de härvarande holmarna, är det verldsberyktade Hästskofallet, så benämndt efter den bågformiga klippbädd, öfver hvilken den ofantliga vattenmassan här framvältar. Omkring 1,000 fot nedanom Hästskofallet, emellan *Goat Island* och *Luna Island,* störtar den sålunda delade floden öfver ett framskjutande klippstycke sig ner i djupet, bildande ett annat vattenfall, som, om det än icke är så storartadt som det nyssnämda, dock genom sin höjd och med sin högst romantiska omgifning, är i detta omvexlingsrika och underbara landskap i och för sig sjelf en tafla, vid hvilken ögat aldrig tröttnar att dröja. Emellan Luna Island åter och den amerikanska stranden är det tredje, stora men grunda och långslutande vattenfallet, hvilket efter någras påstående skall vara några fot högre än det på Canada-sidan. Det råder nemligen äfven i afseende på detta naturens under en liten afundsjuk tvist emellan John Bull och Broder Jonathan. Den sednare, som gerna icke kan bestrida, att man på Canada-sidan har den mest storartade och vackraste utsigt öfver vattenfallen, söker trösta sig dermed, att det ena fallet på den amerikanska sidan dock i sjelfva verket är några fot

högre än det på den andra, och har han ända till droppen anställt de noggrannaste beräkningar, för att, om möjligt är, söka bevisa, att den största vattenmassan torde kunna sägas framvälta inom hans område *any how*. Men derom har han sannerligen icke nödigt att tvista. Ehuru Canada-stranden visserligen erbjuder den vackraste utsigten öfver vattenfallen, af hvilka det största ligger inom det britiska området; så dröjer man dock helst och längst på den amerikanska sidan, vandrande omkring på de vackra holmarne, der man vid hvarje steg öfverraskas af ständigt nya taflor och föremål, i storhet och skönhet täflande med hvarandra.

Vid stranden af *Goat Island*, eller rättare sagdt, på en derifrån utskjutande, af forsen kringfluten och till en del öfversköljd, klipphäll är ett torn uppbygdt nästan så godt som invid sjelfva branten af hästskofallet. Öfver den på detta ställe grunda, men icke dess mindre strida forsen är emellan stranden och klipphällen lagd en liten brygga eller spång, bestående endast af några få bräder, som man hvart ögonblick väntar att se ramla och jemte stenarne, hvarpå den hvilar, bortföras af strömmen. Den erbjuder likväl vandraren en säker, fastän svindlande öfvergång till klippan och tornet, ifrån hvars topp, under det man döfvas af den fallande vattenmassans oupphörliga dån, och tycker sig känna grundmuren darra under sina fötter, man på den ena sidan skådar ned i den dimomhöljda afgrunden, och på den andra har en vidsträckt utsigt uppåt floden, som här bryter sig fram, liksom hade något långt bort liggande haf plötsligt genomsprängt sina bräddar, eller djupsens källor ånyo öppnat sig, att ur sitt outtömliga sköte framvälla dessa rastlösa, oafbrutna vågor.

Nedanför hästskofallet, på ett par bösshåll derifrån, ligger en liten ångbåt, hvilken oförskräckt skjuter ut midt i de fradgande vattenhvirflarne, och på endast några få alnars afstånd närmar sig fallet, midt framför hvilket den stannar en stund, darrande lik ett löf för vinden och skakad i alla sina fogningar, samt insvept i ett skum-moln, som öfversköljer den liksom ett störtregn, hvarefter den långsamt och försigtigt låter strömmen föra sig tillbaka. Iklädd en erforderlig oljtygsdrägt, har den resande sålunda tillfälle, att äfven alldeles invid foten af denna förfärliga vattenmassa bäfvande skåda deri en symbol af Guds evighet och allmakt,

under det han känner klipporna, stränderna och jorden sjelf darra under sina fötter, liksom förstodo de, att deras Skapare och Upphofsman var dem nära.

Följande stranden på den amerikanska sidan, begaf jag mig till en liten färjbåt, som förde mig öfver till Hennes Britiska Maj:ts besittningar. [1]) Der, liksom på den andra sidan, störes den resande oupphörligt af yngre och äldre dagdrifvare, hvilka erbjuda honom sin tjenst såsom ciceroner till, enligt deras påstående, märkvärdiga platser och scener, dem de beskrifva såsom i hög grad värda hans uppmärksamhet. Man kan vara förvissad om, att de låta betala sig ganska högt för en tjenstaktighet, som den resande mycket väl kan undvara. Emellertid försöker man här på allt sätt att lätta hans kassa. Ifrån värdshusvärdarne, som för allting taxera nästan dubbelt högre priser emot på andra ställen, och handlandena som försälja en hop, till större delen obetydliga indianska arbeten, snäckor och andra kuriositeter, ända till pojkarne, som på broar och landsvägar trampa en i hälarna — alla söka att på bästa sätt göra sig en in-

1) Hängbron öfver Niagara-floden, detta menniskokraftens under vid sidan af naturens, blef icke färdig förr än några år sednare. Jag fick dock tillfälle att flere gånger både till fots och åkande i jernvagnar passera öfver densamma. Den är nemligen en föreningslänk mellan NewYork-central jernväg och den så kallade Great Vestern jernbana genom Canada, hvilken för närvarande är den mest trafikerade komunikationslinie mellan de vestra och de norra atlantiska staterna. Äfven på nära håll "liknar den luftiga, 250 fot högt öfver det skummande vattnet hängande bron ett kolossalt spindelnät, och det romantiska staffaget af klippor och berg gör denna byggnad till en af de intressantaste bland alla nyare af samma konstruktion." "Den består af två solida våningar, af hvilka den öfre är bestämd för bantågen, den nedre för fotgängare och fordon. Kablarne och deras förbindningar äro af ståltråd; en hvar af de fyra kablarne har en diameter af 10 tum och är snodd af 3,640 trådar. Längden af de tvenne öfre kablarne belöper sig till 1,261, och af de nedre till 1,193 fot. De hvila på stentorn af en högst solid konstruktion och äro med ytterst svåra ankaren fästade i strandklipporna. Brons längd innanför tornen uppgår till 800 fot, och afståndet från den ena stranden till den andra är ungefär lika stort som mellan de båda stränderna af Themsen vid Vauxhallbron i London. Hela kostnadsförslaget uppgår till omkring 80,000 p. sterling."

Tyvärr har jag jemte några mera speciella anteckningar, gjorda på stället då vi vid vår afresa till fäderneslandet uppehöllo oss en hel dag vid Niagara, för att säga det vårt sista farväl, äfven förlorat en plansch öfver hängbron, hvilken innehöll en noggrann och tillförlitlig uppgift öfver denna förvånande anläggnings alla dimensioner, tyngd etc. Då jag nu i detta afseende icke vågat lita på minnet, har jag lånat hvad i denna not med citationstecken blifvit utmärkt ifrån den af M. Ekbohrn redigerade förtjenstfulla tidskriften: "Vandringar genom verlden och naturen."

komstkälla af Niagarafallen, och den resandes vistelse derstädes till ett ganska depensift nöje. Om möjligt är, låter man honom betala hvarje steg han tar med ett par shillings. På den höga, branta stranden straxt nedanför vattenfallet på Canada sidan står t. ex. ett litet skjul, liknande en grindstuga i Sverige. Man må akta sig att fråga efter ändamålet dermed, ty endast svaret måste betalas med minst en *six pence* till en efterhängsen "gentleman," som härstädes fattat posto, för att låta vandraren på vägen till *Table Rock* i förbigående betrakta den sålunda inhägnade "högst märkvärdiga" plats, från hvilken en ung flicka för någon tid sedan, drifven dertill af olycklig kärlek, störtade sig ned i det skummande vattnet. Naturligtvis erhåller man hela kärleksromanen, mundtligen berättad, på köpet.

Invid hästskofallet på denna sidan var, liksom hängande öfver detsamma, den så kallade *Table Rock*, ett utskjutande, på toppen alldeles jemnt och slätt klippstycke, ifrån hvilket man på den tiden, bättre än från någon annan punkt, kunde öfverskåda hela det ofantliga vattenfallet. Dock ingen menniskofot beträder nu mera denna klippa, öfver hvilken jag svindlande lutade mig, för att kasta en blick ned i det sjudande djupet. Någon tid derefter kom nemligen ett resande sällskap, en herre och ett par fruntimmer, körande, såsom brukligt var, med sin vagn ut på den flata, rymliga, långt ut öfver vattnet framskjutande berghällen. Knappast hade de stigit ur vagnen, förr än kusken tyckte sig märka en rörelse i klippstycket; med blixtens hastighet drogo de sig tillbaka några steg, och uppnådde just i lagom tid ett säkrare fotfäste, innan de tätt bakom sig hörde klippan remna och under ett förfärligt brak, jemte vagnen och hästarne, störta ned i brådjupet. *Table Rock*, som under århundradens lopp hängt öfver det forssande fallet, och på hvars spets så många tusende menniskor trott sig kunna stå med trygghet, glömske måhända af Honom, "för hvilken bergen bäfva och högarne förgås," ligger nu krossad i stycken, bilden af en sammanstörtande verld när "alla berg och alla öar varda rörde af sina rum."

Sedan jag på det härvarande värdshuset iklädt mig en lämplig drägt af vattentätt tyg, dragit på mig ett par stora, likaledes vattentäta stöflar, och knutit om hufvudet en af sjömännen så kallad "sydvest," nedsteg jag, åtföljd af en

på samma sätt kostymerad ledsagare, utföre en brant vindeltrappa, förande till en framstående klippa, som sträcker sig nära halfvägs under Hästskofallet. Under ett fint, men genomträngande och nästan kompakt duggregn från den öfver våra hufvuden skummande vattenmassan, gingo eller snarare kröpo vi mellan den branta klippväggen på ena sidan och den halft genomskinliga vattenväggen på den andra. Här framskredo vi ömsom öfver ett sluttande lager af slippriga stenar, hvilka ibland halkade undan våra fötter, ömsom öfver större klippstycken, tills, efter hvad jag kunde tycka, vi uppnått ungefär midten af fallet, der vattnet liksom från tvenne olika håll bryter sig öfver en framstående klippa, varande möjligtvis spetsen i den hästskoformiga klippbädden, och bortom hvilken allt vidare framträngande är omöjligt.

Jag erinrar mig, huruledes jag en gång, som student, till Gamla Upsala åtföljde en resande, som var särdeles ifrig att fråga efter alla märkvärdigheter, men sedan tycktes temmeligen kall och liknöjd betrakta dem. Uppkommen på Thors ättehög, såg han sig icke ens omkring, utan gick genast åter ned och satte sig i resvagnen, sägande: "Hufvudsaken är, att kunna säga det man har varit der." Något dylikt måste jag bekänna föll mig i tankarna efter detta mitt besök i underjorden. Liknöjd för hvad som här tedde sig för mina ögon, kunde jag naturligtvis icke vara; men det låg någonting så hemskt och skräckinjagande deri, att det betog mig all njutning af det sublima, som dermed är förenadt. Öfver våra hufvuden hängde stora, förfärliga klippstycken, genomsprängda, nötta och slipade af den oupphörligt öfver dem framvältande vattenmassan. Mig föreföll det, som skulle de, tryckte under denna ofantliga tyngd, hvarje ögonblick kunna falla ned och antingen krossa oss i sitt fall, eller för oss tillspärra utgången ur dessa, icke daningens, men förödelsens kaoslika klyftor. Jag tänkte på, huru det stora vattenfallet, under hvilket vi nu stodo, efter hvad som påstås, fordom varit beläget närmare Ontario sjön, men huru floden i sitt lopp småningom söndersprängt och lossat den ena klippbranten efter den andra, och att man förmodar fallet sålunda än ytterligare, fastän måhända under flere generationers tid omärkligt, flyttas allt längre och längre uppåt floden. För min fantasi stod möjligheten af, att just nu stunden vore inne, då genom ett eller annat klippstyckes

nedramlande den väldiga katarakten skulle taga liksom ett steg tillbaka. Att tala till min ledsagare var icke att tänka på; hade än min stämma varit stark som en bastrumma, den skulle dock icke kunnat göra sig hörd under det förfärliga dån, som vibrerade genom luften i dessa vattenhvalf. Så snart vi kommo fram till den så kallade *Termination Rock*, gaf jag derföre min ledsagare ett tecken, att jag ville vända tillbaka, och det var med verklig glädje jag åter trädde ut i den solbelysta verlden och fann mig på torr och stadig mark.

För mitt välförhållande och till bevis, att jag, såsom den resande vid Gamla Upsala, verkligen kunde säga, "jag har varit der", erhöll jag af värden på värdshuset, sedan jag först i album inregistrerat mitt namn, ett certifikat, som bestyrkte, att jag framträngt så långt det är möjligt, eller 230 fot, under det stora Hästskofallet. [1])

Oaktadt flera bantåg samma dag afgingo till Buffalo, kunde jag likväl icke förmå mig, att så snart skiljas från Niagara, så mycket mindre, som jag fick göra bekantskap med den härvarande biskopliga församlingens pastor, i hvars sällskap jag hade nöjet tillbringa flere timmar af dagen. Boende på ett af de billigare hotellen, hade jag redan gått till hvila, för att insomna vid en vaggsång af de brusande vattenfallen, då månan gick upp, utbredande i den lugna natten sitt skimmer öfver staden, holmarne och floden. Jag kunde icke emotstå begäret, att företaga en månskenspromenad till *Goat Island.* Ingen menniska mötte mig på min vandring; intet annat ljud hördes än vattnets oafbrutna

---

1) Jemte de anteckningar jag i föregående not omnämnt, har jag äfven förlorat detta betyg. Skulle dock, emot förmodan, min utsago betviflas, så är det icke svårare att erhålla en afskrift af detta diplom än af något annat fakultets-protokoll, och se här dess innehåll i likhet med alla de attester, som under samma förhållanden utdelas:

Niagara Falls, U. Canada.
This Is To Certify That
The Rev. Gustavus Unonius
Has Passed Behind The Great
Falling Sheet of Water,
To Termination Rock;
Being 230 Feet Behind The Great Horse-Shoe Fall.

Given under my hand, at the office of the General Register of the names visitors at the Table Rock, this 28:th day of September, 1849.

Isaiah Starkey.

brusande, nu än mera högtidligt än under dagens dermed bemängda sorl. Visserligen var det något dystert att midt i natten vandra alldeles ensam på bryggorna öfver de skummande forsarne, och på den mörka, löfomskuggade landsvägen, som är anlagd rundt omkring den midt i kaskaderna liggande lilla holmen; men framkommen till Hästskofallet, belönades jag rikeligen för min möda, och icke för guld skulle jag velat slumra bort dessa ögonblick. Månan stod nu högt på himmelen, och emellan de höga strändernas mystiska skuggrand syntes öfver det silfverskimrande djupet tecknet till den Eviges förbund emellan Sig och jorden: månregnbågan lyste klart i skum-molnet, som liksom en mantel omhöljde det mäktiga vattenfallets fot. Sänkt i åskådningen häraf, ilade, förunderligt nog, min tanke hän till landet bort i norden, der äfven

"Mången flod sig tumlar vild från hällen,
Och dånet rullar vidt till fjerran trakt;
Der Strömkarls-harpan klingar öfver vågen
Då månen kysser våta harpobågen."

Följande dagen fortsatte jag åter min resa; men i stället för att taga vägen tillbaka öfver Buffalo, satte jag mig på eftermiddagen i en omnibus, som förde mig till Lewistown, en liten stad belägen invid floden sju mil nedanom vattenfallen, der jag gick om bord på en ångbåt, just färdig att afgå till Rochester, omkring 70 mil derifrån. På Canada sidan midt emot Lewistown är Queenstown, märkvärdig såsom platsen för en större batalj under sista kriget mellan Amerika och England, i hvilken britiska generalen Brocks stupade. Till hans minne är här på toppen af en hög kulle upprest ett ganska vackert monument.

Det medför ett stort behag, detta omvexlingsrika sätt att färdas, än på jernväg, än i deligenser, än på ångbåtar. Men för att rätt njuta deraf, måste man icke betunga sig med för mycken packning. En reseutstyrsel, sådan som den vi vanligtvis i Sverige belasta oss med, om vi skola resa blott några mil hemifrån, vore också här någonting oerhördt. Visserligen föra fruntimmerna, som i allmänhet äro ganska luxuriösa i sin klädsel, stundom med sig ett öfverflödigt antal koffertar och kartoner; men en gentleman har sällan annat än en mindre kappsäck eller port-manteau, som han kan lägga under sätet i jernvagnen eller under sin

bädd på ångbåten, och den han sjelf med lätthet kan bära i handen. I den ligger hela hans ekipering, bestående möjligtvis af en bättre omgång kläder än dem han har på sig, men vanligtvis endast 3 à 4 skjortor, på sin höjd 2 par strumpor, och ett i öfrigt derefter afpassadt linneförråd samt ett rak-etui. På detta sätt utrustad reser han ifrån den ena ändan af unionen till den andra, kanske äfven öfver till Europa. På hvarje större hotel der han stannar, och der vanligtvis tvättinrättningen är i jemn verksamhet, låter han genast tvätta de brukade plaggen, och det dröjer merändels icke många timmar, förr än han åter kan lägga dem, rena och välstrukna in i sin kappsäck. Tvätten är visserligen något dyr och betalas pr. stycke, derföre bryr man sig icke heller om att låta tvätta sådana mindre plagg som t. ex. strumpor och kragar. Det kostar icke stort mer att köpa nya än att tvätta de gamla, när de blifva smutsiga. Dessa bortkastas derföre eller tillfalla såsom en slags sportel uppassare-personalen på värdshus och ångbåtar. Hufvudsaken är att vara lös och ledig, samt att kunna stanna hvar och när man behagar; dessutom hvad man gifver ut i tvättpenningar, det sparar man merändels in genom att icke ständigt behöfva anlita åkare och omnibusar.

Ångbåten, *The Bay State*, på hvilken jag gick ombord i Lewistown, var, äfven för att vara i Amerika, utmärkt i sitt slag. I enkel och smakfull elegans, i beqvämlighet, inredning och snygghet öfverträffade den allt hvad jag dittills i denna väg sett i Amerika. Sällskapet ombord var också helt annorlunda beskaffadt, än det hvarmed jag kom i beröring, då jag för några år sedan på resan inåt Vestern första gången fick tillfälle att beundra de amerikanska ångbåtarne. I den rikt möblerade salongen gjorde jag bekantskap med några utmärkt bildade både *ladies* och *gentlemen*, i dessa ords sanna, och, om jag så må säga, europeiska betydelse. Ibland de förra voro ett par yngre fruntimmer, hvilka alldeles ensamna, utan något, som vi i Sverige säga, "förkläde," återvände till sin hemort i Massachusetts, efter att hafva tillbragt sommarmånaderna hos en slägtinge i vestra NewYork. En obetydlig artighet, som jag var nog lycklig, att kunna visa dem vid embarkeringen, gaf utan mycken ceremoni anledning till en bekantskap, hvilken dock till min

stora ledsnad efter några timmar afbröts lika hastigt som den började.

Så väl yngre som äldre fruntimmer kunna på detta sätt, utan all olägenhet, härstädes företaga äfven längre resor. Kaptenerne på ångbåtarne, liksom konduktörerne på jernbanorna göra sig till en pligt, att vara deras beskyddare under vägen och visa dem all möjlig uppmärksamhet. Ett ensamt fruntimmer behöfver dessutom endast yttra en önskan eller anmodan om något biträde, förr än hvar och en anser sig skyldig att erbjuda henne sin tjenst. Och detta faller sig så helt och hållet naturligt, utan något "för mycket" hvarken på den ena sidan eller den andra. Den aktning, hvilken som bekant är, Amerikanarn alltid visar det andra könet skyddar den unga flickan, lika så väl som den bedagade matronan, hvar, och i hvilket sällskap hon än må befinna sig, icke blott emot hvarje förolämpning utan äfven emot detta otillbörliga fjäsk och denna artiga närgångenhet, som under andra samhällsförhållanden göra att qvinnan i sitt umgänge med mannen icke kan visa den *frihet* och det förtroende som i Amerika. Hvad friheten angår, så har jag visserligen läst och hört omtalas åtskilliga berättelser, enligt hvilka det oekligen kan tyckas, åtminstone i jemförelse med våra konventionella förhållanden, som öfverskrede hon esomoftast gränsen för det passande. Såsom t. ex. när en ung flicka, enligt hvad Oscar Comettant och andra påstå, emottager besök af herrar, som äro helt och hållet obekanta för föräldrarne, och dem hon kanske icke ens presenterar för far eller mor, om dessa händelsevis under tête à têten skulle komma in i rummet, — eller då hon, som det heter, "sitter uppe" nästan hela natten tillsammans med en ung gentleman för *flirtation*, ett ord, som lämpadt på dylika förhållanden är nästan oöfversättligt — kurtis torde kanske i visst fall uttrycka för mycket, då deremot, att öfversätta det med blott prat och skämt, är att säga alldeles för litet.

Jag lemnar derhän, huruvida hvad man sagt om dylika förhållanden, dermed viljande skildra umgängeslifvet i Amerika, är sannt eller icke. Under min mångåriga vistelse der i landet var jag nog lycklig, att få umgås blott i sådana kretsar — utan afseende på hvad samhällsklass de eljest kunde sägas tillhöra — der ett sådant uppförande och en sådan *flirtation*, som omtalas af Hrr Comettant & C:o., skulle

anses lika opassande som någonsin i Sverige. Väl möjligt, att seden här och der kan vara sådan, som de beskrifva den, — jag vågar icke bestrida det; men hvad jag bestämdt vågar påstå är, att den icke på något sätt får anses såsom karakteriserande umgängeslifvet och fruntimmerna i Amerika. De friare samhällsförhållandena framskymta visserligen både i det förra och kanske mången gång äfven nog mycket hos de sednare i deras sätt och i den ställning de i allmänna lifvet veta att intaga; men just detta gör, att man dock merändels alltid i det ena afseendet känner sig så mycket förr trefligt hemmastadd, och i det andra måste erkänna, att sällskapstonen derigenom får ett behag, en friskhet och likasom en högre lyftning, som den icke kunde få, så framt qvinnan icke derjemte verkligen ingaf och i allmänhet förtjenade den vördnad och aktning, hvarmed hon här bemötes.

Uppmärksamheten vid alla tillfällen visad qvinnan, torde dessutom få anföras såsom vederläggande de beskyllningar för en viss råhet i seder och uppförande, hvilka af många göras emot Amerikanarne i allmänhet. Dessa två saker kunna icke gerna stå tillsammans med hvarandra. Äfven den i sjelfva verket råa och obildade klassen visar, att den i detta fall står vida öfver månget annat folk, som gör anspråk på större hyfsning. De plumpheter, att icke säga oanständigheter, för hvilka i andra samhällen den ensamma qvinnan, isynnerhet om hon tillhör den lägre klassen, mången gång är utsatt, behöfver hon här icke frukta. Hon kan derföre här uppträda mera fritt och otvunget, utan att den ringaste skugga kastas på hennes rykte, eller att hon derigenom blottställer sig för någon förolämpning. Reser t. ex. en ung flicka ensam och nödgas öfver natten stanna i en stad, der hon icke eger några bekanta, så går hon, så väl som andra resande till ett hotel, der hon i fruntimmernas *parlour* merändels alltid finner ett passande umgänge, och sedan i sin ensamna sängkammare kan inslumra lika tryggt som i föräldrahemmet. På dylika publika ställen likasom om bord på ångbåtarna, anvisas alltid vid måltiderna förnämsta platsen åt fruntimmerna, och ingen gentleman sätter sig ner vid bordet, förr än de först intagit sina platser. Likaså på jernvägarne; om ett fruntimmer kommer in i en vagn, i hvilken alla platser äro upptagna, behöfver hon dock icke vara i förlägenhet om att finna en sådan. Det skulle

anses såsom det största bevis på obelefvenhet isynnerhet af en yngre herre, om han ej genast stod upp och erbjöd henne den plats han intagit. Konduktörens tillsägelse vid dylika tillfällen, "plats för damerna," är ett kommando-ord, för hvilket hvarje gentleman, som ej har hustru eller någon annan dam att konvoyera, måste visa samma lydnad som soldaten i ledet, när han befalles skyldra gevär. Huru besvärligt det än kan vara i många fall, så är det derföre i visst afseende ganska godt att på resor i Amerika hafva ett fruntimmer i sällskap. Detta försäkrar mig om, att få behålla den plats jag en gång intagit vid hennes sida, förskaffar mig alltid ett af högsätena vid table d'hote, och gifver mig på värdshusen entré till damernas parlour, der merändels konversation, musik och en bildad sällskapskrets låta mig på det angenämaste sätt tillbringa tiden.

Någon gång händer likväl, att då qvinnan går utom den sfer, som egentligen tillhör henne, hon beröfvar sig sjelf den uppmärksamhet och hyllning, som här i allmänhet egnas henne. I detta afseende kommer jag ihåg en tilldragelse, som, ehuru obetydlig den än tyckes vara, likväl är ett ganska godt argumentum ad hominem.

Ett bantåg var just på punkten att afgå, då ett ensamt fruntimmer träder in i en af vaggonerna. Alla platser voro der upptagna. Konduktören anmodar en ung herre, som intagit en ganska beqväm ställning i en af de elastiska stolarna, att lemna rum åt den nya passageraren. Den unga herren, som derigenom måste tillryggalägga kanske ett godt stycke af vägen stående, beredde sig dock till att visa damen den under sådana förhållanden vanliga högligheten, då han liksom fick en ingifvelse att fråga: "Madame, om jag icke misstager mig, är ni en medlem af Qvinno-rätts-samfundet och förfäktar de nya satserna rörande qvinnans emancipation?" Frågan, gjord med mycken artighet, besvarades jakande. "Nå väl," återtog den unga herren, "i så fall har ni ställt er på samma punkt med oss gentlemen; den artighet jag eljest skulle vara mycket glad att visa ert kön, kan nu icke komma i fråga; jag behåller min plats, och ni som en emanciperad qvinna får taga er fram bäst ni kan," hvarpå han helt makligt och ogeneradt återtog sin förra ställning, applåderad af dem som voro vittnen till uppträdet. Förhållandet var verkligen att damen, som ännu var i sina

blomstrande år, just återvände från en fruntimmers-konvention, der hon och andra diskuterat och hållit offentliga föreläsningar öfver qvinnans emancipation. Den mest vältaliga föreläsningen i detta ämne, var dock troligen den, som sålunda gafs på jernbantåget.

En stund efter att vi lemnat Lewistown kommo vi in i Ontario-sjön, hvars lugna, spegelklara yta den nedgående solen öfvergöt med det herrligaste skimmer. Knappt hade dess sista strålar försvunnit vid horizonten, förr än månan uppgick och belyste vår snabba fart öfver det af ingen vindfläkt krusade insjöhafvet. Sedan alla andra gått ner under däck, satt jag ännu ensam qvar, betraktande de skuggomhöljda stränderna och den på andra sidan om mig oöfverskådliga vattenytan. Länge förbleknade ungdomsdrömmar likasom blickade mot mig igen ur det mörkblåa djupet. Ner ifrån salongen hördes en välljudande fruntimmersröst sjunga en vacker, välbekant hymn, skrifven öfver Jobs ord: "Jag begär intet mer lefva;" men himmelen ofvan mig var så klar, luften jag inandades så mild, natten omkring mig så fridfull, att jag icke kunde instämma i denna sång, utan tvärtom önskade lefva, för att, om möjligt njuta ännu flera sådana stunder som denna.

Vid midnattstid styrde ångbåten uppföre Genesee floden och landade ett stycke ifrån Rochester, der den biskopliga kyrkan egde tre större församlingar, till hvilka min afsigt var att appellera för understöd till vår kyrkbyggnad. Derutinnan rönte jag äfven mera framgång här än i Buffalo. Presterna emottogo mig med särdeles välvilja och lofvade, att till det bästa framställa min sak hos de förmögnare af sina församlingsmedlemmar. Ett par dagar derefter var söndag, och sedan jag på f. m. predikat i en af kyrkorna, bereddes mig tillfälle att på e. m. uppträda med min tiggarepredikan i en annan, hvarefter jag sednare på aftonen assisterade vid gudstjensten i den tredje. Sålunda likasom introducerad till församlingarne, började jag nästa dag mina uppvaktningar. Men jag tillstår, att jag fann detta nästan lika svårt, och dervid visade samma förlägenhet som då jag vid min ankomst till Amerika, under resan till Vestern, här och i Buffalo gick omkring för att söka sälja våra fårskinnspelsar. En

ung prestman hade den godheten, att vara min ledsagare och intala mig mod, det ena lika nödvändigt som det andra. Från kontor till kontor och från hus till hus repeterades, så länge dagen räckte, samma lexa, i hvilken jag småningom började förvärfva mig litet mer färdighet — och derjemte äfven mera oblyghet, hvilket verkligen under sådana förhållanden är nödvändigt att ega. Hvad som dock i mer än ett afseende nedslog mig var den första erfarenhet jag här gjorde af de partier, som, utan att söndra den biskopliga kyrkan dock råda inom densamma. I Rochester visade sig i allmänhet en stor ovilja emot alla så kallade högkyrkliga principer. Ett och annat uttryck i mina predikningar hade sårat några i detta afseende finkänsliga öron, och ett par personer ville till och med närmare förvissa sig om mina åsigter rörande dopet och nattvarden, innan de lemnade några bidrag till det välgörande ändamål, för hvilket jag sökte väcka deras deltagande. Lika otillbörliga som dylika frågor voro, lika litet fann jag mig förpligtad att under sådana omständigheter besvara dem. Oaktadt den grämelse jag kände vid flera dylika tillfällen, måste jag dock erkänna, att det lågkyrkliga partiet, väl vetande att jag på intet sätt sympatiserade med dem i deras kalvinistiska, okyrkliga åsigter, dock så väl i Rochester som sedermera i NewYork och äfven annorstädes, på det hela taget beredvilligt och frikostigt understödde mitt företag.

Emellertid äro NewYork, Philadelphia och Boston de platser dit de fattigare församlingarne i Vestern förnämligast vända sig, för att erhålla den hjelp de behöfva, och der den också sällan vägras dem. Jag beslöt derföre, att icke vidare uppehålla mig på vägen, utan ofördröjdt begifva mig till dessa städer. Lemnande Rochester med ett bantåg på f. m. anlände jag samma dag närmare aftonen till Albany. Visserligen hade jag genast kunnat fortsätta resan, och varit tidigt följande morgonen i NewYork; men jag ville nu icke försumma tillfället att betrakta Hudsonflodens stränder. Detta var också väl värdt en natts dröjsmål i Albany. Ja, endast att se Hudsonfloden är värdt en resa från Europa. Jag vet intet som så tjusat mitt öga, ingen af alla de sköna taflor naturen utvecklat för min syn, som så hänryckt mig som denna mäktiga, majestätiska flod, med dess rika, ständigt omvexlande panorama af ömsom parklika, ömsom klippiga

stränder, vikar, öar, praktfulla villor och blomstrande städer. Sjelfva Niagara glömdes vid åskådandet af Hudsonfloden. Jag tror icke, att i hela verlden finnes något, som i rikedom och skönhet kan öfverträffa de ständigt nya utsigter den erbjuder. Väl må Amerikanarn vara stolt öfver sina berg och sina floder, då han kan bjuda främlingen på någonting sådant som Hudsonfloden och dess omgifningar.

Om bord på ångbåten voro jemte mig flere europeiska resande, ibland andra några engelsmän, hvilka vanligtvis, hvad heller som är, bruka vara njugga på ord, när det är fråga om att skänka sin beundran eller sitt bifall till någonting annat, än hvad *Auld England* sjelf kan producera, och hvilka allrahelst i Amerika betrakta allt med en viss skenbar likgiltighet, på det att icke deras medtäflare, Broder Jonathan, må tro det vara något, hvarutinnan de erkänna honom ega något företräde eller vara dem öfverlägsen; men under färden på Hudson hörde jag dock mina engelska reskamrater en och annan gång gifva sin känsla luft i hvarjehanda lakoniska utrop, innebärande ett ofrivilligt medgifvande, att Yankeelandet äfven egde något, värdt deras uppmärksamhet. Af deras samtal fann jag dem vara vidtberesta på den europeiska kontinenten, och efter att vi alla en stund sutit tysta, fördjupade i åskådningen af dessa herrliga scener, hvilka, jemte den naturskönhet de egde, äfven i allt likasom buro en prägel af det nya, fria samhällets både industriella och intellectuela utveckling, frågade jag en af dem, åt hvilkendera han gaf företrädet, Rhein eller Hudson? "Den förra," svarade han, "väcker mera intresse; den sednare mera beundran."

Dock snart skulle äfven här ett föremål visa sig, som för mig åtminstone egde ett ganska högt intresse, och som så oförmodadt öfverraskade och fängslade mitt öga, att jag för en lång stund glömde hela Hudsonfloden och hvar jag var. Vi hade lemnat Högländerna och Catskillbergens molnomhöljda toppar fjerran bakom oss, och ilade med snabb fart förbi de så kallade Palisaderna, en rad pelarformiga klippor, hvilka vidtaga ungefär 2 mil norr om NewYork och sträcka sig 20 mil uppåt floden, bildande alldeles invid stranden, likasom en hög, nästan lodrät mur, sammansatt af brutna kolonner, höjande sig från 300 ända till 500 fot öfver vattenytan. På en gång vidgade sig floden, och vi sågo

framför oss denna verldsdels metropolis, slutande sig liksom en praktfull ram omkring den med tusende fartyg öfversådda hamnen. Just som jag kastade en hastig blick öfver denna skog af master, hissade tillfälligtvis ett skepp, som vi helt nära passerade, upp sin flagga. Det var den svenska flaggan. De blå och gula färgorna, som jag på så länge ej skådat, viftade till mig likasom en helsning från hemmet. Utan att jag sjelf visste det, fattade jag engelsmannen som stod jemte mig i armen och ledde hans uppmärksamhet på det föremål, som gjorde att jag glömde alla andra. Icke vet jag hvad jag sade, och icke visste engelsmannen det heller, ty helt kallt frågade han, hvad som gick åt mig, sägande: "G—d d—m, jag begriper ett ord af hvad ni säger." Utan att tänka derpå, hade jag yttrat mig på svenska'; och ångbåten hade redan landat vid sin brygga, der hundradetals röster af värdshusbetjenter, omnibuskuskar och åkare ljödo öfver hvarandra, innan hjertat slutade att på sitt modersmål helsa den på länge icke sedda svenska flaggan.

KAPITLET XVI.

Ytterligare om "Kyrkotiggeriet." — Resa till Philadelphia. — Jernvägar. — Mera uppmuntrande utsigter. — De fordna svenska kolonierna och svenska församlingen i *Wicaco*. — Gloria Dei kyrka. — Dess närvarande pastor. — Gudstjenst derstädes. — Svenskvännen R. Smith. Esq.

Hade jag redan förut under min resa förvånat mig öfver hvad jag vill kalla "kyrkotiggeriet," så fick jag i New-York än mera skäl dertill. På handelskontoren der någon af firman tillhör ett bekännelsesamfund, går väl knappast en dag förbi, att icke någon inställer sig för att anhålla om bidrag för ett eller annat kyrkligt ändamål. Åtminstone fann jag det så ibland den biskopliga kyrkans medlemmar, och efter berättelsen, lär förhållandet vara detsamma äfven inom andra samfund. En gång, då jag i god tid på f. m. besökte pastorn för en af de större församlingarne, sade han mig, att jag den dagen redan var den 10:de i ordningen, som begärt hans medverkan till någon insamling.

Icke är det underligt, att under sådana förhållanden prest och församling tröttna vid de oafbrutna anspråk, som göras på deras deltagande, och att de ofta nödgas afvisa dem. Icke heller är det underligt, då man ser, huru från större och vigtigare kyrkliga företag, missionsinrättningar, skolor och dylikt, ända till en fattig församlings kyrkobyggnad, från prestens aflöning till de obetydligaste saker som måste anskaffas, allt beror på enskildes frivilliga kontributioner, hvilka mången gång gifvas eller förvägras mera i följd af tillfälliga omständigheter, än på grund af verklig urskiljning och ett rätt behjertande af förhållandet; icke är det underligt, när man på närmare håll betraktar allt detta, att man då börjar fatta misstro till hela det s. k. *voluntary system*, och kommer att tvifla på möjligheten af, att någonsin kyrkliga angelägenheter kunna på ett tillfredställande sätt ordnas under ett sådant system. Säkert är, att i hvilket annat land som helst, än Amerika, måste det ovilkorligen misslyckas. Här är det en naturlig följd af landets politiska och religiösa förhållanden i öfrigt, och på sätt och vis en nödvändighet, hvaraf den anda, som råder hos det nordamerikanska folket, har gjort det bästa möjliga. Det goda, som åstadkommits, är *folkets förtjenst*, men icke systemets, hvars olägenheter icke kunna annat än väcka stora betänkligheter för framtiden. Redan nu visar det sig, att hvad enthusiasmen ena stund uppbygger, nedrifver partisinnet eller det afsvalnade nitet den andra. Mer än ett missionsföretag har fått öfvergifvas i följd af bristande understöd; mer än en kyrka har gått under auktionsklubban för en skuld, som församlingen antingen icke förmått, eller icke velat betala; mer än en församling har blifvit upplöst, derföre att man icke kunnat insamla kontributionerna för pastorns aflöning; mer än en undervisningsanstalt och välgörenhets-inrättning stannat på halfva vägen, derföre att medel icke kunnat anskaffas till dess underhåll. Många dylika, de mest lofvande företag hafva af sådana orsaker gått under; andras existens uttänjes under svårigheter som icke kunna annat än förlama deras krafter, på hvilkas verksamhet utförandet i första hand beror. Allt bär en stämpel af osäkerhet. De af många så mycket beprisade religiösa rörelserna, hvilka på sednare tider inträffat, tala snarare emot, än för ett system sådant som det ifråga-

varande. I den kyrkliga samhällsorganismen hafva dessa rörelser tydligen visat sig vara endast paroxysmer, som förslappat mer än befordrat det kristliga lifvet, och långt ifrån att gifva ett verksamt stöd åt sådana institutioner, hvarigenom en mera lefvande kristendom skulle kunna näras och underhållas, hafva dessa rörelser fast mer, om än ofrivilligt, undergräft deras inflytande och arbetat på deras undergång.

Min vistelse i New-York blef denna gång icke långvarig. Insamlingen gick trögt för mig, liksom för mången annan. Föga fattades, att jag förlorat modet och med oförrättadt ärende återvändt till Chicago. Mitt sista hopp stod till Philadelphia, der jag visserligen icke egde några personliga bekanta, men der jag under hela min missionära verksamhet alltid åtnjutit det lifligaste deltagande. Således till Philadelphia!

Med åtskilliga kommunikations-linier att välja på, valde jag den, som beredde mig tillfälle att färdas både till lands och vatten. En mindre ångbåt förde mig till South Amboy, en stad i NewJersey, 27 mil ifrån New-York, hvarifrån, med undantag af den sista milen, som åter tillryggalades på en ångfärja, jag färdades de återstående 63 milen på jernväg.

Hvem är väl, som skrifvit om Amerika, och icke haft något att säga om dess jernvägar? De många olyckor, som på dem inträffat, hafva förskaffat dem ett vanrykte, hvilket till en del är väl förtjent; men orsaken dertill har dock i de flesta fall varit, icke så mycket fel i anläggningen, som icke mer en stundom alldeles oförlåtlig vårdslöshet hos konduktörer, och jernvägsbolagens uraktlåtenhet af nödvändiga försigtighetsmått. Sjelfva banorna, likasom vagnarna och lokomotiverna äro långt ifrån sämre, utan måhända tvärtom bättre, än i de flesta andra länder. Dock detta är en sak, som jag icke eger förmåga bedöma; men hvad jag med säkerhet tror mig kunna påstå, är att, hvad hastighet och beqvämlighet angår, de äldre amerikanska jernbanorne lemna föga öfrigt att önska. De nya anläggningarne i Vestern äro i dessa afseenden, liksom någon gång äfven hvad säkerheten beträffar, i allmänhet underlägsna de östra staternas, på hvilka numera större försigtighet iakttages, och olyckshändelser icke så ofta inträffa.

Vaggonerna äro mycket olika dem jag hittills sett begagnas i Europa, och i min tanka att föredraga framför de

sednare. Här finnes visserligen icke några elegant inredda kupéer, eller hvad som på de europeiska jernvägarne kallas den 1:a klassen; men här finnes icke heller några sådana höga dignitärer, som anse det under sin värdighet, att färdas på annat sätt än i en bur för sig sjelfva. För en jemförelsevis billigare afgift åker jag deremot i hvad som här kallas 1:a klassens vaggoner fullkomligt lika beqvämt, som på de vanligtvis begagnade bättre platserna i Europa. I allmänhet finnas här endast två slags platser, eller rättare sagdt vaggoner; ty dessa sednare äro icke inredde i flera olika rum, såsom bruket är på de flesta europeiska jernvägar, der 1:a, 2:dra och 3:dje klassens passagerare åka i samma vaggon. Första och andra klassens passagerare hafva här sina särskilda vagnar eller s. k. *Cars*, de sednare icke så prydligt inredde som de förra, med ostoppade säten i stället för de beqväma fjäder-hvilstolarna i 1:a klassens. Hela vaggonen består af ett enda stort rum, och det är isynnerhet i detta afseende, som den är att föredraga framför den, som begagnas på de europeiska jernbanorna. På hvardera gafveln är en dörr, utanför hvilken är en liten platå med en trappuppgång på begge sidorna om vaggonen. Från den ena dörren till den andra är midt i vagnen en genomgång, tillräckligt bred för 2 á 3 passagerare att komma om hvarandra. På ömse sidor om denna genomgång äro i räta vinklar emot vagnens långsidor små soffor eller hvilstolar fastskrufvade nära invid fenstren, så att den resande har fri utsigt öfver trakten, genom hvilken han färdas. Ryggstödet på dessa säten är så gjordt, att det kan vändas på hvilkendera sidan som helst om sitsen, hvarigenom de resande kunna efter behag åka fram- eller baklänges. Vintertiden är en stor jernkamin placerad midt i vagnen, och på några ställen har man medelst en sinnrik apparat begynt att till upplysning använda gas i stället för oljelampor. För nattresor finnas merändels särskilda *cars*, försedde med rymliga, välstoppade, högkarmiga hvilstolar, i hvilka man sofver ganska beqvämt. — På detta sätt är den resande icke, som på andra jernvägar, innestängd liksom i en liten ångbåtshytt under hela tiden bantåget är i rörelse, utan han kan obehindradt promenera ifrån en *car* till en annan, hela raden utefter, och har lätt att komma ut och in vid stationerna. En annan fördel är, att då 50 á 60 passagerare sålunda färdas tillsammans, inga sådana ohyggliga till-

dragelser, mord och röfverier, kunna inträffa, hvilka på sednare tider timat i de tillstängda rummen uti de europeiska vaggonerna, der den resande under farten icke kan göra sig hörd, hvarken af konduktören eller någon annan. Konduktören kan här, utan att trainen stannar, i ett ögonblick vara till hands öfverallt, der något påkallar hans närvaro; genom alla cars löper en klocksträng, åtkomlig för hvar och en passagerare, och medelst hvilken konduktören, i hvilken car han än befinner sig, kan gifva sina ordres till lokomotivföraren.

Anländ till Philadelphia, var det, såsom öppnade sig straxt för mig bättre utsigter. Den gamla qväkarstaden, hvad man än kan hafva att invända emot dess kanske allt för stelt och reguliärt anlagda gator och emot dess många, efter samma enahanda modell uppförda, orappade tegelhus, föreföll mig dock redan i sitt yttre ega någonting vänligt och inbjudande, liksom den i allt företedde en snygghet och *comfort*, hvaruti jag tror, att den icke af någon annan stad kan öfverträffas. Icke blott marmortrapporna, som leda in i husen, utan äfven deras fotställningar, på de större gatorna likaledes af marmor, jemte sjelfva de väl-lagde, breda sidogångarna skuras nästan dagligen ytterst noggrannt med tvål och borste, så att man här vandrar som på det renaste, glattaste mosaik-golf. En hel mängd af husen äro omgifne af nätta jernstaket, inom hvilka äro anlagde små blomsterparterrer, som gifva det hela utseende af en trefnad, ovanlig i större städer. Stadens många vackra offentliga byggnader och dess herrliga omgifningar, täflande med de mest omtalade natursköna nejder i verlden, äro af de flesta resande beskrifne; men hvad sällan omnämnes och som dock i så hög grad utmärker Philadelphia och gifver den ett behag framför de flesta andra städer, äro dess många, midt i sjelfva staden belägna parkanläggningar och trädplanteringar. De förra, ehuru visserligen icke af stort omfång, förflytta den promenerande, i ett ögonblick, under sina skuggrika alleer utom stadens qvalm. I flere af dem vandra tama hjortar helt ostörda omkring i det frodiga gräset, och jag hade mången gång ett barnsligt nöje af att samla omkring mig hela skaror af de vackraste svarta, gråa och röda ickorrar, som, utan att någonsin ofredas af ett barbariskt okynnes stenkast, här hoppa omkring öfverallt i träden, och på den

minsta lockning genast infinna sig, att ur handen upphämta valnötter och dylikt, hvarmed de äro vande att undfägnas af de promenerande.

I Philadelphia, der Biskop Kemper egde många vänner och anhöriga, blef hans aktade namn den talisman, som för mig öppnade både dörrar och hjertan. Jag hade knappast anländt till staden, förr än Rev. F. Ogilby, utgifvaren af en väl redigerad kyrkotidning, genast erbjöd mig en bostad i sitt hus, och innan kort beärades jag med åtskilliga andra inbjudningar af samma beskaffenhet. Mr. O. hade redan förut i sin tidning omtalat och förordat mitt ärende. Nu skyndade han att göra mig personligen bekant med åtskilliga inflytelserika prester och lekmän i staden, der den biskopliga kyrkan eger 48 större och mindre församlingar, oberäknadt flere missionstationer och kapeller. Vid ett sammanträde af några bland dem, som intresserade sig för saken, visade alla den största beredvillighet att gå mina önskningar till mötes, ehuru de på samma gång förberedde mig på, att, beskattade som församlingarne äfven här voro för alla möjliga ändamål, bidragen icke kunde blifva särdeles stora. Emellertid ville man bespara mig det förödmjukande uti, att personligen hos enskilda personer anhålla om understöd. De flesta pastorerna gåfvo mig tillåtelse, att i kyrkorna offentligen inför församlingarne framställa mitt ärende, hvarefter genast på stället ett sammanskott kunde göras, eller ock sedermera insamling ske genom presterna. Biskopen i Pennsylvanien, Rt. Rev. A. Potter, en af Amerikas mest utmärkte biskopar, omfattade mitt företag med mycket deltagande och gjorde härvid ett undantag från sin vanliga regel, att i fråga om alla insamlingar, utom de för något ändamål inom stiftet, förhålla sig helt och hållet passiv. I min kontributionsbok tecknade han några ord, rekommenderande mig, eller rättare sagdt min kyrkbyggnad, till det bästa hos sitt stifts presterskap och lekmän.

Den välvilja och godhet som sålunda från alla sidor visades mig, gjorde de veckor jag tillbragte i Philadelphia ibland de angenämaste jag i Amerika upplefvat. Söndag efter söndag predikade jag än i den ena kyrkan, än i den andra, eller afgaf jag vid någon aftongudstjenst en kort berättelse om den skandinaviska missionen i Vestern, hvilket alltid medförde en tillökning i kyrkobyggnads-fonden.

Utom folkets hjertlighet var det ju äfven i sjelfva platsen något, som gjorde det helt naturligt, att jag här skulle känna mig likasom mera hemmastadd än på något annat ställe i de östra staterna. Den jord jag trampade hade fordom burit namn af *Nya Sverige*, och ännu kunde jag här och der skönja några spår af fosterländska minnen. Ett af mina första besök gällde naturligtvis den gamla svenska kyrkan, *Gloria Dei*, ännu i dagligt tal kallad *The Swedish Church*. Den är belägen i en aflägsen trakt af staden, nu på sätt och vis en förstad, men dock den äldst bebygda delen af det nuvarande Philadelphia. Stället hette fordom *Wicaco* och utgjorde en del af den jordsträcka, som Sverige under drottning Christinas tid inköpte af Indianerne, i afsigt att der anlägga en svensk koloni. På samma ställe der kyrkan nu står, var fordom ett mindre blockhus, hvilket, sedan Holländarne bemäktigat sig den svenska kolonien och dess små befästningar, och efter att hela landet sedermera kom under britiska kronan, af de äldre kolonisterna begagnades till kyrka. Denna bygnad nedrefs emot slutet af 1600-talet, lemnade rum åt den nuvarande kyrkan, fullbordad år 1700. Gamla handlingar omtala ifrån den tiden en svensk man vid namn Sven Svensson, egare till ett större jordstycke i Wicaco, hvaraf han till den svenska församlingen skänkte den grund, hvarpå kyrkan nu står, jemte omkringliggande 1½ acres. Församlingen inköpte sedermera af Svenssons arfvingar ytterligare 25 acres, hvilka anslogos till boställe åt pastor och "hans efterträdare i evärdliga tider". Dessa 25 acres, nu värda millioner, betalades då med endast 90 pund st.

Församlingen, tid efter annan lemnad utan pastor, försummade att rätt vårda sina ekonomiska angelägenheter. Dess medlemmar uppblandades genom giftermål med holländare och andra nationer, hvilka visade mindre intresse för dess bästa. Efter hand gick den ena tomten efter den andra af kyrkans egendom förlorad. Handlingar och dokumenter vårdslösades och förkommo, hvilka, om de nu kunde återfinnas, skulle bevisa den svenska kyrkans lagliga besittningsrätt till stadsjord, hvarpå i sednare tider praktfulla byggnader blifvit uppförda, och göra den nuvarande fattiga församlingen i Philadelphia till en af de rikaste kyrkliga korporationer i landet. Nästan allt hvad den nu mera eger i

behåll af nyssnämnde 25 acres, är en årlig grundränta af några få stadstomter, belöpande sig till 25 eller 50 cents tomten, under det sjelfva jorden är värd lika många tusende dollars.

Enligt en nu mera afliden kyrkovärds berättelse visste för några få år sedan ingen menniska, att ett litet stycke jord, som förut var en liten gräsvall utan något synnerligt värde, men som nu afkastar flere hundrade dollars, var kyrkans tillhörighet, till dess han händelsevis erhöll kunskap derom och lyckades återvinna det åt dess rättmätige egare. För 50 à 60 år tillbaka hade det emot en obetydlig afgift blifvit utarrenderadt åt en person, som, då man småningom glömde att uppbära arrendet och icke erinrade om dess förnyande, slutligen satte sig i fullkomlig besittning deraf. Doctor Collin gifver i en efterlemnad handskrift ett ytterligare bevis på, huru kyrkans egendom i äldre tider vårdslösades, i det han berättar, att icke mindre än 96 acres, belägna vid Schuylkil, 4 mil ifrån Wicaco kyrka, fordom tillhört denna och en annan af de svenska församlingarne. Af hela denna egendom återstår nu så godt som intet.

År 1682, då William Penn kom för att taga i besittning det stora territorium, han tillhandlat sig af Carl II, och som ännu bär namn efter honom, fann han svenskarne redan innehafva den jord, uppå hvilken hans afsigt var att uppbygga staden Philadelphia. Desse bestredo honom i början all rättighet till detta område, men de bragtes dock slutligen till eftergifvenhet. Penn erbjöd dem andra trakter, der de ostörde kunde lefva för sig sjelfva och utgöra ett eget samhälle; men de föredrogo att qvarstanna i Wicaco, beläget ungefär ½ mil ifrån det ställe, der Penn då lade första grunden till den nu så blomstrande staden. De svenska kolonisterne fingo dock sedermera skäl, att bittert ångra det de icke begagnat sig af Penns anbud. Om deras förhållanden under den tiden talar Penn i ett bref till England, i hvilket han beskrifver dem såsom ett kraftfullt och arbetsamt folk, till yrket jordbrukare, men "försummande frukträdsodling, nöjda om de endast hafva sina nödvändigaste förnödenheter." Han berömmer deras laglydnad och vänskapliga förhållande till Engelsmännen, samt omtalar huru nästan hvarje hus är fullt af vackra barn. "Det är sällsynt," säger han, "att

finna en svensk familj, utan 3 à 4 gossar och likaså många flickor.“

Under det man i Sverige nästan glömt, att vi fordom i den nya verlden egde en koloni, hvilken, ehuru den snart afsöndrades från svenska kronan, likväl i kyrkligt afseende ända intill sednare tider stod i fortfarande förbindelse till moderlandet, — och under det ganska få nu mera känna till de beskrifningar, som biskop Jesper Svedberg, J. Campanius Holm och Acrelius utgifvit öfver dessa trakter och de svenska kolonisterne derstädes; så vårdar Amerika med förkärlek dessa sina äldre historiska minnen, och söker omsorgsfullt samla och bevara allt, som sprider något ljus öfver de äldre svenska utvandrarnes vid Delaware floden historia. Tid efter annan utgifvas böcker och afhandlingar, hvilka till en del ur de svenska källor, som finnas att tillgå, äfven i de minsta detaljer upptaga allt, som på något sätt står i sammanhang med detta ämne. Så omtalas t. ex. såsom ett bevis på, huru de svenska och finska folken, deras minnen hafva äfven här sammanväxt med hvarandra, med det frihetsälskande sinne, som hos dem alltid upprest sig emot våldet och hvarje orättvist förtryck, icke heller här villigt böjde skuldran under det ok, som man en tid sökte pålägga dem. När nemligen Engelsmännen underlade sid de holländska besittningarne i Amerika, sändes en Sir Robert Carr till Delaware, ibland annat med den instruktion, att “föreställa Svenskarne derstädes den lycka, som nu beskärdes dem, att åter komma under en monarkisk styrelse.“ Deruti fogade de sig utan mottägelse, men då denna monarkiska styrelse blef högst tryckande, och hertigen af York, guvernören öfver dessa provinser, godtyckligt till- och afsatte embetsmän, stiftade och upphäfde lagar, och, som det heter, “med sina låga begrepp om folkets politiska och borgerliga rättigheter, utöfvade en fullkomlig envåldsmakt och förtryckte folket;“ [1]) då satte de svenske nybyggarne sig upp emot en sådan olaglig despotism. Ett uppror utbröt, för hvilket en man vid namn Königsmark, allmänneligen kallad Långa Finn, stod i spetsen. “Han är märkvärdig,“ heter det, “i Delavares analer, såsom varande på vår strand den första

1) A History of the original settlements on the Delaware, by Benjamin Ferris. Wilmington 1846.

man, som hade mod, att uppresa sig emot en förhatlig och oinskränkt despotisms gissel.“ En person, vid namn Henrik Coleman, var hans medhjelpare i detta företag. Huruvida denne äfven var Svensk eller Finne, omtalas icke. De försökte på flere ställen beveka folket att gripa till vapen emot hertigens styrelse; men de förtryckte nybyggarne bodde alltför kringspridt och aflägset ifrån hvarandra, för att med förenade krafter kunna uträtta någonting. Planen, icke rätt understödd, misslyckades; Långa Finn tillfångatogs och dömdes till döden. Domen förmildrades likväl sålunda, att han efter utståndet spöstraff och brännmärkt på bröstet såsom upprorsstiftare, skickades till Barbadoes, att der försäljas som slaf.[1])

I alla amerikanska beskrifningar och berättelser om de äldre svenska kolonisterne, är det intet hvaruti de mera enhälligt instämma, än i den aktning, med hvilken de omtala dessa kolonisters religiösa nit och värma. Hvarhelst ett nybygge anlades, der uppbyggdes nästan alltid samtidigt dermed en kyrka. Liksom Gustaf II Adolf, som först uppgjorde planen för en svensk kolonis anläggande i Amerika, dermed förnämligast hade för afsigt, “att den skulle blifva ett medel till Kristendomens utbredande ibland landets hedniska folk“; visade äfven, enligt alla berättelser, de svenska nybyggarne sjelfva, fastän de icke af några religionsförföljelser drefvos att lemna fäderneslandet, en gudsfruktan och kristelig fromhet, framstående i ett långt bättre och för dem vida mer hedrande ljus, än de mångbeprisade puritanska pilgrimernes. Under det att desse sednare visade sitt religionsnit med de mest ofördragsamma förföljelser mot både hedningar och olika tänkande kristne, lefde de förre i ett fredligt och vänligt förhållande till Indianerne, och ådagalade i sitt umgänge med andra religionsbekännare en foglighet och fördragsamhet, lika berömvärd som William Penns trosbröder. Då Joh. Campanius Holm, den andra svenska predikanten i Nya Sverige, år 1642 anlände på dessa kuster, fann han Indianerne emottagliga för kristendomen, hvilket uppmuntrade honom att lära sig deras språk, så att han bättre skulle kunna undervisa dem i religionens heliga sanningar. Han öfversatte Luthers katekes på indianska, och om

1) Smiths' History of New Jersey.

han än icke omvände många till den kristna tron, så bragte han dem dock att inse och beundra det sköna och herrliga deri. Häraf antager man, att svenskarne kunna räkna sig till ära, att hafva varit de första som predikat kristendomen till Indianerne i Pennsylvanien, och att måhända det första arbete, som i Amerika blifvit öfversatt på indianska språket, var Luthers katekes, öfversatt af den nyssnämnde svenska missionären.[1])

Oaktadt 60 år efter de första svenska kolonisternes utvandring, efter hvad berättelserna intyga, modersmålet ännu bibehöll sig ibland deras efterkommande lika rent och oblan-

---

1) Annals of the Swedes on Delaware, by Rev. J. C. Clay. Philad. 1858.

Tidningen "Hemlandet", utgifven af svenska prester i Chicago. innehöll för några år sedan en afhandling om de första svenska församlingarne i Amerika, i hvilken bland andra origtiga uppgifter säges, att ofvannämnde Campanius Holm var "den första protestantiska missionär bland indianerne i Nord-Amerika", och att "den fulla religionsfriheten i Amerika *infördes* af svenska kyrkan, nära 50 år förr än W. Penn anlade Philadelphia och införde samma kristliga samvetsfrihet."

Hvar och en aldrig så litet bekant med de nord-amerikanska koloniernas historia inser naturligtvis det helt och hållet grundlösa i dessa påståenden; men den svenska kyrkans nuvarande prester i Amerika, i så många afseenden motsatsen till dem i de fordna svenska nybyggena, ville troligen med dylika uppgifter kittla national-fåfängan och för sig sjelfva åberopa så ärofulla anor och höga ätteläggar som möjligt, för att äfven genom detta medel inom sina anhängares glesnade leder qvarhålla dem, hvilka dessa presters handlingssätt eljest gjorde vacklande, icke i tillgifvenhet för den svenska kyrkan, men väl i tillgifvenhet för den kyrka, som under samma benämning för några år sedan uppträdde i Amerika.

Olyckligtvis för "Hemlandet" är det ett allmänt erkändt faktum att redan 13 år före de s. k. Pilgrimmernes landstigning på den vidtomordade Plymouth-klippan, och således *36 år före Campanius Holms ankomst till Amerika*, England hade etablerat en koloni i Virginien, der en skola anlades både för den engelska och indianska ungdomen, hvars lärare, liksom hela kolonin i allmänhet, visade ett högst berömvärdt nit för Indianernes omvändelse till Kristendomen och hvars missions-verksamhet ibland detta folk välsignades med framgång. I de anfall, som genom "Hemlandet" rigtades emot den biskopliga eller engelska kyrkan, måste man äfven söka att fråntaga henne denna förtjenst, och så mycket som möjligt ställa den i skuggan; deraf ofvannämnde uppgifter, jemte många andra af samma slag, beräknade att tros af de okunniga, och uppblandade med smädelser emot den kyrka, till hvars nedsättande man icke försmått att begagna sig af äfven oärliga vapen. Vore detta icke ändamålet, så skulle sådana påståenden, som att "den svenska kyrkan infört den fulla religionsfriheten i Amerika", endast väcka vårt åtlöje. Jag tror icke den svenska kyrkan känner sig särdeles tack skyldig för den henne tilldelade äran. När nu Augustana-synoden kommer rigtigt i farten i Chicago, så torde man väl äfven få höra omtalas, huru den nya svenska missionen i Amerika infört full religionsfrihet i Illinois, Minnesota etc. Det ena påståendet har lika mycket skäl för sig som det andra.

dadt, som någonstädes i Sverige, och deras bruk, seder och lefnadssätt då ännu fortforo att vara fullkomligt svenska, måste de dock naturligtvis i alla dessa afseenden slutligen sammansmälta med det mäktiga folk, ibland hvilket de innehade och utöfvade samma medborgerliga rättigheter som andra landets bebyggare.

Omkring 1790 finna vi det svenska presterskapet ega till medhjelpare prester af den prot. bisk. kyrkan. Gudstjensterna hade redan en tid förut i de flesta församlingarna blifvit af dem förrättade på engelska, hvarvid nämnde kyrkas ritual begagnades[1]). Sedan Lars Girelius, den sista svenska presten i Christina, nuvarande Wilmington, år 1791 återvändt till Sverige, slöt sig den dervarande svenska församlingen, hvilken ifrån början varit den största och förnämsta i Nya Sverige, fullkomligt till den biskopliga kyrkan, och af de prester, som det gamla moderlandet i så månda år troget skickat sina trosförvandter i Amerika, fastän dessa icke längre voro svenska undersåtare, återstod nu blott en enda, nemligen Nils Collin. Denne blef år 1770 skickad såsom hjelpprest till de härvarande svenska församlingarna, af hvilka två, de vid *Racoon* och *Penn's Neck*, efter 8 års förlopp valde honom till sin pastor. Då år 1786 pastorn i *Wicaco* återkallades till fäderneslandet, blef äfven den svenska församlingen derstädes, jemte den i *Kingsessing* och *Upper Merion*, öfverlemnade uti hans vård, hvarefter den svenska kyrkan förordnade honom till prost och superintendent öfver alla svenska församlingar i Amerika. År 1851 afled han i en ålder af 87 år i Philadelphia, efter att sålunda öfver 60 år hafva tjenstgjort som predikant i Amerika och i 45 år varit pastor för församlingen i det fordna *Wicaco*. Under hela sin presterliga verksamhet åtnjöt han icke blott sina åhörares aktning och tillgifvenhet, utan äfven till sin död ett

---

1) I den fordna svenska kyrkan i Wilmington finnes ännu i behåll en gammal *Book of Common Prayer*, samt en bibel, i hvilken på ena pärmens insida är skrifvet: "Wilmington år 1745 efter Jesu Christi börd. Denna bibel tillhör den Engelska Kyrkoförsamlingen." Derunder är ytterligare antecknadt: "Ofvanstående är copieradt från det gamla bandet." Häraf är troligt, icke blott att allaredan så tidigt som år 1745 den engelska kyrkans ritual begagnades vid gudstjensterna, utan äfven att, om ej då, så likväl icke mycket sednare, församlingen antagit namn af den engelska kyrkoförsamlingen i Wilmington, ty, så vidt jag kunnat utröna, fanns på den tiden ingen annan sådan der i staden.

välförtjent anseende i det samhälle, inom hvilket han så länge lefvat och verkat. Han omtalas såsom en man med stora kunskaper isynnerhet i gamla och moderna språken. Ibland hans efterlemnade papper fanns en af honom författad berättelse om den svenska missionen i Amerika, ända ifrån dess äldsta tider. Detta manuskript, nu förvaradt i det historiska samfundets i Pennsylvanien bibliothek, har, ehuru icke särdeles vidlyftigt, dock ett ganska stort historiskt värde såsom belysande de sednare kyrkliga förhållandena inom de fordna svenska församlingarna vid Delaware. Doktor Collin var en tid en af det amerikanska filosofiska samfundets vice presidenter, och lemnade flere bidrag till dess handlingar.

Såsom en egenhet i hans presterliga verksamhet omtalas, att han i det heliga äkta ståndet förenat flere par, än någon annan prest i Philadelphia. Enligt gängsevarande berättelser tyckes det, som skulle den då för tiden utom staden liggande prestgården varit ett slags Gretna Green. Det säges, att doktor Collin, sedan han blef pastor i Wicaco, sammanvigt icke mindre än 3,335 par, hvilket öfver hufvud taget gör 84 om året; ett ganska ansenligt antal isynnerhet i ett land som Amerika, der fredsdomare och andra embetsmän lika ofta som prester, om ej oftare, anlitas att sammanknyta det äktenskapliga bandet.

Med Collins död upplöstes det sista band, som förenat de svenska församlingarna i Amerika med kyrkan i moderlandet. Deras ömsesidiga förhållande hade varit varmt och kärleksfullt såsom mellan en moder och dess barn, och deras slutliga skilsmässa bär också stämpeln deraf. Konungen i Sverige och kyrkans auktoriteter derstädes, inseende de orsaker som gjorde en sådan skilsmässa nödvändig, hade redan under doktor Collins lifstid varit betänkta derpå, då denne uttryckte sin önskan att återvända till fäderneslandet. Församlingarne uttryckte då i ett bref till erkebiskopen sin varma och uppriktiga tacksamhet för den långa omvårdnad, Sverige gifvit dem, en tacksamhet, som icke slocknat, men ännu röjer sig i ett lifligt deltagande för allt hvad som är svenskt, i vördnad för deras förfäders fosterland, och i kärlek till deras svenska minnen.[1])

---

1) Härom säger den förr omtalade tidningen "Hemlandet:" Med kalla uttryck af tacksamhet för Hans Svenska Maj:ts stora ynnest, underrättade de erkebiskopen i Upsala om detta beslut, nemligen att på grund af de skäl, som föranläto den svenska

Efter doktor Collins frånfälle inträdde nu kyrkan i Wicaco jemte dess tvenne annexer i Kingsessing och Upper Merion i fullkomlig förening med den biskopliga kyrkan, liksom de andra församlingarna före dem gjort, då de icke längre erhöllo några prester ifrån Sverige. En sådan förening skedde hvarken i detta eller föregående fall genom någon formlig applikation å den ena sidan eller en formlig erkännelse å den andra. Båda parterna hade länge, äfven under svenska missionärernes tid, betraktat hvarandra såsom nära nog samma kyrkosamfund. Sedan den svenska missionen upphörde, hafva emellertid lutherska bekännelse-samfund flere gånger försökt att åvägabringa en söndring inom dessa församlingar, och velat processa sig till deras kyrkobyggnader och andra egodelar, hvartill naturligtvis församlingarna sjelfva och ingen annan ega laglig besittningsrätt, men dem man på grund af deras fordna lutherska namn har velat beröfva dem, liksom man äfven sökt förmå deras medlemmar att öfvergå till den amerikanska lutheranismen.[1])

---

missionens upphörande, förena sig med den der i landet varande kyrkan. "Erkebiskop Menander, som erhöll detta bref, dog utan att besvara det, och hans efterträdare, Uno v. Troil, som icke ville ingå uti någon sådan tvist med sin kyrkas affälliga barn, gaf åt dessa församlingar den rättighet de yrkade." — För att få fram egna åsigter och främja egna ändamål, vanställes på detta sätt förhållandet.

1) Hvad godt eller Gudi behagligt derigenom skulle vinnas, är svårt att inse. Medan de närvarande svenska presterna i Amerika ännu lefde i broderskap med lutheranerne der i landet, tycktes de dock gerna velat göra gemensam sak med dem, för att nedbryta en bestående kyrklig ordning, och utså oenighetsfrö i de församlingar, som nu blomstra och hemta mycken välsignelse under sin närvarande kyrkoförfattning och de aktningsvärda, kristliga lärares vård, till hvilka de blifvit anförtrodde. I tidningen "Hemlandet" heter det nemligen om de fordna svenska församlingarna:

"Ännu synas några föramlingars-medlemmars hjertan vara varma för den lutherska kyrkan och troligt är, att om några väl utrustade andans män från Sverige kunde komma dit, så kunde nya Sverige i ordets andeliga betydelse snart uppblomstra till en Herrans örtagård." "Ännu är det icke för sent, att söka återvinna det förlorade med Andans svärd, som är Guds rena, oförfalskade ord. Måtte då från vår kyrka fromma stridsmän utgå, som kunna föra detta vapen och vinna seger i Hans namn och Hans kraft, som är kyrkans herre och konung."

Återvinna det förlorade? De svenska kolonierna hade upphört att lyda under Sveriges krona; det svenska språket var blifvet dem främmande; Sverige hade funnit det icke längre vara ändamålsenligt att förse dem med prester, hvilka icke kunde vara dem till så stor nytta, som de hvilka voro infödingar i landet; svenska kyrkan och svenska regeringen gillade såsom klokast och bäst afkomlingarnes till de äldre svenska utvandrarne förening med den bisk. kyrkan, en förening, som man kan säga, förbereddes ifrån den svenska missionens första början; frivilligt och utan allt tvång

I närheten af svenska kyrkan i Philadelphia är en gata, ännu kallad *Swansson street* efter den förut omtalade Sven Svensson, som troligen varit en af de förnämsta nybyggarne och egendoms-innehafvarne härstädes. Kyrkan sjelf, ehuru nyreparerad, visar dock tydliga spår af ålder och är till byggnansstil helt och hållet olik andra här i trakten varande kyrkor. Utan tvifvel är den det äldsta kristendomens minnesmärke i nuvarande staten Pennsylvania.

I väntan på Doctor Clay, församlingens pastor, som vid min ankomst var utgången, men sades snart återkomma, vandrade jag omkring på kyrkogården, sökande att läsa de nötta inskrifterna på minnesvårdarna. De äldre af dem hafva tidens hand gjort oläsliga. Det äldsta monumentet är öfver

---

inträdde församlingarne i denna förening; de närvarande kyrkomedlemmarne stodo aldrig i någon förbindelse hvarken med svenska kyrkan eller svenska regeringen; de hafva alla antingen blifvit uppfostrade i den bisk. kyrkan, eller sedermera i äldre år af tro och öfvertygelse slutit sig till densamma; svenska kyrkan kan icke gerna göra anspråk på att dessa personer, som icke äro och aldrig varit svenska undersåter, aldrig varit medlemmar af dess samfund, nu borde inträda deri; det kan troligen aldrig falla henne in att, om hon än egde aldrig så många väl utrustade andans män, sända några af dem till Delaware flodens stränder, för att öfvertala en mängd amerikanska medborgare, hvilkas förfäder för omkring 200 år sedan för en kort tid voro svenska kolonister och uppfostrade i dess samfund, att nu på grund deraf underkasta sig hennes styrelse: hvad är då *det förlorade*, man talar om att återvinna, såsom skulle man dertill ega en slags rättighet? I detta fall är det intet, som blifvit Sverige eller dess kyrka fråntaget, och hvilket man under bön till Gud om "fromma stridsmän" behöfver draga ut i korståg, för att återbekomma. Hela denna "Hemlandets" tirad torde visserligen klinga mycket väl i deras öron, för hvilka den egentligen är skrifven, och kanske äfven höja aktierna för den nya Illinois-synoden; men hvarje sansad, förnuftig och med förhållandena bekant person, antingen han är lutheran eller icke, måste finna den likaså olämplig, som opåkallad. — Likasom jag kan försäkra, att ett sådant företag, som af "Hemlandet" och de svenska presterna i Amerika föreslås, blefve likaså fruktlöst, som det, lindrigast sagdt, vore otillbörligt; så tror jag mig äfven kunna heligt försäkra dem i Sverige, hvilka ännu känna deltagande för de forna svenska församlingarna i Amerika, att "Guds rena, oförfalskade ords" predikan ingalunda är dem beröfvadt, och att ibland dem verka män, hvilka i andeligt afseende äro likaså väl utrustade som några Sverige har att aflåta, för så vidt åtminstone man kan döma af dem, hvilka på sednare tider blifvit utskickade till Amerika. Det nya Sverige är i andeligt afseende ingalunda den torra, ofruktbara öcken, som dessa sednare vilja göra det till.

Vare det långt ifrån mig, att med hvad jag här yttrat vilja på något sätt nedsätta den svenska kyrkan och dess presterskap. Tvärtom bär jag allt för stor aktning för dem båda, för att förblanda dem med deras filialafdelning i Amerika, åtminstone sådan den var på den tiden, då jag hade tillfälle, att på närmare håll komma i erfarenhet af dess verksamhet.

ett litet barn, en son till Kyrkoherden Sandal, död 1708. De svenska namnen skulle hafva kommit mig att tro, det jag vandrat på en kyrkogård i Sverige, hade ej alla de läsliga inskrifterna, äfven de ifrån den svenska missions-tiden varit affattade på engelska språket.

Kyrkans inre har nu blifvit förändradt mera i likhet med hvad här i landet är brukligt. Jag såg här en gammal dopfunt af marmor, som om den än icke är gjord i Sverige och hitskickad jemte klockor, ljusstakar och komunionkärl, hvilka i gamla bref omtalas, likväl ganska säkert är svenskt arbete. Den är mycket olik de dopfuntar, som eljest påträffas i gamla kyrkor uti Amerika, men deremot till formen lika med dem, som stundom förekomma i våra svenska landskyrkor. I koret invid altaret äro ett par grafstenar, med latinska inskriptioner, utvisande att derunder ligga begrafne några af församlingens fordna kyrkoherdar, Andreas Rudman, Johan Dylander och Olof Parlin. En gammal oljemålning, som troligen förut utgjort en del af prydnaderna antingen på predikstolen eller omkring altaret, och sedan blifvit renoverad, är nu, omgifven af en förgyld ram, fästad framför orgelläktaren. Den föreställer tvenne cheruber utbredande vingarne öfver en uppslagen bibel. På det ena bladet var, eller kanske rättare sagdt, hade varit skrifvit på svenska, följande språk hos proph. Esaias: "Thet folket, som i mörkret vandrar" etc., och på det andra bladet: "Ära vare Gud i höjden" etc. Dr Clay var icke rigtigt säker på den ena inskriptionen och bad mig uttyda densamma. Detta var mig i första ögonblicket icke så lätt, ty renoveringen hade blifvit gjord af en person, som var mera skicklig i att föra penseln än i svenska språkets ortografi. Bokstäfverna voro otydliga och orden så orätt stafvade, att jag i början icke kunde igenkänna det kära modersmålet.

Med särdeles intresse genomögnade jag äfven gamla kyrkoböcker och handlingar, förvarade uti kyrkans sakristia. Eget var, att se huru de svenska namnen efter hand förändrats och blifvit angliserade. Så hafva t. ex. Bengtson, Kock och Bonde blifvit förbytte till Bankson, Coxe och Boon o. s. v.

Dr Collins böcker och deribland många, som troligen tillhört församlingen, sändes efter hans död till Sverige; men på vinden öfver sakristian fann jag ännu qvarliggande flera

gamla psalmböcker, första delen af Carl XI:s Bibel, samt åtskilliga defekta andaktsböcker och andra lemningar af hvad troligen fordom varit ett sockenbibliotek. Det enda värdefulla i denna samling var ett fullständigt, välbehållet exemplar af Scrivers Själaskatt, den äldre qvarto-upplagan tryckt i Norrköping. Allt detta torde möjligen synas föga anmärkningsvärdt; men i alla dessa obetydligheter låg någonting fosterländskt, som, i betraktande af stället der jag var och den tid, hvarom de erinrade, naturligtvis gåfvo dem ett högt värde i mina ögon.

Dr Clay, på möderne af svensk härkomst, var redan före Collins bortgång en af den biskopliga kyrkans prester, hvilka tjenstgjorde som assisterande predikanter inom den svenska missionen. Så hade hans fader före honom varit, efter hvars död han några gånger i månaden officierade i de fordna svenska kyrkorna vid Upper Merion och Kingsessing, hvilka då voro annexer till kyrkan i Wicaco. Vid Collins död valdes han till pastor för alla dessa församlingar, af hvilka de 2:ne förstnämnde dock efter några år skiljde sig från den sednare, och hvar för sig fingo egna pastorer, alla 3 sålunda för närvarande utgörande särskilda prot. biskopliga församlingar i stiftet Pennsylvanien. Dr Clay är en af dessa aktningsvärda och varmt nitälskande, kristliga religionslärare, hvars verksamhet vittnar om, att "Herrans örtagård" ingalunda, som det svenska presterskapet i Amerika påstår, har förvissnadt i Nya Sverige. Med ett berömvärdt intresse för allt, som rör de fordna svenska nybyggena och deras historia, har han samlat och utgifvit *Annals of the Swedes on the Delaware*, ifrån den första utvandringen 1636 och intill närvarande tid, af hvilken bok 2:dra tillökta upplagan utkom 1858.

Den första gudstjenst jag bivistade i Philadelphia, var naturligtvis i den gamla svenska kyrkan, der jag på samma gång, anmodad derom af dr. Clay, predikade. Det är lätt att föreställa sig, med hvilka känslor jag uppträdde i predikstolen, att förkunna Guds ord i det tempel, der det fordom så ofta på mitt modersmål blifvit förkunnadt till slägter, som nu funnit sina sista hvilokamrar invid dess murar; men der såsom nu, en infödd svensk måste välja ett främmande språk för att göra sig förstådd. Dock svenska språket skulle ännu en gång talas från det helgade rummet.

Efter predikans slut, kom dr. Clay upp till mig i predikstolen, bedjande mig yttra några ord på svenska, emedan han ibland församlingen observerat, utom några svenska sjömän, äfven några få andra personer, för hvilka detta språk icke var helt och hållet främmande. För mången var hvad jag då sade, ett, väl icke förstådt, men dock kärt barndomsljud, och aldrig har jag någonsin i en åhörarekrets bevittnat en mera spänd uppmärksamhet. Den mest vältaliga predikan kunde icke blifvit lyssnad till med större andakt. Biträdande vid nattvardsgången, fann jag till min förundran huru flere kommunikanter ännu bibehållit den i svenska kyrkan brukliga seden, att presten räcker dem sakramentet i munnen, i stället för att, såsom i engelska kyrkan är vanligt, han gifver dem det i handen.

Efter slutad gudstjenst fick jag tillfälle att samtala med flere af församlingen och betyga dem min tacksamhet för det understöd de under de första åren af min presterliga verksamhet gifvit mig och den svenska missionen i Vestern. Deribland voro några infödda svenskar, hvilka i yngre år utvandrat till Amerika, och nu med svårighet uttryckte sig på sitt modersmål.[1]) Andra åter hade ett svagt minne af att som barn hafva hört ett och annat ord deraf i föräldrahemmet. Alla visade mig en hjertlighet och vänlighet, hvari tydligen röjde sig erkännandet af ett landsmannaskap. Min predikan skänkte man ett loford, som jag utan skryt måste erkänna också var ganska rättvist; det gällde nemligen den korta framställning jag gjorde på svenska språket, och som egentligen vann deras bifall, hvilka deraf icke begrepo ett ord, men för välljudets skull ansågo den förträfflig. "Vi

1) Det har ofta förundrat mig att finna, huru olika förhållandet är i detta afseende. Under det att några ganska snart förglömma modersmålet, eller vänja sig, att deri inblanda en mängd främmande ord, bibehåller det sig deremot länge i sin fullkomliga renhet och äkthet hos andra, och det stundom under ganska missgynnande omständigheter. För att icke nämna vår frejdade landsman Eriksson i New-York, som, oaktadt de många år han lefvat utomlands, likväl talar sin svenska lika rent som hade han nyss lemnat Vermlands furuskogar, så kommer jag ihåg en 80 årig landsman, en handtverkare, som en gång besökte mig i Chicago; han hade i mer än 50 år varit bosatt i Pennsylvanien, derstädes gift med en amerikanska, och under hela denna tid, med undantag af en eller två gånger, icke talat eller hört ett svenskt ord, men likväl uttryckte han sig på sitt hemlands språk med en lätthet och ledighet, som skulle han dagligen hafva umgåtts endast med landsmän.

lyssnade till er svenska", sade de, "med nästan lika mycken andakt och rörelse, som till er engelska predikan. Det är synd, att ett så klangfullt och välljudande språk har dött ut ibland oss."

Jag har talat om kära minnen från Amerika, om der gjorda bekantskaper, hvilka, så länge jag lefver, aldrig något afstånd skall komma mig att glömma; min första söndag i Philadelphia skulle, oberäknadt de timmar jag tillbragte med den gamla svenska församlingen och dess vördnadsvärda pastor, göra mig ännu rikare i detta afseende. Något tidigare än den för eftermiddagens gudstjenst bestämda tiden begaf jag mig till St. Lucas' kyrka, en af de större i staden, hvars pastor redan på f. m. gifvit församlingen tillkänna, att jag vid detta tillfälle skulle afgifva en berättelse om den skandinaviska, eller rättare sagdt den svenska — ty här betydde Norige verkligen ingenting utom i förening med det svenska namnet — missionen i Vestern, och föreslagit att med detsamma en insamling skulle göras till förmån för vår kyrkbyggnad. Vid kolonnaden utanför kyrkan, som lik de flesta i Philadelphia är byggd i en smakfull grekisk stil, märkte jag en äldre herre, som tycktes hafva fattat posto der, för att afvakta min ankomst, ty han gick mig genast till mötes, vänligt helsande mig, såsom hade vi varit gamla bekanta. "Det var, som jag tänkte," yttrade han, "att jag af ert utseende skulle kunna sluta till ert landsmannaskap. Jag intresserar mig för allt hvad som är svenskt, och om jag under er vistelse i Philadelphia kan vara er till någon nytta, skulle det vara mig kärt." Mannen hade någonting så vördnadsbjudande och tillika broderligt vänligt i hela sitt väsende, att jag redan i första ögonblicket öfvertygades om, att hans ord icke voro blott en tom artighet. Troende hans svenska sympatier grunda sig på dessa trakters äldre historiska minnen, eller att han sjelf måhända var af svensk härkomst, upplystes jag dock snart, att hvad det sistnämnda angick så icke var förhållandet, och att han utom det förra hade en särskild orsak till det deltagande han yttrat. Tiden medgaf emellertid icke nu några längre förklaringar; efter slutad gudstjenst ledsagade han mig till sitt gästvänliga hem, att der passera aftonen tillsammans med hans familj.

Detta var början till min bekantskap med Richard S. Smith, en man, till hvilken jag sedan kom i det mest förtroliga förhållande, och hvars minne jag aldrig kan återkalla utan den innerligaste rörelse af vördnad och tacksamhet.

Hvem är då denne Richard S. Smith? torde någon fråga, i tanke att jag här nämnt en person, i ett eller annat afseende framstående såsom en af storheterna i det amerikanska samhället.

Tyvärr är jag icke så lycklig som andra mera utmärkta skribenter öfver Amerika, att kunna introducera till läsaren en Webzter, Clay, Morse, Longfellow, Prescott, Irving, West, Powers eller någon annan, hvars namn, af ryktet buret öfver verldshafvet, erinrar om sanningen af Tegnérs yttrande, att under det "att dagen grånar för det gamla Europa, långt i vester, bakom hafvet, der solen går ner för oss, der går han upp för en lyckligare verld." Jag kan icke ens föra läsaren till en Channing, Waldo Emerson, Lucretia Mott, Theodor Parker eller andra dylika "villfarande stjernor," i hvilka många skönja förebåden till en ny skapelse, men hvilka dock mer och mer framstå endast såsom ljungeldar fallna *från* den himmel, till hvilken de tro sig kallade att återföra en mensklighet, tyvärr, alltför ofta bedårad af deras falska, men lysande orbita. Min ställning var icke sådan, att jag fick tillfälle klättra upp på höjderna; mig unnades endast att flyktigt och blott på afstånd betrakta jättekrafterna, så väl de som arbeta på murarne till en ny Babelsbyggnad, som de hvilka, utan att vilja "lägga en annan grund än den som lagd är," framvälta de största stenarne till det tempel, dit, för att åter begagna mig af Sveaskaldens ord, "Europa redan har skickat många af sina bästa förhoppningar och dit menskligheten skall rädda sina husgudar, likasom Eneas räddade sina ur det fallande Ilium." [1]) Richard Smith hörde till ingendera af dessa jättekrafter. Dock, skulle jag framställa en enda man, såsom i sin person representerande det verkligt goda och ädla hos det amerikanska folket, — skulle jag sammanfatta i en enda bild den bättre delen deraf, dem som utgöra, så att säga, själen i nationen och hvilka, det är att hoppas, ännu skola komma att ega afgöranderösten i landets styrelse, — skulle jag

---

1) Tal vid Jubelfesten 1817.

nämna en typ af den kristna "gentlemannen," af den för det goda inom kyrka och samhälle verksamme och uppoffrande medborgaren, sådan han mångenstädes i Amerika möter oss, lika mycket förtjent af vår aktning som vår tillgifvenhet: då vet jag ingen jag kunde nämna, som bättre skulle motsvara vårt begrepp om allt detta, än Richard S. Smith i Philadelphia. Dagens flygblad omtala honom icke, och väl vetande, huru han med det goda han gör icke söker någon utmärkelse, skulle jag icke ens här hafva offentliggjort hans namn, så framt jag ej ansåg det verkligen vara en pligt, att göra det kändt i mitt fädernesland. Det är nemligen icke de egenskaper, hvilka förvärfvat honom såsom Amerikanare en välförtjent aktning af det samhälle, inom hvilket han lefver och verkar, som föranlåta mig att här omtala honom; icke heller bevekes jag dertill endast på grund af min enskilda tacksamhet, huru stor den än är till honom och hans familj för allt det goda jag och de mina af dem åtnjutit: men det är egentligen hans vid alla tillfällen visade *svenskvänskap*, som gör att jag här omtalat honom, önskande det mina landsmäns hjertan måtte skänka honom en bättre och värdigare hyllning, än den jag med dessa rader förmår gifva honom.

Omkring 50 år hafva förflutit, sedan en gång ett amerikanskt skepp anlände till Götheborg, der dess afresa i följd af dåvarande krigsoroligheter länge fördröjdes. Om bord på detsamma befann sig en ung man som superkargör, hvilken äfvenledes af nyssnämnde orsak hindrades att återvända till sitt fädernesland. Han tycktes emellertid finna sig ganska väl på den svenska jorden. Bildad, förmögen och med det mest fördelaktiga yttre, en fullkomlig gentleman i ordets egentliga bemärkelse, vann han snart tillträde till de bästa umgängeskretsarne i den rika handelsstaden, så väl hos den högre aristokratien som hos de större handelshusen. Alla intogos af den unge amerikanarn, och täflade att visa honom den gästfrihet, som främlingen merändels alltid åtnjuter i vårt fädernesland. I tre år vistades han sålunda i Sverige, under hvilken tid han besökte äfven andra orter derstädes, passerade bland annat en vinter i Stockholm, der han recipierades i de förnämsta sällskapsordnar, och var liksom i Götheborg gerna sedd och värderad af alla, som lärde känna honom. När han slutligen återvände till Amerika, medtog

han från den svenska jorden några af sitt yngre lifs gladaste minnen och kände sig, som han sjelf säger, stå i en tacksamhetsskuld till Sverige för den godhet och gästvänskap, hvarmed han der blifvit omfattad, och som han sedermera alltid med djup rörelse erinrat sig. Ynglingen har nu blifvit gubbe, har efter återkomsten till sitt hemland pröfvat mycket af lifvets både sorger och fröjder, har blifvit indragen i affärslifvets mångfaldiga bestyr och göromål; men ännu lefver hos honom minnet af de tre åren i Sverige; lifligt beskrifver han ännu de ställen han der besökt, de personer, med hvilka han der sammanträffat; den lilla kunskap han förvärfvade sig i svenska språket, men sedan icke haft tillfälle underhålla, är ännu ej helt och hållet bortglömd; hjertat klappar ännu varmt för landet, der han gästade som yngling; sin tacksamhetsskuld till detta land har han på det vackraste sätt mer än gäldat genom hjelpsamhet och godhet mot hvarje Svensk i Amerika, som han funnit vara i behof deraf. — Läsaren behöfver nu icke längre fråga: "Hvem är denne Richard S. Smith?" Jag har här framställt honom sådan han vid kolonnaden af St. Lucas kyrka fattade mig vid handen, för att i sitt eget hus gifva mig ett hem, och under hela min åserstående vistelse i Amerika blifva mig en faderlig vän och välgörare. — Dock den känsla jag erfar vid tanken på hvad han för mig varit, får icke låta mig glömma hvad han äfven varit för andra mina landsmän. Ännu klappade aldrig någon hjelpbehöfvande Svensk förgäfves på hans dörr; den husville har han skaffat bostad, åt arbetaren sysselsättning, och åt den utarmade gifvit det penningeunderstöd omständigheterna fordrat. Icke nöjd med, att endast låta sig uppsökas af våra landsmän, har han, närhelst han händelsevis fått kunskap om någon Svensk i Philadelphia, som i ett eller annat afseende behöft hjelp och råd, skyndat att sjelf uppsöka och bistå främlingen.[1]) Jag erinrar mig här ett sådant drag af ädelmod, som jag icke kan neka mig nöjet anföra såsom ett bevis på hans deltagande för våra landsmän. Berättelsen har jag icke af honom sjelf, ty han är ej bland dem, som låta den venstra handen veta hvad den

1) Vår aktade landsman, Professor Bergfalk, som under sin resa i Amerika äfven besökte Philadelphia, och der farligt insjuknade, torde i likhet med mig så väl af egen erfarenhet som genom andras berättelser kunna omtala månget vackert drag af R. Smiths svenskvänskap.

högra gör; men icke dess mindre är jag förvissad om dess sanning.

S. passerade en gång på gatan tvenne personer, efter utseendet tillhörande arbetsklassen, hvilka med hvarandra samtalade på svenska, ett språk, som ehuru nu mera icke mycket förstådt af honom, dock alltid tilldrager sig hans uppmärksamhet. Af hvad han i hast kunde gissa sig till af deras samtal, slöt han, att den ena måtte varit i en ganska olycklig belägenhet, och då de snart derefter åtskiljdes, närmade han sig honom, för att genom några vänliga frågor förvissa sig om förhållandet. Han hade icke misstagit sig. Mannen var en Svensk, egentligen tillhörande den s. k. bättre klassen, men som, kommen på villovägar, antingen sjelfvilligt rest till Amerika, såsom den sista resursen, eller ock blifvit dit förvist af sina anhöriga. Utan penningar och nästan utblottad på allt, visste han icke, huru han skulle kunna förvärfva sig sitt uppehälle. Smith tog honom hem till sitt hus, der han herbergerade honom en längre tid, tills han lyckades förskaffa honom en passande employ, och understödde honom både med kläder och penningar. Tyvärr visade mannen sedermera genom sitt oordentliga uppförande, att han icke förtjente denna välgörenhet.

Detta var efter hvad jag kan sluta till af S:s egen utsago, kanske det enda tillfälle, då han funnit sig bedragen af någon Svensk. Åtminstone försäkrade han mig, att af de många han bistått med penningelån, ännu ingen enda missbrukat hans godhet, utan alltid redligt återbetalt hvad han utan all annan säkerhet än det svenska namnet varit i tillfälle att kunna lemna dem. Detta länder våra landsmän till heder, och är mer än hvad man kunnat vänta, då man besinnar den mängd svenska både bättre och sämre lösdrifvare, som vanka omkring i de större hamnstäderna, och af hvilka säkerligen många i detta fall begagnat sig af S:s hjelpsamhet.

Många dylika bevis, som det ofvanstående, på S:s välvilja för våra landsmän skulle kunna anföras. Den treåriga gästvänskap han som yngling rönte i Sverige, och den han med sina gerningar på ett så vackert sätt visar sig bevara i tacksamt minne, påminner om besannandet af den löftesrika förmaningen: "Förgäter icke att herbergera: ty der med hafva somlige fått englar ovetande till herberges." Att herbergerandet i detta fall haft mycken välsignelse med sig, derom

kan mången bära vittnesbörd, som, utan att ega någon att hylla sig till i det främmande landet, oviss om framtida bergning, och måhända utsatt för brist och behof, har hos den fordna gästen i det öfvergifna fäderneslandet funnit råd och hjelp i sina bekymmer. Då jag hör omtalas, huru svenska regeringen, tolkande fosterlandets tacksamhet, med gåfvor och utmärkelsetecken belönar utlänningar för berömliga gerningar, visade våra landsmän i främmande land; då tänker jag på den trogne svenskvännen i Philadelphia, önskande att ett sådant vedermäle äfven kunde blifva honom gifvet. Få hafva gjort sig mera förtjenta deraf än han; ingen skulle sätta ett högre värde derpå, icke såsom en belöning, ty en sådan har han med det goda han gjort aldrig eftersträfvat, men såsom minnesskänk, af den ena vännen gifven åt den andra.

KAPITLET XVII.

Holmesburgh. — Anmärkning vid det amerikanska affärslifvet. — Kingsessing. — Den första qvarnstenen i Pennsylvanien. — Svenska kyrkan i Kingsessing. — Wilmington, det första nybygget i Nya Sverige. — Den äldsta kyrkan i Pennsylvanien. — Omdöme om de äldsta svenska kolonisterna. — Den gamla svenska kyrkans förfall och återuppbyggande. — Vistelse i Wilmington. — Reliker ifrån svenska tiden. — Religiösa fördomar. — Gudstjenst. — Emottagandet hos den gamla svenska församlingen i W. — Jemförelse mellan Nya Sverige och Nya England i religiöst afseende. — En lekman i den biskopliga kyrkan, och ett bevis på lekmannaverksamheten inom densamma. — Julhögtidens firande.

På flere ställen i trakten af Philadelphia syntes ännu spår af att landet fordom varit bebodt af Svenskar. I en liten köping, Holmesburgh, några mil derifrån, öfverraskades jag af ett stängsel, fullkomligt liknande våra svenska gärdesgårdar, det enda af detta slag jag sett i Amerika, och som man måste ega mycken patriotism, för att tycka vara vackert.

Till detta ställe inbjöds jag af en handlande, derstädes bosatt med sin familj, men egande sitt kontor i Philadelphia, dit han dagligen reste in med ångbåten. Detta är ofta bruket bland affärsmännen i de större städerna: ångbåtar och

de i alla rigtningar gående jernbanorna sätta dem i tillfälle, att hvarje dag infinna sig på sina kontor, fastän deras villa eller egendom är belägen på kanske 10 à 12 mils afstånd derifrån. Sedan de uträttat sina affärer i staden, återvända de kl. 3 eller 4 på e. m. hem att spisa middag och tillbringa det öfriga af dagen hos sina familjer.

Ju mera förtrogen jag blef med detta familjelif, ju mera orättvis fann jag den anklagelse, man i allmänhet gör emot Amerikanarn, såsom skulle han vara mera hemfallen till mammonsdyrkan, än andra folk. Han är kanske en skickligare och, för att nyttja det något tvetydigt vordna ordet, mera *smart* affärsman, än andra, en öfverdådig och i många fall äfven en lättsinnig spekulant, ofta en merkantil hasardspelare, som håller hela sin insats på ett enda kort, tänkande "våga vinna, våga tappa;" men jag tror honom på det hela taget sannerligen icke vara en penningens träl, han mer än någon annan, och hvad som är visst, är att han i sjelfva verket *trälar* för penningen mindre än de flesta andra af hans yrkesbröder i verlden. Kanske bör jag dock icke, i motsats till så många andra vittnesbörd, gifne om honom, säga att så i allmänhet är förhållandet; men åtminstone har jag gjort den erfarenhet, att affärsmannen i Amerika egnar vida mindre tid åt sina affärers skötande, än hvad jag hört sägas förhållandet vara på många andra ställen. Detta kan t. ex. bevisas deraf, att i allmänhet handelsbodarna stängas och arbetet på verkstäderna upphör långt tidigare på aftonen, än hvad som vanligtvis är bruket åtminstone i Sverige. Bokhållare och handelsbetjenter, arbetare och lärlingar få på detta sätt tillfälle, att bevista föreläsningar, och att eljest genom studier och umgänge kunna förvärfva sig en annan bildning, än den som inhämtas vid bod-disken eller i verkstaden. Detta förklarar, huru det är möjligt, att vi så ofta i Amerika påträffa så kallade *self-made men*, personer, hvilka begynna sin bana som arbetare eller handtverkare, och, utan att hafva genomgått någon lärokurs, dock förvärfva sig anseende både genom sin intelligens och komunala verksamhet, och slutligen komma att bekläda många af statens vigtigaste embeten. Republikens nuvarande president är en sådan person. F. d. guvernören öfver Minnesota, en allmänt aktad man, hvars bekantskap jag gjorde på min resa i detta territorium, började sin bana vid hyfvelbänken och höll ut der-

med ända in i mannaåren; men, utan att vilja nedsätta våra svenska landshöfdingar, jag trotsar någon af dem att bättre sköta sitt län och att dervid visa mer skicklighet och duglighet, än den f. d. snickaregesällen, sedermera guvernören öfver staten Minnesota, visade i utöfningen af sitt, vida mer maktpåliggande embete. Sådana exempel höra icke till undantagen.

I likhet med bodar och verkstäder, stängas äfven de större handelskontoren tidigt på aftonen, då ännu hos oss både principaler och kontorister äro i trägen sysselsättning vid pulpeter och kassakistor. Kl. 4 på e. m. är för det mesta åtminstone de förstnämdes arbete för dagen afslutadt, och, om de ega familjer, njuta de den öfriga tiden af dagen tillsammans med dem ett hemlif, som de skatta långt högre än penningen, och som också i allmänhet eger all den komfort och alla de behag, som kunna göra det trefligt, hvadan vi också högst sällan finna en bättre familjefader i Amerika söka sig så kallade nöjen utomhus.

I den lilla staden Holmesburgh, predikade jag på aftonen i en mindre, men vacker och smakfull kyrka, uppbyggd, efter hvad man berättade mig, till en stor del på min värds bekostnad. Församlingen, egentligen att betrakta såsom en landtförsamling, var icke stor, dess medlemmar icke heller särdeles förmögna; men icke dess mindre visade den ett varmt och verksamt deltagande för de flesta kyrkliga företag, i behof af understöd. Genom dess qvinliga kyrkomedlemmars arbetsamhet erhöll Nashotah esomoftast välkomna packlårar med diverse klädesartiklar åt studenterne; dess välordnade söndagsskola, i hvilken, enligt det allmänt vedertagna bruket, barnen lemnade sina penny-bidrag för missionsverket och andra kyrkliga ändamål, hade redan innan min afresa från Chicago gifvit min församling en ganska vacker donation till dess kyrkobyggnad, och de äldre kyrkomedlemmarne härstädes lade nu en ytterligare gåfva till de yngres förut gjorda sammanskott.

Mera rik på minnen ifrån svenska nybyggaretiden, och följaktligen i detta afseende egande för mig mera intresse, var *Kingsessing*, äfvenledes en liten by belägen några få mil utom Philadelphia. Här stod fordom en af de små fästningar, som svenska guvernören Printz låtit uppbygga till försvar emot Holländarne, eller rättare sagdt, för att utestänga

dem ifrån all handel vester om Delaware floden, och hindra dem från att besöka sina egna nybyggen, hvilka dock blifvit anlagde 15 år förr än de svenska kolonisterna anlände till dessa trakter. Af detta fäste synes nu mera intet spår. Deremot återstår ifrån den svenska tiden ett annat minnesmärke, hvilket ännu i dag eger en stor märkvärdighet i sitt slag. Guvernör Printz hade nemligen härstädes äfven anlagt en qvarn, obestridligen den första och under många års tid den enda dylika inrättning i det nuvarande Pennsylvanien. Ännu synes i en ur floden uppskjutande berghäll några borrade hål, hvari fordom underlagret i den gamla qvarnbyggnaden varit fästadt, och vid det nuvarande värdshuset ett litet stycke derifrån visas, såsom en märkvärdig relik ifrån fordna dagar, en nu mera nött och i kanterna bruten qvarnsten, varande en lemning af den första mjölqvarnen, som då på sin tid var tillräcklig för behofvet i ett land, der nu hundradetals sådana vattenverk jemte den mängd, som drifves af den allt annat undanträngande ångkraften, knappast äro tillräckliga för den fordna vildmarkens ymniga skördar. Qvarnstenen, som förut låg nere på stranden, har värdshusvärden på stället varit klok nog, att låta köra upp och lägga som ett trappsteg vid ingången till källarsalen. Här i industriens hemland har naturligtvis en sådan relik lika mycket intresse som ruinerna af en märkvärdig riddarborg i den gamla verlden, och det faller af sig sjelf, att ingen kommer till Kingsessing utan att bese den första qvarnsten i Pennsylvanien. För värdshusvärden har den ett långt högre värde än blott som en trapp-prydnad; den som kommer på trappan, kommer gerna också in i källarsalen, och troligt är, att den i sitt nuvarande skick inbringar en lika fördelaktig qvarntull som då den fordom surrade omkring i guvernör Printz's mjölqvarn. Värdshusvärden försäkrade mig, att han icke ville sälja den för 1000 dlrs. Då man af beskrifningen öfver de första svenska kolonisternas utvandring till nya verlden, finner huru de förde med sig nästan alla möjliga slags förnödenheter, så är det icke osannolikt, att det närvarande trappsteget utanför värdshusdörren i Kingsessing, är brutet ur våra svenska runohällar.

Den fordna svenska församlingen härstädes utgjorde ända till år 1841 ett slags annex under kyrkan i *Wicaco;* men, liksom församlingen vid *Upper Merion* blef den då en egen

korporation. I likhet med hvad ännu är förhållandet i *Gloria Dei* kyrka i Philadelphia, vardt först stadgadt, att ett visst antal af kyrkorådets medlemmar, härstädes ⅔, skulle vara svenska descendenter eller genom giftermål förbundne med någon af de familjer, hvilkas namn finnas upptagne i Wicaco kyrkobok. Det var då likaledes stadgadt, att församlingens pastor skulle tillhöra "antingen den svensk-lutherska eller biskopliga kyrkan och bekänna sig till deras lära." Då liklikväl de fordna svenska familjerna befunnos så uppblandade med amerikanare och andra nationer, att det blef svårt med visshet bestämma, hvilka voro af svensk härkomst eller icke, så förändrades efter några år dessa stadganden, och församlingen är nu fullkomligt inkorporerad med den biskopliga kyrkan i stiftet Pennsylvanien, väljande sitt kyrkoråd utan afseende på personernas härkomst, samt pastor och biträdande prester under det vilkor, att "de erhållit biskoplig invigning till predikoembetet och äro i fullkomlig gemenskap med den prot. bisk. kyrkan i Pennsylvanien och Förenade Staterne, och sålunda erkände af stiftets biskop." En svensk prest skulle således ännu, likmätigt detta stadgande, kunna blifva pastor för denna församling, förutsatt nemligen, att han icke ställer sig på en schismatisk ståndpunkt, utan erkänner och underkastar sig biskopens i stiftet jurisdiktion.

Af alla ställen i det fordna s. k. Nya Sverige, eger Christina, det nuvarande Wilmington i staten Delaware, största intresse både i religiöst och historiskt afseende. Der hafva också de svenska traditionerna längst fortlefvat hos folket, ibland hvilka finnas många, som ännu kunna bevisa sin svenska härkomst och mer än på andra ställen bibehållit minnet af sina svenska förfäder. Ehuru det icke vid första påseende tyckes, som skiljde de sig i bruk och lefnadssätt ifrån andra Amerikanare i denna del af unionen, så finner dock ett svenskt öga vid närmare betraktande mycket hos dem, som påminner om Sverige. Jag glömmer icke, huru jag en gång vid gudstjensten derstädes såg en gammal man komma in i kyrkan, klädd i en stor friskapprock, tillskuren efter den gamla sockenskräddare-snitten, den ena kragen nedhängande öfver den andra; hållande i handen ett stort spanskt rör med guldknopp, intog han gravitetiskt sin plats i bänken, och hela hans klädsel, manér och utseende gjorde att jag tyckte mig se framför mig en välbeställd

och hedervärdig svensk nämdeman. Någonting för platsen högst egendomligt och som man eljest i det nya landet ganska sällan, nästan aldrig hör omtalas (med undantag af de på sednare tider uppkomna s. k. klappands-historierna), var en och annan berättelse om spöken och underbara tilldragelser, egande ett starkt syskontycke med dylika vidskepliga sägner, ännu gängse här och der ibland allmogen i Sverige. Så visste t. ex. äldre personer här omtala, fastän det nu mera väl knappt var någon som satte tro dertill, huru de i sin ungdom hört berättas, att kyrk-klockorna några gånger börjat nattetid ringa liksom af sig sjelfva, och andegestalter visat sig på den sekelgamla kyrkogården. Folket härstädes hade äfven i så fall bibehållit ett drag af svenska nationalkarakteren, som det i allmänhet företedde någonting mera stationärt, än hvad eljest vanligtvis är förhållande med befolkningen i Amerika, hvarest den ständigt omvexlar och byter om vistelseort, och der högst sällan inträffar, att samma familjer i flera generationer bibehålla sig på samma ställe. Här deremot tycktes det, som voro, likasom på de flesta ställen i Sverige, slägt- och lokal-traditioner nära förbundna med hvarandra, och som man skulle länge betänka sig, innan man lät den ärfda tomten eller tegen öfvergå i främmande händer.

Wilmington, belägen på en höjd emellan tvänne segelbara floder, är en af Nordamerikas vackraste städer[1]). Omgjordad af Christina och Brandywine, hvilka floder, innan de förena sig och falla ut i den mäktiga Delaware, slingra sig igenom den blomstrande och fruktbärande ängsmark, som på ena sidan omgifver staden, och bortom hvilken höjer sig en kedja af temmeligen höga kullar, bildande åt detta håll, på ett afstånd af 1 à 3 mil ifrån hvarandra, liksom en halfmånformig fond, erbjuder den på en höjdsluttning liggande staden en stor rikedom på omvexlande och herrliga utsigter öfver den omkringvarande nejden. Trakten är, liksom hela landet omkring stränderna af Delaware, Christina, Brandywine och Schuylkill, der de svenska kolonisterne nedsatte sig, både för sin naturskönhet och fruktbarhet värdt det pris, som desse gåfvo den. Det var, i sanning, icke underligt, att de benämnde sitt Nya Sverige ett "Kanaans

1) Folkmängden kunde vid mitt första besök derstädes antagas vara c:a 14,000.

land, der mjölk och honung voro uti flytande," och att de kallade *Cape Henlopen*, den yttersta punkten i denna undersköna nejd, "Paradis-udden."

Här landstego de första utvandrarne år 1638, då de med skeppet "Kalmarenyckel" anlände till nya verlden, och anlade här jemte fästningen Christina den första staden i nuvarande Delaware. Af fästningen finnas nu mera inga lemningar. Som bekant är, intogs den 18 år derefter af Holländarne, och med dess fall föll äfven det svenska väldet i Amerika. "Det hade," säger en historieskrifvare, "tagit till svärdet, och förgicks med svärdet." Berättelserna derom och om orsaken till de stridigheter med Holländarne, som beredde dess undergång, motsäga hvarandra i många afseenden. Det fordras emellertid mycken partiskhet för fosterjord och landsmanskap, för att icke erkänna den orättvisa som å Svenskarnes sida uppretade Holländarne till fiendtligheter. Af alla berättelser om detta krig kolonierna emellan, och om fästningen Christinas kapitulation, intager den, som gifves oss af Washington Irving i hans mästerliga *History of New-York by Diedrich Knickerbocker* ett utmärkt rum. Den snillrika och humoristiska beskrifningen saknar icke sin historiska sanning, och om läsaren icke förut tagit kännedom om detta arbete, så ber jag honom för all del icke försumma att göra det, för att på samma gång han får en sann, ehuru i karikatur tecknad skildring af denna episod ur Sveriges kolonial-historia, äfven göra bekantskap med den store amerikanska författarens otvifvelaktigt ypperligaste verk. Vandrande på stranden af den flod, som ännu bär det af Svenskarne gifna namnet Christina, inbillade jag mig se den stolta svenska kommendanten Jan Rising och den tappra holländska guvernören Peter Stuyvesant i handgemäng med hvarandra, utdelande väldiga svärdshugg, och kämpande liksom Orlando och Rodomont, tills slutligen, såsom Irving berättar, Holländaren med sitt silfverbeslagna träben sparkade Rising i hufvudet, så att denna föll till marken med en skräll, som blef signalen till Svenskarnes nederlag, och gjorde att Pluto rusade upp i förskräckelse, tänkande den svenska kommendanten hafva krossat och fallit ned igenom taket på hans underjordiska palats.

Men ifrån dessa "ärorika och blodiga" bragder — enligt några berättelser skulle under hela kriget icke en enda man

hafva stupat å någondera sidan — om hvilka nu mera intet minnesmärke talar, vända vi oss med förkärlek till det enda återstående monument, som utvisar att här en gång fanns en svensk koloni. De svenska utvandrarnes efterkommande äro nu uppblandade med landets öfriga innevånare; deras språk har helt och hållet gått förloradt: dock ännu står här qvar, såsom ett tyst men uttrycksfullt vittnesbörd om deras fromhet och gudsfruktan, deras gamla, vördnadsbjudande kyrka, varande i Förenta Staterna det äldsta kristna tempel, ännu begagnadt till offentliga gudstjenster.

I en beskrifning öfver de äldsta kolonierna omkring stränderna af Delaware, säges det om Svenskarne, att "deras första och vigtigaste omsorg var, icke att förvärfva jordiska rikedomar, men att i vildmarken uppbygga kyrkor till Guds namns ära, och kunna de i religiöst afseende väl framställas till mönster för det slägte, som nu innehafver den jord, som af dem först uppodlades." — "I landets omkring Delaware floden första kolonisering af Svenskarne," heter det hos en annan, "och i det goda, som detta fromma folk genom sina religiösa institutioner och såsom kristne här utsådde, kunna vi tydligt skönja Guds hand och ett bevis på Hans nåd. Mäktiga folk, nya stater, blomstrande republiker, till slut måhända stora konungariken och herradömen, skulle stå upp i den vestra hemisferen; kristendomen skulle här predikas och utbredas, dess institutioner grundläggas och dess verksamhet utvecklas på ett alldeles nytt fält och under helt och hållet nya förhållanden: det var derföre för kommande åldrar icke likgiltigt, hvilket folk här lade grunden till ett blifvande samhälle, och huru de religiösa institutioner och lärodogmer voro beskaffade, hvilka de förde med sig från den gamla verlden, och som här skulle komma att hafva ett inflytande på kommande generationer. Lyckligt hade det varit för då ofödda slägter och för dem, som härefter skola uppstå, om alla utvandrare liknat Svenskarne, och om den gudsdyrkan och alla de religiösa institutioner och trosläror som hit öfverflyttades, varit lika rena som de, hvilka detta folk förde med sig ifrån sitt fädernesland." [1])

---

1) "Heliga Hågkomster," en predikan d. 21 Aug. 1842 i den gamla svenska kyrkan i Wilmington, af Rev. John W. M'Cullough, pastor 1842—47.

Sedan kyrkan i 12 års tid stått obegagnad, undergick den en betydlig reparation, och öppnades åter till offentliga gudstjenster, vid hvilket tillfälle ofvannämnde pre-

Kolonisterne byggde först en kyrka inom fästningsverken, men ungefär 30 år sednare en annan vid det s. k. *Crane-hook*, omkring 1½ mil derifrån, med en utomordentligt vacker belägenhet tätt invid floden, så att folket från de nästgränsande nybyggena kunde med sina båtar ro nästan upp till sjelfva kyrkdörren. Hvarken af denna byggnad eller kyrkogården derstädes är nu mera något spår synligt. Den jord, i hvilken så många af de äldsta utvandrarnes ben förmultnat, har nu blifvit förvandlad till en frukt-trädgård. År 1698 lades grundstenen till den ännu i behåll varande kyrkan, hvilken följande år högtidligen invigdes under namn af Den Hel. Tref. kyrkan, ett namn, som den allt sedan har bibehållit. Murarna, som äro uppförde af gråsten, anses ännu i dag märkvärdiga för sin tjocklek. Upp till fenstren äro de nemligen 3½ fot, någonting ovanligt i detta land med dess lätta och icke särdeles massiva byggnader. Ehuru af en simpel och enkel arkitektur och inom murarna icke mer än 60 fot lång och 50 bred, var kyrkan dock på sin tid en märkvärdighet, så att, som det heter i en berättelse derom, "till och med Guvernörerne i Maryland och Virginien reste för att beskåda den." Den och svenska kyrkan i Philadelphia, uppbyggd 2 år sednare, ansågos då, isynnerhet den förra, såsom varande ibland de vackraste kyrkobyggnader i landet, der de nu icke äro bemärkte annat än i deras egenskap af vördnadsbjudande fornlemningar. Men huru obetydlig denna kyrka än kan synas vara i jemförelse med de praktfulla tempel, som i nyare tider blifvit uppförda, så är den dock den bästa och vackraste minnesvård svenska kolo-

---

dikan förkunnades. Tillökt med åtskilliga noter, sedan den på åhörarnes begäran blef utgifven af trycket, lemnar den en kort historik öfver församlingen ifrån de äldsta tider tillbaka. Ämnet och den värma, med hvilken det utvecklades, visar en omisskännelig vördnad för de "hågkomster" den var egnad att upplifva, och hvilka predikanten icke utan skäl kallar "heliga"; ty såsom sådane aktas de i sanning af dem som lyssnade till hans ord. Ofvan anförde utdrag kan tjena till ett exempel på den prot. bisk. kyrkans vänskapliga tänkesätt mot den svenska, och visar, huruledes denna kyrka, ärande minnet af de fordna svenska utvandrarne, äfven på samma gång ärar deras trosbekännelse. Under sådana förhållanden tyckes det verkligen, som både rättvisa och kristelig broderskärlek fordrat, att de som nu der i landet kalla sig den svenska kyrkans representanter, icke skulle återgäldat detta med smädelser och anfall, hvilka varit lika så otillbörliga som opåkallade, och lika litet gagnat den svenska kyrkan, hvars talan man påstått sig föra, som de ländt dess dervarande representanter till någon synnerlig heder.

nisterne kunnat lemna efter sig. Att den så snart fulländades, bevisar sannerligen en berömvärd kraft och omtanka för de andeliga behofven, under det de ännu i ett vildt och ouppodladt land hade att använda all sin flit och verksamhet, för att kunna förvärfva hvad de timliga gjorde nödvändigt. Det omtalas, huruledes äfven qvinfolken biträdde vid arbetet, bärande i sina förkläden stenar till byggnaden.

Den sista svenska predikanten härstädes, prosten Lars Girelius, återvände 1791 till Sverige, hvarefter denna församling, såsom sedermera de förut omtalade, helt och hållet införlifvades med den prot. bisk. kyrkan, och då år 1830 en ny kyrka, mera motsvarande dess behof, uppbyggdes i det inre af den mer och mer tillväxande staden, kom den gamla i lägervall. Med undantag af en och annan likprocession, som stundom dröjde vid dess förfallna murar, för att i jorden nedsänka någon ättling af dem, hvilka här, på det rum, der Herrans namn bo skulle, offrat Honom förstlingen af landets frukt och af sitt eget arbete, kommo nu mera till det gamla templet inga andra än de, som antingen ditlockades af nyfikenhet eller af några kära minnen. Det begynte allt mer luta till förfall, tills slutligen den vårdslöst inhägnade kyrkogården blef en slags öppen jagtmark och en tummelplats för lekar och förlustelser, hvarunder grafmonumenter och kyrkans yttre blefvo offer för ett vandaliskt okynne. Det inre af kyrkan erbjöd likaledes en beklagansvärd anblick. Taket var gistnadt, bänkarna ruttna och sönderfallna, af predikstol och altare syntes endast några få fragmenter, fensterna voro utslagna, rappningen på väggarne nedfallen. Hade icke murarna varit så tjocka och fasta, så hade hela byggnaden snart blifvit en oandvändbar ruin, och troligen icke ens som sådan fått stå länge i fred för de inkräktningar, hvilka industrien, ofta i detta afseende lika härjande och ödeläggande som tiden, allaredan gjort på det fordom fridlysta området. Under de sednare åren hade flere hundrade hus blifvit uppbyggde i denna del af staden, en del af kyrkogården gifven till pris åt en obeveklig jernbana, och de sekelgamla träden, öfverskuggande deras grafvar, hvilkas härdade armar här först röjde den vilda skogen, hade till en stor del fallit för den nya förbättringslustans obarmhertiga yxslag. Ett gammalt stort och härligt valnöt-träd, som stått här ända sedan Mi-

nuits[1]) dagar, och hvars stam ett par alnar ifrån marken höll 7 fot i diameter, såldes under denna förhärjelsens tid för några få dollars till en pistolsmed, som, då det ännu var alldeles friskt och blomstrande, lät nedhugga det och använda det till bösskolfvar.

"Men," heter det i det förut citerade talet af doktor M'Cullough, "Gud hade icke förgätit det rum Han stiktat till sitt namns åminnelse, der Han så länge blifvit dyrkad, och der så många andaktsfulla böner blifvit till Hans thron uppsände. Ej heller var det helt och hållet förgätit af menniskor. Många vördade ännu den gamla, öfvergifna helgedomen för dess ålders skull, och mer än ett fromt hjerta höll den ännu kär för de 'heliga hågkomsters' skull, som dervid voro fästade. Mången klagan och suck höjdes af sorg öfver dess sköflade tillstånd. Mer och mer gjorde sig den önskan gällande, att en kristelig församling åter måtte sammanträda inom dess helgade murar och att Guds lof och pris åter måtte ljuda under det gamla tempelhvalfvet." Denna önskan gick också slutligen i fullbordan. Genom några nitiska personers, isynnerhet fruntimmernas i församlingen bemödanden insamlades medel till en reparation, för hvilket ändamål församlingen äfven erhöll en betydligare gåfva i testamente af en bland de gamla svenska descendenterna. Kyrkogården inhägnades nu inom en ny ganska kostsam stenmur; ett nytt tak lades på kyrkan; bänkar, predikstol och altare sattes åter i stånd, och ingenting försummades, att göra den till hvad den nu är, en ganska snygg och vacker kyrka, åter begagnad vid offentliga gudstjenster och andra kyrkliga förrättningar. Den är dock icke vorden så moderniserad, att man ej mera deri igenkänner den fordna helgedomen, utan har man tvertom bemödat sig om att så mycket som möjligt återställa den i dess *fordna* skick.[2])

Mr. Van Deusen, församlingens dåvarande pastor, förberedd på min ankomst till Wilmington, var mig godhetsfullt till mötes vid bangården, och ledsagade mig derifrån till sin gästvänliga prestgård, som är uppbyggd alldeles vägg

1) Den första guvernören öfver Nya Sverige.

2) Öfver fenstret på östra sidan och öfver stora kyrkdörren samt på ett par andra

i vägg med den nya kyrkan, så att man ifrån den ena kan gå direkte in i den andra, båda uppvärmde af samma värmeapparat. Knappt hade jag inträdt under hans tak och, liksom hade jag varit en gammal bekant, helsats välkommen af honom och hans familj, förr än ett förfärligt urväder utbröt, hvilket förhindrade oss, att, som vi eljest tänkt, genast begifva oss till den gamla kyrkan, och derjemte äfven besöka några familjer af svensk härkomst. I stället använde vi nu en del af e. m. att examinera så väl den gamla kyrkoboken, som andra församlingens äldre dokumenter och handlingar, hvilka på sednare tider blifvit omsorgsfullt bevarade. Kyrkoboken, en ganska tjock och bastant inbunden volym, beräknad att kunna göra tjenst i flera generationer, innehåller ända ifrån den tid, då den gamla Trefaldighetskyrkan byggdes och intill närvarande dag, ett fullständigt register öfver församlingens medlemmar, öfver barndop, dödsfall etc., och tyckes den ännu hafva en tillräcklig mängd oskrifna blad för att ytterligare i flera år kunna användas till sitt ändamål. Såsom en ännu dagligen begagnad och fortsatt kyrkobok är den troligtvis en af de äldsta i de kristna församlingarna.

---

ställen i muren synas ännu några jernbokstäfver, hvilka, enligt hvad kyrkans handlingar utvisa, fordom bildat följande inskriptioner:

Lux L. I. tenebr. oriens ex alto.

———

1698.
Si De. pro nobis Quis contra nos.
Sub Imp. Reg. D. G. Ang.
Will. III
Propr. Will. Penn, Vice Gub. Will (*Markham*)
Magnif. Reg. Succ. Nunc Glor. Memor.
Carol. XI.
Hue ableg:
E. T. B.
W. S.
P. L.

———

Immanuel.

———

Pol. NR Christ.

Det äldsta grafmonumentet på kyrkogården, för så vidt det är möjligt att skönja af läsbara inskriptioner, är sedan 1719.

Den äldsta protokollsboken daterar sig ifrån år 1697, och innehåller, utom protokoller vid kyrkorådets sammanträden, äfven en beskrifning öfver arbetet på kyrkobyggnaden, afskrifter af kontrakter, dagsverkslistor etc. samt derjemte en mängd bref, skrifvelser och hvarjehanda anteckningar. Den är med ett ord äfven till de obetydligaste detaljer en fullständig historik öfver församlingen, och är, såsom en sådan urkund, af ganska stort intresse, ehuru den på samma gång innehåller en mängd med saker af föga värde. Såsom en kostelig relik är den förvarad i kyrkans sakristia, eller, som det här heter, *Vestryroom*, hvarifrån den icke får uttagas. Församlingens önskan hade länge varit, att få en engelsk öfversättning af allt hvad i denna bok är skrifvet på svenska språket, hvilket intill 1733 är nästan uteslutande begagnadt. Mitt tillbud att företaga denna öfversättning, kunde icke antagas, emedan jag i så fall skulle fört boken med mig till Chicago, hvilket man icke ville tillåta, af fruktan att vid en sammanstötning på jernbanorna eller någon annan inträffande olyckshändelse, den kunde gå förlorad, hvilket hade blifvit en förlust, som ingen assurans, om än aldrig så hög, kunnat ersätta.[1])

Ehuru anteckningarna i denna bok datera sig från d. 2 Juli 1697, tyckes den först 2 år sednare hafva blifvit inbunden. På den ena pärmen är nemligen skrifvet: "Til Helga Trefaldighets Kyrckja på Christine i Penn & Am. är denne inbundne pappers Book för en Kyrckjo-Bok gifven af Mr. John Hanse Stellman. Åhr 1699." I början förekommer en beskrifning på huru gudstjensten den tiden förrättades, hvaraf synes, att man allaredan då i formen närmat sig den anglikanska kyrkoritualen. Denna beskrifning är uppsatt af Erik Björk, församlingens pastor 1698—1714, under hvars tid Trefaldighets kyrkan i Christina uppbyggdes, öfver hvilket arbete och kyrkans slutliga invigning, som skedde Trefaldighets-söndagen år 1699 lemnas en utförlig redogörelse. I boken äro fästade flere original-skrifvelser af bi-

1) Öfversättningen gjordes några år sednare af en svensk, som dervid visade sig ega nästan lika liten kunskap i det ena språket som i det andra. Den är i många afseenden ganska inkorrekt, och hade dessutom icke behöft upptaga en mängd dagsverkslistor och dylika uppsatser, hvilka nu mera icke ega det minsta värde. Arbetets omfång, liksom det temmeligen höga öfversättare-arfvodet — 600 dlrs, en för församlingen ganska känbar utgift — hade derigenom kunnat blifva mindre.

skoparne Jesp. Svedberg, Henrik Benzelius m. fl. Bland annat ådrog sig ett bref, dateradt Stockholm d. 23 Juni 1711 och underskrifvet af Riksens Råd, min uppmärksamhet, såsom bevisande huru man på den tiden i Europa ännu förblandade Amerika och Indien med hvarandra. Det heter nemligen: "Kongl. Maj:ts Wi härvarande samteliga Råd, gjörom vetterligt, att såsom H. K. M. vår allernådigste Konung medelst dess öppna bref, dateradt Hufvudqvarteret Smorgonie i Lithauen d. 21 Febr. 1708, hafver de Svenska Fösamlingarne i *Indien* nådigst tillkännagifvit" etc.

Alla de svenska presterne hafva här efterlemnat åtskilliga anteckningar, som skildra församlingens tillstånd och författning under deras embetstid. I början af 1700-talet tyckes det som skulle ordningen inom församlingen och dess ståndpunkt i kristeligt afseende icke varit de bästa. Det klagas öfver, huru nattvarden mer och mer försummades, och huru barnen lemnades odöpta. Romerska prester hade döpt flere barn, som sedan blefvo omdöpta af de svenska, hvilka först efteråt erhöllo kunskap om det redan förut verkställda dopet. Det civila äktenskapet började ingås, eller andra främmande predikanter anlitas vid dess stadfästande. Prosten Girelius berättar, huru en hustru begärt, att han skulle, som det hette "gifta öfver henne med hennes man", efter att de lefvat tillsammans i ett sjuårigt äktenskap. År 1773 blef det engelska språket mera allmänt begagnadt vid gudstjensterna, och predikades då endast hvar 3:dje söndag på svenska. Den första konfirmationsakt, förrättad af en biskop af den amerikanska kyrkan, skedde 1793.

Den här omtalade urkunden är icke utan värde både i kyrkligt och historiskt afseende, utvisande huru de svenska församlingarna, äfven under den tid de voro försedde med prester från Sverige, mer och mer närmade sig den biskopliga kyrkan, tills de slutligen med den helt och hållet sammansmälte. Församlingen i Wilmington är ett bevis på, att denna förening burit välsignelserika frukter och varit det bästa, som ske kunnat. Om man icke ur någon annan synpunkt så bedömmer saken, så måste man åtminstone göra det i betraktande af de uti Amerika rådande kyrkliga förhållandena. Det fordras i sanning en blind dyrkan af det lutherska *namnet*, för att icke erkänna det.

I Rev. Mr. Van Deusen, liksom sedermera i hans efterträdare, en i alla afseenden värdig broder till min fordna lärare, J. Lloyd Breck, lärde jag känna tvänne aktningsvärda och utmärkte prester, åtnjutande af de gamla svenska descendenterna och af hela församlingen en aktning och kärlek, hvilka säkerligen nu mera icke kunde så lätt öfverflyttas på en främmande religionslärare, äfven om denne blefve en af de "väl utrustade andans män", som det nuvarande svenska presterskapet i Amerika föreslår svenska kyrkan att ditsända, på det att "Nya Sverige i ordets andeliga betydelse åter skulle uppblomstra till en Herrans örtagård."

Vare långt ifrån mig, att vilja förklena de fordna svenska predikanterne i Nya Sverige; deras verksamhet försvårades af förhållanden, i religiöst afseende ännu mera hinderliga, än de under hvilka våra närvarande svenska prester i Amerika arbeta i sitt kall: men om man t. ex. jemför den nyss anförde korta antydningen af församlingens i Wilmington tillstånd på 1700-talet med hvad det nu är, så måste man otvifvelaktigt erkänna, att, sedan föreningen med den biskopliga kyrkan, "Herrans örtagård" ingalunda blifvit förrsummad, utan tvärtom "i andeligt afseende" så uppblomstrat, att, snart sagdt, det enda, som i detta fall kunde gifva anledning till klagan, vore om derigenom afund väcktes hos dem, hvilka i sin *egen* plantering känna sig besvärade af alltför mycket ogräs.

Ibland lemningar ifrån den svenska tiden eger församlingen ännu i behåll en kalk och paten af silfver, hvilka vid alla nattvardsgångar begagnas. Omkring foten af kalken läses följande inskription, hvilken likasom det nyss omtalade brefvet ifrån Svea Rikets Råd visar, huru orediga föreställningar man den tiden gjorde sig om Amerikas geografiska belägenhet: "Fahlu Bergslags Schenk till H. Trefald. Kirkio po China i Pennsylvanien A:o 1718. Assessor och Bergmästare Herr Anders Swab. Tag och drick: thetta är min blod. I. N. R. I. S. M." Under foten af kalken läses: "H. Erick Björk. P. Fahlu. Fordom vid China i Pennsylvanien." Vid mitt första besök i Wilmington kunde hvarken pastor eller någon af församlingen uttyda denna inskription, och det var derföre med särdeles intresse man hörde mig öfversätta den på engelska.

Jemte dessa silfverpjecer förevisades mig äfven en annan, sedan äldre tider förvarad i samma skrin som de. Förgäfves hade man sökt fundera ut, hvartill den i fordna dagar kunnat blifva begagnad. Det var nemligen en liten silfverdosa, som jag utan svårighet genast upptäckte vara en oblatask. Min förklaring öfver ändamålet dermed väckte en stor förundran hos alla närvarande, som voro i okunnighet om bruket inom den svenska kyrkan i detta afseende. I de amerikanska och anglikanska kyrkorna begagnas i stället för oblater fint hvetbröd, som, innan det sättes fram på altaret, skäres i små, på den undre kanten ännu vid hvarandra sammanhängande skifvor, hvilka först vid läsningen af instiktelseorden "tackade, bröt det", sönderbrytes, att sedermera öfverlemnas komunikanterna. Ehuru detta med skäl kan räknas till adiaphora, skulle en prest af den bisk. kyrkan, äfven om det eljest vore honom tillåtet, icke våga att häruti följa det svenska kyrkobruket. Den romerska kyrkans messordning och ceremonier hafva här gjort oblaten så förhatlig i ultra protestanternes ögon, att det skulle icke behöfvas mer, än en oblatask på våra altaren, förr än den redan nog ändå högljudda anklagelsen för puseyism och påfviskhet öfverginge till ett oblidkeligt "anathema maranatha", och vi blefvo förklarade ohjelpligt fallna i armarna på syndens menniska. Då jag några gånger i samtal med presbyterianer och andra sekters bekännare hörde dem uttala en sträng förkastelsedom öfver den biskopliga kyrkans ceremonier och kyrkobruk, såsom i deras tanke bärande allt för stor likhet med den romerska af dem kallad den katolska kyrkans, och jag dervid kom att nämna, huruledes man ännu i några församlingar, uppkallade efter reformationens största hjelte, Luther, och bekännande sig till hans lära, begagnade oblater i stället för bröd vid nattvarden; då ville många knappast tro mina ord, förklarande, att, om så vore förhållandet, dessa församlingar icke längre kunde räknas ibland rätt-trogne protestanter, utan att ensamt ett sådant bruk vore ett tillräckligt bevis på, att de åtminstone med ena foten allaredan stodo i vilddjurets gap. — Hvad skulle man då icke säga, om man fick se våra biskopar i Amerika iklädde de svenska biskoparnes kåpor och hufvudbonader? Så mäktigt inverka emellertid fördomar, och om det än i visst fall, såsom t. ex. i det här omnämnda, är tillbörligt att på dem göra afseende, så kan

dock en för långt gången eftergift, äfven i obetydligare ting, lätt gifva fart åt ofördragsamma fordringar på eftergift äfven i vigtigare.

Dagen efter min ankomst till Wilmington stod jag jemte Mr. V. D. vid altaret i den nya kyrkan (i den gamla var på denna söndag ingen gudstjenst), för att sedan, på hans anmodan derom, uppträda i predikstolen. Ovädret föregående dagen hade hindrat så väl oss ifrån att gå ut, som andra att göra ett besök i prestgården; ingen hade sålunda fått någon underrättelse om min ankomst, och det var ingen som visste hvem fremlingen var, som stod vid altaret. Efter morgonbönens slut och innan högmessan, såsom bruket är, omedelbarligen derpå skulle begynna, introducerade mig Mr. V. D. till församlingen. Inom andra bekännelsesamfund är en sådan presentation någonting ganska vanligt, när en främmande predikant första gången infinner sig i deras kyrkor för att officiera; men i den biskopliga kyrkans församlingar brukas den deremot högst sällan, åtminstone ej vid de offentliga gudstjensterna. V. D. trodde sig dock vid detta tillfälle kunna göra ett undantag från den allmänna regeln, hvilket var lika oväntadt för mig, som det i början tycktes öfverraska hans åhörare, hvilka af det fortfarande ovädret icke låtit afhålla sig ifrån, att på denna Herrans dag likaså talrikt som eljest församla sig i Guds hus. I ett kort, enkelt tal erinrade han församlingen om dess tidigare förhållanden och om dess förbindelse till den svenska kyrkan. "Många år," sade han, "hade försvunnit, sedan den sista svenska predikanten, Prosten Girelius, återkallades till Sverige, och allt sedan dess hade ingen infödd svensk prest besökt församlingen, förr än i dag. I dag stod åter i detta tempel en af det folk, som här allraförst uppbyggt Herranom ett altare. Välkomnen honom såsom en broder, och innesluten honom i edra hjertans varma förböner." Med innerlig rörelse märkte jag det intryck, som dessa ord gjorde på församlingen. Liksom af en tyst öfverenskommelse reste de flesta sig upp i sina bänkar, och i allas blickar läste jag en hjertlig välkomsthelsning.

Sålunda stod åter på detta ställe, efter 60 års förlopp, en Svensk i predikstolen. Både predikanten och församlingen hänfördes af en tanke derpå, och de minnen af ett fordom, som sammanknöto sig med den innevarande stundens

högtidlighet, stämde hjertat ännu mer till andakt och tacksägelse till Gud, som ledt allt efter sitt undransvärda råd, och sin kristna kyrka bevarat och upprätthållit.

I sällskap med V. D. besökte jag sedermera flere af församlingens medlemmmar, och prestgården var under dessa dagar sällan tom på gäster, hvilka der infunno sig, för att äfven utom predikstolen lära känna den svenska predikanten. Aldrig kan jag glömma den vänskap och det deltagande som skänktes mig af denna församlings medlemmar, vare sig att de voro af svensk härkomst eller icke. Hos dem alla var det någon ting svenskt, som gick mig till hjertat, och som gaf sig tillkänna i det handslag man gaf mig, i den välvilliga blick, med hvilken man såg mig i ögat, liksom i den vördnad hvarmed de talade om Sverige, samt det lifliga intresse de uttryckte och verkligen äfven bevisade för de nya svenska utvandrarne i Vestern. Jag måste tala med dem om Sverige, om den svenska kyrkan, det svenka konnngahuset. Tusende frågor gjordes mig derom än af den ena, än af den andra. Man begärde, att jag skulle låta dem höra det rena, välljudande svenska språket, hvarpå jag sjelf under de sista månadernas förlopp högst sällan haft tillfälle att uttrycka mig; vanligtvis uppläste jag då den apostoliska trosbekännelsen eller några verser af den svenska, herrliga Davids-sången: "Upp Psaltare och harpa" etc. Naturligtvis förstod man ej ett ord häraf, men man lyssnade dock dertill, liksom med en helig rörelse. För mången ålderstigen var det ett echo ifrån hans lifs vårmorgon, ty flera mindes ännu Prosten Girelius och hans familj; några hade som barn af honom erhållit det heliga dopet.

Jag kan icke här säga de Svenska församlingarna vid Delaware flodens stränder farväl, utan att göra samma anmärkning, som ovilkorligen trängde sig in på mig, då jag personligen var på stället och lärde närmare känna så väl deras fordna som närvarande förhållanden. För att uttrycka min mening, lånar jag här till en början några ord ifrån Doktor M'Cullough's predikan i den gamla Trefaldighetskyrkan i Wilmington, då, sedan den en längre tid stått obegagnad, en kristelig församling åter der kom tillsamman, att "förbida Guds godhet i hans tempel." [1])

---

1) Ps. 48: 10. Predikantens text vid detta tillfälle. I den Engelska bibelöfver-

"Af Guds hand ledsagade, kommo de svenska kolonisterne till denna nyligen upptäckta verldsdel, att der taga i besittning en skön arfvedel. Flere af deras ättlingar hafva här vunnit anseende och utmärkt sig genom en för samhället gagnande verksamhet. Af det andeliga vinträd, som Gud planterat i den gamla verlden, förde de med sig hit en liten gren, vattnad, vårdad, beskyddad och bevarad af den gudomliga vingårdsmannen, som gifvit den växt och fruktbarhet, så att flere slägter hafva sutit under dess skugga med glädje, njutit dess uppfriskande svalka och fått del af dess himmelska frukter. Med tiden sammanväxte den genom frändskap och likstämmighet med en dylik, men mera stark och kraftfull gren, öfverflyttad från England. Slägte efter slägte härstammande från de svenska pilgrimerne, hafva här åtnjutit frid, välstånd och timelig lycka, derjemte i andeligt afseende välsignade med allt det goda, som kommer af en ren och helig gudsdyrkan. Dessa församlingar, nu omkring 200 år gamla, äro en oafbruten fortsättning af dem, som här ursprungligen stiftades. Under alla omvexlingar, förändringar, revolutioner och tidslopp hafva de blifvit bevarade från irrläror och upplösning, och man kan icke nog högt uppskatta det välgörande inflytande de utöfvat på befolkningen omkring dem och på kristne af andra trosbekännelser."

Huru helt annorlunda är deremot icke förhållandet ibland många af de andra äldre nybyggarnes efterkommande här i landet? Under det att de gamla församlingarna i Nya Sverige sålunda bibehållit sig, huru är det t. ex. med de fordna kristna församlingarna i Nya England? Hvad har blifvit af de bönehus, som de s. k. pilgrimsfäderne i from ifver derstädes uppbyggde, och dessa religionssamfund, hvilka, andäktigt bedjande i Frälsare-namnet, trodde sig der för everldliga tider hafva grundlagt hvad de ansågo vara en rätt gudsdyrkan i anda och sanning? Om de flesta af dem kan med skäl sägas: "Jerusalem är öde och fägringen borta från dottren Zion." De äro antingen förskingrade eller hafva de steg för steg fallit ifrån den ena villfarelsen i den andra, tills slutligen, i stället för Evangelii himmelska lära, en kall och tom förnuftsreligion blifvit allt, som nu mera förkunnas

---

sättningen heter det: "We have thought of thy loving kindness, O God, in the midst of thy temple."

i de fordna puritanernes tempel, och Jesu namn jemte Hans försoningsverk hafva uppenbarligen blifvit förnekade ibland större delen af deras efterkommande[1]). Presbyterianerne hafva likaledes sönderfallit i partier, hvilka mer eller mindre afvika från deras ursprungliga bekännelse. En del, efter att först närmat sig congregationalisterne, hafva under en evangelisk-alliansfeber slutligen kommit på den punkt, att de förnekat sjelfva evangelium. Äfven methodisterne hafva splittrats och undergått nästan oupphörliga förändringar; Wesleys fromma efterföljare klaga sjelfva öfver de affall, som tidt och ofta förekomma ibland dem, och öfver den från Nya England utgångna andeliga pestsmittan, som angriper många af deras anhängare. Huru förklara, att under sådana förhållanden, under det till höger och venster höres en klagan: "De äro utgångne af oss," och under det att så många af dessa samfund, som fordom bekände Kristi namn, falla offer för än den ena, än den andra kraftiga villfarelsen, och begynna att förneka Honom, som köpt dem med sitt blod, — huru förklara, att ibland de fordna svenska kolonisternes afkomlingar och i deras församlingar den samma gudomliga sanning likväl ännu bekännes, som i deras fäders dagar och i den gamla tiden före dem? Deras vördnadsbjudande tempel, med händer gjorde, hafva varit nära att falla i grus, och många af dem lemnat rum för andra, med tidens och behofvets fordringar mera ändamålsenliga byggnader; men i andeligt afseende har dock ingen annan grund blifvit lagd, än den som lagd var af begynnelsen. Han, som är densamme i går och i dag och desslikes i evighet, är ännu

---

1) Se pag. 27. Med åtskilliga andra fakta, än de redan der uppgifne, vore det icke svårt att bevisa det de flesta fordna puritanska församlingarna i Nya England antingen öppet öfvergått till unitarianismen eller också för deras gamla, s. k. orthodoxa trosbekännelse visa en likgiltighet, som tydligen röjer, att de nu mera anse den endast såsom en död bokstaf. I *Yale College* t. ex., en af congregationalisternes förnämsta högskolor, är det icke ens nödvändigt, att theologie (?) professorerne skola bekänna sig till någon viss lära. De kunna efter behag uppgöra och undervisa i hvilket lärosystem som helst, antingen i öfverensstämmelse med bibelordet eller grundadt på egna s. k. vetenskapliga forskningar. Enligt sektens egna periodiska skrifter och konventions-rapporter förekomma ständiga affall och söndringar. I ett nummer af *The Puritan Recorder*, t. ex. för år 1858, således just då de nya religiösa väckelserna voro i full fart, heter det, att under de sista 19 åren en församling i New Haven, Conn: icke ökats med en enda medlem, under det andra återigen med hvarje år förminskats i antal, icke genom utflyttningar, men genom affall.

dyrkad och tillbedd på de heliga rummen, der slägte efter slägte församlats, att fröjda sig i ljuset af Hans sanningsord; och, i likhet med hvad förhållandet är nästan öfverallt inom den biskopliga kyrkan, i stället för att förminskas, hafva dessa församlingar tvärtom af Herren förökats med dem, som skulle frälste varda. Huru förklara orsaken till dessa så olika förhållanden och resultater? Jag tvekar icke, att tillskrifva det sistnämnda, näst Guds nåd, vidmakthållandet af de kyrkliga institutioner, utom hvilka i de flesta fall Kristendomen är blott ett flarn, bevekt och omförd af allehanda lärdomsväder, jag menar nemligen vidmakthållandet af en apostolisk kyrkoförfattning, ett apostoliskt prestadöme, ja, för att säga rent ut, — huru mycket jag än derigenom må blifva till spott och hån för dem som omkring mig äro, — en biskoplig kyrkostyrelse jemte en orthodox och högtidlig liturgi, den förre lika nödvändig för sjelfva samfundets bestånd och för att vara ett rätt kyrkosamfund, som den sednare är nödvändig för trossanningarnas bibehållande och för en rätt gudsdyrkan i anda och sanning.

Ibland de många för mig dyrbara bekantskaper förvärfvade i Wilmington, måste jag särskildt med några ord omnämna Alexis J. Dupont, en medlem af den gamla svenska församlingen, och en af de mest framstående lekmän i den biskopliga kyrkan. Med utomordentlig drift och verksamhet skötte han ett nära invid staden beläget, i stor skala anlagdt krutbruk, som i flere generationer gått i arf från fader till son, och hvartill han nu var egare. Egnande deråt den noggrannaste tillsyn, låg han äfven dessutom i mycket vidsträckta affärer, dem han skötte med en flit och klokhet, lika mycket vittnande om hans redbarhet, som om hans skicklighet och arbetsamhet såsom affärsman. Dessa göromål, i förening med en icke så obetydlig komunal verksamhet och arbete vid genomförande af flere allmänt nyttiga företag, hindrade honom likväl icke att taga en verksam del i kyrkliga angelägenheter. Nästan alltid vald till ledamot i stiftets och kyrkans allmänna konventioner, uppoffrade han åt de ärender, som der behandlades, mycket af sin tid och ådagalade dervid ett nit och ett allvar, som kunde komma mången att tro, det han icke egde någon annan sysselsättning och ingenting annat hade att tänka på. Det var dock icke vid dessa tillfällen allena, som han visade sin bered-

villighet, att midt under verldsliga bestyr, om hvilkas omfång vi knappast kunna göra oss en föreställning och hvilka dervid icke försummades, troget verka i sin herres och mästares tjenst, främja hans rike på jorden och såsom en sann kristen arbeta för sina likars väl. Dessemellan anlitades han äfven tid efter annan i och för hvarjehanda kyrkliga ärender. Missionsverket hade i honom en nitisk och kraftfull bundsförvandt. Utom den församling han tillhörde, och hvilken erhöll många bevis på hans frikostighet, voro 3:ne andra församlingar föremål för hans oförtrutna omtanka och åtnjöto rikeligen hans understöd till kyrkors och skolors underhåll. På sitt bruk hade han, helt och hållet på egen bekostnad, låtit uppbygga en vacker kyrka af huggen sten, till hvilken han efter hand hade glädjen att se sluta sig en talrik församling dels af egna underhafvande, hvilka han egnade den bästa omvårdnad, dels af andra, i trakten boende familjer, hvaribland många dittills varit "främmande ifrån löftets testamente" och icke hört hade sanningens ord. Det hör icke hit att omtala, huru han i sitt mera enskilta lif i allt bevisade sig vara en sann kristen, huru han äfven i sitt hus i bokstaflig bemärkelse upprest ett familjealtare, omkring hvilket han till daglig morgon- och aftonbön församlade sitt husfolk. Detta allt, utan att man hos honom märkte något af detta sjukliga religionspjunk, som afskräcker så många ifrån en varmare gudsfruktan. I hela hans väsende låg deremot en öppen, lefnadsfrisk, okonstlad, med allvar parad glädtighet, och lika lugnt som han med sann kristelig ödmjukhet sade: "Den man, som har en sådan befattning som jag, måste alltid vara beredd att gå emot sin Gud," lika lugn, kraftfull och rådig i farans ögonblick, då elden en gång antände taket på ett af hans magasiner, stod han den främsta vid släckningsarbetet, på de brinnande bjelkarne med flera hundrade centners krut under sina fötter[1]). Dock, det är icke de egenskaper, som utmärkte hans mera enskilta lif, som gjort att jag här omtalat Alexis Dupont.

1) Oaktadt den största omtanka och alla möjliga försigtighetsmått, vidtagne af egaren sjelf, kunde han dock, som han sjelf sade, icke förmå arbetarne att iakttaga all den varsamhet de borde. I följd deraf inträffade tid efter annan flera olyckshändelser. Vid en explosion, som några år sednare antände några af brukets byggnader, fann denne aktningsvärde man sjelf döden, under det han kämpade med lågorna för att rädda lifvet på några af sina arbetare.

Det är egentligen hans nyssnämnda verksamhet i kyrkligt afseende, som gifvit mig anledning att här i honom framställa ett exempel af lekmannaverksamheten inom den biskopliga kyrkan, och hvarvid det är att märka, att han ingalunda gick utom sitt kall som lekman. Hans verksamhet, liksom i allmänhet andra kyrkomedlemmars af nämnde samfund, bestod icke i några kolportörsbestyr eller i befrämjandet af ett okyrkligt kolportörsväsende. I de kyrkor han uppbyggde, gjorde han sig icke sjelf till prest, ehuru visserligen både kunskaper, förmåga och en lefvande kristendom kunnat berättiga honom till en plats i predikstolen; men han verkade i en rätt kyrklig anda, för, i och med kyrkan, och gagnade derföre bäst den och kristendomen sjelf. Väl torde det icke vara många, hvars nit, uppoffringar och arbete i detta fall kunna sättas i bredd med hans; men flere exempel derpå saknas dock ingalunda i det kyrkosamfund han tillhörde, och med det nu anförda har jag, som jag nyss nämnde, velat gifva läsaren en föreställning om denna slags lekmanna-verksamhet, hvilken, jag är fullt öfvertygad derom, skall väckas till lif inom hvarje kyrkosamfund som helst, om man der, liksom i den amerikanska kyrkan, tillstädjer lekmännen att taga en mera aktif del i kyrkans förhandlingar och gifver dem säte och stämma i dess rådslag. Men i detta afseende är det ock nödvändigt, att en sådan rättighet gifves dem, icke såsom varande det borgerliga samhällets representanter, men såsom *kyrkans* representanter och medlemmar.

Ifrån Wilmington afreste jag sjelfva julaftonen till Philadelphia, bjuden af R. Smith att der tillbringa julen med honom och hans familj. Det skulle i sanning vara en sådan inbjudning som kunde förmå mig, att så snart lemna mina nya vänner i den gamla svenska församlingen. Deras kyrka stod redan festligt klädd och smyckad till högtiden. Det är nemligen inom den biskopliga kyrkan ett ganska vackert, sedan äldre tider antaget bruk, att till julen pryda templen med festoner och kransar, bundna af tall, gran eller andra, alltid grönskande trädslag. Altare, predikstol, pelare och väggar äro ofta på detta sätt ganska smakfullt dekorerade, och guirlander uppfästade i taket, så att man, isynnerhet i de kyrkor, som äro byggda i göthisk stil, hvilken här nu mera är den mest brukliga, i sjelfva verket

sitter under en stor, vidtutgrenad julgran. Man förklarar detta gamla bruk grunda sig ibland annat på följande ställe i Esai. 60 kap., der han profeterar om Kristi rike: "Libanons härlighet skall till dig komma; furu, bok och buxbom tillsammans, till att bepryda min helgedoms rum; ty jag vill mina fötters rum härligt göra." Vare härmed huru som helst, så är bruket vackert, och de rikt upplysta templen taga sig särdeles väl ut i den gröna högtidsskruden. Församlingen är under flera dagars tid sysselsatt med helgedomens förskönande, hvarvid fruntimmerna, liksom merändels alltid då det är fråga om kyrkliga och religiösa angelägenheter, äro de mest verksamma. Kyrkorna fortfara vanligtvis att vara så prydda icke blott under hela julhögtiden, utan äfven sedermera ända tills fastan begynner, då till askonsdagens gudstjenst alla kransar och festoner borttagas.

Här är icke såsom i svenska kyrkorna någon ottesång på juldagsmorgonen, men deremot är på julaftonen allmän gudstjenst och predikan, merändels alltid ganska talrikt bevistade. Intet tecken synes af den bullrande och stojande glädje, hvarmed denna högtidsafton hos oss så ofta vanhelgas. Efter att i det rikt upplysta och festligt smyckade templet hafva öfvervarit den högtidliga gudstjensten, går hvar och en hem till sitt, att i stillhet sluta dagen. Här är naturligtvis endast fråga om dem, som helighålla julhögtiden. Utom kyrkan, byggnaden så väl som samfundet, går verlden sin vanliga gång; ingenting gifver der tillkänna, att det är jul, med undantag af en lifligare handel i bodarne och möjligtvis bestyret med en och annan gåfva, den man följande dagen, eller rättare under nattens lopp, skickar med St. Nicholas till vänner och bekanta. Man brukar nemligen äfven i Amerika gifva hvarandra julklappar, dock icke såsom hos oss på julaftonen, som dessutom härstädes alldeles icke är någon familjefest, utan, sedan man väl sagt god natt, söker gifvaren antingen sjelf eller genom någon annan, att praktisera julklappen utanför dörren till den persons sofkammare, åt hvilken den är ämnad. De som vänta sig någon sådan, bruka, innan de gå till sängs, utanför dörren hänga upp sina strumpor, i hvilka, enligt den gamla sägen, St. Nicholas då kommer och lägger sina presenter. Hvarifrån denna besynnerliga plägsed och tradition härleda sig, har jag aldrig kommit att efterfråga; men det förefaller mig

sannolikt, som skulle de åtminstone i Amerika hafva bibehållit sig sedan den tid Holländarne innehade en del af landet. Deras skyddspatron var, som bekant är, St. Nicholas, den de tillskrefvo alla möjliga slags hexerier och konster.

Naturligtvis är hvad som i sistnämnda afseende hör till julhögtidens firande, ett glädjeämne egentligen för barnen, hvilka så länge som möjligt ligga vakna och lyssna, om de ej kunna höra ljudet af St. Nicholas' fjät utanför kammardörren. Men så vacker och högtidlig jag alltid fann den föregående gudstjensten, och så mycket jag tyckte om bruket, att, på sätt jag här omtalat, festligt pryda kyrkorna; så löjligt och betydelselöst deremot föreföll mig denna sed, utom hvilken det eljest i familjekretsen är ingenting, som skiljer julaftonen ifrån en vanlig afton. Barnens näpna joller om St. Nicholas, och deras längtan, att förr än vanligt få gå till sängs, kan vara litet roligt på en stund; men hela strumpupphängningen föreföll mig högst prosaiskt, och våra berättelser om julbocken vida mer muntrande än de om St. Nicholas. Frånvaron, som nämndt är, af allt hvad som eljest kan gifva denna afton namn af en familjefest, gör att åtminstone en Svensk, som ännu har bibehållit intrycket af dylika högtidsqvällar, firade i föräldrahemmet, skall alltid finna julaftonen i Amerika, äfven om han tillbringar den under det gästfriaste tak, ega en viss tomhet, som icke en gång kan godtgöras af glädjen och munterheten, då man juldagsmorgonen samlas omkring frukostbordet, för att uppvisa och betrakta allt hvad St. Nicholas under natten har lagt i eller invid de upphängda strumporna. Nej, prisa vill jag i detta afseende en julafton i vårt gamla Sverige! Är der än mycken otillbörlig fröjd och glömska af högtidens egentliga betydelse, som måste ogillas, så är der dock i den kristliga familjekretsen, med dess julbord, granar, julljus och skänker, en oskyldig både barna- och ålderdomsglädje, som man förgäfves får leta efter i Amerika, och den jag der aldrig fann, utom i det egna hemmet, huru torftigt detta än mången gång var.

Skiljd som jag nu var derifrån, blef det mig en icke ringa hugnad, att få tillbringa julaftonen med vännen S. och hans familj. Upplifvande minnet af fordna dagar, talade vi om Sverige och berättade för de andra om julens firande

derstädes, till stor förtrytelse för St. Nicholas, som fann för godt att gå vårt hus förbi, hvilket icke heller var underligt, då hvar och en försummade att iakttaga de nödvändiga tillredelserna för hans emottagande. Hvad mig beträffar, erhöll jag dock följande dagen en rik ersättning i de bästa julklappar, som under närvarande förhållanden kunde gifvas mig, nemligen åtskilliga bidrag till min kyrkobyggnad, som flera enskilta personer hade den godheten, att opåkalladt öfverlemna mig.

I Amerika firas vanligtvis juldagen i stället för julafton, såsom en slags familjefest. Äfven de som icke fråga efter dagens religiösa betydelse, och tillbringa den såsom en annan söknedag på kontoret eller verkstaden, låta dock merändels, åtminstone i städerna, sina hem på ett eller annat sätt bära vittne om att det är jul. Barnen undfägnas då med julträd. Plumpudding, kalkon och tårta äro då här lika så säkra anrättningar på middagsbordet, som lutfisk och gröt äro hos oss qvällen förut. I de flesta söndagsskolor hafva vanligtvis församlingarna på e. m. föranstaltat en fest åt sina yngre medlemmar; i skolsalen uppställes ett stort julträd, ifrån hvars rikt betungade grenar konfektpåsar, stundom äfven böcker och andra gåfvor utdelas såsom uppmuntran åt barnen. För mig var det en verklig vederqvickelse, att i en af våra söndagsskolor få öfvervara en sådan barnahögtid; barnafröjden derstädes var snart sagdt det enda, som, utom gudstjensterna i de biskopliga kyrkorna, erinrade om den innevarande högtidsdagen, ty hade min känsla förut sårats af att se, huru man i allmänhet i Vestern använde denna dag såsom en annan arbetsdag, så föll det oskickliga häri mig ännu mer i ögonen uti en så stor stad som Philadelphia. På fabriker och verkstäder slamrades och hamrades såsom vanligt; alla bodar voro öppna och till min ledsnad fann jag, huru många af vår egen kyrkas medlemmar egnade denna dag nästan uteslutande åt affärer och andra verldsliga bestyr.

KAPITLET XVIII.

Slafveriet i Södern. — Abolitionismen. — Upplopp i Philadelphia. — Den afrikanska rasens samhällsställning i de fria Staterna. — Religions-samfundens förhållande till slaf-frågan. — Den biskopliga kyrkans ställning till de politiska partierna. — Dess verksamhet och uraktlåtenhet i afseende på slafveriet och den fria svarta befolkningens samhällsställning.

Jag hade nu tillbragt ett par veckor i tvänne slafstater, Delaware och Maryland, samt äfven några dagar i den stora republikens hufvudstad, der slafven sopade frihetens kapitolium och slafkedjan rasslade vid foten af folktribunen[1]). Slafvarnes antal i dessa stater är dock så ringa, och den "heliga institutionen", som Södern proklamerat vara nödvändig för ett *fritt* samhälles bestånd[2]), är der så litet framstående, att jag under min vistelse derstädes knappast fann något, som påminde mig om unionens kainsmärke.

Dock böra vi väl så benämna slafveriet i den nordamerikanska republiken? Det har visserligen länge nog varit dess vanära; men om ett kainsmärke, är det likväl såsom sådant icke helt och hållet sjelf-förvålladt, utan fastmer ett födelsemärke, ärfdt af moderlandet England, hvilket den nu med strömmar af blod söker att utplåna, under det att samma England, till större vanära för sig än någonsin slafveriet är

---

1) Som bekant är, har den nuvarande presidenten nyligen upphäft slafveriet i distriktet Columbia.

2) Straxt efter att söderns slafegare och nordens demokrater satte Buchanan i presidentstolen, proklamerade södern i sin politiska platform ibland annat följande:

"Slafveriet är nationelt och är icke att anses såsom inskränkt blott till vissa sektioner i landet."

"Slafveri är nödvändigt för en republikansk nationalitet."

"En stor republik har aldrig existerat utan slafveri."

"Det moderna fria samhället är i grunden murket och förderfvat."

"Den fria samhällsordningen har i de norra staterna bevisat sig vara ett helt och hållet misslyckadt experiment och rutten alltigenom."

"Negerslafveriet är republikens konservativa element och den närvarande grundvalen för samhället i de Förenade staterna."

"Dess utbredande och utvidgning är af yttersta vigt."

"Nuvarande fria territorier måste göras till slafterritorier."

"Afrikanska slafhandeln måste åter upplifvas."

för Amerika, understöder upprorshanden, som vill ännu djupare inbränna det på frihetsbildens panna.

Mitt vistande i södern var emellertid allt för kort, för att här gifva mig anledning till en skildring af denna för det nord-amerikanska samhället olyckliga institution, som dessutom är tillräckligt känd genom andra beskrifningar och af de verldsbekanta händelser, som på sednare tider inträffat. En anmärkning rörande densamma tror jag mig dock kunna våga att göra, dels på grund af hvad jag sjelf varit i tillfälle att på stället inhämta, dels grundad på sansade och trovärdiga personers utsago, hvilka ingalunda voro slafveriets försvarare, och hvilka i de långvariga politiska striderheterna, som förberedde det inbördes krig, som nu hotar att förvandla inskriften på den amerikanska vapenskölden, *e pluribus unum*, till *ex uno plura*, alltid vid valurnan och äfven eljest uppträdt såsom slafparties motståndare.

Jag tror mig nämligen kunna påstå, att de beskrifningar, som äro gifna öfver slafveriet och slafvarnes behandling i Förenta Staterna, i allmänhet äro öfverdrifna. Slafven är på det hela taget väl behandlad, och negerns ställning såsom slaf i Södern torde till och med, enligt hvad jag ytterligare kommer att bemärka, i visst fall kunna anses vara bättre och lyckligare, än hans belägenhet såsom till namnet fri i många af de norra staterna. På de flesta ställen är han såsom tjenare bemött med godhet, njutande en omvårdnad, som gör hans lott måhända äfven lyckligare än många af den tjenande klassens i andra länder, der fattigdomen skapar trälar, omkring hvilkas fötter samhället smider en boja, lika tung, ja ofta tyngre än negerns på bomullsplantagerna i Louisiana. Han är tjenare, men också en medlem af familjen, och i denna egenskap vårdad och behandlad bättre, än i allmänhet den s. k. fria tjenaren, som, när krafterna svika eller helsan felar, har intet att luta sitt hufvud till. Slafegarn måste föda sin slaf, måste draga försorg för honom äfven när han blir gammal och orklös; slafven kommer sällan att lida brist och nöd; tiggarstafven blifver aldrig hans lott. Jag lemnar derhän, hvilkenderas lott i sjelfva verket är den hårdaste och på hvilkenderas skuldror samhället har lagt det tyngsta oket, t. ex. den fattige arbetarens i manufakturdistrikterna i England, — mången gång saknande arbete, ännu oftare bröd för sig sjelf, hustru och barn, sålda åt

eländet, liksom den amerikanska negerslafven åt sin herre, — än denne sednares, som så länge han lefver åtnjuter hem och underhåll af den husbonde han tjenat.

Man begår likaledes ett misstag, om man tror, att i allmänhet negerslafvarna i Amerika lemnas i fullkomligt mörker och barbari. Visserligen bibringas dem ingen friskolbildning lik den, som inplantas hos de unga medborgarne i unionens norra stater; men man har dock på de flesta ställen dragit försorg om, att de icke skola lemnas utan upplysning i den kunskap, som af all kunskap är för menniskan den vigtigaste. På de flesta plantagerna äro icke blott söndagsskolor, men ofta äfven andra skolor inrättade fös negerslafvarnes och deras barns undervisning i kristendomen. Plantage-egarn sjelf och hans familj äro deruti icke sällan klasslärare. Särskilda predikanter äro vid plantagerna anställde, samt kyrkor och kapeller derstädes uppbyggde, i hvilka slafven och husbonden tillsammans böja knä inför Honom, som är herren öfver alla herrar.

En H. Beecher Stowe's och andra dylika författares berättelser kunna, hvad detaljer och särskilta facta angår, vara sanna; men min fullkomliga öfvertygelse är, att de dock äro långt ifrån att gifva en trogen skildring af slafveriet i Amerika, och att de skräckscener och exempel på misshandling, som t. ex. i *Uncle Tom's Cabin* anföras, snarare böra räknas till undantagen, än anses som en regel, hvarefter vi oväldigt kunna bedöma förhållandet. Familjers söndring, hustruns försäljande till en herre och mannens till en annan[1]), barnens bortryckande ur modersfamnen, negerslafvars piskande till döds, brännmärkande, stympning och dylikt, — allt detta sker visserligen; men sådana grymheter väcka hos de flesta slafegare samma afsky, som missbrukandet af faders- och husbondeväldet inom de europeiska samhällena. Dock det

---

1) En af den bisk. kyrkans prester, som ifrigt uppträdde emot slafveriet och det parti i. Norden, hvilket under en falsk uppfattning af fria medborgares rättigheter nesligt verkade för dess ytterligare utbredande, föreslog i fråga om slafvars giftermål en ändring i kyrkans vigselformulär, såsom i dess nuvarande form högst origtigt och orimligt att använda vid ett sådant tillfälle. Enligt detta formulär skola nämligen de båda kontrahenterna aflägga ett högtidligt löfte, att älska hvarandra i nöd och lust, vårda och understöda hvarandra, intill döden åtskiljer dem. Orden "Intill döden åtskiljer oss", yrkade han, att vid negerslafvars vigselakt skulle förändras till: "Intill det torde behaga vår husbonde att sälja en utaf oss."

är nog, att dylika missbruk strafflöst ske, ja, allaredan att de kunna ske; det är nog, att en institution sådan som den ifrågavarande så lätt gifver anledning just till missbruk, för hvilka menskligheten ryser, men hvilka lagen är för svag att förekomma, ja, hvilka till och med skyddas af lagen: slafveri är och blir, lyckades vi än att breda den mildaste slöja deröfver, dock slafveri, en förbannelse för det land, der det finns, ett kainsmärke på det folk, som tolererar det.

Det är svårt för mig att vara opartisk isynnerhet under den strid som nu pågår, och i hvilken Norden kämpar lika mycket för menskligheteus sak som för sitt eget sjelfbestånd; men medgifvas måste, att de norra staterna till en del sjelfva framkallat denna strid, och att de genom ett ovist nit att få slafveriet upphäfvet, gjort slafvens ok ännu tyngre, än det var förut, och aflägsnat stunden för hans befrielse. Jag vidrör här ett ämne, som, för att rätt behandlas, fordrar ett större omfång, än som här kan inrymmas deråt, och dessutom en djupare blick i de politiska förhållandena och en större förmåga att framställa dem, än som har fallit på min lott. Dock icke dessmindre föranlåtes jag till en anmärkning, som, ehuru den för mången icke är ny och kanske synes föga innehållsrik, likväl torde få gälla som ett supplement till de allaredan verldsbekanta facta och de många insigtsfulla beskrifningar, efter hvilka man vanligtvis bedömer icke blott slafveriet i Amerika, utan äfven de blodiga uppträden, som i följd deraf på sednare tider inträffat. Huru här de södra staterna än hålla slafinstitutionen, föredragande att hellre vara förrädare emot unionen[1]), än förrädare emot

---

1) Sedan inbördeskriget i Amerika utbröt, har det mången gång förvånat mig att höra huru personer, som visserligen icke kunna misstänkas för någon sympati för uppror och rebeller, dock bedöma detta krig, såsom varande å Söderns sida fullkomligt rättmätigt. De säga, att då den nord-amerikanska republiken är ett frivilligt statsförbund, så har också hvar och en stat, om den så för godt finner, rättighet att träda ut ur förbundet. Ingen åsigt om den amerikanska unionen kan dock vara mera origtig. Statsförbundet i sin helhet, *unionen* utgör sjelfva väldet, riket; de särskilda staterna äro i sjelfva verket icke annat än provinser, visserligen egande i flera fall en större frihet och sjelfständighet än andra länders provinser, men dock subordinerande under unionen och under den en gång af dem antagna unionella styrelsen; de ega icke någon existens såsom sjelfständiga stater, annat än genom unionen. Presidenten och kongressen i Washington äro lika mycket hvarje stats och dess medborgares lagliga och högsta öfverhet, som konungen i ett monarkiskt samhälle är de särskilda, dertill hörande provinsernas, ehuru dessa kunna ega rättighet, att, honom

slafintresset; huru ifriga de än visat sig, icke blott att bibehålla slafveriet i de länderier, till hvilka det hittils varit inskränkt, men äfven att utbreda det i nya territorier, ja att återupprätta det öfver hela unionen: så har det dock icke alltid varit så. Det var naturligt, att slafemancipationen skulle börja i de norra staterna, der till och med det egna intresset påskyndade slafveriets afskaffande; men äfven i Södern voro många, som arbetade för samma mål, ehuru slafveriet derstädes blifvit en mera integrerande del af hela samhällsorganismen, och en reform i detta afseende således fordrade mera tid och varsamhet, att icke både individens och

oåtspord, ordna vissa af sina egna angelägenheter. Förenade Staternas konstitution är alla staternas högtidligen besvurna grundlag. En medborgare i Illinois, Iowa eller någon annan stat, aflägger tro- och huldhetsed icke till den staten, men till de *Förenade Staterna*. Han är icke den enskilda statens undersåte, men *unionens*, och såsom sådan eger han samma medborgerliga rättigheter hvarhelst han fäster sin bostad och hvarthelst han flyttar. Många af de nu upproriska staterna äro dessutom af andra makter *afträdde* till den nord-amerikanska republiken, af denna makt *upptagna* i förbundet, men icke af sig sjelfva anslutande sig till detsamma. Andra åter, och så är förhållandet med alla staterna i Vestern, ja med alla stater, utom de nyssnämnde, hvilka tillkommit sedan de första nord-amerikanska fristaterna förklarade sig sjelfständiga och blefvo en statsmakt lika mycket som ett statsförbund, andra åter hafva, innan de blefvo stater i unionen, varit unionens territorier, länderier, af kongressen inköpte utaf Indianerna, eller på annat sätt annexerade till densamma. Unionen har bekostat dessa länderiers uppmätning, anslagit medel till förbättringar inom desamma, en längre tid aflönat deras embetsmän och bekostat hela deras civila förvaltning, med sin armé beskyddat deras gränsor o. s. v. När slutligen folkmängden i dessa territorier berättiga dem, att såsom stater inträda i unionen, upptagas de i denna egenskap med säte och stämma i statsförbundet; de ega icke rätt att organisera sig i ett samhälle utom och oberoende af unionen. Dem lemnas då, att i vissa fall stifta sina egna lagar, men i judicielt afseende stå de dock under Förenta Staternas högsta domstol. De få antaga en egen konstitution, men denna måste erkänna den allmänna, för Förenta Staterna gällande konstitution, och af kongressen pröfvas, gillas och stadfästas, innan staten kan upptagas i förbundet. Staten har således varit ett territorium, innan den blifvit stat, och såsom territorium icke ett fritt, sjelfständigt, af Förenta Staterna oafhängigt territorium, men en *förbundets egendom*, som lika litet nu kan träda ut ur förbundet och organisera sig till en stat för sig sjelf, som det sedermera såsom stat kan afsöndra sig ifrån hvad som ifrån början varit och fortfarande är dess lagliga, högsta öfverhet. Ett utträdande ur unionen är således att uppsäga denna öfverhet lydnad, och likaså mycket ett uppror, som om t. ex. Norge skulle vilja förklara sig oberoende af sin förening med Sverige, vilja upphäfva densamma och fatta det beslut, att icke vidare erkänna Sveriges Konung såsom sin regent. — All öfverhet är af Gud, och jag kan icke inse, hvarför ett uppenbart uppror emot folkets suveränitet i ett demokratiskt samhälle skall bedömas mildare och betraktas ur en annan synpunkt, än ett uppror emot den krönta konungamakten i ett monarkiskt.

det allmännas lycka och välstånd derigenom skulle sättas på spel. Många insågo, att slafveriet var en kräfta i samhällskroppen, men frågan var, huru den skulle kunna uppskäras, utan att ett måhända ännu svårbotligare ondt följde på operationen. Frågan var äfven om man gjorde slafven sjelf någon välgerning med att under dåvarande omständigheter försätta honom i frihet, och menskligheten någon tjenst med att kasta ut på samhället fyra millioner menniskor, som ännu voro i okunnighet om sina pligter emot samhället, och hvilka samhället sjelf ännu icke var beredt på att i sitt sköte upptaga såsom fria medborgare.

Huru stora svårigheter än här lågo i vägen, så voro de dock icke oöfvervinneliga, och Södern, lemnad åt sig sjelf, hade kanske öfvervunnit dem. Oaktadt eget intresse och inrotade fördomar talade deremot, så visade sig dock många tecken, som förebådade att, när stunden var kommen, man skulle våga försöket.

Då uppstod i Norden det s. k. abolitionistpartiet. En falsk filantropis fanatiska yra fordrade slafvens omedelbara frigifvelse, och blandade sig i hvad som var Söderns egna, så att säga, husliga angelägenheter. Följden blef här densamma som vid alla brådstörtade och radikala reformföretag: saken förvärrades, och det goda ändamål man ville uppnå, aflägsnades i stället för att bringas närmare. Abolitionismen predikade slafvens frihet genom hvad medel som helst; man uppmanade till rymningsförsök och underlättade dem genom att våldföra lag och ordning: följden blef ett strängare handhafvande af slaflagen, stegrade anspråk på skydd för hvad som ansågs vara konstitutionella rättigheter, tills slutligen passionerna allt mer och mer upphetsades, och slafegarn fann nödvändigt, att för slafveriets bibehållande äfven yrka på dess ytterligare utsträckande öfver de gränsor, inom hvilka det dittills varit inskränkt. Abolitionismen satte mordbrännarefacklan och dolken i negerns hand, sägande att Gud gifvit honom rättighet, att till frihetens vinnande begagna dem emot den herre och det samhälle, som pålagt honom slafbojan: följden blef att kedjan drogs ännu hårdare omkring slafvens fot. Jag är öfvertygad om, att sådana skrifter som t. ex. *Uncle Tom's Cabin* och en mängd till namnet religiösa traktater, utdelade i Söderns plantager, utom att de bidragit till att förbittra sinnena och underblåsa upprorsandan,

hafva gjort slafven tusende gånger mera ondt än slafpiskan, och, i stället för att befrämja hans befrielse, gjort hans ok dubbelt tyngre än det var förut. Dock, hvad än kan läggas Norden till last; de grymheter Södern föröfvat, det förräderi den begått, den dödsstöt den rigtat emot hvad som en gång kunnat blifva och som, oaktadt alla sina brister, kanske ännu med Guds hjelp skall blifva den mest fulländadade och vackraste samhällsförfattning, hittills omtalad af verldshistorien, hafva samkat öfver den en blodskuld, i jemförelse med hvilken slafbojan i och för sig sjelf är blott en fjäder i vigtskålen. Jorden har icke något straff motsvarande en sådan skuld; helvetet sjelf är en benådning för sådana män som t. ex. Jeffersen Davis och Judas-biskopen general Polk.

Men äfven öfver Norden hvilar en skuld. Tyvärr hålles äfven der den svarta rasen i allmänhet uti ett slafveri, i visst afseende till och med värre, än det, hvarunder dess bröder sucka i de södra staterna, och det filantropiska nitet hade gjort bättre, om det der varit litet mer verksamt, innan det i förtid kastade sig in på Söderns område. Förr än man talade om slafvens befrielse, borde man också, mer än man gjort, sett till att friheten blef honom till en välsignelse, och att han icke blott blef fri, men äfven en bättre, mera förädlad och lyckligare varelse som fri, än han varit som slaf.

Jag sade, att jag i slafstaterna Delaware och Maryland knappast skönjde något, som erinrade mig om den afrikanska rasens förtryck. Det var först vid min återkomst till de fria staterna, som jag skulle finna bevis derpå. Under min vistelse i Philadelphia inträffade derstädes en händelse, som gjorde att jag kom att fästa en närmare uppmärksamhet vid den s. k. fria negerns samhällsställning i Amerika. En hvit qvinna hade lefvat tillsammans med en mulatt; efter någras berättelse hade de ingått äktenskap. Dock deras förbindelse hade kunnat vara hvilken som helst, antingen moraliskt brottslig eller enligt gudomlig och mensklig lag tillåten, inför opinionen var den dock lika brottslig och förkastelig. De bodde i en aflägsnare del af staden, isynnerhet upptagen af den kulörta befolkningen, och höllo der ett slags värdshus eller näringsställe. Mobben, som fått kunskap om deras förhållande till hvarandra, antände deras hus, och hade de icke lyckats undkomma, skulle de säkert, mulatten åtmin-

stone, ännu dyrare fått plikta för den skymf, som af dem blifvit tillfogad den hvita hudens majestät. Sinnena, engång uppretade, läto sig likväl icke nöja med blott en mordbrand; natt efter natt antändes det ena huset efter det andra; förbittringen vände sig emot hela den här boende svarta befolkningen i allmänhet; ett fullkomligt upplopp utbröt, som icke på flera dagars tid kunde stillas, och vid hvilket flera menniskor dels tillsatte lifvet, dels sårades.

Enligt landets lag är en sådan förbindelse, som den här omtalade, icke förbjuden; men opinionen förbjuder den, och ve den brottslige som vågar trotsa detta förbud! lagens arm är för svag att skydda honom. Den värsta aristokrat i Europa skulle icke anse sitt högvälborna blod så orenadt af sin dotters äktenskap med en ofrälse arbetskarl, som i allmänhet den hvita befolkningen i republikens fria stater känner sin huds aristokrati skymfad, om en qvinna af dess stam och ras, vore hon än blott en simpel, fattig legotjenare, gifter sig med en af Hams ättlingar; karakterens fläckfrihet försonar icke ansigtsfärgen, och ingen förmögenhet är nog stor att ursäkta mesalliansen. Samma förhållande är, om en hvit man ingår en dylik förbindelse med en kulört qvinna. Opinionen är dock i detta fall så till vida liberalare, som den här tillåter ett concubinage, hvilket är någonting högst vanligt, isynnerhet i Södern, der det är ett bekant factum, att slafvarna ofta stå i mycket nära slägtskapsförhållande till husbonden och hans familj. Man vet att fäder sålunda fört sina egna barn till slafmarknaden, och att den ena halfbrodern låtit piska och lägga i kedjor den andra, som sökt att undkomma slafveriet eller gjort sig skyldig till någon annan förseelse. Men lika litet i Norden som i Södern kan en hvit man *äkta* en qvinna, som bevisligt har negerblod i sina ådror. Att hennes ansigtsfärg icke en gång är mulattens, utan lika hvit, som någons af den anglosaxiska rasen[1]), gör ingenting till saken; hon må vara slaf

---

1) Man vet, att i Södern finnas slafvinnor, till hy och ansigtsfärg fullkomligt lika Europeen; det är ofta nästan omöjligt, att hos dem upptäcka något, som gifver tillkänna en afrikansk härkomst. Många af dem äro utmärkt vackra; deras öde såsom slafvinnor är sålunda lätt att inse. Lyckas de undkomma till de fria staterna, så är det icke stort bättre. Emellertid finnas exempel på dem, hvilka, döljande sin härkomst, i Norden ingått äktenskap med män af den hvita menniskorasen. Ett hotande olycksmoln hvilar dock ständigt öfver en sådan förbindelse. Qvinnan kan blifva

eller fri, hon må ega en bildning fullt ut jemngod med hvilken annan ung lady's som helst, nyss utexaminerad från någon af de mest fashionabla uppfostringsanstalterna eller fruntimmersakademierna, hon är i alla fall af den allsmäktiga opinionen dömd att vara en paria, förklarad ovärdig att upptagas i den hvites familj, förkastad äfven af det samhälle, som befriar henne från slafbojan, men i dess ställe pålägger henne ett i moraliskt afseende ännu tyngre ok och låter henne sucka under ras-kastens oblidkeliga fördomar.

Uti de fria staterna göra dessa fördomar sig gällande under alla möjliga samhällsförhållanden. Slafveriets förbannelse häftar vid Norden likasåväl som vid Södern. Det är samma pestsmitta, som angripit skiljda delar af den stora samhällsorganismen; symtomerna äro olika, men till roten är det onda detsamma på det ena stället som på det andra. Slafveriet har i Norden blott antagit en annan form. Det består der uti den färgade rasens behandling som en förkastad och förnedrad paria-klass. Den utgör der visserligen icke en personel egendom; men dess samhällsställning är i allmänhet densamma som trälens. Inför lagen äro negern och mulatten fria medborgare, men inför opinionen äro de slafvar, och den sednare är mäktigare än den förra. Lagen skyddar dem icke ens i ett passivt tillgodonjutande af den fria medborgarns rätt under en fri samhällsförfattning. De kunna återfordras såsom förrymda slafvar, bortröfvas och föras tillbaka under slafpiskan. En stämpel af vanära är häftad vid dem, ifrån hvilken de icke kunna befria sig. Förakt och ovilja möta dem, hvarthän de vända sig. I några stater är den färgade mannen icke ens vittnesgill. Den hvites ansigtsfärg är en tillräcklig borgen för vittnesedens helgd, skulle än vittnet sjelf icke tro hvarken på en himmel eller ett helvete. Domaren, som i religiöst afseende möjligtvis står på samma punkt, afkunnar domen i följd af ett dylikt vittnesintyg, under det att han, om han vill, icke behöfver, ja icke ens får göra afseende på den kulörte mannens utsago, äfven

---

igenkänd; slafegarn kan återfordra sitt offer. Då en trälinna icke kan gifva lifvet åt en friboren, utan modrens slafveri öfvergår på barnet, så har det händt, att slafegare gjort anspråk på, såsom sitt gods och sin egendom, personer *födde i fria stater* af förrymda slafvinnor, och så uppblandade med den hvita rasen, att ingenting i deras utseende skiljt dem ifrån densamma, samt dessutom i bildning och uppfostran den bättre klassens deraf fullkomliga jemlikar.

om denna är den mest fromma och rätt-trogna kristen. I en brottmålsransakning emot en hvit man, kan negern, om rätten så finner för godt, väl förhöras; men på hans vittnesmål, vore det än aldrig så friande eller fällande, får intet utslag grunda sig. I andra stater åter, hvilkas lagar medgifva den kulörta befolkningen lika medborgerliga rättigheter med den hvita, utestänges den likväl af opinionen ifrån deras tillgodonjutande. Lagen tillåter negern och mulatten, att intaga plats på jurymännens bänk; men opinionen sparkar dem bort derifrån, om någon skulle vara nog djerf, att vilja sätta dem dit. Lagen gifver dem rösträttighet vid de allmänna valen; men opinionen stenar dem, om de våga infinna sig vid valurnan. Kristendomen säger: "Här är icke Jude eller Grek, här är icke tjenare eller fri;" men den religiösa toleransen i Amerika dömer negern och mulatten till särskilda platser, s. k. *niggerseats*, längst bort vid kyrkodörren. Inför sjelfva försoningens altare uttalar hudens aristokrati sitt föraktfulla "oren" öfver den vid dess sida knäböjande Canaans afkomma[1]). Det tyckes sannerligen, som skulle de flesta af den europeiska ansigtsfärgen göra sig den föreställning om Guds rike, att enligt vår Frälsares ord: "I min faders hus äro många boningar", en del af dessa boningar äro uteslutande bestämda för den hvita menniskorasen, och andra, af mera tarflig beskaffenhet, för den svarta; eller ock, som tänkte de, att så framt i en annan verld ingen skillnad göres på färgen, himmelen väl ändå på det hela taget, oaktadt det obehagliga i associationerna, är att föredraga, som det är att förmoda, det i nämnde afseende förhållandet icke är ett grand bättre i fördömelsens boning, der de båda raserna äfven blifva ställda på en slags jemlikhetsfot med hvarandra.

Äfven vid s. k. *revivals*, då den religiösa känslan volkanlikt bryter ut för att under sina brännande lavaströmmar begrafva allt jordiskt och allt hvad som bär prägel af att

---

1) Vid en nattvardsgång, om jag minnes rätt, uti en af NewYorks kyrkor, observerade ett fruntimmer, sedan hon knäböjdt vid altarringen och just i begrepp att emottaga sakramentet, det en svart qvinna låg på knä bredvid henne. I förtrytelse deröfver steg hon genast upp och vände ryggen åt nådabordet. Opinionen ursäktade hennes handlingssätt, och den svarta qvinnan tillsades, att framdeles icke ånyo komma en dylik förargelse åstad, utan vördnadsfullt hålla sig på afstånd tills församlingens alla hvita medlemmar anammat sakramentet.

vara af denna verlden, äfven då intager hudens aristokrati högsätet i de utvaldas församling. Skiljemuren emellan den ena rasen och den andra nedrifves icke en gång af den andeliga enthusiasmen. Inom ett särskilt skrank arbetas på den oomvände svartes nya födelse. När folket i tusendetal på bestämda timmar dagligen strömmade tillsammans, för att på andans tillskyndelse täfla med hvarannan i bön, efter det tidsmått, som hvar och en tilldelad var[1]), — när kyrkorna

1) Vid de stora bönemötena, som för några år sedan voro så allmänna i Amerika, och som skulle gälla såsom bevis på folkets uppvaknande till ett nytt andeligt lif, voro gemenligen vissa ordningsreglor på förhand fastställde, ibland hvilka vid ett tillfälle, det enda då jag bevistade en dylik sammankomst, äfven var, att ingen skulle få bedja eller tala längre, än, om jag minnes rätt, fyra eller fem minuter. Då den ena sålunda på andans uppmaning som bäst höll på att utgjuta sina bönesuckar — jag bekänner uppriktigt, att det stundom förekom mig som voro de mer beräknade att höras af menniskor än af Gud — erinrades han af mötets ordförande, som under tiden satt med sitt ur i handen, det tiden var inne att sluta, hvarefter det blef en annans tur, som dertill anmält sig, att draga den bästa profit han kunde af de honom beviljade minuterna.

Då jag kommit att vidröra detta ämne, må det tillåtas mig, att ehuru det icke står i sammanhang med hvad som i ofvanstående afhandlas, i förbigående äfven omtala en anmärkning, som gjordes vid samma möte dit nyfikenheten lockat mig, och hvilken anmärkning på sitt sätt karakteriserar så väl de ifrågavarande väckelserna, som den verkan extempererade böner ofta medföra. — Der uppstod nämligen en bedjare som icke var särdeles lycklig i sitt föredrag, d. v. s. ur ästhetisk synpunkt betraktadt; rösten var hackande, och orden saknade allt sammanhang — en hop kraftuttryck och exclamationer utan all mening. Det löjliga häruti skulle troligtvis förefallit mig större än det ynkliga, om ej en anmärkning, hviskad mig i örat af en person tätt invid mig, och hvilken till på köpet ansågs höra till de uppväckta, kommit mig att se saken från en helt och hållet allvarsam sida och ytterligare öppnat mina ögon för det verkligen i många fall beklagliga och ihåliga i dylika andeliga rörelser. "*Jag tycker*", sade han "*att när man icke kan bedja bättre, så bör man låta bli. Det stör andakten.*" — I ett obevakadt ögonblick uttalades här en stor sanning, som är väl värd att betänkas af dem, hvilka, förkastande all yttre form för gudstjensten, påstå fastställda böneformulärer vara oförenliga med en gudsdyrkan i anda och sanning. Dessa störa dock icke andakten, hvilket deremot icke sällan inträffar vid extempererade böner, i hvilka det icke är allom gifvet att utmärka sig. Möjligtvis var den omtalade bedjarens bön på den religiösa sammankomsten lika varm och innerlig som någon annans, ja, jag är böjd för att anse den till och med innerligare och uppriktigare än många andras, som voro mera öfvade talare och förstodo att bättre lägga sina ord; men af ett religiöst missförstånd trodde han sig nödvändigt böra till egen och andras uppbyggelse uppträda offentligen; hans gudaktighet, förkastande en häfdvunnen form, sökte att ikläda sig och hämta styrka af en annan, som modet och det ombytliga menniskolynnet gjort till lag för tillfället, och se här huru afsigten ernåddes, så till vida som meningen med hvarje offentligen framsagd bön väl är den, att alla deruti skola förena sig med en gemensam andakt.

ansågos icke rymliga nog för dem, som med våld ville rycka himmelriket till sig, eller snarare, då dessa platser voro alltför alldagliga och vanliga föremål, för att kunna gifva rigtig fart åt den nyväckta enthusiasmen, och man fördenskull uppbyggde ofantliga brädskjul eller förvandlade theatersalongerna till bönehus, inom hvilka folk af olika bekännelser och samhällsklasser församlade sig, för att, som det hette, med ett hjerta och en mun åkalla Herran; äfven då uttalade den hvita gudaktigheten öfver den svarta sitt: "kom icke vid mig ty jag är heligare än du." Man förglömde alla tros-skiljaktigheter, men icke skillnaden i ansigtsfärg. Den andans enhet i hvilken alla skulle ödmjuka sig inför Gud, det fridens band, som skulle omsluta alla, gällde icke negern och mulatten. Så vidt mig är bekant, blef det icke någon af dem förunnadt, att höja sin röst vid dessa religions-expositioner. De hade på de flesta ställen sina sammankomster för sig sjelfva, liksom de i allmänhet eljest uti större städer bilda egna församlingar med nu mera för det mesta prester och predikanter af samma ansigtsfärg.

Denna hudens aristokrati framstår mycket mera skarpt i de fria norra staterna, än i Söderns slafstater. I de sednare är husbondeväldet oinskränkt, och slafegarn förlorar ingenting i värdighet, om han behandlar sina tjenare med en viss nedlåtenhet och förtrolighet, ty hunden och lastdjuret hafva under dessa förhållanden samma rätt som menniskan till sin herres bevågenhet, och hvad han deraf gifver, gör en lika liten förändring i den enas ställning till honom, som i den andras. Men i Norden, der negern hetes vara fri och oberoende, der han ofta förvärfvar en icke så obetydlig förmögenhet, der måste kastskillnaden bibehållas på ett annat sätt, och dess konventionella orättvisa antager här i opinionens fördomar en envåldsmakt, som för den kulörta befolkningen är likaså skymflig och i moraliskt afseende mången gång kanske till och med mer förtryckande, än någonsin slafpiskans på Söderns plantager. Den svarta mannen förklaras t. ex. värdig att tjena vid Herrans altare; han undervisas, examineras och befinnes ega tillräcklig skicklighet att antagas till lärare i församlingen; han göres till prest, för en kulört församling naturligtvis, ty en hvit skulle anse sin kyrka orenad, om han der finge uppträda: men fastän han befinnes värdig till att vara en skaffare till Guds hemligheter,

är han dock icke värdig en plats bland sina embetsbröder, får icke deltaga i deras rådplägningar, har ingen röst vid deras synodalmöten, emottages kanske icke en gång i deras hus annat än som en underordnad varelse, hvilken de konventionella fördomarne icke ens tillåta att man visar vanlig gästfrihet.

Man kan knappast göra sig en föreställning om styrkan af dessa fördomar och till hvad grad de beherrska äfven eljest kristeligt fromma, kärleksfulla, broderligt sinnade menniskor. Under min vistelse i — — kom en svart embetsbroder till staden, han liksom andra för att insamla medel till ett missionsföretag eller annat kyrkligt ändamål. I detta afseende vände han sig icke förgäfves till den allmänna välgörenheten. Det deltagande, hvarmed man omfattade och understödde sjelfva företaget, hade dock knappast en skärf af välvilja att gifva mannen, som skulle utföra detsamma. Jag var händelsevis en gång närvarande då han i sitt ärende inställde sig hos en af presterna i staden. Det var just vid middagstiden, och jag väntade, att den bjudning jag sjelf nyss erhållit, att tillsammans med en annan prest intaga en enkel middagsmåltid, äfven skulle utsträckas till vår svarta embetsbroder; men derpå var icke att tänka. Mannen var dock i sitt sätt och i sin klädsel fullkomligt lika städad som någon utaf oss, och af mina samtal med honom då och sedermera fann jag intet giltigt skäl, hvarföre han icke skulle kunna emottagas i hvilken bildad umgängeskrets som helst. Ansigtsfärgen var dock nog, att utestänga honom derifrån, och den gästfrihet, som vår värd säkerligen icke skulle förvägrat en hvit man äfven af lägre stånd, förvägrades här en, som var icke allenast vår "medbroder i tron", men äfven vår medbroder i embetet. Jag vågade göra en anmärkning öfver det origtiga i ett sådant handlingssätt; men fördomarne voro alltför stora, att af några argumenter kunna öfvervinnas. Att sitta vid samma bord som en neger, att emottaga honom som gäst i familjekretsen — omöjligt! Man försäkrade mig, att jag i den saken kunde göra huru jag behagade, men att om jag till mitt eget hus och till mitt eget bord inbjöd dem tillsammans med vår nyss ifrån sin plats vid dörren afvikne embetsbroder, så skulle de finna sig föranlåtne att afstå inbjudningen, och till och med betrakta förnyandet deraf såsom en förolämpning.

Med all min tillgifvenhet för den nord-amerikanska republiken och det folk, med hvilket jag i så många år sammanlefvat och som hvar och en, som vill vara opartisk, ovilkorligen måste tillerkänna många förträffliga egenskaper, med allt detta kan jag dock icke neka, att i samhället finnas missbruk och brister, samt hos nationen olater och förvillelser, hvilka ibland till och med undanskymma det goda, och som ingen kärlekens mantel är vid nog, att kunna öfverskyla. Ibland detta vet jag intet, hvaremot min känsla har mera upprest sig, än det här omnämnda förhållandet; det är den mörkaste fläck jag vet på den amerikanska frihetsskölden. Slafveriet i Södern, med alla dess gräsligheter, kan förr hvitmenas, än kastskillnaden i Norden, och man hade med mera allvar och kraft bort bearbeta en reform i sistnämnda fall, innan man företog sig, att vilja skrifva i blod en lag om slafvens emancipation. Någonting förfärligare, någonting för menskligheten mera förnedrande än t. ex. negerqvarteren i NewYork och Philadelphia tror jag neppeligen några andra städer i verlden kunna uppvisa. De afskyvärdaste laster och brott hafva der sina tillhåll; det moraliska förtrycket har der skapat ett moraliskt förderf, ett moln på Amerikas himmel, svartare än färgen på den paria-dömda afrikanska rasens ansigtshud.

Medgifvas måste dock, att den fria negerbefolkningen i allmänhet har hos sig någonting lågt och djuriskt, och derjemte ofta en påträngande näsvishet och opassande anspråksfullhet, som gör att man merändels finner det ligga någonting motbjudande uti, att med dem associera sig på en vänligare och förtroligare fot. Der är i sjelfva verket ett något, som man ofta icke kan räsonera sig ifrån, och som låter en känna, att det likväl emellan den hvita och svarta rasen gifves ett afstånd, som är svårt att öfverstiga, och som kanske aldrig kan fullkomligt öfverstigas. För min del är jag, om icke öfvertygad om, dock fallen för att tro, det den sednare, — behandla den huru man vill, gif den hvad fri- och rättigheter som helst, sök att bibringa den den högsta möjliga civilisation och upplysning, — dock som en menniskoras aldrig i intelligens och kultur kan komma att stå på samma ståndpunkt som den hvita rasen. Men detta ursäktar icke orättvisan i den lott, hvartill den för närvarande är dömd af dess hvita bröder i Amerika. Billigheten fordrar

emellertid, det vi också erkänna, att isynnerhet på sednare åren mycket blifvit gjordt till att förmildra denna lott och förbättra den kulörta befolkningens samhällsställning i de fria norra staterna. Skolor hafva för den blifvit inrättade, kyrkor uppbyggda, och opinionens fördomar hafva isynnerhet i Vestern och i Nya England staterna gifvit vika för bättre tänkesätt. Flere sekter, hvaribland isynnerhet qväkarne och moravianerne, jemte de primitiva methodisterne och några presbyterianska och baptist församlingar hafva visserligen utråckt en varmare brodershand åt den färgade mannen, och sökt att glömma ansigtsfärgens olikhet; men med några få enskilta undantag fortfar han dock, att på de flesta ställen i unionen till sina medborgerliga rättigheter och i de hvitas samqväm vara "en träl under alla trälar ibland sina bröder."

De sekter jag här nämnt såsom isynnerhet arbetande på en förbättring i den fria svarta rasens samhällsställning, hafva också varit de, som mest höjt sin röst emot slafveriets vederstyggelighet. Med den bästa afsigt, för hvilken vi måste bära all aktning, hafva de dock visat ett nit, som icke alltid varit visligt, hvarken för vinnandet af det goda ändamålet, ej heller för dem sjelfva. Deras nit har, som jag allaredan antydt, blifvit en fanatism, hvilken liksom all fanatism gjort mera ondt än godt, samt påskyndat det inbördes krig, som möjligtvis eljest kunnat undvikas och hvaraf det ännu är ovisst, huruvida resultatet blifver slafveriets banesår, eller ock dess ytterligare befästande, jemte upplifvandet af den nu förbjudna slafhandelns alla förfärliga gräsligheter. — Dessa sekter hafva på grund af slaf-frågan, i likhet med unionen sjelf, sönderfallit och blifvit styckade i partier. Nordens methodister, ifrande för slafvens emancipation, yrkade att deras trosbröder i Södern ovilkorligen voro förpligtade till att medverka för samma mål, om än de, genom att så göra, måste lida martyrdöden. Detta gjorde att, långt innan man ännu anade den politiska brytning som nu inträffat, de sednare helt och hållet söndrade sig från de förra och bildade ett eget religionssamfund, utan all gemenskap med methodisterne i de fria staterna. På samma sätt sökte Nordens presbyterianer och baptister att i sina konferenser och synoder genomdrifva det stadgande, att ingen slafegare skulle erkännas såsom medlem af kyrkan, eller kunna admitteras till den heliga nattvarden. Deras trosförvandter i Södern

kunde naturligtvis icke godkänna en sådan lag; söndringar uppstodo till lika liten båtnad för slafven som för kristendomen. Under det man i Norden predikade slafvens frigifvande, såsom en gudomlig befallning, förkunnade man i Södern slafveriet vara en gudomlig institusion, som med bibelordet kunde försvaras. Den i förtid väckta, och, hvad medlen beträffade, otillbörliga agitationen gjorde att man å båda sidor gick till lika förderfliga ytterligheter. Striden fördes mellan andans män med andans svärd med samma förbittring och oförsonlighet, som dem vi nu bevittna i den strid, till hvilken man rustat sig med köttsliga vapen. På ett märkbart sätt visade sig äfven i dessa partistrider, huru menniskans öfvertygelse, den må synas aldrig så stark och rotfästad, dock ofta är byggd på en ganska bräcklig grund, huru den mången gång hvilar endast på yttre lefnadsförhållanden, och är mera ett foster af vana, bruk och uppfostran, än af mogen eftertanka och fördomsfri forskning. Vi kunna icke frånkänna de nämnde sekternas prester i Södern likaså varm religiositet, som någonsin de i norra staterna. Otvifvelaktigt funnos ibland dem många aktningsvärda och för kristendomen varmt nitiske lärare; i alla företag hvarigenom, enligt deras bekännelse och åsigter, Guds rike kunde uppbyggas i en syndig verld, gingo de hand i hand med sina bröder i Norden; men slaffrågan uppstod, och samma fanatism som eldade det ena partiet, att upphäfva slafveriet, samma fanatism lifvade det andra i dess upprätthållande. Söderns principer voro i de norra synodernas ögon icke mindre syndiga och okristliga, än Nordens bedömdes af de södra konferenserna.

Den prot. bisk. kyrkan har aldrig tagit någon del i dagens politiska tvister; dess presterskap upptager aldrig till ämne i predikstolen sådana frågor, som egentligen tillhöra deputerade kammaren, icke helgedomen, men hvilka det eljest blifvit ganska vanligt att i stället för Evangelium få höra afhandlas i andra religionssamfunds kyrkor[1]); det är

1) Förkastandet af all fastställd form för den offentliga gudstjensten har naturligtvis gjort predikan till sekterismens Stora Lama och till snart sagdt det enda salighetsmedel, som man tror sig behöfva för att komma in i Guds rike. De populära predikanterne åtnöja sig dock icke med, att med den "dåraktiga predikan" Gud anbefallt, söka "frälsa dem som tro." Nykterhets-reformen och andra reformfrågor, slafveriet, förbund och krig med utländska makter, val af president eller af kongressleda-

till och med högst sällsynt, att en prest af den bisk. kyrkan infinner sig vid valurnan eller vid de vanliga politiska mötena och förberedande valsammankomsterna, och det är nästan utan exempel, att han vid ett sådant tillfälle uppträder som talare[1]). I stifts- och general-konventionerna undvikes lika-

---

möter, samt andra dagens vigtigaste frågor, eller någon tilldragelse, som nyligen timat och ådragit sig en mer än vanlig uppmärksamhet, såsom t. ex. en större eldsvåda, ett skeppsbrott eller någonting dylikt, afhandlas i predikstolen på ett sätt, som gör, att man mången gång är färdig att tro en sådan predikan vara skrifven innan Kristus kom till verlden. De extemporerade bönerna vid den offentliga gudstjensten antaga äfven ofta karakteren af att vara snarare ett yttrande af enskilda åsigter öfver dylika ämnen, än en adress till det högsta väsendet, och sålunda kunna de mången gång betraktas såsom kommentarier öfver en politisk platform.

1) Blott vid tvänne tillfällen gjorde jag ett undantag från den allmänna regeln. Såsom lärare för en främmande befolkning af hvilken många i följd af bristande kunskap i landets språk och eljest ovana vid att sätta sig in uti dess förhållanden, lätteligen kunde falla i händerna på politiska partigängare, hvilka kunde förleda dem, att afgifva sina röster under fullkomligt missförstånd om frågans rätta beskaffenhet, ansåg jag min pligt bjuda mig, icke blott att opartiskt upplysa dem derom, men äfven framställa de åsigter, enligt hvilka det tycktes mig som borde de begagna sig af sin nyförvärfvade medborgar-rätt vid valurnan. Under dessa omständigheter blef min inblandning i de politiska partistriderna också bedömd med mera öfverseende, än det eljest skulle hafva rönt af det kyrkosamfund jag tillhörde. — Den ena gången var vid president-kampanjen 1856, då, oaktadt all min verksamhet och vältalighet, slafparti-kandidaten Buchanan likväl sattes i presidentstolen. Andra gången hade jag den glädjen, att se mitt arbete krönt med bättre framgång. Berättelsen derom torde få gälla såsom ett litet bidrag till afhandlingarne om allmän rösträttighet, och bevisa, huru en allt för vidt utsträckt demokratisk samhällsförfattning långt ifrån att lägga styrelsen i folkets händer, tvärtom lägger den i några få enskilda personers, hvilka just i den lika stämmo-rätten ega en makt, den de eljest icke skulle ega, och hvilken är lika farlig för en sann frihet, som någonsin ett monarkiskt envälde.

Staden Chicago hade länge varit scenen för de största oordentligheter. Det demokratiska partit hade lyckats tillvälla sig en nästan oinskränkt makt. Alla embeten, som allmän rösträttighet kunde tillsätta, voro lemnade åt Tyskar och Irländare. En person, tagen och fängslad såsom ledare i ett upplopp, hade blifvit vald till en af stadens *aldermen.* En annan, innehafvande samma embete, dömdes för bedrägligt förhållande till arbetshuset, hvarifrån, efter att några månader med andra brottslingar hafva huggit sten till gatläggning, han åter utgick och intog sin plats i stadens rådförsamling. Med en sådan styrelse och sådana väktare öfver allmän säkerhet är lätt begripligt, huru förhållandet skulle vara. Domare och andra embetsmän, tillsatte af mobben, behandlade den såsom en trogen bundsförvandt för att fortfarande kunna få behålla sina platser. Dryckenskap och andra laster lemnades att oblygt och strafflöst förpesta komunen. Mordbrand, hemgång, inbrott, rån på öppen gata voro dagliga tilldragelser. Här var ett af de tillfällen, då de bättre samhällsklasserna fingo plikta för sin likgiltighet vid allmänna val och den oförlåtliga overksamhet de för det mesta visa i saker af politisk vigt. Samma fråga, som otvifvelaktigt en gång

ledes alla politiska frågor, och kyrkan har derigenom hittills lyckligen undgått de klippor, emot hvilka så många andra religionssamfund splittrats i nya sektér och partier. Såsom en helt och hållet politisk fråga har den äfven ansett slaffrågan, och derföre aldrig höjt sin röst emot den förhatliga institutionen. Jag lemnar derhän, huruvida kyrkan icke i detta fall gått för långt i grannlagenhet och konservatism. Slaveriet är icke blott ett politiskt ondt, men ett moraliskt, hvilket liksom en kräfta tär på hela samhällskroppen, och det har ofta förefallit mig, som skulle kyrkan, trogen sin kallelse, bort stå fram som ett vittne deremot. Utan tvifvel skulle äfven hon då, liksom andra samfund hafva blifvit

---

skall blifva en lifsfråga för hela unionen, uppstod nu i vårt lilla samhälle. nämligen huru man ur mobbens händer skulle rycka den makt och det inflytande man oförsigtigt åt dem öfverlåtit. Det s. k. *Know-nothing* partiet hade nyligen bildat sig. Nödvändigheten hade framkallat det, och dess principer måste ovillkorligen en gång, något modifierade, allmännare omfattas, så framt det anarkiska element, som omisskänneligen finnes uti det amerikanska folkväldet. icke skall taga öfverhand och förorsaka hela unionens upplösning. Äfven i Chicago sökte nu detta parti att åstadkomma en för vårt samhälle nödvändig reform. Ett nytt val tillstundade. Amerikanarne reste sig i massa, för att välja en Mayor och en styrelse, som kunde återställa ordning i staden, förskaffa aktning åt lagen samt betrygga allmän och enskild säkerhet. De hade dock en mäktig liga emot sig uti Irländare och Tyskar och infödde demagoger, som af naturaliserade medborgare och deras falska frihetsbegrepp skapat sig en häfstång till eget anseende och inflytande. Det var svårt att förmå främlingarne, att förena sig med Know-nothing partiet, hvilket arbetade på att förlänga tiden för erhållande af full medborgarrätt, och hvilket i allmänhet representerades såsom fiendtligt emot naturaliserade medborgare och deras intressen. Detta partis bemödanden vanställdes, och äfven de som väl insågo de rådande missbruken, ville heldre gifva sina röster åt det parti, som skulle låta dem fortfarande känna dessa missbruk, än åt det, som arbetade på deras afskaffande, men hvilket man fruktade såsom farligt för frihet och jemnlikhet. Dessa åsigter delades äfven af en stor del bland de svenska och norska utvandrarne, och skickliga partigängare uraktläto icke att deraf draga fördel. Under sådana förhållanden trodde jag mig böra äfven i politiskt afseende använda det inflytande jag som prest kunde ega, och följden blef, att Svenskar och Norrmän voro, med högst få undantag, de enda främlingar, som denna gång voterade för *the native american ticket*. hvilken genomdrefs just med ungefär så stor pluralitet, som de röstberättigade bland dem utgjorde i antal. Min förtjenst uppskattades utan tvifvel allt för högt. Vid underrättelse om valets lyckliga utgång samlade sig det segrande partiet under fanor och klingande spel på en af stadens offentliga platser; tal höllos och tre skallande *cheers* gåfvos bland annat åt Rev. Mr Unonius och hans landsmän för deras välförhållande. Men i betalning för sin politiska medverksamhet fick Rev. Mr. U. äfven umbära åtskilliga skarpa anfall i tyska och andra demokratiska tidningar, samt dessutom mörka, hotfulla blickar af de i hans grannskap boende Irländarne, hvilket allt gjorde, att han för en tid fann rådligast, att icke gå ut sent på aftnarna.

styckad i tvänne partier; men derhän har det nu i alla fall kommit genom Söderns uppror, och på huru lös grund den dittills bibehållna enheten hvilat, synes bäst af de södra stiftens beredvillighet, att genast vid upprorets utbrott skilja sig ifrån general-konventionen, utelemna bönen för Presidenten, o. s. v. Måhända drefvos de af fruktan till detta steg; men en sådan fruktan vore äfven mera straffvärd än de åsigter, hvilka de såsom kyrkliga korporationer troligtvis hafva gemensamt med de borgerliga samhällen, af hvilka de på sätt och vis utgöra en del. Flere af de södra stiftens biskopar äro nemligen sjelfva slafegare, och såsom ett bevis på, huru införlifvade de äro med den i deras stater bestående institutionen, hafva vi haft det afskyvärda exemplet af en kyrkans biskop, som afklädt sig biskopskåpan och omgjordat sig med svärdet, för att som general ställa sig i spetsen för en brigad rebeller och draga i härnad emot dem, hvilka han fordom välsignat i Herrans namn. Dock jag föres här fram om tiden för min berättelse.

Låt vara, det den bisk. kyrkan handlat visliga uti att icke någonsin i sina konventioner afhandla slaf-frågan; med ledsnad måste jag dock bekänna, att i denna försigtighet legat mer af denna verldens visdom, än den, i hvilken hon såsom ett sanningens vittnesbörd är pligtig att sätta ett exempel. Under det de norra stiften iakttagit en förekommande tystnad, för att icke såra trosförvandterna i Södern, hafva dock dessa uppenbart höjt sin röst *för* slafveriet, och, fastän icke såsom samfund, likväl genom enskilda röster omisskänneligen uttalat sina åsigter rörande detsamma. Till och med prester i Södern hafva afvikit ifrån kyrkans allmänna regel och i sina predikningar upptagit detta, om man så vill, politiska tvisteämne. I en predikan, hållen i närvaro af en af de fordna biskoparne öfver Norra Carolina, och sedermera, försedd med hans förord, af trycket utgifven, heter det: "Ingen menniska och intet menskligt samfund ega rätt, att förklara slafveriet vara oriktigt, och vi kunna tillfoga, att det i den form det för närvarande här existerar, är i fullkomlig öfverensstämmelse med en gudomlig Försyns ordning." En biskop i Södra Carolina framträdde öppet för sitt stift med ett herdabref, hvaruti han fördömde "abolitionismens förhatliga filantropi." Under det att sådana röster läto höra sig *för* slafveriets upprätthållande, hade det

icke varit ur vägen, om man inom kyrkosamfundet i Norden på ett moderat och hofsamt sätt höjt en röst *deremot*, och icke behandlat det såsom varande blott och bart en politisk sak, då man i Södern äflades, att få det erkännt äfven ur religiös synpunkt. Hvem vet, hvad derigenom hade kunnat uträttas? I stället blundade man, liksom unionsstyrelsen sjelf för den fara, som ovillkorligen en gång måste utbryta, gjorde eftergifter och skänkte till och med bidrag till skolor och andra kyrkliga institutioner, vid hvilka icke blott användes slafarbete utan äfven spekulerades i slaf-uppköp.

Huru strängt jag ogillar ett sådant förfarande, måste jag likväl å andra sidan göra rättvisa åt de afsigter, hvarigenom man trodde sig kunna försvara detsamma. Genom att icke öppet uttala sig hvarken för eller emot en sak, som sedan länge söndrat unionen i två mot hvarandra fiendtliga, politiska partier, och som åstadkommit kif och osämja inom andra religiösa samfund, utan att det ringaste vunnits för det goda ändamål man haft i sigte, har kyrkan trott sig bättre kunna befrämja en sann kristelig anda och fördragsamhet inom sitt eget samfund och verka för Evangelii utbredande ibland slaf-populationen. Under det att andra religionssamfund med en otidig ifver yrkade slafvens emancipation och räckte honom dolken i handen, för att han dermed skulle förskaffa sig friheten, arbetade kyrkan för hans undervisning i kristendomen, och sökte att bland både herrar och tjenare utbreda det fridens Evangelium, som, mera allmänt omfattadt och erkändt, syntes vara det enda, som en gång utan blodsutgjutelse och upprorslågor kunde utverka slafvens befrielse. Under det att slafegarn, uppretad emot abolitionismen, som merändels uppträdde i missionärens prestdrägt, förbjöd all undervisning ibland sina slafvar, och heldre lät dem förblifva i ett hednisk mörker, än komma till kunskap i en kristendom, som hotade honom sjelf och det samhälle, i hvilket han lefde, med fullkomlig undergång, vann kyrkan småningom, genom att icke låta Kristi lära uppblandas med politiska partistridigheter, allt mera insteg och inflytande, och för dess presterskap öppnades mången slafkoja, ifrån hvilken Evangelii ljus eljest blifvit utestängdt. På detta sätt har den bisk. kyrkan trott sig kunna uträtta mera godt, än om den öppet uttalat en protest

emot slafveriet, en protest som dessutom icke kunnat ske utan en söndring inom dess samfund. Den har sålunda verkat för en mildare behandling af slafven, öfverlåtande åt en allvis Försyn, att bestämma när och genom hvad ytterligare medel denna verksamhet skulle lända till hans slutliga befrielse, och troende sig på detta sätt bäst kunna förbereda densamma. Detta hade varit godt och väl, om icke omständigheterna i många fall påkallat ett mera kraftfullt uppträdande emot det onda, och om icke försummelsen att göra det inneburit, eller åtminstone haft skenet af att innebära ett godkännande deraf. Så mycket jag än är fästad vid den bisk. kyrkan, icke blott med hela min själs öfvertygelse vid dess bekännelse, utan äfven med hjertats varma kärlek och vördnad vid dess samfund, så måste jag dock med sorg bekänna, att i dess förfarande hvad slaf-frågan angår, röjt sig en fruktan för något, som dess kallelse varit att lida, en svaghet att vilja undgå försökelsen, genom att ropa frid, frid, der det dock visade sig, att ingen frid var. Hade den icke betraktat såsom blott och bart ett politiskt ondt, med hvilket den ansåg sig icke hafva något att skaffa hvad som i sig sjelf är ett socialt och moraliskt, hvaremot, den, såsom sänd att förkunna allt Guds råd, måste uppträda; hade den på samma gång den undervisade slafven om hans pligter och lärande att det var Guds arm och icke hans egen våldsamhet som skulle lossa hans bojor, äfven predikat för slafvens herre, att de för hvilka Kristus lidit döden, icke längre äro slafvar, men älskelige bröder, och att ett system, hvilket undanhåller dem deras kristna förstfödslorätt, är i grund olagligt och orättrådigt, är ett system, som icke slafven men dess herre inför Gud är skyldig att afskaffa: så hvem vet hvad den, med det inflytande den eger i det nord-amerikanska samhället, kunnat uträtta?

Tyvärr råder inom kyrkosamfundet uti de norra staterna i allmänhet samma kastskillnad med afseende på den afrikanska rasen, som uti det borgerliga samfundet. I söndagsskolorna, der man eljest är angelägen om att samla så många barn som möjligt, utan afseende på hvad samhällsklass och bekännelse föräldrarne tillhöra, vet jag mig ännu aldrig hafva sett ett af det kulörta slägtet. På några ställen lära, efter hvad jag hört, fördomarna i detta afseende gifvit med sig, men i allmänhet skulle det anses högst otill-

börligt, att låta ett negerbarn få intaga sin plats vid sidan af de hvita, för att undervisas i en lära, som säger: I ären alla bröder. Der den svarta befolkningen icke har sin egen kyrka och söndagsskola, lemnas för det mesta dess uppväxande slägte i lika så mycken om ej mången gång större okunnighet i kristendomen, än de trälfödde på Söderns plantager. För det allmänna theologiska seminarium i New-York, inrättadt under öfveruppseende af samteliga biskopsstiften, såsom ett undervisningsverk för kyrkans hela presterskap, gäller det stadgande, att "hvar och en, som inför fakulteten kan framlägga ett betyg öfver, att han blifvit admitterad till s. m. kandidat, under uppfyllande af alla de villkor, som den prot. bisk. kyrkans statuer föreskrifva, skall såsom student antagas vid seminarium." Icke dess mindre hafva personer af afrikanskt blod, som vid andra kyrkans undervisningsverk genomgått den förberedande lärokursen, blifvit förvägrade tillträde till lärosalarne i detta seminarium och derifrån utvisade[1]). Visserligen hafva många röster pro-

1) En mulatt, Alexander Crummel, som på fullkomligt lika fot med mer än hundrade hvita studenter genomgått Oneida institut, en den biskopliga kyrkans läroanstalt i vestra New-York (hvilket bevisar, att dock icke allestädes samma grymma fördom är rådande), anhöll att blifva antagen vid det allmänna theol. seminarium, för att der fullborda sina studier till prestexamen. Förvisad derifrån, begaf han sig sedermera, om jag icke misstager mig, till England, i hvars kyrka han blef emottagen som en broder och aktad medtjenare. Ett utdrag ur hans dagbok torde mer än något annat belysa det förhållande, jag här anmärkt.

"Okt. 10. — Sistledne onsdag undergick jag min examen inför seminarii fakulteten, och antogs till en medlem af profeternas skola.

"Okt. 11. — Gjorde min uppvaktning hos biskopen, som var missnöjd med det steg jag tagit, att söka inträde i seminarium. Synes befara svårigheter i följd deraf, och tror att Södern, hvarifrån de erhålla stora kontributioner, skall göra invändningar deremot. — Ännu har jag icke erfarit någon olägenhet ifrån de studerandes sida, men blifvit af dem bemött med godhet. — Jag har likväl ansett klokast, att för närvarande icke infinna mig vid seminarium. — Så vidt möjligt är, skall jag i all min bedröfvelse handla i öfverensstämmelse med min kristna bekännelse, och, i stället för att gifva efter för en sårad känsla, med undergifvenhet foga mig i allt: men denna undergifvenhet skall icke i någon mån kunna förmå mig, att visa den trälaktiga underdånighet, som karakteriserar en lägre varelse. — Jag skall intaga en oberoende ställning, och om så en grym fördom drifver mig bort från den helgade tröskeln till en religiös undervisningsanstalt, måste jag, den svagare, finna mig deruti och gifva efter för en högre makt. Jag lemnar mig och min sak i dina händer, O Gud!

Okt. 12. — Jag besökte åter vår andelige fader, för att begära hans råd i min närvarande brydsamma belägenhet. Han lät mig tydligt förstå, att i hans tanke det vore rådligast, att jag icke såsom en vanlig student sökte inträde vid seminarium, utan

testerat deremot, deribland den nyligen afledne, för sitt höga kyrkomannaskap mycket klandrade, men såsom en kyrkans

---

fastän jag redan der erhållit ett rum och flyttat dit, i tysthet lemnade detsamma. Han sade vidare, att jag väl kunde bevista föreläsningarne och begagna mig af de förmåner, läroverket egde, men att jag icke skulle anse mig vara en verklig studerande medlem deraf. Aldrig, aldrig, skall jag göra det!

"De skäl biskopen åberopar äro följande:

„Att seminariet emottager ett betydligt understöd och många studerande ifrån Södern, och följakteligen, om de bevilja en färjad man lika rättigheter med de hvita uti läroanstalten, skall Södern möjligen undanhålla sin hjelp och använda sitt inflytande, att ingen söder om Potomac vidare kommer att bevista seminariet. Såsom institutets högsta styresman och vetande de tänkesätt och fördomar som råda i Södern kan jag icke riskera att till ett sådant pris låta er erhålla fullt medlemskap i seminariet."

"I följd af den allmänna opinionens lättretlighet vid frågor af så ömtålig beskaffenhet som denna, och i följd af er välbekanta och nära förbindelse med den färjade folk-rasen, är det ganska sannolikt, icke allenast att institutionens anseende skall komma att lida, men att äfven ibland de studerande stridiga tänkesätt göra sig gällande, som kunna förorsaka att många af dem lemna seminariet." — "Jag tror att dessa äro de tvänne väsendtliga orsaker, som gör att biskopen sätter sig emot mitt antagande vid seminarium. Men den utväg han föreslår, nämligen att jag skulle vara en slags tallrikslickare i läroverket, är likväl någonting så ytterst motbjudande för mina känslor, att jag icke kan följa den. Kan jag icke blifva ordentligt admitterad såsom studerande, så lemnar jag inrättningen; men lemnande densamma, skall jag icke nära någon bitter känsla emot fakulteten och mina vänner. Det är en grym fördom, som motvilligt stöter mig bort ifrån dörren och gör, att äfven de som göra stora anspråk på fromhet och gudaktighet säga till mig: "Stanna du der, ty jag är heligare än du!"

"I allt detta skall jag likväl foga mig såsom det egnar en kristen, men tillika bevara de känslor af oberoende, hvilka såsom menniska jag icke kan förneka. Jag är skyldig Rev. Messrs Berrian (den nuvarande pastorn för den största biskopliga församlingen i New-York) och Lyell min innerliga tacksamhet för det ömma deltagande de visat mig. De synas hjerteligen beklaga de svårigheter, som uppresa sig i min väg.

"Efter mogen eftertanke kan jag icke undertrycka den mening, att biskop O. gör orätt uti, att gifva efter för hvad han sjelf benämner en ogudaktig fördom i samhället. Om denna fördom är origtig, så borde han, tyckes det mig, motstå den utan att fråga efter följderna. Om personer i hans ställning gynna eller tolerera densamma, så göra de sig delaktige i annans mans synder. Han säger att Försynen en gång skall öppna väg till ett bättre; men skall väl Försynen genom ett underverk verka en förändring? Vi få icke bida derpå. Gud verkar genom de medel han en gång bestämt, och dessa medel måste begagnas af dem, som äro redskap i Hans hand — menniskorna. Och hvilka äro väl mer passande dertill än de, som innehafva höga embeten, stå högt i anseende och äro utrustade med stora gåfvor? Isynnerhet böra de, åt hvilka blifvit ombetrodt att predika Evangelium, som lärer barmhertighet, rättfärdighet och sanning, gripa verket an. Hvad som gör min sak ännu mera tryckande och förfärlig är, att biskopen säger, att om det äfven kunde antagas det jag icke egde en enda droppa afrikanskt blod i mina ådror, så är likväl min identitet med de•

väktare förtjenstfulle och rikt begåfvade biskop Doane i New-Jersey; men de hafva dock varit för svaga, att öfvervinna en fördom, hvars egentliga namn är grymhet. Kyrkan fruktade, att gå miste om de kontributioner, som inflöto från de södra stiften; hon fruktade att uppreta mobben i Philadelphia; hon vågade icke träda fram emellan de döda och de lefvande: hon kunde derföre icke förtaga plågan. Äfven sedan en person af afrikanskt blod blifvit invigd i predikoembetet är han icke af sina bröder betraktad som en jemlike. Den svarte presten, vare han än af den mest oklanderliga frejd, är förnekad säte och stämma i sin kyrkas konventioner. Pennsylvaniens biskops-stift har antagit en särskild canon, som förbjuder den afrikanska kyrkans i Philadelphia representationsrätt i stiftets konvention och utesluter dess pastor från säte vid densamma. Detta orättvisa förhållande har på sednare tider gifvit anledning till ganska lifliga debatter vid de årliga stiftsmötena; många ädla prester och lekmän hafva yrkat på upphäfvande af ofvannämnde canon; stiftets utmärkte och ädelsinnade biskop verkar sjelf för, att den afrikanska församlingen måtte i likhet med alla andra församlingar i stiftet erhålla säte och stämma vid de årliga konventionerna; men alla försök i denna rigtning hafva hittills strandat emot den mera allmänt rådande fördomen. Att under sådana förhållanden så många af den afrikanska rasen likväl förenat sig med den biskopliga kyrkan, och att den ibland dem eger flera prester, är, i sanning, underligt

---

färgade rasen en tillräcklig orsak till att seminariets dörr för mig måste tillslutas. O-hyggliga inkonseqvens!

"Okt. 13. — Hade ett afgörande samtal med biskopen i detta smärtsamma ämne. Han var bestämd i sitt beslut, att seminariets fördel, min egen trefnad och mitt folks väl fordrade det jag i tysthet drog mig tillbaka och fortsatte mina studier privat för någon prest. Han framkastade åter sitt förslag, att jag kunde bevista föreläsningarne vid seminariet, utan att antagas till student, hvartill jag icke kunde förmå mig att samtycka, då detta vore att uppoffra så väl mina känslor som menniska, hvilket jag icke kände mig benägen att göra, och derjemte att uppoffra mina grundsatser, hvilket jag är öfvertygad om, de mera högsinnade ibland mitt folk icke skulle tillåta, att jag underkastade mig.

"Jag kan icke annat än betrakta mitt förhållande såsom högst eget, inveckladt i många svårigheter, och slutligen måhända bringande blygsel och skam öfver institutets vårdare och styresmän. I dag är jag i närvaro af alla studenterna förvisad ifrån seminariet, och i himmelens åsyn från profeternas skola."

Ofvanstående är hämtadt ifrån *A History of the Prot. Episc. Church in America by Samuel Wilberforce, Bishop of Oxford.* N. Y. 1849.

och bevisar det inflytande kyrkan eger, oaktadt de brister med hvilka dess samfund är behäftadt. Vi kunna likväl hoppas, att en bättre anda skall göra sig gällande äfven i ifrågavarande afseende, och flerstädes förmärkes redan, det kyrkan i de fria staterna erkänner sin pligt, att arbeta för den färgade rasens förädling och förbättrade samhällsställning. Ännu tillhöra dock de flesta af denna ras, som omfattat någon viss trosbekännelse, methodistiska och baptistiska föreningar.

KAPITLET XIX.

Besök hos Mr. M. — En republikanares tafle-galleri och monarkiska sympatier. — En flygtig blick öfver landets politiska förhållanden. — Dess aristokrati. — De bättre klassernas passivitet i politiskt afseende. — Allmänna val. — Scener vid kongressens sammankomster. — Politici. — Korruption, brott och oordningar. — Utdrag ur några amerikanska tidningar. — Allmän rösträttighet. — Främlingars inflytande i politiskt och sedligt afseende. — De båda verldsdelarne, Europa och Amerika, vid sidan af hvarandra.

En dag i Philadelphia gick jag för att besöka Mr. M., en ansedd jurist derstädes och egare af en icke så obetydlig förmögenhet. Ifrån hans elegant möblerade embetsrum visade man mig in uti ett, innanför detsamma varande förmak, utvecklande all den lyx, men derjemte beqvämlighet, som man merändels alltid finner förenade hos de mera välmående klasserna. På det uppslagna divansbordet lågo en mängd dyrbara praktverk, vittnande om egarens smak för de sköna konsterna, men på de rikt tapetserade väggarne förmärktes endast tvänne större oljefärgstaflor, hvilka vid närmare betraktande jag till min stora förundran fann vara mästerligt utförda porträtter, det ena föreställande kejsar Nicolaus i Ryssland, det andra furst Metternich. Innan jag ännu hunnit hämta mig ifrån min öfverraskning, att finna de enda dylika prydnaderna i rummet utgöras af dessa porträtter, inträdde Mr. M., till hvilken jag yttrade min förvåning öfver att så oförmodadt hos en medborgare i den fria republiken möta dessa despotismens i Europa förnämsta representanter, med hvilkas bilder han par preference tycktes hafva velat pryda sin våning. “Ja,“ sade han, “tro icke, att det är af en blott slump, som dessa porträtter fått en

plats i mitt förmak, eller derföre att de äro verkliga mästerstycken. Jag hyser verkligen en slags beundran för dessa båda personer, såsom representerande ett system, emot hvilket jag ingalunda är intagen af så mycken ovilja, som ni kanske förutsätter på grund deraf att jag är Amerikanare. Jag vill visserligen icke påstå en despotisk styrelse vara den bästa, men tusende gånger hellre underkastar jag mig den samhällsförfattning, som dessa tvänne personer sträfva att upprätthålla och försvara, än den mobbstyrelse, under hvilken vi för närvarande skråla omkring frihetsbaneret här i landet."

Detta yttrande framkallades icke af en tillfällig förargelse öfver de excesser, som då begingos i staden, och hvilka jag i början af föregående kapitel omtalat, men det låg deri en mera bestämd åsigt, som jag har all anledning tro vara delad utaf ganska många bildade Amerikanare, fastän de icke lika öppet uttala den som Mr. M. Skulle dem föreläggas ett val, så tviflar jag likväl på, att de ville sönderrifva sin *Declaration of Independence*, och i dess ställe godvilligt foga sig under några enväldets ukaser; men en annan fråga blefve det måhända, om ett inskränkt monarkiskt "Wi med Guds Nåde," på något lämpligt sätt kunde åvägabringas. Medgifvas måste ock, att i följd af den allt för vidt utsträckta allmänna rösträttigheten och den lätthet, hvarmed de tusende af dräggen i Europa, hvilka årligen landa på dessa stränder, förvärfva sig suveränt medborgarskap, de allmänna ärendernas förvaltning, lagskipningen och många oordentligheter som begås, och hvilka lagens arm är för svag både att straffa och förekomma, gifva anledning till att önska en ny sakernas förändring. Men för en sådan förändring behöfves icke ett nedbrytande eller upphäfvande af det system, som ligger till grund för den nord-amerikanska samhällsförfattningen. Det är endast missbruken deraf, hvilka såsom utväxter men ingalunda såsom naturliga skott blifvit inympade derpå, som måste bortryckas, och bortryckas måste de, så framt icke hela systemet skall ramla öfver ända. Och detta åter beror förnämligast på de högre och mera bildade samhällsklasserna sjelfva. Det är deras, och icke så mycket den fria samhällsförfattningens fel, att statsskeppet, när det ropas: "Alla man på däck," stundom tyckes vara färdigt att kantra öfveranda, och företer scener

af den mest vilda oordning och förvirring, alla sträfvande att komma till rodret och ingen villig att refva seglen. De som bäst skulle förstå att kommendera manövern eller eljest intaga sin rätta post, krypa ner i tågrummet, och de som borde hållas i tågrummet, stoltsera på halfdäck.

Man talar om en penningearistokrati i Amerika, men i politiskt afseende är dess inflytande måhända mindre der, än i något annat land; den föraktar ett sådant inflytande och inskränker sig till det, som den kan utöfva på börsen; öfver massan har den egentligen intet annat företräde och söker intet annat företräde, än den yttre lyxen. Likaså förhåller det sig med de andra mera bildade samhällsklasserna; i politiskt afseende hafva de på det hela taget intet anseende och fråga icke heller efter att förvärfva sig det. Sannt är, att den studerade mannens, läkarens, prestens, och andra sådana vetenskapligt bildade personers, med undantag möjligen af några juristers, ringa politiska anseende och inflytande, liksom den ringa lön de i allmänhet åtnjuta, härleder sig derifrån, att bildningen i Amerika är mera jemnt fördelad på alla samhällsklasser, än förhållandet är i de flesta europeiska länder; sannt är likaledes, att detta också till en del kan tillskrifvas alla medborgares politiska jemlikhet, hvilket hos massan af medelmåttigt bildade menniskor tyckes alstra den föreställning, att en större kunskap och högre intellektuela förmögenheter, i allmänhet taladt, icke äro någon tillräcklig grund för större utmärkelse och större anseende i samhället — hvarje arbetskarl man möter på gatan, betraktar sig såsom lika kompetent att yttra sin mening öfver de mest invecklade frågor, som den hvilken genomgått de högsta läroverk, och vid alla offentliga folkförsamlingar och val synas massorna hellre benägna, att låta sig ledas af de mindre upplysta bland sina medborgare, än af dem, som i kunskap och bildning äro dem öfverlägsna — men allt detta oaktadt, ligger dock den förnämsta orsaken till den större politiska makt, som vi finna att massan utöfvar framför så väl de mera förmögna som de mera bildade samhällsklasserna, och följakteligen äfven orsaken till alla de grofva politiska misstag som begås under hvad som med rätta i många fall förtjenar namn af mobbstyrelse, jemte orsaken till dessa för den fria samhällsförfattningen vanärande gatu- och kongress-uppträden, vid hvilka den

handlande personalen är nästan densamma på det ena stället som på det andra — orsaken till allt detta ligger förnämligast just hos de förmögna och bildade klasserna sjelfva och ingalunda samhällsförfattningen. De nämnde klasserna hafva nämligen, som jag här påpekat, i allmänhet tagit sin hand ifrån republiken; de anse allmänna ärender, eller statsärender — hvad de komunala angår, så är förhållandet helt annorlunda — såsom någonting, hvarmed de egentligen icke hafva att göra, och hvaruti de icke känna sig skyldiga att taga någon särdeles verksam del; åtminstone bekymra de sig icke om, att i behandling och afgörande af sådana saker intaga den plats, som de borde intaga, och som ganska säkert skulle lemnas dem, om de ville intaga den. De som sjelfva bäst uppskatta och veta att underkasta sig lagbunden frihet och ordning, äro de som genom sin overksamhet gifvit friheten till pris åt massan, att deraf göra sig skökolemmar. Deraf sanningen af hvad jag en gång hörde en af Amerikas mest utmärkte tänkare och skriftställare yttra, när samtal väcktes om de aristokratiska elementerna i europeiska samhällen: "Här," sade han, "hafva vi hvarken bördsaristokrati, eller penninge-aristokrati, men vi hafva *an aristocracy of villany.*"

De mera aktningsvärde och bättre Amerikanarne visa i allmänhet allt för stor likgiltighet för det politiska och för statsangelägenheter. Många af dem deltaga icke en gång i de allmänna valen. Vid ett af dessa val, som försiggick under min vistelse i New-York, och hvarvid jag hade svårt att bana mig väg genom den stojande folkmassan, kom jag in till en handlande på hans kontor, och vid talet på huru lifligt det gick till på gatan utanföre, frågade jag, om han allaredan varit vid valurnan, för att der aflemna sin röst. Han tycktes högst förundrad öfver att jag kunde göra honom en sådan fråga, och svarade att sådant der öfverlät man åt mobben och *the young men.* Samma åsigt har jag funnit hos en mängd andra uti samma samhällsställning. Under sådana förhållanden är det icke underligt, att vi i den amerikanska administrationen finna så mycket, som kan få namn af slyngelaktighet. Några medborgare, tänkande mer på sina egna affärer än på det allmänna, (härvid skola vi dock alltid komma ihåg, att komunala ärender och företag härifrån göra ett undantag, och att det knappast finnes någon,

som icke åt dem egnar både en större uppmärksamhet och verksamhet) vilja icke på politiska saker förspilla en tid, som de tycka sig bättre kunna använda till större gagn både för sig sjelfva och andra. Andra åter tänka, det lönar icke mödan att söka hämma forsen i dess fall; väldet har en gång kommit i den råa massans händer, och det är förgäfves, att söka rycka det bort derifrån. Många, när jag uttryckt min förundran öfver deras overksamhet i saker, vid hvilka det tyckts mig vara hvarje medborgares pligt att samvetsfullt handla och utöfva den makt, som samhället gifvit honom, hafva svarat, att det nog går bra ändå, fastän det tyckes som ginge det litet på sned emellanåt; skulle omständigheterna förvärras och det bli allvare af, så skulle de nog veta att blanda sig i saken och ställa allt till rätta. — Det har, ty värr, blifvit allvare af på ett sätt som de icke kunde tänka sig, och för sent hafva de funnit, att med irättaställandet hafver sig icke så lätt.

Denna de bättre klassernas uraktlåtenhet i hvad som rör politiska förhållanden har man bäst tillfälle att se vid de allmänna valen. Med undantag af tidigt på morgonen, då några få af mera *respectable citizens* infinna sig vid valurnan, ser man der hela dagen om icke annat, än till större delen de lägre, ja icke ens de lägre, utan för det mesta de lägsta folk-klasserna. Uti de större städerna äro några valdistrikter, inom hvilka populationen förnämligast utgöres af mera förmögna personer eller sådana som tillhöra den s. k. bättre samhällsklassen, och der kan det väl hända, att man på den tid af dagen, som icke räknas till affärstimmarna, påträffar en och annan, hvars yttre tillkännagifver den verkliga gentlemannen; men i allmänhet äro dock de olika folkklasserna temmeligen uppblandade med hvarandra i alla valdistrikter, och gå när man vill till valurnan, så finner man pöbeln derstädes spela hufvudrolen. En bättre klädd karl eller en, som är mån om sitt anseende, finner sig likasom generad, att uppträda just der, hvarest den beprisade jemlikheten och det fria medborgarskapet fira sin största triumf. Icke sällan förefalla äfven vid dylika tillfällen de största oordningar och blodiga slagsmål, så att det på några ställen blifvit till ett ordspråk att voterings-sedeln aflemnas på spetsen af bowie-knifven eller genom revolver-mynningen. De som icke äro fallna för sådana bragder, hålla

sig derföre gerna på afstånd. Att hvad som skulle kunna kallas de mera respektabla samhällsklasserna för det mesta icke taga någon del i politiska affärer, derom öfvertygas man äfven i senaten och representantkammaren. Jag vill visserligen icke påstå, att alla, hvilka det medborgerliga förtroendet ställer på denna den vigtigaste post i ett fritt samhälle, höra till mobben; — män med de ädlaste tänkesätt, med stora egenskaper både som statsmän och talare hafva uppträdt i kongressen; men de scener som der passerat och äro verldsbekanta, den lagstiftande församlingens uppenbara våld emot all lag och ordning, uppträden, som om de tilldrogo sig på den simplaste krog och bland pöbeln af pöbeln, skulle vara en skandal för det samhälle som tolerade dem och lät dem gå ostraffade — allt detta, som uti kongressen nästan dagligen förefaller, bevisar oemotsägligt, att i allmänhet landets representanter ingalunda äro värdiga den plats de bekläda. Man behöfver icke passera många timmar i Washington, för att öfvertygas om att så är förhållandet. Europeiska tidningar hafva vetat omtala, huru under sjelfva sessionerna i kapitolii fridlysta rådsalar den ena senatorn med hugg och slag öfverfallit den andra. År 1856 blef den gamle, aktade senatorn Sumner ifrån N. Y. under senatens sammanträde så illa slagen af senatorn Brooks från Södra Carolina, att han måste bäras ur rådsalen och aldrig mer återvann sin helsa. Diskussionen rörde slaf-frågan. Intet straff följde på våldet, annat än att B., huru mycket än hans handling försvarades och sedermera till och med som en förtjenst belönades af det parti han tillhörde, måste efter en tid i tysthet lemna kongressen. Tyvärr, endast ett exempel ibland många. Dylika mandater hafva dock förnämligast blifvit utförde af ridderskapet från de södra staterna[1]).

---

1) För att gifva läsaren en föreställning om. huru det tillgår under sessionerna i kongressen, vill jag här anföra en scen, som passerade i representantkammaren år 1858. Dylika scener äro för öfrigt någonting ganska vanligt. Sessionen hade räckt öfver midnatt, och representanterne voro för det mesta sysselsatte med att votera "ja" och "nej" till propositioner om att adjournera, under tiden ätande smörgåsar, rökande cigarrer eller sofvande i sina ländstolar.

Mr Grou, deputerad från Pennsylvanien, efter att hafva yttrat några ord emot en motion som skulle hänskjutas till omröstning, lemnade sin plats och gick öfver till den andra ändan af salen. Mr Keitt ifrån Södra Carolina ställde sig i hans väg, sägande att han icke hade någonting der att göra. — Mr. G. anmärkte: "Detta är

Det är dock icke så mycket inom, som icke fast mer utom rådsalarna, som man under kongressens sammanträden i Washington bäst kan öfvertyga sig om till hvad klass i samhället landets representanter egentligen böra räknas. Unionens hufvudstad är då en tummelplats för alla möjliga slags utsväfningar, och man skulle tro den snarare vara ett säte för laglösa dryckesgillen och upproriska våldsverkare än för dem, som nationen valt till sina ombud.

En dag under kongressens sammanträde år 1856 gick Mr. Herbert, kongress-ledamot ifrån Californien in på ett af de större offentliga hotelen för att spisa frukost. Tiden var långt framskriden på f. m. och den vanliga timman för frukostspisningen längesedan förfluten, hvilket uppassaren tog sig friheten att anmärka, sägande att det var värdens uttryckliga befallning, det ingen frukost fick serveras denna timma af dagen. Mr H., i likhet med de flesta kongress-ledamöter alltid försedd med mordvapen, drar upp en revolver ur sin ficka, fattar uppassarn, till födseln Irländare, med den ena handen och skjuter honom genom hjertat med den andra. Flere personer voro närvarande vittnen till den afskyvärda handlingen. “Här,“ säger en tidning, “är ett uppenbart mord begånget midt på ljusa dagen, begånget af en kongress-ledamot, af en som är vald, och som högtidligen svurit, att upprätthålla landets lagliga konstitution, — af en, som på en gång representerar sitt lands värdighet och dess legislativa myndighet, af en, som, om han kom i främmande land, med rätta kunde hafva anspråk på att blifva

---

ett fritt rum, och hvar och en har rätt, att gå dit han vill. — Mr K. steg då fram och frågade G., hvad hans mening var med att svara honom på det sättet. — G. återtog: “Jag menar just hvad jag sade; detta är ett fritt rum, och jag har rätt, att gå hvar jag vill.“ — K., fattande G. om strupen, sade: “Jag skall lära er, att ni är en förb—d svart-republikansk åsna.“ — G., görande sig lös, yttrade: “Jag står hvar jag vill här i salen, och ingen negerdrifvare skall klatscha sin piska öfver mitt hufvud. — K. grep G. på nytt om strupen, och G. slog undan hans hand för andra gången. — K. gjorde åter ett anfall, hvarpå G., som under tiden visat sig ganska lugn och undfallande, med ett slag fällde sin motståndare till golfvet. — De båda partiernas vänner rusade på en gång upp från sina platser, hvar och en till undsättning för sin partiman. Ett fullständigt slagsmål uppstod midt framför talmannens stol, republikaner och demokrater tilldelande hvarandra väldiga hugg. — Talmannen befallte ordning, men utan att blifva åtlydd. Han inkallade slutligen den vakthafvande embetsmannen (The Sergeant-at-arms). Denne trängde sig med sin staf och sina assistenter midt i tumultet; striden var ganska allvarsam och fortfor en lång stund, innan det lyckades honom, att skilja kämparne åt.

bemött såsom en det amerikanska folkets representant, såsom en af denna republiks styresmän. — Och hvad är följden? Försöka lagens handhafvare, så uppenbarligen skymfade genom en sådan gerning, att få den högt uppsatte brottslingen straffad? Tillväxer deras medborgare-mod i förhållande till den förfärliga missdådarens ställning i samhället? Nej, långt derifrån. Lagens handhafvare äro just de som i ögonblicket sätta sig ihop, för att beskydda mördaren och omintetgöra ändamålet med domaremakten. Polischefen herbergerar i sitt eget hus den hedervärde (*the honorable*) brottslingen, sålunda sättande honom straxt i en helt annan kategori än vanliga missgerningsmän; advokat-fiskalen infinner sig icke vid målets preliminära undersökning; de två domarne komma öfverens om, att vara af olika mening, men ingendera säger oss, hvilken som var för, och hvilken som var emot att sätta brottslingen på fri fot utan borgen;[1]) slutligen fordras en borgen på 10,000 dlrs för missgerningsmannen, som dagen derpå med blodbestänkta händer uppträder i representant-församlingen och intager sin plats ibland landets lagstiftare. Men det skändligaste återstår ännu att berätta. Hade Herbert blifvit ertappad som ficktjuf, så hade han visserligen i ögonblicket blifvit utvisad ifrån representantkammaren. I närvarande fall föreslå några ledamöter, drifna af pligtkänsla och aktning för landets anseende, att en undersökning måste ske. På denna proposition följer en skamlig debat, och resultatet är, att förslaget förfaller med 79 röster emot 70.“ — Äfven detta är, tyvärr, endast ett exempel ibland många[2]).

---

1) Ett stort fel i den amerikanska lagstiftningen är, att nästan vid hvarje förbrytelse, brottslingen kan emot borgen ställas på fri fot, tills domen afkunnas. Det gifves följakteligen intet straff, ifrån hvilket man ej kan friköpa sig med penningar. Millionären t. ex. anklagas för mord, och ådömes att ställa borgen på 10,000 dollars. Mördaren går omkring, fri och ledig, med hela verlden öppen för sig. Om han fruktar att blifva fälld, gifver han gerna borgesmannen de 10,000, och frälsar sig sjelf genom flykten med sin återstående förmögenhet. — Om några år kanhända kommer han tillbaka, allt är glömdt, och om lyckan är god, blir han vid nästa val medlem af kongressen.

2) Såsom åtminstone till en del försonande det afskyvärda i förfarandet, må förtäljas, att Herbert vid sin återkomst till den stat, som hedrat honom med representant-kallet, bemöttes med allmänt förakt. Till och med pöbeln i Kalifornien ville icke hafva något umgänge med honom. Domstolens och Kongressens förfarande vid detta tillfälle är emellertid ett exempel på, att man lika litet under en statsförfattning, som

Men hvad är orsaken till detta olyckliga förhållande, att landets styrelse, att både lägre och högre embeten i allmänhet lemnas i händerna på sådana personer, hvilka väl mången gång icke sakna skicklighet för de platser de innehafva, men deremot så sällan besitta den värdighet och förtjenst i öfrigt, som man eger rätt att vänta sig af dem, som stå på det borgerliga samhällets höjder? Nog eger landet fullt upp af tusende gånger värdigare medborgare, med lika stor om ej större skicklighet för ett sådant kall, än de, som nu vanligtvis dertill utväljas. Orsaken är helt enkelt den här antydda, att de förmögnare, mera bildade och, i ordets egentliga bemärkelse, bättre klasserna nästan helt och hållet dragit sig ifrån det politiska lifvet. Köpmannen som ligger i vidlyftiga affärer; till och med farmern som för sin bergning måste egna all sin tid åt sitt jordbruk; vetenskapsmannen, sysselsatt med sina forskningar; läraren sysselsatt vid läroverket, presten i sin församling, doktorn med sin praktik, juristen likaledes o. s. v. alla sådana personer vilja icke försumma deras egentliga kall, för att ligga året om i Washington; ännu mindre resa land och rike omkring, för att som politiska partigängare orera och electionera till de förestående valen. Det har derföre bildat sig så godt som ett eget stånd, eller skrå, som man skulle kunna kalla det politiska; politiken har blifvit ett slags yrke, och här, liksom på många andra ställen, när man en tid på andra vägar förgäfves sökt att se sig sjelf till godo, och misslyckats i sina enskilta planer, så får man en förunderlig ifver att blanda sig i statsangelägenheter och att tänka på det allmänna bästa; man blifver patriot och aspirerar efter medborgerligt förtroende. På detta sätt eller af andra orsaker har här uppkommit en slags samfundsklass, som nästan

---

under en annan får vänta sig någon fullkomlighet. Man pratar mycket i monarkiska samhällen om -partiskhet vid högre uppsatta personers tjenstefel och förbrytelser; det heter, att man hänger de små tjufvarne, och låter de stora gå o. s. v. Men må man med de exempel härpå, som kunna inträffa, jemföra sådana händelser, som den här omtalta, jemföra den rättighet som gifves, att ställa borgen i brottmål, och af hvilken endast den förmögnare kan begagna sig; må man vidare taga i betraktande det till en oupphinnelig höjd utvecklade korruptions-system i detta samhälle, der folkväldet är rådande, — och man skall sannerligen finna, att den s. k. likheten inför lagen är lika ofta, om ej mera ofta, ett blott skuggspel under folkpartiernas täflan om öfvertaget, som under den monarkiska gunsten och inflytandet.

uteslutande egnat sig åt politiken, genom den söker sin bergning, och icke har stort annat att göra, än att arbeta för det politiska parti de tillhöra. De äro merändels så kallade *stump speakers*, som i valagitationerna hafva deras egentliga verksamhets-krets, fara omkring i städer och byar för att harangera menigheterna, utveckla partiets platform, nedsvärta motpartiet och dess koryfeer, till skyarne upphöja den egna ligans kandidater, det vare sig att man antingen sjelf är en af dem, eller ock att man blott gjort sig till en trumpetstöt för andra, genom hvilkas upphöjelse man alltid kan hoppas på att få några smulor med af, som vi i Sverige säga, kronans kaka. Det stånd, som på så sätt bildat sig och erbjuder sin tjenst åt det allmänna eller rättare åt något af de politiska partierna, består just icke af samhällets mera respektabla medborgare. Åtminstone äro högst få, som hafva anseende deraf. När man om en person hör sägas, *he has turned a politician*, han har slagit sig på politiken, så vill det ungefär säga detsamma, som att hans reputation just icke är den bästa, att han är en person, med hvilken man är mindre angelägen om att stå i ett förtroligare umgänge. Från en sådan person håller man sig gerna på afstånd, eller rättare, han har sjelf i följd af sitt yrke associerat sig med en samhällsklass, emellan hvilken och en, genom bildning eller annan lefnadsställning, högre uppsatt, äfven den demokratiska samhällsordningen upprest en skiljomur, som, åtminstone hvad umgängeslifvet angår, icke så lätt öfverstiges.

De som nu åtminstone så mycket befatta sig med politiken, att de votera vid de allmänna valen, eller möjligen också på ett eller annat sätt äro verksamma vid uppställandet af den platform, uti hvilken partiet ådagalägger sina åsigter rörande de vigtigaste af dagens frågor, utvälja nu ibland nyssnämnde stånd den eller de personer, som i presidentstolen, senaten, representantkammaren eller vid domarebordet, eller som guvernörer i de särskildta staterna, eller som ledamöter af de legislativa församlingarna, o. s. v. anses bäst passande och skickligast, att utföra partiets talan och förfäkta dess principer. De äro ombud, som man begagnar för att i administrationen göra gällande de åsigter och få vidtagna de åtgärder, som man för landets och folkets välfärd anser vara de bästa. Äro de till ett sådant ärende

dogse, äro de skickliga talare och så pass tillförlitliga, att de icke afvika ifrån sin en gång aflagda politiska trosbekännelse — det är hufvudfrågan; mannens egenskaper i öfrigt och hans moraliska vandel frågar man icke efter. Det är, som när man i en sjukdom behöfver att anlita en doktor, eller i en rättegångsprocess en advokat: det kan visst vara godt och väl om personen är hederlig karl, men på det hela taget frågar man icke så mycket efter den saken, som icke fast mer, är han en skicklig läkare, en knipslug jurist. Blott man har förtroende för honom i hans yrke, så må hans karakter för öfrigt vara hur usel som helst. Och så ungefär är förhållandet vid de allmänna valen i Amerika. Man nämner till ett embete och voterar på den person af det politiska skrået, hvars egenskaper i yrket lofva den största nytta för den sak och de åsigter man vill drifva igenom; eller rättare sagdt, det är egentligen icke personen sjelf man voterar för, utan för partiet och dess grundsatser, representerade uti och genom valkandidatens person i egenskap af politikus. Om han slåss på gator och gränder, eller umgås på krogar, spelhus och bordeller, eller, till sitt yttre en gentleman, dock är sådan, att jag icke skulle våga lemna honom ensam i mitt rum, utan att först låsa in min plånbok — detta allt äro bisaker, och i sådant afseende vet man, tyvärr, allt för väl på förhand, att man icke får vara så nogräknad. Blifver frukten god så frågar man icke efter, huru smutsiga de händer varit, som planterat trädet; men olyckligtvis har äfven vid den här ifrågavarande planteringen dess beskaffenhet bevisat omöjligheten af att hemta vindrufvor af törne eller fikon af tistel.

Det förhållande jag här anmärkt förklarar de scener i kongressen och de brister i administrationen, som blifvit till en skamfläck för den nord-amerikanska republiken och en vanära för nationen. Men det fel, som i så fall kan läggas nationen till last, består endast uti likgiltigheten, som den bättre delen deraf i allmänhet visar för politiska ärender och vid val af sina representanter. Man har varit insöfd i en säkerhetssömn, och, oaktadt de varningsrop som tid efter annan höjts af sanna och aktningsvärda patrioter, gått för långt i den satsen, som eljest till en del kan vara rigtig nog, att, när hvar och en sköter sina egna angelägenheter, så sköter han också bäst om statens; men de

som snart sagdt icke haft några egna angelägenheter att sköta, hafva på detta sätt kommit att få statens angelägenheter i sina händer. Men då vi ogilla det sätt, hvarpå dessa handhafvas, och äro benägne att låta de styrandes och maktegandes förfarande kasta en skugga på hela landet, så böra vi komma ihåg, att vi lika litet här, som i något annat land få döma ett folk efter dess styrelse och representanter. I sådant fall hvad anseende skulle väl vårt eget fäderneslaud och svenska folket förtjenat under en och annan epok af dess historia, t. ex. under den s. k. frihetstiden?

Utan tvifvel hade i den teckning, hvartill jag här gifvit endast ett ofullständigt utkast, bort intagas flera enskildta partier, som kunnat bevisa, att förhållandet icke öfverallt är så, som jag nu beskrifvit det. På många ställen, isynnerhet i de vestra samhällena, der vi måhända tydligare än annorstädes se folkets sanna karakter framträda, och uppdaga de goda egenskaper, som låta oss ana den höjd hvartill det en gång skall lyfta sig, om än dess väg kommer att gå genom en “bedröfvelsens ugn“, äfven svårare än den hvaruti det för närvarande bepröfvas, — på många ställen är medborgarkronan både en ära för den, som bär den, och af honom ärad; men i allmänhet står dock den regeln fast, att det amerikanska folket, kärnan af nationen, den må gömma sig under gentlemannens *broad cloth* eller under arbetarens grofva tröja, är tusende gånger bättre, än dess representanter eller de som på ett mera framstående sätt blanda sig i offentliga värf, samt att vi begå det största misstag, om vi af de sednares egenskaper och handlingssätt sluta till karakteren hos den förra.

Emellertid har ofvannämnda förhållande medfört de mest olyckliga följder så i det stora samhället i dess helhet som i mindre samhällsföreningar. Detta visar sig för det första i ett korruptions-system och i bedrägerier vid den ekonomiska förvaltningen af allmänna medel. Det förra är till den grad utveckladt och de sednare ske i så stor skala och ofta utan att beifras, att, med undantag möjligen af Ryssland, mig veterligt, intet annat land i verlden kan uppvisa någonting, som dermed kan jemföras. Vidare är det klart, att brott och oordningar i följd häraf komma att begås, hvilka äro så mycket mer vådliga för samhället, som de, hvilka makten hafva, antingen äro för svaga att förekom-

ma och bestraffa dem, eller af enskildt intresse och politiska konsiderationer uraktlåta att göra det. Nästan hvarje lands styrelse har något visst stånd eller parti, hvarpå den företrädesvis förlitar sig, och med hvilket den mer eller mindre ser genom fingrarna i åtskilliga saker. I ett monarkiskt samhälle få merändels adeln, hofvet, det militära ståndet sig tilldeladt ett slags högsäte. Äfven i ett land med mobbstyrelse, äfven der har regeringen sin hedersvakt, sin adelsfana, sitt hofparti, sin bundsförvandt, som den företrädesvis omhuldar, och med hvars snedsprång den icke är så nogräknad — nämligen den råa massan. Detta medgifver jag ingalunda vara en naturlig följd af folkväldet, utan blott, då såsom här, genom folkets egen efterlåtenhet, folkväldet öfvergått i mobbokrati. Att med en sådan efterlåtenhet förhållandet icke blifvit värre än det verkligen är, är i sanning underligt och bevisar att till och med den råa massan är i sjelfva verket vida bättre och aktningsvärdare än de, i hvars orena händer den tid efter annan öfverlemnar statsrodret.

Brott och oordningar inträffa emellertid i följd häraf allt som oftast, hvilka äro af den mest förhatliga och för samhället farliga beskaffenhet. Dessa tilldraga sig naturligtvis isynnerhet i städerna, hvilka här liksom annorstädes äro centralpunkter för allt hvad förderfligt är i fysiskt, moraliskt, socielt och politiskt afseende. Och dessa städer tillväxa med en hastighet, som är likaså förvånande, som förfärlig. De tillväxa icke blott i proportion till landets i öfrigt förökade folkmängd, utan på ett sätt, som visar att de besitta en egendomlig förmåga, att draga till sig och absorbera folkmängden i ett oafbrutet öfvervägande förhållande till populationens tillväxt i hela landet. Ja, under det folkmängden i städerna ökas med en förvånande hastighet, förminskas i sjelfva verket populationen på landsbygden. New-Yorks folkmängd är ungefär $\frac{1}{5}$ af hela den stats, hvars metropolis den är. Samma förhållande är med Philadelphias relativt till staten Pennsylvaniens. St. Louis räknar ungefär $\frac{1}{7}$ af hela Missouris population, och folkmängden i New-Orleans utgör innemot $\frac{1}{4}$ af staten Louisianas. Om man nu till folkmängden i sådana större städer lägger den i de mindre, så finner man, att nästan halfva folkmängden i Förenta Staterna är bosatt i städerna. Under sådana förhållanden är det na-

turligt, att det politiska onda som här blifvit anmärkt, måste bära så mycket förderfligare frukter också i moraliskt afseende.

Sådana upplopp som det, hvartill jag var vittne i Philadelphia, och som der uppstod med anledning af att en mulatt ingått i äktenskap med en hvit qvinna, inträffa der icke sällan på grund af mångfaldiga andra anledningar; hus antändas, och brandkompanierna, i stället för att upprätthålla ordningen, äro ofta de, som vålla de ohyggligaste uppträden. Brandsignalen är mången gång ett upprop till dem, att draga ut mer till härnad emot hvarandra eller emot andra rivaliserande, laglösa sällskapsföreningar, än emot det härjande elementet. Brandkompaniernas fanor äro icke sällan politiska stridsbaner, omkring hvilka det allmänna lugnets förstörare samla sig, och under hvilka de begagna sig af tillfället att anställa mord och plundring. I New-York klagades likaledes en tid öfver att polisen och brandkompanierna, hvilka på flera ställen äfven äro att betrakta som en slags polis- eller miliskårer, hade gjort plundring vid eldsvådor till ett ordentligt system, drifvet till den höjd, att en borgare i staden heldre såg sitt hus lagdt i aska, än lemnadt till spillo åt dem, som visade sådan ifver i att rädda det. "Det händer ganska ofta," säger New-York-tidningen *The Times*, "att dessa publika uppsyningsmän antända hus, i akt och mening att plundra dem," hvarvid tidningen ytterligare gör denna anmärkning: "Detta är ett specimen på municipal-styrelsen i denna demokratiska stad, som (vid presidentvalet) gaf Buchanan 20000 rösters majoritet. Det är ganska eget och betecknande, att öfverallt der den så kallade Demokratin (eller det s. k. demokratiska partiet, hvilket intill Lincolns val varit det rådande, med den råa massan till lifgarde) har förskaffat sig det mest absoluta herravälde, der finner man korruption, oordning, illbragder, brott, okunnighet, prestknep[1]) och tyranni öfver-

---

1) Har afseende på den romerska kyrkan, hvars amerikanska öfverhufvud, erkebisk. Hughes residerar i New-York, och hvars presterskap söker att förskaffa sig ett politiskt inflytande, som en tid kunnat blifva farligt nog, så framt icke nämnda kyrka med alla sina institutioner så helt och hållet stode i strid emot det republikanska samhällets anda och organisation, att det redan tillräckligt visat sig vara omöjligt, att den der kan vinna någon framgång. Att dess anslag och framgångssätt dock nu äro de samma som de alltid varit, synes t. ex. af följande: År 1854 kom en större

flöda och hafva fritt spelrum. Detta låter besynnerligt, men är icke dessmindre sannt, och bör tjena den goda befolkningen här i staden till varning, då inom några få månader deras pligt och deras egen säkerhet fordra, att de afskeda den närvarande municipala dynastin från dess embetsförvaltning, och icke uppskjuta det tills förvirringen nått en höjd, som icke kan uthärdas."

Med några ytterligare utdrag ur amerikanska tidningar vill jag gifva läsaren en föreställning om det moraliska förderf, som råder synnerligast i de större städerna, och hvilket jag ber läsaren observera, framställes hufvudsakligen som en följd af samhällets politiska förhållanden. Att det till en del är en följd deraf, är ovedersägligt; men den egentliga orsaken dertill ligger dock djupare och måste sökas på ett helt annat håll. Att emellertid den teckning som här gifves, icke är öfverdrifven, kan tyvärr min egen erfarenhet bevittna, och då afsigten med dessa "Minnen" är, att af de iakttagelser jag sjelf varit i tillfälle att göra, och af de händelser jag sjelf upplefvat, gifva läsaren ett sannt, om än fragmentariskt utkast, hvaraf han, fullbordande teckningen och till ett helt sammanbindande dess strödda partier, sjelf kan bilda sig en fullständig och helgjuten föreställning om verkliga förhållandet i Amerika, åtminstone sådant det var på den tid jag der vistades; så har jag trott mig böra lemna rum äfven åt dessa skuggsidor i en tafla, i hvilken, det

---

packlår med en frakt-train till Canton — en stad med några tusende innevånare i Ohio — utan all annan adress än Canton. Denna besynnerliga och ofullständiga adress föranledde en närmare undersökning af innehållet, då se, den befanns vara fullpackad med pistoler, revolvers och bowie-knifvar. Man lade allt åter omsorgsfullt in på sitt ställe, och afvaktade hvem som skulle infinna sig för att afhemta denna ovanliga laddning. Efter några få dagar inställde sig *en romersk katholsk prest, sägande sig vara egare till packlåren och bortförde densamma.* "Det berättas," säger *Cleveland Express*, "att lårar af samma beskaffenhet som den här omtalade, blifvit afsände i alla rigtningar öfver hela landet. Hvad skall ändan på detta bli?"

Detta var icke en blott grundlös tidnings-berättelse. På god auktoritet och enligt väl underrättade personers försäkran, hvilkas trovärdighet är öfver alla tvifvel, är mig bekant, att samma händelse passerat i Chicago, och att det romerska presterskapet äfven der i staden vidtagit dylika sangviniska tillrustningar. Ändamålet dermed var troligtvis att beväpna 3 à 400 irländska fyllbultar, för att göra ett anfall på *Know-Nothing* partiets anhängare. Lyckligtvis kom det denna gång icke till något utbrott; men dessa tilldragelser bevisa emellertid hvad man har i sinnet, i den händelse omständigheterna skulle blifva mera gynnande.

oaktadt, det är så mycket, hvarvid ögat ännu dröjer med kärlek och, i visst fall, äfven med saknad. I saker af denna beskaffenhet låter jag helst Amerikanarn sjelf tala. Han är känd för att vara litet skrytsam, när frågan är om att upphöja sitt land, och att i så fördelaktig dager som möjligt framställa dess institutioner och förhållanden så väl i ett som annat afseende; de medgifvanden han måste göra, att icke allt är som det bör vara, äro derföre så mycket mer betecknande. Att de komma från den periodiska pressen gifva dem ännu mera vigt. Vid att anföra dem, slipper jag att leta efter sådana ord, som icke allt för mycket skulle emotsägas af mina känslor för Amerika.

New-York, landets stora kommersiella emporium, är sålunda daguerreotyperadt i dess mest lästa tidning *The Tribune* för den 3 Juni 1857.

"Sexton mord hafva blifvit begångna härstädes sedan d. 1 April, vid hvilken tid "Mayor[1]) Wood" begynte utveckla sitt program af våldsamt motstånd emot lagen, och den hela armén af groggsäljare trotsade en lagligen berättigad mellankomst i deras förhärjande trafik. Minst 16 mordförsök hafva derjemte blifvit begångna, förutom andra våldsamma angrepp på personer och en mängd krog-slagsmål, dem ingen räkna kan; 10,000 förhärdade qvinno-afskum svärma natte-tid på gatorna; 2000 barn emellan 10 och 16 år, tränga sig under mask af gatmånglare in i hvarje publikt hus, bod, kontor och embetsrum, för att tigga, stjäla, noga undersöka lokaln att sedermera göra inbrott, och för att öfva sådana laster, som anständigheten förbjuder oss omtala; 5000 stora och små bedragare, stå dagen igenom vid dörrarna till sina hålor i Broadway, likaså ökände till person och yrke som Mayorn sjelf, för att lura de lätt-trogna och oerfarna; 10,000 lata, fyllaktiga och tjufaktiga *short-boys*, *swill-boys*, *killers*[2]), utskum och upprorsmakare af alla möjliga namn, ströfva omkring gathörnena, till en vämjelse om dagen och till förskräckelse och fara för den nattliga vandrare, som misstänkes höra till den bättre klassen eller hafva pen-

1) *Mayor* = den högsta magistratspersonen i en stad, ungefär motsvarande våra borgmästare.

2) Benämningar på åtskilliga ordentligen organiserade band och sällskaper, hvilka uppträda vid de offentliga valen och under de politiska mellanakterna begå alla möjliga slags våldsamheter.

gar i fickan; tusendetals emigrant-bedragare, falska auktionister[1]), lotterimånglare, ficktjufvar, tamburtjufvar, rånare,

1) Så kallade *Mock auctions* praktiseras nästan i hvartannat hus på en viss del af Broadway. Jag fick sjelf en gång på ett sådant ställe plikta flera dollars för min oerfarenhet. Ett stycke sidentyg, t. ex. ropas upp; man undersöker det och finner det ganska passabelt; flere bjudare; en stannar slutligen för slaget till ett temmeligen billigt pris. "Ett dylikt stycke till," heter det; den oerfarne tror sig göra en god affär och bjuder ungefär detsamma, som den föregående köparen; ingen bjuder öfver honom: det slås, och han får en vara, som icke är värd $^1/_8$ af hvad han måste kontant betala, så framt han vill komma helskinnad ur auktionsrummet, hvilket är uppfylldt af auktionistens anhängare, som bjuda och köpa endast för syns skull en framvisad ypperlig vara, för att locka den i hemligheten oinvigde i fällan. Eller ock anställes ett upptåg sådant som det, hvilket gjorde att jag en gång i min enfald lät förleda mig att sätta foten i ett dylikt näste.

En tarfligt men väl klädd qvinna stod, bittert gråtande utanför dörren till ett auktionsrum vid Broadway. Vid hennes sida stod en yngling af ett likaledes högst nedslaget och bedröfvadt utseende. Då jag passerade, jemrade qvinnan sig högt, och jag hörde henne utropa: "Om de blott ville låta bli,' att sälja uret och guldkeden, som du ärft efter din stackars far! Och alla våra möbler och kläder sedan; vi stå nu alldeles utblottade och öfvergifna i verlden." "Frukta icke," hörde jag ynglingen säga, "jag skall arbeta, och snart åter förtjena så mycket, att jag kan bereda er ett trefligt hem." — Qvinnans sorg var så uttrycksfull och hela scenen så rörande, att det ovilkorligt fängslade min uppmärksamhet och förmådde mig att stanna. Under förevändning att gå in i auktionsrummet, betraktade jag ytterligare gruppen utanföre, som väckte hela mitt medlidande. Då qvinnan såg min afsigt, att gå på auktionen, fästade hon på mig en bönfallande blick om hjelp, som gaf mig anledning att göra mig närmare underrättad om orsaken till den stora smärta som uttalade sig i hennes ansigte och åtbörder. Hon berättade mig då med den mest oförställda sorg i verlden, att en obarmhertig husvärd, för att göra sig betald för hyran, lagt beslag på all hennes lilla egendom, som nu skulle gå under klubban. — I detsamma hör jag auktionisten utropa: "Ett utmärkt cylinderur med vidhängande guldkedja." De ord jag nyss hört på gatan, en ny ström af tårar från den olyckliga qvinnans ögon, och en halfqväfd klagosuck från den bleklagde ynglingen gjorde, att jag ofrivilligt kom att befinna mig vid auktionsdisken. Säljaren repeterade sitt utrop; uret examinerades noga af spekulanterna och passerade äfven till min hand; några bud gjordes; auktionisten skräflade som vanligt vid dylika tillfällen; qvinnan snyftade i dörren; uret kom åter händelsevis i handen på grannen bredvid mig, en ytterst elegant klädd gentleman, som helt vårdslöst yttrade: "Det tycks vara ett godt ur, men jag vill endast köpa kedjan. Håll," ropade han till auktionisten, "kan ni icke sälja kedjan särskildt?" — "Går icke an," svarade denne "måste följas åt; bestämda föreskrifter; pantsatt egendom; går, går, går bort för en lumpen styfver, halfva värdet," o. s. v. Utan att tänka derpå, gjorde jag ett bud; en annan hade bjudit samma summa. "Två bud, skilj er åt," ropade auktionisten. — "Köper ni uret, så låt mig få köpa keden; jag betalar den med så och så många dollars" — sade gentlemannen vid sidan af mig, nämnande en summa, som icke stod i ett obetydligt förhållande till hvad jag bjudit för det hela. Qvinnan kom och bad mig gråtande, att om jag blef köparen, jag skulle låta henne få inlösa dyrbarheten efter en veckas förlopp; jag gjorde ett högre bud och så åter

varfråttor, kopplare etc. praktisera sina skurkstreck så öppet och med så liten fruktan för straff, som om de voro anställde i det mest lofvärda och laglika yrke. Afskrädet af Londons pöbel, som flyktat undan en verklig polis' argusögon, och San Franciscos olideliga missdådare, som blifvit förvista af Vigilans-Komitens kulor och hamptåg, de emottagas här med öppna armar, paradera på våra gator, icke allenast tolererade af polisen, men äfven åtnjutande dess skydd och personliga vänskap, och hafva öfvertaget i våra primära valförsamlingar samt intaga de förnämsta platserna i våra förslags-komitéer.

På alla sidor omkring oss hafva vi last och brott, lyx och tiggeri. Här i den mest fashionabla *faubourg* äro New-Yorks *Crockford's*; der midt emellan en millionärs och en prests palatslika residenser är ett *maison de joie* med en föreståndarinna, hvars klädsel är den mest eleganta, hvars ekipage det dyrbaraste, hvars hushållning är ställd på den mest lysande fot af alla dessa fängslande skönheters, dygdiga eller fallna, hvilkas utseende och förmögenhet förhöja glansen i operasalongen och på den solbelysta promenaden. Inom ett bågskott ifrån dessa palatser är en helt annan tafla af verlden: i stället för brokad, juveler, johannisberger, millionärer, theologer, Aspasier, — trasor, smuts, whiskey, tiggare, demoner, gatskökor, jemte en och annan fattig, uthungrad sömmerska, som för ett otillräckligt bröd arbetar dag och natt i ett eländigt kyffe, omgifven af ett lastens helvete, i hvilket hennes hittills segrande dygd glimmar som en diamant ibland sopor. Och öfver alla dessa hafva vi en

---

ett; det slogs; budet var mitt. När jag gick att betala, öfverlemnades mig en klocka som jag sedan tydligen märkte var en helt annan än den jag nyss haft i handen, och som icke var värd hälften, af hvad jag gifvit. Sökande efter gentlemannen, som velat köpa den dyrbara (?) guldkeden, fann jag honom vara försvunnen, och med honom qvinnan och hennes son. Det är knappt behöfligt att säga, det hela tillställningen var ett alldeles utmärkt väl utfördt bedrägeri, för hvilket jag, till min stora grämelse, fann mig gjord till dupe. Med ett sarkastiskt leende, icke mindre förargligt än förlusten af mina penningar, betraktades jag vid utgåendet af de kringstående, som troligen alla voro medspelare i farcen, hvilken efter några veckors förlopp, då jag åter händelsevis kom att passera der förbi, jag fann uppföras på samma ställe med samma personer i hufvudrolerna och samma guldur på scenen. — Dylika och andra dermed beslägtade skälmstycken praktiseras under tusende olika variationer dagligen i de större städerna. — Vid s. k. *mock-auktions* äro ordentliga *criers*, gråtare, af olika åldrar och kön, anställde för att på så sätt, som ofvanföre är berättadt, lura de förbigående.

klass menniskor, som kallas styresmän, hvilka lik hungriga blodhundar slitas om den allmänna penningpungen, ljuga och bedraga för att vinna befordran, komplottera att öfverändakasta all lag och ordning för att kunna plundra folket, och, med det inflytande de ega öfver vår oräkneliga här af missdådare, slunga de, obekymrade och vårdslösa, sina mordbrännare-facklor i vårt moraliska krutlager.

Sådan är den i dag varande vestra verldens metropolis, full af orenhet inom och utom, en skandal och källa till sorg för alla goda medborgare, ett verkligt Mecca, der politiska och moraliska nidingar från alla verldsens ändar samla sig.“

“Vi lefva,“ heter det i en annan tidning, *Chicago Tribune*, ett af de mest sansade och bäst redigerade blad i Vestern, “vi lefva i en mord-era. — Finnes intet annat än bränningar framför oss? — Från Boston till St. Louis höres endast 'mord, mord?' Ett bedröfligt kommentarium öfver våra sociala förhållanden. De allvarsammaste och mest konservativa gripas af en bäfvan, som de aldrig förr erfarit. *Garroting*[1]) är en hvardagshändelse i New-York. Kongressen står anklagad för brott, svarta som midnattsmörkret. Mutor och korruption förkunnas öppet och oförsynt. Indiana står inför verldens ögon en legislatif skandal. Illinois följer med strömmen och är i sitt sista stora stats-bedrägeri endast hämmadt af en guvernör, som kan duellera med sitt veto. Det är icke underligt, att brottet ohöljdt träder fram midt på ljusa dagen, och att mördar-ropet skallar uti natten. Hvad se vi i Södern? Der skyddar lagen mördaren, och brott i allmänhet graderas i förhållande till ansigtsfärgen. Vår nationella hufvudstad är ett slafmarknads-torg. Slafhandeln försig-går midt under regeringens ögon. Folkets allmänna skattkammare plundras ifrån Washington till Chicago. Tygellöshet och missdåd hafva fritt spelrum från Maine till Californien. Vi repetera igen, det är icke underligt, att man öfverallt hör ropas på mord, mord, mord!“

The North American, utgifven i Philadelphia, gifver

---

1) Garrot = en slags lasso eller snara, som en tid ganska allmänt begagnades af tjufvar och rånare, hvilka, smygande sig omkring på gatorna sedan det blifvit mörkt, helt oförmärkt slungade den omkring halsen på sina offer, och i ögonblicket starkt tilldrog den, så att dessa ej hunno gifva ett ljud ifrån sig, innan de voro plundrade eller ofta på samma gång mördade.

följande förfärliga skildring af ett öfverhandtagande sedeförderf:

"Af alla upptäckter man gjort, är upptäckten af bristande redlighet hos personer, hvilka hittills varit ansedde att stå öfver all misstanke, den smärtsammaste af alla. Tilldragelser, som timat under de sista få åren (detta skrefs 1858), hafva blottat en oärlighet, som mäktigt inverkat på vår kommersiela ställning. Det onda är så mycket värre, som man i allmänhet tyckes med likgiltighet hafva åsett en tilltagande oredlighet. Man bekymrade sig icke om de varnande tecknen, som tydligen utvisade, att allt icke var som det borde vara; man lät misstänkta omständigheter passera utan undersökning, och misstänkta karakterer gå oantastade. Försnillningar och bofstreck tycktes hafva upphört att betraktas som förhatliga, och personer, dem en välkänd oredlighet stämplat som skälmar, gingo fritt omkring, trotsande allmänna opionionen, under det att en falsk advokatyr och förvrängda lagtolkningar skyddade dem ifrån fängelset. — Vi lefva i en liberal tid, och man låter bedragaren gå lös. Vårt deltagande för den till galgen dömde brottslingen visar sig i ett höfligt bemötande emot andra skälmar i finare kläder.

Försnillningar af allmänna medel och kassatillgrepp hafva blifvit högst vanliga. Häfdvunna och af ålder helgade pläggseder hafva blifvit rådande, som, om de nu för första gången. utöfvades, skulle få namn af stölder. Örnarna hafva nu samlat sig i vår federala hufvudstad, och entreprenadskojeriet, underslef, och 'votera-till-din-egen-vinst'-systemet äro snart i full verksamhet. Allmänna bruket har gifvit en slags laglighet åt vissa ganska tvetydiga handlingar. Den person skulle utskrattas och anses såsom högst enfaldig, som vågade kalla de saker, som förehafvas i Washington, vid deras rätta namn, eller häntyda på, att om en enskild gentleman hade så många slösaktiga och otrogna tjenare, som nationen har i Washington, så skulle han straxt köra hela sällskapet på porten. Man skulle tro den allmänna skattkammaren årligen fyllas enkom för dessa herrars behof. Att de åtminstone sjelfva äro i den tron, är klart som dagen.

Ifrån denna centralpunkt tyckes samma latitudinära begrepp om officiel ärlighet hafva spridt sig till alla stater och municipaliteter. Några af våra städers finanser förvaltas på

det mest oförklarliga och outredbara sätt — i bokstaflig mening outredbara, ty någon redogörelse lemnas aldrig[1]). Ofantliga summor försvinna totaliter, beskattningen ökas årligen, och ju större beskattning, ju större deficit. Den allmänna krediten är på obestånd, municipala gälder honoreras icke, nödvändiga publika arbeten afstanna, och under allt detta bortkastas och förspillas hvad som vore mer än nog, för att sätta skattkammaren i stånd att tillfredsställa alla lagliga fordringar uppå densamma."

"Allt detta, — sjelfsvåld i den federativa hufvudstaden, långa fingrar vid förvaltningen af allmänna medel, mindre grannlagenhet i affärer, för att icke tala om uppenbara stölder och förfalskningsbrott, — synes vara ganska bedröfliga symptomer af en allmän missaktning för hvad som är rätt och ärligt."

På några ställen har händt att folket, förfäradt vid de öfverhandtagande brott och oordningar, som begås tätt på hvarandra, och seende korruption och maktlöshet hos auktoriteterna, har tagit styrelsen i sin egen hand, bemäktigat sig arsenaler och andra publika byggnader, och dragit ut i en blodig kamp emot de styrande, för att sätta sig i besittning

1) I Wisconsin fick jag en gång tillfälle att närmare se ett exempel härpå, ehuru i en obetydligare skala. För att smickra Norrmännen och försäkra sig om deras röster vid ett tillstundande val, hade man gifvit en af dem en ganska indrägtig befattning vid legislaturen i Madison, denna stats hufvudstad. Han var dock egentligen ingenting annat än en manequin i en annans hand, som höll trådarna till maskineriet och förstod att röra dem till största möjliga egna fördel. Till befattningen hörde, att för den legislativa församlingens behof årligen inköpa guldpennor och allehanda andra skrifmaterialier. Dessa utgifter belöpte sig till en i förhållande till det verkliga behofvet alldeles enorm summa. Icke nog med att rådsförsamlingens medlemmar ständigt behöfde nya guldpennor och silfver-etuin, (i Illinois visste man att berätta om en senator, som efter ett kongress-sammanträde i Washington hemförde en sådan qvantitet guld- och blyertspennor, papper och andra skrifmaterialier, så att han sedermera med detta lager öppnade en ordentlig försäljningsbod), men, då jag en gång besökte min vän Norrmannen på hans embetsrum, fick jag händelsevis se hans, eller rättare sagdt, den verkliga embetsmannens räkenskaper, hvilka jag sedermera fick veta aldrig underkastades någon specielare granskning af andra än de, som hade sin hand med i deras uppgörande. I dessa räkenskaper befanns vara upptaget t. ex. guldpennor, som i hvilken bokhandel som helst kunde köpas för ett par dollars stycket, betalde med 5 dollars; simpla bläckhorn, icke värda 1 dollars, som ledamöterna under debatternas hetta måtte hafva begagnat att slunga i hufvudet på hvarandra — så stor mängd deraf förekommo i räkningen under rubrik "sönderslaget" — upptagne ända till 10 à 12 dollars stycket; blyertspennor debiterade efter guldvigt o. s. v.

af högsta makten. Så skedde i San Francisco, der den aktningsvärdaste delen af befolkningen såg sig nödsakad att, för den allmänna säkerhetens skull, bilda s. k. Vigilans-komiteer, hvilka slutligen på ett verkligen beundransvärdt sätt genomförde en ordentlig revolutionskupp, afsatte de styrande ifrån deras embetsförvaltning, återställde lag och ordning och drefvo de mest oroliga af pöbeln och dess koryfeer i landsflykt. Faran af ett sådant exempel, ehuru vid detta tillfälle rättfärdigadt af nödvändigheten och, för ögonblicket åtminstone, ett godt resultat, behöfver icke utpekas.

För några år sedan tillgrep man samma utväg i New-Orleans, i öfvertygelse om, att man under den dåvarande styrelsen derstädes icke var säker till lif eller egendom. "De afskyvärdaste våldsgerningar", säger *The New York Times*, "hafva under flera månaders tid blifvit föröfvade i NewOrleans, och blifvit lemnade alldeles ostraffade. Mord hafva blifvit begångna, utan knappast ett bemödande att fördölja dem. Ordentliga fribytareband hafva dag och natt svärmat på gatorna, anfallit, plundrat och mördat fredliga medborgare, och gjort staden på en gång osäker och vanfrejdad. Lagen har visat sig helt och hållet maktlös att straffa ogerningsmännen eller förekomma deras förnyade brott. Man kom allmänt till öfvertygelse om, att utomordentliga medel voro nödvändiga för att rädda staden från det utomordentliga onda, hvarunder den suckade."

"Vi hoppas likväl", fortsätter den i mer konservatif anda redigerade tidningen, "att den åtgärd man tillgripit skall undertryckas och att stadens ordentligt konstituerade auktoriteter skola respekteras; ty dessa revolutionära rörelser kunna aldrig hafva något godt med sig, hvad skenbar nödvändighet än må synas påkalla dem. Vi måste låta de ordentligen insatte auktoriteterna beifra brotten, — eller ock öfvergifva alla försök att vidmakthålla vår närvarande styrelseform, och gå tillbaka till *styrkans* rätt, till den absoluta maktens starka arm, såsom grundvalen för styrelsen i våra större städer. Det är tydligt, att händelser, som under de få sista åren inträffat, hafva gjort att man förlorat förtroendet till våra större städers förmåga, att medelst allmän rösträttighet styra sig sjelfva. Många ansedde och aktningsvärde personer, till sina principer äkta demokrater och utan all sympati för antipopulära sträfvanden, hafva öppet förklarat, att hvad större

städer angår, så är en demokratisk styrelse ett komplett misslyckadt experiment [1]) — att der hvarje skurk och landsstrykare är berättigad till lika röst i styrelsen med den hederliga och aktade medborgaren, der är det helt och hållet omöjligt att upprätthålla lag och ordning. Under konflikten emellan politiska partier skola skurkar och landsstrykare alltid lyckas att vända vågskålen och laga så, att de få allt efter sin önskan. Hvarje dags erfarenhet i NewYork så väl som i NewOrleans, ja i hvarenda större stad inom unionen, gifver ett mäktigt stöd och bekräftelse till detta påstående. Och så framt icke våra publika embetsmän göra en genomgripande och komplett reform i sitt administrationssätt, så komma de oundvikligen, och det inom kort tid, att sopas bort från sina platser och lemna rum åt antingen laglösa och ansvarslösa vigilans-komiteers maktspråk, eller åt en militär-despotisms envälde.“

Men det är, tyvärr, icke blott större städer på hvilka hvad som ofvanföre är sagdt kan tillämpas. Vid Erie, en obetydlig stad på gränsen af Pennsylvanien, uppstod för några år sedan ett större upplopp, eller rättare sagdt uppror, som hotade att blifva ganska farligt för det allmänna lugnet och länge fortfor att vara en skräck för de trafikerande på den stora jernbana, som, löpande genom denna trakt, sammanbinder de atlantiska staterna med den aflägsna Vestern. Jernvägsbolaget hade anlagt banan i en annan linea än hvad Erieboarne och andra personer i trakten ansågo gynnsamt för sitt intresse. En beväpnad pöbel dref bolagets arbetare och embetsmän bort ifrån platsen; jernskenorna upprefvos och hela anläggningen spolierades nästan fullkomligt på en icke så obetydlig sträcka; när bantåg anlände lossades skarpa skott emot konduktörer och passagerare; flere personer sades hafva tillsatt lifvet och andra blifvit sårade. Såsom vanligt, förmådde auktoriteterna icke, eller ville icke tygla ofoget och återställa ordningen. *Albany journal*, efter att redan mera omständligt redogjort för förhållandet, vidrör det åter i ett följande nummer. Artikeln bär till öfverskrift: *Den bästa*

---

1) Det skulle smärta mig, om man kom att göra samma erfarenhet hvad äfven mindre städer och kanske äfven hvad hela unionen angår; men onekligen finnes mycket, som dertill torde gifva anledning. Dock allt beror på, att de bättre medborgarne icke, såsom hittills, taga sin hand ifrån republiken och att en genomgripande reform göres i naturalisationslagarne och i lagen rörande allmän rösträttighet.

regering i verlden. "Erie", heter det, "är öfverlåtet i pöbelns händer. Upplopp och våldsverkan föra der en enväldig spira. Jernbanan upprifves, bryggorna uppbrännas, bantågen tvingas att stanna, handel och genomfart tillspärras. De, som protestera deremot, hotas med hugg och slag, och äro lyckliga om de kunna undkomma med lifvet. Man har vändt sig till statens auktoriteter och begärt hjelp; men de hafva vägrat att blanda sig i saken. Förenta Staternas auktoriteter hafva försökt att återställa lugnet, men blifvit fördrifna af mobben. Regeringen i Washington tiger och gör ingenting."

"Denna regering lofvar att undertrycka och undanrödja politiska meningsskiljaktigheter ibland sina anhängare; den hotar skrytande att förekomma alla laglösa expeditioner i Californien, på 2000 mils afstånd härifrån; den intager en bestämd ståndpunkt i fråga om europeiska modet på frackar: men när fråga är om mordbrand, våldsverkan, uppror, plundring och slagsmål alldeles under dess egna ögon, då är den en saktmodig och långmodig regering och har ingenting alls att säga. — Man hör omtalas, att den ämnar köpa en landbit af Mexico; att den tänker på att utbreda våra institutioner på Cuba. Den föreslår ytterligare, att bringa Nebraska under Unionens statuter; den vill annexera Sandwichs-öarna till våra territorier. Detta allt kan vara godt och väl, när tiden är inne, och kommer då troligtvis att ske. Men månne det dessförinnan icke vore tid på, att göra Unionens statuter gällande i Pennsylvanien? Vore det icke värdt ett försök, att *annexera Erie till Förenta Staterna?*"

Tusende andra utdrag ur tidningar om t. ex. oroligheterna i Kansas, om det uppenbara trots emot samhällets lagar och författningar, som på flera ställen visa sig, om afskyvärda mord och illbragder, mången gång lemnade ostraffade eller att försonas med penningeböter, skulle kunna anföras; men detta torde för denna gång vara nog, såsom ett bihang till historien om folkväldet i Amerika, och bevisa, att en genomgripande reform måste ske, de bättre medborgarne taga en mera aktif del i landets styrelse, så framt icke hela den statsförfattning, i hvilken det är så mycket, som vi icke kunna undgå att beundra, skall helt och hållet upplösas och sönderfalla i fullkomlig anarki. Ännu finnas dock inom republiken elementer, starka nog att förekomma dess undergång. Dock detta ämne lemnar jag åt en skick-

ligare penna än min, att afhandla, och af hvad jag här i korthet anfört må läsaren sjelf draga sina slutsatser.

Jag har i det ofvanstående talat om brott och förbrytelser, tyvärr, alltför ofta begångna så väl af enskildta personer, som af folket i massa. Ingalunda böra vi tänka oss det såsom en naturlig följd af sjelfva samhällsordningen, men såsom en följd af missbruk och vårdslöshet, de der hafva insmugit sig i den nordamerikanska republiken så väl som de kunna göra det i hvilket annat samhälle som helst och under hvad samhällsförfattning som helst. Vi böra dessutom komma ihåg, huru Amerika i många år varit en depot för lasten, okunnigheten och afskrädet från Europa. Under de första åren af min vistelse der i landet lefde jag i ett samhälle, i hvilket populationen förnämligast bestod af infödde Amerikanare, många af dem en, om man så vill, rå och obildad, men dock aktningsvärd klass. I det nya, friska, blomstrande samhället tog hvar och en, den högre som den lägre, den förmögnare så väl som den fattigare, en verksam del i landets och kommunens allmänna angelägenheter, och jag kom under denna tid i tillräcklig erfarenhet af, att amerikanska folket, lemnadt åt sig sjelf, utan främmande inflytelse, eger förmåga att regera sig sjelf och lika väl upprätthålla lag och ordning, som trots något annat folk i verlden under andra statsförfattningar. Men den härvarande samhällsordningens största bristfälligheter och de ifrån hvilka mycket af det här rådande onda härleder sig, äro en alltför vidt utsträckt allmän rösträttighet och den lätthet, hvarmed under densamma främlingar göra sig till regenter i landet. Icke nog med att medborgarrätten lagligen alltför snart förvärfvas; men den utöfvas ganska ofta äfven på olagligt sätt, redan innan den tid är förlupen, som författningarna föreskrifva för dess erhållande. Kunna de politiska partierna derigenom vinna styrka och förskaffa sig flera röster, så är man icke så särdeles sträng med kontrollen vid valurnan. Det är med visshet bekant, att utvandrare, straxt efter att de hafva satt foten i land på amerikansk jord, intagit sina platser ibland de voterande och afgifvit sina röster i de mest vigtiga frågor, om hvilka de haft lika litet begrepp, som svinet om väderqvarnen. Det påstås, och är ganska sannolikt, att t. ex. när en Irländare, som blifvit amerikansk medborgare, dör i det inre af landet, så skickas hans naturali-

sationsbevis till någon af det romerska presterskapet i New-York eller andra hamnstäder, att öfverlemnas åt en annan nyss anländ utvandrare och anhängare till den heliga stolen, för att af honom begagnas och åberopas till stöd för medborgarskap, om omständigheterna så skulle påfordra.

Hvad brott och förbrytelser angår, så föröfvas de flesta af främlingar, med undantag möjligen af dem, som ske under större upplopp och då en talrikare massa af folket tror sig berättigad att trotsa lagen och begå hvarjehanda våldsamheter. Af de fullt tillförlitliga statistiska uppgifter vi i detta afseende ega, vill jag här anföra några siffertal, hvilka kunna tjena oss till rättesnöre vid bedömandet af förhållandet inom Förenta Staterna i förenämnda fall, och hvilka tillika lära oss, att icke allt för strängt lägga den infödde Amerikanaren till last alla de brott och oordningar, som begås inom hans landamären.

Låtom oss t. ex. betrakta några statistiska uppgifter rörande Jersey City. Jag har valt denna stad, emedan den hvarken är en af de större eller en af de mindre i unionen, och emedan den är belägen i en stat, der numera jemförelsevis få utvandrare uppslå sina bopålar, samt dessutom belägen på ett lagom afstånd ifrån New-York och Philadelphia, för att låta oss förmoda, att hvad som är orent derstädes, till det mesta strömmar ut i och absorberas af de stora kloakerna på sistnämnda ställen. Uppgiften daterar sig ifrån år 1854 och innehåller: Folkmängden i Jersey City, 21,000, nämligen infödde Amerikanare, 12,000, Irländare 5000, andra nationer 4000. — Brottslingar insatte i County-fängelset: Infödingar, 75; *Irländare*, 3,550; andra nationer, 475. — För närvarande i fängelse, 68, nämligen: infödde Amerikanare, 2; *Irländare*, 58; af andra nationer, 8. — Uppgiften tillägger vidare, och hvilket äfvenledes är väl värdt att uppmärksammas: Af 188 personer, som blifvit intagne på fattighuset hafva alla varit *Irländare.* Af 723 som dessutom erhållit hjelp af fattigmedlen, hafva 2 varit infödingar och 721 *Irländare.*

I Chicago hade jag ett godt tillfälle, att egna en närmare uppmärksamhet åt dessa förhållanden, och ehuru jag försummat att förse mig med tabeller, hvilka skulle kunna anföras såsom faktiska bevis, kan jag dock på grund af den kännedom jag der i många år på stället inhemtade, påstå

att förhållandet i denna stad var ungefär detsamma som i Jersey City; och så var det litet hvarstädes, om än icke just alldeles fullt öfverensstämmande med de siffertals proportion till hvarandra, som i ofvananförde tabell förekomma.

Enligt de statistiska tabeller, som 1850 års Census innehåller, finna vi att af brottslingar, dömde till statsfängelserna och penitentiarierna inom hela unionen, antalet af infödde Amerikanare förhåller sig till antalet af andra nationer, proportionaliter till de delar de utgöra af hela befolkningen, ungefär som 1,8 till 6,6.

Men då vi tala om brott och oordningar i den nordamerikanska republiken, hvilka visserligen mången gång äro mer än afskyvärda, och dervid äro färdiga att uttala en hård förkastelsedom öfver både dess folk och dess regering; så må vi derjemte icke förbise, hvilken areal denna republik omfattar. Om vi taga enhvar af de Förenta Staterna särskilt och jemföra dess brottmåls-statistik med andra länders af samma storlek i Europa, så torde resultatet icke blifva så särdeles nedsättande för Amerika, utan kanske till och med mången gång bevisa, att det står högre än t. ex. både England och Frankrike. En berättelse om ett ohyggligt mord, om ett upplopp, bringas oss öfver verldshafvet; "det har tilldragit sig i Amerika," säger man, och ryser vid tanken på ett samhälle, ifrån hvilket dylika berättelser så ofta inflyta, merändels alltid skildrade i de svartaste färgor och sällan under anförande af omständigheter, som någon gång, till en del åtminstone, skulle kunna låta dem framstå i ett mildare ljus. Dock härvid glömmer man, att det samhälle som är i fråga, är ett Europa i storlek; man glömmer att det är en verldsdel och icke ett litet rike man talar om; man tänker icke på att detta samhälle består af en mängd mindre samhällen, i vissa fall så olika hvarandra, som den ena europeiska staten är den andra. Äfven Amerika har sitt *Södern*; samma sydländska häftighet, samma sydländska passioner, som der träda fram i dagen, se vi äfven på vår hemispher, "der drufvan glöder och orangen blommar;" bowie-knifven är icke oftare anlitad på det ena stället än stiletten på det andra. Till en stor del är äfven befolkningen i Amerikas södra stater af en helt annan ras än den i de norra; den europeiskt sydländska karakteren framträder der, ehuru, jag medgifver det gerna, långt ifrån

förädlad. Vi få dock icke bedöma det friska, framåtsträfvande, godmodiga anglosaxiska slägtet i Norden efter de kreolska banditfigurerna i Södern; det vore, som om man i Amerika skulle bedöma den svenska nationalkarakteren efter röfvarhorderna i Spanien och Italien, och efter de bragder dessa utföra.

Antag att hela Europa vore ett federatift statsförbund, ett enda stort samhälle, ett helt, ungefär så som den amerikanska unionens alla 33 stater och territorier äro det; eller antag, att namnen Sverige, England, Ryssland, Frankrike o. s. v. vore likasom absorberade i det enda namnet Europa; antag också, att der voro lika lätta komunikationer emellan det ena riket och det andra, som i Amerika emellan den ena staten och den andra; att de europeiska länderna stodo i samma nära förhållande och beröring med hvarandra som staterna derstädes, att de voro, så att säga, lemmar af samma kropp, så att allt hvad som tilldrog sig på det ena stället äfven omfattades med ett högt intresse på ett annat, och blef der berättadt såsom skulle det hafva tilldragit sig alldeles invid ens egen husgafvel, fastän det skett på flera hundrade mils afstånd derifrån; antag att tidningar, redigerade i Stockholm, Paris, Warshau, Athén, sålunda upptoge såsom inhemskt allt hvad som passerade från Nord Cap till Gibraltar, från Limerick till Uralbergen — alla mord, stölder, plundringar, förgiftningar, uppror, röfvareidrotter, skändligheter begångna af folken, och skändligheter begångna af regeringarne; gjorde man sig så af alla dessa materialier en måttstock, efter hvilken man likasom skar hela Europa öfver en kam — toge man ifrån allt detta färgorna till en skildring af tillståndet så väl i det ena landet som det andra; huru skulle den taflan taga sig ut i bredd med den, som man nu vanligtvis uppdrager öfver förhållandet i Amerika? Sannerligen! mordbränderna i Ryssland, förtrycket i Esthland, stölderna i London, Napoleonismen i Frankrike, jesuitismen i Österrike, fritänkeriet i Tyskland, röfverierna i Italien, lönnmorden i Spanien, dryckenskapen och barnamorden i Stockholm — allt detta kombineradt skulle göra jungfru Europas beläte i dess helhet långt vederstyggligare att åse, än Brother Jonathans, stämpladt med alla de olater och Yankee-tricks, hvartill han gjort sig skyldig från Maine till Florida.

KAPITLET XX.

Amerikanarne karakteriserade af en Engelsman. — Tecken, som ingifva hopp om ett förbättradt samhällsskick. — Bethel-skeppen i New-York och Philadelphia och missionen ibland sjö-folket. — *St. Stephen's house* i Boston. — Rev. Mr Pease och missionen bland befolkningen i "*The five points*" i New-York. — Kaliko-baler. — En hastig blick in i det kristliga familjelifvet. — De amerikanska fruntimmerna. — Ett exempel på nykterhets-fanatismen. — Ett fruntimmer prestvigd. — Något om umgängeslifvet. — Publika baler. — Större bjudningar. — Ett kalas i New-York. — Mindre sällskaper, familje-lifvet och det dagliga umgänget. — Motsatser i dessa afseenden. — Grannlåtsbegär och smaklöshet. — Hotell-lifvet.

En Engelsman, som vistats flere år i Amerika, säger: "Amerikanarne hafva, såsom ett folk betraktadt, ärft många af de goda, och få af de dåliga egenskaper, som tillhöra den nation, ifrån hvilken de härstamma. Beblandningen med andra europeiska utvandrare har, på det hela taget, icke heller försämrat hvarken deras själskraft eller deras fysiska egenskaper. De karaktersfel, som helt och hållet i följd af uppfostran utmärka en del af dem, och det pöbelsjelfsvåld, som någon gång bryter löst i våldsamheter, härleda sig ifrån ett kombineradt religiöst och politiskt inflytande, uti hvilket det förstnämnda ovedersägligen har den största andelen[1])." Detta yttrande är mera värdt och förtjenar tusende gånger mer förtroende, än alla volumer, utgifna om Amerika af resande, som merändels efter att med lokomotiv-fart hafva dragit igenom landet, sedan karakterisera nationen efter bekantskaper, gjorda på hotellerna, och efter anekdoter, händelsevis uppsnappade under det de halfslumrat i sina fåtöljer på jernvägarne.

I det föregående har jag sökt att fästa läsarens uppmärksamhet vid en af de här uppgifna orsakerna till hvad som blifvit kalladt "karaktersfel som utmärka en del af nationen." Det finnes dock en annan ganska stor, och, som jag skulle tro, till och med öfvervägande del, som, ehuru ännu måhända för svag eller till och med i vissa fall försumlig, att motarbeta sjelfva orsakerna till det onda, dock visar ett berömligt nit att förekomma eller åtminstone för-

---

1) Ecclesiastical Reminiscences of the United States by the Rev:d E. Waylen.

bättra dess verkningar. Jag medgifver att detta nit stundom visar, att man icke kommit till rätt medvetande om de medel, som för detta ändamål böra användas; men i alla fall måste vi göra rättvisa åt den goda vilja, hvaraf det lifvas. Vackra och talande bevis härpå finna vi t. ex. i de flerfaldiga välgörenhets- och barmhertighets-inrättningar af alla slag, ibland hvilka äro många, som väl kunna jemföras med de yppersta i andra länder, — samt likaledes och förnämligast i sådana missions-företag, hvilka, likasom de förenämnde inrättningarne, hafva helt och hållet enskildta personers verksamhet och uppoffringar att tacka för sin tillvaro. Just den omständigheten, att hvad de religiösa företagen angår, staten alldeles icke, och hvad inrättningar och associationer för andra välgörande ändamål vidkommer, staten eller det allmänna på det hela taget högst obetydligt bidrager med något understöd, gör, att den verksamhet, som i dessa afseenden nästan öfverallt röjer sig, länder nationen och sjelfva folket till så mycket mer heder, och att vi äfven derefter, mer än efter scener i kongressen och en tygellös pöbels våldsgerningar, måste bedöma dess karakters-egenskaper. Låt vara, att vi äfven nu, på det domen icke skall utfalla alltför sträng, ofta måste fästa oss mer vid den goda afsigten än vid sättet att verkställa den och vid resultaterna; i många fall skola vi likväl finna, att man icke blott förstått att utvälja ett godt fält för sin verksamhet, men äfven att odla det så, att goda frukter uppspirat i stället för de tistlar och törnen, hvaraf det fordom varit öfverväxt.

En dag, då jag i New-York vandrade längs med stranden af det östra rivieret, för att om möjligt med några bidrag från der i trakten varande handelskontor, öka insamlingen till min kyrkobyggnad, varsnade mitt öga ett eget slags fartyg midt ibland den skog af master, som uppfyllde hamnen. Dess flagga i topp bar icke några särskildta national-färgor, men utvisade det rike, under hvars flagga alla, af hvad land och tungomål vi än må vara, böra förena oss under seglatsen på lifvets haf. Det var ett Bethel-skepp. Dock icke ett sådant, som vi vanligtvis förstå under denna benämning. Här var en verklig flytande kyrka. Ett masthögt torn sträckte sin spira emot himmelen, och vid foten af de likaledes med små tornspiror beprydda väggarna och deras pelare var utbygdt öfver vattnet, liksom ett större

röst en altan, som, försedd med ett prydligt staket, omgaf hela den vackra göthiska tempelbyggnaden, hvilken, varande ungefär 80 fot i längd och 40 i bredd, simmade på tvänne stora, däckade prâmar, som voro förtöjda vid skeppsbryggan.

"Vår Frälsares flytande kyrka," som den kallas, byggdes för några år sedan af några den bisk. kyrkans församlingar i New-York. Medelst enskildta bidrag från samma håll har den sedermera blifvit underhållen, och missionärens lön samt andra i förening med denna mission varande årliga utgifter, hafva på detta sätt blifvit bekostade. Gudstjenst förrättas derstädes 2 gånger hvarje söndag och vissa tider af året äfven daglig morgon- och aftonbön. Alla dessa förrättningar äro talrikt bivistade så väl af främmande sjöfolk, som af dem, hvilka med sina familjer äro bosatte i staden. Missionären är dagligen verksam ibland denna slags befolkning, som vanligtvis eljest i större städer lemnas utan all bättre ledning, ett rof för alla de laster, utsväfningar och oordningar, som merändels byggt sig hemvist i de trakter, der den är bosatt eller för tillfället uppehåller sig. I honom är sjömannen alltid viss om att finna en man, som specielt egnat sig åt hans och hans yrkesbröders väl, och han närmar sig honom derföre med ett förtroende, samt lyssnar till hans råd och förmaningar med ett saktmod och en foglighet, som en annan vanlig pastoralvård icke så lätt skulle kunna tillvinna sig af honom. Samma ankargrund upphäfver många af de hinder, hvilka eljest afhålla sjömannen under de få dagar han ligger i hamn, ifrån att besöka Guds hus, och hvilka dagar sålunda, med de många förströelser de erbjuda honom, ofta blifva tillräckliga att borttaga månget bättre intryck och göra honom främmande för ett religiöst inflytande. Med sina tjärade händer och sin egna drägt känner han sig en främling i de vanliga kyrkorna; måhända äfven på orten en främling, hör han till ingen af dem, och besöker derföre ingen: men den flytande kyrkan är hans kyrka; han känner straxt att han är en medlem af den församlingen, om än han aldrig förut varit der på stället och fastän han måhända innan kort åter kommer att lemna det.

Den förening, som bildades för detta företag, har i missionens verksamhet och framgång sett äfven sina mest

sanguiniska förhoppningar uppfyllda. I religiöst och moraliskt afseende har den icke blott ibland det egentliga sjöfolket, men äfven i allmänhet uti det distrikt af staden, der kyrkan är belägen, uträttat ett godt, som uppväger åtminstone en del af det onda, som inom samma lokala område utbryter i sådana våldsamheter, som i föregående kapitel blifvit omtalade. Önskligt vore, att skeppsbron i Stockholm, hvars grannskap ofta företer samma sedeslöshet och oordningar som den i New-York, äfven kunde förete samma vittnesbörd, som sistnämnda ställe, på en ädel verksamhet i samma rigtning som derstädes!

I Philadelphia finnes ett dylikt flytande kapell. Den association som uppbyggt och underhåller detsamma, skulle icke kunnat finna en mera passande och för sin befattning bättre qvalifiserad person, än den, i hvars hand det för närvarande är öfverlemnadt. Den aktningsvärde och i alla afseenden förträfflige missionären ibland sjöfolket i sistnämnde stad har nämligen fordom varit löjtnant vid amerikanska marinen, och är en lika så skicklig sjöman som trogen tjenare i sitt närvarande kall, för hvilket han, jemte grundliga studier, besitter alla de egenskaper, som skulle göra honom en utmärkt själaherde äfven i hvilken annan församling som helst. Sedan yngre år van att umgås med sjömän och välbekant med deras bruk och sedvanor, är han naturligtvis särdeles passande för den plats han nu innehar. Jag hade en gång tillfälle att höra honom predika, och, utan att han begagnade sig af hvad egentligen kan få namn af sjömanstermer, låg det dock i hans framställningssätt någonting egendomligt, rösten hade ännu i behåll ifrån kommandobryggan någonting bestämdt och impressivt, som icke kunde fela att göra ett djupt intryck på det talrika antal åhörare af fordna yrkesbröder, som alltid bivistade hans gudstjenster. Då det flytande kapellet byggdes, hvilket skedde längre upp på Delaware-floden, flera mil ifrån Philadelphia, hade han öfverinseende vid arbetet, och sedan han förrättat den första morgonbönen vid dess altare, tog han sjelf befälet, då det utefter floden, med Bethel-flaggan svajande högt från tornspiran, fördes, helsadt af hundradetals vimpelprydda fartyg, till sin bestämmelseort.

Nästan i hvarje stad möttes jag af några med dessa exempel likartade bevis på, huru åtskilliga associationer och

enskildta personer, än på ett sätt än på ett annat, till samhällets bästa använda både tid och egodelar. De större företag, som göras i denna rigtning, äro ofta omtalade i beskrifningar öfver Amerika, men få gifva akt på de otaliga mindre, medelst hvilka den enskildta välgörenheten och den sanna patriotismen mera i tysthet, men mången gång måhända mera välsignelserikt, arbeta på den lägre klassens förädling och ett förbättradt tillstånd i nödens och eländets boningar af alla slag.

Så fann jag t. ex. i ett af de aflägsna distrikterna i Boston en inrättning, St. Stephen's house, som väl förtjente att omtalas utförligare, än utrymmet här medgifver. För den fattigare och lägre klassen var här ett kapell uppbygdt, och i förening dermed en skola och försörjnings-anstalt, allt underhållet genom enskildta, frivilliga gåfvor. Missionären som var af den biskopliga kyrkan, hade här sin verkningskrets ibland flera hundrade familjer, tillhörande den lägre befolkningen, ibland hvilka han dagligen gick ifrån hus till hus, läsande, lärande, förmanande, en eftersyn i kärlek och umgängelse. Dem som saknade arbete, förskaffade han en passande sysselsättning; qvinnfolken erhöllo materialier till hvarjehanda handarbeten, som sedan inköptes af inrättningen. Han var i detta distrikt likasom en agent för den enskildta välgörenheten, ofta biträdd uti sitt mödosamma kall af aktningsvärda fruntimmer, som jemte honom mången gång, liksom räddande englar, inträdde i lastens och eländets boningar. Det goda som härigenom verkades i moraliskt afseende, fastän det icke kan med siffror beräknas, öfvergick vida värdet af den ekonomiska hjelp, som lemnades de behöfvande. Och dock var denna sednare icke ringa. Utom det understöd som i matvaror, ved, hushyra och vid sjukdomstillfällen gafs flere hundrade familjer, hade under de första 2:ne vintermånadernas förlopp öfver 10,300 mål blifvit vid sjelfva inrättningen gifne åt fattiga; 718 personer hade der erhållit tak öfver hufvudet, och 850 diverse klädesplagg, förutom täcken och sängkläder, blifvit utdelade ibland nödlidande familjer.

Men vilja vi se ett exempel på den praktiska filantropi, som låter oss hoppas ett bättre samhällsskick äfven der, hvarest lasten och tygellösheten tyckas hafva förskansat sig inom ointagliga fästen, så kunna vi icke finna ett bättre

sådant än i den reformation, som de så kallade *Five Points* i New-York undergått och ännu dagligen undergå. Jag har förut i förbigående omtalat detta ställe och den förbättring man der lyckats åstadkomma; men jag kan dock icke undgå, att här i sammanhang med ofvanstående ytterligare omnämna det verk, som der blifvit börjadt och fortsatt, såsom varande ett bevis på, huruledes man i Amerika, midt under alla religiösa förvillelser och politiska oordningar, dock vaknat upp till en kristendom, som framträder mer såsom ett system af kärlek än af dogmatisk sanning, och hvilken i kraft deraf, som en ordnande ande sväfvar öfver de mörka djupen och de oroliga vattnen.

Den ifrågavarande lokalen, de s. k. *Five Points*, under hvilken benämning innefattas ett icke så obetydligt område i staden New-York, var, som man vet, och är ännu till en del ett måhända värre näste för brott och styggelser af alla slag, än någon annan af verldens större städer kan uppvisa. Mr. Pease, en methodist-predikant, hvars namn tusende skola välsigna, efter att mångens, som nu omstrålas af ryktet, råkat i glömska, var modig nog att med sin ännu modigare hustru flytta midt in i detta jordiska helvete, der man icke ville hyra dem en bostad, och der en dygdig och aktningsvärd familjs närvaro af alla de öfriga innevånarne först betraktades såsom sändt dem från den himmel, de afsvurit, till ett plågoris i deras infernaliska orgier och fasaväckande brott. För detta ändamål måste lagens arm anlitas. Genom subskription inköptes några af de hus, som voro hemvist för de mest liderliga utsväfningar. I ett af dem flyttade Mr. P. med sin hustru; ett annat som fordom varit en krog, gjordes till ett litet kapell, och genom påbyggning och reparationer fick han efter en tid i ordning ett arbetshus, skolhus m. m. Hans företag mötte i början svårigheter, för hvilka icke få skulle hafva dragit sig tillbaka. Att begynna med, att för de varelser, som här omgåfvo honom, predika Evangelium, att med dem tala om rättfärdighet, kyskhet och en tillkommande dom, var likaså fruktlöst, som att söka undervisa ett tre års gammalt barn i differentialkalkylen. Mr. Pease insåg att det första som måste göras, var att förskaffa dessa samhällets afskum (i början sökte han uteslutande att förbättra de fallna qvinnor som här funnos i tusendetal, och att undervisa barnen som upp-

fyllde dessa jämrens boningar) en tjenlig föda och sysselsättning samt betalning för deras arbete, — att rensa smutsen bort ur deras bostäder, och gifva dem snygga kläder i stället för trasorna som knappast skylde deras nakenhet, — att låta dem i någon mån åtminstone erfara den förädlande inflytelsen af ett mera civiliseradt, arbetsamt hem, — och att sålunda bereda dem en möjlig utgång ur det afgrundsdjup hvari de sjunkit, och derjemte hoppet om att dag efter dag kunna smaka den glädje och tillfredsställelse, som åtfölja en ärligt förvärfvad dagspenning. Men att åstadkomma detta, felades honom medel. De välgörenhets-sällskap på hvars medverkan han egentligen litat, vägrade honom i början understöd. De hade sändt honom, menade de, till dessa eländets barn, för att predika och bedja ibland dem, tills de, som det heter, skulle "få religion;" men icke att han skulle göra sig till föreståndare för en arbetsinrättning. De insågo dock slutligen sitt misstag, och nödvändigheten af att de brottets och eländets offer, man sökte rädda, först bereddes en utväg att försona sig med det samhälle, ifrån hvilket de kände sig förskjutne, innan man kunde hoppas på att de ville låta försona sig med Gud. Enskildta personer, äfven af andra kyrkosamfund, kommo Mr. P. till undsättning i ett företag, som i sitt slag verkligen är det mest storartade jag hört omtalas. — Under det Mr. P. uppsökte mördaren och tjufven i deras mörka källarhålor och visade dem utvägar, att på ärligt sätt vinna sin bergning, gick hans beundransvärda hustru in i de nästen, der lastens mest fallna offer af hennes kön framsläpade deras eländiga lif, upptog många af dem i sitt eget hus, gaf dem sysselsättning, och återskänkte dem efter en tid som bättre menniskor åt samhället. Af 150 barn, intagna i skolan, 6 månader efter att den först öppnades, och hvilka voro hopräfsade ur lasternas och den menskliga förnedringens djupaste dy, voro nära halfva antalet bokstafligen en del af Mr. P:s familj, som i sitt hus gaf dem ett hem och hvars hustru, biträdd af några andra fruntimmer, öfver dem tog vård och tillsyn. Efter hand nedrefvos många eländiga kyffen och förvandlades till snygga bostäder åt familjer, som nu återvändt på dygdens väg; arbetare-verkstäder anlades, i hvilka den lösaktige, dagdrifvaren och brottslingen beredde sig en lyckligare lefnadsställning. Sedeförderfvets ogräs började

förqväfvas under ett bättre utsäde; vid upplopp och tumult fann laglösheten icke på detta ställe så många bundsförvandter som fordom tillreds att deltaga i sina blodiga idrotter, och saknade måhända äfven en och annan af de hjelptrupper, som den förr alltid kunde påräkna till handräckning vid valurnan. Allt detta åvägabragtes väl förnämligast genom en enda mans energi och klokhet; men det frikostiga understöd, utom hvilket ett sådant företag icke kunnat utföras, och hvilket understöd gafs endast och allenast af den enskildta välgörenheten, — de många ädelsinnade enskildta medborgares personliga medverkan, som här likaledes var af nöden och icke felade — detta utvisar derjemte ett drag hos nationen, som ingifver oss hopp, äfven när vi se framför oss dess svartaste skuggsidor.

Då jag i föregående kapitel genom anförande af exempel fästat läsarens uppmärksamhet på dessa skuggsidor, och dervid nödgats tillägga, att det, tyvärr, var blott ett exempel ibland många likartade: så är jag glad, att äfven nu kunna göra samma tillägg till hvad jag här anfört såsom bevis på den bättre anda, som, yttrande sig på många olika sätt, arbetar på en förbättring i samhället, och som ovilkorligen en gång måste återföra kontrollen öfver samhällets högsta angelägenheter i deras hand, hvilka i moraliskt och intellektuelt afseende äro dessa angelägenheters legitima vårdare.

I det ofvanstående och på några andra ställen har jag omtalat välgörenhet och en kraftig verksamhet för goda ändamål vara i allmänhet ett karaktersdrag hos den bättre delen af folket i Amerika, och jag tror mig härutinnan icke hafva begått ett misstag. Äfven en blott flyktig bekantskap med detta folk bör öfvertyga hvar och en, som icke är intagen af fördomar, att så är förhållandet. De flesta offentliga institutioner och fromma anstalter äro underhållne förnämligast genom enskildta bidrag, och kontributionerna till fattigvården och dylikt äro de minsta, som göras likmätigt statens eller komunens fastställda pålagor. Hvarje inrättning och företag, hvarigenom det allmännas väl icke blott i industrielt, men äfven i moraliskt afseende kan befrämjas, är viss om att icke sakna understöd. Jag har förut anmärkt, huruledes skolor och akademier äro underhållna af enskildta kyrkosamfund. Visserligen kunde i detta fall mer göras, och

kontributionerna äro ofta långt ifrån motsvarande behofvet; men när vi betrakta de splittrade krafterna i detta afseende, och de många olika applikationer som på den göres, så förvånas vi dock i sanning öfver hvad de åstadkommit. I de flesta andra länder hade sådant icke kunnat åstadkommas utan statsanslag. Samma liberalitet visar sig äfven ifrån staternas och unionsregeringens sida vid fråga om expeditioner och andra företag till vetenskapernas befordrande, och vid anläggandet af institutter till industriens befrämjande och nyttiga kunskapers spridande. Nästan i alla större städer träffa vi på sådana institutter, hvars verkningar äfven sprida sig till den råa massan, och hvilka i framtiden ovilkorligen måste lända till dess förädling både i moraliskt och politiskt afseende.

Väl skulle man vid allt detta kunna göra den invändning, att deri ligger ingenting mer, än man har rätt att fordra af ett folk, hos hvilket finnes så mycken rikedom; men de som besitta den största förmögenheten äro på det hela taget de som minst bidraga för ifrågavarande ändamål. Af egen erfarenhet lärde jag mig, att en större liberalitet alltid var att finna hos dem, som voro i medelmåttiga omständigheter. De flesta bidrag till min kyrkobyggnad bestodo af små summor, gifna af sådana personer, som icke egde stort mer än hvad de sjelfva behöfde. Så förhåller det sig vid nästan alla sådana tillfällen: missionsföretaget utföres, skolorna och välgörenhets-inrättningarne uppbyggas och underhållas mer genom enkans skärf och mindre förmögnes bidrag än genom de rikes stora donationer.

Välgörenheten hos de sednare är ofta klädd i narrkåpa. På ytterligheter är här ingen brist, och äfven fåfängan, som ibland får det infallet att uppträda under masken af kristelig välgörenhet, är här måhända större än annorstädes. Då jag en gång var i New-York, tilldrog sig der en händelse, som väl förtjenar att omtalas, såsom ett exempel på det deltagande verldens barn och de som lefva i lyx och öfverflöd stundom visa för sina sämre lottade likar, och såsom derjemte skildrande lefnadssättet i några af de högre kretsarna i den stora verldsstaden samt i visst fall äfven moraliteten inom desamma.

Nöden ibland de fattigare klasserna var mer än vanligt stor; lyxen åter ibland de andra ingalunda förminskad.

På en gång tycktes man komma till en känsla af det origtiga uti, att briljera i de dyrbaraste sidentyger och vifta med näsdukar, som kostade 100 dollars stycket,[1]) under det tusende medmenniskor voro nära att förgås af brist på föda och kläder. Man måste göra någonting för de stackars olyckliga, och detta kunde bäst ske genom inskränkning i den vanliga flärden och yppigheten. Nöjet skulle dock, äfven nu, såsom ofta, tjena till en sporre åt barmhertigheten. Man beslöt följakteligen att, till förmån för de fattiga, i kristall-palatset anställa en stor bal, der hvar och en borde uppträda med den största enkelhet. Fruntimmerna kommo öfverens om, att icke, såsom vid vanliga större fester och högtidligheter, utstyra sig i nya, dyrbara balklädningar, utan gifva hvad en sådan kostade åt de fattiga, och i stället uppträda i simpla kattunsklädningar, hvilka äfven skulle bortskänkas åt nödlidande familjer. Denna plan omfattades med särdeles välbehag. New-Yorks rika och förnäma damer och kavaljerer infunno sig på balen. De sköna former, som aldrig förut inneslutits i annat än frasande siden och guldbrokad, gömde sig nu under ringhetens skepelse. Liksom det filosofiska högmodet fordom klädde sig i trasor, så draperade penninge-högfärden sig nu för en stund i kaliko. Men det var, som sagdt är, blott för en stund. Under förevändning af att genast låta välgörenhets-komitén bekomma de enkla klädningarna till utdelning bland de fattiga, för att så fort som möjligt afhjelpa deras behof i detta afseende, hade de flesta damerna beredt sig på, att, innan de lemnade balen, byta om kostymer. Sedan man derföre tillräckligt roat sig af maskeraden, och en stund spelat enkel och blygsam, återtog man sin egen rol. Damerna visade sig åter i hela glansen af den fordna prakten och öfverflödet. Barmhertigheten, trött af att dansa i snörkängor, figurerade nu i sidenskor. Innan man skiljdes åt, var flärden åter insatt på sin thron, och, om berättelsen säger sannt, skulle slutscenen i denna tillställning varit en fullständig tableau vivant

---

1) Det här uppgifna priset för en näsduk är icke taget i vädret. Enligt berättelsen skulle en af New-Yorks rika, eller, för tillfället så ansedda. grossörskor en gång tillhandlat sig 6 sådana i en af stadens fashionabla handelsbodar. Ungefär 2,250 Rdr Rmt för ett halft dussin näsdukar! Då allt i paryren står i förhållande till näsduken, hvad förslår väl i jemförelse dermed all den granulåt våra lyxälskande damer i Sverige utveckla!

af den fashionabla osedligheten. Vid den porlande champagnen och det med utsökta läckerheter uppfyllda bordet prisade man sig sjelf för att hafva nedlåtit sig till att kasta några smulor åt fattigdomens Lazarus.

Dock denna parodi på välgörenheten har, Gudi lof, sin motsats, och vilja vi lära känna det element, som, mer än alla penningebidrag och mer än hvarje offentligare verksamhet i det godas utöfning, verkar till nationens förädling, så skola vi träda in i det kristliga familjelifvet. Låt vara, att vi måste gå förbi mången dörr, innan vi finna det; låt vara, att den yttre trefnaden, som möter oss på den täcka blomsterterrassen, i den af slingerväxter omskuggade verandan, i hela det prydliga husets komfortabla inredning, är ofta nog blott ett vackert skal omkring en maskstungen kärna, — det kristliga familjelifvet har dock här, i staden som på landet, sina fristäder, inom hvilka, då vi der blifva rätt hemmastadde, vi finna att det till sin verksamhet och sitt inflytande är en surdeg, som småningom måhända skall försyra hela degen. Det kristliga familjelifvet i Amerika är liksom engelen som steg ned i Bethesdas dam och rörde vattnet: det konsentrerar sig icke inom det enskildta hemmet, men träder fram, vidrörande många af samhällets lägre förhållanden på ett sätt, att de borttvinade äfven der hemta krafter till att stå upp och gå ett bättre lif till mötes.

Mig beskärdes ett ypperligt tillfälle, att finna sanningen häraf, under de oförgätliga dagar jag tillbragte hos vännen Richard Smith tillsammans med hans familj, för att icke tala om de många andra både i Vestern och de östra staterna, hvilka förtroligt och vänligt skänkte främlingen, när helst han kom, en plats vid den gästfria härden. Mr. Smith hade fordom egt en större fabriksanläggning några mil ifrån Philadelphia, men merkantila motgångar och missöden, sådana som kunna träffa äfven den hederligaste och mest redbara affärsman, hade föranlåtit honom att försälja densamma. Af den fordna stora egendomen egde han numera endast en liten anspråkslös byggning, bestående af två eller tre rum, hvilken han låtit uppbygga, som han sade, till en blifvande bostad för sina båda döttrar, då han och deras aktningsvärda mor skulle blifva dem frånryckta. Påtagligen hade han dock äfven en annan afsigt dermed. Var han icke längre husbonde på stället, och kunde han icke mer i denna egenskap

hafva något inflytande på den arbetande klassen derstädes, så kunde och ville han dock såsom enskildt man, fortsätta ett verk, som han der påbegynnt, af vida större värde än alla fabriksanläggningar, — ett verk, för hvilket lönen icke kunde honom fråntagas genom något ekonomiskt obestånd eller andra den timliga lyckans omvexlingar. Redan såsom egare till stället hade han der låtit anlägga en skola för den arbetande klassens barn, och påbegynnt en kyrkobyggnad, fastän högst få af de i trakten boende tillhörde det religionssamfund hvartill han sjelf bekände sig. Efter hvad jag har anledning förmoda voro mängden den tiden s. k. *nothingarians*. Då stället ombytte egare, var det att befara det arbetet på kyrkobyggnaden skulle afstanna, och den lilla nybildade församlingen förskingras. Men, fastän nu egande långt mindre tillgångar, fann S. likväl utväg att fullborda det en gång påbegynta verket. En liten vacker landtkyrka stod snart i den undersköna trakten, och nästan hvarje lördag begaf sig en af Mr. S:s döttrar dit ut, för att som lärarinna undervisa i den söndagsskola, de der organiserat, och för att i mången fattig arbetares bostad sprida andelig och timelig välsignelse. Till en början hade biskopen förordnat en prest att här ett par gånger i månaden förrätta gudstjenst; men efter hand tillväxte församlingen och söndagsskolan blef allt talrikare besökt, så att det blef nödvändigt, att på stället hafva en stadigvarande predikant. S. tecknade sig för den största kontributionssumman till hans underhåll, och genom döttrarnas egen arbetsamhet och några andra fruntimmers, som de intresserade för företaget, fick man snart en mängd broderier och andra handarbeten förfärdigade, hvilkas försäljning inbragte en liten byggnadsfond till ett blifvande pastorsboställe. Då jag i sällskap med S. och hans familj en dag besökte detta ställe, fann jag der ett trefligt och i alla afseenden beqvämt *rectory*, ifrån hvilket man just var sysselsatt att borttaga de sista lemningarna efter hyfvelbänken och murslefven, för att göra det färdigt till att emottaga församlingens nya, aktningsvärda pastor, en ung bildad man, son till en fattig arbetskarl i Philadelphia, och hvars *första* undervisning i kristendomens heliga lära blifvit honom gifven såsom ett af Miss H. Smiths söndagsskolbarn, sedermera af S. och hans familj vårdad och understödd, då de märkte de goda anlag, som hos ynglingen utvecklade sig,

och som de varit ett medel i Herrans hand att framkalla.

Detta ett exempel ibland — många, — ja, jag säger äfven nu ibland många, om än jag måste medgifva de *många* vara *få* i jemförelse med hvad som borde och kunde vara, — och om vi än sällan finna exemplet så fullkomligt gifvet som af den familj jag här omtalat — detta ett exempel ibland många på den kristliga familjens i Amerika verksamhet och på den anda, som, stilla och måhända för en tid obemärkt och långsamt, men icke dess mindre oafbrutet och säkert, ifrån den utgår, spridande sig till de lägre, i ett eller annat afseende vanlottade klasserna, och som en gång mäktigt skall medverka till uppryckandet af det onda, som nu tär på samhällskroppen. Oneckligen är det familjens qvinnliga medlemmar vi isynnerhet måste hembära vår hyllning för det goda, som sålunda åvägabringas, dock icke de qvinnor, som i samhällsförbättrande ifver amazonlikt draga ut i härnad emot whiskeyfat och öltunnor[1]), ännu mindre

1) På flera ställen har händt, att fruntimmerna i filantropiskt nit för nykterhetsreformen beväpnat sig med yxor, hammare, jernstänger etc., och i så tätt slutna kolonner, som krinolinerna medgifvit, ryckt ut till storms emot källare, värdshus, krogar, magasiner och andra ställen, der spritdrycker varit förvarade. Att man för att afvärja anfallet och frälsa sin egendom, tillbommat dörrar och fenster, och gömt undan fastagerna har tjenat till intet. Dörrarne blefvo sprängda, och de belägrande hafva icke lemnat platsen, förr än de ransakat alla vinklar och vrår och sönderslagit hvarje fat, kagge, krus och butelj, innehållande den förhatliga varan. Värdshusvärdarne, som icke ansågo sig manstarka nog att förekomma den hotande sköflingen, om fienden lyckats intränga inom deras förskansningar, hafva ibland sökt underhandla; men inga andra fredsvilkor blefvo antagna än de, hvarigenom värdarne sjelfva förbundo sig att genast hälla ut de farliga dryckerna, och för framtiden högtidligt förpligta sig, att aldrig mer försälja en droppa spirituosa. På några ställen har man icke haft något annat råd än att underteckna ett dylikt fördrag, ty de fina, marmorhvita händerna befunnos vara ganska skickliga att slunga hvarjehanda missiler emot fästets försvarare, hvilka försatte honom i en ganska kritisk belägenhet. — I en stad uti Ohio framryckte en sådan fruktansvärd styrka, som den här beskrifna, emot det förnämsta hotellet. Egaren, som öfverskattade sina egna krafter, att, när han fann för godt, kunna fördrifva fienden ifrån sitt område, lät honom obehindrad komma in i källarsalen. Han fann likväl snart, som han sjelf uttryckte sig, att han hade framför sig de mest oregerliga och bullersamma kunder, han någonsin haft att göra med. Peremptoriskt fordrade de nycklarna till källarn, och då detta vägrades dem, skredo de till de mest fruktansvärda hotelser, som det var intet tvifvel om, att de icke äfven ärnade verkställa. En af stadens magistratspersoner infann sig på stället, befallande våldsverkarne, något annat namn kan svårligen gifvas dem, "i lagens namn, att skingra sig, och att draga hvar och en hem till sitt, att sköta om fredligare värf." Fanatismen för det goda ändamålet hade likväl uppnått en sådan höjd, att icke ens lagens

de, som koka potates i Fourieritiska phalanxerers köksspisar, eller de som, med oblyg fräckhet uppträdande vid qvinnorätts-konventionerna, förklara sig vara gifta med hela menniskoslägtet[1]); men de som, troget uppfyllande sina pligter i det husliga lifvet, derjemte icke förglömma, att hvad som mer än något annat, mer än en blomstrande handel, mer än den högsta industriela förkofran, mer än alla vetenskapliga uppfinningar, skall drifva det samhälle, i hvilket de lefva, mot sitt höga mål, och en gång låta det intaga hedersrummet, då efterverlden skall döma nutiden, är dess högre andeliga utveckling, dess kyrka, dess kristendom, — och som derföre på den plats och inom den sfer Försynen anvisat qvinnan, som makar, mödrar, systrar och kyrkomedlemmar, i stillhet lefva och verka för detta höga mål.

I de umgängeskretsar, der jag var nog lycklig att upptagas under min mångåriga vistelse i Amerika, egde jag tillfälle att se många prof på en sådan verksamhet, och resultatet af den uppmärksamhet jag deråt egnade, är den oskrymtade bekännelsen, att, då jag undantager de ömmare band jag egt här i lifvet, så vet jag på jorden ingenting, som jag sätter så högt som den amerikanska qvinnan i dess bättre uppenbarelse. Någon har sagt: "Säg mig hurudan modren varit, och jag vet hurudan sonen är." Är detta sannt — och onekligen är det sannt i många fall, — så böra vi icke misströsta om det amerikanska folket, fastän för närvarande hos *The Young America* finnes mycket, som utvisar, att det befinner sig i slyngelåren.

---

hotelser kunde afskräcka den från att utföra sitt beslut. Slutligen ingicks en vapenhvila, sedan värden lofvat på sitt hedersord, att aldrig mer sälja några rusgifvande drycker till stadens innevånare. På detta sätt anfölls det ena värdshuset och magasinet efter det andra, fastager sönderslogos och bränvin, konjak och öl rann i strömmar på gatorna. Sköflingen fortfor i tre hela timmars tid midt på ljusa dagen, under en allmän till det högsta spänd sinnesstämning. En tidning, omtalande dessa bragder, försäkrar att truppens anförare voro *ladies of high respectability*.

1) Vid en offentlig sammankomst, der man diskuterade qvinnans s. k. emancipation, sade en af talarne i stubb, det vara ett intrång på hennes af Gud gifna frioch rättigheter, att vilja tvinga henne till att inskränka sin kärlek till blott en enda man. Hon tillfogade ytterligare, att "fastän hon hade en man, så ansåg hon sig likväl vara gift med hela menniskoslägtet. Alla karlar voro hennes män, och hon hyste en obegränsad kärlek till dem alla." "Hvad angick det verlden," fortfor hon vidare, "om mina barn hafva en eller tio fäder? Jag sjelf har rätt att bestämma, hvem som skall bli far åt min afföda."

Detta yttrande, jag vet det väl, stämmer icke öfverens med de flesta beskrifningar öfver förhållandena i Amerika. Den mera utmärkta plats qvinnan der innehafver och det inflytande hon eger i det enskildta och ofta nog äfven i det offentliga lifvet, hafva gifvit anledning till en mängd förlöjligande berättelser och anekdoter, hvilka väl i och för sig kunna vara ganska trovärdiga, men dock ingalunda få antagas såsom karakteriserande hvarken henne eller det umgängeslif, i hvilket hon för en nästan enväldig spira. Vi få icke bedöma henne efter dessa mången gång rätt vidunderliga berättelser och derpå grundade ganska skefva omdömen; de äro för det mesta gifne oss af personer, hvars hela erfarenhet af umgängeslifvet i Förenta Staterna måhända inskränker sig till några månaders vistelse i ett *boarding-house*. Icke heller få vi bedöma qvinnan i Amerika efter sådana personligheter, som t. ex. Antoinette Brown[1]), Fanny Wright, Abby Kelly och Lucretia Mott[2]). Huru mycket än dylika

---

1) Vigd till prest eller, om hon icke såras af den feminina ändelsen, prestinna, jag kan icke med visshet säga i hvilket trossamfund. Af trycket har utkommit *Qvinnans rättighet att predika Evangelium*, *en predikan vid Rev:d Miss Antoinette L. Browns ordination i South Butler N. Y. d. 15 Sept. 1853 af Rev:d, Luther Lee.* Af denna predikan har jag icke kunnat utgrunda denne nye Luthers, som troligen var en af ordinatorerne, trosbekännelse, annat än hvad den nya läran om det qvinliga prediko-embetet angår, hvilken han förfäktar isynnerhet under åberopande af Galat. 3. 28. — I katalogerne öfver samtliga religionslärare i Amerika förekomma flere med namnet Lee; men endast en med intialbokstafven L. till förnamn, och denne är upptagen i förteckningen öfver baptistsamfundens presterskap. Dock vågar jag icke deraf draga någon slutsats, utan är snarare böjd att tro de nyssnämnde ärevördige predikanterne, så väl den i byxor som den i kjol, tillhöra något unitarianskt samfund.

2) Dessa 3:ne sistnämnda fruntimmer, som äro de mest framstående vid alla *Women's Rights* konventioner och uppträda såsom de förnämsta advokaterna för qvinnans emancipation, hafva alla bevisat sin qvinno-rätt derigenom att de skiljt sig ifrån sina män. Just ypperliga lärare, dessa, att undervisa qvinnokönet om dess pligter och rättigheter och att bibringa det dessa ädla och förädlande egenskaper, dessa rena känslor och behag, som aldrig fela att intaga och tillvinna vördnad, men med hvilka dessa emanciperade mellanting och deras samhällsideer hafva lika liten gemenskap som mörkret med ljuset!

Icke mindre betecknande för qvinnorätts-konventionerna, vid hvilka man vanligtvis får bevittna de mest komiska uppträden, är dessutom, att de med särdeles värma och sympati omfattas af sådana personer som t. ex. Miss Martineau, som offentligen har uppträdt med den mest fria och oblyga atheism, och som begynte sin bana såsom ifrare för qvinnans emancipation dermed, att hon förnekade en Gud i skapelsen, emedan det var sårande för hennes blygsamhet, att tänka sig ett sådant väsende öfver

"högsinnade" qvinnokarakterer och deras principer må prisas af en Waldo Emerson och en Fredrika Bremer, så länder det dock den amerikanska qvinnan till heder, att hon, i allmänhet taladt, hittills åtminstone visat lika liten sympati för personerna sjelfva som för deras grundsatser. De hafva på det hela taget blott få anhängare, och den bättre klassens fruntimmer i detta ords egentliga betydelse, om de ens fästa någon uppmärksamhet alls vid dessa sitt köns sjelfkonstituerade representanter, egna dem endast medömkan och åtlöje.

I förbigående kom jag att nämna umgängeslifvet i Amerika. Jag eger deraf så många angenäma minnen, att jag icke kan neka mig nöjet, att i sammanhang med hvad jag nyss sagt om de amerikanska fruntimmerna, särskildt egna deråt några sidor i min bok, ehuru min förläggare påstår att den redan blifvit allt för lång och ber mig skynda att afsluta den i största möjliga korthet. Af fruktan att läsaren torde vara af samma mening som han, inskränker jag mig derföre till att endast på några få sidor sysselsätta mig med ett ämne, hvaråt jag gerna eljest skulle hafva egnat lika så många kapitel.

Umgängeslifvet i Amerika är i vissa fall temmeligen likt, i andra fall åter ganska olikt det i Sverige. Jag vill här blott antyda en och annan af olikheterna efter egen erfarenhet deraf i de sällskapskretsar, der mig förunnades tillträde. Hvad så kallade större eller offentligare samqväm angår, såsom baler etc, kan jag derom icke yttra mig. Under de första åren i Vestern hade jag icke tillfälle att bivista några sådana, och sedermera var mitt presterliga embete ett hinder för mig att göra det, äfven om jag skulle kännt någon kallelse dertill.

Vi äro visserligen i den bisk. kyrkan långt ifrån att, såsom puritanerne, förbjuda dansen som ett icke oskyldigt nöje; men en prest infinner sig icke gerna på det ställe,

---

skadande alla hennes gerningar. — Delegaterna vid dessa konventioner utgöras föröfrigt mestadels af samma slags folk, som intager högsätet i alla Bloomer-drägts möten, freds-sällskaper, ante-hängning-associationer, fonografiska föreningar, fourieritiska phalanxerer och dussintals andra dylika samfundsföreningar, som hafva till ändamål samhällets förbättrande och pånyttfödelse genom någon ny, förut alldeles obekant method, hvarmed dessa nutidens vishetsorakel tro sig i stånd att omskapa verlden både i moraliskt och fysiskt afseende.

der man egentligen kommit tillsammans för att dansa. I hans umgänge med sin församlings medlemmar och andra familjer, dem den tid han anser sig nästan uteslutande böra egna de förra, möjligen någon gång kan gifva honom tillfälle att besöka, finnes derföre icke någonting stelt och tvunget; sällskapstonen är densamma, konversationen lika glad och underhållande, fastän han är närvarande; men man tyckes å ömse sidor finna, att det gifves vissa nöjen och förströelser, i hvilka, fastän helt och hållet tillåtliga och oskyldiga, en prest gör bäst uti att icke deltaga, emedan med dem äro förknippade en mängd omständigheter, hvilka göra att lekmannen så lätt kan komma att fela i den vördnad, han är skyldig honom, som är satt honom till lärare och å andra sidan åter göra det svårt för den sistnämnde, att kunna bibehålla den värdighet, som vid alla tillfällen i lifvet bör vara oskiljaktigt från det embete han innehafver. Till sådana nöjen räknas företrädesvis alla baler, isynnerhet offentliga. Dessa sednare bivistas dessutom, med undantag af vid särskildt högtidliga tillfällen och så kallade *charity-balls* sådana som den jag nyligen omtalat, högst sparsamt af dem, som vilja räknas till den mera respektabla samhällsklassen. En religiös samvetsgrannhet förbjuder mången att taga del i dessa slags nöjen, och merändels bivistas de äfven högst sällan af dem, som äro medlemmar utaf något s. k. evangelisk kyrkosamfund. Andra åter infinna sig icke vid sådana publika baler och fester, på grund af den blandade societet, som der alltid kan påräknas, och som under demokratiska jemlikhetsförhållanden icke gerna kan undvikas vid dylika tillfällen.

För att gifva läsaren en liten föreställning derom, vill jag berätta en händelse, som passerade i en förmögen och aktningsvärd familj ibland våra bekanta i Chicago. Med anledning af någon särskildt högtidlighet hade man beslutat att gifva en elegant bal i stadens förnämsta festivitets-lokal. Husfadern i ifrågavarande familj innehade en befattning, som gjorde att han ansåg sig icke gerna kunna undgå att vara en subskriberande deltagare i nöjet, och öfvertalade äfven sin hustru att göra sig sällskap. Baltimman var inne, ekipaget stod redan för dörren och frun hade nyss slutat sin toilett, då hennes jungfru, en norsk tjenstepiga, utpyntad, lika grann som matmodern sjelf, inträdde och anhöll om

tillåtelse att få gå bort på aftonen. På tillfrågan hvart hon ärnade sig, svarade hon att en "gentleman" äfven inviterat henne på balen. Frun besinnade sig icke länge, utan lät jungfrun i sitt ställe hoppa upp i det framkörda ekipaget, och stannade sjelf hemma.

Några större middagsbjudningar hör man sällan talas om, och större supeer såsom hos oss, äro heller icke just brukliga. I stället för dylika tillställningar gifva de, som dertill hafva råd och lägenhet, en eller par gånger om året s. k. *parties*, till hvilka nästan alla, som hafva någon bekantskap med familjen, inbjudas. Vanligtvis samlas gästerna först sedan de druckit the eller ätit sin qvällsvard hemma, hvarefter de trakteras med glacer, konfektyrer och frukter, och möjligen längre fram på natten med något bastantare föda, — höns-sallad, kalkon eller ostron, på alla möjliga sätt tillagade, äro vanligen stående rätter vid dessa större bjudningar, — hvarpå ytterligare torde följa några delikatesser, såsom geleer, glace-puddingar, bakelser och dylikt. Dryckesvaror begagnas ganska litet; ofta finnas alldeles inga sådana på bordet. Någon gång till och med uteblifver all traktering.

Under min vistelse i New-York blef jag en afton inviterad till en rik köpman derstädes. En af mina bekanta, som äfven ämnade sig dit, förberedde mig att samlingen skulle blifva ganska talrik, och jag gladde mig på förhand åt det första tillfälle, som nu skänktes mig, att i den stora handelsstaden få vara med i en större societet, och der få lära känna litet mer af sällskapslifvet inom de förmögnare klasserna. Jag tog för afgjordt, att, som vi bruka i Sverige, der skulle komma att gå rundliga till. Emellan kl. 8—9 infann jag mig i den rikt och yppigt möblerade salongen. Gaskronornas bländande sken belyste ett större antal redan församlade gäster af damer och herrar, som antingen formerade små grupper, eller arm i arm promenerade genom de praktfulla rummen. Att få en stol att sitta på, var blott få förunnadt. Här och der skedde en presentation och man konverserade om likgiltiga ämnen. I ett rum hörde jag ljudet af ett af dessa utmärkta piano-fortes, som fabriceras i New-York, och som, utan att vara kännare, jag dock vågar påstå knappast något annat land torde kunna uppvisa maken till. Instrumentet var en ny uppfinning, ett piano

med s. k. *melodeen-attachment*, hvilket sednare efter behag kan begagnas eller icke. Min önskan att höra en skicklig pianist på ett sådant instrument, har aldrig blifvit uppfylld; denna gång åtminstone var instrumentet ojemförligt bättre än de händer, som vidrörde det. Ett par timmar förgingo, hvarunder jag icke kan säga, att jag hade så särdeles trefligt, stående uppsträckt i ett hörn af rummet bland ett sällskap, som med ett eller par undantag, var mig helt och hållet obekant. Slutligen kom en betjent med en kristallkarafin och några glas på en bricka, hvars förgyllning och öfriga ornamenter jag gerna velat taga i närmare skärskådande. Vid hans sida uppträdde en annan med en likaledes utmärkt vacker bricka, troligen af galvano-plastiskt arbete, uppå hvilken stod en större silfverskål, innehållande små isbitar. I likhet med de flesta andra tog jag mig ett glas isvatten, som i värman och trängseln onekligen smakade ganska förträffligt, men på samma gång retade aptiten efter någonting bastantare. Förundrad att se en och annan af gästerna försvinna, just som jag väntade, att den mera substantiela delen af kalaset skulle taga sin början, beredde jag mig till att styra kurs till en ledig blifven stol, som jag observerade i andra ändan af rummet, då min förr omnämnde bekanta händelsevis kom att passera mig förbi, och frågade mig, om jag ej fann tiden vara inne att gå hem, så kunde vi få sällskap ett stycke af vägen. "Men supeen?" höll jag på att utropa, då det just rann mig i sinnet, att en sådan möjligen torde uteblifva, hvadan jag lyckligtvis icke gjorde mig skyldig till denna indiscreta fråga. Det var verkligen slut på kalaset. Nog kan det vara bra', tänkte jag, att icke, såsom mina kära landsmän, hvars sed, som Vitalis säger, är "att ingenting af vigt sig företaga, hvaraf ej magen har den största vinsten," — nog kan det vara godt och väl, att icke göra för mycket affär af maten; men blott och bart ett glas vatten är dock en alltför måttlig traktering, isynnerhet då, såsom vid detta tillfälle, undfägnaden i spirituel måtto icke heller vittnar om någon särdeles smak för öfverflöd.

Emellertid går det lätt att ställa till kalas på det sättet, och om meningen är att komma tillsammans för att ha roligt, så vinnes onekligen detta ändamål i samma grad,

fastän med mindre bråk och väsen än vid våra Stockholms-supeer.

Dock dylika slags *parties*, om de än en tid i vissa kretsar kunde anses som fashionabla, måtte dock vara mindre allmänna. Jag fick åtminstone icke den förmån, att ännu en gång vara med om en dylik tillställning. Vid andra större *parties* bidraga visserligen de serverade läckerheterna till att göra sällskapet litet lifligare; men i allmänhet gifva de dock ett lika litet fördelaktigt begrepp om umgängeslifvet i Amerika, som våra storartade bjudningar och kalaser i Sverige om umgängeslifvet derstädes. Trängseln vid dessa tillställningar är dessutom ofta så stor, att man kan skatta sig lycklig, om man en stund får sätta sig ned att hvila i de präktiga, mattbeklädda trapporna. Ibland dansas det och det är då icke blott ungdomen, utan äfven de äldre som taga del i detta sällskapsnöje. Modren dansar vid sin fullvuxna dotters sida och fadern vid sonens, med samma lif och glädtighet, som vore det ingen skillnad i ålder dem emellan. Ibland åter är det ett s. k. *standing-up-party*, vid hvilket jag ingalunda undrar på, om de unga isynnerhet skulle gripas af en längtan, att få svänga om i en kottillion. Ehuru nu mera ur dansåren, kände jag mången gång vid sådana tillfällen, att dansen skulle hafva varit en verklig vederqvickelse. Men värdfolkets egna religionsåsigter, eller de flesta af de inbjudne gästernas *high standing* i sådana denominationer, som ännu äro behäftade med den puritanska verldsåskådningen, förbjuda sådana och andra dermed beslägtade nöjen. Man roar sig kanske med litet musik eller endast med konversation, som vid dylika tillfällen aldrig kan blifva rätt underhållande, och en och annan, af fruntimmerna nämligen, med att visa sin paryr, i afseende på hvilken den puritanska strängheten förmår ingenting emot fåfängan.

Dock ifrån alla dylika större tillställningar, hvilka, huru olika seder och bruk än må vara i öfrigt, likväl öfverallt i den civiliserade verlden hafva ett visst slägt-tycke med hvarandra, vända vi oss med glädje till mindre och anspråkslösare samqväm. Det är egentligen i dem och framför allt i familjekretsen som vi skola lära oss, att rätt uppfatta och bedöma umgängeslifvet i Amerika. Vi sakna der visserligen mycket af den glädtighet, som råder i våra sven-

ska sällskapskretsar, ty Amerikanarne förstå sig i allmänhet icke så väl som vi och andra nationer på att roa sig; men icke dess mindre finna vi der hvad vi nu för tiden i många afseenden gå miste om på andra ställen. En familj har t. ex. bjudit några vänner till sig på the. Något dukadt bord synes icke till, men efter en stund framsättes här och der i rummet några mindre bord, tillräckligt stora att rymma ett par desert-tallrickar. The och smörgåsar kringbjudas, och gästerna slå sig ned parvis vid borden eller hvar de så för godt finna. Derefter serveras kanske litet kallt kött eller någonting dylikt, och sylter, frukter eller kakor, uti hvilkas tillagning liksom i brödbakning de amerikanska husmödrarna i allmänhet äro oöfverträffliga, sluta hela anrättningen, men göra derföre icke slut på sammanvaron. Man tager icke nu såsom i Sverige, sedan man väl fått någonting i magen, hatten i hand och går sin väg. Nu först begynnes hvad man egentligen kommit tillsammans för, nämligen att genom umgänge med hvarandra förströ sig, upplifvas och, hvad som väl icke står uttryckligen utsatt på programmet, men dock i de bättre kretsarne blifver den naturliga följden, bildas och förädlas genom sammanlefnaden med hvarandra. Herrarne krypa icke här in i några rum för sig sjelfva, för att slå sig ner vid toddyglaset och spelbordet. Hvad det förra vidkommer liksom all slags dylik traktering, som mången anser vara oundgängligt nödvändig i umgängeslifvet och hvarförutan man knappt tror det tänkbart, att någon verklig glädje och trefnad kunna existera i ett sällskap, så finner man här, att det är mycket möjligt att vara i "ett gladt lag" det förutan. Det kan vara godt nog, att gripa till, der vanan har gjort, att konversationen icke kan komma i gång och trefligheten icke vinnas på annat sätt; men här behöfves icke för detta ändamål en sådan stimulans. Oaktadt vanan vid fordna seder och bruk fann jag ett glas "isvatten," d. v. s. då det icke som på kalaset i New-York utgjorde hela traktamentet för aftonen, en fullt tillräcklig läskedryck. Glädjen och hjertligheten visa sig här vara fullkomligt oberoende af alla dryckesvaror; men det är heller icke i umgängestonen någonting som gör att man saknar dem. Sällskapslifvet i de bättre och bildade kretsarne i Amerika är ett tydligt bevis för oumbärligheten af all sådan slags välfägnad, som, med måtta njuten, visserligen

kan vara ganska oskyldig, men som dock, der den betraktas som ett oundgängligt *conditio sine qua non* för att hafva hvad man kallar roligt, så lätt otillgängliggör andra källor, ur hvilka man kunde hemta långt bättre ämnen och anledningar till nöje i hvarandras sällskap, och som, der bruket fordrar att den skall gifvas med en väl slösande hand, utan att derföre det kan sägas vara någon egentlig dryckenskap i fråga, äfven på det bildade umgängeslifvet trycker en viss stämpel af råhet och hämmar om ej förqväfver mycket af hvad som der eljest skulle blifva oss lärorikt och förädlande.

Jag vill minnas det vara L. Tieck, som på något ställe säger om tobaksrökning, att genom vanan att oupphörligen suga på pipan och tugga på munstycket, bildar sig alltid efterhand ett vanställande drag omkring munnen, och den förlorar sitt naturliga behag och uttryck; samma verkan utöfvar onekligen glaset på sällskapslifvet: *vanan* eller *bruket*, som fordrar att det ovilkorligen skall vara med vid alla möjliga tillfällen och gör att man det förutan känner liksom vore det någonting som fattades, gifver åt umgängeslifvet ett missbildande drag, i hvilket löjet mången gång bor på bekostnad af behaget. I de amerikanska sällskapskretsarne, der glaset ytterst sällan anlitas, finner man dessa båda mera ofta förenade.

Spelbordet är der likaledes högst sällan anlitadt. Under min vistelse i Amerika, var jag ännu aldrig i ett sällskap, der man fann nödvändigt, att till tidens ödande gripa till kortleken. Ett par gånger hände det, att jag vid besök i någon familj fann herrarne sysselsatte med att spela; men de upphörde då genast dermed, väl vetande att jag som prest icke kunde deltaga i spelet[1]). Detta inträffade till

1) Huru strängt allmänna omdömet är i detta fall bevisas af följande händelse. En af mina bekanta, en ung prest, var inackorderad hos en familj i staden, der han hade sin församling. En afton kom ett par herrar dit på besök och tvärt emot hvad man eljest brukade, satte man sig till spelbordet. Spelet gällde ingenting, och presten var endast åskådare, tills värdinnan, som för något hushållsbestyr måste lemna sällskapet, anmodade honom, att för ett par ögonblick taga hennes kort. Han trodde sig icke göra något orätt, att uppfylla hennes önskan, då under spelet en främmande person inträdde i rummet. Berättelsen om att presten spelat kort kom ut i staden; andra religionspartier begagnade den till sin fördel; hans inflytande blef snart icke detsamma som förr, och han såg sig tvungen, att lemna sin församling. — Om än opinionen i så fall kan anses vara nog sträng, så är den dock bättre, och verkan

och med i sådana familjer, som hvarken tillhörde vårt kyrkosamfund eller något annat, och är ett bevis på den aktning, som, om icke af andra orsaker, man dock, för att icke fela i sitt uppförande som gentleman, anser sig böra visa en religionens tjenare.

Äfven hvad kortspel angår, är jag långt ifrån besmittad med den dystra puritanska verldåsigten; men på samma gång måste jag erkänna, att mycket af sällskapslifvets behag går förloradt, om det, såsom hos oss ofta är fallet, blifver en vanlig syselsättning i synnerhet i mindre umgängeskretsar. I Amerika fann jag det, som sagdt är, aldrig begagnadt vid några samqväm. Man må icke tro, att jag härmed vill säga, det spel är någonting sällsynt der i landet. Enligt berättelsen lära spelhus florera mer och vara mer freqventerade der än i andra länder, men för det mesta äro spel der inskränkta till sådana hus, dryckeställen och publika värdshus. Från familjelifvet och umgängeslifvet äro de i allmänhet bannlysta; min erfarenhet åtminstone bekräftar att så är. Följden deraf visar sig god i mer än ett afseende. Spelborden blifva merändels en barrier emellan båda könen i ett sällskap. Herrarne slå sig ner omkring dem, och damerna lemnas åt sig sjelfva; den konversation som skulle kunna blifva lärorik och bildande för så väl de ena som de andra, uteblifver; herrarne hemta i ena rummet sina ämnen från kortlapparne, och damerna syselsätta sig i det andra för det mesta med sqvaller och pighistorier. I Amerika har man vid en bjudning icke ett särskildt nöje mer för det ena könet än för det andra. Spelbordet, toddyglaset, tobakspipan stänga dem icke ifrån hvarandra; fruntimmerna uppskjuta till ett annat tillfälle, att meddela hvarandra sina små hemligheter och hvad man lyckats snappa upp ur dagens historia; och på allt detta vinner umgängestonen. Mången skulle tro, att der konversation sålunda är snart sagdt det enda nöje man vid ett *party* har att bjuda på, man i längden skall finna ett sådant sällskapslif stelt och tråkigt. Detta beror naturligtvis på sjelfva sällskapet; men för min del fann jag sällan skäl till klagan hvarken i ett eller annat afseende. Den bildning som de bättre klasserna i allmänhet ega, fruntimmernas upp-

---

deraf för det presterliga anseendet ovilkorligen mycket bättre, än den opinion, som visar sig allt för öfverseende då frågan är om det passande och icke passande i en prests uppförande.

fostran, som gör, att äfven de merändels alltid kunna taga del i de ämnen som afhandlas, deras här tillerkända rätt att, icke stängda inom alltför trånga konventionella former, äfven genom sin blotta närvaro vara den lifvande själen i sällskapslifvet; detta och mycket annat förläna dessa samqväm ett behag, hvilket undanjagar ledsnaden och gör att man icke saknar något annat så kalladt underhållande nöje.

Men för att få en rätt föreställning om umgängeslifvet i Amerika skola vi icke infinna oss endast vid *parties* och bjudningar, vare sig större eller mindre, utan i stället och framför allt göra oss förtroliga med mera hvardagliga förhållanden. Mina läsarinnor få dervid på samma gång en liten kännedom om den amerikanska hushållningen, som säkert skall komma mången af dem att vid flera tillfällen önska sig vara i Amerika, eller åtminstone att vi här i vårt lefnadsätt hade samma sed som der, och samma enkelhet i vårt umgänge.

Jag har redan antydt, huru litet afseende man på det hela taget gör på mat och traktering der i landet; det är icke för undfägnadens skull, som man besöker hvarandra. Oaktadt den sena middagstimman, intages the eller qvällsvard ganska tidigt, och det är först efter detta vanligtvis mycket lätta mål, som man gör eller emottager besök, och tillbringar det öfriga af aftonen tillsammans, utan åtnjutande af någon annan traktering, än möjligen längre fram på aftonen några frukter, en bit kaka eller dylikt. För att icke tala om det hälsosamma uti en sådan matordning och den lindring i hushållsbestyr, som är en följd deraf, synes tydligt hvilken fördel derigenom tillskyndas umgängeslifvet, och huruledes det på detta sätt kan få en utsträckning och, att jag så må säga, en färg, som det eljest icke kan ega. Vi komma till en bättre insigt häraf, om vi härmed kontrastera bruket inom vårt eget kära fäderneslaud. Den ena familjen besöker den andra, och besöket blir under våra förhållanden ofta en orsak till otaliga Marthas bekymmer i stället för ett ämne till glädje. Huru många hushåll finnas väl i den författning, att vid ett oväntadt främmande de äro i stånd att bulla upp i öfverensstämmelse med hvad ett förvrängdt bruk hos oss fordrar vid ett sådant tillfälle? Den första tanken hos värdinnan vid ett besök, tydligen gjort i afsigt, att, som det heter, stanna qvar till aftonen, är ofta nog: "Hvad i all verlden skall jag hitta på,

att gifva dem till att äta?“ Hon ber dem vara tusende gånger välkomna och talar om, huru obeskrifligt roligt det är att få se dem, under det hennes oroliga tankar vandra emellan skafferiet och köksspisen och hon måhända inom sig sjelf önskar sitt främmande der pepparn växer. Och hvem som än kan få något nöje af sällskapet, högst sällan åtminstone faller detta nöje på hennes lott. I mindre förmögna hus måste hon esomoftast vara mer i köket än i förmaket, och den blifvande supeen, som är qvintessensen i hela umgänget för tillfället, fordrar så mycket af hennes omtanka, att hon har föga tid öfrig, att på annat sätt underhålla sitt främmande, och sjelf hafva någon glädje i sällskapet. När så ändtligen man fått uppdukadt hvad huset förmår, mången gång mer än hvad huset förmår, och kroppen blifvit väl förplägad, skiljes man åt, liksom detta utgjort hela ändamålet, för hvilket man kommit tillsammans, och ofta är också denna förplägning den enda vinst man har af hela sammanvaron. — Men antag att det icke är en hel familj, utan blott ett par herrar, som händelsevis på aftonen göra sin visit i huset. Man finner sig särdeles road af deras samtal, något nytt literärt arbete ligger framme på divansbordet, pianot är uppslaget; men man är rädd att bedja dem föreläsa några sidor ur det förra, eller slå några ackorder på det sednare, af fruktan att tiden för visit-timman oförmärkt skall gå till ända, och man blir tvungen att bedja dem qvar till qvällen, — hvilket man också gerna skulle göra; men man har, som det heter, ingenting att gifva dem — d. v. s. *ingenting*, enligt bruket i ett umgängeslif, der maten utgör hufvudsaken. Man skulle kunna passera en ganska treflig afton tillsammans, men då ingen min göres, som låter herrarne förstå, att de kunna stanna qvar, måste de innan kort bocka sig och gå sina färde, knappt hunna utom tamburdören, förr än de svärja öfver, att de icke blefvo qvarbjudna till aftonen. Uppriktig taladt, hela vårt umgängeslif rör sig allt för mycket i ett matos, och derföre är det äfven i väsendtligt afseende beroende af ordentliga invitationer, med hvilka också följa stegrade anspråk på trakteringen. I Amerika behöfver jag icke afvakta en formlig inbjudning, för att passera en treflig afton i en bekant familjekrets. Jag gör mitt besök efter thetimman, och vet att jag icke kommer hvarken värdinnan eller någon annan till besvär. Sällskapslifvet får derigenom en större frihet, um-

gångestonen blifver helt annan, familjer komma till hvarandra på en förtroligare fot, äfven den mindre bemedlade men bildade familjen kan på detta sätt lefva mera med i verlden, än der det dukade bordet göres till ett vilkor för så väl det ena som det andra. Och skulle äfven, hvilket naturligtvis isynnerhet på landet ofta måste inträffa, oväntade gäster infinna sig före den tidiga supé-timman; så blifver följden icke något ovanligare bråk i köket, och värdinnan kan helt lugn taga emot sitt främmande. Äfven i ett tarfligt hus finnes merändels till hands allt hvad bruket fordrar för den enkla anrättning, som uppfyller alla billiga fordringar. Bordet betraktas som en bisak, och i umgänget med hvarandra finner man hvad man har sökt, några timmars förströelse, ja, ofta mer än blott förströelse.

Då läsaren med hvad jag här i korthet skildrat, sammanlägger ett och annat af det föregående, torde han finna att en af umgängeslifvets i Amerika stora fördelar är, att äfven i den bättre, bildade klassen personer med icke särdeles stora tillgångar kunna gifta sig och sätta hushåll, utan all denna vidlyftiga utstyrsel, som under andra omständigheter är ett nödvändigt vilkor för att lefva med i verlden, och som eljest, då den icke kan åstadkommas, är ett hinder för mången ung man att sätta bo och njuta af familjelifvet. Tidiga äktenskap ingås följakteligen här mera än i andra länder. Detta skulle visserligen tyckas vara ett godt äfven ur moralisk synpunkt betraktadt, så framt icke vid sidan af den enkelhet i lefnadssättet, som jag här anmärkt, i allmänhet stode ett öfverflöd uti ett annat afseende, som gör att familjelifvet för mången ung gift man blifver blott en fortsättning af hotel-lifvet.

Ingenstädes stå motsatserna så bredvid hvarandra, som här i landet, och i intet fall måhända falla de mer i ögonen än hvad familjelifvet angår. Under det man icke nog kan prisa det kristliga hemmet och dess umgängeslif, undgår man icke att göra bekantskap med äfven ett annat hem, der flärden fästat sin bostad, och ifrån hvilken den utgår, besmittande mer eller mindre det husliga lifvet i nästan alla samhällskretsar. Der är, oaktadt hvad nyss blifvit sagdt, i allmänhet hvad klädsel, möblering af ett hus och åtskilliga andra saker vidkommer ett öfverflöd, som vittnar om Amerikanarnes stora nationalsynd, att vilja synas, och, för att

säga rent ut, vilja förhäfva sig i verldens ögon. Det röjer sig i detta afseende hos många af dem en efterapningssjuka, som ofta är lika löjlig som beklaglig, och gifver tillkänna anspråk, som ibland alldeles icke öfverensstämma hvarken med lefnadsställningen eller den intellectuela bildningen.

Jag besökte en gång en man, som jag förut kände, då han var i ganska medelmåttiga omständigheter. Liksom mången annan hade han i hast blifvit, om icke rik, åtminstone välmående. För sig och sin familj hade han låtit uppbygga ett präktigt hus, som tillika med möbleringen säkert kostade honom vida mer än hälften af hans förvärfvade förmögenhet, och hvilket redan i det yttre med sina malplacerade ornamenter och affekterade byggnadsstil vittnade om ganska ringa smak, men så mycket större lust för grannlåt Detta var dock ett intet i jemförelse med lyxen i det inre. Stolar och emmor, klädda med den dyrbaraste damast, stodo öfverallt uppradade på de mjuka sammetsmattorna; tjocka sidengardiner insläppte knappt så mycken dager genom fönstren, att man kunde spegla sig i de väldiga trymåerna; de flesta möblerna voro införskrifna ifrån Frankrike; väggar och tak hade säkert gifvit en rik förtjenst åt målarn och förgyllaren; men i allt detta låg ett vulgärt prål, ett prunkande att vara hvad man icke var, en total brist på smak och omdöme uti att lämpa det ena efter det andra. Och detta fel, jag måste erkänna det, framlyser i allmänhet hos Amerikanarn i så många andra fall. Det framlyser i det offentliga lifvet som i det enskildta; ja, det uppenbarar sig i *Brother Jonathan's* hela väsende, hvars kardinalsynd är skryt och öfvermod.

Så förhåller det sig äfven hvad klädseln angår. Amerikanarne och isynnerhet de amerikanska fruntimmerna äro kända för de ofantliga summor de slösa på sin paryr. Trottoarerna sopas i hvardagslag af klädningar som de förnäma fruntimmerna i Frankrike eller England endast skulle begagna vid högtidligare tillfällen. Om en lady i New-York eller Philadelphia endast skall gå ut *shopping*, som det heter, d. v. s. att handla, hvilket ofta stannar vid att blott bese handelsbodarnes eleganta galanterivaror, och icke sällan utgör de förnämares hela förmiddagssysselsättning, ett verkligt fashionabelt nöje i de högre kretsarne, — så kläder hon

sig, som skulle hon gå på bal eller på hofvet, om här fanns något sådant. Orsaken härtill är icke den, att Amerikanskan är mindre blygsam och ärbar än fruntimmerna i andra länder, utan den, att hon är hemfallen till samma urskiljningslösa efterapningssjuka, som vidlåder hela folket i allmänhet. Hon är i allmänhet ett mönster såsom hustru, dotter och moder, emedan hon i så fall följer sin egen naturliga instinkt, sitt eget hjertas ingifvelse. Men hennes kostym är icke hennes egen; den kommer från den andra sidan om Atlantiska hafvet. Den sista modejournalen lemnar beskrifningen på en klädsel, hvaruti någon hertiginna i England eller grefvinna i Frankrike visat sig, och som fördenskull uppgifves såsom varande mest på modet. Att hertiginnan begagnat den, när hon i sitt präktiga ekipage uppträdde vid någon större högtidlighet, — eller att grefvinnan nyttjat den vid någon presentation i Tuillerierna, och att samma hertiginna och grefvinna, när de i hvardagslag promenerade till fots, buro helt andra drägter, det vet icke vår vackra Amerikanska eller tager detta alldeles icke i betraktande, utan envisas att trippa längs med de smutsiga eller hårdt tillfrusna gatorna i tunna sidenskor, och springa ur bod och i bod klädd i blonder och sammet.

Från denna smaklösa flärd, visande sig i stort som i smått, härleder sig många olyckliga förhållanden inom det husliga lifvet, ja, den är till en del skulden till, att i mången familj alldeles icke finns något husligt lif. Jag nämnde nyss familjelifvet för en och annan vara blott en fortsättning af hotel-lifvet. I de palatslikt inredda hotellerna liksom i de mera anspråkslösa värdshusen, i större så väl som i mindre städer, öfverallt finna vi ett antal familjer, som aldrig haft något annat hem än dessa publika hus, occuperande i dem ett eller par rum för egen räkning, men för det mesta tillbringande tiden i parlourn och de allmänna samtalsrummen, der umgängestonen och hela sällskapslifvet äro så fullkomligt olika med hvad vi eljest finna i de bättre bildade hemmen. Detta är en högst egen företeelse, som förefaller åtminstone en Svensk högst besynnerlig, och hvars inverkan i moraliskt afseende väl knappast behöfver påpekas. De större hotellerna isynnerhet, i stället för att vara temporära tillflyktsorter för resande och främlingar, äro förvandlade till stora karavanserier, i hvilka man, hustru och

barn i åratal residera tillsammans med hundrade andra personer, sammanförda från alla väderstreck, den ena högst olika den andra i bildning, seder och uppfostran, och hvilka i de gemensamma samtalsrummen bilda en ständigt omvexlande umgängeskrets, saknande all närmare förtrolighet, men bemängd med alla de brister som vidlåda ett förvrängt sällskapslif. Icke sällan gifver detta hotel-system anledning till de mest skandalösa uppträden, och underligt är, i sanning, att icke flera sådana inträffa. Utan några husliga pligter att uppfylla, och utan den verksamhet, som förädlar hennes väsende, har qvinnan här ingenting annat att sysselsätta sig med än sin klädsel, intet annat ändamål än att döda tiden. Mannen är dagen igenom sysselsatt med sina affärer, och utan ett hemlif, som kan skänka honom någon vederqvickelse på lediga stunder, tager han på dem sin tillflykt till hotellets spel- och källarrum. Hustrun lemnas på detta sätt för det mesta åt sig sjelf eller att tillbringa tiden i ett umgänge, i moraliskt afseende icke det bästa, och i hvilket hon snart, sysslolös och dyspeptisk genom för mycket stillasittande, smickrad och endast omgifven af hvad som gifver näring åt den qvinliga fåfängan, förglömmer sin man och sina pligter emot honom och samhället.

Det är icke något, som är mera stötande och gifver främlingen ett mera ofördelaktigt begrepp om fruntimmerna och om umgängeslifvet i Amerika, än dessa lefvande bilder ur modejournalerna, dessa den förfinade osedlighetens lungsiktiga marionet-varelser, hvilka man finner i förmaken på de s. k. första klassens hoteller, sittande sysslolösa i gungstolarna, långsamt vissnande bort till kropp och själ, förderfvade genom ett dåligt umgänge och brist på verksamhet, samt saknande de behag och dygder, som vi eljest så ofta finna tillhöra qvinnan i Amerika, och med hvilka hon af sitt hem skapar en helgedom, inom hvilken vi icke utan vördnad kunna inträda. Och merändels är det dock efter detta slags fruntimmer, efter umgängestonen i de kretsar, der de uppträda under anspråk på att vara de mest lysande stjernorna, och efter beskaffenheten af de nöjen, i hvilka de förnämligast deltaga, — som turister och främlingar bedöma qvinnan i Amerika och det umgängeslif, som helt och hållet stämplas af det värde hon der eger. Genom en förtroligare bekantskap med de verkliga hemmen der i landet

finna vi likväl, att både fruntimmerna och umgängeslifvet i allmänhet icke allenast äro vida bättre, än de vanligtvis beskrifvas, utan äfven att de förras verksamhet i och utom det husliga lifvet, och det sednares beskaffenhet i de bättre och bildade kretsarne utöfva ett förädlande inflytande på hela samhället.

KAPITLET XXI.

Insamlingar i New-York. — Sammanträffande med Svenskar derstädes. — Polman. — Resa till Nya-England. — Rev:d A. C. Coxe. — Maryland och den romersk-katholska kyrkan. — Baltimore. — Afresa derifrån öfver Alleghany-bergen vester ut till Chicago. — Hemkomst. — Dödsfall i familjen. — Kolerans härjningar under min bortavaro. — Nya svenska utvandrares och pastorerna Esbjörns och Agrelii ankomst. — Carl återkommer från Lake Superior. — Hans vidare öden. — En svensk California-farare. — *Donation-party*. — Kyrkobyggnaden. — *Sqvatters*. — Oenigheter inom församlingen. — Misstag om kyrka och prest. — Täta presterliga förrättningar på olika tungomål. — Utdrag ur min dagbok. Ett kinkigt förtroende. — Bröllop och bröllopsceremonier. — Ett resande brudpar. — Sjukbesök på barmhertighets-systrarnas hospital och hos en baptist-familj. — Anmärkningar.

Emellan 4 och 5000 dlrs blefvo slutligen insamlade till vår kyrkobyggnad. Ifrån Philadelphia hade jag återvändt till New-York och der uppehållit mig några veckor, under hvilka jag i mitt ärende rönte vida större framgång än vid mitt första besök derstädes. Välviljan kom mig äfven der till mötes, och att insamlingen gick långsamt och för det mesta bestod af mindre bidrag, var icke af brist på godhet och deltagande, men en följd af det här rådande systemet som gör alla kyrkliga företag beroende af enskildtes frivilliga kontributioner, uppå hvilka, som jag förut anmärkt, dagligen, ja, nästan stundligen göres anspråk, och som följakteligen icke kunna räcka till åt alla.

I New-York träffade jag tillsammans med några svenska resande, ibland hvilka Prof. Bergfalk från Upsala, Mag. Siljeström från Stockholm och Dr. Uddenberg, nu bosatt på St. Barthelemy, alla vänner och bekanta ifrån Upsala tiden, med hvilka det var mig en verklig högtid att få samtala om äldre och sednare tilldragelser inom det kära fäderneslandet. Med sin vanliga outtröttliga arbetsamhet egnade

den förstnämnde hela sin tid att studera landets politiska, judiciella och national-ekonomiska förhållanden; men huru mycket än hans tid var upptagen, skänkte han mig dock en hel dag, att besvara alla mina frågor om Sverige och om gemensamma bekanta derstädes. Skada att hans verksamhet efter återkomsten till fäderneslandet hittills hindrat honom att låta allmänheten få njuta frukten af hans resa och af de många iakttagelser, som han mer än någon annan Svensk var i tillfälle att göra der i landet. Med hans kända förmåga och djupa insigt i de ämnen, åt hvilka han der förnämligast egnade sin uppmärksamhet, skulle han säkert öfver Amerika kunna lemna oss en beskrifning, hvilken klarare än någon annan skildrade förhållandena i detta underbara, och ännu i visst fall sagolika land.

Ibland andra landsmän i New-York återfann jag vår gamla vän Polman, som sedan han skiljdes ifrån oss vid Tallsjön, haft många omvexlande öden. I New-York var han en tid icke blott bragt till tiggarstafven, utan äfven nära nog till förderfvets yttersta brant. Jag skulle icke nämna detta, så framt det icke lände hans minne till så mycket mer heder, att han genom flit och arbetsamhet förmådde bortkasta den förra, och genom ordentlighet och moralisk styrka uppresa sig ifrån den sednare. Utblottad på allt, hade han för ett par år sedan stått färdig att återvända till Sverige, och i denna afsigt tagit hyra på ett svenskt fartyg. Redan hade han tillbragt några dagar om bord, och fartyget var just segelfärdigt, då han häftigt insjuknade i en farlig feber, och blef af kaptenen satt i land och förd till ett af de större hospitalerna i New-York. Här tillfrisknade han småningom. Ledd af sitt goda hjerta, visade han under sin konvalescent-tid all möjlig ömhet och omvårdnad åt de andra sjuklingarne, hvarvid hans erfarenhet af läkareyrket kom honom väl till pass. Doktorernas uppmärksamhet fästades slutligen vid främlingen, hvars klädsel väl utvisade ett lägre stånd, men hvars sätt i öfrigt och yttranden förrådde en högre bildning och en icke så obetydlig insigt i deras vetenskap. En Janitors-tjenst, d. v. s. en slags intendents-befattning, blef händelsevis samtidigt härmed ledig vid *New-York Medicial College.* Man uppmuntrade P. att söka denna syssla, som äfven beredde honom tillfälle, att fortsätta sina medicinska studier. Han bivistade också en

tid föreläsningarne, men då han slutligen erhöll nyssnämnda befattning, uppgaf han all tanke på doktors-diplomet. Syslan inbringade honom också en mer än tillräcklig inkomst. Genom ordentlighet i tjenst och vandel förvärfvade han sig allt mer och mer fakultetens ynnest och förtroende.

Ett uppträde som en gång tilldrog sig under en föreläsning och hvarvid P. fick tillfälle att utmärka sig så, att, om jag icke minnes orätt, fakulteten deraf tog sig anledning att öka på hans lön, förtjenar omtalas. Det var under en tid då, i följd af några politiska tvistefrågor, sinnesstämningen ibland folket i allmänhet var spänd till det yttersta. Omkring 100:de med. studenter voro en dag kort före föreläsningens början samlade på lärosalen, då samtalet kom att taga en politisk vändning. Åsigterna om hvad som för tillfället utgjorde dagens brinnande fråga, voro delade, och efter hand uppstod en häftig ordvexling, som slutligen öfvergick till handgripliga argumenter. Då professorn inträdde, voro de unga medborgarne som bäst sysselsatte med att uppföra en prolog till kriget emellan de norra och södra staterna. Förgäfves sökte han lugna sinnena; hans föreställningar voro endast olja på elden. I partistrider äro alla band upplösta, och man frågar hvarken efter far, bror eller lärare. Professorn sjelf började frukta, att hans egna politiska åsigter kunde blottställa honom för hans lärjungars af det motsatta partiet stegrade häftighet. Oredan och förvirringen stego till sin höjd, och han fann för rådligast att stiga ner från katedern och uppskjuta föreläsningen till lägligare tillfälle. Vid dörren mötte han Polman, hvars befattning egentligen icke var något annat än en bättre pedellsyssla, och honom bad han att, om möjligt var, stilla tumultet, som nu hade växt till fullkomligt slagsmål och hotade att sluta på ett ganska betänkligt sätt. I professorns ställe besteg nu P. katedern och äskade ljud. Då detta omsider beviljades honom, höll han dels på engelska, dels på latin ett till hälften humoristiskt, till hälften allvarsamt föredrag. Han omtalade, huru han i många år varit student vid Upsala akademi, men aldrig förr än nu vid en offentlig föreläsning bevittnat ett uppträde sådant som detta. Der skulle aldrig någonting dylikt kunna passera. Han stod här inför en samling af fria, upplysta Amerikanare, och vädjade till deras hederskänsla, huruvida de genom sitt uppförande skulle

tvinga honom att säga, det de stodo långt efter sina studiibröder i den gamla verlden o. s. v. Hans argumenter behjertades, och man var liksom litet skamflat öfver hela upptåget; de häftigaste stridskämparne lugnades; andra började skratta åt hela affären, och slutet blef att sedan man höjt några väldiga hurrarop för P., hvar och en intog sin plats, för att i stillhet lyssna till hvad professorn hade att förkunna.

Då jag nu återsåg P. i New-York, var han gift och i lyckliga omständigheter. De få tjenster vi varit i tillfälle att visa honom under vår tidigare vistelse i Vestern, erinrade han sig alltid med tacksamhet, och återgäldade dem vid flera tillfällen i mångdubbel mått genom sin godhet emot mig och de mina. Han har nu slutat ett lif, som, efter att en tid varit hemfallet åt stora förvillelser, ändade med att göra honom förtjent af allas aktning och kärlek, som närmare lärt känna honom. Frid öfver hans stoft! I honom har jag förlorat en af mina mest tillgifne vänner, och många svenska utvandrare till den nya verlden, der hans landsmannakärlek aldrig förnekade sig, hafva i honom förlorat ett pålitligt stöd och en redbar rådgifvare.

Ifrån New-York reste jag till Nya England-staterna, och passerade isynnerhet en högst angenäm tid i Hartford, Connecticut, der jag gjorde bekantskap med Rev:d A. C. Coxe, en lika lycklig skald, som stor predikant, i hvilka båda egenskaper han är lika mycket känd i England som i Amerika. I förbigående har jag redan förut omtalat ett par af honom utgifna skrifter: *An Apology for the English Bible*, hvaruti han skarpt uppträder emot bibelsällskapets förmätna tilltag, att uti dess sednast utgifna bibelupplaga göra några ganska vigtiga afvikelser ifrån den gamla, godkända bibelöfversättningen, allt sedan Kon. James tid antagen af alla kristna bekännelsesamfund som tala det engelska språket, — och ytterligare hans *Sympathies of the Continent*, förnämligast innehållande en öfversättning ifrån Hirscher i Freiburg, men af öfversättaren beledsagad med åtskilliga förtjenstfulla anmärkningar och ett längre förord, som klart framställer den biskopliga kyrkans i Amerika kyrkoförfattning. Dessa skrifter, ehuru egentligen endast att betrakta som ströskrifter, hafva förvärfvat honom ett välkändt namn såsom en af förkämparne i de kontroversiella strider,

som den sanna kristendomen och kyrkan i Amerika hafva att utkämpa. Men dessutom har han äfven utgifvit en mängd andra skrifter, hvaribland en samling utmärkta predikningar, ett större poem *Athanasion* och en samling *Christian Ballads*, som utvisar att han som andelig skald besitter en icke ringa förmåga.

Med gästfrihet och broderlig vänskap emottagen i hans hus, tillbragte jag der några oförgätliga dagar, hvarunder han, lifligt intresserande sig för den svenska kyrkan, gjorde mig många frågor rörande dess förhållanden och institutioner.

I Nya England-staterna kunna vi lättare än annorstädes inom unionen studera de religiösa förhållandena i Amerika. Ingenstädes framstår sekterismen i, att jag så må säga, hela sin vildhet och fanatism så som här; ingenstädes framstår vid sidan af den högre verldsliga, vetenskapliga bildningen en större otro och ett mera allmänt förnekande af kristendomens hufvudsanningar än här; men besynnerligt nog, är det på samma gång ingenstädes der kyrkan har gjort och ännu gör de framsteg som här, midt under alla de motsägelser, hvaraf hon här är omgifven och hvilka yttrat sig skarpare och bittrare än på något annat ställe. Att närmare utveckla detta, skulle vara att skrifva en särskildt bok öfver de religiösa förhållandena i detta land , och med ledsnad finner jag nu vid slutet af mitt arbete, att jag egnat allt för liten tid åt ett ämne, som kanske många af mina läsare väntat att jag företrädesvis skulle hafva afhandlat. Min önskan är att i framtiden godtgöra denna försummelse, så framt icke innan kort, som lätt kan hända, religiösa hvälfningar inträffa, hvilka, liksom de politiska som nu på sednare tider timat, öfverändakasta alla de föreställningar jag gjort mig om detta land, dess kyrka och dess framtid, och göra allt hvad jag i detta ämne skulle kunna hafva att säga, till endast en berättelse om hvad som varit, hvilken skulle komma att sakna allt intresse vid sidan af andras mera underhållande berättelser om hvad som är.

Ifrån Nya England reste jag åter genom New-York och Philadelphia till Maryland, der jag dock äfven denna gång gick miste om att träffa stiftets biskop, Dr. Whittingham, en af kyrkans ypperste män, liksom otvifvelaktigt äfven en af Amerikas utmärktaste personligheter, hvars utgifna

skrifter och värdiga ståndpunkt i striden emot den tridentinska kyrkans falska katolicism, icke mindre än hans förtjenster såsom stiftets biskop, skola bevara hans namn åt efterverlden. I hela unionen var det icke en man, som jag mer längtade att få se, en längtan, som likväl icke skulle uppfyllas förr än just då jag stod färdig att lemna Amerika.

Staten Maryland var i början den romerska kyrkans starkaste fäste här i landet, och kan på visst sätt ännu så betraktas. Det var här, som Lord Baltimore i början af år 1633 grundlade den stad, som fått sitt namn efter honom, och på samma gång en koloni, hvilken, såsom förnämligast bestående af anhängare till den romerska stolen, är att anse som nyssnämnda kyrkas första egentliga organisation inom Förenta Staternas område. Den anglikanska kyrkan hade dock redan förut prester och missionärer härstädes, och måste betraktas såsom den i landet etablerade kyrkan, innan den romerska här sökte att vinna fotfäste. Båda dessa kyrkor voro dock före revolutionen i ett ofullständigt skick. Tjuguett år efter att den amerikanska kyrkan erhållit en fulländad form genom dess 3:ne första biskopars invigning, upprättade påfven Pius VII den romerska hirarkien härstädes. Detta är en vigtig omständighet i frågan om de begge kyrkornas prioritet, båda erkännande den primitiva kyrkans stadgande och den allmänt antagna kanoniska lagen, som förklarar det vara olagligt och schismatiskt för en biskop, att söka tillvälla sig någon makt och myndighet inom en provins, som lyder under en annans jurisdiktion.

I striden härom och mot den makt, som den romerska kyrkan här velat intaga, har dock den amerikanska, mötande den förra på dess egen grund eller rättare på den sanna katolicismens grund, framställt ett annat obestrideligt factum, som bevisar att det är denna, nämligen den romerska, som afvikit från den rådande kyrkan och härstädes gjort sig skyldig till schism. Det romerska kyrkosamfundet i England tog sin början under drottning Elizabeth, då i den ena, heliga, allmänneliga kyrkan derstädes, till hvilken hela folket då bekände sig, uppstod en söndring, derigenom att några af dess medlemmar *affölle* från densamma och bildade en egen sekt i landet, samtidigt med andra sekter, som då uppkommo. Denna nya sekts läro-

begrepp voro lika med vissa irrläror, som, införda ifrån Italien, en tid hade besmittat den nationala kyrkan, men hvilka densamma, i sin egenskap af ett rätt och fullständigt organiseradt kyrkosamfund, slutligen förkastat. Till understöd för denna schism begärde affällingarne hjelp utaf biskopen i Rom, som gaf sitt samtycke och sin medverkan till det nya samfundet, hvilket åter å sin sida erkände hans andeliga myndighet, fogade sig under de kyrkostadgar han fastställt, antogo de kyrkobruk han föreskrifvit och ställde sig under det presterskap han förordnat. Ett sådant förordnande kunde icke gifva detta presterskap någon makt i England; det kunde icke meddela det schismatiska samfundet, som der uppstått, formen och karakteren af ett katolskt kyrkosamfund, ej heller förändra dess egenskap af att vara ett från den heliga, allmänneliga kyrkan, sådan den då var erkänd af konungariket England, *affälligt* religionssamfund: det var romerskt till sin lära och sin organisation — katolskt blott till namnet[1]). Den "romerskt katolska kyrkan" i Förenta Staterna är ett foster af detta schismatiska samfund i England, hvars presterskap derstädes etablerade densamma och der gjorde samma intrång som det förut gjort inom kyrkan i sistnämnda land. Dess hela myndighet hvilar således endast på fabeln om påfvens supremati, och för att kraftfullt kunna nedbryta denna grundpelare, hvarpå hela påfvedömet med alla dess villomeningar är uppbygdt, har kyrkan i Amerika liksom den i England, funnit nödvändigheten af att äfven hålla fast och proklamera sådana kyrkliga åsigter, som dem jag här i korthet antydt, och hvilka måhända ännu ljuda främmande för svenska öron och synas vara blott ett ringa vapen i striden emot den romerska kyrkans usurpation; men hvilka den svenska kyrkan sjelf en gång kanhända torde finna nödvändigt att närmare pröfva och använda.

De ypperliga skrifter, som det så strängt och orättvist bedöma högkyrkliga partiet i England på sednare åren utgifvit, hafva haft en vidsträckt cirkulation äfven i Amerika och der blifvit diskuterade på ett sätt, som främjat sanningens sak och ganska mycket bidragit att undervisa den amerikanska kyrkans medlemmar i den sanna katolicismen, utom

---

1) Se anmärkningen A. vid slutet af detta kapitel.

hvilken mången blifver ett lätt rof för den romerska kyrkans sofismer.

För några år sedan adresserade den närvarande romerska biskopen i Philadelphia, Dr Kenrick, i sin kyrkas namn, till de amerikanska biskoparne en skrifvelse, hvaruti han föreslog en förening af de båda kyrkosamfunden, lofvande att å hans och hans trosbröders sida "ingenting skulle eller försummas, som kunde underlätta en förlikning," gifvande derjemte en vink om att "alldenstund ett sådant önskvärdt mål förtjenade de största uppoffringar, så skulle kyrkan (den romerska) visa all den eftergifvenhet, hon möjligtvis kunde i öfverensstämmelse med religionens föreskrifter och sanna fördel."

Vi måste göra rättvisa åt biskop Kenricks skrifvelse för den kristliga och kyrkliga anda, hvari den är affattad, ehuru den derjemte föreslår några vilkor, på hvilka det var omöjligt för den amerikanska kyrkan att kunna ingå. Concessioner måste naturligtvis göras å båda sidor. All den eftergift amerikanska kyrkan kunnat göra, hade varit att erkänna validiteten af det romerka biskops- och presta-embetet, samt måhända ingå på några obetydliga förändringar i kyrkoritualen, så tillvida som de icke gjorde någon förändring i läran och bekännelsen. Längre kunde den icke gå. Några af dess biskopar besvarade den romerska prelatens skrifvelse, visande omöjligheten och otänkbarheten af en förening med det romerska kyrkosamfundet utan en föregående dess fullkomliga reformation. Dock, är en sådan föregående reformation möjlig? Äro inga tecken, som utvisa att den närmar sig?

Den dagliga, nära beröringen med protestantismen i Amerika gör, att den romerska kyrkans bekännare derstädes småningom frigöres från de fördomar, som beherrskat honom. Det band som fäster honom vid en främmande prelat försvagas mer och mer. Påfvens ofelbarhet och lagliga supremati såsom St. Petri efterträdare, länge förnekadt af mera upplysta romerska katoliker i Europa, bekännes knappast af en enda väl uppfostrad medlem af detta samfund i Amerika. Det är denna dogm, som i sjelfva verket är det förnämsta hindret för hvarje förlikning sådan som den bisk. Kenrick föreslagit. Och intill dess att den hela romerska kyrkan undergår en förändring, så kan naturligt-

vis ingen särskildt gren deraf göra några väsentliga modifikationer i dess system, och så länge påfven innehafver sin verldsliga makt i Italien, är en reformation derstädes omöjlig. Men tag bort de franska bajonetterna, som nu uppehålla St. Petri efterträdares verldsliga thron, — och den skall ovilkorligen ramla öfver ända. Det är någonting som icke kan undvikas. Och med den försvinner äfven såsom en nattens skuggbild dikten om den romerska suprematien; den tredubbla kronan, det hädiska emblemet, skall då utbytas emot den enkla mitran, som i den romerska kyrkans tidigare och bättre dagar prydde en Clemens, en Cornelius och en Leo I. — När en sådan händelse en gång inträffar, skola de flesta af den romerska kyrkans kringspridda medlemmar i Amerika förena sig med den kyrka, hvars sanna apostoliska karakter de redan nu begynna att erkänna, och de sålunda förenade anglo- och romerskt-amerikanska samfunden skola då, det sednare renadt ifrån allt det slagg hvarmed det nu är behäftadt och icke bundet under usurpatorn till ett gudlöst herravälde öfver Guds arfvedel, sammansmälta uti en *amerikansk katolsk kyrka*, hvilken lik deras gemensamma moder, kyrkan i England, skall upplysa verlden genom sin rena lära, sin oskrymtade fromhet och sin missionära verksamhet[1]).

Å andra sidan deremot är det alldeles icke att frukta, äfven om påfvedömet ännu i århundraden skulle till sin verldsliga och andliga makt florera i några af den gamla verldens länder, att den romerska kyrkan i Amerika der kan göra några framsteg. Den må söka att vinna insteg genom hvad medel som helst, och den lemnar inga sådana medel obegagnade, den skall dock aldrig lyckas att utbreda sig ibland det amerikanska folket, för hvilket och för hvars fria institutioner den är ett helt och hållet främmande element, främmande genom sitt öfverhufvud och främmande genom en lära, oförenlig med ett fritt samhälles utveckling. Mången inbillar sig, att religionsfriheten banar vägen för påfvedömet. Den nord-amerikanska republiken är ett bevis för motsatsen. För hvarje proselyt som den romerska kyrkan gör i Amerika, förlorar den hundrade af dem, som blifvit uppfostrade i dess samfund. Dess presterskaps egna

1) Se anmärkningen B. vid slutet af detta kapitel.

medgifvanden är ett tillräckligt bevis derpå, skulle vi icke dagligen med våra egna ögon kunna bevittna det. Tid efter annan hafva de romerska prelaterne i Amerika skrifvit hem till auktoriteterna i den gamla verldens länder, som erkänna påfvedömet, att de, om möjligt är, måtte förhindra utvandringen till Amerika, emedan en stor del af dessa utvandrare derstädes affalla och gå förlorade för deras heliga moder, kyrkan.

Baltimore är en af de vackraste städer i unionen. Dess monumenter, brunnar och åtskilliga andra arkitektoniska prydnader, som möta ögat nästan öfverallt i staden, förete en högre smak och en mera prålfri elegans än jag funnit på något annat ställe i Amerika. Här är en kolossal staty af Washington, stående på en dorisk kolonn 180 fot hög, hvilken anses vara ett verkligt konstens mästerstycke. Stadens brunnar äro förskönade med marmorbasiner och tempel och flera privata byggnader äro uppförda i en stil, som fördelaktigt vittnar om dess innevånares skönhetssinne. Bland publika byggnader intaga ett par biskopliga kyrkor ett utmärkt rum, likasom frimurarelogens hus, stadshuset, hospitalet m. fl. Den mest i ögat fallande byggnaden är måhända likväl den romersk-katolska katedralkyrkan, bygd i grekisk stil, dock icke så mycket anmärkningsvärd för skönhet och prydlighet, fastän vi ingalunda få fråndöma den dessa egenskaper, som icke fastmer för sin storlek.

En söndags-afton i Baltimore, efter en nyss afslutad gudstjenst, vid hvilken jag väl för 20:de gången uppläst min förut omtalade predikan, den jag hade i beredskap vid alla tillfällen och nu hunnit lära mig utantill, grep mig dock en mäktig längtan hem till de mina, ifrån hvilka jag i fem månaders tid varit frånvarande. Hvad som utan tvifvel mycket bidrog dertill, var de underrättelser L. gifvit mig rörande vårt yngsta barn, som lidit af en långvarig sjukdom och om hvars vederfående föga hopp återstod. I stället för att, som jag först tänkt, följande morgon begifva mig till Washington och kanske än längre söder ut, styrde jag kosan hemåt, tog jernvägen till Cumberland, passerade den högst romantiska vägen öfver Alleghanny-bergen i diligens, (den jernbana, som nu der är anlagd, fanns icke på den tiden) och anlände efter tvänne dagars resa till Pittsburg, Amerikas Birmingham, hvarifrån jag på ångbåt färdades

den något öfver 1000 mil segelbara Ohio-floden utföre till Cincinnati. Resan emellan Pittsburg och Cincinnati, ett afstånd af 496 mil, gjordes på 60 timmars tid, inberäknadt de många och stundom rätt långa uppehåll, som skedde vid åtskilliga landningsställen. Ångbåten var ett af dessa flytande hus, som i alla rigtningar simma på de större floderna, och hvilka, oaktadt snabbhet samt en magnifik och beqväm inredning, kommit i stort vanrykte genom de olyckshändelser, som tidt och ofta med dem inträffa. Numera iakttages dock större försigtighet än fordom, och kappseglingar, vid hvilka ofta hände att pannorna exploderade och hundradetals menniskor tillsatte lifvet, förekomma nu mera sällan. Vederbörande undersöka nu hvarje år maskineriernas och båtarnes beskaffenhet, och de intyg, som deröfver utgifvas och alltid skola vara uppsatta i salongerna, äro en någorlunda ledning för den resande att välja en ångbåt, om bord på hvilken han kan känna sig temmeligen säker. Dock är en sådan färd, isynnerhet på floderna, ännu icke utan sina faror, och jag blef aldrig nog härdad för desamma, att icke vid framkomsten innerligen tacka Gud, att resan var väl öfverstånden. Emellertid tillryggalade jag lyckligt vägen emellan nyssnämnda städer, ockuperande en ganska snygg och beqväm hytt, samt spisande under resan mina 6 mål vid ett bord, der till och med läckerheter icke felades, allt emot den billiga afgiften af 6 dollars, således en mindre summa än den, hvilken jag under samma tids förlopp skulle haft att betala i ett första klassens hotell med hvarken bättre beqvämligheter eller traktamente. Dessa ångbåtar äro ofta en tillflykt för spelare och andra dagdrifvare, hvilka resa och flacka ifrån det ena stället till det andra, och hafva sitt vivre under tiden nästan billigare än de kunna erhålla det på landbacken.

Efter en högst besvärlig resa i diligens till Detroit och derifrån på jernbana till Chicago hade jag den glädjen att efter ytterligare 5 dagars förlopp återse min familj. Glädjen var dock redan vid första ögonblicket blandad med sorg. Mitt lilla barn låg på sitt yttersta. Hon hade länge kämpat med döden; flera gånger tycktes det som hade hon slutat sitt lidande, hvarpå hon åter gaf tecken till ett slocknande lif. Några beskedliga gummor, som hjelpte min hustru att vaka vid den lillas sjukbädd, sade att hennes bort-

gång fördröjdes på det hon ännu en gång skulle få återse sin far. Det var också verkligen som hade hon endast afbidat min ankomst, för att taga farväl af det jordiska och gå till ett bättre fadershus. Hon fästade på mig en mera klar blick, än någon på länge sett i det bristande ögat, hvarefter det icke mera öppnades för detta lifvets ljus. Ett par timmar efter min hemkomst upphörde hon att andas. Hon var det tredje barnet, vi begrofvo i den främmande jorden, i hvars sköte vi ännu, innan vi vände tillbaka till vårt fädernesland, skulle öfverlemna stoftet af tvänne utaf våra späda älsklingar.

Men det var icke blott i den egna familjekretsen som jag vid min återkomst fann döden hafva inträdt. Äfven inom den lilla församlingen saknade jag mången, som jag före min afresa alltid var van att se vid våra gudstjenster. Knappt hade jag nämligen på hösten lemnat Chicago, förr än några hundrade svenska och norska utvandrare åter anlände till staden, der en stor del af dem qvarstannade. Koleran utbröt då på nytt, och det med förökad våldsamhet. Hospitalerna uppfylldes åter af svenska sjuklingar, och min hustru måste, likasom förr, i egenskap af tolk åtfölja stadsläkarn på hans sjukbesök. Härutinnan och i tillsyn öfver de sjuka samt deras efterlemnade barn fick hon oförmodadt ett välkommet och outtrötteligt biträde i vår gamla Carl, som efter nära trenne års vistelse i vildmarken omkring *Lake Superior*, åter för en tid kom att lefva tillsammans med oss. Natt och dag var han läkarn följaktig, vandrande dessemellan träget mellan sjuksängarna, eller med råd och dåd hjelpande de olyckliga.

Större delen af de utvandrare, som anländt under min frånvaro, voro från Helsingland. Med dem följde en svensk prest, pastor Esbjörn, som äfven någon tid uppehöll sig i staden under det sjukdomen bortryckte många af dem, hvilka vid sin utvandring till det främmande landet utsett honom till sin herde och lärare. Utan några öfverdrifna fordringar på nit och trohet i ett sådant kall, hade man haft rätt att vänta, det han egnat sina olyckliga följeslagare en tillsyn och omvårdnad, som varit mera öfverensstämmande med det sken af helighet, hvarmed han gerna ville omgifva sig, än som nu var förhållandet. I det ställe lät han Groth och min hustru bära den tyngsta bördan, och höll sig gerna

sjelf, så vidt möjligt var, på afstånd ifrån sjuksängarna, och bjudande, insvept i sin kappa, från den halföppna dörren till sjukrummet, sitt sista farväl åt den döende, som kallat till sig sin själasörjare. Det gick mycket bra att nu låta hustrun till den biskopliga församlingens pastor och andra medlemmar af den episkopala kyrkan se till de behöfvande och lidande i den hjord man sjelf skulle vårda, samt att på deras skuldror lägga en börda, som man sjelf var närmast att bära, — men att sedan, när en friskare vind blåste i kappan, lika omildt som oblygt uppträda med de orättvisaste beskyllningar emot nämnda kyrka och dess bekännare[1]).

Pastor E. blef dock icke långvarig i Chicago. Större delen af de utvandrare, som åtföljt honom till Amerika, begaf sig till Andover, ett ställe som jag förut omtalat, samt bosatte sig dels derstädes, dels i nästgränsande trakter. E. flyttade äfven till Andover såsom pastor för den dervarande svenska församlingen och tjenstgjorde derjemte i andra mindre nybyggen, hvilka sedermera uppvuxit till större församlingar och fått sina egna prester[2]).

Utom past. Esbjörn anlände samtidigt med honom en annan svensk prest vid namn Agrelius. Efter att i några och tjugu år varit prest i Sverige, fick han, som han sade, först i Amerika lära sig hvad kristendom var. Detta skedde hos methodist-predikanten Hedström i New-York, af hvilken han omvändes och sedan han öfvergått till methodismen, blef han af detta samfund sänd som missionär ibland skandinaverne i Wisconsin, der han slutligen lyckades värfva sig en mindre församling.

Carl hade, som jag nyss nämnt, varit nära 3:ne år i en då nästan alldeles obebodd vildmark vid *Lake Superior*, och derunder upplefvat många märkeliga äfventyr samt utstått mödor och försakelser, i jemförelse med hvilka våra första år i Vestern voro blott en barnlek. Dessa trakter

1) Det är om samma pastor Esbjörn, som pastor Andrén, hvilken för ett par år sedan var i Sverige, för att insamla medel till den svenska läroanstalten i Illinois, yttrar i en redogörelse för den svensk-lutherska församlingen i Norra Amerika: "Hvad han af umbäranden på alla sätt och af faror och vedermödor under resor utstått vinter och sommar — — — tillåter utrymmet oss icke meddela, ehuru det kunde lemnat ett intressant bidrag till teckningen af svenska presternas missionslif derute." Ofvanstående är just ett sådant bidrag, ehuru måhända mer sannt än "intressant."

2) Se anmärkningen C. vid slutet af detta kapitel.

voro på den tiden föga kända af de hvita, hvilka ännu hade blott en dunkel aning om de ofantliga rikedomarne der, hvarest sedermera nästan outtömliga malmstreck blifvit upptäckta. Ett grufbolag använde Carl att bevaka dess *claim* till ett district, der man upptäckt en rikhaltig kopparmalm, och hvilket det framdeles ärnade inköpa af kongressen. Vid de små grufvor, som dittills blifvit upptagna endast för att försvara claimrättigheten, hade emellertid allt arbete afstannat, och Carl var den enda som lemnades att tillsvidare der qvarblifva. Det fartyg, som bolaget första året afsände ifrån Chicago, för att tillföra honom lifsmedel och andra förnödenheter, afgick så sent på året, att det frös in på vägen, och Carl hade att uthärda en sträng nordisk vinters alla besvärligheter i en eländig koja, saknande nästan all annan föda än den han med sin bössa kunde förskaffa sig. Här lefde han ensam med vilda indianstammar, stundom gästande deras wigwams, och jagande tillsammans med dem i de vidsträckta skogarne. Inom en omkrets af 30 mil hade han ingen hvit man att sällskapa med, undantagandes en romersk prest, missionär ibland Indianerna. Någon gång måste han på alldeles obanade stigar genom den öde skogen söka sig väg till *Ontonogan*, då en liten handelsplats, belägen på nyssnämnda afstånd från hans claimhytta; der köpte han sig litet mjöl och annat som var oundgängligt nödvändigt till hans lifsuppehälle, och med detta, om ej stora, dock, för att bäras, tunga förråd på ryggen och med snö-skor på fötterna, begaf han sig åter öfver den med djup snö belagda marken till sin ensliga boning, tvungen att på färden söka en nattlig hvila under något kullfallet träd, hvilket vinterstormen insvept i sina kalla drifvor. — Det värsta af allt var, att bolaget misslyckades i sina speculationer, och Carl erhöll blott en ringa del af sin välförtjenta lön. Med det lilla han egde utrustade han sig nu för en expedition till Californien. Guldfebern rasade då som häftigast och tusende skyndade att söka sin lycka i minorna. Carl tillryggalade lyckligt den långa vandringen genom öknen och tillbragte flera år i guldlandet, derunder upplefvande många sällsama och omvexlande öden. En berättelse derom och om hans lif vid Lake Superior, derest han kunde förmås att utgifva den, skulle blifva en bok, vida mer underhållande och lärorik än de alldagliga saker jag har haft att berätta om vårt lif i den

nya verlden. Af alla Svenskar jag känt i Amerika, vet jag ingen, hvars lif varit mera händelserikt, och bättre kunde gifva läsaren en föreställning om de många olika förhållandena derstädes, än hans. Såsom arbetare under den brännande solen i New-Orleans, och björnjägare i de snöbetäckta skogarna omkring Lake Superior, och guldgräfvare i de paradisiska ängderna vid Stilla hafvets kuster, förde han en dagbok, hvilken, tyvärr, till stor förlust för honom sjelf och andra, hade det missödet att gå förlorad vid en eldsvåda i Californien, som ödelade hans der uppbyggda bostad och beröfvade honom allt hvad han då egde. Lyckan stod honom åter bi och han förvärfvade sig en icke så obetydlig förmögenhet, med hvilken han ämnade återvända till fäderneslandet. Dessförinnan ville han blott ännu något litet öka densamma med de skatter Californien egde att tillbjuda. En som det tycktes fördelaktig speculation erbjöd sig till vinnande af detta ändamål. Men utgången svarade icke emot förhoppningarne; ett bolag, med hvilket han associerat sig, och hos hvilket han insatt nästan hela sin med svett och möda hopsparade förmögenhet, gjorde konkurs, och Carl stod åter lika fattig som förr i det nya Ophir. Med förlusten af sin egendom, förlorade han dock icke lusten att återvända till fädernejorden. Hemlängtan gjorde honom liksom mig blind för de svårigheter, som väntade oss i det gamla hemlandet, der vi gjort oss sjelfva till främlingar. Några månader före oss landade han i Sverige, medförande från det främmande landet ingenting annat än en dyrköpt, till intet gagnande erfarenhet och en förstörd hälsa.

Lotterna utfalla olika här i verlden, och såsom ett motstycke till Carls California-företag, vill jag i korthet förtälja om en annan svensk, som under långt mera missgynnande omständigheter än den förre, drog ut till det fabelaktiga landet. Samtidigt med Carls afresa från Chicago erhöll jag besök af en ung bonddräng ifrån Wermland, som för några få månader sedan lemnat Sverige. Efter att en kort tid arbetat hos en farmer i det inre af Illinois, vaknade hos honom en oemotståndlig lust efter guld och han beslöt begifva sig till Californien. Hans ärende till mig var att bedja mig utverka det han kunde upptagas i det sällskap, hvarmed Carl just då förenat sig att aftåga. Mannen hade knappast kläder att skyla sig med, och jag föreställde honom, att för

att kunna upptagas i detta sällskap, fordrades minst en insättning af 300 dollars i den gemensamma reskassan, förutom alla andra utgifter, som voro nödvändiga för utrustningen. Således förföll detta förslag, men till guldlandet sade han sig i alla fall vilja begifva sig, om än han skulle gå dit alldeles ensam, och, såsom han uttryckte sig, "krypa dit på knäna." Jag har aldrig i mitt lif sett någon menniska mera begärlig på detta förgängliga goda, men fann dock nödvändigt att allvarligen afråda honom ifrån företaget. Han var alldeles okunnig i landets språk, och, som han först sade, utan alla tillgångar. Så ringa begrepp hade han om resans svårigheter och om de trakter han skulle genomvandra, att han trodde sig finna några herrgårdar på vägen, i hvilka han kunde gå in och tigga sig ett mål mat. När jag föreställde honom, att han måste genomtåga en fullkomlig ödemark och på flera månaders tid icke komma till en enda mensklig bostad, så ville han icke sätta tro dertill, men menade att han som skicklig skytt i så fall skulle veta att förskaffa sig föda med sin bössa. Alla mina föreställningar hjelpte till intet. När jag slutligen sade honom, att han åtminstone behöfde så mycket penningar, att han kunde köpa sig kulor och krut och ett par andra skor i stället för det alldeles utslitna par han hade på fötterna, så såg han sig försigtigt omkring i rummet, och när han fann att vi voro utan vittnen, hviskade han till mig: "För er vill jag ärligt bekänna, att jag har 50 dlrs, men för Guds skull, tala icke om det för någon menniska." Dessa 50 dlrs, bestående af 5 guldstycken, hade han omsorgsfullt förvarade i strumplästen, och på så sätt hade han redan vandrat 30 à 40 mil in till Chicago och fått stora blåsor under fötterna, utan att låta sig afskräckas från den längre och mödosammare vandringen. Femtio dlrs voro visserligen icke ett stort kapital för en California-farare, men, tänkte jag, den som har gått 30 mil med 5 guldstycken i strumplästen, utan att bry sig om alla blodblåsor, blott han vet sin skatt i säkert förvar, han är skapad för Californien. Mannen stod dessutom icke att afråda. På hans begäran, då han, som han sade, icke kände till vägen och icke kunde göra sig förstådd, lemnade jag honom ett papper, hvarpå jag skrifvit på engelska: "jag är Svensk, kan icke engelska, ämnar mig till Californien. — Vän, säg mig, huru jag skall gå för att komma dit." — Med

detta papper, sin rensel på ryggen och bössan på axeln, och sina guld-grundplåtar, så när som på en, i behåll, vandrade han åstad, och kom till att börja med efter ett par veckor lyckligt och väl fram till St. Louis, dit en kanalresa icke kostat honom mer än 2 eller 3 dlrs, men dertill var han för hushållsaktig. Hur han kunde leta sig vägen dit, är verkligen besynnerligt, och hur han kunde komma fram till Californien är, i sanning, underbart. Men, hängande sig i släptåg än på den ena, en på den andra af de framtågande karavanerna, hvilkas hästar och mulåsnor han hjelpte till att rykta, och erbjudande sig att stå på post, när alla andra voro uttröttade, för hvilket allt man då och då kastade åt honom ett brödstycke, — fram kom han till minorna, der Carl efter några månader fann honom med en större *pile*, än som kunde rymmas i strumplästen. Enligt berättelsen lär han efter några års förlopp återvändt till sina vermlandsskogar, en välbehållen man, under det många af dem, som kastat ut hundradetals dollars på sin utstyrsel till Californien, skattat sig lyckliga, om de der fått ihop så mycket att de väl kunnat komma derifrån igen.

Ett par veckor efter min ankomst visade de goda Chicago-boarne mig ett prof på sin välvilja medelst ett s. k. *donation party*. En sådan tillställning brukas ofta, isynnerhet inom mindre församlingar, hvilka derigenom förskaffa sina pastorer en i deras ekonomiska ställning ganska välbehöflig extra inkomst. Vid detta tillfälle var det icke församlingen, utan andra stadens innevånare, jag hade att tacka för denna godhet. Visserligen voro de flesta kontribuenterne medlemmar af den bisk. kyrkan, men äfven af andra bekännelsesamfund förenade sig många med dem, att visa oss ett deltagande, som tillika var att betrakta såsom ett uttryck af erkänsla för min ringa verksamhet under den tid pestsmittan såsom ett mörkt moln hvilade öfver vårt samhälle. Med uppriktig tacksamhet erinrar jag mig ännu detta bevis på en välvilja, hvaraf jag äfven vid så många andra tillfällen kom i åtnjutande, och som jag så mycket mer värderar, som den innebar ett godt vittnesbörd af dem, som utantill voro. Tillställningen, såsom varande någonting egendomligt

för det amerikanska samhället, torde förtjena en liten närmare beskrifning.

Helt oförmodadt fick min hustru en dag ett besök af ett par fruntimmer, som frågade henne, huruvida det var oss lägligt att en afton se några af våra vänner hos oss. L. som i början icke förstod hvad meningen var, blef litet perplex vid den sjelfgjorda invitationen, men kunde dock icke afslå densamma, ehuru både vår hushållning och vårt möblemang voro af den beskaffenhet, att de väl kunde gifva en husmoder bryderi vid tanken på en större mottagning. Emellertid befriades hon snart från alla bekymmer i detta afseende. Till det föreslagna kalaset fordrades endast, att hon för tillfället lät sina vänner hafva fri disposition af rummen och framför allt af kökskaminen, det öfriga ville de sjelfva bestyra om, och bringa till vårt hus icke blott allt som behöfdes för gästernas undfägnad, utan äfven hvad som fordrades för serveringen. Några dagar derefter öfverraskades vi ytterligare af en underrättelse i stadens tidningar, att Rev:d Mr U:s och hans hustrus vänner beslutat göra dem en påhälsning den och den aftonen, och hoppades man att så många som möjligt af deras bekanta ville glädja dem med ett besök. Den utsatta dagen inträffade. Redan tidigt på f. m. infunno sig några *ladies* för att vidtaga de nödvändiga förberedelserna. Min hustru och jag hade ingenting annat att göra, än att se på, och likasom leka främmande i vårt eget hus. I köket infördes korgar och knyten med kaffe, the, socker och andra matvaror, förnämligast kakor och bakelser af alla möjliga slag och dimensioner. Olyckligtvis var väderleken ganska ofördelaktig för en sådan tillställning, och ett snöslask, som fortfarit i flera dagars tid hade gjort Chicagos då ännu icke planklagda gator nästan ofarbara för bättre åkdon. Ett par af fruntimmerna, hörande till arangeringskomiten, kommo, klädda i sina eleganta sidenklädningar, åkande på en med 2:ne hästar förspänd åkarkärra. Det tålde icke länge på aftonen förr än alla våra små rum jemte de som Schneidaus bebodde i samma hus, voro öfverfyllda af folk. En tillräcklig betjening serverade på prydliga fat och brickor hvad huset förmådde, hvilket då för tillfället icke var så obetydligt. Vi hade sannerligen svårt att veta, huru vi skulle bete oss, varande på samma gång både värdfolk och gäster. Sällskapet var emellertid ganska

lifvadt; en stor del af gästerna stannade blott några ögonblick, men deras platser intogos snart af andra. På detta sätt fortsattes till omkring kl. 11, hvarefter ett par unga damer, som under tiden ha sutit i ett rum för sig sjelfva, öfverlemnade oss den förning, våra gäster haft den godheten bringa med sig, och gifvit dem i uppdrag att tillställa oss. Sålunda emottogo vi utom öfverlefvorna af kalaset, som till qvantiteten utgjorde vida mer än hvad som gått åt, mellan 2 och 300 dlrs i kontanta penningar, flera tunnor mjöl, andra födoämnen, samt dessutom några anvisningar att till en bestämd summa i ett par af stadens handelsbodar köpa hvad varor vi sjelfva önskade; och, när jag morgonen derpå gick ut i min vedbod, fann jag den välvilliga omtankan hafva sträckt sig äfven derhän att deri låta upprada några famnar ved, en för tillfället ganska dyr artikel. Detta allt sammanlagdt var en icke så obetydlig hjelp för den svenska missionären, hvars hela årslön då belöpte sig till endast 250 dollars.

Med det kapital jag insamlat, började vi tidigt om våren arbetet på vår kyrkobyggnad. En ung arkitekt, till födseln Norrman, uppgjorde en ganska vacker plan dertill. Att utföra densamma, syntes den närvarande byggnadsfonden väl icke vara tillräcklig, men vi väntade ytterligare ett litet understöd från några församlingar i de östra staterna, och församligen, till större delen bestående af arbetsfolk, ville sjelf dertill bidraga med dagsverken och hoppades äfven kunna göra det med penningar. Att börja med inköptes en tillräckligt stor tomt i hvad som då var en aflägsen del af staden, belägen ungefär midt i det distrikt der de flesta Svenskar och Norrmän bosatt sig. Sjelfva platsen, liksom hela trakten närmast deromkring var dock sedan några år tillbaka upptagen af irländska arbetare, hvilka derstädes hade som det heter, *sqvattered* och uppbyggt det ena eländiga kyffet vid sidan af det andra. Egarn till jorden, bodde i New-York och hade kanske aldrig sett den icke så obetydliga terräng, han här på spekulation inköpt, och den han lät ligga obegagnad tills egendomsvärdet i staden stigit till en höjd, som man af dess hastiga tillväxt kunde förmoda snart skulle inbringa honom mångdubbelt emot hvad han nu kunde erhålla för sina tomter. Irrländarne hade här utan hans tillåtelse uppbyggt sina bostäder, och frågan var, huru man

skulle få dem att utrymma fältet. Det tyckes visserligen som detta icke bort vara någon svårighet, då de ej hade den minsta lagliga rätt till den mark de ockuperade, och hvaruppå församlingen nu erhållit ett fullständigt köpebref. Dock var detta af många orsaker en ganska kinkig sak, som var bäst att i godo uppgöra. Att genom lagens biträde söka få dem vräkta ifrån platsen, hade dragit långt ut på tiden.

Flere af stadens tomtegare, hvilkas jordstycke dylika obudna gäster, utan att fråga om lof, tagit i besittning, hade haft många olägenheter och svårigheter för att kunna befria sig från detta intrång. Så länge de icke behöfde sin mark brydde de sig icke om, att en och annan *sqvatter* satte sig ned derpå; men de fingo sedermera ofta dyrt nog pligta för sin efterlåtenhet. Några sökte visserligen att förekomma ett dylikt intrång, hvartill enda medlet var att inhägna platserna. Kom så någon dit och uppbyggde en stuga, så kunde han strax lagligen drifvas derifrån; men icke så om marken var ohägnad. Det hjelpte då icke ens, att på stället hålla en person, som ifrån början förhindrade alla sådana byggnadsföretag. Hade Irländaren väl fått upp sin stuga, och med sin familj flyttat in i densamma, så gick det sedermera icke så lätt att blifva fri ohyran. Och till uppförandet af dessa boningshus, om så skall kallas hvad som ofta nästan lika mycket kunde få namn af svinstigor, ty dessa fyrfotade kräk lefde der fullkomligt *en famille* med de tvåfotade, behöfdes icke många omständigheter och fordrade icke lång tid. Den som hade tillsyn öfver tomten, kunde om qvällen finna den alldeles fri och oupptagen, men när han nästa morgon åter infann sig på stället, var der en stuga uppbyggd, eller kanske rättare sagdt, ditburen. Visserligen torde den ännu saknat både golf och fönster, men icke dess mindre hyste den ett halft dussin små och stora *paddies;* potatesgrytan kokade, grisen grymtade under sängen, hästen, som än icke fått sitt skjul färdigt, betade vid sidan af gatan och den förnöjda *sqattern* tog sig för tionde gången efter väl förrättadt nattarbete en klunk ur sin whiskey-flaska. Då var det för sent, att drifva bort sällskapet; de hade fått fast fot på stället, och egarn till tomten, som kanske sjelf just stod i begrepp att der uppbygga sig en bostad, kunde skatta sig lycklig, om efter mycken process och krångel han om ett

eller två år fick disponera hvad som var hans rättmätiga tillhörighet.

En af mina bekanta, egare till flera tomter i ett qvarter af staden, der nyligen några ganska vackra boningshus blifvit uppförda, ville också bebygga sin mark, på hvilken olyckligtvis en irländsk åkare sedan flera år tillbaka sutit i god ro och upptimrat, utom egen bostad, ett stall med dertill hörande hölada, — de sednare i vida bättre skick än den förra. Egaren förelade *sqvattern* en viss tid att flytta; men vid dess förlopp var denne ännu qvar på samma ställe. Den förre förklarade sig då villig att inköpa byggningarne, men den sednares anspråk voro så oförskämda, att han, för att få honom bort ifrån platsen, i stället beslöt att anställa rättegång. Han anhöll nu hos magistraten om handräckning, att, så framt icke *sqvattern* inom en viss tid utrymt eller flyttat boningshuset, få nedrifva detsamma. Detta bifölls. Men olyckligtvis hade han i stämningen endast nämnt boningshuset, och rättens utslag sade icke heller någonting om de andra byggningarne. På utsatt dag hade Irländaren visserligen flyttat sin koja till en ledig plats några få famnar ifrån det rum der den fordom stod; men stallet och höladan lät han fortfarande stå qvar på samma ställe. Hvad var att göra? Det hade dragit ut på tiden, och tomtegarn var angelägen att så fort som möjligt börja med sitt byggnadsarbete. En ny rättegång, ehuru den ovilkorligen hade kommit att afgöras till hans fördel, skulle dock förvållat en ny tidsutdrägt. Egarn tog sitt parti, gjorde processen kort, och tände eld på både stall och hölada, ganska nöjd att för den honom ådömda skade-ersättningen genast blifva fri det besvärliga intrånget.

Vi befarade, att i vår ställning få erfara några dylika olägenheter. Just på den plats der kyrkan skulle uppbyggas hade nämligen ett par Irländare ställt sina kojor, och oaktadt alla våra tillsägelser gjorde de ingen min af att maka dem ur vägen. De, så väl som deras talrika grannar, betraktade dessutom med icke särdeles vänliga ögon de vidtagna förberedelserna till det protestantiska templet. Att strängt pocka på vår rättighet till platsen, kunde sedermera ådragit oss många ledsamheter och kanske föranledt våldsverkningar, som de nog ändå visade sig benägne att begå på "kättarne" och deras egendom. Vi betalade derföre hellre

ut några dollars till, för att få Irländarne att flytta bort sina kojor, af hvilka den ena icke var större, än att fyra af arbetarne på kyrkan lade några stänger under den och sålunda buro den några famnar ifrån vårt område. Vi hade dock sedermera under flera års tid högst otrefliga och oroliga grannar i dessa *sqvatters*, som gjorde att vi mången gång fruktade både för våra personer och vår egendom. Knappt hade fönstren blifvit insatta i kyrkan, förr än en mängd rutor gång efter annan sönderslogos. Slutligen ertappades gerningsmännen, och jag var nog lycklig att med kraftiga hotelser knnna för framtiden förekomma detta och mycket annat ofog. Irländarn är i allmänhet lika feg som lömsk, och innan han blottat knifven, är det icke så svårt för den som har något moraliskt mod, att slå honom den ur handen. I den beröring jag icke kunde undgå att komma till detta folk, som, sedan vi flyttat in i vår nya prestgård, en lång tid utgjorde vår närmaste omgifning, hade jag en stor hjelp i koleran. Sjukdomen utbröt med förfärlig häftighet i dessa eländiga och osnygga kyffen, der jag ibland var nog lycklig att med de medikamenter, som alltid funnos till hands, kunna häfva sjukdomen. Några andra obetydligare tjenster, om hvilka jag dessutom stundom anlitades af mina grannar, förskaffade mig deras bevågenhet, och de lefde slutligen i temmeligen god grannsämja med den protestantiska presten, kallade honom till och med ibland att bedja vid sjuksängarne och upptogo med tålamod hans dessemellan mången gång rätt skarpa tillrättavisningar.

Den tomt församlingen inköpte till plats för kyrka och pastorsboställe kostade oss då 400 dlrs; den är nu värd, oberoende af derå uppförda byggnader, minst 10 gånger denna summa. Så vidt ske kunde, påskyndades arbetet på kyrkan och samtidigt dermed äfven på prestgården, som uppbyggdes alldeles vid sidan af den förra. Efter några månader flyttade vi in uti vårt trefliga och rymliga boställe, hvars enda fel var, att det var allt för rymligt, relatift till hvad vi då hade att ställa in uti detsamma. Dock äfven denna brist skulle, efter hvad jag framdeles vill berätta, på ett för oss oväntadt sätt afhjelpas. I tanke att vi nu ändtligen här fått ett stadigvarande hem, och angelägen om, att så mycket som möjligt af byggnadsfonden skulle användas på sjelfva kyrkan, nedlade jag på bostället af egna medel

en i mina omständigheter icke så obetydlig summa, som församlingen sedermera vägrade att ersätta mig. Dock jag har orätt att säga församlingen. Mina egna landsmän voro villiga nog, att när jag lemnade dem, göra hvad rätt var i detta afseende; men den skandinaviska förening jag i min fåvisko inbillade mig hafva gjort ett sådant storverk uti att åvägabringa, blef dem i detta liksom i många andra fall ett hinder i vägen att handla så sjelfständigt som de önskade.

Under det kyrkan byggdes uppstodo allaredan små misshälligheter, som gåfvo anledning till söndringar inom och utom församlingen. Här voro allt för många viljor, som hvar och en sökte att göra sig gällande. Tusende gånger ångrade jag mig, att hafva öfverlemnat de insamlade medlen i församlingens händer, i stället för att, som jag bort, sjelf ställa mig i spetsen för arbetet och ordna allt efter som jag funnit för godt, utan att kyrkoråd och byggnadskomiteer dervid haft något att säga. Så var också många af kontribuenternas mening. Ett ännu större misstag fann jag mig, men tyvärr för sent, hafva begått, i det jag öfverlät kyrkan och egendomen till församlingen, med full egande rätt till densamma. Långt bättre och under våra omständigheter rigtigare hade det varit, om biskopen fått uteslutande ega kontroll deröfver, och församlingen endast haft rätt att fritt begagna den. Många oenigheter hade kanske derigenom kunnat förekommas, åtminstone hade icke, såsom sedan inträffade, det norska partiet kunnat komma fram med anspråk, hvilka gingo ut på ingenting mindre än att helt och hållet beröfva både den biskopliga kyrkan och den svenska delen af församlingen en egendom, som af denna kyrka blifvit gifven till en biskoplig kyrkoförsamling och den norrmännen hade att tacka det svenska namnet för, att de någonsin blefvo delegare uti. Det vid unionsfördraget dem beviljade likaberättigandet antog snart tonen af superioritet.

Den missämja jag här antydt och den envishet, med hvilken enskildta medlemmar af församlingen förfäktade sina åsigter om saker, som aldrig bort hänskjutas till deras afgörande, yttrade sig till en början på ett ofta löjligt sätt i frågor af mindre vigt, som kan skönjas t. ex. af följande omständighet. Arkitekten hade låtit anbringa ett vackert grekiskt kors på spetsen af kyrktornet. Under det arbetet

ännu fortgick, hölls en allmän sockenstämma, vid hvilken några af Norrmännen yrkade på att korset borde tagas ned såsom opassande för en protestantisk kyrkobyggnad, och att "en Hane," i stället borde uppsättas på tornspiran. Anmärkningen hade troligen varit i säck innan den kom i påse. De frankeanskt-lutherske försummade icke något tillfälle, då de kunde utpeka och förlöjliga allt hvad i våra kyrkobruk och ceremonier, efter deras sätt att se saken, liknade sig till att vara, som det hette, "katolskt," änskönt deruti icke låg någonting annat, än hvad som är ganska vanligt inom de lutherska bekännelsesamfunden i våra hemland och der hittills aldrig åstadkommit någon förargelse. Hade anmärkningen blifvit gjord af Svenskarne, så skulle den mindre förvånat mig; men att den skedde just af sådana Norrmän, som eljest voro så särdeles angelägna om att få allt inrättadt *paa en norsk Maade*, och som den norska kyrkoritualen med dess föreskrifter om korsbeteckning både vid dop och vid andra tillfällen icke bort göra så ultra-protestantiskt ömtåliga i en fråga af nyssnämnda beskaffenhet, bevisade ingenting annat än en onyttig trätgirighet. Väl måste jag medgifva väderhanar och vindflöjlar i allmänhet vara ganska passande symboler öfver många af nutidens protestantiska tempelbyggnader, och jag undrar alldeles icke på, om isynnerhet den nya svenska lutherska församlingen i norra Illinois skulle hysa en viss sympati för desamma och företrädesvis utvälja en sådan såsom ett *in hoc signo vinces* öfver sitt nyss anlagda theologiska seminarium; men emellertid kunde jag icke gifva efter för en fordran, som, ehuru småaktig, kunde föranleda reformförsök äfven i vigtigare fall. Hade man, innan korset blef uppsatt och innan ritningen till kyrkan blef allmänt gillad af församlingen, yttrat sin önskan i nämnda afseende, så skulle jag gerna för min del medgifvit densamma, isynnerhet om jag kunnat befara det en svagare broder stött sig på en sak af sådan obetydlighet; men nu, sedan den omtvistade tornprydnaden i flere dagars tid varit uppsatt till allmänt åskådande, hade de oss omgifvande religions-partierna lätteligen kunnat gifva åt dess borttagande en betydelse af vida större vigt än vi fästade dervid. Jag måste derföre med mera allvar, än jag eljest skulle gjort, yrka korsets bibehållande på sin plats, hvaruti äfven de flesta af församlingen understödde mig. Följden

blef emellertid, att några af norrmännen trädde ut ur församlingen och förenade sig med den frankeanska, under pastor Andersson. På detta sätt, och ofta af de obetydligaste anledningar, bytte många om kyrkor och församlingar, lika lätt som man byter om strumpor.

Korset på tornspiran, såsom den tiden ännu någonting ovanligt för protestantiska kyrkor — sedermera hafva till och med universalister och andra sektsamfund frigjort sig ifrån den gamla puritanska fördomen i detta afseende — gaf emellertid framdeles anledning till åtskilliga misstag om beskaffenheten af vår kyrka. Främlingar och utvandrare af den romerska kyrkan, hvilka nyss anländt till staden och icke visste förhållandet, togo, då de sågo korset, för afgjordt, att vår kyrka var en romersk-katolsk kyrka. Icke nog med att de sålunda ofta infunno sig vid våra gudstjenster, der de dock snart upptäckte sitt misstag, utan de kommo äfven ofta upp till mig för att bikta sig.

På frågan: "bor det en prest här?" gaf vår svenska eller norska tjenste-flicka alltid ett jakande svar. Benämningen *priest*, prest, brukas eljest icke om andra än den romerska kyrkans andlige. I den bisk. kyrkan hafva vi bibehållit ordet *presbyter*, men i andra protestantiska samfund säger man merändels *minister*, *parson*, pastor, eller, som bruket är hos somliga, *elder*. Ordet prest anses allaredan innebära något puseyitiskt och papistiskt. Vår tjenstflicka, som emellertid var van vid den i hennes hemland brukliga benämningen, och icke drog i betänkande, att då man frågade efter presten, ändamålet var att få tala vid hennes husbonde, visade de besökande romerska katolikerna, vanligtvis Tyskar eller Irländare, upp till min kammare. Att de der ofta funno min hustru och ett halft dussin barnungar lekande omkring oss, upplyste dem icke om sitt misstag. Det tycktes som, oaktadt celibatet hos det romerska presterskapet, det alldeles icke skulle varit någonting ovanligt för dem, att hos sina biktfäder finna en sådan familjetafla, som den mitt rum någon gång vid dessa tillfällen erbjöd[1]).

---

1) I sammanhang med ofvanstående erinrar jag mig en händelse, som är för god, att icke omtalas. En af mina embetsbröder reste en gång ifrån någon af de södra staterna uppför Mississippi-floden. Bland andra passagerare på ångbåten befann sig äfven en romersk-katolsk prest, nyligen kommen från Europa, åtföljd af ett ungt och

Förargad öfver dessa besök, beslöt jag att en gång låtsa, som visste jag icke att de skedde af missförstånd om mitt presterliga embete, utan se, huru långt jag kunde gå innan den, som kom att bikta sig, sjelf skulle finna att han gjort ett misstag på personen. Det dröjde icke länge förr än tillfälle dertill yppade sig. En dag träder nämligen en Irländare in i mitt rum, bockar sig mycket ödmjukt och frågar: "Är ni presten i den här kyrkan?" — Jag sade att så var förhållandet. — "Väl," återtog han, "jag önskar då att få bikta mig för er." — Bedjande honom sitta ner, sade jag mig vara villig att höra hvad han hade att säga, och gifva honom de råd och förmaningar jag i följd deraf ansåg lämpliga. — "Men," fortfor jag, "innan jag hör er bekännelse, måste jag säga er, att det tillstånd i hvilket ni för närvarande är, icke tyckes passande för en så allvarsam handling, som den ni ärnar begå. Om jag skall tala med er i andliga ämnen och om er själs angelägenheter, så fordrar jag att ni skall vara rigtigt nykter. Vore det icke bäst, att ni kom igen en annan gång?" — Mannen, utan att egentligen vara hvad man kallar full, hade dock påtagligen tagit sig ett par supar mer än tillbörligt var på morgonen. — "Tror ni, att jag icke är nykter," genmälde han. "Jag är icke fullare nu, än jag var då jag biktade mig sista gången, och det var för biskopen i Buffalo, och när han inte sade någonting om det, så tycker jag ni icke heller bör vara så nogräknad." — "Kan väl vara," mente jag, "att *edra* bis-

---

till utseendet ganska vackert fruntimmer. Den protestantiska presten var för tillfället klädd i en lång *cassock*, en slags kaftan, som vi ofta bruka vid presterliga förrättningar, och som till snitten är något lik den vanliga romerska prestrocken. Den romerska presten betraktade honom en stund, och tagande för afgjordt att han här funnit en embetsbroder, närmade han sig honom sägande: "Ni är katolsk prest, icke sannt?" Den förre, som icke ville förneka sin sanna katolicism och i förmodan att samtalet snart skulle upplysa den andra om sitt misstag, besvarade frågan jakande. Men konversationen vände sig omkring en hop likgiltiga ämnen; främlingen var särdeles språksam och öppenhjertig, och det dröjde en stund, innan den andra fick tillfälle, att taga honom ur sin villfarelse. Slutligen, skedde detta på ett sätt, som gjorde att han skamflat måste vända sig bort från sin nya bekantskap, och troligtvis kom honom att i framtiden iakttaga större försigtighet. Visande på den vackra damen, som han hade i sitt sällskap, fästade nämligen den romerska presten protestantens uppmärksamhet på hvilken skatt han fört med sig från Europa, och med den största förtrolighet i verlden och såsom en helt naturlig sak frågade han honom: *Huru många barn har ni?*" — "Min herre," svarade den andra, "jag är icke gift, fastän det *katolska kyrkosamfund jag tillhör*, icke ålagt mig något celibat-löfte."

skopar låta er komma half-fulla i bikstolen, men i vår kyrka“ — — jag hann icke säga mer, förr än Irländaren med häftighet utropade: “Edra biskopar? Vår kyrka? hvad menar ni med det? Är ni då icke en katolsk prest?“ Jag upplyste honom nu om förhållandet, hvarpå han med en förfärlig ed rusade på dörren, och mötande vår tjenstflicka i trappan, utbrast han ytterligare i ett äkta irländskt: *G—d damn you*! Hvad f—n skulle du visa mig upp hit för?“ — Just en hygglig sinnesstämning och passande förberedelse till att anamma hvad enligt den romerska kyrkans lära är ett sakrament, nödvändigt för saligheten.

Under loppet af sommaren fortskred arbetet på kyrkan, så att vi snart der kunde hålla våra gudstjenster. Ännu felades likväl rappning på väggarne, eldstäder och mycket annat af inredningen, för att den skulle kunna sägas vara i fullständigt skick. Liksom ofta händer vid byggnader, visade det sig att vår arkitekt beräknat kostnadsförslaget allt för lågt. Våra tillgångar befunnos vara långt ifrån tillräckliga för utförandet af den plan han uppgjort, och vi stodo nu vid ett icke stort mer än halfgjordt arbete, utan penningar att fullborda det. Detta förorsakade oss stora bekymmer. Emellertid hade kyrkan både fönster och bänkar, och när arbetet afstannade, ansåg jag det vara skäl att vi der höllo våra gudstjenster, isynnerhet som kyrkan äfven i dess ofulländade skick var vida bättre än den lokal vi för detta ändamål dittills begagnat. Vi ställde den derföre i ordning så godt vi kunde, och den öppnades af mig till gudstjenst med en predikan öfver Psalm. 137: 1—4. Tillämpningen af denna text på våra förhållanden gjorde sig sjelf. Åtminstone förglömde icke predikanten att till svar på frågan: “Huru skulle vi sjunga Herrans visa i främmande land?“ om än med svaga ord, leda åhörarenas tankar tillbaka till det fosterländska Zion och det Evangelium, som der blifvit dem lagdt på hjertat.

Icke för att yfvas öfver en arbetsamhet, hvars bristfällighet, ty värr, i mer än ett afseende ingen är mer villig att erkänna, än jag sjelf, men för att gifva läsaren en föreställning om vidden af den verksamhet, som ofta tilldelas en prest i Amerika, vill jag här i korthet förtälja något om mina presterliga förrättningar under denna tid. I Chicago funnos då endast tre biskopliga församlingar, St. Ansgarii

inberäknad[1]). En af dem, hade nyligen kallat till sin prest en ung man, som strax förut blifvit invigd till diakon, och som följaktligen icke ännu kunde administrera d. h. Nattvarden[2]). Det blef sålunda min skyldighet, att för ett års tid i nämnda församling fullgöra detta åliggande. Den andra församlingen, då den största och talrikaste, förlorade någon tid efter min återkomst från de östra staterna sin pastor, hvilken, till stor saknad för mig, som i honom funnit en varmt tillgifven äldre vän och rådgifvare, hastigt afled. Innan hans plats kunde fyllas af en annan, kallade församlingen mig, att för 3:ne månader egna den hvad jag kunde af en tid, som jag naturligtvis i första rummet var skyldig min egen hjord. Det hade dock varit orätt att afslå en sådan kallelse, ehuru dermed följde skyldigheten, att en gång hvarje söndag förrätta gudstjenst och predika derstädes. Detta blef således hvarje helgedag min tredje gudstjenst och predikan, ty jag hvarken kunde eller ville inhibera någon af dem jag förbundit mig att förrätta i min egen församling. För att kunna hinna med allt detta, begynte jag högmessogudstjensten i St. Ansgarii kyrka en half timma före, och den i Trefaldighetskyrkan (den amerikanska församlingen) en half timma efter den vanliga tiden; hvarefter jag på e. m. var oförhindrad att sköta söndagsskolan och predika aftonsången i den förstnämnda. Härtill kom nu, att dessa förrättningar skedde på tre olika språk. Sedan jag sålunda t. ex. på svenska fullgjort mitt åliggande i St. Ansgarius, hade jag merändels häst och trilla i beredskap, som så skyndsamt som möjligt förde mig till den något längre bort belägna Trefaldighetskyrkan, der gudstjensten naturligtvis skedde på engelska, och dit jag mången gång icke anlände förr än just i samma ögonblick den skulle begynna; på e. m. åter måste jag uttrycka mig på det norska språket.

En söndag under denna tid, då jag på detta sätt hade att vandra från den ena kyrkan till den andra, oupphörligen upptagen af förrättningar, hvilka voro nära att förslappa både själs- och kroppskrafter, och hvarmed det hade varit mig omöjligt att länge kunna fortfara, blef jag ett par timmar

1) De utgöra nu 12 till antalet.

2) Det är eljest emot regeln, att gifva diakoner, som egentligen äro att betrakta såsom adjuncter, vård om församlingar; men den äfven hos oss förevarande prestbristen gjorde sådant stundom nödvändigt.

före gudstjensten kallad på ett sjukbesök. På gatan mötte mig en gentleman, frågande hvar den biskopliga kyrkan var belägen. Mannen var synbarligen en resande främling. Det kunde naturligtvis icke vara den svenska kyrkan han ämnade besöka och jag gjorde honom derföre uppmärksam på att här voro två biskopliga kyrkor, en på denna och en på den andra sidan af floden, frågande hvilkendera han menade. Svaret gjorde mig litet förlägen, och skulle säkert äfven gjort honom sjelf något brydd, hade jag haft tid att upplysa honom om med hvem det var han samtalade. "Nej," svarade han, pekande åt Trefaldighetskyrkan till, "jag menar icke den der, ty jag har hört det är en Svensk, som predikar derstädes, och det lär vara svårt att förstå honom, innan man hunnit vänja sig vid hans utländska brytning." Brådtom som jag hade, kom jag icke att tänka på, det jag just den dagen hade gjort en öfverenskommelse med min vän, pastorn i den andra församlingen, att han i mitt ställe skulle predika i Trefaldighetskyrkan, hvaremot jag förbundit mig att supplera hans plats i den andra. Då jag derföre sedan i denna kyrka skulle begynna gudstjensten, var det första som mötte mitt öga just samma person, som kort förut samtalat med mig, sittande i främsta bänken och icke utan förvåning stirrande på mig. Gerna hade jag gjort honom min ursäkt, för det jag emot min vilja kommit att bedraga hans anspråk på att få höra en renare engelska; men mannen försvann strax efter gudstjensten, och jag kunde således icke ens erfara, huruvida min svenska accent varit mera ett hinder för honom att kunna förstå mig i kyrkan, än nyss förut på gatan.

Det var tydligt, att åhörarne vid dessa tillfällen åtminstone icke fingo skäl att beklaga sig öfver långa och tröttande predikningar, liksom att förrådet i fjerdingen måste anlitas, ty de hvardagliga förrättningarne lemna en prest i Amerika, äfven under vanliga förhållanden, en jemförelsevis ganska ringa tid öfrig till predikoskrifning. Prestens inflytande beror icke så mycket på vältalighet, ehuru den Amerikanarne medfödda talangen äfven på ett lysande sätt gifver sig tillkänna i predikstolarne, som icke fast mer på hans dagliga samtal och umgänge med sin församling. Det har blifvit till ett ordspråk att säga, att när presten går till församlingen, så går församlingen till kyrkan, och sanningen deraf

framstår här tydligt i dagen, ehuru anspråken i detta fall gå nästan väl långt, och många fordra, att presten icke skall göra stort annat än springa från det ena huset till det andra. Detta förhållande gör emellertid att hans hela verksamhet ligger uteslutande inom den krets, inom hvilken den egentligen bör begränsas. Hans håg och sinne rigtas uteslutande åt hans kall, i hvilket han skulle komma att förlora allt inflytande, om han t. ex. uppträdde på den politiska skådeplatsen eller eljest gick utom detsamma. Här måste han lefva *med* och *för* sin församling, och han intager sålunda i det sociala lifvet den ställning, som gör att han bäst kan verka i det värf honom blifvit anvisadt.

Till ett bevis på huru min tid i likhet med de flesta andra presters var upptagen, och såsom derjemte belysande de särskildta förhållandena inom min egen församling, afskrifver jag ur en af mina dagböcker, den för år 1854, som jag på måfå slagit upp, följande sidor, hvilkas innehåll är ungefär detsamma som alla andra i samma band.

"*Januari d. 31.* Besök af *Carl Gustafson*, som lemnat fattighuset tillika med sin hustru, hvilken är nära att falla i barnsäng. För närvarande intet tak öfver hufvudet. Deras sängkläder förlorade under resan. Säga, att en del af deras andra kläder blifvit dem frånstulna på fattighuset, och de sjelfva illa behandlade af Irländarne, hvilka der utgöra det största antalet. Måste besöka föreståndaren, för att se huru härmed förhåller sig. Gaf dem emellertid en anvisning på undsättnings-sällskapet.

Besökte *Sven Knudsen.* Mannen sängliggande; hustrun har gulsoten; ett af barnen fånigt. Ser ingen annan utväg, än att jag måste skaffa dem in på fattighuset.

Besökte *Gustaf Pettersson.* Lasalle Str. N:o 3. Mannen en längre tid sängliggande; har troligen ådragit sig lungsot; ingen kamin i rummet; thermometer —18°; han och hustrun tyckas vara goda, kristliga menniskor; gjorde bön tillsammans med dem. Måste söka skaffa dem en snar hjelp.

Gustaf Jonson i samma hus. Gaf honom en straffpredikan för hans dryckenskap och oordentliga lefnad. Nödgas taga 2 af hans små barn ifrån honom och sätta dem in på barnhuset.

Carl Hultgrens hustru, boende hos skräddaren Kindström. Mannen rymt ifrån henne, och tagit ett af barnen

med sig; kunde gerna hafva tagit det andra också, ty det ser ut som hustrun nog kunnat gifva honom orsak att rymma.

Begrof *Anna Brita Nilsdotters flicka*, som dött i kopporna. Kista etc. bekostad af staden. Vaccination i allmänhet försummad ibland Svenskarne.

Hemmadöpte *Jonas Bæcks* nyfödda barn. Kan troligen icke lefva länge.

Vid min hemkomst besök af *Kittel Kittelsen*, hvars barn nu skulle lemnas på barnhuset. Hustrun nyss död. Gossen enda barnet. Fadren mycket bedröfvad öfver att skiljas ifrån honom. För närvarande utan alla tillgångar. Sade sig vilja gå ut på landet för att söka arbete. — Sade, att en familj var villig att under tiden vårda gossen, men fordrade 5 dlrs i förskott för hans underhåll. Väl hårdt, om han nu, för att han icke egde denna obetydliga summa, som han måhända dock snart kunde förtjena, skulle tvingas att sätta sitt barn på barnhuset, hvilket är detsamma som att bortgifva det, och afsäga sig sina fadersrättigheter. Likväl, hvad skulle jag göra? Insamlingen i kyrkan sistlidne söndag gick till 6 dlrs; det var hvad vi sjelfva hade att lefva på under veckan[1]). Dock blefve väl någon råd. Jag försträckte honom den lilla summan. — Gud lemnar oss icke utan hjelp: strax efter kom L. in och berättade, att två obekanta fruntimmer nyss sökt mig, och då de icke funno mig hemma, lemnat henne 10 dlrs, att efter behag använda till nödlidandes understöd. Ordspr. 19: 17.

"*Febr. d. 3.* Besök af pigan eller rättare hustrun *Sophia Stevens*, alias *Månsdotter*. Gift, men mannen rymd. Ville nu utan all vidare skiljsmessa ingå nytt äktenskap.

Enkan *Sara Blom* kom att begära hjelp för sig och sin dotter. Begge sjukliga. Skola besökas. N:o 73 Dearborn.

Enkan *Johanna Carlsson*. Mannen dog på resan; 2 barn likaledes. De 4 andra barnen blefvo hitsända för några månader sedan; men modren blef efter i Boston, der hon

---

1) Min lön den tiden bestod af de frivilliga gåfvor, som församlingen vid hvarje gudstjenst lade i kollekten. Sedermera öfvergaf jag på mina åhörares egen begäran detta sätt att uppbära mina inkomster, hvilket dock både för mig och dem hade sina stora fördelar, och efter hand uppgick till ungefär samma summa om året, som sedan genom subskription utgjordes.

insjuknade i koleran. Kom nu hit utan en cent. — Skaffade henne hjelp af undsättnings-sällskapet.

F. d. Soldaten *Glad's hustru* från Alfta begärde hjelp att resa till Lafayette. Skaffade henne fri resa på jernvägen.

Besökte *Peder Olssen.* Meddelade honom och hans hustru H. H. Nattvard. — Måste skaffa dem en annan läkarevård, än den som hittills blifvit gifven dem af en svensk veterinärläkare.

Ola Jakobsens hustru söker äktenskaps-skillnad.

Enkan *Cathrina Persdotter* behöfver hjelp till hyran. Reste öfver hit, 67 år gammal, med en son och en dotter, som lofvat försörja henne. Dottren dog under resan. Sonen är en drinkare och har öfvergifvit modren, som nu, i stället för de lugnare dagar hon kunnat upplefva i Sverige, måste intagas å härvarande fattighus.

På aftonen pastoralbesök[1]) hos *Samuel Olsson.* Många närvarande. Talade om barndopet och upptog till vederläggning baptistiska villomeningar."

Sedan jag afskrifvit ofvanstående, har jag ytterligare kommit att bläddra i dessa dagböcker ifrån fordna dagar, och finner der mycket, som mer än en i helt sammanfattad berättelse torde skildra mina förhållanden under den tiden. Se här ytterligare några utdrag under olika data.

"Ett fruntimmer önskade ett enskildt samtal med mig. Då jag inträdde i parlourn, fann jag henne i den häftigaste gråt, som för en lång stund hindrade henne att framställa sitt ärende. Allt hos henne utvisade bättre stånd och vilkor. I början beslöjad, lät hon mig dock slutligen se ett ännu ungt och utmärkt vackert ansigte, men med drag, som, mera vältalande än de tårar hon nu utgjöt, vittnade om en djup

1) Under vintermånaderna brukade jag, för att afböja konventiklar och löpandet på methodisternas och baptisternas bönemöten, en slags allmänna pastoral-besök två gånger i veckan; den ena aftonen hos en svensk, den andra hos en norsk familj. Familjen var förberedd på min ankomst och flere af de kringboende grannarne infunno sig äfven på stället. Efter att hafva hållit bön tillsammans med dem, samtalades öfver åtskilliga ämnen. Frågor gjordes mig med anledning af de oss omgifvande villomeningarne, eller bad man mig förklara något kapitel ur bibeln, som man under tiden vid de husliga andaktsöfningarna genomläst. Efter en kort aftonbön och en psalms afsjungande åtskiljdes vi. Jag fann en särdeles nytta af dessa sammankomster, och är öfvertygad om, att de öfverallt skola visa sig vara ett af de kraftigaste medel att motarbeta alla slags separatistiska rörelser.

sorg. Blygsel och förlägenhet tycktes denna gång mer än smärta vara orsaken till hennes gråt. Jag lyckades slutligen att lugna henne, och hon berättade mig då, att hon tillhörde en rik och aktad familj i en af de östra staterna, samt att hon för 2:ne år sedan blifvit enka, men olyckligtvis på nytt förälskat sig i en ung man, som sedan öfvergifvit henne. Hon hade nu tillsammans med en pålitlig vän rest hit till Chicago, der de voro helt och hållet obekanta. Här hade hon på ett af stadens förnämsta hoteller, i hemlighet för hvarje annan person än läkarn och uppasserskan, nedkommit med ett barn, som hon besvor mig att för ett eller par års tid taga vård om. Hon vände sig till mig, emedan som hon behagade säga, — hon hört mig omtalas såsom god emot fattiga och olyckliga, och om hon än icke var det förra, så var hon dock i hög grad det sednare. Hennes begäran satte mig i verklig förlägenhet. Min egen familjekrets var redan förut temmeligen talrik; men lyckligtvis erinrade jag mig en aktningsvärd familj i torftigare omständigheter, som det anade mig skulle vilja åtaga sig vården om den lilla, och, som man här i landet icke gör många omsvep, när någonting skall företagas, så satte den främmande och jag oss genast upp i ekipaget, som på gatan afbidade hennes återkomst, och foro så åstad för att se huru saken skulle kunna uppgöras. Det lyckades. Barnet afhemtades i största tysthet. Det främmande fruntimret öfverlemnade i min hand en penningesumma, tillräcklig att för en tid betäcka alla nödiga utgifter för barnets underhåll, gaf mig sitt namn och sin adress, hvilka jag har starka misstankar på att båda voro uppdiktade, och anbefalde mig den största tystlåtenhet.

Ett år efter denna händelse, under hvilken tid jag regelmessigt erhöll betalningen för barnets vårdande, emottog jag oförmodadt ett bref ifrån min vackra okända, ty så kan jag gerna kalla henne, hvaruti hon underrättade mig om sin snara ankomst till staden, samt att hon, för att kunna taga sin dotter till sig, uppgjort en plan, till hvars utförande hon anhöll om mitt biträde, fordrande derjemte mitt hedersord att, när vi träffades, jag skulle låtsa, som såge jag henne för första gången. Om någonsin, besannades här det gamla ordspråket, qvinnolist öfvergår all list, och jag trodde mig icke göra något orätt uti att understöda henne i den hon nu uttänkt, för att, utan någon fläck på sitt rykte, kunna

uppfylla sina moderspligter. Enligt hennes önskan tog jag barnet bort ifrån den familj, som dittills vårdat det, och öfverlemnade det, klädt i torftigare kläder, åt en fattig qvinna i min församling. Det ställdes så till, att då hon i sällskap med ett par andra fruntimmer och en äldre herre, möjligtvis hennes anhöriga, en dag var ute och promenerade, barnet och dess sköterska mötte henne på vägen. Liksom af en händelse kom hon att fästa sin uppmärksamhet vid den lilla vackra flickan; förfrågningar anställdes rörande föräldrarne, och man fann att de troligen icke voro i lifvet. Qvinnan visste endast att berätta, det jag lemnat henne den lilla att sköta. Det var allmänt kändt, att jag ofta efter afledne utvandrare fått fader- och moderlösa barn i min vård, dem jag var glad, att se upptagas i bättre familjer. Den unga enkan hade länge önskat, att hon kunde få ett litet fosterbarn att pjollra med. Den här lilla flickan såg ju så innerligen söt och snäll ut. Man beslöt, att följande dagen gå till Rev:d Mr. U., för att se huruvida man icke kunde få adoptera henne. Naturligtvis hade Rev:d Mr. U. ingenting att invända emot ett sådant förslag. Saken uppgjordes denna gång utan de vanliga formaliteterna; jag garanterade blott, att ingen skulle någonsin blanda sig i barnets uppfostran, och lät modren sålunda adoptera sin egen dotter.

Det var en tid, då sällan någon vecka gick förbi, utan att jag kallades att förrätta en vigselakt. Det såg ut som jag i detta afseende var bestämd att blifva en annan doktor Collin. Icke blott Svenskar och Norrmän, utan äfven många Amerikanare och Engelsmän kallade mig att sammanknyta det äktenskapliga bandet, de sednare troligen mången gång af den orsaken, att de tyckte sig kunna gifva den fattiga svenska predikanten ett mindre och ett, efter deras omständigheter, mera afpassadt vigselarfvode, än som vid sådana tillfällen eljest merändels är brukligt. Ofta försiggingo dessa bröllop på det minst ceremoniösa sätt i verlden. Det kunde t. ex. hända, att då jag en afton just var färdig att gå till sängs, det bultade på porten, och inträdde en ung herre med ett fruntimmer under armen, bedjande att få tala med *the minister*, till hvilken de framställde sin önskan, att han skulle sammanviga dem. Hade de behörig *license*, som berättigade mig dertill, så var deremot ingenting att invända. Om så lät sig göra, kallade jag merändels min hustru och

vår tjensteflicka till vittnen, ehuru sådana ingalunda voro nödvändiga; ceremonien fullbordades, och de båda kontrahenterna gingo sin väg lika hastigt som de kommo, för att dagen derpå öfverraska vänner och bekanta med att de voro gifta. I de flesta fall hörde jag aldrig någonting vidare utaf dem.

Svenskarne och Norrmännen ville dock vanligtvis att akten skulle försiggå med mera högtidlighet, och för det mesta skedde den i kyrkan. Jag kommer ihåg ett tillfälle, då en ung Norrman, helt nyligen anländ till Amerika, skulle gifta sig. Han hade redan ett par dagar förut gifvit mig det tillkänna, då jag som vanligt tillsade honom, att hos magistrats-sekreteraren uttaga den *license*, som lagen i Illinois fordrade i sådant fall, så framt icke lysning sker de två föregående söndagarne, hvilket brukas högst sällan. Den ganska talrika brudskaran var redan församlad i den för tillfället rikt upplysta kyrkan, brudparet sittande i främsta bänken, afvaktande min ankomst för att gå fram till altaret. Då jag, i afsigt att der uppträda och förrätta vigseln, passerade dem förbi, affordrade jag brudgumen hans *license*, hvarpå han stack ett papper i handen, som jag lyckligtvis genomögnade just som församlingen reste sig upp i bänkarne för att uppstämma bröllopspsalmen. Förundrad fann jag, i stället för ett intyg, att brudparet egde rätt att sammanvigas med hvarandra, ett intyg att brudgumen gjort applikation om att blifva medborgare af Förenta Staterna och aflagt den för detta ändamål föreskrifna eden. Jag trodde naturligtvis han af misstag gifvit mig ett orätt dokument, men han påstod envist detta var det rätta. Förhållandet var nemligen att han, åtföljd af en ibland sina bekanta, båda lika okunniga i engelska språket, gått upp på rådhuset, der visserligen träffat magistrats-sekreteraren, men icke kunnat göra begripligt för honom hvad han ville. Denne trodde slutligen att hans ärende var, att som alla andra utvandrare söka medborgarerätt. Norrmannen derom tillfrågad på tydlig, men för honom otydlig engelska, svarade liksom de flesta svenska och norrska utvandrarne af allmogen vanligtvis bruka, när de icke begripa hvad som säges dem, *jäss*, *jäss*, hvarpå magistrat-sekreteraren för honom uppläste tro- och huldhetseden till Förenta Staterna, och lät honom till bekräftelse derpå kyssa bibeln, under det att Norrmannen sjelf trodde sig

svärja på, att det icke var något lagligt hinder i vägen för hans äktenskap.

Hvad var emellertid nu för oss att göra? “Du har begått ed på, att bli medborgare,“ sade jag till brudgumen. “Nej, jeg vil slettes ikke blive nogen Medborger, jeg vil kun gifte mig,“ svarade Norrmannen. Detta lät sig dock icke göra på grund af det dokument han företett. Lagen stadgade 50 dollars pligt för hvar och en, vare sig prest eller magistratsperson, som sammanvigde ett par, utan att det presterat den *license* dertill, som enligt författningarna borde utfärdas. Brudgumen bad, bruden grät, brudskaran trodde att något jäf blifvit gjort emot äktenskapet; det blef en förfärlig uppståndelse; men jag kunde icke handla i strid mot författningen. Det var redan temligen långt lidet på aftonen; bröllopskalaset väntade de från kyrkan återkommande, och svårt var, att uppskjuta högtidligheten till en annan gång. Slutligen fick jag ett par af bröllopsgästerna, som voro väl bevandrade i staden, att jemte brudgumen skyndsamt begifva sig till magistrat-sekreteraren med ett bref, hvari jag underrättade honom om misstaget och bad honom rätta detsamma. Lyckligtvis påträffades han, efter mycket sökande, ute i staden och hade den godheten att, ehuru på den ovanliga tiden och utom embetsrummet, uppfylla min begäran. En bibel anskaffades och brudgumen aflade nu den rätta eden, fick derpå ett bevis, med hvilket han skyndade till kyrkan, der bröllopsfolket under den 2:ne timmars långa väntan hållit på att somna i bänkarna, och der numera intet hinder var i vägen för det *sena* bröllopet, som jag är rädd för, firades väl sent i mer än ett afseende.

En högst kuriös sed i Amerika fordrar att presten, så snart han förrättat vigseln, skall kyssa bruden, — en sed, som jag uppriktigt bekänner, att jag mången gång gerna sett, om brudens utseende fått afgöra, huruvida den behöft iakttagas eller icke. Hvad Svenskar och Norrmän angår, så voro de icke vana vid detta bruk, men Amerikanarne anse det ofta till och med såsom en oartighet, om man icke fogar sig derefter. Ett annat bruk som behagade mig vida mer, var det sätt hvarpå bröllop firas ibland de bättre och förmögnare klasserna. Kalaserandet, som hos oss är så vanligt vid dylika och andra tillfällen, då man, så att säga, flyttar altaret och matbordet allt för nära hvarandra, är här

inskränkt till hvad det bör vara, för att icke både för brudpar och gäster det högtidliga uti sjelfva den religiösa handlingen skall komma att gå förlorad. Jag talar naturligtvis om dem, hvilka betrakta äktenskapet såsom heligt och vigseln som en religiös handling.

Ett par dagar före vigseln reser brudens mor eller någon annan anhörig vanligtvis sjelf omkring till sina bekanta och vänner, d. v. s. hon låter vagnen stanna utanför porten, och sänder in sin betjent med ett kort, hvarpå är skrifvet: "Mr och Mrs — — (brudens föräldrar) taga emot den och den dagen mellan kl. - - och kl. - -." En eller på sin höjd tvänne timmars tid bestämmes vanligen för denna mottagning. De som sålunda blifvit underrättade, veta naturligtvis hvarom frågan är, och infinna sig något före den utsatta tiden i kyrkan. Om sjelfva vigselaktens högtidlighet i allmänhet vet jag icke mycket att berätta; jag har aldrig bivistat några andra sådana, än de som skett i biskopliga kyrkor, der ceremoniens enkla högtidlighet i så fall lemnar intet öfrigt att önska. Bruden är då, såsom bruket är hos oss, ofta klädd i krona och slöja, så framt icke hon uppträder i en elegant resdrägt, i hvilket fall brudparet merändels genast ifrån kyrkan begifver sig till ångbåten eller bangården, för att tillbringa smekmånaden under lustresor ifrån den ena orten till den andra. Mera vanligt är likväl, att brudparet och föräldrarne efter ceremoniens slut begifva sig hem, der vänner och bekanta då infinna sig, för att lyckönska de nygifta. Trakteringen består endast i ett glas vin och ett stycke bröllopskaka. Af denna kaka, vanligtvis ett rigtigt praktexemplar ibland kakor, inläggas äfven små stycken i prydliga askar, för att sändas till aflägsna vänner och slägtingar, som ej kunnat vara med om högtidligheten. En guldring har blifvit inbakad deruti, och den som får det stycke, der ringen ligger, är, om ogift, den lycklige, hvars bröllop härnäst får firas.

Emellertid kommer den ena gästen och den andra går, tills den utsatta tiden är inne, efter hvilken inga vidare besök emottagas. Brudparet kläda så om sig. Allt är förut i ordning och inpackadt, och man begifver sig till ångbåten eller bangården, för att företaga den förr omtalade bröllopsresan. Efter en eller par månaders förlopp återvända de nygifta, då en dag åter bestämmes för en allmän mottagning,

och ett slags hemkomöl firas på det enkla men på samma gång glada och trefliga sätt, som man alltid finner i de bättre och bildade umgängeskretsarne.

Någon gång inträffa vid dessa bröllopsresor små förtretligheter, såsom t. ex. följande tilldragelse utvisar, ehuru den i sitt slag visserligen bör betraktas såsom hörande till mera ovanliga händelser.

Vid den stora bangården i X. X. stod ett ungt nygift par, färdiga att vid hvarandras sida i bokstaflig bemärkelse börja resan genom lifvet. En talrik skara vänner och slägtingar hade infunnit sig vid stationen, för att bjuda dem farväl. Man skämtade och pratade med hvarandra tills slutligen tiden var inne för afresan, och de unga nygifta intogo sina platser i en af vagnarna. Flera trainer befunnos på stället, färdiga att afgå i olika rigtningar. Eldhästarne frustade sin fragga af gnistor vidt och bredt i skymningen. Genom det öppna vagnsfönstret tillvinkade brud och brudgum afskedshelsningen åt sina vänner. Dock ännu var icke signalen gifven till afresan, då brudgummen, erinrande sig att han hade något af vigt att säga till en bekant, som brådskande banade sig väg genom folkhvimlet, hoppade ut ur vagnen. Ett par ögonblick gingo förbi; hvisselpipans skärande ljud öfverröstade vännernas sista afskedsord, och i ett nu sprang brudgummen upp i trainen, som redan börjat sätta sig i rörelse och snart med skyndsam fart dånande ilade ut öfver fältet. Men hvar var bruden? I den vagnen fanns hon icke. Troende sig i brådskan hafva tagit miste om vagn, gick brudgummen in i den nästa, men ingen brud var heller der till finnandes. Lika fruktlös blef hans efterspaning i den 2:dra, 3:dje och 4:de vagnen. Med den yttersta förtviflan målad i sitt ansigte och ropande den älskades namn sprang han ifrån vagn till vagn utefter hela trainen, som pilsnabbt rullade öfver skenorna; men ingenstädes upptäckte han den rodnande maka, som nyss så ömt tryckt hans händer mellan sina och lofvat tillhöra honom i lifvet och i döden. Slutligen mötte han konduktören, som helt kallt affordrade honom hans billet och bad honom lugna sig. Den underrättelse, som nu meddelades honom, träffade honom som ett åskslag. Han hade verkligen, som man brukar säga, råkat att hoppa i rasande tunna: i brådskan och skymningen hade han nämligen icke blott tagit vilse om

vagn, men äfven om train. Han var på vägen till — — och hans unga maka ilade troligen med lika skyndsamhet emot ett helt annat mål. Dock de båda trainerna skulle afgå på samma gång; för en kort distans löpte banorna jemte hvarandra. Ganska rigtigt! der såg han, eller inbillade sig se ett fruntimmer, sittande i ett af den andra trainens fönster och sända vemodsfulla blickar öfver till denna; men begge rullade obevekligt framåt, liksom konduktörerna, döfva för de älskandes suckar och tårar. Slutligen skiljdes de åt, den enas väg gick hit, den andras dit, och brud och brudgum hade det nöjet att med näsdukarna tillvinka hvarandra ett ömt "god natt," samt efter ett par timmar ifrån skiljda orter på telegraftråden önska hvarandra ett ytterligare "sof sött!"

Men, för att återkomma till mina presterliga förrättningar: Den romerska kyrkan har i Chicago, liksom i nästan alla större städer, sina kloster, barnhus, hospitaler och andra välgörenhets-inrättningar, hvilka, väl underhållna, isynnerhet genom främmande bidrag, skulle i betydlig mån främja dess inflytande och utbredande, så framt ej religionsfriheten och landets politiska förhållanden i öfrigt uppreste en mur deremot, som denna kyrka, oaktadt alla de medel den så väl förstår att använda, och oaktadt det sken af en större tolerans hvarmed den här omgifver sig, dock är för svag att nedbryta. Ibland dess härvarande inrättningar var det isynnerhet en, som jag ofta fick anledning att besöka, och som mången gång kom mig att sucka öfver den protestantiska förbättringsifver, som, tyvärr, icke sällan visat sig vara mera en förstörelseifver än någonting annat. Dock, skulden hvilar icke i första hand på protestantismen; huru tung dess skuld än är, den är dock lätt i jemförelse med den förbannelse, som hvilar öfver pafvedömet, hvilket med sitt blotta vidrörande så oskärat äfven *det goda* det ärft och bibehållit från en renare kristendom. att mycket deraf derigenom blifvit af protestantismen betraktadt såsom en styggelse.

Barmhertighets-systrarnas hospital var en inrättning, i många afseenden förtjent af loford, och jag kunde icke nog beundra den uppoffrande trohet och sjelfförsakelse, Systrarna ådagalade vid utöfningen af deras mödosamma kall. Å detta hospital intogos äfven, emot en ringa afgift, sjuka

af andra bekännelsesamfund, och det hände ofta att fattigare Svenskar och Norrmän der erhöllo vård och läkarehjelp på stadens bekostnad. Vid sådana tillfällen försummade föreståndarinnan aldrig, att derom underrätta mig, i den händelse de sjuka äfven skulle behöfva presterligt biträde. Första gången jag erhöll kallelse, att der infinna mig, var det till en af mina landsmäns dödsbädd. Den sjuke åstundade anamma H. H. Nattvard, och efter föregående samtal med honom, utsatte jag en timma, då jag ville återkomma för att meddela honom sakramentet. Vid min bortgång underrättade jag Systrarna derom, och de erbjödo sig sjelfmant att vidtaga de tillredelser jag önskade för den heliga handlingen. Ehuru jag sade dem, att jag i detta fall icke behöfde annat än bordet, som stod vid den sjukes säng, fann jag dock vid min återkomst ett mera ändamålsenligt framflyttadt tätt invid sjukbädden, och öfvertäckt med en fin linneduk. En stoppad pall var likaledes framsatt för mig att knäböja på, och på väggen ofvanför bordet hade man upphängt ett mindre krusifix af brons. Af sjuka var ingen annan i rummet än den döende, men vid mitt inträde fann jag 10 à 12 af barmhertighets-systrarna der församlade, klädda i sina svarta nunne-drägter med fina hvita kragar och tätt omkring ansigtet fästade, men tillbakaslagna slöjor. Då jag på bordet framsatte kalken och patenen, nalkades mig en af Systrarna och frågade ytterligare om det var någonting jag behöfde, sägande derjemte: "Såsom protestant torde ni möjligen ogilla, att vi satt ett krucifix öfver nattvardsbordet, men, om ni så önskar, vilja vi taga det bort derifrån." Lika otillbörligt som det hade varit af mig, att vid detta tillfälle yttra något om det i visst afseende helt och hållet likgiltiga häruti, lika opassande hade det naturligtvis varit, om jag fordrat krucifixets borttagande. Jag svarade derföre, tackande Systrarna för deras omtanka, att jag för min del hade ingenting emot den ifrågavarande kyrkoprydnaden. Tagande för afgjordt, att man skulle lemna mig ensam med den döende, och att barmhertighets-systrarna icke ens skulle anse det tillbörligt, att vara närvarande vid en handling, som de, efter sin kyrkas lära, måste betrakta mig oberättigad att förrätta, fördröjde jag med afsigt den heliga förrättningen, och samtalade ännu några ögonblick med den sjuke. Då jag slutligen såg att de icke gjorde

någon min af att aflägsna sig, iklädde jag mig min messdrägt, som jag denna gång, tvärt emot hvad jag eljest brukade vid sjukbesök, tagit med mig. Systrarne visade under hela ceremonien den största andakt, under bönerna och sakramentets invigning och meddelande knäböjande omkring sjuksängen. Naturligtvis skedde förrättningen på svenska, och sålunda på ett för dem obekant språk; men den latinska messan, var dem troligen lika obegriplig, och det låg således häruti ingenting för dem ovanligt, som kunde inverka störande på deras andakt.

Jag kan icke neka, det jag fann akten mer än vanligt högtidlig. Alla dessa hvardagliga förhållanden och föremål, som under den enskildta nattvardsgången så ofta, om icke afbryta, likväl störa förrättningsmannen och de närvarande, voro här omsorgsfullt undanröjda; och, man må tänka derom hvad man vill, jag erkänner uppriktigt, att åsynen af Systrarna, som voro komna hit ifrån olika, vidt åtskilda länder, i sina allvarsamma nunne-drägter, med händerna korslagda öfver bröstet, knäböjande i vördnadsfull andakt omkring mig, anropande Gud, allas vår Fader, om barmhertighet med den döende, gjorde att jag sjelf genomströmmades af en heligare känsla, och glömmande alla trosskiljaktigheter, tyckte jag mig förflyttad i morgongryningen af den dag, då de som tro, skola med ett hjerta och en själ prisa Honom, den Allsmäktige, som var, som är och som komma skall.

Sedan jag meddelat den döende sakramentet, och innan jag ännu afklädt mig messdrägten, vände jag mig till Systrarna och tackade dem med några få ord för deras vård om den sjuka, och för deras närvaro under den heliga förrättningen. Den hade, sade jag, skett på ett för dem obekant språk, och, ehuru visserligen det oaktadt under densamma deras förböner för den sjuka kunnat vara lika brinnande, så skulle det dock fröjda mig, om vi alla ännu en gång i en gemensam bön, på ett språk af oss alla förstådt, i det alltförsonande Frälsare-namnet nedfölle inför Honom, som vi, ehuru på skilda vägar, bekände oss dyrka och tillhöra. Derpå knäböjde åter Systrarna andäktigt, och på engelska uppläste jag nu "Fader Vår" och ett par passande böner af dem, som kyrkans ritual gifver oss till begagnande vid sjuksängen, till hvilka böner Systrarna sakta svarade

Amen, hvarefter jag öfver dem och den sjuka lyste Herrans välsignelse.

Huru olika visade sig icke ofta den mångbeprisade protestantiska fördragsamheten och kristliga broderskärleken! Jemför med ofvanstående t. ex. följande bevis på den sednare.

En af min församling underrättade mig, att en svensk qvinna, som öfvergått till baptisterna och för närvarande bodde hos en svensk familj, tillhörande detta sektsamfund, låg på sitt yttersta och hade önskat att få tala vid mig. I förstone tvekade jag mycket, huruvida jag skulle besöka henne eller icke. Den svenska baptistpredikanten var icke i staden och jag tog för gifvet, att hon blott af nödfall låtit sända efter mig för att, lik många andra, i sina sista stunder få en prest, lika godt hvem, som kunde hviska henne frid i örat och med sakramentets meddelande insöfva själen i ett dvallikt förbidande på hvad som komma skall. Jag hade dessutom gjort mig till regel, att aldrig intränga i en annans församling. Våra svenska predikanters i allmänhet proselytmakeri och värfningssystem hade blifvit mig så vämjeligt, att jag måhända gjorde mig skyldig till en motsatt ytterlighet, nemligen den, att vara alltför passif i fråga om att föröka församlingen. Den var i sig sjelf den verkningskrets, som mig var gifven, och, Gud skall veta, redan mer än tillräcklig för mina svaga krafter.

Då budbäraren, en af den sjukas slägtingar, emellertid försäkrade mig att denna enträget och af samvetsskrupler, dem hon ville förtro mig, önskade att jag måtte infinna mig, blef det naturligtvis min pligt att efterkomma hennes begäran. Jag fann här ett bättre uppfostradt fruntimmer, dittills mig alldeles obekant, lidande under en tärande lungsot, som i hvart ögonblick hotade att utsläcka hennes lif. Hon sade mig, att hon för några år sedan lemnat Sverige och allt sedan dess varit mycket sjuklig. Här hade hon blifvit bekant med några baptister, som visat henne mycken godhet och deltagande och af hvilka hon låtit öfvertala sig att öfvergå till deras bekännelsesamfund och att döpa om sig. Hon sade sig då varit öfvertygad om att hon handlat rätt, men hade sedan börjat hysa många betänkligheter i detta afseende, och fruktade nu, att hon icke blott begått en oförsigtighet, då hon, utan en rätt insigt i hvarken den

ena eller andra bekännelsen, öfvergått till ett främmande religionssamfund, utan äfven begått en svår synd derutinnan att hon, genom att underkasta sig ett nytt dop, förnekat sitt förut ingångna döpelseförbund. För mitt samtal med henne i anledning af denna bekännelse är här icke nödvändigt att redogöra. Alltnog, jag hade allt skäl att tacka Gud, som hit ledsagat mina steg. Den sjuka tycktes komma till en allt klarare och klarare insigt om sin fordna villfarelse, och sedan jag bedit tillsammans med henne, uttryckte hon sin önskan att få anamma H. H. Nattvard. Jag ansåg mig dock icke böra brådska dermed, utan lofvade, att följande dag åter besöka henne, då vi ytterligare skulle samtala i detta ämne.

Under tiden hade jag mycket väl märkt, att vi hade uppmärksamma lyssnare. Den sjuka bebodde ett litet vindsrum med tunna brädväggar och utan ens någon rigtig dörr. Tätt vid ingången till hennes kammare var en trappa, som ledde till ett af rummen på nedra botten, der jag vid min ankomst såg den svenska baptistfamiljen vara församlad, hos hvilken hon bodde, och för hvilken mitt besök tycktes vara ingenting mindre än angenämt. Med tydlig ovilja visade man mig upp till hennes kammare, och under hela vårt samtal märkte jag ett oafbrutet tisslande och tasslande i trappuppgången, hvilket långt ifrån att bekymra mig, tvärtom gjorde att jag så försökte ställa mina ord till den sjuka, att de äfven skulle bära någon god frukt ibland dem som voro utanföre. I detta hopp fann jag mig likväl bedragen.

Just som jag följande dagen ernade förnya mitt besök, öfverraskades jag af samma persons ankomst, som först kallat mig till den sjuka qvinnan, och som nu från henne bragte mig en alldeles oförväntad helsning. Hon bad mig nämligen nu att inställa mitt besök och icke vidare söka att träffa henne. Sedan jag lemnat henne, hade baptiserna infunnit sig och öfverhopat henne med de bittraste förebråelser. De bad henne betänka det helvete, i hvilket hon gick att störta sig, om hon nu på sitt yttersta förnekade den lära hon omfattat. Den sjukas fantasi uppskakades af de förfärligaste skildringar, och, åberopande den godhet man visat henne och den tacksamhetsskuld, i hvilken hon stod för densamma, sökte man aftvinga henne det löftet, att icke mer lemna tillträde åt mig, som, efter hvad man sade, åter insnärjt hennes

själ i djefvulens snaror. Förgäfves sade den sjuka dem, att hon nu kommit till insigt af sanningen, och att ingenting mer skulle kunna rubba hennes trosöfvertygelse, bedjande att man i hennes sista stunder skulle lemna henne i frid för alla onyttiga ordaträtor och disputeringar, som endast störde henne i det umgänge med Gud i bönen, hvaråt hon ville egna de få ögonblick hon hade öfriga här i lifvet. Efter sitt samtal med mig hade hon känt sig lugnare, och hon bad att man icke skulle vägra henne den tröst hon ännu åstundade, att innan sin skiljsmessa härifrån ytterligare få samtala med mig och bereda sig till att anamma det heliga sakrament, jag lofvat meddela henne och hvarefter hennes själ längtade. Men nej, man ville icke tillåta henne hvarken det ena eller det andra. Slutligen nödgades hon på visst sätt gifva vika för deras föreställningar. "Jag är skyldig er tacksamhet för det goda ni visat mig," sade hon; "men fordra icke, att jag ånyo skall förneka den tro, i hvilken jag nu vill söka förlåtelse af allas vår domare. Allt hvad jag kan lofva är, att hellre än att pastorn skall blifva afvisad ifrån min dörr, skall jag sända återbud till honom; men detta likväl endast på det vilkor, att ni högtidligen lofva mig, att låta mig få vara ostörd i mina sista stunder, och att J lemnen mig ensam åt mig sjelf, att uppgöra min räkning med detta lifvet och med min Gud." Denna redogörelse öfver förhållandet ansåg hon sig skyldig, att med sin sista helsning sända mig, sägandes, att för att få ega frid, såg hon sig nödsakad bedja mig icke återkomma; men att hon innerligt tackade mig för de stunder jag skänkt henne, och bad mig vara öfvertygad om, att hon skulle i hjertat troget förvara de ord jag sagt henne.

Denna händelse är ett exempel ibland många på hvad vi hafva att vänta oss af dem, som, omfattande separatistiska villfarelser, säga sig vara utsatta för allahanda förföljelser, och allramest ropa på tolerans och samvetsfrihet, hvarmed de dock ofta förstå en samvetsfrihet endast för sig sjelfva.

Anmärkning A. pag. 556.

"De främmande, romerska vasallerna, som egentligen böra kallas *papister* och ingenting annat, äro alltid färdiga att brännmärka kyrkan i England såsom skulle hon gjort sig skyldig till den straffvärda synden, schism. Utan att någonsin bry sig om bevis, påstå de alltjemt och repetera samma orättvisa och falska beskyllning. Förbrytelsen ligger dock helt och hållet på papisternas sida, och icke på vår. Historiens vittnesbörd är ett tydligt bevis för att så är förhållandet. Saken ligger klar och öppen för hvar och en, som vill göra sig besvär att undersöka den; så klar, att till och med Benediktinermunken Barnes i sin bok "Catholicus Romanus Pacificatus", sökte förmå romerska patriarken att erkänna den engelska kyrkan, rättfärdigande oss emot hvarje anklagelse för schism och kätteri." (*Palmers Treatise on the Church.*)

Äfven ibland protestantiska samfund eger mycket missförstånd rum med afseende på den engelska kyrkan och dess förhållande till den romerska. Dess ställning har i detta fall alltid varit och är ganska olika emot andra europeiska kyrkor, som afskuddat sig påfveväldet. Den engelska kyrkan *har aldrig afsöndrat sig* från kyrkan i Rom, ty den har i sjelfva verket aldrig varit förenad med densamma. Den engelska kyrkan var ursprungligen en sjelfständig gren af den allmänneliga kyrkan, grundlagd icke af några missionärer från Rom, utan antingen af apostlarne eller deras omedelbara efterträdare, och så fortfor hon att vara ända till det 11:te århundradet, då den romerska kyrkan gjorde anspråk på att ega ett välde öfver henne, hvilket hon sjelf aldrig erkände, och hvilket den förra icke kunde tillvinna sig, förr än efter en lång och häftig strid, en strid som tid efter annan förnyades, tills hon vid första gynnande tillfälle afskuddade sig oket och återvann sitt oberoende. Man talar om 'den protestantiska kyrkan i England', såsom skulle den vara en helt annan kyrka än den som fanns landet före Henrik VIII, och såsom skulle vid reformationen ett protestantiskt presterskap hafva efterträdt ett romerskt. Detta var så långt ifrån förhållandet, att vid reformationen i England hela hyrkans presterskap, med undantag af 80 utaf 10,000 eller 12,000, fortfarande qvarstodo i den rationella kyrkan, som derföre med de prester och lekmän, hvaraf den utgjordes under drottning Elisabeths regering, var just samma samfund som under hennes faders tid. Det är dessutom ett factum, att i 10 års tid, sedan reformationen var fullkomligt genomförd, påfvedömets anhängare i England, både prester och lekmän, höllo sig till den rationella kyrkan, deltogo i gudstjensterna och anammade sakramenterna, i öfverensstämmelse med samma rena och evangeliska kyrkoritual, som ännu i denna dag begagnas i de engelska och amerikanska kyrkorna, — och detta skedde med påfvens egen tillåtelse. Då den ofelbara innehafvaren af Petri stol på den tiden, icke fann denna ritual kättersk och schismatisk, — huru kommer det sig, att den ofelbara innehafvaren af samma värdighet nu, är af alldeles motsatt mening? — Då papisterna, efter att salunda hafva erkänt och underkastat sig den anglikanska kyrkan, sedermera på befallning af Pius V, som omsider märkte att han hvarken kunde göra den eller drottningen till vasaller under sin spira, skiljde sig från den i landet etablerade kyrkan; så blefvo de upphofvet till den schism, som allt sedan fortfarit och som gör att påfvedömets anhängare i England äro separatister och icke katoliker.

Under de 18 århundraden som förflutit sedan den kristna kyrkan grundlades i England, har det endast varit en tiderymd af omkring 450 år, då påfvens usurperade

makt derstädes blifvit erkänd, och denna erkännelse har varit mera en regenernas än en kyrkans erkännelse. För 1400 år har den engelska kyrkan deremot varit ett sjelfständigt katolskt kyrkosamfund. — Reformatorerne återförde det till samma renhet och frihet som det egde, innan det för en tid tycktes af påfviska oket. De förkunnade ingen ny lära, men renade blott den gamla ifrån de tillsatser, som på den blifvit inympade under medeltiden. I alla väsentliga punkter, i sakramenterna, — i den obrutna apostoliska successionen, är kyrkan i England nu i dag densamma hon var i de äldsta kristna tiderna.

Anmärkning B. pag. 558.

"Det finnes ett talrikt, tillväxande" (tillväxande endast i följd af utvandringen från Europa) "samfund af amerikanska medborgarne, som nu lyda under den romerska stolen, och ett ständigt ökadt antal biskopar och prester söka med den mest outtröttliga energi, att göra detta samfund i alla afseenden undergifvet påfvemakten. Häruti understödas de med stora penningesummor ifrån Europa, med hvilka de uppbygga kyrkor, skolor och kloster. Största delen af dessa biskopar och prester äro främlingar både till födsel och uppfostran, uppfostrade under politiska inflytanden, helt och hållet olika institutionerna i vår egen republik. Jag undantager icke en gång Irland; ty såsom en nation äro Irländarne fiender till Englands regering, och äro derföre i sitt eget land redobogne att underkasta sig ett kyrkligt välde, emot hvilket den anda som rör sig hos en amerikansk medborgare måste och vill uppresa sig.

"Den närvarande romersk-katolska befolkningen här i landet består hufvudsakligen af naturaliserade medborgare. De äro här hvarken *tolererade* eller *förföljde.* De äro icke *tolererade*, emedan de åtnjuta lika rättigheter med alla kristna bekännare. De *förföljas* icke, undantagandes någon gång af en laglös pöbel. De måste derföre nödvändigt blifva mera vänligt sinnade; och deras barn, uppfostrade tillsammans med barn af andra bekännelsesamfund, uppmanas icke till att emot dem hysa en sådan ovilja, som måhända skulle blifva följden under andra omständigheter. Dertill kommer verkan af en mera allmän bildning, en ofjättrad tankefrihet och ömsesidiga äktenskapliga och andra förbindelser, som nödvändigt måste inträffa.

"Är det väl under sådana omständigheter möjligt att det romerskt-katolska presterskapet skall kunna inprägla hos sina lekmän jesuitismens och det romerska hofvets ultra-ideer? Jag tviflar derpå. Det kan på sin höjd lyckas, att få dem upp, jag menar den intelligenta delen af dem, till en Bossuets ståndpunkt och till de friare åsigter som råda inom den gallikanska kyrkan.

"Det är tydligt, att all den skandal som i Italien ligger i öppen dag, här sorgfälligt hålles undan ljuset. Presterna föra i allmänhet ett mera exemplariskt lif. De sannt katolska lärosatserna, som bekännas af den romerska kyrkan, förkunnas här företrädesvis, och de som i sjelfva verket äro heretiska, gifvas en helt annan uttydning eller lemnas de åsido.

"Af allt detta fröjdar jag mig. Verkan deraf kan icke vara annat än god på lekmännen i deras samfund. Och jag är hvarken ledsen eller förskräckt, när jag hör dem berätta sina åhörare, att vi (den biskopliga kyrkan) komma dem allt närmare och närmare. Om de tro, att vi komma dem närmare än kyrkan i England var vid reformationen, så är det ett bevis på deras okunnighet. Om de åter icke tänka hvad de säga, men endast säga så, för att de må kunna åstadkomma söndringar ibland oss

och vinna oss öfver på sin sida, så begagna de sig endast af just samma krigslist, som jesuiterna nyttjade vid reformationen. Knepet kan möjligtvis för en tid hafva samma följder nu som då. Det torde måhända skrämma några få rädda, vankelmodiga och okunniga själar till att öfvergifva den rätta medelkursen, och komma dem att uppslukas af ett Scylla på den ena sidan eller af ett Charybdis på den andra; men det kan aldrig hafva den verkan på oss, som dermed afses. Man gräfver derigenom en grop för sig sjelf. Det gör, att lekmännen på detta sätt känna sig böjda att betrakta oss som sina bröder; och fastän tiden ännu torde vara aflägsen, då hvälfningarne i de europeiska samhällena skola underminera den påfviska stolen så att den ramlar öfverända, så föregår under tiden en omstöpning i hjertan och tankar, som slutligen skall leda till en lycklig harmoni och sammansmältning.

"En stor amerikansk katolsk kyrka, lika fjerran ifrån påfvedömets som ifrån puritanismens ytterligheter — hvilket herrligt mål, föresväfvande kristendomens bekännare i Amerika!" *(No Union with Rome, by Rev:d S. F. Jarvis. D. D.)*

Min fulla öfvertygelse är, att detta mål icke är en blott drömbild, på samma gång som det är ganska säkert, att det aldrig kan bli en *Union with Rome*, utan en föregående reformation i den romerska kyrkan och ett den amerikanska kyrkans stadiga ståndande i den lärdom och kyrkoförfattning, hvarmed den nu är välsignad.

Anmärkning C. pag. 562.

Den nya Augustana-synoden och dess seminarium, i hvilket pastor Esbjörn är professor, hafva båda blifvit organiserade sedan jag lemnade Amerika. Långt ifrån att missunna dem det deltagande, hvarmed de i Sverige blifvit omfattade, föranlåtes jag likväl till några anmärkningar med anledning af de framställningar, som blifvit gjorda för att väcka ett sådant deltagande och för att af svenska kyrkan erhålla ett understöd, som man slutligen funnit vara nödvändigt för sina operationer. Pastor O. Andréns i tidningen *Wäktaren* för d. 28 Nov. 1860 införda redogörelse för den svensk-lutherska församlingen i Norra Amerika innehåller nämligen rörande denna församlings och dess presterskaps fordna kyrkliga förhållanden, ett och annat, som i det minsta kan få namn af vilseledande, och som skulle kunna gifva anledning till flera och utförligare belysningar, än de få hvartill jag nu nödgas inskränka mig.

Jag fruktar, att mina anmärkningar angående detta ämne skola ådraga mig mångas ovilja. Man skall troligtvis säga, att de blifvit förestafvade af partisinnet, och att, då jag är prest af ett annat, med den svenska församlingen i Amerika rivaliserande kyrkosamfund, intet afseende derpå bör göras. Men hvad detta kyrkosamfund angår, så är dess ställning sådan, att det lika litet behöfver, som det enligt sina grundsatser kan uppträda såsom på något sätt en rival till den ifrågavarande svenska församlingen. Det finnes kanske i hela detta samfund, utom i staden Chicago, icke ens 10 personer, som hört omtalas Augustana-synoden, eller, om de händelsevis hört den nämnas, så hafva de icke vidare tänkt derpå annat än som på en af dessa hundradetals andra synoder och sekter, hvilka så godt som dagligen födas och dö, och dem man i allmänhet egnar lika liten uppmärksamhet, som åt väderleken i almanackan. Hvad åter mig sjelf vidkommer, om än jag fordom skulle låtit mig ledas af partisinnet, — hvilket jag dock tror ingen hafva skäl att förebrå mig, ty de svenska presterna i Amerika voro på den tiden alltid mera mina motståndare, än jag var deras — så står jag dock nu i andra förhållanden, som böra skydda mig för en sådan anklagelse.

Just derföre att jag tillhörde den svenska kyrkan, och äfven i Amerika icke ville förneka dess bekännelse, just derföre förenade jag mig der med den biskopliga kyrkan, och kunde icke, på de grunder jag förut framställt, förena mig med något annat kyrkosamfund derstädes, det icke en gång undantaget, som bar namn af att vara lutherskt, och som våra svenska prester behöft så många år för att lära sig inse vara lika olutherskt, som jag ifrån början insåg det vara okyrkligt. Återkommen till Sverige, är jag, fastän vigtiga skäl bevekt mig, att här icke fortsätta den presterliga banan, dock en medlem af den svenska kyrkan, och, så framt den icke vidtager sådana reformer som i väsentligt afseende skulle komma att göra den olika emot hvad den nu är, så hoppas jag aldrig komma att tillhöra någon annan. Det jag sålunda nu yttrar, yttrar jag såsom medlem af det svenska kyrkosamfundet, hvilket jag alltid betraktat och ännu i denna stund betraktar såsom någonting ganska skiljaktigt från de s. k. lutherska samfunden i Amerika, den nya Augustana-synoden icke ens undantagen. Detta torde till och med göra det till min pligt, att till svenska kyrkans kännedom bringa åtskilliga omständigheter, som stå i samband med det företag, för hvilket man nu begärt dess handräckning, och hvilka äro af den beskaffenhet, att jag för min del åtminstone icke kan hysa något särdeles förtroende till hela företaget, hurudan fördelaktig färg man än har förstått att gifva det.

I den omförmälda redogörelsen, som tillika är en appell till svenska allmänheten, heter det bland annat: "Under de två första åren stodo pastor Esbjörn och hans församlingar icke i *direkt förbindelse* med något kyrkosamfund" etc. Jag lemnar derhän, huru direkt förbindelsen var; men emellertid förekommer i Mars månads häfte, Årg. 1850, af *The executive Committee of The American Home Missionary Society*, en artikel under rubrik, "Svenskarne i Illinois", der det talas om pastor Esbjörn såsom f. d. prest i den svenska statskyrkan, i hvilken han icke kunde finna sig tillfreds med ett blott "sken till gudaktighet", under det att "dess kraft försakades", och som nu begifvit sig till Amerika, för att der arbeta ibland sina landsmän. "Mr. Esbjörn", heter det vidare, "inställde sig sistlidne December månad inför *Congregationela* presterskapets central-association i Illinois. Detta samfund, efter att hafva granskat hans kreditif och med honom anställt förhör rörande hans lärobegrepp [1]) och hans personliga religiösa erfarenhet (*personal experience in religion*) emottog honom i förening med associationen och rekommenderade honom till "*The American Home Missionary Society* [2]), som sedan har förordnat honom att vara missionär ibland Svenskarne i Andover och Galesburg."

Dertill bifogas ytterligare följande anmärkning, som i sammanhang med ofvanstående väl förtjenar uppmärksammas, då den göres i en tidskrift, som kan anses vara en officiel organ för det religionssamfund, som inom sig emottog Herr Esbjörn, och är redigerad af en utaf nämde samfund vald komite: "Det är att förmoda, det en församling snart kommer att organiseras, i hvilken bruket att upptaga medlemmar blott medelst konfirmation, såsom vanligtvis sker i Tyskland" (troligen åter en geografisk förvexling eller ett namn, i hvilket äfven Sverige anses vara inbegripet) "kommer att

---

1) Det behöfver väl icke anmärkas, att det samfund, som nu anställde en slags examen med pastor Esbjörn, för att pröfva hans renlärighet, är både i läran om sakramenterna och nådavalet, samt dessutom i andra afseenden vida skiljaktigt från den lutherska kyrkan.

2) Ett missionssällskap, bestående uteslutande af Congregationalister och Nya Skolans Presbyterianer, hvilka i sina semikalvinska och zwinglianska lärobegrepp äro ganska nära beslägtade med hvarandra.

afskaffas och der man ernar följa den mera stränga plägseden inom våra amerikanska kyrkor. Detta kommer troligtvis att ådraga Hr Esbjörn många af hans landsmäns ogillande, hvilka naturligtvis anse sig vara kristna, derföre att de äro medlemmar af den svenska kyrkan; men den genuina kristendomens fördel är allt för dyrbar, att uppoffras åt en politik, som vill uppbygga stora församlingar genom eftergift för dylika fördomar."

Huruvida nu Hr Esbjörn stod i "direkt förbindelse" med de congregationela och ny-skol-presbyterianska samfunden, låter jag honom sjelf och läsaren afgöra. I mycken nära förbindelse åtminstone stod han med den norska församlingen i Chicago, om hvilken den tiden var ganska svårt att afgöra, huruvida den ens till namnet var luthersk eller icke. Dess pastor var nämligen utexaminerad ifrån ett presbyterianskt-congregationalistiskt *college*, och understödd af samma samfund som Herr Esbjörn. I visst fall betraktade församlingen sig visserligen vara luthersk, men i densamma voro dock konfirmation och flera af de kyrkobruk afskaffade, som vanligtvis äro bibehållna inom lutherska församlingar, och i deras ställe voro för "den genuina kristendomens" skull flera plägseder antagna, hvilka väl öfverensstämde med de strängare fordringarne hos s. k. "amerikanska kyrkor", men icke destomindre voro ganska främmande för icke blott den svenska, men äfven den lutherska kyrkan i allmänhet.

Sanningen fordrar likväl, att jag i sammanhang med ofvanstående omnämner att Hr Esbjörn samtidigt härmed utsände ett herdabref eller, som det heter, "En Välkomsthelsning till den svenska, norska[1]) och danska emigranten", hvaruti han allvarligt förmanar honom, att "söka förening med sådana lutherska församlingar i detta land, som erkänna Augsburgiska bekännelsen och begagna Luthers lilla katekes." [2])

---

1) Den omständigheten att nämnda välkomsthelsning äfven adresserades till den norska emigranten, förtjenar närmare uppmärksamhet. Då man tar i betraktande, att den norska lutherska kyrkan redan då hade flera prester i Amerika, hvilka här bildat en synod för sig sjelfva och stodo i den närmaste förening med kyrkan i moderlandet, samt hvilka med särdeles stränghet höllo sig till sin kyrkas bekännelse och med sannt kristeligt nit och allvar arbetade ibland den norska befolkningen, — så var en sådan välkomsthelsning till den norska emigranten, å Hr Esbjörns sida, alldeles opåkallad. Besinnar man åter, att Hr Esbjörn ställt sig i förening med andra norska, — d. v. s. så till vida norska, som de utgjordes af Norrmän — lutherska församlingar, hvilka för sin olutherska ståndpunkt strängt klandrades af de verkliga norska presterna, och lika mycket då ogillades af dem, som Hr Esbjörn och hans embetsbröder *nu* ogilla sina fordna bundsförvandter, då får välkomsthelsningen en helt annan färg och innebär onekligen ett motarbetande emot den norsk-lutherska kyrkan i dess verksamhet, en öfvertalande lockmat åt emigranten, att utan urskiljning omfatta den amerikanska lutheranismen, om hvars falska lärobegrepp etc. Hr Esbjörn och de öfriga svenska presterna der i landet nu sent omsider kommit till inseende.

2) Ofvannämda "Välkomsthelsning" innehåller äfven dessutom en mängd med saker, som visa hvad man då för tiden tänkte om förhållandena i Sverige och om den svenska kyrkan, hvars ynnest man nu är så angelägen att söka, och för hvilken man i en hast funnit sig befogad, att uttrycka så ömma känslor af tillgifvenhet. "Nu kommer du," heter det der till emigranten, "till ett land, der man i allmänhet icke nöjer sig med kristendomens blotta yttre sken och form; nu har *du den bästa lägenhet i verlden att omvända dig*" etc., liksom den stackars utvandraren helt och hållet skulle hafva saknat en sådan lägenhet i fäderneslandet. "Men," heter det vidare, "kanske du redan hemma hade någon omsorg om din själ; kanske du plågades af det öfverdådiga och ogudaktiga väsendet, som omgaf dig på alla sidor; kanske din ande suckade i hemlighet efter Jesum Christum, men du tyckte du kunde icke rätt finna honom bland den döda Christendomen. Kanske du bäfvade för att se dina kära barn uppväxa bland en vild och gudlös verld, vandra i de ogudaktigas råd, träda uppå de

Men detta gjorde ju äfven den Norra Illinois synoden, ifrån hvilken man nu har afsöndrat sig; detta gjorde äfven en mängd andra lutherska samfund, fastän de stodo i skarp opposition till Norra Illinois synoden och af dess presterskap förkättrades. Dock det var detsamma, bara emigranterna icke förnekade det lutherska namnet, och framför allt icke förenade sig med den biskopliga kyrkan, hvilket enligt Hrr Esbjörn och Andréns åsigter skulle hafva varit mycket värre, än om de "blefvo ett uppgifvet och öppet fält för omsvärmande religionspartier." Derföre heter det ock: "Med de svenska församlingarnes i Delaware historia för sig, insågo de (nämligen de nya svenska församlingarne under pastor Esbjörn) nödvändigheten af att komma i förbindelse med den lutherska kyrkan i Amerika, och ingingo fördenskull i förbindelse med evangelisk-lutherska synoden af norra Illinois, den synod som omfattade den delen af norra Illinois, i hvilken de flesta svenska församlingar då funnos."

Omfatta något visst distrikt, kan egenligen icke någon synod sägas göra; ty dylika benämningar, såsom norra Illinois-synoden, Missouri-synoden, Buffalo-synoden etc. utmärka, såsom jag förut visat, mer ett eget slags lutherskt kyrkoparti, än de hafva någon local betydelse, och inom den delen af norra Illinois, i hvilken de flesta svenska församlingar funnos, voro åtskilliga andra lutherska synoder, ibland hvilka äfven den norsk-evangelisk-lutherska. Hvarföre de svenska presterna och deras församlingar icke förenade sig med denna sistnämda synod, hvilket otvifvelaktigt de bort göra, och hvilket de hade kunnat göra, utan att behöfva inlägga någon protest emot synodens lära, hvarken i ett eller annat afseende, är sannerligen oförklarligt, så framt man icke får antaga, att anslutningen till synoden af norra Illinois, hvars s. k. lutherska bekännelse var nära befryndad med de ny-skol-pressbyterianska och congregationala samfundens, skedde med beräkning att af *The American Home Missionary Society* erhålla de pecuniära understöd och stipendier, som man ansåg sig behöfva, och hvilka torde hafva uteblifvit om man anslutit sig till en verklig luthersk kyrkosynod, sådan som den norska. Åtminstone så länge jag var i Amerika, var det intet enda exempel på, att någon af den norska synodens prester, hvilka hade att kämpa med fullt ut lika stora ekonomiska bekymmer som Illinois-synodens, hugnades med ett dylikt

---

syndares väg och sitta der de bespottare sitta. Du hörde, att här var religionsfrihet" (i parenthes sagdt, tyckes det vara kosteligt nog, att framdraga religionsfriheten som ett skäl att utvandra till Amerika, då man icke ville tillhöra något annat samfund än det lutherska och icke ville veta af någon annan bekännelse än den Augsburgiska) "och mera allvarlig gudsfruktan, att många landsmän sade sig här blifvit uppriktigt kristna och fromma menniskor — och detta var kanske hufvudsaken, hvarföre du lemnade fosterjorden, för att här söka dig ett nytt hem för dig och dina kära barn. Du ville se deras själar räddade, kosta hvad det kosta ville. Du ville uppoffra allt, fädernesland, slägt, vänner, egendom, för att föra dina kära undan verldsfrestelserna. Om så är, stadna ej på halfva vägen etc. etc." Dylika "välkomsthelsningar" torde väl hafva bidragit, att gifva fart åt "de rykten, hvilka," som pastor Andrén ganska sannt säger, "kommo fjerran från öfver hafvet och fördes ut bland en lättrogen allmänhet, och lockade många till Amerika," der, enligt Hr Eshjörns påstående i välkomsthelsningen, "den lutherska kyrkan har en annan utvärtes form än i Europa, så att lif och fromhet lättare der kunna uppstå och verkligen uppstått." Men man sjunger ur en annan ton nu, sedan man beslutat söka sig pastorat i Sverige. Förr hette det: "Protestantiska kyrkornas moder behöfver icke här i landet (Amerika) blygas hvarken för sin *lära* eller sitt lefverne", nu har man vändt kappan åt ett helt annat håll; för att visa sin trohet mot den svenska kyrkan, har man organiserat en egen synod; den *lära* man förr satte så högt, den framställes nu såsom förkastelig, och man försöker genom allahanda sofismer bevisa sig aldrig hafva haft någon gemenskap med densamma.

understöd, och jag betviflar högeligen, att de ens skulle velat på sådana vilkor, som våra svenska missionärer. ställa sig i sold hos ett främmande religionssamfund.

Emellertid anlände efter hand flera andra svenska prester till Amerika, hvilka alla i likhet med pastor Esbjörn anslöto sig till synoden i norra Illinois, eller som den äfven kallades, den Frankeanska. Dessutom invigdes nya prester och *license* utfärdades skriftligen till lekmän att predika och förvalta sakramenterna. Detta allt vidröres mycket ofullständigt i Hr Andréns redogörelse.

Att dömma efter den i Chicago varande församlingen, hade det Frankeanska samfundet dock undergått några förändringar och i yttre kyrkobruk åtminstone närmat sig något den rätta lutherska kyrkan. Om jag icke misstager mig, så skedde detta isynnerhet genom prof. Reynolds inflytande, samma man, med hvilken man nu råkat i oenighet, men hvars skrifter och yttranden man då åberopade i tid och otid. Isynnerhet var han Frankeanerne en särdeles välkommen bundsförvandt i deras anfall på den bisk. kyrkan. Åtskilliga löjligheter ifrån dessa stridigheter skulle kunna anföras om utrymmet medgaf, såsom när Reynolds, den amerikansk-lutherska presten, i brist på några allvarsammare saker att tala om, gycklade öfver mess-skjortan och för att jag vid altaret vände ryggen åt församlingen, hvartill de svenska presterna, som funnit det mera öfverensstämmande med enfaldigheten i Kristo, att jemte prestdrägten äfven aflägga andra af våra kyrkobruk, svarade ja och amen. Dylika saker medgifver jag gerna vara af mindre vigt; men de, som, så att säga, löpa till storms deremot, äro just de, som derigenom gifva dem en vigt, hvilken de eljest mången gång icke skulle ega.

Vid pastor Esbjörns och sedermera de andra svenska presternas anslutning till synoden af norra Illinois, heter det nu, då de skiljt sig derifrån, att en protest inlades och vissa förbehåll gjordes. Kan väl hända, att så var, alldenstund det säges, att detta vid sydonalmötet antecknades i protokollet. Men jag har aldrig förr hört omtalas en sådan protest, och säkert är att 100:detals andra svenska utvandrare aldrig hört omtalas den förr än nu efter Augustana-synodens organisation. De svenska presterna betraktades i allmänhet såsom fullkomligt identifierade med den synod, som de i hela 9 års tid tillhörde. Och huru kunde de väl betraktas annorlunda? De uppträdde offentligen som denna synods och dess bekännelses varma förfäktare. De togo verksam del i synodalmötena, invaldes i komiteer, och underskrefvo de beslut som fattades. Om jag icke misstager mig, så utdelades synodens förhandlingar likasom dess konstitution etc. i svensk öfversättning bland de svenska församlingarne. I de tidningar, som af svenska presterna utgåfvos, redogjordes dessutom för alla sådana saker; landsmännen uppfordrades i tal och tryck att inträda i synodens gemenskap, men ännu aldrig såg jag uppgifvet, att man inlagt någon protest, eller gjort några vissa förbehåll. Bemödandet att med denna synod förena de kringspridda svenska och norska utvandrarne, framställdes och förstods allmänt såsom ett bemödande att i och med en sådan förening fästa dem vid hvad de svenska presterna ansågo vara ett rätttroende evangeliskt-lutherskt kyrkosamfund. Hade Hr Esbjörn och de 2 eller 3 andra svenska presterna, som i början gjorde gemensam sak med honom, dött i koleran, så är det ganska troligt, att en hel mängd af deras församlings-medlemmar vidblifvit att utan någon protest tillhöra det samfund, till hvilket de ledsagat dem, men hvarifrån man sedan dragit sig tillbaka, som det nu heter, för den olutherska bekännelsens skull.

Detta hade deremot icke varit att befara, hade man förenat sig med den norska synoden. Och märkeligt är, att Hr Andrén i sin berättelse helt och hållet ignorerar denna synod, som då stod och, efter hvad jag förmodar, ännu står på en rätt lu-

thersk ståndpunkt, i förening med moderlandets kyrka och icke med någon annan luthersk synod i Amerika. Med glädje skulle den säkert i sitt samfund hafva upptagit de svenska trosbröderna, hade dessa icke föredragit att i stället ingå en förbindelse med Illinois-synoden, emot hvilken de norska presterna icke blott protesterade, utan med hvilken de offentligt förklarade sig icke kunna hafva någon gemenskap.

Huru förhållandena nu utvecklat sig, känner jag icke, men de norska s. k. prester, hvilka i likhet med Svenskarne tillhörde Frankeanerna eller Illinois-synoden, och sedan, skiljande sig ifrån densamma, öfvergått till Augustana-synoden, voro åtminstone för några år sedan af den lutherska kyrkan i Norge eller af den norska-evangelisk-lutherska kyrkan i Amerika lika så litet erkände som prester, som den synod de tillhörde af dessa auktoriteter erkändes för att vara ett rätt lutherskt kyrkosamfund. Dessa slags norska prester organiserade icke blott i Illinois, men äfven på flera ställen i Wisconsin, i direkt oposition till de i Norge invigda presternas församlingar, andra med dessa rivaliserande lutherska församlingar. Till höger och venster hördes ett skrik: "Här är Kristus, och här är den sanna lutheranismen," så att nog kunde de stackars utvandrarne blifva kollriga i hufvudet, äfven om de lade på hjertat past. Esbjörns förmaning, att "söka förening med sådana lutherska församlingar, som erkände den Augsburgiska bekännelsen och begagnade Luthers lilla katekes," [1]) ty här fanns en hel mängd olika sådana för dem att välja på.

Den norska kyrkans prester yttrade mången gång sin förvåning öfver att de svenska på detta sätt anslöto sig till dem, som uppträdde såsom ifriga motståndare till deras kyrkosamfund. Striden emellan de båda partierna var ofta skarp nog, och gick mången gång ut på ganska vigtiga lärosatser i kyrkans bekännelse, just af det slaget, som nu gjort att de svenska presterna lemnat Illinois-synoden; men den tiden höllo de med sitt parti, om icke på annat sätt, så derigenom att de tego och samtyckte. Ännu en gång, hvarföre ställde de sig icke då i förening med en synod, emot hvilken, för att döma efter Augustana-synodens proklamation, ingenting kunde vara att anmärka? Ja, om de voro så angelägna, som de säga sig alltid hafva varit, att upprätthålla den rena lutherska bekännelsen, hvarföre ställde de sig då i ett öppet fiendtligt förhållande till just den synod, som, ibland alla i Amerika, i främsta ledet uppträdde, att ärligt och samvetsgrannt, utan några hemliga protester, utan att göra några "tysta förbehåll och söka undanflykter", kämpa för denna bekännelse? Här voro inga unionella stridigheter att befara, och äfven om så varit, hade de vägt ringa i vågskålen i jemförelse med de oenigheter, som sedan uppstodo mellan Svenskarne och deras fordna bundsförvandter, Frankeanerne.

Jag är icke svag för några norska sympatier, men jag kan icke utan odelad aktning omtala det norska presterskapet i Amerika. Till många af dem stod jag i en personlig vänskapsförbindelse, som hvarken fjällar eller haf eller ståthållar-frågor kunna komma mig att glömma. Vid många af deras möten och konferenser unnades mig att som åhörare vara närvande. Med glädje erinrar jag mig våra broderliga samqväm på mellanstunderna. Äfven då föreföllo skarpa debatter; mycket var å deras sida, som jag icke kunde gilla; troligen fanns å min ännu mer, som de icke kunde bifalla; — men äfven som mina motståndare vunno de min aktning och tillgifvenhet.

---

1) Efter hvad det tyckes, har Hr Esbjörn låtit dem få vatten på sin qvarn, som säga, att presterna väl visa vägen, men sjelfva vandra de icke derpå; ty sjelf inträdde ju han i förening med en sådan församling, som, efter hvad det nu påstås, hvarken erkände den Augsburgiska bekännelsen, eller begagnade Luthers lilla katekes i deras rena och oförfalskade betydelse.

Dock detta hör icke hit.

Hvad den svenska församlingen i Amerika vidkommer, så skulle ännu mycket vara att tillägga; men denna anmärkning har redan vuxit till en för mången läsare troligen tröttande längd. Såsom till en del belysande min egen ställning som prest för en svensk församling der i landet, har jag här dock icke kunnat undgå att vidröra detta ämne, och till slut vill jag blott vädja till hvarje oväldig domare, och fråga: I våra dervarande kyrkliga förhållanden, hvilket var det rigtigaste, antingen att för det lutherska *namnets* skull ställa sig i förbindelse med en *synod*, emot hvars oluther-ska *bekännelse* man, som det nu säges, fann sig föranlåten att inlägga protest, eller att sluta sig till en *kyrka*, som, churu icke till *namnet* luthersk, dock eger en *bekännelse*, som i sin renhet vi funno vara mest öfverensstämmande med den lära och tro i hvilken vi blifvit uppfostrade, och derjemte vara icke blott *en kyrka*, men *kyrkan* i vårt nya hemland. Å hvilkendera sidan skedde det största affallet?

Den protest, som i förstnämnda fall omtalas och som slutligen hade till följd Augustana-synodens stiftelse, men som under det jag vistades i Amerika, aldrig som handling trädde i dagen, har ytterligare bekräftat sanningen af, att hvart och ett hus, som är tvedrägtigt emot sig sjelf, blifver icke ståndande; och ibland de skandinaviska utvandrarne skjuter tid efter annan den ena lutherska synoden upp vid sidan af den andra, hvar och en, liksom den nuvarande Augustana-synoden, med anspråk på en renare luthersk lära, en mera sann kristelig anda än sina föregångare. De ständiga skiftningarne, utbrytningarne och omvexlingarne gifva ingen säkerhet för, att hvad som är den enes lutherska bekännelse i dag, också skall blifva det i morgon; under det synoderna mångdubblas, slites och tvistar man om både Kristus och Luther, tills slutligen den Enes utsago blifver lika mycket satt i tvifvelsmål som den andres: der en yttre apostolisk kyrkoordning felas, kan förhållandet icke vara annorlunda.

KAPITLET XXII.

Fair till upphjelpande af byggnadsfonden. — Jenny Linds ankomst till New-York. — En ny resa till Östern. — Mitt första sammanträffande med Jenny Lind. — Hennes gåfva till kyrkan. — Återresa till Chicago. — Kyrkans fullbordande. — Åter en Jul. — Bref från Jenny Lind och ett vackert drag af hennes ädelmod. — Förbättrade ekonomiska vilkor. — Förnyadt bevis på Jenny Linds frikostighet. — Slutord.

Hösten hade redan inträdt, och vår kyrka, som utan att vara rappad väl kunde begagnas under den varmare årstiden, skulle dock i ett sådant skick blifvit ganska olämplig under vintern, så mycket mer, som vi ännu icke uppsatt några eldstäder, hvarmed alla kyrkor i Amerika äro försedda. Dertill kom målning invändigt, lampor och åtskilliga andra förnödenheter. Att förskaffa oss åtminstone några medel till afhjelpande af dessa behof, föranstaltade vi en s. k.

Fair, hvilken församlingen naturligtvis icke ensam kunde åvägabringa, men hvarvid de goda stadsboarna i Chicago, eller egentligen stadens fruntimmer biträdde oss. De förfärdigade nämligen en mängd broderier, kragar, tofflor, och hvarjehanda andra sömnader, dockor och åtskilliga slags leksaker, att försäljas till understöd för vår kyrkobyggnad.

Sådana *Fairs* föranstalta fruntimmerna ofta för alla slags välgörande ändamål. Gifvas de af en församling att erhålla medel till kyrkobyggnad eller någonting dylikt, så komma vanligtvis andra församlingar af samma bekännelse den till hjelp. Så också nu; men utom från den bisk. kyrkans medlemmar, fingo vi äfven hugna oss af flera arbeten, gifna oss utaf fruntimmer tillhörande andra trossamfund. Qvinnorna i vår egen församling kunde naturligtvis härtill ganska litet bidraga. I allmänhet voro deras händer vana vid en helt annan sysselsättning än den med brodérnålen eller vid sybågen. Dock förblefvo de ingalunda overksamma. Min hustru ordnade en slags komité, under hvars ledning kakor, tårtor, bakelser etc. fabricerades i myckenhet, och derjemte gjordes inom församlingen ett sammanskott till inköp af ostron, kycklingar, kalkoner etc. hvaraf hvarjehanda rätter tilllagades, allt att portionsvis försäljas på *fairen.* Det var för några dagars tid ett arbete vid alla köksspisar, såsom skulle man nästan i hvarje hus inom församlingen varit sysselsatt med bröllopstillredelser. De vackraste och mest belefvade af våra svenska och norska bondflickor utsågos till försäljerskor, och, sanningen att säga, det voro många ibland dem, som så väl i det ena som andra afseendet väl fyllde sina platser. — Tidnings-redaktionerna felade icke att gifva oss sina bidrag uti välberäknade puffar, så att när aftonen af den utsatta dagen kom, infann sig en rätt talrik samling af menniskor i den stora, rikt upplysta salongen på stadshuset, som stadens mayor och råd godhetsfullt tillåtit oss begagna. Entréen kostade 25 cents, ungefär 1 R:dr Rmt, som hvar och en erlade, utan afseende på om han eljest lemnat några kontributioner för ändamålet. Borden voro ganska smakfullt arrangerade, så väl de, på hvilka de till försäljning inlemnade arbetena voro uppställda, som de vid hvilka det serverades kaffe, the, glace, ostronsoppa, hönssallad m. m. Kunde man icke bidraga till det goda ändamålet på annat sätt, så åt man, fastän portionerna kostade nära 50 procent

mer än det vanliga priset på värdshusen. Af sömnaderna och broderierna voro inga af något större värde, men desto fortare funno de afnämare, som i detta fall icke frågade efter om de betalde dem vida mer, än dylika saker eljest skulle hafva kostat. Naturligtvis gaf fabrikantens namn dem ofta ett ökadt värde för de unga gentlemännen. Dessutom visade sig här på åtskilliga andra sätt den amerikanska uppfinningsförmågan att komma åt penningar: här var ett litet särskildt rum dekoreradt med allahanda mystiska figurer, i hvilket en spåqvinna emot en viss afgift förutsade ens framtida öden; der var ett lotteri på några småsaker; här gick en ung flicka omkring och försålde aktier i en stor mandeltårta, uti hvilken en guldring eller något annat smycke blifvit inbakadt o. s. v.

Andra *fairs* sluta icke sällan med en liten bal, men sådant skulle här varit lika litet passande, som många af de upptåg, hvaraf jag hört omtalas att man ibland begagnar sig, för att få gentlemannen att öppna på plånboken. Så hörde jag vid ett tillfälle berättas, att en ung flicka af ovanlig skönhet och utan tvifvel sjelf medvetande derom, för det allmänna bästa eller för något välgörande ändamål, erbjudit sina purpurläppar att kyssas emot en afgift af 5 dlrs pr kyss. Spekulationen lyckades, och sedan hon kysst ihop omkring hundrade dollars, och måhända rädd att varan torde falla i värde, lade hon ned rörelsen. Visserligen är det täcka könet i Amerika i allmänhet ganska verksamt, när fråga är om att vinna ett godt ändamål; men dylika excentriciteter höra dock till undantagen. Åtminstone hade något sådant icke gerna kunnat låta sig göra i det sällskap, som med sin närvaro hedrade vår *fair*, eller vid någon dylik tillställning af det samfund, som förnämligast understödde oss vid densamma.

Ehuru ofvannämnde tillställning inbringade vår byggnadskassa en behållning af mellan 5 och 600 dlrs, så var denna summa dock långt ifrån tillräcklig för våra behof. Då kom underrättelsen om vår ädla och ryktbara landsmaninna, Jenny Linds ankomst till Amerika. Man talade för en tid om nästan ingenting annat än den utmärkta sångerskan, i villrådighet hvad man hos henne skulle prisa mest, hennes talang eller hennes välgörenhet. Båda delarne tillvunno henne en beundran och hyllning, som, mig veterligt,

hvarken förut eller sedermera, någon främling i detta land åtnjutit. Dock, hennes mottagning på den amerikanska jorden, — hennes nästan drottninglika intåg i New-York, der den svenska flaggan henne till ära hissades öfver flera hus, förbi hvilka hon passerade, omgifven af en oräknelig folkmassa, — de festliga konserter Barnum arangerade och af hvilka han lärer skördat en vinst af mer än en half million dollars, — det enorma pris till hvilket många betalade de biljetter, som på auktion försåldes,[1]) — den älskvärda sångerskans frikostighet, att anslå betydliga summor till hvarjehanda välgörande ändamål — allt detta är för de flesta af mina läsare redan tillräckligt kändt genom utdrag ifrån de amerikanska tidningarna, hvilka på den tiden dagligen egnade hela spalter åt notiser om den firade svenska näktergalen.

På flera af mina vänners tillstyrkan beslöt jag åter företaga en resa till New-York, för att hos Jenny Lind anhålla om understöd till att fullborda vår kyrkobyggnad. Det var troligt, att hon, som visat sig så liberal i fråga om bidrag till andra, för henne mera främmande föremål, icke skulle neka sina egna landsmän en hjelp, som de så väl behöfde. Dock, det var just denna punkt, i hvilken jag var något tviflande, och som gjorde, att jag ingalunda villigt eller med stora förhoppningar beredde mig till att göra henne min uppvaktning. Ryktet hade berättat, att hon, så ädel och god eljest, dock ofta visat en viss ovilja mot sina landsmän, af hvilka många sades i behjertande omständigheter förgäfves hafva anropat henne om en hjelp, den hon deremot utan urskiljning påstods hafva tilldelat åt andra, och den omstän-

---

1) En hattmakare t. ex. betalte en sådan biljett med 400 dlrs. Hans namn kom naturligtvis i tidningarna, och en otalig mängd gentlemen strömmade derefter till hans butik, för att köpa hattar af en ny model, hvilka, under benämning Jenny-Lind-hattar, han anonserat till salu, och på hvilkas försäljning han troligtvis förtjenade mer än dubbelt den summa som han betalt för konsertbiljetten.

En annan, en fotograf, inropade en biljett för 300 dlrs. Äfven detta omtalades i tidningarna jemte underrättelse om att man i samma fotografs galleri egde tillfälle att få skåda ett särdeles lyckadt porträtt af den stora sångerskan. Tusende personer skyndade dit för att begapa icke mindre porträttet än konstnären, som haft råd, att till ett så högt pris betala nöjet att få höra Jenny Lind. Naturligtvis gick man icke bort, utan att låta ljuset falla på sitt ansigte genom samma instrument, som det, framför hvilket hon sutit, och Jenny Lind-febern inbragte fotografen en tid bortåt en rik förtjenst.

digheten, att hon lemnat obesvaradt ett bref, uti hvilket jag framställt mitt ärende och hvarigenom jag trodde mig kunna inspara en icke så obetydlig resekostnad, gaf ytterligare stöd åt ett sådant rykte, som jag dock, så väl på grund af det exempel jag sedermera sjelf erfor af hennes godhet, som på grund af otaliga andra, som kommit till min kunskap, tror mig berättigad att till alla delar vederlägga.

Att mitt bref, i likhet med många hundrade andra, lemnades obesvaradt, förundrade mig sannerligen icke, då jag sedermera blef vittne till de tjogtal med skrifvelser, som dagligen till henne anlände, nästan alla innehållande supliker, och hvilka, om hon skulle hafva genomläst dem alla, icke lemnat henne någon tid öfrig för andra sysselsättningar. Hon var tvungen att helt och hållet öfverlåta detta bestyr åt sin sekreterare, på hvilken det berodde, att till henne sjelf framlemna de skrifvelser, som han ansåg förtjena hennes uppmärksamhet. Aldrig kunde jag hafva gjort mig föreställning om en sådan korrespondans, vid hvilken jag sedan ett par gånger fick tillfälle att vara hennes sekreterare behjelplig. Här voro underrättelser från Tom, Dick och Harry, personer boende långt på andra sidan Mississippifloden eller i någon liten vrå i de södra staterna, att deras hustrur lyckligen nedkommit med välskapade döttrar, hvilka man tagit sig friheten, att i dopet uppkalla efter den stora sångerskan, för hvilken henne visade ärebetygelse man naturligtvis beräknade sig till godo en vacker present åt den lilla Jenny Lind. Här var en annan skrifvelse från en alldeles obekant person med anhållan, att Miss Lind täcktes som fadder hedra hans lilla sons eller dotters döpelseakt, d. v. s. med andra ord en anhållan om faddergåfva. I ett annat bref bad man om understöd för en yngling, hos hvilken man trott sig upptäcka alldeles utomordentliga musikaliska anlag, men hvars omständigheter icke tilläto honom att utbilda sin talang. I ett annat anhöll en olycklig älskare om några hundrade dollars, för att han skulle kunna gifta sig med sin utvalda. I ett dussin andra skrifvelser, många ganska omständliga och vidlyftiga, fordrade man den välgörande och gifmilda sångerskans hjelp till barnhus, frivilliga brandkårer, kyrkor, theatrar, hospitaler, pensionskassor o. s. v. Med ett ord här var ett tiggeri utan alla gränsor och om hvilket man knappast kan göra sig någon föreställning. Lägg här-

till de 30 till 40 suplikanter, som dagligen i New-York och annorstädes belägrade Jenny Linds dörr, och det är mycket lätt förklarligt att hon icke strax besvarade min skrifvelse, hvilket hon dock endast uppskjutit, för att, som billigt var, dessförinnan äfven från andra håll förskaffa sig underrättelser om sina landsmäns förhållanden i Chicago.

Mitt första möte med den utmärkta sångerskan, jag måste erkänna det, var i början icke särdeles uppmuntrande. Ett obehagligt uppträde med Barnum, som redan kommit henne att ångra, det hon associerat sig med denne *Prince of humbugs*, hade kort förut på det högsta upprört henne, så att hon ingalunda var vid godt lynne. Icke dess mindre emottog hon mig artigt, ehuru, som jag tyckte, nog kallt. Dock var väl detta sednare icke att undra på, då jag var henne en fullkomlig främling, och hon sjelf dertill troligen uttröttad af de mångfaldiga besök, hon nödgats emottaga, större delen gjorda endast af nyfikenhet. Knappast hade hon börjat göra förfrågningar rörande min församling och Svenskarne i Vestern, förrän vi afbrötos af en gentleman, en gravör, som önskade höra hennes tanka om ett porträtt, hvilket nyligen blifvit taget af henne, och som snart skulle utlemnas i bokhandeln. Han medförde nu det första aftrycket, i den händelse hon dervid skulle hafva att göra några anmärkningar. Jenny Lind sade, att hon förmodade allt vara förträffligt, och att hon för ögonblicket hvarken hade tid eller håg, att befatta sig med den der saken. Gravören eller artisten envisades emellertid att få höra hennes omdöme. Slutligen lät hon beveka sig, men knappt hade hon kastat ögat på hvad som skulle föreställa henne sjelf, förrän hon utbrast: "Det här är alldeles icke likt mig; det här är ett ganska vackert ansigte, och jag vet mycket väl sjelf, att jag icke är vacker." Artisten besvarade denna anmärkning med någon hvardagsartighet om att det icke kunde vara smickradt eller någonting dylikt, hvarpå Jenny Lind, smått misslynt, återtog porträttet, sägande: "Vi vilja höra hvad den här herrn tänker om saken," och med dessa ord räckte hon mig gravyren, för att låta mig fälla mitt omdöme derom. Jag fann genast att hon haft mycket rätt i sin redan gjorda anmärkning öfver den eljest ganska väl utförda gravyren. Det var Jenny Lind i sällning och klädsel; men detta också nästan allt: ansigtet var henne helt och hållet olikt, och,

sanningen likmätigt, måste jag dessutom öppenhjertigt bekänna, att artisten gjort henne vida vackrare än hon var i verkligheten. Småleende klappade Jenny Lind mig på axeln och sade: "Nå, Gud ske lof, att jag då ändtligen träffat på en uppriktig menniska." Artisten aflägsnade sig, och Jenny Lind blef liksom en annan menniska, vänlig, glad och förtrolig, såsom hade vi varit gamla bekanta, och såsom jag tänkt mig henne bemöta en landsman i det för oss båda främmande landet. Med det största deltagande frågade hon mig om de svenska utvandrarne i Vestern och deras ställning, om våra religiösa förhållanden o. s. v. Sedan hon anmodat sin handsekreterare att lemna mig en biljett till konserten på aftonen, inviterade hon mig till middag följande dagen, sägande att vi då skulle få vara ostörda och ega tillfälle att närmare samtala med hvarandra.

Jag vill icke beskrifva de känslor, med hvilka jag samma qväll hörde henne sjunga i den för dessa konserter särskildt inredda *Castle Garden*, en lokal, rymmande, om jag rätt minnes, något öfver 3000 menniskor, som hvarje afton med stormande jubel helsade sångerskan från mitt hemlands dalar. Aldrig har jag sett konsten fira en sådan triumf; men säkert var det ingen i hela denna samling, som så hänfördes af de förtrollande tonerna, som han, hvilken lyssnade dertill och gladdes i sitt sinne,

"Lik främlingen från Sweitz, som hör
En hemlandston, som återför
Hans alpers och hans barndoms minne."

Men ännu lifligare vaknade hos mig sådana minnen, då jag sedan enskildt fick höra henne vid sitt piano sjunga de gamla välbekanta sånger, hvilka voro likasom englaröster ifrån fordom, den lilla kolargossen, Neckens polska eller några af Lindblads vackra stycken.

I St. Louis fick jag sedermera tillfälle, att dagligen vara tillsammans med Jenny Lind en hel vecka, — för mig minnesvärda dagar, under hvilka jag närmare lärde att känna icke blott sångerskan Jenny Lind, men Jenny Lind i hemmet, hvilken sednare lika mycket tillvann sig min vänskap och högaktning, som den förra redan långt förut tillvunnit sig min beundran. På hennes begäran förrättade jag då tvänne gånger svensk gudstjenst och predikade för henne och de fyra andra i hennes sällskap varande personer, af

hvilka två voro infödde Svenskar och de andra båda, (en af dem var Belletti) under en mångårig vistelse i Sverige lärt sig svenska språket. Våra samtal hvälfde sig äfven dessemellan ofta omkring religiösa ämnen, hvarvid jag hos henne upptäckte några åsigter, dem jag icke i allt kunde gilla. Dock här var en, som jag tyckte mig finna, varm och innerlig religiös känsla, utan all förställning, men till en del måhända missledd af dem, som tro det vara oförenligt med det sannt kristliga lifvet, att "med friska ögon kunna blicka omkring uti den sjuka verld."

Jag vet icke, med hvilket minne ifrån dessa år, jag bättre skulle kunna sluta berättelsen om min vistelse i Amerika, än med minnet af följande ädla handling af Jenny Lind. Må hon icke misstycka, att jag i sammanhang med berättelsen om mina egna öden omtalar detta vackra drag af välgörenhet, med hvilket, jag vet det väl, hennes afsigt var, att endast i tysthet välsignas.

Vid mitt första möte med henne i New-York lemnade hon mig 1000 dlrs, att dermed fullända vår kyrkobyggnad. Glad och tacksam för denna så betydliga donation, återvände jag genast till Chicago. Min afsigt hade ifrån början varit att gå till Cincinati, der vår kyrkas General-Konvention just nu sammanträdde, till hvilken Illinois stift valt mig att vara en af dess fyra deputerade prester; men min plats derstädes skulle utan tvifvel långt bättre fyllas utaf en af suppleanterna, och för mig var det vida nödvändigare, att återvända till min församling, och fortskynda kyrkoarbetet, så att kyrkan skulle kuna blifva färdig till Jul. Jag tog nu sjelf hand om arbetet, och hade snart den glädjen, att få se vår vackra kyrka i fullständigt skick, med värmeapparater, mattlagdt golf o. s. v. såsom bruket är i Amerika. Det lilla i göthisk stil byggda templet fick nu äfven invändigt ett rätt prydligt utseende, med sitt vackra chor och altare, sin enkla ekmållade predikstol och sina öppna bänkar, hvilka liksom dörrarne samt ramarna omkring de spetsiga, kulörta fönstren voro ganska väl målade i imitation af ekträdets naturliga färg.

Åter firade vi en Jul, den första med en svensk ottesångs-gudstjenst i det främmande landet. Sedan arbetet åter börjat på kyrkan, kunde under dess fortgång inga förrättningar der hållas; men juldagsmorgonen församlades vi åter

första gången till gudstjenst i det upplysta, nu fulländade templet, en julgåfva till oss alla, för hvilken vi hjertligen tackade Gud och välsignade dem, som bidragit dertill. Ack, det var en stor, men för mången också den enda glädje, högtiden hade att erbjuda. Många, som fordom sutit lyckliga vid sitt tarfliga julbord i Sverige, hade här intet glädjeljus att tända i den brutna familjekretsen; i stället för det timliga goda de trott sig med lätthet kunna förvärfva på den främmande jorden, hade de skördat endast sorg och saknad; i stället för den öfveruppskattade och falskt uppfattade frihet, de drömde om, hade de blifvit fängslade vid sjuksängen; i stället för de skattebördor, som syntes dem så tunga, och från hvilka de velat frigöra sig, hade andra, ännu tyngre bördor blifvit dem pålagda. Att jag här och der kunde åtminstone för ögonblicket lindra dem, derföre hade jag denna gång att tacka Jenny Lind.

En dag kort före Jul, öfverraskades jag nämligen af ett bref ifrån henne, af följande innehåll: "Vi förstå ju hvarandra? Ni vet ju, huru jag betraktar den gåfva, Herren gifvit mig, och huru det gläder mig, om jag någon gång kan af de för en kort tid mig till låns gifna medlen liksom sprida litet solsken på en annans bana, som mera än jag gjort sig förtjent af lyckans håfvor. En underlig inledning, tycker ni måhända; men jag skall vidare förklara mig."

"När vi träffades, nämnde Ni icke ett ord till mig om er egen ställning. Ni talade blott om våra fattiga landsmän, utvandrarne i Vestern, som lidit af sjukdomar och andra motgångar. Jag har sedermera fått höra, att ni sjelf är i små omständigheter och illa lönad, men icke dess mindre jemt anlitad om hjelp och alltid villig att gifva den af det lilla som finnes. Väl vet jag, att detta får sin belöning i en inre tillfredsställelse och af Gud; men mig går det till hjertat, att veta de svårigheter, med hvilka ni har att kämpa, och jag gör derföre icke annat än min skyldighet, då jag öfversänder er inneliggande vexel på 1000 dollars, i den förhoppning att ni icke finner er sårad af denna gåfva, men mottager den som ett bevis på mitt uppriktiga deltagande och min djupa aktning för edert lika kristliga, som ädla och oegennyttiga handlingssätt."

Brefvet var till sitt innehåll ännu längre; men jag har icke kunnat neka mig nöjet, att derur ordagrannt afskrifva

ofvanstående, ehuru det innehåller ett loford, som, af mig sjelf anfördt, möjligen skulle kunna anses som egenberömmelse. Dock *här* står det icke till mitt, men till Jenny Linds pris, och jag hoppas, att läsaren så uppfattar det. Det är *hennes* handling jag omtalar, vid sidan af hvilken det obetydliga, hon skänker sitt bifall, helt och hållet träder i skuggan.

I denna handling röjer sig så tydligt den stora sångerskans ädla och goda hjerta, som i detta fall, liksom i så många andra, handlat helt och hållet af egen böjelse, att göra en god gerning, utan att derom vara ombedd eller på något sätt, mig veterligt, anmodad. Om hon sjelf anställt några efterfrågningar, eller huru hon erhållit de underrättelser, som bevekte henne till denna välgörenhet emot en person, som hon *då* hade sett endast några få timmar, och som nästan var henne fullkomligt obekant, känner jag icke. Den furstliga gåfvan var mig en alldeles oförväntad hjelp i mina ekonomiska bekymmer, och gjorde i detta afseende min ställning i Amerika vida bättre och sorgfriare än den förut varit. De inkomster jag dittills egt hade mången gång knappast gjort det möjligt för mig, att förskaffa de mina hvad som var oundgängligt nödvändigt, mycket mindre några af ens de tarfligare beqvämligheter, med hvilka jag så gerna velat omgifva isynnerhet *henne*, hvars hälsa och krafter, efter de många försakelser och strider hon genomkämpat, började svigta. Nu sattes jag i tillfälle dertill. För första gången flyttades en stoppad stol i vår boning, och den nya prestgården försågs i öfrigt med ett och annat bohag, som gaf den utseende af åtminstone ett anspråkslösare presthus i Sverige.

Efterhand förbättrades äfven församlingens ställning. De helt och hållet frivilliga kontributioner den utgjorde till mitt underhåll voro jemförelsevis äfven större än hvad som merändels är förhållandet inom amerikanska församlingar. Många af dem, som blott voro simpla arbetare och för sin dagliga bergning endast egde hvad de med sina händers verk förtjenade, gåfvo sin pastor 10 äfven 15 dlrs årligen, förutom hvad de bidrogo vid de kollekter, som på de tre stora högtidsdagarna tillföllo honom, och hvilka hvarje gång vanligen kunde uppgå till 50 dlrs. Jag har i detta afseende icke att klaga öfver någon försumlighet, utan erinrar mig,

tvärtom, med tacksamhet motsatsen. Men olyckan var, att kontribuenternas antal var ringa, då de som sjelfva hjelp behöfde voro många; men på en god vilja gåfvo de mig likväl många prof. Dock äfven under det att en lyckligare lott i timligt afseende härigenom bereddes mig och de mina, så glömde vi dock aldrig, att för den större trefnaden i hemmet och för att mera tryckande bekymmer derifrån blefvo utestängda, vi förnämligast hade att tacka henne, som med sin sång vunnit ett namn i ryktets tempel och med sin godhet våra tacksamma hjertans välsignelse.

Det bör heller icke förtigas, att utom den förut omtalade donation till kyrkan, skänktes af Jenny Lind till den svenska församlingen i Chicago en utmärkt väl arbetad kalk och patén af silfver, värda c:a 500 dlrs. Olyckligtvis öfverlemnades denna gåfva till församlingen, innan en skrifvelse af gifvarinnan anlände, hvaruti hon bestämde att i den händelse församlingen en gång skulle sönderfalla i tvänne, en svensk och en annan norsk, gåfvan skulle vara att anse såsom uteslutande den svenska församlingens tillhörighet. Då det sedermera verkligen blef fråga om en sådan delning, gjorde dock Norrmännen anspråk på äfven denna skänk såsom en unionel och gemensam egendom, yrkande att det ena partiet borde utlösa den andras rätt till densamma.

Härmed, benägne läsare, afslutar jag mina "Minnen från en sjuttonårig vistelse i Nordvestra Amerika," ehuru hvad jag här berättat dig, för det mesta inskränker sig inom endast ungefär första hälften af denna tidrymd. Men min egentliga afsigt har varit att, jemte egna öden, isynnerhet skildra utvandrarelifvet och de tidigare förhållandena inom det nybildade samhälle, i hvilket jag lefde. Hvad som då var *Vestern*, är det på sätt och vis icke mer. Vestern, *The far West*, der nybyggarn nu upptimrar sitt logghus i den oodlade skogen, och der det första fröet till ett växande, mäktigt samhälle slår sina djupa, kraftiga rötter, är nu flyttad långt bortom de trakter, der vi hade vårt hem. Der hafva den fordna vildmarken, embryo-städerna och alla samhällsförhållanden nu antagit ett helt annat utseende än hvad de då egde, och det jag i ofullkomliga drag här har försökt

skildra. Det är Östern, som nu derstädes öfverallt möter dig; — hvad lefnadssätt, kultur o. s. v. angår, märker du knappast någon skillnad mellan de gamla städerna vid det Atlantiska hafvet och de nya på vestra kusten af de stora insjöhafven. I Milwaukie kan du inbilla dig ännu vara i Boston, och kommer icke att tänka på, att i en af dessa praktfulla byggnader, som erinra dig om Europas bättre hufvudstäder, bor en af dem, som voro de första att med sin yxa rödja väg på den breda, vällagda gata, der du nu vandrar. I Chicago ser du ingenting, som påminner dig om, att staden för några få år sedan var scenen för vilda indianstammars blodiga idrotter; dess blomstrande handel, dess marmor- och jernpalatser, kyrkor, trädgårdar, hoteller — allt kommer dig att tro, att du satt din fot inom ett sekelgammalt samhälle. Och om alla dessa föremål skulle jag hafva att säga dig föga annat än hvad du redan har dig bekant af bättre och nyare beskrifningar.

Visserligen har min afsigt äfven varit, att, mer än jag gjort, vidröra några förhållanden, med hvilka jag under mina sednare år i Amerika och sedan jag kom att lefva i ett mera ordnadt samhälle, trädde i närmare beröring; men de händelser som sedan timat, hafva dragit ett kors öfver många anteckningar, gjorda under den tiden, och hafva gjort, att många af de åsigter, jag då egde rörande dessa förhållanden, ramlat öfverända. Det har nog äfven nu varit mig svårt ibland, att, lyssnande till den ena efter den andra af de olycksbådande underrättelser, som kommit öfver hafvet, kunna lugn tänka tillbaka på ett fordom, och skildra det, utan att rent af förvillas af tanken på hvad som nu är. Icke sällan har derunder pennan blifvit bortlagd, och det har förefallit mig, som diktade jag endast en saga, nu mera utan allt värde, eller som beskrefve jag endast en drömbild, den jag trott stå lefvande framför mig, fängslande och tjusande mitt öga, men om hvilken, för att fullända min teckning deraf, jag dock slutligen måste göra samma smärtsamma bekännelse, som Kellgren om Lydia: hon är ej till. Ja, den amerikanska republiken, sådan jag tänkte mig den och dess framtid, är ej till.

Men för att i korthet afsluta berättelsen om mina egna öden: mitt lif förflöt de återstående åren under ett på det hela taget lugnt utöfvande af det kall, Försynen tilldeladt

mig. Ofta gjorde vi besök vid det fordna nybygget i närheten af Tallsjön. Af Svenskarne voro der de flesta förskingrade. Bergvall och Petterssons efterlemnade enka och barn voro snart sagdt de enda vänner, som der återstodo oss ifrån fordna dagar; emellan dem och oss hade blifvit ett slägtskapsband, som afståndet icke försvagade. Schneidaus och våra fordna jordstycken hade, sedan vi försålt våra derpå gjorda nyodlingar, haft många egare. Vår gamla stuga stod dock ännu qvar, ett minne af den första nybyggare-familjen vid Tallsjön, ehuru den icke mera begagnades af ställets dåvarande egare, som i trakten deraf låtit uppföra ett stort och vackert boningshus. Aldrig kunde L. och jag gå der förbi, utan att med rörelse blicka in genom de låga fönstren i de nu tomma rummen, och tänka på de visserligen mödosamma, men dock lyckliga dagar vi der upplefde. Med en bättre lefnadsställning hade också följt sorger och bekymmer, hvilka voro obekanta för nybyggarefamiljen, som efter dagens slutade arbete glada samlades under det låga taket.

De flesta af min fordna norska församling hade nu fått en egen prest ifrån Norge. Sörensen hade flyttat bort derifrån, till en del af samma skäl, som sedan inverkade på min flyttning från Chicago, och han hade nu tagit vård om en amerikansk församling. Ännu funnos dock här flera familjer, som icke ville lemna den biskopliga kyrkan. Sedan verkliga prester ifrån Norge hit anländt, sökte jag ännu mindre än förr att öfvertala dem till en förening med ett annat religionssamfund, utan förhöll mig i afseende på deras kyrkliga förhållanden så helt och hållet passif, att det snarare kunde antagas, som befordrade jag de spridda nybyggarnes återförening i den norsk-lutherska kyrkoförsamling, som nu här blifvit organiserad. Men att drifva dem bort ifrån oss, och att neka dem det presterliga biträde, de såsom fortfarande i gemenskap med oss begärde, det hade naturligtvis varit att af oss fordra för mycket; det kunde vi icke göra, utan att handla förrädiskt emot vårt eget kyrkosamfund och den sanning vi bekände. När derföre flera af de norska familjerna i grannskapet af Tallsjön, (de få Svenskar derstädes, som tillhörde någon kyrka, hade förenat sig med församlingen vid Nashotah) hos biskopen anhöllo, att jag en gång i månaden måtte besöka dem, så ansåg jag min pligt vara, att gå deras önskan till mötes. Resorna till

St. Olof voro mången gång i mer än ett afseende en verklig vederqvickelse. Aldrig skall jag glömma den hjertlighet och vänlighet, som der alltid mötte mig ibland den norska allmoge, som genom sin redbarhet och gudsfruktan, genom sin mig visade vänskap, tillvann sig lika mycket min aktning som min kärlek. Under de sednare åren vet jag mig knappast i min presterliga verksamhet hafva haft gladare och mera tillfredsställande stunder, än dem jag tillbragte hos den lilla norska församlingen vid Ashipun. Återkallande minnet af dess tillgifvenhet, skall jag söka nedtysta de bittra hågkomsterna af andra deras landsmäns otack och dubbelhet.

Hvad som i icke ringa mån gjorde, att jag alltid med glädje företog dessa resor till det norska nybygget, var att jag på samma gång fick återse vännerna vid Nashotah. Af de studerande voro naturligtvis nu mera icke några qvar af dem, som vid inrättningens första början tillsammans med mig delade sin tid mellan boken och arbetet på den jord, som gaf oss vår föda. De flesta voro nu verksamma missionärer i Vestern; det frö, som här utsåddes, hade skjutit upp och burit frukt, och sädens herre hade här fostrat mången trogen arbetare, den han nu sändt i sin säd. Men i den välkända lärosalen emottogs jag dock aldrig som främling, och det var alltid ett band af broderskap, som förenade den första af Nashotahs graduerade med dem, hvilka efter honom och hans samtida kommo hit, att ikläda sig sin rustning såsom kyrkans och evangelii stridsmän. De utexaminerade alumnerne höllo här dessutom en årlig sammankomst, vid hvilken alla de, som afstånd eller andra förhållanden icke hindrade derifrån, voro närvarande. Här samlades vi då åter omkring vår vördade biskop, den alltid lika trogna, varma faderliga vännen, och emottogo af honom och fordna lärare månget dyrbart råd i vår verksamhet; här utbytte vi med hvarandra tankar rörande våra vigtiga åliggan den, den ena meddelande den andra hvad han inom sin verkningskrets erfarit, som kunde tjena en annan till ledning eller varning, och, tillsammans brytande brödet omkring det altare der vi framburit Gud våra löften, gingo vi, styrkta deraf och af hvarandras förböner, åter ut i verlden, att hvar på sitt håll, efter det hvar och en tilldelta måttet, verka hans verk som oss sändt hade. Ack, hvarföre drefs

jag af längtan till mitt hemland bort ifrån dessa samqväm och från eder, J bröder, som gjorde mig dem så kära!

På de ofvannämnda missionsresorna till Wisconsin åtföljdes jag ofta af L., för hvilken det äfvenledes alltid var en glädje att få tillbringa en dag eller några stunder vid Nashotah. Hos biskop Kemper och Professor Adams, nu vorden den förres svärson, emottogos vi alltid såsom hade vi kommit till nära anhöriga, och vi hafva sedan efter vår återkomst till fäderneslandet funnit, att vi i detta afseende endast utbytt en saknad emot en annan.

År 1853 gjorde vi en resa till Sverige; vi ville ännu en gång återse fränder och vänner. Dessutom ansågs en sådan resa välgörande för L:s helsa, som på senare åren blifvit mycket försvagad, och våra vänner i Amerika icke blott tillstyrkte densamma, såsom en vederqvickelse äfven för mig efter stundom något allt för trägna göromål, utan bidrogo också till en stor del, att den kunde företagas, beredande mig på samma gång tillfälle, att uppehålla mig några veckor i England, för att på närmare håll lära känna den anglikanska kyrkan. Mig gafs, med ett ord, af några enskildta kyrkomedlemmar ett slags res-stipendium, utom hvilket vi icke hade varit i stånd att företaga en sådan resa. Glädjen att komma till fädernejorden qvarlemnade ett intryck, som intet sedermera kunde utplåna. Visserligen hade vi mången gång förut känt en önskan, att återse vårt hemland och de kära vi der lemnat; men med denna önskan hade aldrig någon egentlig hemsjuka varit förenad, och under de 12 år vi då tillbragt i vårt adopterade fädernesland, hade aldrig hos oss uppstått någon tanke på en återflyttning till Sverige, icke ens då, när utsigterna för vår framtid voro som mörkast och bekymren som mest tryckande. Efter denna resa blef förhållandet dock helt annorlunda.

Det tycktes, som hade vi nu öfverstått de värsta svårigheterna i det främmande landet, och som kunde vi der emotse en lyckligare framtid både för oss sjelfva och våra barn; dessutom hade Försynens nåd der anvisat mig en plats, på hvilken jag kunde gagna och verka, och de förbindelser, i hvilka jag der stod, voro sådana, att de, åtminstone inom mig, bort förqväfva hvarje önskan att komma i andra förhållanden: men, oaktadt allt detta, uppstod hos oss båda en tärande hemsjuka, en trånad efter fosterjorden, som

sedan vi fått återse den, blef oss dubbelt kärare, än den någonsin förut varit.

Under min vistelse i England blef det mig förunnadt, att passera några dagar i St Augustine's College, Canterbury. Jag sammanträffade der med en hop unga män af alla land, färger och tungomål, hvilka der beredde sig att som missionärer gå ut och predika Evangelium för hedningarna. Ibland dem var en Esquimaux. Ifrån de eviga snöfälten, den långa polarnatten och det halfdjur-lika lefnadssättet i skälskinnskojorna hade han nu kommit i åtnjutande af det civiliserade lifvets alla behag och fördelar, och blifvit förflyttad till ett land, som, i jemförelse med det han lemnat, bort synas honom ett paradis. Icke dess mindre när jag frågade honom, huru han trifdes i England, svarade han: "Här är visserligen allt långt bättre än i mitt hemland; men likväl, jag saknar min moders hydda, och vet icke om hon lefver." Så "*mächtig ist der Trieb des Vaterlands.*" Äfven vi, om än vi icke kunde annat än erkänna att det land der vi nu i så många år lefvat, hade, för oss åtminstone, många företräden framför det vi lemnat, — dock äfven vi "saknade vår moders hydda." I egentlig mening, det visste vi väl, stod ingen sådan numera oss öppen; men fosterjorden var oss "vår moders hydda," och dithän förde oss vår längtan åter, utan att vi tänkte på, att kanske äfven den numera icke skulle hafva något rum för dem, som en gång försmått dess torftighet och som möjligen nu skulle komma att stå som främlingar på dess tröskel.

Hvad som ganska mycket närde min önskan att återvända till fäderneslandet var det kinkiga och i många afseenden obehagliga förhållande, i hvilket jag som prest af den bisk. kyrkan och pastor af en svensk församling kom att stå till de svenska prester, som på sednare åren utflyttade till Amerika. Förhållandet hade bort och kunnat vara helt annorlunda, utan att hvarken de eller jag derföre behöft handla i strid emot vår öfvertygelse eller oförenligt med de kyrkoförfattningar vi voro förpligtade att ställa oss till efterrättelse. Jag förde icke dem, som valt mig till sin pastor eller dem, som eljest sökte mitt presterliga biträde, längre bort ifrån den fosterländska kyrkans bekännelse, än att vi i frid kunnat vandra vid sidan af hvarandra. Här var rum nog för oss alla, ett fält till verksamhet, vidsträckt nog för

dem och mig, utan att den ena behöft att trampa den andra på hälarna.

Då jag år 1853 var stadd på resa till Sverige, under hvilken tid dels en svensk f. d. student, som då ämnade gå den theologiska vägen, dels prester af den norsk-lutherska synoden predikade i min församling, kom en svensk luthersk prest till Chicago, och sökte, att under min frånvaro derstädes bilda en annan svensk församling, hvaruti han äfven lyckades, biträdd uti detta lofvärda företag af norra Illinois-synoden, med hvilken äfven han förenade sig. Väl funnos redan då temligen talrika svenska nybyggen, som antingen voro i fullkomlig saknad af ordets predikan, eller hemfallne under främmande sekters inflytande, hvilkas bekännelser voro vida mer skiljaktiga från den lutherska, än den biskopliga kyrkans var; men långt vigtigare, än att afhjelpa deras behof, var att åstadkomma splittring och söndring ibland dem, hvilka i sistnämda kyrka sökt och funnit en ordets tjenare, som visserligen i mycken svaghet, dock i förtröstan till Honom, hvars kraft är mäktig i de svaga, ville leda dem på salighetens väg. Att under herdens frånvaro förskingra den hjord han samlat, var angelägnare än någonting annat. Svenskarne i Chicago hade dittills temligen enigt, med undantag af dem, som öfvergått till de baptistiska och methodistiska sektsamfunden, och hvilka den sist anlände pastorn från Sverige icke heller kunde återföra till deras fordna bekännelse, tillhört min församling. Vid min återkomst fann jag bredvid mig ett rivaliserande samfund, till hvilka många af dem öfvergått. Öfvergått tycks visserligen icke vara rätta ordet, då detta samfund hade en svensk luthersk prest till pastor och bekände sig till den lutherska läran; men de svenska presterna hafva sedan sjelfva bevisat, att det var en öfvergång, i det att de nu sjelfva funnit för godt att förklara som villfarande den synod, af hvilken de då voro nitiska anhängare och med hvilken de då på allt sätt sökte förena de svenska utvandrarne.

Dock jag kan icke här ingå i närmare detaljer rörande dessa förhållande; alltnog, utom att en stor oreda uppstod, i det att ömsom den ena presten, ömsom den andra anlitades vid presterliga förrättningar, och stundom hvarken den ena eller den andra rätt visste hvem som egentligen tillhörde hans hjord, så ökades härigenom än mer det obehag-

liga i min ställning relativt till de svenska presterna och deras verksamhet. Väl hade de ställt sig på en ståndpunkt, som det icke var underligt att jag icke kunde gilla, då det norsk-lutherska presterskapet, som i alla afseenden fortfarande stod i gemenskap med kyrkan i Norge, icke kunde gilla densamma; men i alla fall, de voro dock prester af den svenska kyrkan; de svenska utvandrarne funno det naturligtvis rigtigare, att ställa sig under deras vård, än att inträda i samfund med en kyrka, som bar ett annat namn än Luthers; — min verksamhet såsom missionär ibland dessa utvandrare syntes nu i visst fall obehöflig; det var icke att begära, att dessa sednare i valet mellan den biskopliga kyrkan och norra Illinois-synoden skulle ledas af samma åsigter som jag; de hade nu fått sina egna prester: skulle jag då, när det blef mig förnekadt att samverka med det svenska presterskapet, motarbeta detsamma? Det sednare var mig motbjudande, och hvarken kristendomen eller någon af parterna hade deraf skördat någon verklig fördel. Bäst var derför, att jag drog mig undan, dertill ännu mera bevekt af de stridigheter, som i följd af ofvan antydda förhållanden uppstodo, och hvilka stundom voro af den natur, att fördragsamhet å min sida skulle hafva upphört att vara en dygd.

Dock kanske gjorde jag orätt, som lät detta inverka på mitt beslut, att återvända till Sverige. Visst är, att det sedermera ofta har förekommit mig, som skulle ibland de många misstag och felsteg här i lifvet, hvartill jag, ty värr, gjort mig skyldig, det isynnerhet vara tvänne, för hvilka jag mer än för några andra har att göra mig sjelfförebråelse: det ena, nämligen, att jag någonsin utvandrade till Amerika — det andra, att, sedan jag der funnit ett hem och en verkningskrets, jag åter utvandrade derifrån.

Det är med smärta jag finner mig hafva allför länge dröjt vid minnena från min tidigare vistelse i Amerika, så att jag här icke kan egna några blad åt de sista jag medtog derifrån. De höra till de dyrbaraste jag eger. Afskedsordet till den församling, med hvilken jag i så många år lefvat i det förtroligaste umgänge, var det mest påkostande afskedsord jag någonsin uttalat. Emellan mig och dem, som under alla vexlingar, söndringar och kyrkliga oenigheter fortforo att troget sluta sig kring honom, som de en gång valt

sig till lärare, görande allt för att han en gång skulle kunna aflägga sin räkenskap med fröjd och icke med suckan, hade blifvit knutet ett band af vänskap, som jag känner, att detta afskedsord icke upplöst. Många namn skulle jag gerna här önska nämna, icke af egna landsmäns allenast, men också deras, som komne voro från andra sidan om fjällen, ibland hvilka voro flera som läto det gemensamma församlingsbandet blifva ett redligt brodersband, och som ännu i sista ögonblicket jemte de förra, af kärlek, tillgifvenhet och öfverseende visade mig så många prof, hvilka det nu är mig på en gång både ljuft och bittert att återkalla i minnet. Skulle någonsin dessa rader hinna fram till eder, J som ännu församlens omkring det altare, från hvilket jag så ofta välsignade eder i Herrans namn, så må de säga eder, att i den fordna lärarens hjerta lefver ännu en tacksam välsignelse öfver eder alla.

Dock afskedsordet från min egen församling var icke det enda bittra jag hade att uttala, då jag lemnade Chicago. Der var ännu en annan församling, som allt ifrån min ankomst dit, räckt mig en broderlig hand, varit vår hjelp i många brydsamma stunder, och utom hvilken jag icke skulle egt den glädje, som så ofta vardt mig beskärd, att till nödens och armodets boningar bringa tröst och undsättning. Minnet är ännu lifligt af den sista gudstjensten, i hvilken jag fick deltaga uti St. James' vackra, herrliga kyrka, och af det varma farväl, som då tolkades mig af den redlige, trofaste embetsbrodern, hvilken samtidigt med mig kom till Chicago, och till hvilken jag allt sedan dess stått i det vänskapligaste förhållande, under vår mångåriga, nästan dagliga sammanvaro aldrig en enda gång stördt af något missförstånd.

Och huru älskar icke tanken ännu, att dröja vid de sista stunderna vi tillbragte vid Nashotah, — hos honom, som i det främmande landet varit oss en annan fader, — och hos läraren och vännen, från hvilken vi aldrig skiljdes, utan att hafva kommit till en klarare insigt om de ting, som höra till Guds rike!

Och sedan, de sista veckorna på Amerikas jord, — det hjertliga deltagande som mötte oss öfverallt, innan vi afseglade från New-York, — en några få dagars sammanvaro med vännen A. C. Coxe, — vårt sista farväl till vännerna i Philadelphia, der vi rönt så mycken godhet och der

vi — jag, hustru och barn — hos R. Smith och hans familj afbidade tiden, då det fartyg skulle blifva segelfärdigt, med hvilket vi för 4:de gången skulle tillryggalägga den långa färden mellan de båda verlsdelarna, — allt detta och mycket annat som vi under dessa dagar upplefde, har hos oss qvarlemnat kära, oförgätliga minnen, som väl få rum, och alltid skola finna rum i hjertat, fastän de här icke kunna upptecknas. Dessa minnen, jemte alla dem jag eger från min sjuttonåriga vistelse i Amerika, kommer mig nu, då jag lyssnar till de sorgens budskap som bringas oss från dina stränder, du land, som gaf mig ett hem och så mycket, för hvilket jag är skyldig dig min tacksamhet, att ur djupet af min själ öfver dig utbrista i denna klagan: “*huru äro icke de hjeltar fallne, och vapnen borta blefne,*“ i hvilka du satte din ära och din stolthet! “Jag sörjer för dig, min broder Jonathan, du hafver varit *mig mycket kär.*“

